

THE

SIDDHANTA KĀUMUDĪ

OF

BHATTOJĪ DIKSHITA,

EDITED AND TRANSLATED INTO ENGLISH

BY

ŚRĪŚA CHANDRA VASU, B. A.

VOL. II. PART I.

2435

(VERBS.)

All rights reserved.

PUBLISHED BY

THE PANINI OFFICE, BHUVANESHWARI ASHRAM,

38-40 BAHADURGANJ, ALLAHABAD.

ALLAHABAD:

PRINTED AT THE MEDICAL HALL PRESS, BRANCH.

1906

FOREWORD.

This part contains conjugations of all the roots given in the Dhātupīṭha. Westergaard's well known work on the Sanskrit roots has been followed in the arrangement of the roots. All the conjugational forms given in the Madhaviya Dhātuvṛtti have been incorporated in this part. Notes, explanations and commentaries have been added from various other sources. The chapters on verbs constitute the most difficult portions of Sanskrit grammar. No pains have been spared to make the conjugations of the roots as intelligible as possible.

3435

THE
SIDDHANTA KAUMUDI.
UTTARARDHA.

VOLUME II.

॥ वैयाकरणसिद्धान्तकौमुदी ॥

कौमार्यन्तीपदेनुर्येनैर्हर्षिभिरर्हिवत् ।
लोभ्युप्यनोऽप्युको विभुर्विजयतेतराम् ॥
प्रवर्धे कवितारुर्ध्वपुत्राध्यायवर्तिनः ।
मरुता नव कव्यन्ते दृतीयाध्यायनोचराः ॥

SALUTATION.

1. The All-pervading is supremely glorious and though without attributes is constantly being praised, day by day, by the Great Seers, illustrious with the attributes of Vaidic Studentship and Worthiness, and who possess all praiseworthy qualities.

2. In the First Half have been treated the affixes which occur in the Fourth and the Fifth Adhyâyas of Pānini. Now are being taught the affixes that occur in the third Adhyâya.

NOTE:—The word Śrautrārhanṭī chanaiḥ is Instrumental plural of the compound word Śrautra plus ārhantī with the affix chanap. Śrautra is derived from Śrotṛiya by adding the affix चप् (V. 1. 130, S. 1795) : and च is elided by the Vārtika thereunder. The word means "the condition of a Śrotṛiya or Vaidic Student." The word ārhantī is derived from arhat, see V. 1. 124. S. 1788. The affix chanap is added by V. 2. 26, S. 1827. Toshṭhūyamānaḥ is derived from the Intensive form of the verb stu "to praise." Vijayate tarām is formed by adding the affixes tarap by V. 3. 57, S. 2005, and ām by V. 4. 11, S. 2004. This is an exceptional use of adding the comparative-degree-forming affix tarap after a declined verb like vijayate. See V. 3. 56, S. 2002. The verse is an illustration of the employment of the curious affixes taught before.

अनुभाषणम् अनुभाषणम् अनुभाषणम् अनुभाषणम् ८ ।
 अनुभाषणम् अनुभाषणम् अनुभाषणम् अनुभाषणम् ॥

अथ तिङन्तभ्वादिप्रकरणम् ।

तथादौ दस कृताः प्रदर्शयन्ते । कट् । लिट् । कृट् । कट् । क्त् । क्त् । कट् ।
 लिट् । कृट् । कट् । एषु प्रथमो कृताख्योनामगोचरः ।

CHAPTER I.

The Conjugation of Bhū Class Roots.

First we shall enumerate the ten Moods. They are as follow :—

कट्	Present.
लिट्	Perfect or 2nd Preterite.
कृट्	First Future.
क्त्	Second Future.
क्त्	Vaidic Subjunctive.
क्त्	Imperative.
क्त्	Imperfect or 1st Preterite.
लिट्	Potential.
क्त्	Aorist or 3rd Preterite.
क्त्	Conditional.

Of these the fifth, i. e., क्त् is found only in the Vedas.

२१११ । वर्तमाने कट् । १ । २ । १२३ ।

वर्तमानक्रियाद्वयेर्वादि कट् क्त् । कट् । कट् ।

2151. The affix कट् comes after a verb when denoting a present action.

Of the affix कट् the letters क and ट् are indicatory, leaving only क्त्. This क्त् is replaced by other affixes as shown below :—

NOTE:—The word वर्तमान means that which is begun and which has not yet come to an end. The action denoted by a verb in the present tense is yet continuing and has not stopped. As पचति 'he is cooking'; पठति 'he is reading'. So also whatever is constant, regular, uniform, is represented by the Present Indefinite. As तिष्ठन्ति पर्वताः 'the mountains stand'; वयन्ति नद्यः 'the rivers flow.'

२१२२ । कः कर्त्तृणि च भावे वाकर्त्तृकेभ्यः । १ । २ । ३ ।

कृताः कर्त्तृकेभ्यः कर्त्तृणि कर्त्तृणि च कृताकर्त्तृकेभ्यः भावे कर्त्तृणि च ।

2152. The tense-affixes called 'la' are used in denoting the object and the agent in the case of Transitive verbs; and after intransitive verbs, they denote the action as well as the agent.

NOTE:—The term लृ means the ten affixes known as लृ, लि, &c.; लृ is the common element of them all; and these affixes, when stripped of all indicatory letters, leave behind only the letter लृ which is thus the common name for them all. The लृ in the sūtra, is the nominative plural of लृ. By the word लृ in the sūtra, we draw in the word लृ or 'agent' from the sūtra III. 4. 68 into this. The force of these tense-affixes, when placed after transitive verbs is to denote the object and the agent; and when placed after intransitive verbs, is to denote either 'action' (लृ) or it may denote the 'agent.'

The verb itself denotes the action; to be or to do, generally; or to be or to do, in a particular manner. In the active voice, the affix marks the agent; in the passive voice of a transitive verb, it marks the object; but in the passive form of an intransitive verb, the action itself. Thus लृ गे इति 'the village is gone to by Devadatta'; here गे of लृ गे denotes the object and is in passive construction. लृ गे इति देवदत्तः 'Devadatta goes to the village'; here the affix लि of लृ गे denotes the agent, and the sentence is in active construction. The verb लृ being a transitive verb, can take both the active and passive constructions or, to use the Sanskrit technical phraseology, the tense-affixes, after transitive verbs, denote the agent and the object. They do not generally denote लृ or action after transitive verbs, that is, transitive verbs are not used impersonally. Let us now give examples of Intransitive verbs; लृ गे इति देवदत्तः 'it is seated by Devadatta'; the verb लृ गे here denotes merely लृ or 'action'. In other words, we may call this an impersonal construction. लृ गे इति देवदत्तः 'Devadatta sits'; here the verb लृ गे denotes the agent or is in the active voice.

Professor Bohtlingk translates the sūtra thus:—"A finite verb expresses the agent as well as the object; but the Intransitive verbs denote, in addition to that, the Impersonal idea of the action." The word लृ means action considered in the abstract.

लृ गे इति देवदत्तः । लृ गे इति देवदत्तः ।

लृ गे इति देवदत्तः ।

2153. In the place of 'la' will be substituted the affixes which we shall announce hereafter.

NOTE:—This sūtra consists of one word लृ meaning 'of लृ'. It is an adhi-
stha sūtra. The word लृ is the genitive singular of लृ, the लृ is लृ being for

the sake of pronunciation. The **स** means the ten affixes: **सह** present, **सिह** perfect, **सुह** first future, **सुह** second future, **सोह** imperative **सोह** Vaidic subjunctive, **सह** imperfect, **सिह** potential and benedictive, **सुह** aorist, **सुह** conditional. Six of these tenses have indicative **ह**, and four have indicative **हि**.

Professor Bohtlingk translates this sūtra thus:—In the following sūtras the word **सस्य** should be supplied to complete the sense, i. e., the phrase 'in the place of all those endings which are known as the Personal endings of various tenses and moods, and are known in their totality as **स**'.

२१५४ । तिप्तस्मिन्निप्थस्वमिष्वस्मस्तातांभ्यावांभिमिष्वहिनहिङ् । १ । ४ । ५८ ।

सस्येष्टादशसादेष्टाः स्युः ।

2154. The following are the eighteen substitutes of 'la':—'tip', 'tas', 'jhi', 'sip', 'thas', 'tha'; 'nip', 'vas', 'mas'; 'ta', 'ātām', 'jha'; 'thās', 'āthām', 'dhvam'; 'iṣ', 'vahi', 'mahin.'

NOTE:—These are the well-known Conjugational-affixes, called also Personal endings, and are ordained generally after all the ten tenses.

२१५५ । सः परस्मैपदम् । १ । ४ । ६६ ।

सादेष्टाः परस्मैपदसंज्ञाः स्युः ।

2155. The substitutes of **स** are called *parasmaipada*.

NOTE:—The word **सः** is in the genitive case, and means 'of **स**.' The word **सादेष्टा** 'substitutes' must be supplied to complete the sense.

२१५६ । तत्तानावात्मनेपदम् । १ । ४ । १०० ।

तत् प्रत्याहारः शानञ्जानयो वैतत्संज्ञा स्युः । पूर्वसंज्ञायावदः ।

2156. The nine affixes comprised under the *Pratyāhāra tañ* and the two ending in *āna* (*Sinach* and *Kānach*), which are substitutes of **स** are called *Atmanepada*.

NOTE:—This debars the previous designation of *Parasmaipada*. The result is that the first nine substitutes are *Parasmaipada* and the last nine *Atmanepada*.

Then arises the question, what roots should be conjugated in the *Parasmaipada* and what in the *Atmanepada*. The following sūtras, answer the question.

२१५७ । अमुदात्तस्मिन् आत्मनेपदम् । १ । ५ । १२ ।

अमुदात्ते उपदेशे यो विचक्षतात्तव धातोर्लङ् ल्याप् आत्मनेपदं स्यात् ।

2157. After a root which has an indicatory anudatta vowel (anudattet) or an indicatory ऋ (ñit) in the Dhātupāṭha, the affixes are those of the Atmanepada. श्रीरुद्रमुपाङ्गः । १ । २ । ७० ।

२१५८ । वरुणिजिह्वः कर्कशमादे जिह्वाहते । १ । ३ । ७२ ।

व्यतिरेकः जिह्वस्य पातोदात्तत्वेपदं स्वात्कर्कशमिति जिह्वाहते ।

2158. After the verb marked with a svarita, (svaritet) or which has an indicatory ऋ (ñit) in the Dhātupāṭha, the terminations of the Atmanepada are employed, when the fruit of the action accrues to the agent. • मन्त्रश्चः श्रीरुद्रः । १ । २ । ७१ ।

NOTE:—The word जिह्वाहते is a compound, meaning 'fruit of the action,' when the principal object, for the sake of which, the action is begun, is sent for the agent indicated by the verb, then the Atmanepada is used after verbs having an indicatory ऋ or a svarita accent. As वरुणे 'he sacrifices for himself' वरुते 'he cooks for himself.' Here the verb वरु and वरु are marked with svarita accent in the Dhātupāṭha, and therefore they take the Atmanepada terminations.

Similarly रुदते 'he presses the soma-juice,' वरुते 'he does.' Here the verbs रुद and वरु have an indicatory ऋ.

In all the above cases, the principal object of the action such as getting heaven by performance of sacrifice, eating of food, &c., is mount for the agent. That is to say, he sacrifices in order that he himself may attain heaven, he cooks in order that he himself may eat, &c.

२१५९ । योगाहर्तारि परस्मैपदम् । १ । ३ । ७८ ।

आत्मनेपदमिति सहीमाहासैः कर्तरि परस्मैपदं स्यात् ।

2159. • After the rest, i. e., after all those verbs not falling under any one of the previous provisions, the terminations of the Parasmaipada are employed, in marking the agent (i. e., in the active voice).

NOTE:—The rules of Atmanepada have been declared in the 66 sūtras, 12-77 of the third Chapter of the First Book of Aṣṭādhyāyī. The terminations of the Parasmaipada, which are the general verbal terminations, will come everywhere else, that is to say, where its operation is not debarred by any one of the above-mentioned aphorisms. The present sūtra declares this universal rule. The word śeṣha or the rest, means that which is the residue of the application of all the previous restrictive rules.

2163. When joke is implied with reference to an action, the verb denoting it is used in the 2nd person ; provided that the word 'manya' 'to think,' is the attendant word (upapada) of such verb, and of the

verb *manya* itself, the affix must be of the 1st person and singular number.

२१६३ । अस्मद्युत्तमः । १ । ४ । १०० ।

अस्मादुत्तमस्युत्तमः स्यात् ।

2164. When the pronoun *asmad* "I," understood, and also when expressed, is the attendant word in agreement with the verb, then there is the verbal termination called Highest or the 1st person.

NOTE:—This is clear. As *अहं पचामि* "I cook," or merely *पचामि*; *आहं पचामः*; or merely *पचामः*.

२१६४ । येने प्रथमः । १ । ४ । १०८ ।

यन्मोक्षनदोत्तमिवये प्रथमः स्यात् । 'यु' पचावाद् 'कटु' निषवादां यु ति इति स्थितिः ।

2165. In the other cases, namely, where, "thou" or "I" are not the attendant words in agreement with the verb, there is the verbal termination called the lowest (or 3rd person).

NOTE:—As *पचति* he cooks, *पचतः* they two cook. *पचन्ति* they cook. Now we take up the conjugation of the verb *यु* "to be" when the agent is meant, i. e., in the Active Voice. Thus *यु + तिप्* ।

Now apply the following rules:—

२१६६ । तिङ्शित्वावधानुकम् । ३ । ४ । ११३ ।

तिङ् शित्वा चारवधिकारोक्ता वत्संज्ञाः स्युः ।

2166. All personal endings (III. 4. 78, S. 2154) and all affixes with an indicatory 'य' are called 'sārvadhātuka.'

NOTE:—Of course, this applies to the affixes which have been already treated before, namely, the affixes which relate to verbal roots and not to Taddhita affixes, &c. Thus, *स्वयसि*, *रोदिदि*, *पचामः*, *पचामः*; *जिह्व* and *आकीर्षि* are exceptions. [१-४८ ११ (७४ ११३) १-४८ ११ (७४ ११३)]

२१६७ । कर्तरि यप् । ३ । १ । १८ ।

कर्तृत्वे चार्धधातुके ऋ ऋः स्यात् । अर्धधातुः अर्धधातुः, अर्धधातुः अर्धधातुः ।

2167. The affix *यप्* comes after a root, when a *चार्धधातुक* follows signifying the agent.

NOTE:—In active voice, *यप्* is employed in the conjugational tenses. This affix, which is technically called a *विभक्त्य* comes after roots of the *यु* class and after compound roots formed by *यु* &c. (III. 1. 32). The indicatory *य* makes

2172. The personal endings of the Perfect are also called 'ārdha-dhātuka.'

NOTE:—The substitutes of लिट् get the designation of Ārdhadhātuka, and not that of Sārvadhātuka. Therefore, they do not take the vikaraṇa or the Mode-affix च्च् &c. Further on, even the लिट् &c. are replaced by the following:—

२१७२ । परस्मैपदानां चकारुस्त्वलुक्चकारवलाः । ३ । ४ । ८२ ।

लिट्तिवादीनां चकारां चलादयो न च लुक् । 'लृ' 'लृ' इति स्थिते । अथवा. चकार. चकार. चकार.

2173. In the room of the Parasmaipada affixes, the following are substituted in the Perfect Tense:—

	3rd Pers.	2nd Pers.	1st Pers.
Sing.	ṇal (ञ)	thal (थ)	ṇal (ञ)
Dual.	atus (अतुः)	athus (अतुः)	va (व)
Plural.	us (उः)	a (अ)	ma (म)

NOTE:—The indicatory लृ in चल् and चल् is for the sake of āccent (VI. 1. 193, S. 3676). The indicatory लृ is for the sake of causing वृद्धि (VII. 2. 25, S. 3065). Thus चपाच, वेचतुः, वेतुः, वेचिच or चपचल्, वेचतुः, वेच, चपाच or चपचल्, वेचिच वेचिच ।

For the nine substitutes लिट् &c. of लिट् there are चल् &c. instead. Thus लृ + चल् = लृ + च

Then applies the following rule:—

२१७३ । ध्रुवोवुगुक्लिटोः । ३ । ४ । ८८ ।

ध्रुवो ध्रुगणचः चल् लृ लिटोरपि । नित्यत्वाद् ध्रुवोवुगुक्लिटो वाचते ।

2174. लृ gets the augment लृ (चल्) before the tense-affixes of the Aorist and the Perfect, when beginning with a vowel.

NOTE:—This being a nitya rule, supersedes or debarbs the Guna ordained by चार्धवाहुकार्धवाहुकयो (VII. 3. 84, S. 2168) and Vridhhi ordained by चलोद्धिचलि (VII. 2. 115, S. 254.) That is to say, the indicatory लृ of चल् does not cause Vridhhi before लृ takes place.

Thus लृ + लृ + च

Now apply the following rules.

२१७४ । चलादयो द्वे प्रथमस्य । ३ । १ । १ ।

2175. In the room of the first portion, containing a single vowel, there are two.

NOTE:—Upto Sâtra VI. 1. 12 inclusive it is to be understood that for the first syllable two are to be made, i. e., the first syllable is to be reduplicated. This is an adhikâra sâtra: all the three words viz., *एक*, and *द्वे* and *प्रथमस्य* are to be read in the subsequent sâtras upto VI. 1. 12, before the rule of Samprasâraṇa begins. Thus Sâtra VI. 1. 8 says “when *लिट्* follows, of an unreduplicated verbal root.” The sense of this sâtra is incomplete, unless we supply the three words of this sâtra, when it will read thus: “when *लिट्* follows there are two in the room of the first portion, containing a single vowel of an unreduplicated verbal root.”

२१७६ । अजादेर्द्वितीयस्य । ६ । १ । २ ।

इत्यभिहितम् ।

2176. Of that whose first syllable begins with a vowel, there are two in the room of the second portion containing a single vowel.

NOTE:—This debars the reduplication of the first syllable. In a verbal root beginning with a vowel, and consisting of more than one syllable, the second syllable is to be reduplicated and not the first.

२१७७ । लिटि धातोर्द्वयस्य । ६ । १ । ८ ।

लिटि धातोर्द्वयस्य धातोर्द्वयस्यैकादशः प्रथमस्य द्वे स्य चाविभूतादयः परस्य तु द्वितीयस्य । ‘द्वय’ ‘द्वय’ ‘च’ इति स्थितिः ।

2177. When the tense-affixes of the Perfect follow, there is reduplication of the root, which is not already reduplicated.

NOTE:—The reduplication is either of the first syllable or of the second syllable according as the root begins with a consonant or a vowel :

Thus *कृ + क् + क* = *कृकृ + क* ।

Now applies the following sâtra by which the first is called Abhyâsa.

२१७८ । प्रथोऽभ्यासः । ६ । १ । ९ ।

अथ ये द्वे लिङि ते द्वौः प्रथोऽभ्यासस्यः स्यात् ।

2178. The first of the two is called the Abhyâsa or the Reduplicate.

NOTE:—The word *द्वे* in the nominative case is understood here, but for the purposes of this sâtra it is taken in the Genitive case i. e., *द्वयोर्द्वे*: *द्वयोः* “the first, of the two” ordained above. * The word Abhyâsa occurs in sâtras III. 1. 6 VI. 1. 7 &c.

Thus of *कृकृ + क*, the first *कृ* is called Abhyâsa, and therefore the next rule applies to it.

२१७८ । ह्रस्वादिः शेषः । ७ । ४ । १० ।

अभ्यासस्यादिर्द्विषमस्ये ह्रस्वो शुच्यन्ते । इति वक्ष्यामः ।

2179. Of the consonants of the reduplicate, only the first is retained, the remainders are dropped.

NOTE:—Thus of $ब्रह्म + क$, the $ह$ is elided, and we get $ब्रह्म + क$. Then applies the following rules:—

२१८० । ह्रस्वः । ७ । ४ । १८ ।

अभ्यासस्याद्यो ह्रस्वः स्यात् ।

2180. A short is substituted for the long vowel of the reduplicate.

NOTE:—But in the case of $ब्र$, this rule is superseded by the next rule. Or we may apply this rule and get $ब्रह्म + क$, and then apply the next.

२१८१ । भवतेरः । ७ । ४ । १९ ।

भवतेरभ्यासोऽकारस्य 'अः' स्याद्विधिः ।

2181. $अ$ is substituted for the vowel of the reduplicate of $ब्र$ in the Perfect.

NOTE:—As $ब्रह्म$, $ब्रह्मन्$, $ब्रह्मते$, $ब्रह्मणे$ ॥ Why do we say 'in the Perfect'? Observe $ब्रह्मन्ति$ and $बोद्धन्ते$ ॥

The word $भवते$ is shown in the sūtra in the Active Voice, therefore the rule will not apply to Passive and Reflexive forms; as $ब्रह्मन्ते$ $अभ्यासो$ $देवदेवेन$ ॥ This opinion of Kāśikā, however, is not endorsed by later Grammarians.

Thus $ब्रह्म + क = ब्रह्म + क$

Then applies the following:—

२१८२ । अभ्यासे चर्चः । ८ । ४ । १४ ।

अभ्यासे अर्चः स्फुटं च । अर्चः चर्चः । अर्चः चर्चः । तथापि अर्चतिवर्चः अर्चतिवर्चः । अर्चतिवर्चः इति विधेयं आन्तराभात् ।

2182. The $चर्$ is also the substitute of $अर्$ letters occurring in a reduplicate syllable, as well as $अय$ ॥

NOTE:—In a reduplicate syllable, a sonant non-aspirate ($चर्$) as well as a surd non aspirate ($चर्$) is the substitute of a Mute letter. By applying the rule of 'nearest in place (I. 1. 50, S. 39), we find that sonant non-aspirate ($चर्$) is the substitute of all sonants $अर्$ and $चर्$ is the substitute of all surds. In other words all aspirate letters become non-aspirate. The word $चर्$ has been drawn into the sūtra by the word $च$ 'also.'

Thus **वृ**—**वृष्य**, **वृष्यवृ**; **वृष्युः** with **वृ**, and **उपदिदीचे**, **उपदिदीचामे**, **उपदिदीचिरे**, with **वृ** of VI. 4. 68. In the case of **वृ**, when **वृ** is added, there is not the addition of **उप**, and in the case of **री**, when **वृ** is added, there is not **वृ**चादिच.

The **वृ** in **आवाह** has the force of limit inclusive, so that, the asiddha **वृ** applies to the sūtras governed by **वृ**.

For fuller explanation of this important sūtra, see my Ashtādhyāyī.

Now we take up, 2nd Per Sing. **वृष्य + वच्**. Here applies the following sūtra.

२१८४ । आर्धधातुकस्वेङ् वसादेः । १ । २ । १५ ।

वसादेर्वाचवृष्येडागमः स्वाद् । वृष्यविच । वृष्यवृष्युः । वृष्यव । वृष्यव । वृष्यविच । वृष्यविच ।

2184. An ārdhadhātuka affix (III. 4. 114 &c) beginning with a consonant (except **व**), gets the augment **वृ** (in these rules).

Thus **वृष्य + वच्** = **वृष्यवृ + व + च** = **वृष्यविच**. So also **वृष्यवृष्युः**, **वृष्यव**, **वृष्यव**,

लिट् Perfect.

	3rd Person.	2nd Person.	1st Person.
Sing.	वृष्य	वृष्यविच	वृष्यव
Dual	वृष्यवृष्युः	वृष्यवृष्युः	वृष्यविच
Plural	वृष्यवृष्युः	वृष्यव	वृष्यविच

Now we take up the conjugation of **वृ** in **वृ** First Future. The force of **वृ** is given in the next sūtra.

Thus **वृ + वृ**

२१८५ । अनद्यतनेऽङ् वृ । १ । १ । १५ ।

नविष्यत्वनद्यतनेऽङ् वृचातोऽङ् स्वाद् ।

2185. The affix 'Luṭ' comes after a verbal root, in the sense of what will happen, but not in the course of the current day.

२१८६ । स्वतादी सङुटोः । १ । १ । १५ ।

'वृ' इति वृ + वृटोर्वाचवृ । चातोः स्वतादी रतो मत्वदी रतो वृटुटोः वरतः । वृचातोऽङ् स्वाद् ।

2186. When **वृ** and **वृ** follow, then **स्व** and **तादि** are respectively the Mode affixes of a verbal root.

NOTE :—**वृ** is the common expression for **वृ** and **वृ** formed by rejecting their special *anubandhas*, and means therefore the 2nd Future and the Conditional tenses. **वृ** is the 1st Future also called the Periphrastic Future. Thus **वृष्यति** **वृष्यिष्य**, **वृ**. The **वृ** of **वृ** is indicatory and shows that the

Sārvadhatuka ति । For लिनद् is a stem which has a penultimate short vowel ऋ; and an ण् letter; though the vikarṇa हन्द् is added between ऋ and ण् ।

One may *prima facie* reply, no, because between the ण् of the anga and the change-producing ति, there are three letters ह् etc and there being a vyavadhāna or intervention, they prevent the force of ति passing through them to ण् । This, however, is not the case, because of the following maxim.

“That which cannot but be an intervention, though it do intervene, is not considered an intervention, because the rule must have its scope.” The word न न्यवधानम् means “not non-intervention,” i. e. which must necessarily intervene. Such an absolutely necessary intervention is not to be considered an intervention. Therefore, if there is only *one* intervention, the rule will apply. Thus in the case of लिनद् + ति, there are three letters intervening between ण् and ति i. e., to say ह्, ऋ and ह्; and so the guṇa rule does not apply. But in the case of नचिद् + जा only one letter intervenes, and so there ought to be guṇa. But here the following applies:—

२१८० । दीधीवेवीटाद् । १ । १ । १ ।

दीधीवेवीटिद् गुबहुदी न स्तः । नचिता ।

2190. The guṇa and vṛiddhi substitutions, which would otherwise have presented themselves, do not however, come, in the place of the vowels of didhī ‘to shine,’ and vevī ‘to go,’ and of the augment called इट्.

NOTE:—Therefore, there is no gunation of the ण् of नचिद् before जा. So we get नचिता ।

In 3rd Pers. Dual, we have ह् + इद् + ताद् + टौ । Then applies the rule after the following:—

२१८१ । तावत्तावोर्लोपः । ० । ० । १० ।

तावेत्तावे लोपः । तावत्तावौ प्रत्यये ऋ ।

2191. The final ण् of ताद् (the mode-affix of the second Future) and that of ताद् ‘to be,’ is elided before an affix beginning with a त् ।

२१८२ । रि त् । ० । ० । ११ ।

तौ प्रत्यये तावत् । नचिताः । नचिताः । नचिताः । नचिताः । नचिताः । नचिताः । नचिताः । नचिताः । नचिताः । नचिताः ।

2192. The ह् of ताद् and ताद् is dropped before an affix beginning with a त् ।

Therefore कृ + हृ + तात् + ऐ = भविता + ० + ऐ = भविताऐ. Similarly कृ + हृ + तात् + ए = भविताए. Similarly कृ + हृ + तात् + ति = भविताति. The कृ is elided by the preceding sūtra.

कृट् First Futuro.

	3rd Person.	2nd Person.	1st Person.
Singular •	जाते भविता The lesson will be given (to-morrow)	भवितासि	भवितास्मि
Dual	भवितातौ	भवितास्वः	भवितास्वः
Plural	भवितातः	भवितास्व	भवितास्वः

—:०:—

Now we take up the conjugation in कृट् The Second Future.

२१९३ । कट् रोवे च । ३ । ३ । १३ ।

भविष्यद्वाक्ये कृट् स्थावितायां क्रियायाः कर्तव्यां कर्त्तव्यां च । क्व हृट् । भविष्यति । भविष्यतः । भविष्यन्ति । भविष्यसि । भविष्यथः । भविष्यथ भविष्यामि । भविष्यावः । भविष्यामः ।

2193. The affix 'Lṛi:' is employed after a verb, in the remaining cases where futurity pure and simple is indicated; and also where there is in construction with it another verb, express or understood, denoting an action performed for the sake of the future action.

NOTE:—This is what is well-known as the Second Future. As कर्त्तव्यामि इति वचनं 'he goes that I will do'; इत्थ्यामि इति वचनं 'he goes that I will take'. So also, कर्त्तव्यति 'he will do'; इत्थ्यति 'he will take'. Thus the Second Future is used both in deponent sentences as well as to denote simple Future.

Thus कृ + हृ + स्व + ति = भविष्यति

कृट् Second Future.

	3rd Person.	2nd Person.	1st Person.
Singular •	भविष्यति "Will become"	भविष्यसि	भविष्यामि
Dual	भविष्यतः "	भविष्यथः	भविष्यावः
Plural	भविष्यन्ति "	भविष्यथ	भविष्यामः

—:०:—

Now we take up the conjugation of the Sixth Lakāra लोट् "Imperative."

२१९४ । लोट् च । ३ । ३ । १९२ ।

विष्वादिभ्यश्चु वाक्तालोऽट् स्वात् ।

2194. The affix 'Loṭ' also is employed after a root in the sense of commanding, &c.

NOTE:—The Imperative Mood is employed also under the circumstances mentioned in the aphorism III. 3. 161. The division of this aphorism from that is for the sake of subsequent sūtras in which the *anuṣṭiti* of *जीह* only runs and not those of others. Thus:—

- (1) *कटं तावत् नवान् करोतु* 'make the mat'; *तावत् नवान् आनयतु* ;
- (2) and (3) *कतुम् नवान् आस्वाह* 'there you are invited to, or you may, sit.'
- (4) *पुत्रमवाह् आप्तावयतु* 'you will teach, I hope, the son.'
- (5) *किं भो वेदमध्यमे उत तर्हि* 'Sir what shall I learn, the Veda or the Logic'?
- (6) *भवति मे ग्राह्यनाम्नाकरक मध्यमे ह्यदोऽध्यवे* 'this is my prayer that I may learn the Grammar, or that I may learn the Prosody.'

२१८३ । आशिषि लिङ्गोटी । ३ । ३ । १९३ ।

2195. The affixes 'Liṅg' and 'Lot' come after a verb by which 'benediction' is intended.

NOTE:—The word *आशीष्* means the wish to obtain an object which one desires, a blessing, an expression of one's good wishes. The *लिङ्* here referred to is what is known as the *आशीर्लिङ्* or the Benedictive tense. Its conjugation is different from the conjugation of the ordinary *लिङ्* which we have called the Potential or Optative; as *चिरंजीव्यान् नवान्* or *चिरंजीव्यु नवान्* 'may you live long'!

Why do we say 'when denoting benediction.' Observe *चिरः जीवति ईशवतः* 'Devadatta lives long.'

Thus *यु + ष्व + लिङ् = नव + लि*

Here applies the following sūtra.

२१८४ । एवः । ३ । ४ । ८४ ।

कौट इकारस्य उः स्वरः । भवतु ।

2196. In the Imperative, 'u' is substituted for 'i.'

NOTE:—Thus *ति* becomes *तु*, *अस्ति* becomes *अस्तु*

NOTE.—Prohibition must be stated in the case of affixes *दि* and *वि* of *जीह*. In the case of these two affixes, the *उ* is not changed into *व*, either because they have been so taught in the sūtras, or because the *व* of sūtra III. 4. 83 is understood here also and makes this rule an optional rule of limited scope as in sūtra III. 4. 85 (*अवर्णित विनाश*). Thus *वदतु*, *वदन्तु*.

In fact, this sūtra is confined to *ति* and *वि* only, and does not apply to which the next sūtra applies.

Therefore अव + ति = अवतु ॥

The 3rd Pers. Singular optionally assumes the form अवतत् by the following rule.

• २१९७ । गुणोत्तात्काधियन्त्यतरस्याम् । ३ । १ । ३५ ।

आधिवि गुणोत्तात्कात्वात्वात् । अनेकास्तत्त्वादिभिः । यद्यपि 'ति' इत्यवयववाच्यस्य-
आधिवन्त्यार्थेति वचनादपि चरितार्थ इति गुणवृद्धिमतिरेव संस्कारकार्यतया संभवत्यनेकास्तत्कारे
वाच्येति मन्वरं ग्रहणः परेण बाध्यते । इदोत्तरनापवादोऽपि उच्यते ॥

2197. तात् is optionally substituted for the affixes तु and हि of the Imperative, when benediction is meant. ✓

The substitute तात् consists of more than one letter and therefore replaces the whole of तु and हि and not only their final उ or ह ॥ This is by sūtra I. 1. 55 S. 45. But here an objector says, "the substitute तात् has an indicatory इ and therefore by the sūtra I. 1. 53 S. 43; it will replace only the final, though it consists of more than one letter, just as the substitute आत् (VI. 3. 25) replaces only the final of आत् and चित्; or just as the substitute उचत् replaces the final of roots only. For the sūtra हि (I. 1. 53) is an apavāda or exception in anticipation to अनेकास्तत्त्वं सर्वस्य (I. 1. 55)."

To this we reply "True; but the sūtra हि (I. 1. 53) has its scope in affixes like आत्, उचत् &c. where इ has no other force or indicatory power. But in the case of तात् the indicatory इ finds its scope in preventing guṇa and vriddhi (I. 1. 5), and in effecting vocalisation (VI. 1. 10) &c.

So the sūtra I. 1. 53 applies there only where the indicatory इ has no other purpose. In the case of तात् it seemed to apply with exhausted force, but that little is also set aside by the subsequent sūtra अनेकास्तत्त्वं &c. I. 1. 55. For in the case of तात् the general rule अनेकास्तत्त्वं I. 1. 55 and the exceptional rule हि I. 1. 53 are of equal force, and therefore the maxim विप्रतिषेधे परं कार्यम् will apply, and the subsequent sūtra I. 1. 55 will supersede हि I. 1. 53.

Therefore तात् replaces the *whole* affix तु

Thus अवतत् "May he be prosperous."

NOTE:—The affix तात् being a substitute of हि, is like हि, and, therefore, rules propounded with regard to हि, will apply to तात् also. Thus VI. 4. 105 says that after stems ending in short अ, the हि is elided: therefore, after such words तात् should also be elided. Therefore we cannot get the form जीवतात् एवम् for जीवतात् ॥ This objection, however, is futile; for, in the sūtra अतो हि (VI. 4. 105), there is the anuvritti of हि from sūtra VI. 4. 101 (तु अतश्चो हि हिं) ॥ So that अतो हि should be construed as meaning "there is the elision of हि and not when it is of the form हि, and not when it assumes the form तात्" ॥

The object of इ in सतइ is, as we have said above, for the sake of preventing Guna and Vriddhi. It should not be said that the object of इ in सतइ is for the sake of अन्त्यविधि: by the application of सूत्रा इ (I. 1. 53), just as the substitutes अतइ &c. (VII. 1. 93 and 94) apply to the finals. For by so doing, सतइ would replace only the त of सु and the इ of दि, which is not desired. And the case of सतइ is to be distinguished from अतइ, for in अतइ the इ has no other object but to prevent sarvādesa; but in सतइ we see that इ has another object, namely, the prevention of Guna and Vriddhi and इ having thus found scope, the सतइ substitute will be governed by the general rule अनेकाल चित् सर्वस्य (I. 1. 55.)

२१८८ । लोटो लङ्वात् । ३ । ४ । ८५ ।

लोटो लङ् इव कार्यं स्यात् । तेन तासादयः सलोपश्च । तथा हि ।

2198. The personal endings of the Imperative are as those of the Imperfect.

This is an अवशिष्ट सूत्रा; as in the लङ् there are the affixes तात्, तत्, त, च and च, so also in the लोट् पचतात्, पचतत्, पचत, पचात्, पचान ।

Q.—If लोट् is like लङ्, why have we not the augment अट्, जाट्, or the substitution of जुत् for क्ति (see III. 4. 111) in the case of लोट् also?

A.—The वा of सूत्रा III. 4. 83 is understood in this सूत्रा also, so that the analogy between लोट् and लङ् is a limited analogy and does not make all the rules which are applicable to लङ् equally applicable to लोट् also.

NOTE:—The Imperative being treated as the Imperfect we have the following substitutions.

२१८९ । तत्त्वस्यमिषां तातृतातः । ३ । ४ । १०१ ।

कितञ्चतुर्धात् तासादयः क्रमात्स्युः ।

2199. The affixes 'ām', 'tam', 'ta' and 'ām' are the substitutes of the four affixes 'tas', 'thas', 'tha' and 'mip' respectively, of any 'la' which has an indicatory 'ङ'.

NOTE:—Thus अपचतात्, अपचतत्, अपचत, अपचात्, अपचान्, अपचाम्, अपचामि ।

२२०० । नित्यं कितः । ३ । ४ । ८६ ।

अपचतात्स्य कितुसमस्य नित्यं कितः स्यात् । 'अपचतात्स्य' इति चरस्य कितः । अपचामि । अपचामि ।

2200. There is always elision of the 's' of the first person of the affixes that come in the room of that 'la' which has an indicatory 'ङ'.

Thus भू + भव् + तच् = भव + ताच् = भवताच्; भू + भव् + चि or क्नि = भव + क्नु = भवन्तु
 भू + भव् + चि

Now applies the following:—

२२०१ । वेह्यपिच । ३ । ४ । ८७ ।

बोहः वेहिः स्वात्वेऽपिच ।

2201. In the Imperative, 'हि' is substituted for 'चि', and this has not the indicatory 'प्' of 'चिप्', i. e., it is acutely accented.

Thus भव + चि = भव + चि

२२०२ । वतो हेः । ३ । ४ । १०५ ।

वतः परत्वे हेतुवत्याद् । भव—भवताच् । भवतच् । भवत ।

2202. The Imperative affix ह् is elided after a stem ending in short अ u .

Therefore भव + हि = भव, or भवताच्;

भव + चः = भव + तच् = भवतच्

भव + च = भवत

भव + चि

Here applies the following:—

२२०३ । मेनिः । ३ । ४ । ८८ ।

बोहो मेनिः स्वात् ।

2203. In the Imperative, 'ni' is substituted for the affix 'mi'.

NOTE:—This supersedes the rule relating to the change of ह् into च, and the rule of *lopa*;

Therefore भव + मि = भव + मि

Here applies the following:—

२२०४ । आहु समस्य पितृ । ३ । ४ । ८९ ।

आहु समस्य आगमः स्वात् पितृ । हिन्वो वत्तं न । इकारोच्चारणसामर्थ्याद् । भवानि । भवान् । भवान् ।

2204. In the Imperative 'ā' is the augment of the affixes of the first person and the termination is as if it had an indicatory 'प्'.

NOTE:—This is clear. Thus in the Parasmaipada, we have आनि, आव आन । Thus करवाचि, करवाच, करवान् ; करवान् ।

Thus भव + आ + मि = भवानि । So also भवान् and, भवान् ।

NOTE:—In the case of कृ the form could have been evolved without कृत्, by the general rule कृ + वि = कृवि (अतोदोषो वि VII. 3. 101 S. 2170.) But the proper form could not have been evolved in the case of stems ending in क as कृ which forms कृवाणि &c.

कृत् Imperative.

	3rd Person.	2nd Person.	1st Person.
Singular	कृतु or कृताद्	कृ or कृताद्	कृवाणि
Dual	कृताद्	कृताद्	कृवाण
Plural	कृतु	कृत	कृवाण

— 101 —

Now we take up कृत् "Imperfect."

२२०५ । अनद्यतने कृत् । ३ । २ । १११ ।

अनद्यतनप्रतार्वदुत्तेषांतिर्कृत् स्वाद् ।

2205. The affix कृत् comes after a verbal root employed in the sense of past before the commencement of the current day.

NOTE:—The word अनद्यतन is a Bahuvrihi compound, meaning that which has not occurred during the course of the current day (*adyatana*).

Thus कृ + कृत् = कृ + कृ + ति

२२०६ । कुङ्कलकृत्कृवमुदात्तः । ६ । ४ । ७१ ।

कृत् कृतेऽङ्गत्वादायनः स्वात् स्वोदात्तः ।

2206. कृत् acutely accented is the augment of the verbal stem in the Aorist, Imperfect and the Conditional.

NOTE:—Thus कृतावीद्, कृतावीद् कृताद्, कृताद् and कृतावित्, कृतावित् ।

Thus कृ + कृत् + ति = कृ + कृ + ति

Here applies the following.

२२०७ । कृतावित् । ३ । ४ । १०० ।

किञ्चित् कृत् कृतेऽङ्गत्वादायनः स्वात् स्वाद् । कृतावित् । कृतावित् । कृतावित् । कृतावित् । कृतावित् । कृतावित् । कृतावित् । कृतावित् ।

2207. And there is elision of the 'i' of that Parasmaipada affix which is the substitute of a 'la' having an indicatory 'n'.

NOTE:—Thus, for ति we have कृ for वि we have कृ, &c. The कृ of Atmanepada is, however, not elided, because the anuvritti of Parasmaipada is understood here from सूत्र- III. 4. 97. Thus कृतावित् कृतावित्, कृतावित् and कृतावित् ।

Thus अनवत्

अङ् Imperfect.

	3rd Person.	2nd Person.	1st Person.
Singular	अनवत् 'He became'	अनवः	अनवम्
Dual	अनवताम्	अनवतम्	अनवताम्
Plural	अनवन्	अनवन्	अनवाम्

—: 0 :—

Now we take up the लिङ् Potential or लिङि लिङ्

२२०८ । विधिनिमित्तकानन्वयाधीष्टव्यमनमार्शनेषु लिङ् ३ । ३ । १११ ।

इत्यनेषु सोऽप्येतेषु वाच्येषु वा लिङ् स्वात् । विधिः प्रेरण, इत्यादेर्निष्कृत्वात् प्रवर्तनम् । निमित्तकं निमित्तकारणम्, निमित्तक्ये वाङ्मोक्षनादौ दैर्घ्यादेः प्रवर्तनम् । अन्वयः अन्वयवस्तुता । अधीष्टः इत्यादि-
 कृत्येभ्यो व्यापारः । 'प्रवर्तनायां लिङ्' इत्येव युज्यते । अतुल्यं वृत्तुनाद्यान् प्रवृत्तये ।

2208. The affix 'Liñ' comes after a verb, when the agent either commands, invites, permits, politely expresses a wish, asks questions, or prays.

The word लिङि means 'commanding or directing a subordinate such as a servant, &c.'; निमित्तकं means 'giving invitation' such as inviting a daughter's son in Śrāddha feast, &c., अन्वयः means 'expressing permission to do as one likes'; अधीष्टः means 'to politely express a wish'; इत्यादिः means 'a question'; and मार्शना means 'a prayer.'

The sūtra would have been better worded had Pāṇini said प्रवर्तनायां लिङ्, instead of using the above four words which express different aspects of pravartanā or prompting one to act. The employment of these four words separately in the sūtra is merely an amplification.

Thus कृ + लिङ् = कृ + ति = कृ + त्

NOTE :—This excludes all other tense-affixes. Thus :—

(1) कर्तुं कुरुत 'let him make the mat'; आगतुं आगच्छ 'you come to the village';

(2 and 3) इदं भवतु भुञ्जीत 'you will or may dine here'; इदं भवतु आसीत 'here you will or may sit';

(4) आसीदानीं तवर्षं तवर्षं भवतु तवर्षं 'we wish that you should condescend to initiate this boy';

(5) किं मे आचार्यजयीषीत्, इति तर्हि ? 'Sir, what shall I learn, the Grammar or the Logic'?

(6) तवर्षं मे तवर्षं आचार्यं जयीषीत् 'this is my prayer that I should learn Grammar.'

२२०८ । बाहुद् परस्मैपदानां सिद्धम् । ३ । ४ । १०९ ।

सिद्धः परस्मैपदानां बाहुदात्मनः स्वात्स्य बोधात्तो सिद्धः । किरवोक्तोर्ध्वे विहितप्रत्ययकार्येऽप्यन-
विशेषादिति प्रतिषेधः । इत्यादेरस्य ज्ञानम्: सिद्धमनयोऽ सिद्धम् ।

2209. When the Parasmaipada affixes of the Potential follow, then 'yâsut' acutely accented, is their augment, and the termination is regarded as having an indicatory 'n'.

This debars चीडुद्; the वद् of बाहुद् is indicatory; the real augment is वाह्. All augments being anudātta, the present sūtra, therefore, especially uses the word udātta, to show that this augment is an exception to the general rule. Though सिद्ध has an indicatory ह्, and therefore by the rule I. 1. 56, its substitutes would also be regarded as having an indicatory ह्, the repetition of the word सिद्ध in this sūtra, shows the existence of the paribhāṣhā "that the ह् belonging to न does not influence its substitutes;" in other words, the substitutes of नह्, सिद्ध, वुह् and वृह्, are not to be regarded as having an indicatory ह् (नकारात्मनस्त्वनादेवानां न भवति). Or it indicates that the prohibition of नह्स्वित् of sūtra I. 1. 56 does sometime apply to the letters of an anubandha, in other words, the operations required by a particular anubandha letter do not sometimes take place, when the affix having that anubandha-letter is replaced by another which has it not. This we further infer from the employment of the anubandha न in the substitute ज्ञानम् which replaces the सिद्ध affix रता (see III. 1. 83). The substitute could have been very well enunciated as ज्ञानम्, for replacing a सिद्ध affix रता, it would have been सिद्ध by virtue of स्वादिपदानां (I. 1. 56). In the Potential, the व् of बाहुद् is elided by VII. 2. 79. So we get the forms जुवाह्, जुवाहाह् and by applying III. 4. 108 and VI. 1. 96, जुवृह् । For the Benedictive सिद्ध the sūtra III. 4. 116. S. 2216, applies.

Thus व् + वाह् + ह्

Then applies the following.

२२१० । जुह् लितोः । ३ । ४ । १०९ ।

सिद्धप्रकारकार्योः जुह् स्वात् । जुहा बाहुद् न बाधते । लितो बाहुद् प्रकारकार्योः अस्ति सिद्धप्रकारः ।

2210. The augment 'sut' is added to the affixes 'ta' and 'tha' when part of the affixes of the Potential and Benedictive.

The letters त् and थ् are the objects to which the augment सुह् is to be added; provided that the त् and थ् are the initials of the affixes enclosed in वृत् ।

The augment सुह् is applied to त् and थ् and other letters which are the initials of the affixes enclosed in वृत्, but in the case of वृत्, सिद्ध is not to be added.

आगमो । The scope of बाहुद् and हुद् being thus different, one does not debar the other.

In the sūtra, the word ति is used ; the ह् of ति is merely for the sake of pronunciation.

Thus ह् + बाहुद् + हुद् Now applies the following :—

२२११ । लिङः सलोपोऽनन्त्यस्य । १ । २ । ५८ ।

सर्वधातुकलिङोऽनन्त्यस्य सस्य लोपः स्यात् । इति वकाराद्भवत्वापि निवृत्तिः । हुटः चवच स्वा-
मीर्लङि । एतदन्तं तु तत्राल्लेख्ये ।

2211. In the sārvaadhātuka Liṅ (*i. e.* Potential), the ह् which is not final (*i. e.* the ह् of the augments बाहुद् and होय्), is elided.

What is the ह् which is not final ? The ह् of the augments बाहुद्, and हुद् (and होय्) । Thus both ह's are elided. The ह् of हुद् is heard in the Benedic-
tivo ; and better still in the ātmanepada.

Thus ह् + ह्य + बाहु + ह्

२२१२ । अतो येयः । १ । २ । ८० ।

अतः परस्य सर्वधातुकावयवस्य 'या' इत्यस्य 'ह्य' स्यात् । गुणः । वलोपः । भवेत् । 'सर्वधातुक—'
इति लिङ् । विकीर्णोत् । अन्त्येऽपवादस्यादेन हि अतो लोप एव बाध्येत । भवेदित्यादौ तु परस्माद्वोर्बः
स्यात् । भवेताम् ।

2212. After a Present stem ending in short अ, ह्य् is substituted for the sārvaadhātuka बाहुद् (*i. e.* the augment बाहु of the Potential).

* Thus ह् + ह्य + बाहु + ह् = अय + बाहु + ह् = अय + ह्य + ह् ॥ The अ + ह् become गुण and the ह् is elided by VI. 1. 66. S. 873. (लोपो व्योर्वलिः) ॥ Thus we have अयेत् ॥

NOTE:—The objector may say, the form विकीर्णोत् will be so by the elision of अ under VI. 4. 43, (अतो लोपः) and so there is no necessity of reading the anuvṛtti of sārvaadhātuka in this sūtra ; for when अ is elided by अतोलोपः VI. 4. 46, in the case of ārdhadhātuka or the present rule cannot apply, as there is no base left which ends in अ ॥ To this we reply, this is not a good reason : for then in the case of अयेत् and अयेत् also, the rule अतो वीर्षो वजि (VII. 3. 101) would apply, and the अ of अय would require to be lengthened. But that is not so. The fact is that the present sūtra debar the lengthening of VII. 3. 101. Therefore, as this ह्य् substitute debar the lengthening of VII. 3. 101, so it would debar the lopa of VI. 4. 48. Therefore, if the anuvṛtti of sārvaadhātuka be not read into this sūtra, the ह्य् substitute would apply to ārdhadhātuka also, and the lopa-elision VI. 4. 48, would not help, as that would be superseded by this special rule. Therefore the anuvṛtti of "sārvaadhātuka" should be read into this sūtra.

(II. 4. 77) + उच् (III. 4. 110)—अवा + उच्—अवुः ॥ अ + वा + णि—अ + वा + न्वु (VI. 4. 111)=अवुः ॥ The उच् is also the substitute of णि in लिट् (Perfect) see III. 4. 82. When the preceding vowel is not अ or वा, this rule does not apply. Thus the 3rd per. pl. of the Perfect of वृ is :—वृक् + उच्—वृक् ॥ So also from, जो we have अवि + उच्—अविनवुः ॥ The word अवदान्तात् 'not being final in a 'pada' does strictly speaking, serve no good purpose in this sūtra. For the affix उच् can never be added to a Pada, it must always be added to a stem, that has not yet risen to the rank of a Pada. If उच्, however, be taken as the syllable उच् (whether an affix or part of an affix or not), then the limitation of अवदान्तात् becomes valid. Thus का + उच्चा=कोका, का + उचित=कोचित ॥ Most likely this word has been read here for the sake of the subsequent sūtra or because उच् syllable is taken here and not merely the affix उच् ॥

For here उच् comes after the वा, and therefore there should be the single substitute उ of the form of the second and so अतोयेवः will find no scope here, for there is no वा and the form would be अववुः ॥ To this there are two replies. First according to Eastern Grammarians who interpret अतोयेवः as "After a stem in अ, the वा of वाच् is replaced by वच्" ॥ In this view, the व् being elided by VII. 2. 79, we have अव + वा + उच्, and here the sūtra अतोयेवः must apply *first* and then the present sūtra, because VII. 2. 80, is a *subsequent* sūtra to the present in the order of Pāṇini; and because it is a *nitya* rule, because it will apply whether the combination required by VI. 1. 90, has taken place or not. Thus we get अव + वा + उच्=अववुः ॥ For if the *pararūpa* sandhi takes place *first*, then वा + उच् becomes वृच्, and so there is no occasion for the application of अतोयेवः, for there is no वा to be replaced, and so there is no वच् and we get अववुः ॥

The other view is, that the *pararūpa* sandhi of the present sūtra is *antaranga*, because the operation ordained by it is inside that of VII. 2. 80; and therefore it ought to apply first. But in the present case, there is no occasion for its operation, because the *whole* वाच् is replaced by वच् according to our interpretation.

Thus the sūtra अतोयेवः is an *apavāda* to the rule requiring the elision of व् taught by the sūtra VII. 2. 79. Thus we get अव + वच् + उच्, and here there is no अ preceding उ, and so the present sūtra cannot apply.

The word वेवः in the sūtra is formed by वा + वच्; and वा is exhibited without any case-termination. Others say, the word is वः the sixth case of वा formed on the analogy of विववः by the elision of वा (VI. 4. 140). Then वः + वच्=व + वच् (VIII. 2. 19) after this elision, there ordinarily would take place no sandhi; as this elision is considered *asiddha* (VIII. 2. 1) for the purposes of VI. 1. 87. Contrary to this general rule, however, the sandhi takes place here and

we have वेवः by VI. 1. 87. The व in वेवः is for the sake of pronunciation only. The real substitute is वृ ॥

Some read the sūtra as वतो वाचिवः ॥ So that the sthāni is वाच् and not वा, and वाचिवः is a genitive compound.

POTENTIAL OR विचिदिह्

	3rd Person.	2nd Person.	1st Person.
Singular	भवेत्	भवे:	भवेयम्
Dual	भवेताम्	भवेतम्	भवेव
Plural	भवेयुः	भवेत	भवेय

Now we take up the Benedictive.

२२१५ । लिङागिणि । ३ । ४ । ११६ ।

आदिषि लिङलिङार्धभातुकचंवः स्यात् ।

2215. When the sense is that of Benedication, the substitutes of 'liṅ' are called 'ārdhādhatuka', i. e. the personal endings of the Benedictive are 'ārdhādhatuka'.

This debars these affixes from being called *sārvadhātukā*. Being *ārdhādhatuka* they take the augment वृ, and before these affixes the root does not take the Vikarṇas च्च् &c. Thus from the root कृ 'to cut', we have in the कालीलिङ्, लविलीष्ट; and from the root पू 'to purify', पविचोष्ट. But in the विचिदिह् (Potential), we have the proper Vikarṇas &c. as कुनीषात्, पुनीषात् ।

२२१६ । कित्तागिणि । ३ । ४ । १०४ ।

आदिषि लिङो वाङुट् कित्त्वात् । 'स्कोः—' (१००) इति वसोपः ।

2216. The augment 'yāsuṭ' comes after that 'liṅ' also which denotes benedication, and it is acutely accented, and is treated as if it had an indicatory 'k'.

The किट् of this sūtra refers to the personal affixes of the Benedictive mood and not to the augment वाङुट्, for that would have been unnecessary, being already किट् by the last rule. किट् and कित् are equal in prohibiting guṇa and vṛddhi, but किट् is distinguished from कित् inasmuch as किट् causes the guṇa of वाच् (VII. 3. 85), and also there is distinction between them with regard to the change of semi-vowel to vowel (VĪ. 1. 15 and 16). Thus वच्चात्, वच्चाङ्गात्, वच्चाङुः, and वाचर्वाच्, वाचर्वाङ्गात् and वाचर्वाङुः । In the Potential, वच्चात् (no samprasāraṇa); in the Benedictive, वच्च.वृ (vocalisation). So also वाङ्वात् in the Potential.

Thus $\text{ब्र} + \text{वाद्} + \text{र}$ * Then the व् is elided by VIII. 2. 29. S. 380. Thus we get $\text{ब्र} + \text{वाद्}$ * What is the force of making the augment ब्रि ? The next sūtra answers this.

२२१७ । लिङ्गिणि च । १ । १ । ५ ।

गित्तिङ्गिणिनि च वाच्ये तुल्यद्वी न सन्तः । ब्रवाद् । ब्रवास्ताद् । ब्रवातुः । ब्रवाः । ब्रवास्तम् । ब्रवास्व । ब्रवास्व । ब्रवास्व ।

2217. And that, which otherwise would have caused *guṇa* or *vṛiddhi*, does not do so, when it has an indicatory क् or ङ्

Thus there is no *guṇa* of the क् of ब्र * So we have.

आशिर्लिङ्ग Benedicitive.

	3rd Person.	2nd Person.	1st Person.
Singular	ब्रवाद् May he become	ब्रवाः	ब्रवाणम्
Dual	ब्रवास्ताद्	ब्रवास्तम्	ब्रवास्व
Plural	ब्रवातुः	ब्रवास्त	ब्रवास्व

NOTE.—The indicatory ङ् of the verbal tense affixes i. e., लङ् लिट् , लृट् लृट् , is an exception to this rule of क् . This is an inference deduced from III. 4. 104 S. 2216 which declares "when the sense is that of benediction, then the augment वाडुद् of लिट् is as if it were distinguished by an indicatory क् ." There would have been no necessity of making वाडुद् a क् , if लिट् were a क् , but the very fact of making वाडुद् a क् indicates by implication or is वाच्य that the final ङ् of लिट् , लङ् &c. does not make these tense affixes क् . Thus in लङ् or Imperfect tense we have अचिनवद् "he collected" ($\text{अचिन्तु} + \text{लङ्} = \text{अचिन्तु} + \text{लङ्} = \text{अचिनो} + \text{लङ्} = \text{अचिनवद्}$).

—: 0 :—

✓ २२१८ । ब्रुद् । ३ । २ । ११० ।

ब्रुतार्चयते च तौर्ब्रुद् स्वाद् ।

2218. The affix ब्रुद् comes after a verb in the sense of past time. ✓

The ब्रुद् forms what is known as aorist. It is in fact the name of the aorist, as the whole of this affix is replaced by other personal terminations. See III. 1. 43 and subsequent sūtras.

"The aorist has reference to a past time indefinitely or generally, without reference to any particular time. An action done before today is expressed by the perfect or imperfect; whatever remains for the aorist is, therefore, to express a past action, done very recently, say, in the course of the current day or having reference to a present act. Aorist, therefore, merely implies the completion of an action at a past time generally, and also an action done at a very recent time."

२२१८ । नाकि कुङ् । ३ । ३ । १७५ ।

वर्तमानवाचकः ।

2219. The affix 'Luṅ' comes after a verb when the word 'mān' is used in connection with it.

This sets aside all other tense-affixes. As ना कारीद् 'let him not do' ना हारीद् 'let him not take'.

How have we then the Imperative and the Future tenses in the following sentence instead of the Aorist? ना भवतु तस्य पापं ना भविष्यति । This sentence is against good usage. Or, we may explain it by saying that there is another ना which has not the indicative क; and with that ना, other tenses may be used. The augment is elided after the prohibitive particle ना, by VI. 4. 74.

२२२० । स्तोत्रे कङ् च ॥ ३ । ३ । १७६ ॥

स्तोत्रे नाकि कङ् स्वास्तु च ।

2220. When the word 'mān' is followed by 'sma', the affix 'Laṅ' as well as 'Luṅ' may be employed after a verbal root.

By च we introduce कुङ् into the aphorism. Thus नास्ते करोद् or कारीद् 'let him not make'; नास्ते हरद् or हारीद् 'let him not take'.

२२२१ । णिङ् कुङि । ३ । १ । १७७ ।

वर्तमानवाचकः ।

2221. When कुङ् follows, the affix णिङ् is added to the verbal root.

It debars the Mode-affixes कप् and the rest.

२२२२ । णिः णिच् । ३ । १ । १७८ ।

वर्तमानवाचकः ।

2222. Of णिङ्, णिच्, is the substitute.

The ण् of णिच् is for the sake of pronunciation, the च is for accent, and the real affix is ण्.

२२२३ । गतिस्वाध्यासभूयः णिचः परस्मैपदेभ्यः । २ । ४ ७७ ।

वचनः णिचो भूयस्वाद् । नावाचिदेवादेवविधतो भूयस्ते ।

2223. There is *luk-elision* of the affix णिच् in the Parasmaipada, after the verbs ग 'to go,' स्था 'to stand,' the verbs called वृ. (I. 1, 20), पा 'to drink' and भू 'to be.'

As जासीद्, जासीः; जकासीद्, जकासीः ॥ Why do we say *consonantal*? Observe ऐसिदि Why do we say a single-consonant affix? Observe ऐसिद् and जकासीद् ॥

Vart :—Prohibition of the sthānivad-bhāva must be stated when जाद् is substituted for झ् (III. 4. 84), and झ् for ज् (II. 4. 52), before the augment ईद् ॥ Therefore not here जात्तव and जम्भुद् ॥ The word जात्तव is thus formed. जाद् + विप् = जाद् + वल् (III. 4. 84) = जाद् + व (VIII. 2. 35) = जाद् + व् (VIII. 4. 55) = जात्तव ॥

NOTE :—This round about explanation of Bhattoji Dikhsht is for the following reason :—

According to Ancient Grammarians the word जस्तिविप् is a Samāhara Dvandva of *asti* and *sich*, meaning “the verb जस् and the affix विप्” ॥ And the Ablative singular of *asti-sich* is *asti-sichas* meaning “after the verb *as* and the affix *sich*.” But the compound *asti-sich* will require the Samasanta ङ् (V. 4. 106) and the word would be *asti-sichā*, a vowel-ending pratipadika. If it be said that the Samāsanta ङ् is *anitya*, then there is this difficulty that विप् should be placed first in forming the compound, i. e., we should have विप्जस्ति because विप् consists of fewer letters than जस्ति (अस्पाचत्तव् II. 2. 34). If it be said that this rule is also *anitya*, because Pānini himself violates it in the sūtra बहुव्रीह्याद् वः (IV. 4. 118), where *samudra* is placed first and not *abhra*; even then when ज् is changed to झ् in the example जम्भुद्, this sūtra will apply, because झ् is considered as sthānivat to ज् ॥ And similarly in जजाद् and जज्जवाद् the elided विप् will be sthānivat and so there will be ईद् ॥ To prevent all these difficulties, Bhattoji has given the above explanation.

The 3rd Por Plural is जम्भु + विप् + णि = जम्भु + ० + णि

Now considering the *luk* elided zero as sthānivat to विप्, the following sūtra appears for application.

२२२६ । विजम्भस्तविदिभ्यश्च । ३ । ४ । १०१ ।

विजम्भस्तविदिभ्यश्च परत्वं किरुदिग्निभ्यो किरुत्त्वाद् । इति माने ।

2226. (In those tenses which are marked with an indicatory ‘*n*’) ‘*jus*’ is the substitute of ‘*jhi*’, when it comes after an Aorist in ‘*sich*’, or the Imperfect of a reduplicated verb, or the root ‘*vid*’ (to know).

This would make जम्भु + णि = जम्भु + ङ्

But this does not apply, on account of the following sūtra.

२२२७ । जातः । ३ । ४ । ११० ।

विजम्भस्तविदिभ्यश्च किरुत्त्वाद् । किरुत्त्वाद् । जम्भुः । जम्भुत्तव् । जम्भुद् । जम्भुत्तव । जम्भुत्तव । जम्भुत्तव ।

27. When विप् is elided, then the नि is not changed to बुप् except when the stem ends in long आ ॥

The Present Sûtra says that after verbs in which विप् has been elided, बुप् does not replace नि in the case of any other verb than that which ends in long आ; it is thus a *niyama* rule.

Thus, by rule II. 4. 77, S. 2223, विप् is elided after the verb वृ, but as वृ does not end in long आ, its 3rd person plural Aorist will not be in बुप्. Thus, अवृषन् । Hero, by the last rule, and on the maxim that 'though विप् is elided, yet its force remains, (I. 1. 62 S. 262) बुप् would have replaced नि; but the present sūtra prohibits that. But where the विप् is not elided, there, of course, बुप् does come. Thus अकार्षुः, अहर्षुः ।

Thus we have अङ्गु + नि अङ्गु + अलि (कोऽन्तः VII. I. 3 S. 2174.) = अङ्गु + अल् (पुनश्च III. 4. 100 S. 2207) = अङ्गु + बुल् (पुनो बुल् VI. 4. 88, S. 2169.) + अल् (संयोगान्तस्य शेषः VIII. 2. 23. S. 54.) = अङ्गुवल् ॥

The 2nd Per. Sing. is अङ्गु + विप् + ति = अङ्गु + o + त् = अङ्गुः ॥ 2nd Por. Dual is अङ्गु + विप् + वल् = अङ्गु + o + वल् = अङ्गु + तल् = अङ्गुतल् । In the same manner अङ्गुत ॥

The First Pers. sing. is अङ्गु + विप् + मिप् = अङ्गु + o + अम् = अङ्गु + बुल् + अम् = अङ्गुवम् ॥ So also अङ्गुव, अङ्गुव ॥

	Singular.	Dual.	Plural.
Third Person	अङ्गु	अङ्गुताल्	अङ्गुवल्
Second Person	अङ्गुः	अङ्गुतल्	अङ्गुत
First Person	अङ्गुवम्	अङ्गुव	अङ्गुव

The augment अ of अङ्गुव &c., is sometimes not added, when it is in combination with the particle ना, according to the following:—

२२२८ । न नाङ्गुयोगे ॥ ६ । ४ । ७४ ॥

अङ्गादौ न एतः । ना अवाङ् भूत् । ना एत भवत् भूत् वा ।

2228. In connection with the prohibitive particle ना, the augment अद् or आद् is not added in the Aorist, Imperfect and the Conditional.

Thus ना अवाङ् भूत् or ना एत भूत् or भूत् ॥

So also ना अवाङ् हारीत्, ना अवाङ् हारीत्, ना एत करोत्, ना एत करोत्, ना अवाणीहिन्, ना अवाणीहिन्, ना एत अवाणीहिन्, ना एत अवाणीहिन् ॥

Now we take up the conjugation of **वृ** in **वृह**. The force of **वृह** is to denote a condition antecedent added to futurity, as shown in the following sūtra.

२२२८ । लिङ् निमित्ते वृह् क्रियातिपत्तौ ॥ ३ । ३ । १३८ ॥

इतिहेतुनान्नाद्यादि लिङ्निमित्तं तत्र भविष्यत्पूर्वे वृह् स्यादित्यत्राद्या भविष्यत्तौ गन्धमानायाद् । अद्यदि-
कदा । अद्यदिपदाद् । अद्यदिपदम् । अद्यदिपदः । अद्यदिपदतद् । अद्यदिपदतः । अद्यदिपदतः । अद्यदि-
पदात् । अद्यदिपदात् ।

2229. Where there is a reason for affixing 'Lin,' the affix 'Lrin' is employed in the Future tense, when the non-completion of the action is to be understood.

The words 'in denoting futuro timo' are understood here. 'The reasons for affixing लिङ् are such, as, cause and effect &c. mentioned in sūtra III. 3. 156 and 157 &c. The वृह् is called the conditional tense. "It comes in the conditional sentences in which the non-performance of the action is implied; or where the falsity of the antecedent is implied as a matter of fact. It usually corresponds to the English pluperfect conditional, and must, in Sanskrit, be used in both the antecedent and the consequent clauses".

Thus वृष्टिर्देवमविष्यत् तदा पुनिहलमविष्यत् 'if there had been good rain, then there would have been plenty of food; or if there were to be good rain then there would be plenty of food'. It is implied that there was not good rain, nor consequent plenty; or that the occurrence of good rain is dubious, and the desirable consequence equally so.

So also here, दक्षिणेन वेदायास्वप्न यकटं पर्वमविष्यत् 'if he were to go by the right side, the carriage would not be upset'; यदि कमलकम् आदास्वप्न न यकटं पर्वमविष्यत् 'if he were to call Kamalaka (which he will not), the carriage would not be upset'; आनोदयत भवान् वृतेन यदि ननुवमीषद् आगमिष्यद् 'you would eat food with clarified butter, if you (were to) come to me (but you will not come)."

All these sentences refer to futuro time. The non-upsetting is a future contingency and is an effect, the cause of which is the 'calling of Kamalaka.' The speaker—having apprehended the cause and effect, and having also learned from other sources that such an effect will not take place, that is to say, that Kamalaka will not be called, and the carriage will be upset—has employed this conditional tense to express his idea. The whole sentence यदि कमलकम् &c. really gives this sense:—That both actions, 'the calling' and 'the non-upsetting', which are subjects of a future time, and which are related as cause and effect, will not be completed; that neither Kamalaka will be called, nor the impending fate averted from the carriage. The sūtra may also be thus rendered according to Professor Bohtlingk:—In a condi-

Note. Why do we say 'the Imperative'? Observe प्रवयानि नास्तिनि Here आनि is the neuter plural termination, and the word means प्रकृष्टा वया येतु, तमि ।

According to Padamanjari, the employment of the word सोढे in the sūtra is redundant. For without it also आनि would have meant the *Imperative* affix, and not the Neuter termination, on the maxim of अवर्षद् इवै &c. Moreover in the noun प्रवयानि, प्र is not an upasarga at all, on the maxim वद् निपायुक्ताः प्राद्वयसं प्रति गत्युपसर्ग-संज्ञे भवतः ॥

Vart: The Upasarga इद् is not to be treated as an upasarga, when वत् or क्त्वं is to be effected. That is to say, the र् of इद् does not cause the subsequent ह् or क्त्वं to be changed to व and क, respectively. Thus इद्विषतिः, इद्वयानि ॥

Vart: The Indeclinable word अन्तर् should be treated as an upasarga for the application of (1) अङ् विधिः namely the affixing of अङ् by III. 3. 106. S. 3283. आतद्योपसर्गे, as अन्तर् + था + अङ् = अन्तर्था, (2) कितिधिः namely the application of क्ति by उपसर्गे योः क्तिः (III. 3. 92. S. 3270), as अन्तर् + था + क्ति = अन्तर्क्तिः (3) क्त्वं विधिः as अन्तर्भवति ॥

२२३२ । येषे विभाषाकक्षादावधानोपदेये ॥ ८ । ४ । १८ ॥

उपदेशे आदिशादिशान्तवर्गे गदनदादेरन्त्यस्तिन्धातोः पर उपसर्गस्याङ्निमित्तात्परस्य नेर्नत्वत्वं वा आह । अभिभवति-प्रतिभवति । इद्योपसर्गाक्षामसमस्तत्वेऽपि संदिता नित्या । तदुक्तम्—

संहितैकपदे नित्या नित्या धातूपसर्गयोः ।

नित्या सप्तमि वाक्ये तु सा विवक्षानपेक्षते ॥

इति । अन्तादयर्निर्देशद्वयोपलक्षणम् । यथास्त्वर्गो भवतीत्यादावुत्पद्यत इत्यादयस्ति । उपसर्गास्तवर्ग-विशेषत्वं द्योतकाः । अभवति । पराभवति । संभवति । अनुभवति । अभिभवति । उद्भवति । परिभवति-इत्यादी विनाशकार्यावगतेः । उक्तं च—

उपसर्गेण धात्वर्थो अन्तादन्त्य भवति ॥

प्रकाराकारसंसारविहासपरिहासवत् ॥

इति । 'वच १ इडो' । क्तवन्ताः चङ्निबद्धवन्तास्तैः ।

2232. In the remaining verbs, optionally the न of नि is replaced by क्, when it is preceded by an upasarga competent to cause the change; provided that, in the original enunciation, the verb has not an initial क् or ख्, nor ends with क् ॥

The words नेः and उपसर्गाद् are understood in the sūtra. The word येषे means verbs other than those mentioned in VIII. 4. § 7 S. 2285 namely, other than वद्, गद् &c. Thus अभिभवति or प्रतिभवति, अङ्गिभवति or अङ्गिभवति ॥

Why do we say अन्तादौ "not beginning with क् or ख्"? Observe प्रति करोति, प्रतिष्ठाहति । Here there is no change.

Why do we say अवाचकः “not ending in व” ? Observe अविबिभक्तिः ॥

Why do we say अवशिष्टे “in original enunciation” ? So that the prohibition may apply to forms like अविबकार, अविबलाह, अविबेवति (VIII. 2. 41 S. 295). Here, बकार &c., do not begin with क or ख nor does बिप् end with व् but with ब् (VIII. 2. 41) but in the Dhātupāṭha the verb ब् and ख् begin with क and ख and बिप् ends with व्, and hence the rule will not apply. So also in अविबेहृ and अविबेवति from the root बिह् ॥ Here though the verb now ends with व by VIII. 2. 36, S. 295. yet in the original enunciation or Dhātupāṭha, it ends with ब ॥

An objector may say “what is the necessity of using the word *optionally* in the sūtra, when the present sūtra is governed by the word अहितावात् (VI. 3. 114 S. 1035). So where there is no samhitā, there will be no अवयव change ; and as upasargas are not compounded with the verb before which they are placed, there is no compulsory samhitā.” To this we reply “No. The samhitā is compulsory, even though the upasarga may not be compounded with the root as here.” The following verse mentions this :—

verse.

The Samhitā is compulsory (1) in a Pada (complete word), (2) in a dhātu (verb) preceded by an upasarga ; and (3) in compounds (Samāsa). But the Samhitā is optional between the words of a sentence.

The root कृ means कृता “to be” in the Dhātupāṭha, and कृव “to increase” &c. All these meanings are merely illustrative. For we find in the example वागाद् स्वर्गो भवति “By sacrifice Heaven is produced or attained,” that the root कृ has the meaning of ‘to produce.’ So every root has many meanings. The upasargas when added to a root, do not give it a new meaning, but limit the particular meaning. In other words, out of many meanings that a root possesses, a particular meaning is specified by the employment of a particular upasarga.

Thus जयति “He conquers,” पराजयति “He defeats,” संभवति “It is possible.”

अनुभवति “He experiences” अभिजयति “He is overpowered.”

उद्भवति “It springs forth” वरिजयति “He subdues.”

Therefore we have the following verse : By an upasarga the sense of the root is forcibly modified, such as the root हृ “to lose”, in प्रहार means “a blow”, आहार “food”, वंहार “destruction”, विहार “sport” वरिहार “avoidance”.

Here ends the conjugation of the Parasmaipada root कृ ॥

ATMANEPADA.

Now we take up the conjugation of the root वृ "to increase." The thirty-six roots beginning with वृ and ending with कृ are Anudātta. That is, the final कृ in वृ &c. has anudātta accent and is indicatory or वृ.

First we conjugate it in कृ Present Tense, 3rd Pers. sing.

Thus वृ + त = वृ + कृ + त = वृ + कृ + त

Here applies the following sūtra

२२३३ । दित् आत्मनेपदानां टेरे ॥ ३ । ४ । ७८ ॥

दितो आत्मनेपदानां टेरेत्वं स्यात् । वृते ।

2233. The substitute वृ replaces the last vowel, with the consonant that follows it, of the 'Atmanepada' substitutes of that 'la' which has an indicatory 'ट'.

Thus वृ + त = वृ + कृ + त = वृते ॥ The 3rd Pers. Dual is वृ + आताम्

Now apply the following sūtras :—

२२३४ । वार्धधातुक्रमित् ॥ १ । २ । ४ ॥

अपित्वार्धधातुर्न कृत्परस्यात् ।

2234. A *Sārvadhātuka* (III. 4. 113 S. 2166) affix not having an indicatory कृ is like कृत् ॥

The affix आताम् is therefore कृत्, and consequently the following sūtra applies.

२२३५ । आतो कितः ॥ ७ । २ । ८१ ॥

अतः परस्य कितानाकारस्य इत्यस्यात् । वृते । वृते ।

2235. For the आ being a portion of a *sārvadhātuka* Personal ending which is कृत् (i.e. आते, आवे, आताम् and आताम्), coming after a Verbal stem ending in short अ, there is substituted वृत् ॥

Thus वृ + आताम् = वृ + वृताम् = वृ + वृताम् (लोपो षोडशे VI. 1. 66 S. 873) = वृतेताम् = वृतेते ॥ So also वृतेते ॥ The 2nd Pers. Sing. is वृ + वात् Now applies the following sūtra :—

२२३६ । वावस्वे ॥ ३ । ४ । ८० ॥

दितो सस्य वावः वे स्यात् । वृते । वृते । वृते । वृते । 'अतो युवे' (१५) । वृते । वृताम् । वृताम् ।

2236. The word 'se' is the substitute of 'thās' in those tenses that have an indicatory 'ट'.

This sūtra applies where the fruit of the action does not accrue to the agent. The question is what conjugation, *parasmai* or *ātmanepada*, do the auxiliaries take, in forming the periphrastic perfect? This sūtra supplies the answer. The auxiliary कृ follows the conjugation of its principal, the other auxiliaries do not. Thus the root वृ (to increase, prosper) is *ātmanepadi*, therefore in forming the periphrastic perfect, the verb कृ will be also in the *ātmanepada*.

But the other auxiliaries भू and अच् retain their own peculiar conjugation and are not influenced by the conjugation of their principal. Thus वृषात्कृत्, वृषात्कृत्.

The word *ān-pratyaya* of the sūtra is a *Bahuvrīhi*, in which the force is that of *ataḥguna-sāmviyāna*. That is, the root *without* the affix अच् is meant here, and not *along* with or qualified by the actual presence of अच्. It means 'that after which the affix अच् comes.' Of the verb *krin*, when subjoined to another as an auxiliary, the termination is that of the *ātmanepada*, like the verb that takes the affix अच्.

Note—If this sūtra enjoined a rule of injunction (*vidhi*), then there would be the termination of the *ātmanepada* even in examples like उद्भास्यमान-वकार and उद्भास्यमान-वकार where the fruit of the action accrues to the agent. This is no valid objection to the present sūtra. It is to be interpreted in both ways, that is, both as a *vidhi* (a general injunction) and a *niyama* (a restrictive injunction). How is that to be done? Because the word "pūrvavat" of the immediately preceding *Aṣṭādhyāyī* sūtra is to be read in the present aphorism also and thus there are two sentences. That is, there is *ātmanepada* of the auxiliary, when the Primary verb is *ātmanepadi*, but not the contrary. Thus वृ (to appear with great splendour) is originally *parasmaipadi* and the auxiliary after it will be *parasmaipada* even when the fruit of the action accrues to the agent, as वृषात्कृत् (he appeared with great splendour). The second explanation, in that case, will be for the sake of establishing a *niyama* or restrictive rule.

It has already been said above, that the auxiliary verbs कृ, भू and अच् are used in forming the periphrastic perfect. This is done by force of the aphorism III. I. 40 S. 2239 कृद्वाभ्युपयते ऋदि, meaning, the verb *krin* is annexed in the perfect tense, to verbs that take अच्. In this sūtra (III. I. 40) the word *krin* is a *pratyāhāra*, implying the verbs कृ, भू and अच्. It might be asked how is this *pratyāhāra* formed? The word *kri* is taken from the fourth word of sūtra V. 4. 50, अमुतवद्भाते कृत्कृत्तियेने &c., and the letter च् is taken from sūtra V. 4. 58 कृत्कृत्तियेने &c., This is the way in which the commentators explain, how not only the verb *krin* is used as an auxiliary in forming the periphrastic per-

fect, but also the verbs कृ and अकृ. These three verbs denoting absolute action, unmodified by any especial condition, have in all languages been fixed upon as the best auxiliaries.

It must, however, be noted that the word *krin* in this sūtra is not used as a pratyāhāra and consequently does not include the verbs कृ and अकृ.

Therefore कृ requires here Atmanepada termination.

Thus वषात् + कृ + त ॥

Now applies the following :—

२२४१। लिट्प्रत्ययसंज्ञायाः ॥ १।४।८१॥

लिट्प्रत्ययसंज्ञायाः वष, 'वरे', एतौ वतः। वषातोऽकारणं चापकं 'तकारादिनां टेटेण व', इति। वेष इति वषात् + व। 'व', 'व' इति स्विने।

2241. The words 'es' and 'irech' are the substitutes of 'ta' and 'jha' respectively in the Perfect tense.

The व् of वष indicates that it replaces the whole of the affix त (I. 1. 55). The व् of वरे is for the sake of accent (VI. 1. 165). Thus वेने, वेनाते, वेनिरे।

Why are the substitutes taught here as व and वरे and not as व and वरि; for the व would have become व by III. 4. 79. S. 22 33? The very fact, that व is uttered in these substitutes indicates by implication (jñāpaka) that the rule III. 4. 79, by which the टि of ātmanepada terminations are changed to, व is not applicable to substitutes of Atmanepada terminations. Therefore वा, रौ and रव् which replace त, आतात् and क in वृट् are not governed by III. 4. 79, and आ is not changed to व, nor रौ to रे, nor रव् to रे ॥

Thus वषात् + कृ + त = वषात् + कृ + व ॥ Now the लिट् affixes being ārdhadhātuka, this व requires that the कृ should be gunated to कर् ॥ But this is prevented by the following.

२२४२। असंयोगाल्लिट् कित् ॥ १।२।५॥

असंयोगाल्लिट् कित् ॥ कित् इति व, (२११०) इति निषेधात् 'कार्षाण्यकार्षाण्यकार्षोः' (२११०) इति गुणे न। द्वित्वापरत्वादिति प्राप्ते।

2242. The affixes of Lit (Perfect Tense) not coming after a conjunct consonant, are as if they had an indicatory क् (kit).

The terminations of लिट् (Perfect) not being लिट् terminations, are लिट्, after verbs that have no compound consonants. The phrase अलिट् (not being marked with व्) qualifies this sūtra also, being drawn from the previous Ashtādhyāyī sūtra.

Being ~~the~~ the prohibition of I. 1. 5. S. 2217 applies and there is no gunation, as otherwise would have been, by force of S. 2168.

Thus वचान् + क् + व. At this stage, two rules appear, one requiring the reduplication of क् (सिद्धि भाष्येन च VI. 1. 8. S. 2177.) and the other requiring व् to be changed to व् by व्कोषवर्ति (VI. 1. 77. S. 47.) This last is subsequent in order of Ashtādhyāyī and therefore should take effect first. But if it took effect first, we have क् + व = क् + व. Then the reduplication will be क् क् + व. Here no व् is left for the application of उक्त VII. 4. 63. and we cannot get any form. Therefore वचदेव does not take place first, by the following.

२२४३ । द्विवचनेऽपि ॥ १ । १ । ५८ ॥

द्विवचनितरेऽपि परे ऋच आदेशो न स्यात् द्विवचे कर्तव्ये ।

2243. When an affix beginning with a vowel follows, that is a cause of reduplication, a substitute shall not take the place of a preceding vowel whilst the reduplication is yet to be made; but the reduplication having been made, the substitution may then take place.

NOTE :—This sūtra has been explained in different ways by the authors of the Kāsika and of the Siddhānta Kaumudī. According to the former, the sūtra means :— Before an affix having an initial vowel, which causes reduplication, the substitute which takes the place of a vowel is like the original vowel even in form, only for the purposes of reduplication and no further.

The explanation given by Kāsika is more in harmony with the Great Commentary. For all practical purposes, the two explanations lead to the same conclusion. According to Kāsika, the vowel-substitute is sthānivat, in the sense, that it is exactly of the same form as the original, and retains this form only for a fixed time viz., so long as the reduplication is being made; but as soon as the reduplication has been made, the substitute takes its proper form.

Thus व in क् + व is a vowel affix, and it causes reduplication; therefore व् substitution for क् the preceding vowel will not take place whilst the reduplication is to be made. Thus क् क् + व. Now the following applies.

२२४४ उक्त ॥ ७ । ४ । ६६ ॥

अभाष्यवर्तमानस्यात्प्रत्यये परे । उक्तवचः । वचदि शेषः (११३) । प्रत्यये कित् । चतुर्थवत् ।

2244. क् (I. 1. 51.) is substituted for the क् or क् of the reduplication when an affix follows.

The ञ is always followed by ऌ by उत्तरः एवः ॥ Thus we have $\text{ञ} + \text{ऌ} = \text{ञ} + \text{ऌ} + \text{ऌ} + \text{ऌ}$. The ऌ is elided by हलादि येषः S. 2179.

Why do we say "when an affix follows"? Observe चञ्च (page 101 S. 199).

Why have we used the word प्रत्यये "when the affix follows" in the sūtra? For would not the word लङादि limit the designation चञ्च to that only after which there was actually an affix?

Ans. No. Because without the word प्रत्यये the sūtra would have run thus "after whatsoever is an affix enjoined, that which begins therewith is called an Aṅga." In this view, we could not get the form चञ्च the 3rd per. Sing. in the perfect (लिट्) of the root जोञ्च् 'to cut.'

This is thus formed:—

$\text{ञञ्} + \text{ञञ्} = \text{ञञ्} + \text{ञञ्} + \text{ञञ्}$ (VI. 1. 8. लिटि षावोरनङ्यस्य)

$= \text{हञ्} + \text{ञञ्} + \text{ञञ्}$ (VI. 1. 17. लिट्यङ्गादस्योभयेषाञ्)

$= \text{ञञ्} + \text{ञञ्} + \text{ञञ्}$ (VII. 4. 66. उत्तरः and उत्तरः एवः)

$= \text{ञञ्} + \text{ञञ्} + \text{ञञ्}$ (VII. 4. 60. हलादि येषः) = चञ्च

If the word "pratyayo" did not exist, then the designation anga would be applied to the whole base plus the affix i. e. (ञञ्ञञ्) as a whole. That being so, $\text{ञ} + \text{ञञ्}$ will assume the form of ञञ् for the ञ will be vocalised by VI. 1. 17; for the ञ in the place of ञञ् will not be sthānivat, by ञञः परस्मिन् पूर्वविभौ, because to be sthānivat, there must be an efficient cause outside (पर), as ञञ् of ञञ् , but this ञ of ञञ् was by hypothesis included in the anga designation. So there being no पर cause, the ञ substitute of ञञ् in ञञ् will not be sthānivat; and not being so, it will not be considered as a samprasāraṇa vowel. The ञ of ञ not being a samprasāraṇa, the prohibition (न सप्रसारणे &c. VI. I. 37) when a semi vowel has once been vocalised, there is no vocalisation of the other semi-vowel that precedes it; will not apply, and so ञ will be vocalised to ञञ् .

२२४५ । कुडोदयुः ॥ ३ । ४ । ५ ॥

अभ्यासकार्यकारणोदयवर्गद्वयः स्वात् । दवांचले । दवांचलात् । दवांचलिते ।

22-5. For the Guttural and ह of a reduplicate there is substituted a Palatal.

Thus दवाञ्च + कृ + ऌ = दवाञ्च कृ + ऌ = दवांचले ॥ So also दवांचलात्, दवांचलिते ॥

Then we form 2nd. Pers. Sing. दवाञ्च + चञ्च + चञ्च = दवाञ्च + चञ्च + चञ्च

Here the following sūtra prevents the insertion of ऌ before चि , which otherwise would have come by virtue of VII. 2. 35 S. 2184.

शेऽनुदात्तात् ॥ ० । २ । १० ॥

उपदेशे दोषादुक्तानुदात्तस्य ततः परस्य वलादिप्राग्वक्तृत्वो न स्यात् । 'उपदेशे, इत्युपवाच्यवि
द्वक्ताः इति किम् । बहुलुङ्गादुक्तिरपि स्यात् । स्मरन्ति हि —

रितया अपाङ्गबन्धेन निर्दिष्टं यङ्गणेन च ।

यत्किं न ग्रहणं तेन संवेतानि न बहुलुकि ॥

इति ॥ इत्यपदेशेऽनेकाग्रहणेन साध्यते । 'अप' इत्यपदेशकत्वविषयता तदुक्ता ग्रहणेन च निर्दिष्टे एकग्रहकत्वानुदात्त
नेकाग्रहणेन व्यावर्त्यते । तत्र अपदेशेऽनुदात्तस्य वलादिप्राग्वक्तृत्वो न विधेयः । आदेशोपदेशेऽनेकाग्रहणात् । अनु
दात्तादनुदात्तपदस्य संग्रहीतग्रहणेः इषां चक्रे । इषां चक्राये ।

2246. The augment इट् is not added to that Ārdhadhātuka affix, though beginning with a consonant except य, when it is joined to a root, which in the Grammatical system of Instruction (i.e. in the Dhātupāṭha) is of one syllable, and is without accent (anudātta.)

The word upadesa qualifies the both words ekāch, and anudātta. Why do we say "which is monosyllabic?" So that the present rule should not apply to the same root when it is Intensive, with the affix यङ् elided. The Intensive of every verb is included in the enunciation of its root; and as a general rule, all the sūtras specified for the simple root, will apply to the Intensive also, with certain exceptions, as contained in the following:—

रितया अपाङ्गबन्धेन निर्दिष्टं यङ्गणेन च ।

यत्किं न ग्रहणं तेन संवेतानि न बहुलुकि ॥

"These five sorts of operations will not apply to Intensive-yan-luk forms :

1. When the simple root is exhibited in the sūtra with रित् as इ in VII. 4. 73 is shown as अरति ॥ In the Intensive, the perfect will be जोषवाङ्बन्धकार and not अजवाङ्बन्धकार ॥
2. Where the root is exhibited with यङ् as the root य in VII. 2. 49 is shown as अय ॥ There is इट् after the Desiderative of simple root, but not in Intensive.
3. When a simple root is exhibited with an anubandha, as चीङ्
4. VII. 1. 6. 4. Where a gana is mentioned in a rule, as इङ् is taught after Divadi-roots (III. 1. 69). It will apply to simple roots of Divadi gana, and not to their Intensive.
5. Lastly, where the word इङ् is used in a sūtra. As VII. 2, 10. That rule will apply to इङ् simple roots and not to their Intensives.

This we infer because the word ekāch is used in the present sūtra. For had not this been the meaning, then there was no necessity of using the word "eka" in the sūtra; for the word अकः Abl. singular, by itself alone would have denoted one vowel; but by the additional use of the word "eka," the roots consisting of more than one vowel are excluded.

२२४८ । अत आदेः ॥ ७ । ४ । ७० ॥

अभासत्वादेरतो दीर्घः स्यात् परस्मादभासः । एषा भव । एषामासतु इत्यादि । एषिता । एषितारो ।
एषितारः । एषितावे । एषितासावे ।

2248. A long vowel is substituted in the Perfect for the initial अ of a reduplicate.

This debars the single substitute of the form of the subsequent ordained by VI. 1. 97.

Thus अस् + कल् = आ + अस् + कल् = आस ॥

Thus एषामासु &c.

	Singular	Dual	Plural
3rd. person	एषाचक्रे	एषाचक्रते	एषाचक्रिरे
2nd. person	एषाचकृवे	एषाचक्रावे	एषाचकृन्वे
1st. person	एषाचक्रे	एषाचकृवहे	एषाचकृन्हे

—: ० :—

3rd. person	एषाचभूव	एषाचभूवतुः	एषाचभूवुः
2nd. person	एषाचभूविष्य	एषाचभूवतुः	एषाचभूव
1st. person	एषाचभूव	एषाचभूविष्य	एषाचभूविष्य

—: ० :—

3rd. person	एषामास	एषामासतुः	एषामासुः
2nd. person	एषामासिष्य	एषामासतुः	एषामास
1st. person	एषामास	एषामासिष्य	एषामासिष्य

— ० —

लुट् First Future.

The Periphrastic Future is regularly formed. Thus एष + ता = एषिता ॥ So also एषितारो, एषितारः, एषितावे, एषितासावे । The second person plural is एष + ह् + तास् + ष्वे

Here applies the following sūtra by which the त is elided.

२२४८ । वि च ॥ ८ । २ । २५ ॥

प्रत्यये चरे हलोपः स्यात् । एषिताष्वे ।

2249. The ह is dropped before an affix beginning with च ॥

Thus एषि + तास् + ष्वे = एषिताष्वे ॥ The First person singular is एषि + तास् + ह् ॥ Here the ह् is changed to ए by the following.

२२५० । इ इति ॥ ७ । ४ । ५२ ॥

तासत्त्वोः सत्य एः स्यादेति चरे । एषिताहे । एषितास्वहे । एषितास्वहे । एषिचते । एषिचते ।
एषिचते । एषिचते । एषिचते । एषिचते । एषिचते । एषिचते । एषिचते ।

2250. For the **व** of ताव and अव there is substituted **ह** before the personal-ending **स**

Thus वधिताप् + स = वधिताहे ॥

First Futuro or लुट्

	Singular	Dual	Plural
1st person	वधिताहे	वधिताह्वहे	वधिताह्वहे
2nd person	वधितासे	वधितायासे	वधितासे
3rd person	वधिता	वधितादौ	वधिताः

—o:—

Second Futuro or लृट्

The second Futuro presents no irregularities. Thus we have,

	Singular	Dual	Plural
1st person	वधिष्ये	वधिष्यावहे	वधिष्यामहे
2nd person	वधिष्यसे	वधिष्यसे	वधिष्यसे
3rd person	वधिष्यते	वधिष्यते	वधिष्यन्ते

—o:—

Imperative or लोट्

Thus वच् + अच् + ते = वच + ते ॥ Here applies the following rule by which **च** is changed to आच् ॥

२२५१ । आमेतः ॥ ३ । ४ । ८० ॥

लोट एकारस्याख्यात् । वचताम् । वचेताम् । वचन्ताम् ।

2251. In the Imperative 'ām' is substituted for what would have substituted otherwise 'o' by III. 4. 9.

Thus वच् + ते = वचताम् so also वचेताम् वचन्ताम् ॥ The 2nd person singular is वचसे ॥ Here applies the following, by which **च** is changed to व ॥

२२५२ । वचाभ्यां वामौ ॥ ३ । ४ । ८१ ॥

वचाभ्यां वरस्व लोटेतः क्मात् 'व, चच्, वतो वतः । वचस्व । वचेताम् । वचन्ताम् ।

2252. For such an 'o' coming after 's' is substituted **व**, and for that coming after **व** is substituted **आच्** in the Imperative.

This supersedes the आच् substitution of the last sūtra. Thus for **वे** we have वच् and for **वसे** we have वचन् ॥

Thus वच् + वे = वचस्व । वचेताम् । वचन्ताम् ॥ The 1st person singular is वच् + व ॥ Here by the following sūtra the **च** is changed to वे ॥

२२५३ । एत ये ॥ ३ । ३ । ८३ ॥

वीचुरीनस्य एत ये स्वाह । आनोऽपवादः । वये । वषावहे । वषानहे ।

2253. The 'ai' is substituted for 'e' forming part of the affixes of the first person of the Imperative.

This debars आच् of the preceding but one sūtra.

Thus वच् + ये = वये, वषावहे, वषानहे ॥

वीच or Imperative

	Singular	Dual	Plural
1st person	वये	वषावहे	वषानहे
2nd person	वषस्व	वयेषाच्	वषस्वच्
3rd person	वषताच्	वयेषाच्	वषस्वताच्

—:o:—

वच् or Imperfect

Thus व + वच् + वच् + त ॥ Here the following sūtra causes the व to be replaced by आ ॥

२२५४ । आहजादीनाम् । ६ । ३ । ७९ ।

आहजादीनाम् स्वाह जादि । आनोऽपवादः । 'आह' (१९६) । वेषत । वयेषाच् । वेषत । वेषाः । वयेषाच् । वेषस्वच् । वये । वेषावहि । वेषानहि ।

2254. आह acutely accented is the augment of a verbal stem beginning with a vowel, in the Aorist, Imperfect and the Conditional.

This debars the augment अच् ॥ Thus आ + वच् + त = वेषत ॥ The vriddhi is by VI. I. 90. S. 269.

वच् or Imperfect.

	Singular.	Dual.	Plural.
1st Person.	वये	वेषावहि	वेषानहि
2nd Person.	वेषाः	वयेषाच्	वेषस्वच्
3rd Person.	वेषत	वयेषाच्	वेषस्व

—:o:—

वित् or Potential.

Thus वच् + वच् + त ॥ Now the next sūtra ordains the augment वीचुच् to व

२२५५ । वित् वीचुच् । ३ । ३ । १०२ ।

वित् वीचुच् स्वाह । वीचुच् । वषावः । वषेत । वयेषाताच् ।

2255. The personal endings of the Potential and the Benedictive take the augment 'siyut'.

अविः अवा अका अतिविदिहोऽन्वमिदुत्तये ।
 निविदिविदिपद् हति वातुवन्वा अनी तवा ॥
 विविदिहोऽन्वमिदिहो भाव्येऽपि ह्रस्वते ।
 व्याग्रहृत्वाद्यस्तेषां नेह वेदुरिति स्थितम् ॥
 रत्नितस्त्री अदिपरीतुवद्दुविदुषि विविः ।
 भाव्यानुक्ता भवेदोक्ता व्याग्रहृत्वादिचंनतेः ॥

‘अवर्षे ॥ अंषर्षे’ । अंषर्षः परानिभवेच्चा । आरवर्षेनोपसंहरादकार्त्तकः । एषर्षते ।

2258. अत् is always substituted for the अ in the Atmanepada, when it is not preceded by a verbal stem ending in अ ॥

Thus ऐषियत् ॥ The 2nd Person sing. is ऐषिहः, Dual ऐषिवावा ॥ In the Plural the अ of एष्यद् may be changed to ह् by applying VIII. 3. 78. S. 2247. Thus ऐषिह्यद्. But some take the ह् of VIII. 3. 78. S. 2247. as not including the augment एद् and in that view the अ remains unchanged. Thus, ऐषियत् ॥ By doubling ह्, ए, ह् and ए we get sixteen forms. Thus ऐषिह्यद्, ऐषिह्यत् &c.

— ० —

अद् or AORIST.

	Singular.	Dual.	Plural.
1st Person	ऐषिषि	ऐषिष्वदि	ऐषिष्वदि
2nd Person	ऐषिहः	ऐषिवावा	ऐषियत् or ऐषिह्यद्
3rd Person	ऐषिष्य	ऐषिवाता	ऐषियत् ॥

एद् or Conditional.

The Conditional presents no irregularities, and is similar to the Second Future.

	Singular.	Dual.	Plural
1st Person	ऐषिष्ये	ऐषिष्यावदि	ऐषिष्यावदि ००
2nd Person	ऐषिष्याः	ऐषिष्याव	ऐषिष्यावद्
3rd Person	ऐषिष्यत्	ऐषिष्येता	ऐषिष्यन्

Here ends the conjugation of एव in the Atmanepada.

A.

The rule of intermediate ए ॥

It has been already taught before, that as a general rule the augment ए is added to all affixes which begin with a consonant except ए (VII. 2. 35.

S. 2184.) The roots that require this ऋ in their conjugation are Udātta roots.

It is desirable to collect together all roots which are anudātta and do not take this intermediate ऋ. The following is a list of such roots:—

1. All monosyllabic roots ending in a vowel are anudātta (nihata) and do not take ऋ, except roots ending in long ऋ or long ॠ, and except the following उ, ए, अङ्, ओ, एङ्, उ, ॠ, निम्, ओ, नि, ए and इ.

The following consonant-ending roots are अनिट्

- (1). अङ्, 2. अङ्, 3. उङ्, 4. रिङ्, 5. अङ्, 6. विङ्, 7. रिङ्,
8. मङ्, 9. एङ्, 10. निमिङ्, 11. अङ्, 12. अङ्, 13. उङ्, 14. अङ्,
15. अङ्, 16. अङ्, 17. उङ्, 18. अङ्, 19. एङ्, 20. निमिङ्, 21. एङ्,
22. अङ्, 23. इङ्, 24. अङ्, 25. इङ्, 26. रिङ्, 27. रिङ्, 28. इङ्,
29. उङ्, 30. अङ्, 31. निङ्, 32. निङ्, 33. निङ्, 34. अङ्, 35. अङ्,
36. रिङ्, 37. एङ्, 38. इङ्, 39. इङ्, 40. इङ्, 41. उङ्, 42. अङ्,
43. उङ्, 44. अङ्, 45. एङ्, 46. एङ्, 47. उङ्, 48. एङ्, 49. रिङ्,
50. अङ्, 51. इङ्, 52. अङ्, 53. रिङ्, 54. इङ्, 55. अङ्, 56. रिङ्,
57. इङ्, 58. इङ्, 59. निङ्, 60. इङ्, 61. अङ्, 62. अङ्, 63. अङ्,
64. इङ्, 65. अङ्, 66. एङ्, 67. अङ्, 68. अङ्, 69. अङ्, 70. अङ्,
71. एङ्, 72. अङ्, 73. इङ्, 74. रिङ्, 75. इङ्, 76. इङ्, 77. रिङ्,
78. अङ्, 79. निङ्, 80. अङ्, 81. एङ्, 82. इङ्, 83. रिङ्, 84. इङ्,
85. रिङ्, 86. इङ्, 87. उङ्, 88. रिङ्, 89. रिङ्, 90. रिङ्, 91. इङ्,
92. रिङ्, 93. अङ्, 94. अङ्, 95. इङ्, 96. रिङ्, 97. इङ्, 98. अङ्,
99. रिङ्, 100. अङ्, 101. रिङ्, 102. अङ्

These 102 roots ending in consonants are anudātta. The roots इङ् and इङ् are optionally, according to some authors, read in the Churādi class. They are not to be taken here, but the Divādi इङ् and इङ् and hence these are shown above with the vikaraṇa इङ्.

More over :

The roots रिङ्, अङ्, रिङ्, उङ्, अङ्, उङ्, रिङ् are also shown with the vikaraṇa इङ्. The root अङ् is shown with the vikaraṇa अङ्; and the root उङ् with अङ्. This indicates that these roots when read in other classes are not Anit.

Similarly निमिङ् and निमिङ् and अङ् are exhibited with their anubandhas, to distinguish them from other roots of the same form, which have not these anubandhas.

The root चिह् (चिह्ति) should be included in this list, according to the opinion of Chandra and Durgā. So also it is to be seen in the Bhāshya. But Vyāghrabhāti has not read this root in Anit list. Hence it is not read.

The nine roots रञ्, षञ्, षञ्, षञ्, षञ्, षञ्, षञ् and षिञ् are not enumerated by Patanjali in his Bhāshya. But we have stated them here, according to the opinion of Vyāghrabhāti.

NOTE:—As a general rule all monosyllabic roots ending in a vowel except अ, long ऊ and long ऋ are anudātta, and do not take ह् augment : as दाह्, वेह्, गेह्, स्नेह्, कर्ह्, रर्ह्. The following are the exceptions:—

- (1) All roots ending in short अ are Udātta and take ह् ; as अचिह्.
- (2) All roots ending in long ऋ are वेह्, as वृ—वरिता or वरीता.
- (3) All roots ending in short ऋ are षिह् except वृह् (IX. 38 the references are to the class and number in the Dhātupāṭha) and वृञ् (V. 8, X. 271) : as निर्वरिता or निर्वरीता, प्रवरिता or प्रवरीता.
- (4) All roots in short ए are Anit, except चिह् (I. 1059), 'to grow' and चिह् 'to attend' (I. 945), as एचिता, ऋचिता.
- (5) All roots in long ई are Anit, except वीह् 'to rest' (II. 22), and वीह् 'to fly' (I. 1017. IV. 27), as वीचिता, उह्वयिता.
- (6) All roots in long ऊ are वेह्, as लचिता, पचिता from लृ and पू.
- (7) All monosyllabic roots in short उ are Anit, except, उ 'to mix' (II. 23), उह् 'to sound' (II. 24. I. 1003) षु 'to sharpen' (II. 28), षु 'to flow' (II. 29) उ 'to praise' (II. 26), उ 'to sound', (II. 27); and ऊचुञ् 'to cover' (II. 30, though consisting of more than one syllable, is treated like उ for the purposes of षञ्). Thus रचिता, प्रचयिता, षचिता, षचिता, षचिता, षचयिता and षोचयिता.

NOTE:—Of the roots ending in consonants, the following are anit.

- (1) अ—अञ् 'to be able' (IV. 78, V. 15). अञ्, अचयति.
- (2) इ—six roots:—अञ् 'to cook, (I. 187) अञ्, अचयति; उञ् 'to loose' (VI. 136) अञ्, अचयति; रिञ् 'to make empty' (VII. 4.) रिञ्, अचयति; अञ् 'to speak' (II. 54.) अञ्, अचयति; विञ् 'to separate' (VII. 5.) विञ्, अचयति; रिञ् 'to sprinkle' (VI. 140) रिञ्, अचयति.
- (3) इ—One root अञ् 'to ask' (VI. 120) अञ्, अचयति.
- (4) इ—Fifteen roots:—रञ् 'to colour' (I. 865. 1048) रञ्, अचयति; रिञ् 'to cleanse' (III. 11.) रिञ्, अचयति; अञ् 'to honor' (I. 1047) अञ्, अचयति; अञ् 'to break' (VII. 16) अञ्, अचयति; अञ् 'to fry' (I. 181.) अञ्, अचयति; अञ् 'to quit' (I. 1035) अञ्, अचयति; अञ् 'to sacrifice' (I. 1051) अञ्, अचयति; अञ् 'to join' (IV. 68, VII. 7) अञ्, अचयति; अञ् 'to break' (VI. 123) अञ्, अचयति; अञ् 'to adhere' (I. 1038) अञ्, अचयति.

immersed, (VI. 122) बद्धा; उद् 'to bend' (VI. 124) 'to enjoy' (VII. 17). ओक्ता, लब्ध 'to embrace' (I. 1025) उत्ति-व्यक्ता; वृत् 'to emit' 'to create' (IV. 69, VI. 121) लब्ध; वृत् 'to cleanse' (I. 269, 11. 57), नास्ति, नञिक्ता = The root वृत् is exhibited in the Dhātupīṭha with a long indicatory वृ, e.g. वृत् डडो (II. 57). It, therefore, optionally would take वृट्. Nor does this root take वर augment. The inclusion of this root in the above list is, therefore, questionable. Others read वृत् instead of वृत्. The निष्ठादि root वृत् is Anīṭ (III. 12) i. e. वृत् 'to separate', the वृत् of Rudhādi takes वृट्.

(5.) वृ—Fifteen roots. वृत् 'to eat' [II. 1] वृत्ता; वृत् 'to void excrement' (I. 1026) वृत्ता; वृत् 'to leap' (I. 1028) वृत्ता; वृत् 'to break' (VII. 2) वेत्ता, वृत् 'to cut, (VII. 3) वेत्ता; वृत् 'to pound' (VII. 6) वेत्ता, वेत्स्वति, वृत् 'to perish' (I. 903, VI. 134) वृत्ता, वृत् 'to sink' (I. 907, VI. 133) वृत्ता, वृत् 'to sweat' (IV. 79) वेत्ता. The root is exhibited as वृत् in the kārīkā, showing that the Fourth class root is to be taken, and not the Bhuādi (I. 780), which is udātta and takes वृट्. वृत् 'to go' (IV. 60), वृत्ता; वृत् 'to be troubled' (IV. 61, VI. 142, VII. 12) वेत्ता, वृत् 'to strike' (VI. 1) वेत्ता; वृत् 'to impel' (VII. 2) वेत्ता; वृत् (IV. 62) वेत्ता. The root वृत् is exhibited in the kārīkā, as वृत्ति and वृत्ति, therefore, the rule applies to वृत्तादि and वृत्तादि वृत्. The Adādi (वेत्ति) and Tudādi (वृत्ति) वृत् is वेत्, as वेत्तिता वृत्तादि, वेत्तिता वृत्तादि.

(6.) वृ—Ten roots:—वृत् with वृत्, 'to love'. वृत् 'to obstruct' (IV. 65) वेत्ता, वृत् 'to accomplish' (IV. 71, V. 16) वेत्ता; वृत् 'to fight' (IV. 64) वेत्ता; वृत् 'to bind' (I. 1022), वृत्ता; वृत् 'to accomplish' (V. 17) वेत्ता; वृत् 'to be angry' (IV. 80) वेत्ता, वृत् 'to be hungry' (IV. 81) वेत्ता; वृत् 'to be pure' (IV. 82) वेत्ता, वृत् 'to be aware' (IV. 83) वेत्ता; वृत् 'to pierce' (IV. 72) वेत्ता; वृत् 'to be accomplished' (IV. 83) वेत्ता. The roots वृत् and वृत् are exhibited in the Kārīkā with वृत् विकारण (वृत्ति, वृत्ति); therefore वृत् and वृत् take वृट् in other gaṇas than the Fourth; as वेत्तिता and वेत्तिता. There is want of prohibition with regard to वृत्, so we have वृत्ति and वृत्ति.

(7.) वृ—Two roots वृत् 'to think' (IV. 67) वृत्ता, वृत् 'to kill' (II. 2), वृत्ता.

The Divādi वृत् should be taken, otherwise वृत्ति from वृत्—वृत्ति (VIII. 9).

(8.) वृ—Thirteen roots: वृत् 'to burn' (I. 1034, IV. 51) वेत्ता, वेत्स्वति, वृत् 'to distil' (I. 385) वेत्ता; वृत् 'to obtain' (V. 14, X. 295) वेत्ता; वृत् 'to sow' (I. 1052) वेत्ता; वृत् 'to sleep' (II. 59) वेत्ता; वृत् 'to anoint' (VI. 139) वेत्ता; वृत् (VI. 137) वेत्ता, वेत्ता. The roots वृत् and वृत् optionally take वृट्, as they belong to the Divādi class (VII. 2. 45, Divādi 84—91). The special mention of these two roots in the kārīkā, is for the sake of indicating that these roots take वृट् augment; as वेत्ता or वेत्ता, or, वेत्तिता, वेत्ता, or वेत्ता or वेत्तिता. The वृत् and वृत्, belonging to the Tudādi class, are Udātta and वेत् (I. 1032) 'to creep'.

बर्हा; च् 'to curse' (I. 1049) बर्हा; च् 'to touch' (VI. 125) जोहा; च् 'to throw' (IV. 14) जोहा ॥

(9.) च्—Three roots: च् 'to desire' (I. 1023), as चाच्छा, च् 'to coire' (I. 1029), च्छा, च् 'to take' (I. 1024), च्छा ॥

(10.) च्—Four roots, च् 'to cease' (I. 1033), च्छा; च् 'to play' (I. 908) च्छा, च् 'to bow' (I. 837, 1030) च्छा, च्छा 'to go' (I. 1031) च्छा ॥

(11.) च्—Ten roots:—च् 'to show' (VI. 3), च् 'to see' (I. 1037), च् 'to bite' (I. 1038), च् 'to rub' (VI. 131), च् 'to touch' (VI. 128), च् (VI. 126), च् (VI. 126) both meaning 'to hurt', च् (I. 909.) 'to ory', च् 'to enter' (VI. 130), च् 'to be small' (IV. 70, VI. 127). As च्छा, च्छा, च्छा, चाच्छा or चाच्छा, च्छा or च्छा, ॥ The roots with a penultimate च् short, which are anudātta in the dhātupāṭha, with the exception of च् and च्, take optionally the augment च् (VI. 1. 59), ॥ च्छा, च्छा, च्छा, च्छा, च्छा ॥

(12.) च्—Two roots च् 'to eat' (I. 747, and also substitute of च्), as, च्छा; च् 'to dwell' (I. 1054), as च्छा ॥ The च् which takes Samprasāraṇa by VI. I. 15. is meant here, and not च् 'to cover' (II. 13), which does not vocalise, as च्छा च्छाच्छा, but च्छा: from च् 'to dwell' (VII. 2. 52).

(13.) च्—Ten roots. च् 'to distinguish' (VII, 14) च्छा; च् 'to pound' (VII. 15) च्छा, च् 'to become dry' (IV. 74) च्छा; च् 'to be nourished' (IV. 73), च्छा, च्छा 'to shine' (I. 1050) च्छा, च् 'to pervade, to sprinkle' (I. 729, III. 13, IX. 54) च्छा, च्छा 'to embrace' (I. 734. IV. 77) च्छा; च् 'to be satisfied' (IV. 75) च्छा, च् 'to be sinful' (IV. 76) च्छा च्छाचि, च् 'to hate' (II. 3) च्छा, च्छाचि, च् 'to draw' (I. 1059, VI. 6 both Bhuādi and Tudādi are taken, as the kārīkā uses the two forms), चाच्छा and चाच्छा ॥

(14.) च् Eight roots: च् 'to smear' (II. 5), च्छा च् 'to milk' (II. 4), च्छा; च् 'to sprinkle' (I. 1041) च्छा, च् 'to grow' (I. 912) च्छा; च् 'to carry' (I. 1053) च्छा, च् 'to bind' (IV. 57) च्छा; च् 'to burn' (I. 1041) च्छा; च् 'to lick' (II. 6) च्छा ॥ In other collections च् (I. 905, IV. 20), च् (IV. 89), च् (VI. 23), च् (?), are also enumerated; of these च् takes च् optionally before affixes beginning with च्, so also च् because it belongs to the class च्छाचि (VII. 2. 45) the other two are not found (?) in root-collections hence the Kārīkā uses the words च्छाचिच्यः ॥

We shall now conjugate all the roots of the Bhuādi class, in their due order. We take the third root.

3. च्छा "to contend or vie with, to emulate, to compete."

Now we take up the conjugation of स्पर्ध् the third root of Bhuādi class. Its meaning given in the Dhātupāṭha is "sangharsha" which means "the desire to overcome another." This root is Intransitive, because the object is already included in the sense of the verb itself. It is Ātmanepadi.

NOTE:—Thus it has been stated :—

धातोर्धात्तरे वृत्तेर्धात्वर्थेनोपसंज्ञाद् ।

प्रसिद्धेरपिवातः कर्मलोपकर्मिका क्रिया ॥

सद् or Present Tense.

स्पर्धते, स्पर्धसे, स्पर्धन्ते, स्पर्धसि, स्पर्धमि, स्पर्धतु, स्पर्धतुम्, स्पर्धतुम् ।

सिद् or Perfect.

स्पर्ध + त = स्पर्ध + द (III. 4. 81. S. 22 41) = स्पर्ध + स्पर्ध + द

Now applies the following sūtra :—

२२५८ । यर्धर्माः कवः । ३ । ४ । ६९ ।

अस्पर्धास्य यर्धर्माः कवः सिध्यन्ते । 'हलादिः शेषः' (११३८) इत्यस्यापवादः । यस्पर्धते । स्पर्धिता । स्पर्धिष्यति । स्पर्धताम् । अस्पर्धत । स्पर्धत । स्पर्धिषीष्ट । अस्पर्धिष्यत । अस्पर्धिष्यत । नायु । प्रतिष्ठा-
तिष्ठयोर्ग्रन्थे च । नायते । जगधि । 'नायु । लोडने' । लोडनं प्रतिपातः । नायते । 'नायु । नायु
० वाच्योपतायैर्धर्माः पु' । * आसिधिति नाम इति वाच्यम् * । अस्पर्धासिध्योवातमेवम् स्याद् । नायते ।
अस्पर्धनायति । नायते । 'दध + चारते' । दधते ।

2259. Of a reduplicate, the hard consonants (aspirate and unaspirate) when preceded by a sibilant, are only retained, the other consonants are elided.

This is an exception to हलादिभ्यः (S. 2179.)

NOTE: It should be said rather, a hard consonant preceded by a hard consonant or a sibilant is only retained : and the सद् consonants are elided : as in उचिच्छिदति, here उच् becomes उच्च् by the augment द् (हुच्) ; in the reduplicate theच्च् should be elided, and च् retained out of च्च् ; and not च् retained and च् elided ; for the च् represents द्, and if this were retained, it would be द् and not च् that would be heard : for by VIII. 2. 1, the change of द् to च् is asiddha for the purposes of this rule.

Vārt :—The verb नाय् when meaning 'to bless,' takes Ātmanepada terminations, as, उचिष्यो नायते 'blesses with clarified butter.' नयुनो नायते । Why do we say 'when meaning to bless?' Observe, नाययन्नयुनायति ।

Thus स्पर्ध स्पर्ध + द = यस्पर्धते ; and so यस्पर्धते, यस्पर्धते &c.

सद् or First Future 3. स्पर्धिता, स्पर्धिताते, स्पर्धितातः, 2nd S. स्पर्धिष्यति । 1. स्पर्धिष्यति &c.

बुद् or Second Future 3. स्वर्षिष्यते, 2. स्वर्षिष्यसे, 1. स्वर्षिष्ये ।

बोद् or Imperative 3. स्वर्षताम् 2. स्वर्षस्व, 1. स्वर्ष ।

बद् or Imperfect 3. अस्वर्षन्, 2. अस्वर्षन्तः, 1. अस्वर्षे ।

सिद् or Potential 3. स्वर्षेत्, 2. स्वर्षेताः, 1. स्वर्षेत् ।

आबोर्षिद् or Benedictive 3. स्वर्षिषीष्ट, 2. स्वर्षिषीष्टाः, 1. स्वर्षिषीष्ट ।

बुद् or Aorist 3. अस्वर्षिद्, 2. अस्वर्षिष्टाः, 1. अस्वर्षिषि ।

बुद् or Conditional 3. अस्वर्षिष्यत्, 2. अस्वर्षिष्यताः, 1. अस्वर्षिष्ये ।

—————:o:—————

4. बाद् “(1) to stand, stay, remain, (2) to seek, search or enquire, (3) to dive or plunge into, (4) to covet, (5) to compile, string or weave together.”

बद् or Present:—बाधते ।

सिद् or Perfect बधापे &c. No peculiarity.

Note:—The indicatory ब् is for VII. 4. 2. S. 2572 as बधनायद् ।

बद्:—बाधते, बाधसे, बाधे ॥ सिद्:—बधापे ॥ बुद्:—बाधिता, बाधितसे, बाधितादे ॥ बुद्—
बाधिष्यते ॥ बोद्—बाधताम्, बाधस्व, बाधे ॥ बद्—बधनाय, बधनायताः, बधापे ॥ बिबिसिद्—बाधित,
बाधिताः, बाधेय ॥ आबोर्षिद्—बाधिषीष्ट ॥ बुद्—बधनायिष्ट, बधनायिष्टाः, बधनायिषि ॥ बुद्—
बधनायिष्यत् ॥

5. बाद् ‘to harass, oppress, torment, press hard, annoy. trouble, disturb, vex, pain; 2. to resist, oppose, thwart, check, obstruct, arrest, interfere with. 3. to roll (बोदने) 4. to tempt. (बिसोदने)’

The word बाधन् means to resist, or re-act.

बद्:—बाधते; सिद्:—बधापे &c..

Note:—From this root is derived the noun बाहु: “hand.” By adding the Unādi affix ड (उ), and changing व to ह (I. 27.)

6. बाद् (बाहु), 7. बाद् ‘to ask, beg, to solicit for anything, 2. to be sick, to harass, to trouble; 3. to have power, to be master, to prevail 4. to bless.’

These roots are Atmanepadi when meaning “to bless” and not when meaning “to ask” &c. (II. 3. 55 S. 616).

बद्:—बाधते “he blesses” or बाधति “he begs” &c.

Note:—बधताय means ‘disease’ (रोग); another reading is वधताय (Tarangini).

Both these roots begin with a dental ब् ।

When meaning ‘to bless,’ it takes Atmanepada, and the noun in construction is put in the sixth case by II. 3. 55. S. 616. As बर्षिषो बाधनाद् । The sixth

By the phrase "no other consonant has been substituted" is meant "no other dissimilar in form consonant has been substituted".

This we learn from the implication (jñāpaka) of sūtra VI. 4. 126 where exception is made in the case of कृ and कृः. Therefore, where the substitute is a *different* letter, then the reduplicate becomes ādeśādi: otherwise not.

If the form of the letter is not changed in the reduplicate, by substitution, then such substitution will not make the stem आदेशादिः. Thus by VIII. 4. 54, a कृ letter (क, छ, त, क, च, च, व) is substituted for a consonant (other than a nasal and a semi-vowel) in the reduplicate.

Thus in कृ the reduplicate is कृकृ, the first कृ is also a *substitute*, for the कृ substitute of कृ will be कृ. Such substitutes, however, are not meant here.

Here, therefore, there will be the elision of the reduplicate and the कृ substitution. Thus केके.

Similarly कृकृ+कृ=० कृ कृ+कृ=केके. So also. 3. d. केकाते; 3. p. केकिरे; केकिरे, केके, केकिरे.

So also केकृ; केकृ; केकृ; केकृ; केकृ; केकृ; केकृ; केकृ. Why 'for कृ'? Observe दिदिक्कृ; दिदिक्कृ: the कृ is not replaced. Why do we say 'short कृ'? Observe एकाते, एकाकाते, एकाकिरे. Why do we say 'standing between two simple consonants'? Observe एक्कृ; एक्कृ. Some say this example is not appropriate, for by I. 2. 5, the Perfect affixes are not कृ here, as they come after conjunct consonant. The following is then more appropriate: कृकृकृ; and कृकृकृ (Bhu. 536) Why do we say 'which has no substitute consonant in the reduplicate'? Observe कृकृकृ; कृकृकृ; कृकृकृ; कृकृकृ; कृकृकृ; कृकृकृ.

The substitution referred to here must be caused by the affixes of the Perfect, therefore, the rule will apply to केकृ; केकृ; केके and केकाते, केकिरे though कृ and कृ are the roots, and कृ and कृ are changed to कृ and कृ. The substitution of कृ consonant or a कृ consonant in the reduplicate, should not be here considered asiddha (VIII. 2.54, read with VIII. 2. 1.). That substitution will be considered a substitution for the purposes of this sūtra and will make the stem आदेशादिः, as is indicated by the special exception made in favor of कृ and कृ in sūtra VI. 4. 122.

8 वच

कृ—कृकृ, कृकृ, कृकृ; कृकृ; कृकृ, कृकृ.

कि—केके, केकाते, केकिरे; केकिरे; केके, केकिरे.

कृ—कृकृ, कृकृ, कृकृ.

कृ—कृकृकेके, कृकृकृ, कृकृ, कृके.

15. क्लिप्ति "to grieve, lament." This is a Transitive verb. Pre. क्लिप्तिरेवम् 'he laments for Chaitra.' Per. क्लिप्तिरे ।

16. पुष्ट "to rejoice." Pre. नोदते ॥ Per. पुष्टुदे । No guṇa because क्लृप् (1. 2. 5).

क्लृप्—नोदते, नोदे; नोदे ।

क्लिप्—पुष्टुदे, पुष्टुदाते, पुष्टुदिते, पुष्टुदिवदे ॥

क्लृप्—नोदित्ता ॥ क्लृप् नोदित्यते ॥ क्लृप् नोदतान् ।

क्लृप् अनोदत ॥ विचिलिक् नोदेत् ॥ आधीलिक् नोदिवीह ॥

क्लृप् अनोदिवह ॥ क्लृप् अनोदित्यत ॥

Nouns :—नोदनः; पुष्ट; पुष्टिरः; पुष्टः; पुष्टा ।

17. दद "to give, present." Pre. ददते, Per. देदे—But this is a wrong form, as the following sūtra applies.

२२६३ । न चवददवादिगुणानाम् । ६ । ४ । १२६ ।

चवदेदेवेकादीनां चवचवदेन भावितस्य च योऽकारस्तस्यैववाच्यत्वात्सीयो न । ददति । दददाते । दददतिरे । 'चवद १२ स्वर्दे १६ आत्मादने' । चवचवचवे सकर्मकः । दवाचकर्मकः ।

2263. च is not substituted for the क् of चक्, दक्, or of roots beginning with a च्, or of such verbal stems in which the क् results through the substitution of Guṇa, though the affixes of the Perfect being क्लिप् or क्लृप् follow, or the set क्लृप्, nor is the reduplicate elided.

Thus (चिचचचतुः, चिचचतुः, चिचचचिचि) ददति, दददाते, दददतिरे ॥ क्लृप् । ददते, दददे, ददे ॥ क्लिप्, ददति, दददाते, दददिते, ददर्द ॥ क्लृप् ददित्ता ॥ क्लृप् ददित्यते ॥ क्लृप् ददतान् ॥ क्लृप् चवदत ॥ विचिलिक् ददेन ॥ आधीलिक् ददिवीह । क्लृप् चवदित्यत ॥ क्लृप् चवदित्यत ॥

(Of roots beginning with च्-चवचतुः, चवतुः, चवनिच, ॥ Of roots where क् is the result of guṇa, चिचचचतुः, चिचचच, चिचचचिचि, क्लृप्तचिच, पुष्टचिच ॥ पुष्टचवदादिनिर्गुणस्यैववाच्यत्वात् योऽकारस्तस्यैववाच्यत्वात् इति ददत्तं प्रतिषिध्यते ॥)

The क् of Guṇa may result either from the guṇa of च् as क् changed to च् or of च changed to क् again changed to क्लृप् as क्लृप्—क्लृप् ॥

18. चवद, 19 स्वर्दे "to taste; to be liked, be sweet, be pleasant to the taste; to sweeten." This root is Transitive when meaning "to experience i. e. to taste." and it is Intransitive when meaning "liking" i. e. to be liked. According to Kaṭhaswāmī it means चवदति "to choose." Transitive; as चवदति देवा उपा विष्टव ॥ It is Parasmaipadi here as a Vaidic Irregularity. Intransitive, as ददि स्वर्दे देवदत्ताय "curd is pleasant to the taste of Devadatta."

It is conjugated regularly. The initial च् in चवद is changed to च by the following :—

The "dental" here means the dental pure and simple. इ, ए, अ, इ, ए, अ, and not dento-labial व. This we infer from the inclusion of खल्ल &c. in the list, which are followed by व. Had व been included in the term "dental" there was no necessity of teaching खल्ल &c. separately.

NOTE:—To complete the description of verbs, we shall anticipate matter and give under each root its various derivative roots also, such as the Passive stem, the Causative (णिजन्त), the Desiderative (लृजन्त), the Intensive with वङ्, and the Intensive without वङ् (यङ्, लुगन्त); as well as some Kṛit derivatives where necessary. In this we have followed the Mādhaviya Dhatuvritti. We repeat therefore, the conjugation of the twenty five roots already taught.

भू ? सहायम् ।

1. ✓ Bhū, to be.

1. ✓ Bhū, Parasmai, Pre. भवति । Per. बभूव । I Fut. भविता । II Fut. भविष्यति । Imperative भवतु । Imper. अभवतु । Pote. भवेत् । Bene. भूयात् । Aorist अभूत् । Cond. भविष्यत् । Pre. Part. भवन् । Per. Part. बभूवान् । Past Part. Pass भूतः । Act. भूतवान् । Fut. भविष्यन् । Ger. भूत्वा । Infini. भवितुम् । Adj. भवितव्यः, भवनीयः, भव्यः ॥

1. ✓ Bhū, Atmaue. Pre. भवते । Per. बभूवे । I Fut. भविता । II Fut. भविष्यते । Imperative भवताम् । Imper. अभवत । Pote. भवेय । Bene. भवितोष्ट । Aorist अभविष्ट । Coudi. अभविष्यत । Pre. Part. Atmaue भवमानः । Per. Part. Atmaue, बभूवान् । Fut. भविष्यमायः ॥

1. ✓ Bhū, Passive. Pre. भूयते । भूयेते । भूयन्ते । भूयसे । भूयेथे । भूयध्वे । भूये । भूयावध्वे । भूयामध्वे । Per. बभूवे । I Fut. भविता or भाविता । भाविताहे or भाविताध्वे । I Fut. भ (भा) विष्यते । भविष्ये or भाविष्ये । Imperative भूयताम् । भूये । Imper. अभूयत । अभूये । Pote. भूयेत । भूयेथ । Bene. भ (or भा) विषीष्ट । भ (or भा) विषीय । Aorist अभविष्ट or अभविष्ट । अभविषताम् । अभविष्टाः or अभविष्टाः । अभविषि or अभविषि । अभविष्यति । Coudi. अभविष्यत or अभविष्यत । अभविष्ये or अभविष्ये । Past Part. Pass. भूतः । Past Part. Act. भूयमानः । Fut. भविष्यमायः ॥

1. ✓ Bhū, Causative, Parasmaipadi. Pre. भावयति । Per. भावयां चकार । I Fut. भावयिता । II Fut. भावयिष्यति । Imperative भावयतु । भावयताम् । Imper. अभवतु । Pote. भावयेत् । Bene. भाव्यात् । Aorist अभविष्यत् । Coudi. अभवयिष्यत् ॥

1. ✓ Bhū, Causative, Atmanepadi. Pre. भावयते । Per. भावयां चक्रे । I Fut. भावयिता । II Fut. भावयिष्यते । Imperative भावयताम् । Imper. अभवयत । Pote. भावयेत । Bene. भावयितोष्ट । Aorist अभविष्यत । Coudi. अभवयिष्यत ॥

1. ✓ Bhū, Causative, Passive. Pre. Ist. S. भाव्ये । Per. भावयां चक्रे । I Fut. भावयिताहे or भाविताहे । II Fut. भावयिष्ये । Imperative भाव्ये । Imper. अभव्ये । Pote. भाव्येथ । Bene. भावयिषीय or भाविषीय । Aorist अभवयिषि or अभवयिषि । Coudi. अभवयिष्ये or अभवयिष्ये ॥

1. ✓ Bhū, Desiderative, Parasmaipadi. Pre. भूयुषति । Per. भूयुषीचकार । I Fut. भूयुषिता । II Fut. भूयुषिष्यति । Imperative भूयुषतु । भूयुषताम् । Imper. अभूयुषतु । Pote. भूयुषेत् । Bene. भूयुष्यात् । Aorist अभूयुषीत् । Coudi. अभूयुषीष्यत् ॥

1. ✓ Bhū, Desiderative, Atmanepadi. Pre. (जति) भूयुषते । भूयुषे । Per. (जति) भूयुषीचक्रे । भूयुषीचक्रे । I Fut. (जति) भूयुषिता । भूयुषिताहे । II Fut. (जति) भूयुषिष्यते ।

पास्यद्भिर्भुः । Bene. पास्यद्भिः । पास्यद्भिस्ताम् । Aorist अपास्यद्भिर्भुः । अपास्यद्भिर्भुः ।
अपास्यद्भिर्भुः । अपास्यद्भिः । अपास्यद्भिस्ताम् । Condi. अपास्यद्भिष्यत् ॥

नाघ ४ प्रतिष्ठाविप्सयोः (ग्रन्थे च) ।

4. ✓ Gādhri, 1. to stand, 2. to seek or covet, 3 to compile. Pre. गाधते । Per. गाधे । I Fut. गाधिता । गाधिताहे । II Fut. गाधिष्यते । Imperative गाधताम् । गाधेत् । गाधे । Imper. अगाधत । अगाधताः । अगाधे । Pote. गाधेत । गाधेताः । गाधेत् । Bene. गाधिषीष्ट । Aorist अगाधिष्ट । अगाधिष्ठाः । अगाधिषि । Condi. अगाधिष्यत् । Pass. गाध्यते । Desl. जिगाधिष्यते । Inten. अगाध्यते । Fut. गाधिष्यमाद्यः । Nouns. गाधनः । गाधि ॥

4. ✓ Gādhri, Causative. Pre. गाधयति । Per. गाधयां वकार । I Fut. गाधयिता । II Fut. गाधयिष्यति । Imperative गाधयतु । Imper. अगाधयत । Pote. गाधयेत् । Bene. गाध्यात् । Aorist अजागाधत् । Condi. अगाधयिष्यत् ॥

4. ✓ Gādhri, Desiderative. Pre. जिगाधिष्यते । Per. जिगाधिषां वजे । I Fut. जिगाधिषिता । II Fut. जिगाधिषिष्यते । Imperative जिगाधिषताम् । Imper. अजिगाधिषत । Pote. जिगाधिषेत । Bene. जिगाधिषीष्ट । Aorist अजिगाधिषिष्ट । Condi. अजिगाधिषिष्यत् । Passive of Desiderative. जिगाधिष्यते । Aorist अजिगाधिषि ॥

4. ✓ Gādhri, Intensive. Pre. आगाध्यते । Per. आगाधां वजे । I Fut. आगाधिता । II Fut. आगाधिष्यते । Imperative आगाध्यताम् । Imper. अजागाध्यत । Pot. आगाध्येत । Ben. आगाधिषीष्ट । Aor. अजागाधिष्ट । Con. अजागाधिष्यत् । II. Pass. Ao. अजागाधि ॥

4. ✓ Gādhri, Yāñ luk. Pre. आगाधि । 2. S. आगात्सि । Per. आगाधां वकार । I Fut. आगाधिता । II Fut. आगाधिष्यति । Imperative आगाधतु । or आगाध्यातु । 1st. S. आगाधनि । Imper. अजागात्-°द्व 2. S. अजागाः or अजागात्-°द्व । Pote. आगाध्यात् । आगाध्याताम् । Bene. आगाध्यात् । आगाध्यास्ताम् । Aorist अजागाधीत् । अजागाधिष्ठात् ॥ Condi. अजागाधिष्यत् ॥

नाघ ५ ले डने ।

5. ✓ Bādhri, to harass. Pre. बाधते । Per. बाधे । I Fut. बाधिता । II Fut. बाधिष्यते । Imperative बाधताम् । Imper. अबाधत । Pote. बाधेत । Bene. बाधिषीष्ट । Aorist अबाधिष्ट । Condi. अबाधिष्यत् । Pass. बाध्यते । Caus. बाधयति, बाधयते । Desl. जिबाधिष्यते । Inten. बागाध्यते । Pre. Part. Atmane बाधमान । Past Part. Pass. बाधितः । Past Part. Aot बाधितवान् । Fut. बाधिष्यमाद्यः । Ger. बाधित्वा । Infinit. बाधितुम् । Adj. बाधितव्य । अधिनीय बाध्यम् । Nouns बाधुः । भद्रबाधुः ॥

नाघ ६, नाघ ७ याच्नो पतापैद्वर्ग्योः भु ।

6. ✓ Nādhri, 7 ✓ Nādhri, to trouble ; to ask ; to have power ; to bless. Pre. नाधति । A. नाधते । Per. ननाध । A. ननाधे । I Fut. नाधिता । A. नाधिता । II Fut. नाधिष्यति । A. नाधिष्यते । Imperative नाधतु । A. नाधताम् । Imper. अनाधत । A. अनाधत । Pote. नाधेत । A. नाधेत । Bene. नाध्यात् । A. नाधिषीष्ट । Aorist अनाधीत् । A. अनाधिष्ट । Condi. अनाधिष्यत् । A. अनाधिष्यत् ॥

दध ८ धारणे ।

8. ✓ Dadha, to hold. Pre. दधते । Per. देधे । देधाते । देधिरे । देधिरे । देधिरे । देधिष्यते । I Fut. दधितु । II Fut. दधिष्यते । Imperative दधताम् । Imper. —

Pote. दधेत । Bene. दधिधीष्ट । Aorist अदधिष्ट । Condi. अदधिष्यत । Pass. दध्यते । Caus. दाधयति, दाधयते । Desi. दिदधिष्यते । Inten. दादध्यते ॥

8. ✓Dadha, Desiderative, Pre. दिदधिष्यते । Per. दिदधिष्यन्ते । I Fut. दिदधिष्यति । II Fut. दिदधिष्यन्ते । Imperative दिदधिष्यताम् । Imper. अदिदधिष्यत । Pote. दिदधिष्येत । Bene. दिदधिष्यीष्ट । Aorist अदिदधिष्यष्ट । Condi. अदिदधिष्यन्त । Desi. Passive दिदधिष्यते । Pass. दध्यते । लोट्—दध्याताम् । ङङ्—अदध्यत । लिङ्—दध्येत । लुङ्—दिद्यु अदाधि ॥

8. ✓Dadha, Yān Intensive, Pre. दादध्यते । Per. दादध्यां चक्रे । I Fut. दादधिता । II Fut. दादधिष्यते । Imve. दादध्यताम् । Imp. अदादध्यत । Pot. दादध्येत । Ben. दादधिषीष्ट । Aor. अदादधिष्ट । Con. अदादधिष्यत ॥

8. ✓Dadha, Yān luk. Pre. दादधि । दादधः दाधन्ति । दाधन्ति । Per. दादध चकार । I Fut. दादधिता । II Fut. दादधिष्यति । Imperative दादधु or दादधात दादधि । दादधानि । Imper. अदाधत्—^०द अदादधाम् । अदाधधुः । अदाधाः । अदादध अदाधधम् । Pote. दादध्यात् । दादध्याताम् । Bene. दादध्यात् । दादध्याताम् । Aorist अदादधीत् or दाधीत् । अदादधिष्टाम् or दाधिष्टाम् । Condi. अदादधिष्यत् ॥

स्कृदि ६ आप्रवणे ।

9. ✓Skudi, to jump; to raise. Pre. स्कुन्दते । Per. सुस्कुन्दे । I Fut. स्कुन्दिता । II Fut. स्कुन्दिष्यते । Imperative स्कुन्दिताम् । Imper. अस्कुन्दत । Poten स्कुन्देत । Bene स्कुन्दिषीष्ट । Aorist, अस्कुन्दिष्ट । Condi. अस्कुन्दिष्यत । Pass. स्कुन्द्यते । Caus. स्कुन्दयति स्कुन्दयते । Desi. सुस्कुन्दिष्यते । Inten. सोस्कुन्द्यते । Noun. स्कुन्दनः ॥

9. ✓Skudi, Passive, Pre. स्कुन्द्यते । Imperative, स्कुन्दिताम् । Imper. अस्कुन्दत । Poten. स्कुन्देत । Aorist. अस्कुन्दिष्ट ॥

9. ✓Skudi, Desiderative. 1. सुस्कुन्दिष्यते । 2. सुस्कुन्दिष्यन्ते । 3. सुस्कुन्दिष्यति । 4. सुस्कुन्दिष्यन्ते । 5. सुस्कुन्दिष्यताम् । 6. अस्कुन्दिष्यत । 7. सुस्कुन्दिष्येत । 8. सुस्कुन्दिष्यीष्ट । 9. अस्कुन्दिष्यष्ट । 10. अस्कुन्दिष्यन्त ॥

9. ✓Skudi, Intensive, 1. सोस्कुन्द्यते । 2. सोस्कुन्दिष्यन्ते । 3. सोस्कुन्दिता । 4. सोस्कुन्दिष्यते । 5. सोस्कुन्दिष्यताम् । 6. अस्कुन्दिष्यत । 7. सोस्कुन्द्येत । 8. सोस्कुन्दिष्यीष्ट । 9. अस्कुन्दिष्यष्ट । 10. अस्कुन्दिष्यन्त ॥

9. ✓Skudi, Yān, Luk. 1. सोस्कुन्दीति or सोस्कुन्ति । 2. सोस्कुन्दिष्यन्त । 6 अस्कुन्दिष्यन्त । Caus. स्कुन्दयति ॥

शिवदि १० हवैत्ये ।

10. ✓Svidi, to become white. It is conjugated like ✓Skudi. Pre. शिवन्ते । Per. शिविष्ये । I Fut. शिवन्तिता । II Fut. शिवन्दिष्यते । Imperative, शिवन्दिताम् । Imper. अशिवन्तत । Poten. शिवन्तेत । Bene. शिवन्दिषीष्ट । Aorist. अशिवन्दिष्ट । Condi. अशिवन्दिष्यत । Pass. शिवन्तेत । Caus. शिवन्दिष्यति, शिवन्दिष्यते । Desi. शिविष्यन्दिष्यते । Inten. शिविष्यन्ते । Noun. श्वेतः ॥

वदि ११ अभिवादनस्तयोः ।

11. ✓Vadi, to salute, to adore. Pre. वन्दते । Per. वन्द्ये । I Fut. वन्दिता । II Fut. वन्दिष्यते । Imperative वन्दताम् । Imper. अवन्दत । Pote. वन्देत । Bene. वन्दिषीष्ट । Aorist. अवन्दिष्ट । Condi. अवन्दिष्यत । Pass. वन्द्यते । Caus. वन्दयति, वन्दयते । Desi. वन्दिष्यन्ति । Inten. वान्दिष्यन्ते । Noun. वन्द्यः । वन्द्याः । वन्द्याः । वन्द्याः । वन्द्याः ॥

मदि १२ कल्याणे सुखे च ।

12. ✓Bhadi, to tell a good news; to be glad. It is conjugated like ✓skudi, Pre. भवते । Per. अभवत् । I Fut. भविता । II Fut. भविष्यते । Imperative. भवताम् । Imper. अभवत । Poten. भवेत् । Bens. भविष्येष्ट । Aorist. अभविष्ट । Cond. अभविष्यत् । Noun. भद्रम् ।

मदि १३ स्तुति मोद मद स्वप्न गतिषु ।

13. ✓Madi, to praise; to be glad; to be drunk; to sleep; to move slowly, to shine; to languish. This root is also found in the Divādi and Churād classes. Pre. मन्दते । Per. ममन्दे । I Fut. मन्दिता । II Fut. मन्दिष्यते । Imperative. मन्दिताम् । Imper. ममन्दत । Poten. मन्देत् । Bens. मन्दिष्येष्ट । Aorist. ममन्दिष्ट । Condi. ममन्दिष्यत् । Pass. मन्द्यते । Caus. मन्दयति, मन्दयते । Desi. मिमन्दिष्यते, Inten. मामन्दिष्यते । Noun. मन्दुरा, मन्दिरम्, मन्दूम्, मन्दारः, मन्दरः ।

स्पदि १४ किञ्चिच्चलने ।

14. ✓Spadi, to shake; to tremble. Pre. स्पन्दते । Per. पस्पन्दे । I Fut. स्पन्दिता । Pass. स्पन्द्यते । Caus. स्पन्दयति, स्पन्दयते । Desi. पस्पन्दिष्यते । Inten. वास्पन्द्यते ।

क्लिदि १५ परिदेवने ।

15. ✓Klidi, to lament. Pre. क्लिन्दते । Per. विलिन्दे । I Fut. क्लिन्दिता । Pass. क्लिन्द्यते । Caus. क्लिन्दयति, क्लिन्दयते । Desi. विलिन्दिष्यते । Inten. वेलिन्द्यते । Noun. क्लेशः ।

मुद १६ हर्षे ।

16. ✓Muda, to rejoice. Pre. मोदते । मोदेते । मोदन्ते । मोदते । मोदेते । मोदन्ते । मोदावते । मोदावते । Per. मुमुदे । मुमुदाते । मुमुदरे । मुमुदरे । मुमुदिवते । I Fut. मोदिता । II Fut. मोदिष्यते । Imperative. मोदताम् । Imper. ममोदत । Pote. मोदेत । Bens. मोदिष्येष्ट । Aorist. ममोदिष्ट । Condi. ममोदिष्यत् ।

16. ✓Muda, Passive. Pre. मुद्यते । Imperative. मुद्यताम् । Imper. ममुद्यत । Pote. मुद्येत । Aorist. ममोदि ।

16. ✓Muda, Desi. 1. मुमुदिवते or मुमोदिवते । 2. मुमुदिवचके । मुमोदिवचके ।

16. ✓Muda, Inten. 1. मोमुद्यते । 2. मोमुदां चके । 3. मामुदिता ।

16. ✓Muda, Caus. 1. मोदयति । 2. मोदयचकार । Aor. ममुमुदत् । Past. Part. *Pass. मुदितम् or मोदितम् । Past. Part. Act. प्रमुदितवान् or प्रमोदितवान् । Ger. मुदित्व or मोदित्वा ।

16. ✓Muda, Yān Inā Pre. मोमोति or मोमुदीति । मोमुतः । मोमुदात् । मोमोति or मोमुदीति । 1. S. मोमोति or मोमुदीति । d. मोमुदुः । Per. मोमोदाचकार । I Fut. मोमोदिता । II Fut. मोमोदिष्यति । Imperative. मोमोदु or मोमुताम् or मोमुदीतु । 2. S. मोमुदि । 1. S. मोमुदाति । d. मोमुदाच । Imper. ममोमुदीत् or ममोमोत्-द. ममोमुताम् । 3. S. ममोमोत्-मोद or ममोमोः or ममोमुदीः । 1. S. ममोमुदम् । Pote. मोमुदात् । मोमुदाताम् । Bens. मोमुदात् । मोमुदाताम् । Aorist. ममोमुदीत् । ममोमोदिष्टम् । Condi. ममोमोदिष्यत् ।

दद १७ दाने ।

17. ✓Dada, to give. Pre. ददते । ददते । ददे । Per. ददते । ददताते । ददति । ददते । I Fut. ददिता । II Fut. ददिष्यते । Impera. ददताम् । Imper. ममदद । Pote. ददेत् ।

Bene. ददिषीष्ट । Aorist अददिष्ट । Condi. अददिष्यत् । Pass. दद्यते. Imperative. दृष्यताम् । Imper.; अदृष्यत् । Pot. दद्यत् । Aor. अददिष्ट Caus. दादयति, दादयते । Desi. दददियते । Inten. दादयते । Yañ luk. दाददीति or दादति । Noun.

श्वद १८, स्वर्द १९ आश्वादाने ।

18. ✓ Shvada, 19 ✓ Svarda, to taste. Pre. स्वद्यते ; स्वर्द्यते । Per. स्वद्य । स्वर्द्य । I Fut. स्वद्यिता ; स्वर्द्यिता । Pass. स्वद्यते, स्वर्द्यते । Caus. स्वादयति, स्वादयते. स्वायति, स्वावयति । Aorist. अश्विष्यत् । C. Desiderative शिस्वादयिष्यति । Desi. शिस्वदिय । शिस्वर्दियते । Inten. नास्वद्यते, नास्वर्द्यते, Yañ luk. शास्वदीति or शास्वति । Noun. स्वादुः ।

उर्व २० माने कीडायां च ।

20. ✓ Urda, to measure ; to play ; to taste. Pre. ऊर्द्यते Per. ऊर्दयिष्यते । Fut. ऊर्दयिता । II Fut. ऊर्दयिष्यते । Imper. ऊर्दयताम् । Impera. ऊर्दयत । Pote. ऊर्दयत । Bene. ऊर्दयिषीष्ट । Aorist. ऊर्दयिष्यत् । Condi. ऊर्दयिष्यत् । Caus. ऊर्दयति, ऊर्दयते Aorist ऊर्दयिष्यत् । Desi. ऊर्दयिष्यते ।

कुर्व २१, खुर्व २२, गुर्व २३, गुद २४ कीडायामेव ।

21. ✓ Kurda, to play. Pre. कूर्द्यते । Per. कुर्दयिष्यते । I Fut. कूर्दयिता । II Fut. कूर्दयिष्यते । Imperative कूर्दयताम् । Imper. अकूर्दयत । Pote. कुर्दयत । Bege. कूर्दयिषीष्ट । Aorist अकूर्दयिष्यत् । Condi. अकूर्दयिष्यत् । Pass. कूर्द्यते । Caus. कूर्दयति, कूर्दयते । Aorist अकूर्दयिष्यत् । Desi. अकूर्दयिष्यते ।

21 ✓ Kurda Yañ luk, Pre. ओकूर्दयति or ओकूर्दयिष्यति । ओकूर्दयतः । Per. ओकूर्दयिष्यति । I Fut. ओकूर्दयिता । Imper. अओकूर्दयत or अओकूर्दयत - 'र्व । अओकूर्दयत or अओकूर्दयत - 'र्व । Pass. ओकूर्द्यते । Caus. ओकूर्दयति । Aorist अओकूर्दयिष्यत् । Desi. ओकूर्दयिष्यते । Inten. ओकूर्दयते ।

22. ✓ Khurda, to play. Pre. खूर्द्यते । Per. खुर्दयिष्यते । I Fut. खूर्दयिता । II Fut. खूर्दयिष्यते । Imperative खूर्दयताम् । Imper. अखूर्दयत । Pote. खूर्दयत । Bene. खूर्दयिषीष्ट । Aorist अखूर्दयिष्यत् । Condi. अखूर्दयिष्यत् । Pass. खूर्द्यते । Caus. खूर्दयति, खूर्दयते । Desi. अखूर्दयिष्यते । Inten. ओकूर्दयते ।

23. ✓ Gurda, to play. Pre. गूर्द्यते । Per. गुर्दयिष्यते । I Fut. गूर्दयिता ।

24. ✓ Guda, to play. Pre. गोदयते । Per. गुगुदयिष्यते । I Fut. गोदयिता । Caus. गोदयति, गोदयते । Desi. गुगुदयिष्यते, गुगोदयिष्यते । Inten. ओगुदयते । Ger. गुदित्वा or गोदित्वा । Noun. गुदम् । गोद ।

शूद २५ क्षरणे ।

25. ✓ Shūda, to effuse ; to flow. Pre. शूद्यते । Per. शुशूदयिष्यते । I Fut. शूदयिता । Caus. शूदयति, शूदयते । Aorist अशूदयिष्यत् । Desi. शुशूदयिष्यते । Inten. ओशूदयते । Yañ luk. शोशूति । Nouns. अशूदयनः । शूदयिता (trīn), शूदः 'a oook' 'mire.'

ह्राद २६ अक्षयस्ते शब्दे ।

26. ✓ Hṛāda, to sound, to roar. The word अक्षयस्ते शब्दे means the sound of drums &c. Pre. ह्रादयते । Per. अह्रादयिष्यते । I Fut. ह्रादयिता । Pass. ह्रादयते । Aorist अह्रादयिष्यत् । Caus. ह्रादयति, ह्रादयते । Aorist अह्रीदयत् । Desi. शिह्रादयिष्यते । Inten. जाह्रादयते । Yañ luk. जाह्रादीति or जाह्राति । Noun. ह्रदः 'a lake', अह्रिकिह्रदः 'a city of the Vāhikase' (IV, 2, 142, S. 1366 अह्रिकिह्रदः) ।

हादी २७ सुले च ।

27. ✓ Hlādī, 'to be glad or delighted, rejoice.' By force of च 'and' we draw in the anuvritti of avyakta—śabde and so it means 'to sound' also. Thus :—
Pre. ह्रादते just like ह्रादते. The root is exhibited with a long ह as its indicatory letter and this differentiates it from हृद. Therefore the rule VII. 2. 14. S. 3039 applies to the Past Participle along with VI. 4. 95. S. 3073. Thus चाह्रादः, चाह्रादवान् (VIII. 2. 42. S. 3016.) Pre. ह्रादते. Per. अह्रादे. I Fut. ह्रादिष्यते. Pass. ह्रादयते. Caus. ह्रादयति, ह्रादयते. Desi. जिह्रादिषति. Inten. आह्रादते. Noun, चाह्रादः ॥

स्वाद २८ आस्वादने ।

28. ✓ Svāda, 'to taste.' It has the same meaning as the root 18, स्वाद. Thus स्वादते. As it is taught without a च, in the Dhātupāṭha, so द is never changed to व, as अस्विवदत्. Pre. स्वादते. Per. अस्वादे. I Fut. स्वादिष्यते. Pass. स्वादयते. Caus. स्वादयति, स्वादयते. Desi. दिस्वादिते. Inten. आस्वादते. ॥

पर्द २९ कुटिसते शब्दे ।

29. ✓ Parda, to break wind. Pre. पर्दते. Per. पर्वते. I Fut. पर्दिष्यते. II Fut. पर्दिष्यते. Impera. पर्दताम्. Imper. अपर्वत. Potem. पर्वत. Bene. पर्दिषीष्ट. Aorist. अपर्विष्ट. Pass. पर्वते. Caus. पर्दयति, पर्वयते. Desi. पिपर्दिते. Inten. आपर्वते. ॥
Yān luk पर्वतीति or पर्वति. Noun. पृदाशुः ॥

यत्ती ३० प्रयत्ने ।

30. ✓ Yati, to attempt. Pre. यतते. Per. येते. येति. I Fut. यतिष्यते. II Fut. यतिष्यते. Impera. यतताम्. Imper. अयातत. Bene. यतिषीष्ट. Aorist. अयतिष्ट. Condi. अयतिष्यत. Pass. यत्यते. Caus. यातयति, यातयते. Aorist अयिष्यत. Desi. यियतिषते. Inten. आप्यत्यते. Yān luk यायतीति or यायति. Noun. यजः. यतिः. Past, Part. Pass. यतितः. यायतः ॥

युतृ ३१, जुतृ ३२ भासने ।

31. ✓ Yutri, 32 ✓ Jutri, 'to shine.' These two roots are read with an indicatory च. Therefore VII. 4. 2. S. 2572 applies and in the Aorist with चञ्, there is no shortening. As अयुजोतत्. P.P. युतितम् or योतितम्. (I. 1. 21. S. 3056). Pre. योतते. Per. युजुते. I Fut. योतिष्यते. Pass. युज्यते. Caus. योतयति, योतयते. Aorist. अयुजोतत्. Desi. युयुतिष्यते or युजोतिष्यते. Inten. आयुज्यते. Yān luk योयुतीति or योयौति. Past, Part. Pass. युतितः or योतितः. Ger. युतिष्या or योतिष्या ॥

32. ✓ Jutri, to shine. Pre. जोतते. Per. जुजुते. Fut. जोतिष्यते. Pass. जुज्यते. Caus. जोतयति, जोतयते. Aorist. अजुजोतत्. Inten. अजुज्यते. Yān luk जोजुतीति or जोजौति ॥

विथृ ३३, वेथृ ३४ याचने ।

33. ✓ Vithri, 34. ✓ Vethri, 'to beg.' According to Kaushika the first root is विथ ending with a च. This view is, however, discredited by Kāśhāswāmī. Pre. वेथते. Per. विथिषे. I Fut. वैथिष्यते. II Fut. वेथिष्यते. Imper. वेथताम्. Imper. अवेथत. Pot. वेथेत्. Ben. वेथिषीष्ट. Aor. अवेथिष्ट. Cond. अवेथिष्यत. Pass. विथ्यते. Caus. वेथयति, वेथयते. Aorist अविथेष्ट. Desi. विथिषिष्यते, विथेथिष्यते. Inten. वैथिष्यते. Yān luk वेथिषीति or वेथेति ॥

34. ✓ vethri, 'to beg.' The forms विथे (Per.) वेथ्यते (Pass., and distinguish it from the last root. Having an indicatory च it never shortens the penultimate,

Both these roots take two objects. Pre. वेद्यते । Per. विद्येते । I Fut. वेद्यता । II Fut. वेद्यिष्यते । Int. वेद्यताम् । Imper. वेद्यत । Pot. वेद्येत् । Ben. वेद्यिष्येत् । Apr. वेद्यिष्येत् । Coud. वेद्यिष्यत । Pass. वेद्यते । Caus. वेद्ययति, वेद्ययते । Desi. विवेद्यिष्यते । Intensive, वेद्यिष्यते । yañ luk वेद्येतीति । or वेद्यति ॥

अथि ३५ शैथिल्ये ।

35. ✓ Śrathi, 'to be weak,' 'to be loose or relaxed;' This root is exhibited as श्रथि, with an indicatory short ऋ, in order to show that a nasal should be inserted: which nasal is not elided before कित् affixes. Pre. श्रथते । Per. श्रथते । I Fut. श्रथिष्यता । II Fut. श्रथिष्यत । Imper. श्रथत । Imper. श्रथत । Pot. श्रथेत् । Ben. श्रथिष्येत् । Aorist, श्रथिष्यत् । Condi. श्रथिष्यत । Pass. श्रथते । Caus. श्रथयति, श्रथयते । Aorist श्रथयत् । Desi. श्रथिष्यते । Intensive श्रथयति । yañ luk श्रथयतीति or श्रथयति । Imperfect श्रथयन् । Noun श्रथ । प्रथः । द्विस्रथः ॥

अथि ३६ कौटिल्ये ।

36. ✓ Grathi, 'to be crooked, to be wicked, to bend.' Thus गृथते &c. like कृथते &c. There is difference in the reduplication. Some read these two roots without the indicatory ऋ, but with au ऋ, i e., instead of श्रथि, यथि they read them as कृथ and गृथ । In this view, the nasal would be elided before कित् affixes. The Perfect would be according to the view of Dhātuvṛttikāra. But this is mistake, according to Taraṅgaui. The author of Kāśī-kā also does not approve the reading कृथ् and गृथ्, but श्रथि and यथि because under 1. 2, 6. Vārtika² श्रथिष्यति, &c. he has given the examples वेद्यिष्यते in Liṭ Parasmaipada.

The root गृथ् गृथ्मे is read in the Kṛyāli class also: and गृथ् गृथ्मे in वृजादि । Pre. गृथे । Per. गृथेते । I Fut. गृथिष्यता ॥

कथ ३७ रक्ताघायाम् ।

37. ✓ Kattha, to boast, to swagger, to praise. Pre. कथते । Per. कथते । I Fut. कथिष्यता । Pass. कथयते । Desi. कथिष्यते । Inten. कथयते । Yañ luk कथयतीति । Nouns, कथकथन । कथकी ॥

Here end the 36 roots beginning with श्रथ 'to prosper,' and which are Atmanepadi.

Note :— We repeat the Anit Karikas here, as those printed at page 51 are rather clear.

अह्, अहन्ते, वेति, व, वत्, वीह्, वु, वु, व्वि, वीह्, विभिः ।

अह्, अह्भ्यां च विनैकाद्योऽनन्तेषु निहताः स्मृताः ॥ १ ॥

अकल्, पक्, मुक्, रिक्, वक्, विक्, सिक्, प्रच्छि, त्यक्, निजिह्, भक्ः ।

भक्, भक्, भक्, भक्, यक्, युक्, वक्, रक्, विजिह्, स्वजिह्, सज्, सज्ः ॥ २ ॥

अह्, अह्, लिह्, छिह्, तुवि, नुवः, पक्, भिह्, विह्यति, विनह्, ।

अह्, सदी, स्विह्यति, स्कन्धि, हदी, क्रुध्, सुधि, सुध्, सुध् ॥ ३ ॥

क्रन्धि, युंधि, हधी, राधि, व्यंधि, शुध्, साधि, सिह्, यती, ।

मन्य, वच्चाप्, सिप्, कुपि, तप्, तिप्, स्मृष्यति, कृष्यती ॥ ४ ॥

लिप्, लुप्, वप्, शप्, स्वप्, सुधि, यभ्, रभ्, लभ्, गप्, नप्, यमो, रमिः ।

क्रुधि, वधि, दिशी, कृष्, सुष्, रिष्, वष्, लिष्, विष्, शृष्, कृषिः ॥ ५ ॥

स्विष्, तुष्, द्विष्, कुष्, पुष्, पिष्, विष्, शिष्, शूष्, श्लिष्यताष्ट, घंसिः, ।

असति, वेह्, द्विहि, कुहो, नह्, मिह्, रह्, लिह्, वहिस्तथा ॥ ६ ॥

अनुदात्ता हलन्तेषु धातवो द्वयधिकं शतम् ।

तुदादौ मतभेदेन स्थितौ यौ च चुरादिषु ॥ ७ ॥

अप्, कृपी, तौ वारयितुं श्यना निर्देश आकृतः ।

किं च । स्विह्ययदौ, लिह्कुधौ, मन्यपुष्यश्लिषः, श्यना ॥ ८ ॥

वशिः यथा लुका यौतिर्निर्दिष्टोऽन्यनिदसये ।

विजिह्, विजिह्, अह्, इति सानुबन्धा चमो तथा ॥ ९ ॥

विन्दतिश्चान्द्रदौर्गदिरिष्टो भाष्येऽपि कृत्यते ।

व्याज्भूत्यादयस्तत्रेन नेह चेदुरिति स्थितम् ॥ १० ॥

राज्, मस्जी, अदि, पदी, तुह्, कुध्, मुधि, पुषी, दिभिः ।

भाष्यानुक्ता नवेदोक्ता व्याज्भूत्यादिसंमतेः ॥ ११ ॥

Sub Section 3.

अथाष्टात्रिंशत्तन्वीयान्ताः परस्मैपदिवः ॥

Thirty-eight Parasmaipadi roots ending in a dental letter.

अत ३८ सातत्यगमने । अतति । 'अत आदेः' (२२४८) आत । आततुः ।
आतुः । लुङि, आतित् रत् रति स्थिते ॥

38. ✓/Ata, 'to go constantly, to wander.' The words सातत्यगमन mean 'un-interrupted going.' As होमममति 'He wanders throughout the village.'

Thus, Pre. अतति, अतति, अतति, अतति । Par. आत, आततुः आतुः । आतित्, आतित् । The अ is lengthened by VII. 4. 70. S. 2248. I Fut. अतित् । II Fut. अतित्यति । Im-अततुः । Imp. आतत् । There is Vriddhi before the augment आद् । Pot. अतेत । Bene, अत्तात् ।

In forming the Aorist, we add तिच् and ईद् । Thus अत् + ईद् + तिच् + ईद् + त् । The तिच् is the affix of the Aorist and is added by III. 1. 44 S. 2222.

The augment एद् is added to this तिच् by VII. 2. 35 S. 2184. The personal ending त् gets the augment ईद् by VII. 3. 96. S. 2225. So the equation stands thus आतित् + ई + त् ॥

Now applies the following sūtra by which the ए is elided.

२२६६ । एट ईटि । ८ । २ । २८ ॥

एटः परस्मैपदस्य लोपः स्वाद्वीटि परे ॥

* विज्ञेय एकादेशे विष्ठी वाच्यः । आतीत् । आतिष्ठात् । आतितुः ।

2266. The ए is dropped after the augment एद्, if after this ए the augment ईद् follows.

Thus आतित् + ई + त् = आति + ० + ई + त् ॥

Now this ए is elided by VIII. 2. 28 (the present sūtra) of the Tripādī (the last three sections or Padas of the Aṣṭādhyāyī.)

This elision would, therefore, be asiddha for the purposes of ekādeśa (VI. 1. 101 S. 85), and we could not combine the ए of आति with the long ई as the zero intervenes. So the form would be आति ईत् as in विष्ठा एद् of sūtra VIII. 3. 19 S. 67; for VIII. 2. 1. S. 12 applies. To prevent this anomaly, we have the following vārtika:—

Vart.—When ekādeśa is to be done, the elision of तिच् is to be considered asiddha or valid. As आतीत् । Here the तिच् is elided by एट ईटि (VIII. 2. 28) This elision is considered valid or asiddha, and thus we have dirgha single substitution of ई for ए + ० + ई in आत् + ए + ० + ईत् = आतीत् ॥

This elision of ए takes place when it is situated between एद् on one side and ईद् on the other. When there is no ईद् following ए, there is no elision. As आतिष्ठात्, आतितुः ॥

The above examples आतीत्, आतिष्ठात् and आतितुः may be either ए + आतीत् or अ + आतीत् । The question is what is the true form of the Aorist without the

augment च; is it चसीत् or चासीत्? According to the next sūtra it might have been चासीत्, but that sūtra is set aside by the sūtra following it.

२२६७ । अङ्गमङ्गलान्तस्याचः । ७ । २ । ४ ॥

अङ्गेर्देर्देर् अङ्गस्य चाङ्गस्याचः स्वान्ने ङङिः चाङ्गिङङि अङ्गेर्देर्देर् । इति प्राप्ते ॥

2267. In the Parasmaipada s-Aorist there is Vṛddhi of the च of चङ्, and ङङ्, and of any vowel, without distinction, of the stems ending in a consonant.

Notes:—As चवासीत्, चवाङीत्. This debars the option in the case of these two roots, which would have otherwise obtained by VII. 2, 7. So also of stems ending in consonants : as चपासीत्, चपेङीत्, चङ्गेङीत्, चरीङीत् ॥

The root चङ् is a वृक्कन् root and therefore, there would be Vṛddhi of च into चा ॥ But the application of this sūtra is prevented by the following sūtra :—

२२६८ । नेटिः । ७ । २ । ४ ॥

चङाङी ङङि पातुर्त्वं न स्यात् । मा भवात्तसीत् । चतिङ्ङम् । चतिङुः ॥

2268. The vowel of a stem, ending in a consonant, does not get Vṛddhi, when the ङङ् takes the augment चङ् ॥

Therefore we do not get the form चासीत् but चसीत् ; because the ङङ् here takes the augment चङ् ॥ Thus without the augment च we have the forms : मा भवान् चसीत्, or मा भवान् चतिङ्ङम्, or मा भवान् चतिङुः. The augment च is slid after चः. The form चासीत् is therefore really च + चसीत् and not च + चासीत् ॥ Pre. चसीत्, चरति, चरति, चरति, चरति. Per. चरत्, चरत्, चरत्, चरत्. चातिच, चातिच, चरति. I Fut. चरति, चरति, चरति, चरति. II Fut. चरति, चरति. Im. चरत्. Imper. चरत्. Pot. चरत्. Bene. चरत्. Aorist च + चसीत्, चतिङ्ङम्, चतिङुः (without चङ्). Gon. चरति, चरति. Pass. चरत्. Per. चरत्. I Fut. चरति. II Fut. चरति. Im. चरत्. Imper. चरत्. Pot. चरत्. Bene. चरति. Aor. चरति, d. चरति, pl. चरति. Caus. चरति. Des. चरति. Past. Part. Pass. चरति. Nouns : चरति 'a kind of bird.' चरति 'infantry,' चरति 'an asterism,' चरति, 'a guest,' चरत् 'air.'

चिञि ३६ चङ्ङाङ्गे । चेतति । चिञेत् । चवेत्सीत् । चवेत्तिङम् । चवेत्तिङुः ॥

39. ✓ Chiti, 'to perceive, see, notice, observe' 'to know' 'to understand' 'to remember' ; 'to think'.

Pre. — चेतति. Per. चिञेत्, चिञेत्, चिञेत् ; चिञेत्, चिञेत्, चिञेत्, चिञेत्. I Fut. चेतति. II Fut. चेतति. Im. चेतत्. Imper. चेतत्. Pot. चेतत्. Bene. चेतत्. Aor. चवेत्सीत्, चवेत्तिङम्, चवेत्तिङुः. Condi. चवेत्तिङम्. Pass. चेतत्. Caus. चेतति. Aor. चवेत्तिङम्. Desi. चिञेत्तिङम् or चवेत्तिङम्.

nten. चेषितवर्ते । Yañ luk चेषितोति or चेषेति । Past Part. चित्तः, चित्तवान् । Ger. चितित्वा or चेषित्वा । Nonna चेतनः, चित, चेत, चेतन्तो, चेतन्वः ॥

च्युतिर ४० आसेचने । सेचनमाद्रीकरवम् । आद्रीकर्येऽभिध्याप्ती च ॥

* इर इत्संज्ञा वाच्या * । ज्योतति । जुज्योत ॥

40. ✓ Chyutir. to sprinkle, सेचन means 'to sprinkle, to wet.' The prefix चा has the force of 'a little,' or 'pervasion,' आसेचन therefore means 'to wet a little' or 'to wet thoroughly.'

Vartika :—The whole portion च् whenver it occurs at the end of a root is to be treated as इत् । Thus Pre. ज्योतति । Per. जुज्योत ॥

As this root has an indicatory च्, the effect of it is that in the Aorist, it has another form also, where च् is replaced by ज् and there is consequently no guna. The Sūtra which causes this is the following :—

२२६८ । इरितो वा । ३ । १ । ५७ ॥

इरितो धातोश्चलेरच्, वा । स्वात्, परस्मैपदे परे । ज्ज्युतत्,—ज्ज्योतीत् ॥

2269. ज् is optionally the substitute of च् after that root which has an indicatory च्, when the Pārsmaipada terminations are employed.

NOTE :—Thus from भिद् (भिद) 'to divide,' we derive, भमिदत्, or भमित्, वीत् । But we have भमिज् in the Atmanepada. So from छिद्, —चच्छिदत्, or चच्छीवीत् ।

Similarly च्युतिर, has its Aorist either as ज्ज्योतीत्, or ज्ज्युतत्, with ज् affix.

40 ✓ Chyutir, to sprinkle, to wet Pre. ज्योतति Per. जुज्योत । जुज्योतिष । I Fut. ज्योतीतो । II Fut. ज्योतिष्यति । Im. ज्ज्योतन् । Pote ज्ज्योतेत् । Bene. ज्ज्युत्वात् । Aorist ज्ज्युतत्, or ज्ज्योतीत् । Pass. ज्ज्युते । Caus. ज्योतयति । Aor. ज्ज्युतत् । Desi. जुज्युतिषति or जुज्योतिषति । Inten. ज्योतयते । Yañ luk ज्योतुतीति or ज्योतीति । Past. Part. Pass. ज्ज्युतित् or ज्योतित् । Ger. ज्योतित्वा or ज्युतित्वा ॥

इच्युतिर ४१ चरणे । इज्योतति । जुज्योत । ज्ज्युतत्-ज्ज्योतीत् । यकाररहितोऽप्येयम् । इज्योतिष ॥

41. ✓ Ichyutir, 'to trickle, ooze, exude, flow ;' 'to shed, pour out, diffuse scatter.' Pre. ज्ज्योतति । Per. जुज्योतत् &c. like ज्युत् । Aor. ज्ज्युतत्, with ज्, or ज्ज्योतीत् ॥

Some read this root without च्, namely as ज्युतिर् । Then the conjugation will be ज्योतति &c. As in ज्युतुत् चतसिज् ज्युतम् ॥

NOTE : The whole portion च् is indicatory, and not च and र separately. They can be made separately चत्, also by उपदेशेऽजन्तुनाच्चि चत्, (1. 3. 2. 5. 3) ; which will make च् indicatory ; and by ज्ञञञञ् (1. 3. 3. 8. 1) which will make र indicatory. This is done actually by Mādhava in his Dhātuvṛtti. But the object is to

it is that if *व* be taken separately as indicative, then there should be an insertion of nasal by *वृद्धिर्नासः* (VII. 3. 58. S. 2262).

(42. कृत्तिर्भासने, 'to shine').

Similarly should be conjugated the root कृत्, This root is not given in the Siddhanta.

मन्थ ४३ विस्रोदने । विस्रोदनं प्रतिपातः । मन्थति । मन्थ्य । यासुः ३ः
क्रियाविधि (२१९६) इति क्रियासु अनिदिताम्—(४१५) इति नलोपः । मन्थात् ॥

43. ✓ *Mantha*, 'to oburn, to agitate, shake, stir round or up, to crush to grind down, oppress, afflict, destroy, kill.' Pre. मन्थति । Per. मन्थ, मन्थविभ । I Fut. मन्थिता । II Fut. मन्थिष्यति । Im. मन्थतु । Imper. मन्थत । Pote. मन्थेत् । Bene. मन्थात् ॥

In the Benedictive, the *व* of मन्थ is elided, because the affix यासु is *व* कृत् by III. 4. 104 S. 2216; and because it is कृत् it causes the elision of *व* by VI. 4. 34 S. 415, Had the root been read as मथि, there would have been no elision of the nasal. In fact, there is such a root also, as given below. See Root 47. Aor. मथन्धीत् । Con. मथन्धिवत् । Passive मथते । Causative मथन्धयति । Aor. मथन्धयत् । Desiderative मथन्धयति । Inten मथन्धयति । Yāluk मथन्धीत् or मथन्धि । Imperfect मथन्ध । Gerund मथन्धत्वा or मथन्धित्वा । Nouns :—मन्थ, मन्थनी ॥

This root takes two accusatives, as मथन्धयन्ति निधनं कृते ॥

कुपि ४४, पुपि ४५, लुपि ४६, मथि ४७ हिंसासंज्ञेयमयोः । इति
स्वाभक्तयोः न । कुन्ध्यात्, मन्ध्यात् ॥

44 ✓ *Knthi*, 45 ✓ *Puthi*, 46 ✓ *Luthi*, 47 ✓ *Mathi*, 'to hurt, to suffer pain, to injure, to strike, to kill, to be afflicted, to crush, to grind down, to oppress.' Pre. कुपति । Per. कुपन्ध &c. like मन्थ as given above. In the Benedictive (चाकीर्षि) however, there will be no elision of the nasal. As कुन्ध्यात् ; मन्ध्यात् &c.

Similarly पुपति पुपति and मन्धति । Both roots मथि and मन्ध are read here, according to Saumath. Kāhiraśwāmī reads it मन्ध and not मथि even here, and gives the example मथते । All these roots mean 'to injure,' As कृन्धोपकुपन्धन् । मथति ॥

विध ४८ गत्याम् । वेधति । वेधेध । वेधिता । वेधेधीत् । वात्स्याकीः
(२१९७) इति निवेधे वाते ॥

48. ✓ *Shidha*, 'to go, to ward, to drive.' Some read this with an indicative short *व*. The initial *व* is changed to *व* by वात्स्याकीः *वः वः* (VI. 1. 64 S. 2264) Pre. वेधति । Per. वेधेध. निविधत् । निविधत् । I Fut. वेधिता । II Fut. वेधिष्यति । Im. वेधतु । Imper. वेधेध । Pot. वेधेत् । Bene. विध्यात् । Aor. वेधेधीत् । Cond. वेधेधीष्यत् ।

Passive सिध्यते : Causative Pre. होषयति, Aor. कर्त्तुं विधाय । Desiderative सिद्धेयिष्यति or सिद्धिष्यति । Intensive होषयते । Yān luk होषिषीति or होषेष्टः । Gerund सिद्धयितुम् or होषयितुम् । Nouns सिद्ध 'a kind of tree,' सिध्यन् and सिध्यन्तः ॥

When an upasarga like नि is added we have नि+होषति । The question arises should ह be changed to ङ after नि ? The Sūtra VIII. 3. 111, B. 2123* requires that there should be no ङ substitution, since ह is the beginning of a Pada. To this, however, the following sūtra makes an exception. That sūtra (VIII. 3. 65) and the five sūtras that follow it in the order of Aṣṭādhyāyī are given together hereence for all, to show when ह should be changed to ङ, not only in the case of होषति but of other verbs also.

Thus नि+होषति=निहोषति (see below).

२२७० । उपसर्गात्सुनोति सुवति स्यति स्तोति स्तोभति स्या सेनय सेध सिध
हङ्क् स्वञ्जाम् ॥ ८ । ३ । ६५ ॥

उपसर्गस्यानादिङ् निमित्तादेयं हङ्क् ङः स्यात् ॥

2270. ह् is substituted for ङ, after an alterant ह् and ङ of an upasarga in the following verbs: सु (सुनोति), सू (सुवति), सो (स्यति VII. 3. 71), स्तु (स्तोति VII. 3. 89) स्तुभ् (स्तोभति), स्या, सेनय (Denominative), सिध् (सेधति), सिध्, सञ्ज् and स्वञ्ज् ॥

Thus कर्मिषुनोति । सुवति, कर्मिषुवति । स्यति, कर्मिष्यति । स्तोति, कर्मिष्यति । स्तोभति, कर्मिष्यति । स्या, कर्मिष्यात्यति । सेनय, कर्मिष्यति । सेध, कर्मिष्यति, दरिष्यति, कर्मिष्यति, यद्विषति । सिध, कर्मिष्यति । सञ्ज, कर्मिष्यति । स्वञ्ज, कर्मिष्यति ॥

NOTE:—The root सिध् is exhibited in the sūtra as सेध with ङ्क् vikaraṇa thus debarring सिध्-सिध्यति ॥

२२७१ । सतिरयते । ८ । ३ । ६६ ॥

वतिमिवावुपसर्गात्तदे। हङ्क् ङः स्यात् ॥

2371. The ङ of ह् is changed to ङ after an Upasarga having an ह् or ङ, but not after वति ॥

Thus निवतीति, विवतीति, निववती, निववती । The second ङ remains unchanged in the Perfect by VIII. 3. 118.

Why do we say 'but not after वति' ? Observe वतिवतीति ॥

२२७२ । सतुभे । ८ । ३ । ६७ ॥

वौचस्य हङ्क् ङः स्यात् । वौचस्यस्य हङ्कराजः । विच । वचते । वति नावुचति । वचति हङ्क् ङः स्यात् । वति ।

2272. The ॐ of ॐॐ (read in sūtra III. 1. 82 S. 2555.) is changed into ॐ after an upasarga, having an ॐ or ॐॐ

Thus चमिष्टमाति । वरिष्टमाति । The word चमिष्टे of the last sūtra is not to be read here. Hence we have forms like:—प्रतिचमिष्टमाति । प्रत्यचमिष्टमाति । प्रत्यवतिष्टमाति ।

The present sūtra is made a separate rule, when it could well have been involved in the immediately preceding one, as **उदिसम्भो**: for two reasons. First that the anuvṛitti of **सम्भ** alone should run into the next sūtra. Secondly that it should not be restricted by the word **सम्भो**: **॥ आनुवृत्तिस्तथा विदुषाम् ॥**

२२७३ । श्रीवाष्वात्मना विदुष्योः । ५ । ३ । ६८ ॥

अथातस्तन्मेरेतयोरर्चयोः कथं स्यात् ॥

2273. The **उ** of **सुख** is changed into **व** after the preposition **अथ** in the sense of 'support' and 'contiguity.'

NOTE.—The word **आश्रयः** means 'support, refuge, that upon which anything depends or leans.' **आश्रित्य** means 'the state of not being विदूर or far off i. e., to be contiguous.'

* Thus अवष्टभास्ते 'He remains leaning upon a staff' &c, अवष्टभः तिष्ठति । So also in the sense of to be near, as अवष्टभा सेना 'the army near at hand, दृष्ट्वा वरतु । See V. 2 13. अवष्टभा गैः = निद्रया समो समीपे जास्ते ॥

२६८४ । वेश्म स्वना भोक्षणे । ८ । ३ । ६९ ॥'

अथवाभ्यां स्वन्ततेः यस्य वः स्याद्भोजने ॥

2274. The व is substituted for the ख of खन्, after वि and च, when the sense is 'to smack while eating.'

Thus विश्वसति, व्यस्यन्, विवस्यन्, अवस्यसति, अवस्यन्, अवस्यन् ! That is, he makes sound while eating, he eats with a smack.

६९०५ । परिनिर्वाण्यः सैव सित सय त्रिषु सह सुट् स्तु स्वधूजाम् । ८ । ३ । ७० ॥

परिनिविभ्यः परेवासेषां नस्य वः स्यात् । निवेधति ॥

2275. इ is substituted for the स् of सेह, सित, सय, सिव्, सह, the augment सह, ह् and स्वअह, after the prepositions परि, नि, and वि :

Thus निर्वहति ! The root वे 'to serve' belongs to the Bhvādi class. The word सिद्ध is the Past Participle of सिद्, सज्जने, and सद् is the noun derived from the same root with the affix सज्; सिद्ध is a Divādi root.

NOTE:—The root **हित** of this rule is an important land-mark. All roots enumerated in the sūtras VIII. 3. 63 to VIII. 3. 70. change their **ह** to **व** even when the augment **अद्** intervenes, but not so the root **हित** and those that follow it. This taught in the next sūtra.

२२७६ । प्राक्छिताद्व्यवायेऽपि । ८ । ३ । ६३ ॥

लेखित—' (२२७५) इत्यत्र हितव्यात्प्राग्ये सुनोत्पादवर्गे प्राक्छिताद्व्यवायेऽपि अर्थः स्यात् । न्यवेधत्, न्यवेधोत् । न्यवेधिवत् ॥

2276. (The substitution of **व** for **ह**, as taught, heretofore will take place) for all roots upto **हित** exclusive in VI. I. 3. 70 even when the augment **अद्** intervenes (between the **ह** and the alterant letter).

This sūtra governs all the fifteen roots given in the preceding sūtras from VIII. 3. 65. Thus with the augment **अद्** we have **न्यवेधत्** in the Imperfect, **न्यवेधोत्** in the Aorist and **न्यवेधिवत्** in the Conditional.

२२७७ । स्वादिषभ्यासेन चाभ्यसस्य । ८ । ३ । ६४ ॥

प्राक्छितात्स्वादिषभ्यासेन व्यववायेऽपि अर्थः स्यात् । इत्यमेव चाभ्यासत्वं न तु सुनोत्पादीनाम् । निविधेयः । निविधिवत् ।

2277 In **स्या** &c upto **हित** exclusive (VIII. 3. 65 to VIII. 3. 70), this **ह** substitution takes place then also, when the reduplicate intervenes, and the **ह** of the reduplicate is also changed to **व** ॥

Thus **निविधेय**, **निविधिवत्**; in the Perfect.

२२७८ । सेधतेर्गती । ८ । ३ । ११३ ॥

न्यवेधत्वं सेधतेः अर्थः न स्यात् । गृहीतं विधेयम् ॥

2278. The **ह** of the verb **सेध** is not changed to **व** when the meaning is that of moving.

This is an exception to VIII. 3. 65 S. 2270. Thus **गृहीतं विधेयम्**

विष् ४६ शास्त्रे माह्वये च । शास्त्रं शासनम् ॥

49. ✓ **Shidhā**, 'To ordain, command, instruct,' 'to turn out well or auspiciously' **शास्त्र** means command, rule. This root has an indicatory long **ऊ**, the force of which is given in the next sūtra. It is conjugated like the preceding root **विष्** **अवाद्** No 48 except in so far as the effect of the indicatory **ऊ** makes the change.

वृद्ध—सेधति । लिट्—सिधेय । In the 2nd Person Dual we have सिधेयिष्व with the augment वृद्ध added to च । But this augment is optional, owing to the root having an indicatory छ as given below.

२२८६ । स्वरितसूतिसूयतिभूञ्जितो वा । ० । २ । ४४ ॥

स्वरित्वादेऽदितत्त्वं परस्य वलादेराध्वात्तुल्येऽन्त्यात् ॥

2279. A Valādi-ārdhadhātuka affix optionally takes 'it' after svṛi, after the two roots 'sū' (sūti and sūyati), after 'dhūñ' and after a root which has an indicatory long 'ū.'

Thus सिधेय् + च । Now applies the next sūtra.

२२८० । भवस्तयोर्धोऽध्वाः । ८ । २ । ४० ॥

भवः परयोऽन्त्योर्धः स्यात् त्व दधातेः । अव्ययम् । सिधेय्-सिधेयिष्व । सेधा-सेधिता वेत्स्यति-सेधियति । वहेत्सीत् ॥

2280. 'Dha' is substituted for 'ta' or 'tha' coming after jha 'bha' 'gha' dha' or 'dha' (jhash), but not after the root dhā (dadh).

NOTE :—Thus from वभ्, we have लब्धा, लब्धुम्, लब्धव्यम्, वभूव, वभूव्याः ॥

Thus सिधेय् + च = सिधेय् + ध् = सिधेय । The other form is सिधेयिष्व । सिधियिष्व or सिधियिष्व । लुट्-सेधिता or सेधा । लुट्-सेधियति or सेत्स्यति । लोट्-सेधत् । लुक्-वहेत्सीत् । In the 3rd Person Dual we have वहेय् + च + ताम् । Now applies the next sūtra, which causes the elision of छ ॥

२२८१ । भलो भलि । ८ । २ । २६ ॥

भवः परस्य सत्य लोपः स्यात् भलि । वहेत्ताम् । वहेत्सुः । वहेत्सीः । वहेत्तम् । वहेत् । वहेत्सम् । वहेत्स्य । वहेत्स्य । वहेत्सीत् । वहेत्सीत् । वहेत्सीत् । वहेत्सीत् ।

'काट् ४६ भवत्ये' । वकार इत् । वकारि । वकारि ॥

'काट् ५० स्वीयं सिधायं च' । काट् ५० स्वीयं । स्वीयं । वकारि ॥

2281. The 's' is elided when it is preceded by a jhal consonant (any consonant except semi-vowels and nasals), and is followed by an affix beginning with a jhal consonant.

Thus वहेय् + च + ताम् = वहेत्ताम् ॥

Therefore the full conjugation in Aorist is :—

	Singular	Dual	Plural
Third Person	वहेत्सीत्	वहेत्ताम्	वहेत्सुः
Second Person	वहेत्सीः	वहेत्तम्	वहेत्
First Person	वहेत्सम्	वहेत्स्य	वहेत्स्य

, Second Form.

Third Person	वहेत्सीत्	वहेत्सिष्व	वहेत्सुः
Second Person	वहेत्सीः	वहेत्सिष्व	वहेत्सिष्व
First Person	वहेत्सिष्व	वहेत्सिष्व	वहेत्सिष्व

The Desiderative is सिधेयिष्व ।

50. काट् 'to eat.' This च is indicatory.

‘अद्—आदति । निद्—अकाद, अकादिय । बुद्—आदति । मुद्—आदति । जोद्—आदति ।
—आदति । अद्—अकादत् । निद्, । आदत् । आदीर्णत्—आदत् । बुद्,—अकादीत् ।
मुद्,—अकादीयत् ॥

The force of the indicatory अ is that we have no shortening of the penultimate in अकादत् ॥

Desiderative : अकादियति । Intensive : अकादति । Yāñ luk आकादीति or आकाति । Causative : आदयति । Past Participle आदितः । Noun आदकः ॥

५१. अद् ‘to be steady, firm,’ ‘to strike, hurt, kill.’ By ‘the force of the word अ ‘and,’ it means ‘to eat’ also. It is Intransitive when meaning ‘to be firm.’

अद्—आदति । निद्,—अकाद । Here we have caused the Vṛiddhi of the अ of अद् by the following sūtra.

२२८२ । अत उपधायाः । ७ । २ । ११६ ॥

उपधाया अतो दृष्टिः स्यात् त्रिति चिति च प्रत्यये परे । अकाद ॥

2282. In a stem ending in a consonant with an ‘a’ immediately preceding it, the Vṛiddhi is substituted for such ‘a,’ when an affix having an indicatory ‘ñ’ or ‘q’ follows.

Therefore अकाद् + अद्=अकाद ॥

In the First Person singular, however, this Vṛiddhi is optional by the next sūtra.

२२८३ । अलुत्तमो वा । ७ । १ । ८५ ॥

अलमो अल्वा चित्स्यात् । अकाद-अकाद ॥

2283. The ending of the First Person Singular in the Perfect optionally acts as चित् ॥

The Vṛiddhi is optional, as अकाद or अकाद ॥

The other Tenses are conjugated like अकाद । In the Aorist (लुक्) there are two forms caused by the following:—

२२८४ । अतो हलादेशेभ्योः । ७ । २ । ७ ॥

हलादेशेभ्योरकारयोः ङादौ परस्मै परे ङिणि दृष्टिर्वा स्यात् । अकादीत्—अकादीत् ॥

‘अद् ५१ स्वि’ । एवर्गिणादिः । अदति । अकाद । जेडतुः । जेडिच । अपाद-अपाद । अकादीत्—अकादीत् ॥

‘अद् ५२ । अल्वाया वाचि’ । गदति ॥

2284. Before an ‘it’ beginning s-Aorist of the Parasmaipada, the short ‘a’ of the root gets optionally Vṛiddhi, when the stem begins with a consonant, and the ‘a’ is prosodically short by being followed by a simple consonant.

Thus अकादीत् or अकादीत् ॥

Causative : आदयति । Intensive अदीकयत् । Nouns : आदितः, अकादकः ॥

52. नद (नन्द्) 'to be steady, firm.' The न् is the labial ढ, and not न् or व नद् नदति । निद् ननाद, नेदतुः, नेदिच, ननाद or ननाद । नुद्,—ननादीन् or ननदने ॥ Its conjugation is like नद । In the Perfect we have नेदतुः as the root in reduplication retains न् without any change. So there is नद्व as well as the reduplication elision.

Nouns:—नदरी, नदरी ।

Maitreya reads this root as नन्द् । He forms नेदतुः by sliding न्, and then नन्द् and elision of reduplication. This is incorrect, according to Mādhava : because the root नन्द् being संयोगान्त (ending in a conjunct consonant) like मन्द् &c., the endings of the perfect are not कित् । There is another root निदि ननपद्ये given further on.

53. नद 'to speak,'

नद-नदति । निद-ननाद । नुद-नदित्ता &c. like नद । But in न्+नि+नदति, we have the following.

२२६५ । नेदतुः नदतुः पदधुमास्यति हन्ति याति वाति द्वाति प्वाति वपति वदति या-
स्यति चिनोति देधिषु च । ८ । १ । १७ ॥

उपसर्गस्वाकिसत्तात्परस्य नेदः स्याद्वादिषु । प्रथिमदति । ननाद ॥

'नद ५३ विलेखने' । विलेखनं नेदनम् । रराद । रेदतुः ॥

'नद ५३ ननपद्ये' । नन्ये ॥

2285. The 'n' is the substitute of 'ṇ' of the prefix 'ni' following a cause for such change standing in an upasarga, when these verbs follow, namely, 1. gad 'to speak,' 2. nad 'to be happy,' 3. pat 'to fall,' 4. pad 'to go,' 5. the six ghu verbs, 6. mā 'to measure,' 7. sho 'to destroy,' 8. han 'to kill,' 9. yā 'to go,' 10. vā 'to blow,' 11. drā 'to flee,' 12. psā 'to eat,' 13. vap 'to weave,' 14. vah 'to bear,' 15. sam 'to be tranquil,' 16. chi 'to collect' and 17. dihi 'to anoint.'

Thus 1. नद्, प्रथिमदति 2. नद्, प्रथिमदति 3. पत, प्रथिपतति 4. पद्, प्रथिपतते, 5. पु, The six roots called ghu. ॥ प्रथिददति प्रथिदधति, प्रथिपपति प्रथिपति, प्रथिपतते, प्रथिपतति ॥

6. नाक, प्रथिममते मेक, प्रथिमपते

Ishā:—By the word न्ना in the sūtra, both verbs नाक and मेक are to be taken and not the roots नी or नि or ना मने, for they also take the form न्ना by VI. d. 50.

7. नाति प्रथिपति । 8. हन्ति प्रथिहति । 9. याति प्रथियाति । 10. वाति प्रथिवाति । 11. द्वाति प्रथिद्वाति । 12. प्वाति प्रथिप्वाति ॥

The last five roots belong to the Adādi class.

13. वपति प्रथिवपति । 14. वदति प्रथिवदति । 15. यास्यति प्रथियास्यति (VII. 3. 74). 16. चिनोति प्रथिचिनोति । 17. देधिषु प्रथिदेधिषु ॥

Ishā:—The above change takes place even when the augment नद् inter-
venes. As नद-ननपद्ये, नदिपनपद्ये ॥

with व and not व, there is no change of this व into व after alterant Prepositions &c.

वद-वैकते । लिट्.-विद्वेके । वुट्.-वैकित्ता, &c.

„ वैकते । „ विद्वेके । „ वैकित्ता

„ वद्वेते । „ वद्वेके । „ वद्वित्ता

„ वद्वेते । „ वद्वेके । „ वद्वित्ता

„ वद्वेते । „ वद्वेके । „ वद्वित्ता ॥

81-85 (continued). Maitreya reads a third root वेक also. Some read in this connection the root वीक also : but it is andrahām, because it is not read by Patañjali in the list of exceptions to roots that begin with व in the Dhātupāṭha

वकि ८६ वक्तायाम् । वक्ते । वक्ते ॥

86. वकि 'to doubt, be uncertain, hesitate, be doubtful, to dread, fear suspect, mistrust.'

वट्.-वक्ते । लिट्.-वक्ते । वुट्.-वक्ता । Desiderative वक्त्विक्रियते । Intensive वक्त्विक्रियते । Yāṇ luk वक्त्विक्रियते or वक्त्विक्रियते । Imperfect, वक्तायाम् ॥

Nouns : वक्ते । वक्तायाम् ॥ Cf. वक् of Svādi (15) and of Divādi (78).

वकि ८७ लक्षणे । वक्ते । वक्ते ॥

87. वकि 'to mufk, atamp.'

वट्.-वक्ते । लिट्.-वक्ते । वुट्.-वक्ता । Desiderative वक्त्विक्रियते ॥

Nouns : वक्तायाम् । वक्ते ।

Cf. वकि 'to move in a curve' further on (829) and वक् of Churādi. (382)

वकि ८८ कौटिल्ये । वक्ते ॥

88. वकि 'to go or move crookedly.'

वट्.-वक्ते । लिट्.-वक्ते । वुट्.-वक्ता ॥

Nouns : वक्तायाम् । वक्ते ॥

वकि ८९ मण्डने । वक्ते ॥

89. वकि 'To decorate, to adorn.'

वट्.-वक्ते । वक्तायाम् । No change of व to व ॥

Noun : वक्ते ॥

वक् ९० लौक्ये । लौक्यं गर्वश्चापश्यं च । वक्ते । वक्ते ॥

90. वक् 'to be unsteady, to be proud.' लौक्य-pride and unsteadiness.

वट्.-वक्ते । लिट्.-वक्ते । वुट्.-वक्ता ॥

Noun-वक्ते ॥

वक् ९१, वक् ९२ आदाने । वक्ते । वक्ते । वक्ते । वक्ते ॥

91. वक् । 92. वक् 'to take, accept, cease.'

वट्.-वक्ते । लिट्.-वक्ते । वुट्.-वक्ता ॥

„ वक्ते । „ वक्ते । „ वक्ता ॥

P. P. वक्तायाम् or वक्तायाम् । Noun-वक्तायाम् or वक्तायाम् ; वक्ता । वक्तायाम् । Desiderative वक्त्विक्रियते or वक्त्विक्रियते । Gerund वक् (वो) क्तायाम् । 'The Desiderative of वक् is वक्त्विक्रियते । Intensive वक्त्विक्रियते । Yāṇ luk वक्त्विक्रियते or वक्त्विक्रियते or वक्त्विक्रियते or वक्त्विक्रियते । Imp. वक्त्विक्रियते, वक्त्विक्रियते । Aor. वक्त्विक्रियते, वक्त्विक्रियते &c. Causative वक्त्विक्रियते । Aor. वक्त्विक्रियते or वक्त्विक्रियते । Nouns-वक्ता 'wolf'. वक्तायाम् । वक्तायाम् : 'a young animal.'

+ कदुषधेभ्यो लिटः कित् नृणात्पूर्वविप्रतिषेधेन + ॥

Vart: The affixes of the Perfect are कित् after roots that have a penultimate ऋ; and, even the subsequent rule of Guṇa is superseded in the case of these. By I. 2. 8, S. 2242 the affixes of लिट् are कित् after roots that do not end in a conjunct consonant. Thus मिद=विमिदतुः। विमिदुः। Here the कित् is nitya, and guṇa is anitya. But in वद्वे both the कित् and the guṇa are anitya; therefore guṇa being taught subsequent to कित् would take effect. This is prevented by the present Vārtika by purva-vipratishedha.

चक ६३ तृती प्रतिघाते च । चकते । चेके ॥

93. चक 'to be satiated,' 'to repel.' Note:—Dhanapāla and Maitreya and others give these two meanings. But Kshiracāmi and Śākaṭyana give the first meaning only.

लट्-चकते । लिट्-चेके । लुट्-चकिता ॥ Noun चकोरा ॥

ककि ६४, चकि ६५, खकि ९९, अकि ९७, षैक ६८, औक ९९, ङक्क १००, वक्क १०१, मक्क १०२, टिक १०३, टीक १०४, तिक १०५, तीक १०६, रधि १०७, लधि १०८, गत्यर्थाः । ककुते । कुडोके । तुडोके । * सुभ्रातृद्विष्वक्कतीनां सत्प्रतिषेधो वक्तव्यः * । चक्कते । चक्कके ॥

लधि भोजननिवृत्तावपि । अत्र 'तृतीयो दन्त्यादिः' इत्येके ॥

94. कंक् । 95. चंक् । 96. खंक् । 97. अंक् । 98. षैक् । 99. औक् । 100. ङक्क । 101. वक्क । 102. मक्क । 103. टिक । 104. टीक् । 105. तिक । 106. तीक् । 107. रध् । 108. लध् 'To move 'to go.'

94. लट्-ककुते । लिट्-चकके । लुट्-ककिता &c.

95. लट्-चंक्ते । लिट्-चचक्के । लुट्-चकिता &c. Noun: चक्कनम्, चक्कनम् ॥

96. लट्-खक्कते । लिट्-खचक्के । लुट्-खकिता &c.

97. अंक् लट्-अकुते । लुट्-अकिता । लिट्-तचक्के ॥

98. लट्-ठीकते । लिट्-तुडोके । लुट्-ठीकिता ॥

99. लट्-चैकते । लिट्-तुडोके । लुट्-चैकिता ॥

100. लट्-चक्कते । लिट्-चक्कके । लुट्-चक्किता ॥

The sūtra VI. 1. 64 S. 2264 does not apply to चक्क, and so the initial च is not changed to ञ because of the following

Vart:—Prohibition of the change of च into ञ must be stated of the roots derived from nouns, and of ङिञ् and चक्क । Thus from the noun शोडन् 'he who has six teeth,' we have शोडयति 'he desires a Shodan,' without change of च । Some read the root as चक्क with a dental च । The root चंक् is also read as चंक् by some.

101. लट्-चक्कते । लिट्-चचक्के । लुट्-चकिता ॥

102. लट्-मक्कते । लिट्-मचक्के । लुट्-मकिता ॥

103. लट्-टैकते । लिट्-टिटिके । लुट्-टैकिता । Similarly तेकते ॥

104. लट्-टीकते । लिट्-टिटिके । लुट्-टीकिता । Similarly तीकते ॥

107. लट्-रध्कते । लिट्-ररध्के । लुट्-रध्किता ॥

108. लट्-लध्कते । लिट्-ललध्के । लुट्-लध्किता ॥ The root लध्, ल has the

meaning of 'to fast' also.

Nouns:—लधु, लधिसा । रधु ॥ ✓

अधि १०६, अधि ११०, अधि १११, गत्याक्षेपे ।

गत्याक्षेपो निम्ना । 'गती गत्यादम्भे च' इत्यन्ये । अक्षेपते अक्षेप्यते । अक्षेपते, अक्षेप्यते ॥

109. अक्षे । 110. अक्षे । 111. अक्षे । 'to go,' 'to blame,' According to Svāmi it means also 'to commence, set about.'

109. अक्षे. - अक्षेते । लिट्. - अक्षन्ते । लुट्. - अक्षिता । Des. अक्षिअक्षिते । Caus. अक्षयति । Aor. अक्षिअक्षत् ॥

110. अक्षे. - अक्षते । लिट्. - अक्षन्ते । लुट्. - अक्षिता ॥

111. अक्षे. - अक्षते 'he goes.' लिट्. - अक्षन्ते । लुट्. - अक्षिता ॥

११२ मयि कैतवे च ।

112. The root मयि means 'to cheat' also : in addition 'to go,' 'to blame,' As मयते 'he cheats.'

राघृ ११३, लाघृ ११४, द्राघृ ११५, सामर्थ्ये । राघते । लाघते ।

११६ द्राघृ इत्यपि कश्चित् । ११७ द्राघृ । आयागे च । आयागे देर्ध्रम् ॥
॥ राघते ॥

113. राघृ । 114. लाघृ । 115. द्राघृ (116. द्राघृ) 'to be able, to suffice.' 117. The root द्राघृ means also 'to exert, to stretch.' Āyama means "stretching" according to Kauśika; and 'vexing, tormenting' according to Svāmi.

लट्. - राघते । लिट्. - राघते । लुट्. - राघिता । Desiderative विराघिते Inten : द्राघयते, द्राघयति, द्राघयि । लृट्. - द्राघयते । Causative द्राघयति Aor. द्राघयत् ॥

114. लट्. - लाघते । Noun उन् लाघः ॥

115. लट्. - द्राघते ॥

इलाघृ ११८ कथने । लाघते ॥

118. इलाघृ 'to praise, extol, commend, applaud.'

लट्. - इलाघते । Thus देवदत्ताय इलाघते 'He extols Devadatta.' See I. 4. 34. S. 572.

'According to some, the root means also 'to boast of, be proud of,' 'to flatter, coax.' As इलाघमानः परस्त्रीं स्तत्रागाद् राजलाघिपः । Bhatti, VIII. 73.

Here end the forty two ātmanepadī roots whose final is a guttural.

SUB-SECTION V.

अथ परस्मैपदिनः पञ्चाशत् ॥

Now the following fifty roots are Parasmaipadī.

कचक ११९ नीचैर्गतौ ॥

नीचैर्गतिः मन्दगमनम् कचक इत्यवधारणम् । कचकति । कचकन् ॥

119. कचक 'to move slowly, go softly, glide, creep, to act wrongly.' The words नीचैर्गतिः mean 'moving slowly,' and 'ill-behaviour.'

कट्. - कचकति । लिट्. - कचकन्ते । लुट्. - कचकित्ता । लृट्. - कचकित्ते ।

कच. - कचकन्ते । वि. - कचकन्ते । पा. - कचकन्ते । लृट्. - कचकित्ते । लृट्. - कचकित्ते ॥

Pass. - कचक्यते । Desid. - कचकित्ते । Intens. - कचक्यते । Yadiuk कचक्यति । कचकति ॥ Causative कचकयति । Aor. कचकयत् ॥

तक १२० हस्ने । तकति ॥

120. तक 'to laugh at, deride, scoff; to bear, endure.'

कट्-तकति । लिट्-तताक, तेकतुः । लुट्-तकिता । लुक्-तकतीत् or तताकीत्
(VII. 2. 7. S. 2284) । तकम् with यत् ॥

तकि १२१ कृच्छ्र जीवने । तक्कति ॥

121. तक् 'to live in distress.'

कट्-तक्कति । लिट्-ततक्क । लुट्-तक्किता । The Imperfect Yān 'luk is कतातम् ॥

[शुक १२२ गतौ ॥

शोकति । शुकः । शुकः । इति शेषेयः ॥]

[122. शुक 'to go.' कट्-शोकति । Noun शुकः, शुकः । This root is read after ✓तक by Maitreya. He gives the above examples शुक and-शुकः. It does not appear correct. For if there be a radical like शुक from which could be derived regularly the noun शुकः by affix क् under III. 1. 135. S. 2897 then there was no necessity of forming this word under the Upādi III. 42. (शुकवल्कोत्तरः) from the ✓शुभ with the affix क् and the elision of भ । So also if शुक be formed regularly by adding रक् to ✓शुक्, there was no necessity of forming this word irregularly by Upādi II. 28 (कृच्छ्रलोपाय &c)].

शुकक १२३ भवधो । भवधं श्वरवः । शुककति ॥

123. शुक 'to bark.' Bhāshana means here, the cry or barking of the dog.

कट्-शुकति । लिट्-शुशुक । लुट्-शुकिता । This root is found in the Churādi class also (173).

कख १२४ हस्ने । प्रनिककति ॥

124. कख 'to laugh.'

कट्-ककति । लिट्-ककाक । लुट्-ककिता । लुक्-ककतीत् or ककाकीत् । प्रनिककति ॥

शोख १२५, राख १२६, लाख १२७, द्राख १२८, प्राख १२९,
शोख्यालमधेयोः । शोखति । शोखांशकार ॥

125. शोख । 126. राख । 127. लाख । 128. द्राख । 129. प्राख 'to be dry,' 'to be sufficient, to refuse, to ward off.'

कट्-शोखति । लिट्-शोखांशकार । लुट्-शोखिता &c ;

Desid. शोखिष्यति । Caus. शोखयति । लुक्-मा भवान् शोखिष्यत् ॥

So also राखति । Intens. श्वराखत् ॥

So also लाखति । द्राखति । प्राखति ॥

शाख १३०, रशाख १३१, व्यासौ । शाखति ॥

130. शाख । 131. रशाख 'to pervade, to occupy'.

कट्-शाखति । लिट्-शशाख, &c. कट्-रशाकति, &c.

Noun : शाखा 'branch' प्रातिपदिकम्-प्रातिपदिकं भवं । Formed by श्व (IV. 3. 59, S. 1436) जिघाक्षा 'the Viśākhā asterism.'

It is not shortened, because it had already been once shortened before, and "an operation once performed on a stem &c., is not repeated again"—is the maxim that would apply.

NOTE:—When was the first उ shortened? It was shortened by VII. 4. 59, S. 2180 as soon as उक् was reduplicated to उ+उक्. But it was already short how could it be shortened?

Ans. Rules of grammar act like clouds (which rain both on sea and on land though raining on sea is useless). The rule of श्रुत्यः S. 2180 therefore substitutes a short उ in the place of the already existing short उ. Thus उ+उक् = उ+उक् (VII. 4. 59 S. 2180) = उक्.

But why should Rule S. 2180 apply first and not the rule of lengthening? In other words, why should we not make उ+उक्=उक् first and then apply the rule of shortening?

The rule of shortening being a rule applicable to *anga* (or stem) is stronger than the rule of lengthening (वक्तः उच्यते दीर्घः) on the maxim

Paribhāṣa: A rule relating to a stem (*āṅga*) is stronger than a rule relating to letters.

Therefore, the श्रुत्यः (S. 2180) applies first.

Another reason for its applying first is that it is *subsequent* in order to the rule of lengthening.

Thus उ+उक्+वक्तुः = उ+उक्+वक्तुः (S. 2180 short उ for short उ)=उक्वक्तुः (lengthening). Similarly उक्वक्तुः.

Similarly may be conjugated the other roots given above. Thus उच्यति लिट्-उच्यञ्चकार। आशीर्षिक्-उच्यत्.

Similarly ✓वक् gives us। वद-वक्षति, लिट्=वद्याक; वक्वक्तुः. There is not व of VI. 4. 120 S. 2260, nor the elision of the *abhyāsa* (VI. 4. 120 S. 2260), because its initial is च (VI. 4. 126 S. 2263). Similarly वक्षति, मेक्वक्तुः &c.

133. वक्षि। वक्षति। लिट्=उच्यञ्चकार। लुट् उच्यिता। Des. उच्यञ्चिक्वति। Caus. उच्यवति। Aor वीञ्चिक्वत्। 134. वक्ष। वक्षति। वद्याक, वक्वक्तुः। वक्षिता। लुक् वच्योत् or वद्यायोत्। 135. वक्षि। वक्षति। 136. वक्ष मक्षति। मद्याक। मक्षिता। 137. मक्षि। मक्षति। 138. वक्ष। (मक्ष) मक्षति। 139. वक्षि। मक्षति। 140. वक्ष वक्षति। 141. वक्षि। वक्षति। 142. वक्ष। वक्षति। 143. वक्षि। वक्षति। 144. वक्ष वक्षति। लिट्-वद्येक। लुट्-वक्षिता। 145. वक्षि। वक्षति। वक्षञ्चकार। 146. वक्षि (वक्ष) वक्षति। वक्षञ्चकार। 147. मुक्षि or वक्षि। Chandra reads this root here.

148. वक्ष।

149. वक्षि।

150. वक्षि।

These three roots are read here in the *Sammata*.

151. वक्षि। The *Dravidas* read this here. Thus there are 19 roots ending in वक्षि.

152. वक्ष्ण। वक्ष्णति। 153. रणि। रक्षति। Noun: रक्ष्ण। 154. वणि। वक्ष्णति। Part द्विजनिता: and वणिताः। 155. वणि। वक्ष्णति। Noun, वक्ष्णः "Āṅga country." वक्ष्ण "member." वणिः "fire" वक्ष्ण, वक्ष्णः। वक्ष्णिः। वक्ष्णिः। 156. वणि। वक्ष्णति। N. वक्ष्णः।

157. वणि। वक्ष्णति। N. वक्ष्णम्। 158. वणि। वक्ष्णति। 159. वणि (वणि) वक्ष्णति।

160. वणि। वक्ष्णति। 161. वणि। वक्ष्णति। 162. वणि। वक्ष्णति। 163. वणि। वक्ष्णति।

164. वणि। वक्ष्णति। 165. वणि। वक्ष्णति।

स्वनि १६६ कम्पने च ।

166. स्वनि means 'to tremble' also. As स्वङ्गति 'be trembles.'

युनि १६७ युनि १६८ युनि १६९ वर्जने । युङ्गति ॥

167. युनि

168. युनि

169. युनि (युनि, ङनि) } वर्जने to leave.
As युङ्गति, युङ्गति युङ्गति &c,

चघ १७० हसने । चघति । जघाघ ॥

हघि १७१ पाकने । कघि १७२ शोषणे ॥

मघि १७३ मण्डने । मङ्घति ॥

यिघि १७४ आघ्राणे । शिङ्घति ॥

170. चघ (गघ, चघ) हसने 'to laugh.' As चघति । जघाघ । चघिता । 171. हघि पाकने 'to protect.' 172. कघि 'शोषणे to dry.' 173. मघि मण्डने 'to dress.' मङ्घति मङ्घतः (युघ) 174. शिघि । आघ्राणे to smell. शिङ्घति ।

Here end Paramāipadi roots whose final is a guttural.

SUB-SECTION VI.

Now we take up the roots ending in ch. There are twenty one Ātmane-padi roots.

वर्च १७५ क्षीप्ति । वर्चते ॥

• 175. वर्च क्षीप्ति 'To shine.' लट् — वर्चते । लिट् — वर्चसे । लुट् — वर्चिता । लृट् — वर्चिष्यते । लोट् — वर्चताम् । लङ् — वर्चत । विधिलिङ् — वर्चत । आशीर्लिङ् — वर्चिषीष्ट । लृङ् — वर्चिष्य । लृङ् — वर्चिष्यत । वच् — वर्चते । यिच् — वर्चयति । Aor. वर्चत । वच् । विवर्चयते । वच् — वावर्चते । Yañ luk. वावर्चति or वावर्ति । Aor. वावर्चत, वावर्च ।

• Noun वर्चः 'vigour' 'feces.' जङ्गवर्चसम् । Adjective वर्चम् ॥

वच १७६ सेचने च । वचते । सेवे । सचिता ॥

176. वच सेचने 'to sprinkle, to serve.' लट् — वचते । लिट् — सेवे । लुट् — सचिता । लृट् — सचिष्यते । लोट् — वचताम् । लङ् — वचत । विधिलिङ् — वचेत । आशीर्लिङ् — सचिषीष्ट । लृङ् — वचिष्य । वच् — वचयति । Aor. वचोवचत् । वच् — वचिष्यते (VIII. 3. 61, S. 2627). वच् । प्राचयते । Yañ luk वचति । Noun. वचुः । वचुः । वचिवः ॥

लोच १७७ दर्शने । लोचते । लुलोचे ॥

177. लोच दर्शने । To see. लोचते । लुलोचे । लोचिता । Des. लुलोचिष्यते । Inten. लोलोचते, लोलोचति, लोलोचि । Caus. लोचयति । Aor. लुलोचत् ॥

वाच १७८ व्याक्तार्या वाचि । वेचे ॥

178. वाच व्याक्तार्या वाचि to speak distinctly. वचते । वेचे । वचिता । N. वची ॥

गच्छ १७९ गच्छि १८० गतौ । गच्छते । गच्छते ॥

179. गच्छ (गच्छ)

180. गच्छि (गच्छ)

गती Togo. गच्छते । गच्छते । गच्छिता । गच्छते । गच्छिता ॥

बध् १८१ बध्ने । बधते ॥

181. बध बध्ने 'to bind.' बधते । बधते । बधिता । N. बधः । बधः ॥

अजिहोष । लृट्, —आजिहोष । लृक्, —आजिहोषत । क्तिच् —अजिहोषति । Aor. मा भवान् आजिहोषत् । वृत् —अजिहोषति ।

191 भृञ् । To parch, लट् —भजते । लिट् —भजते । लृट् —भजति । क्तिच् —भजति । Aor. असीभृजत् or अमभजत् । सन् —विभजिष्यते । वङ्, —जरीभृजते । Yāñ lūk वभृजोति or वजिभृजति or अरिभृजति or अर्भति or अरिभति or अरिभत् । Noun भग्ः ।

एजृ १९२, अजृ १९३, आजृ १९४, (रेजृ १९५) दीप्तौ । रजांचक्रे ॥

192 यञ् 'to shine.' लट् —यजते, with प्र, प्रजते (VI. 1. 904. S. 87). लिट् —यजांचक्रे । लृट् —यजति । क्तिच् —यजति । Aor. माभशानेजिजत् । Des. —यजिजति ।

193 भृञ् 'to shine.' लट् —भजते । लिट् —भिभजे । लृट् —भजति । क्तिच् —भजति । Aor. अजिभृजत् । सन् —विभजिष्यते । वङ् —अभजयते । Yāñ lūk अभजति or अभेति ।

194 भाजू 'to shine.' लट् —भाजते &c. like भञ्ज् । क्तिच् —भाजयति । Aor. अजिभजत् or अजभाजत् । Noun भाजिष्णुः, विभाक् ॥

195. रेञ् 'to shine.' Some read this root here. But it appears as if it were a-māsha. For in explaining रेजते in रेजते अग्ने प्रद्यवीमखेभ्यः, Bhatta Bhāskara says "rejate is a Vedic anomaly, the classical form being rājate." लट् —रेजते ॥

ईज १९६ गतिकृतसनयोः । रजांचक्रे ॥

196. इज । To go, to censure, blame. लट् —ईजते । लिट् —ईजांचक्रे । लृट् —ईजति । Pass ve ईज्यते । Des. ईजिजति । Caus. ईजयति । Aor. मा भवान् इजिजत् । The root ईज् is short-ned first to इज् before the affix जञ् and then reduplicated. See VII. 4. 1. S. 2314.

बीज १९७ गतौ ॥

197. बीज togo. This root is not found in the Siddhānta or the Mādhuviya. Here end the Atmanepadi roots whose final is a palatal.

SUB-SECTION VIII.

अथ तिसप्ततिर्न उपमताः परस्मैपदिनः ॥

The following seventy-two roots upto ✓vraj are Purasmaipadi.

शुच १९८ शोके । शोचति ॥

198. ✓śuch a 'to grieve.' Present, शोचति । Perfect, शुशोच । First Future शोचिष्यात् । Des. शुशुचिष्यति or शुशुचिष्यति । Gerund शुचिष्यत् or शोचिष्यत् । Intensive शे शुच्यते । Yāñ lūk शोशुचीति or शोशोचति । Caus. शोचयति । Aor. अशुचत् । Noun शोचनः । वृद्धः । शोकः ॥

कुच १९९ शब्दे तारे । कोचति ॥

199. ✓kuch a 'To utter a shrill cry as a bird,' Present, कोचति । Perfect, कुकोच । First Future कोचिष्यात् । Noun, कुचः ॥

कुञ्च २०० कुञ्च २०१ कौलियाल्पीभावयोः ॥

'चमिदितान्' — (१९५) इति नलोपः । कुञ्चात् । कुञ्चात् ॥

200. ✓kruśha a, 201, ✓kruśha a. 'To make crooked,' 2 'To make' ॥ Present, कुञ्चति । Perfect, कुकुञ्च । First Future कुञ्चिष्यात् । Des. कुञ्चिष्यति । Intensive कुकुञ्चते (The nasal is elided by VI. 4. 24. S. 416). Yāñ कुकुञ्चति । Imperfect अकुकुञ्चति । Caus. कुञ्चयति, Aor. अकुकुञ्चत् ।

verbs वृ 'to grow old,' लस्य 'to stiffen' गृह् and गृह् 'to go,' शुच, and शुच, 'to steal,' गृह्, च 'to go' and गृह् 'to grow,' when the terminations of the Parasmaipada are employed.

Thus गृह्, वत् or गृह्, वीत् 'he went'; गृह्, वत् or गृह्, वीत् 'he went'.

The roots गृह्, and गृह्, both give rise to the same three forms, viz. गृह्, वत्, गृह्, वीत् and गृह्, वीत्. The use of one root, would, therefore, have served the purpose. The employment of both indicates separateness of their meanings. Others say that the use of both roots indicates that in the case of गृह्, the nasal is never elided. Thus the Aorist of गृह् will be गृह्, वत् and गृह्, वीत्.

गृह् २१२, गृह् २१३, कृह् २१४, कृह् २१५, स्तेयकारणे ।
 जुयोच । गृह्, वत्-गृह्, वीत् । गृह्, वत् । गृह्, वत्-गृह्, वीत् । गृह्, वीत् ।
 गृह्, वीत् ॥

212. ✓ Gruchn, 213 ✓ Gluchn, 214 ✓ Kuju, 215 ✓ Khuju 'to steal,'
 लट् - गृह्, वत् । लिट् - जुयोच । लृट् - गृह्, वीत् । लृट् - गृह्, वीत् । लृट् - गृह्, वत् or गृह्, वीत् । Noun
 गृह्, वत्, गृह्, वीत् ॥

213. ✓ Gluchn 'to steal.'

लट् - गृह्, वत् । लिट् - जुयोच । लृट् - गृह्, वत् or गृह्, वीत् ॥

214. ✓ Kuju 'to steal.'

लट् - गृह्, वत् । लृट् - गृह्, वीत् ॥

215. ✓ Khuju 'to steal.'

लट् - गृह्, वत् । लृट् - गृह्, वीत् ॥

गृह् २१६, वृज् २१७, गतौ । गृह् । गृह्, वत्-गृह्, वीत् । सस्य
 वृत्, त्वे न शः, जस्यत्वे न शः । सस्यति । गृह्, वत्-गृह्, वीत् । सस्यति ॥

216. ✓ Gluchn, 217 ✓ Shasja 'to go.'

लट् - गृह्, वत् । लिट् - जुयोच । लृट् - गृह्, वीत् । लृट् - गृह्, वत्
 गृह्, वत् or गृह्, वीत् । The Aorist is formed by गृह्, under S. 2291. Some do not
 elide the nasal, and give the form गृह्, वीत् । Gerund, गृह्, वत् ॥

217. ✓ Shasja 'to go.'

लट् - सस्यति । Here the second स of वृज् is first changed to श, and then
 to ज by S. 52. It is also conjugated in the Atmanepada: as सस्यते । लिट् - सस्यते
 लृट् - सस्यते । लृट् - सस्यते ॥

गृज् २१८ अग्यस्ते शब्दे । गृज्, वत् । गृज्, वीत् ॥

218. ✓ Guji 'To make an indistinct noise'. Some read kuji also.

लट् - गृज्, वत् । लिट् - गृज्, वत् । लृट् - गृज्, वीत् । गृज्, वीत् । Noun गृज्, वत् ॥

अर्च २१९ पूजाय.म् । आनय ॥

219. ✓ Aroha 'To worship.'

लट् - अर्चति । लिट् - आनय । लृट् - अर्चति ॥

म्लेच्छ २२० म्लेच्छस्ते शब्दे । म्लेच्छस्ते शब्दे । म्लेच्छस्ते शब्दे ।
 म्लेच्छ ॥

220. ✓ Mlechchha. To speak indistinctly, to pronounce incorrectly.

लट्-ल्लेच्छति । लिट्-लिस्लेच्छ । लुट्-ल्लेच्छता । लृट्-ल्लेच्छयति । यङ्-ल्लेच्छ-
यते । Yañ luk lllēcchati or lllēcchati Passive Part. लिस्लक्ष्म् ॥

लाङ् २२१ लाङ् २२२ लङ्घणे । ललच्छ । ललाञ्छ ॥

221. ✓ lachha. 222 ✓ lā-hhi 'To mark.'

लट्-लच्छति । लिट्-ललच्छ । लुट्-लच्छता ॥

222. ✓ lāchhi 'to mark.'

लट्-लाञ्छति । लिट्-ललाञ्छ । Yañ luk lālāñciti. Noun लान्. d. लांघि ।
Pl. लांघः ॥

वाङ् २२३ वृक्षायाम् । वाञ्छति ।

223. ✓ vāchhi 'To desire.'

लट्-वाञ्छति ॥

आङ् २२४ आयामे । आञ्छति । अत आदेशित्यञ् तपर करणं
स्वाभाविक इत्येव परित्यहायेम् । तेन दीर्घाभावान् न लुट् । आञ्छ । तपर करणं
मुख सुखार्थमिति मते तु लुट् । आनाञ्छ ।

224. ✓ āchhi 'To extend.'

लट्-आञ्छति । लिट्-आञ्छ । आ + आञ्छ + कस् = अ + आञ्छ + य ॥ Here there
is not the long आ substitution of VII. 4. 70. S. 2248 : *for it applies to that
अ which is naturally short and not that which has been shortened as here. This
is the force of त् in अतः (S. 2248). As there is no lengthening, there is no
न (VII. 4. 71. S. 2288) As आञ्छ । But according to the view that the त् in
अतः is merely for facility of utterance the न् is added. Then the form will
be आनाञ्छ ॥

लुट्-आञ्छिता । लिट्-आञ्छयति । Aor आञ्छिष्यत् । लृट्-आञ्छिष्यति ॥

ह्रीच् २२५ लज्जायाम् । जिह्रीच्छ ॥

225. ✓ hrichchha 'To be ashamed'.

लट्-ह्रीच्छति । लिट्-जिह्रीच्छ । लुट्-ह्रीच्छता ॥

हुच् २२६ कौटिल्ये । कौटिल्यमपसरणमिति मेच्यः । उपधायां चेति
दीर्घः । हृच्छति ॥

226. ✓ hurchchhā 'To act crookedly.' According to Maitreya, the word
kauṭilya means 'retreating, escaping.'

लट्-हृच्छति । The short उ is lengthened by VIII. 2. 78. S. 2265. लिट्-हृच्छ ।
लुट्-हृच्छता । लृट्-हृच्छयति । यङ्-लुच्छ 3. S. ओहृच्छति or ओहृच्छि, d. ओहृच्छः । pl.
ओहृच्छति । 2nd S. ओहृच्छि । 1st S. ओहृच्छिम् । d. ओहृच्छः । pl. ओहृच्छः । Pass Part. हृच्छः ।
Active हृच्छवान् । Noun हृच्छः, d. हुरी, pl. हुरः ॥

मृच् २२७ मोहसमुच्छ्राययोः । मृच्छति ॥

227. ✓ Murchhā 'To faint; to grow'.

लट्-मृच्छति । Passive Part. मृच्छः (VIII. 2. 57) Active मृच्छवान् । Noun
मृच्छितः ॥ (V. 2. 36)

स्फुच् २२८ विस्मृतौ (विस्मृता) । स्फृच्छति ॥

228. ✓ Sphurchhā, To forget, to spread, extend.

नद-वृक्षति । लिद-पुष्कृति ।

युञ्ज २२९ प्रमादे । युञ्जति ॥

229. ✓ Yajña, to be inattentive, to disregard.

नद-युञ्जति । लिद-युञ्ज । युञ्ज-युञ्जति ॥

उच्चि २३० उञ्चि । 'उञ्चः पञ्चस्य प्रादानं पविषाद्यर्जनं शिल्प' इति यादवः । उञ्चति । उञ्चन्तां चकार ॥

230. ✓ uchhi 'to glean'. According to the Lexicographer Yāska, Uchha means to glean ears of corns : an irregular occupation, subsisting by gathering bit by bit, the grain left in the field, after the harvest has been collected.

नद-उञ्चति । लिद-उञ्चान्चकार । लुद-उञ्चिता । यञ्-उञ्चयते । लिच्-उञ्चयति । Aorist माभवान् उञ्चिष्यत् । सन्-उञ्चिष्यति ॥

उच्छो २३१ विवासे । विवातः समाप्तिः । प्रायेणायं नि-पूर्वः । व्युच्छति ॥

231. ✓ uchohhi to banish, to expel. Vivāsa means 'ending'. The root is generally found preceded by the preposition वि It thus means "cutting off."

नद-व्युच्छति । लिद-व्युच्छिचकार । लुद-व्युच्छिता । सन्-व्युच्छिष्यति । Passive Part. व्युच्छतः । Active व्युच्छतम् ॥

ध्रज २३२, ध्रजि २३३, ध्रज २३४, ध्रजि २३५, ध्रुज २३६, ध्रुजि २३७, ध्वज २३८, ध्वजि २३९ गतौ । ध्रजति, ध्रज्जति । ध्रजति । ध्रज्जति । ध्वजति, ध्वज्जति ॥

232. ✓ dhraja to 239 ✓ dhvaji all mean 'to go,' 'to move.'

232. ✓ dhraja to go.

नद-ध्रजति । लिद-दध्राज । लुद-ध्रजिता । लुक्-ध्रजतीत् or दध्राजीत् । लिच्-ध्रजयति । or दिध्रजत् । सन्-दिध्रजयति । यञ्-दध्रजयते । Yāñ luk दध्रजतीति, दध्रजति ॥

233. ✓ dhraji, to go.

नद-ध्रजति । लिद-दध्रज । लुद-ध्रजिता । सन्-दिध्रजयति । यञ्-दध्रजयते or दध्रजयते । Yāñ luk दध्रजतीति or दध्रजति Imperfect दध्राजम् ॥

234. ✓ Vraja } Taraṅgini, Kāśyapa and Sammitā read these two

235. ✓ Vraji } instead of Nos. 232 and 233. लिद-ध्रजति, ध्रजति ।

236. ✓ Dhrija 'to go.'

नद-ध्रजति । लिद-दध्रज । लुद-ध्रजिता । लिच्-ध्रजयति Aor दध्रजत् or दधीध्रजत् । सन्-दिध्रजयति । यञ्-दधीध्रजयते । Yāñ luk दधीध्रजतीति or दधीध्रजतीति or दधीध्रजतीति or दधीध्रजति or दधीध्रजति । Gerund ध्रजित्वा । य-ध्रजयम् । Noun ध्रजे ॥

237. ✓ dhrija 'to go.'

नद-ध्रजति । लिद-दध्रज । लुद-ध्रजिता । लिच्-ध्रजयति, Aor. दध्रजत् । दिध्रजयति । यञ्-दधीध्रजयते । Yāñ luk दधीध्रजतीति or दधीध्रजति Imperfect ॥

238. ✓ Dhivaja }

239. ✓ Dhvaji }

'to go.' नद-ध्रजति, ध्रजति ॥

कुज २४० कुजि २४१, अव्यक्ते शब्दे । कुञ्जति ॥

240. ✓ Kāja 241 ✓ Kāji 'to utter inarticulate sound. नद-कुञ्जति ।

Ishā:—The substitution is optional before ārdhahātukas beginning with a letter of वसृ. Pratyāhāra (all consonants except व) = आ वी + वसृ = वि + वी + व = विवाव । विवतुः । दिव्यः ॥

In विवतुः and दिव्यः the व is changed to व before वतुः and वः । The equation now stands, thus विवव + वतुः । Here the root has a penultimate letter व which is followed by a consonant व ; therefore the व of वि ought to be lengthened by VIII. 2. 78 S. 2265. But it is not so, because the व substitute for व, is considered sthānivat to व, by I. 1. 51. S. 50, for the purposes of S. 2265. व being as व, the penultimate व is not considered to be followed by a consonant but by a vowel, and hence S. 2265 cannot apply. Obj :—But the rule VIII. 2. 78. S. 22 5 is a dirgha-vidhi, as it ordains lengthening and therefore the व substitute of व will not be sthānivat by I. 1. 51. S. 50 ; because that rule must be read with the proviso of I. 1. 58 S. 51 which declares *inter alia* that for the purposes of dirgha-vidhi the ādesa is not sthānivat, so there ought to be lengthening of वि ॥

Ans : The following vārtika makes a counter-exception to that rule of S 51

Vart : For the application of the rules of accent (svar-vidhi), or the rules of lengthening (dīgha vidhi) or the rule of the elision of ya (ya-lopa-vidhi), the lopa-substitute only of a vowel is to be considered as not sthānivat, and not any other substitute. Here the substitute is व and not lopa ; and so व is considered sthānivat to व ॥

In forming the Second Person Singular, we have वी + वसृ = वि + वी + व । Now applies the prohibition of S. 2246 debarring the augment वट् । But the following sūtra makes an exception.

२२९३ । कृषभृद्वस्तुद्रुसृश्रुषो लिटि । ८ । २ । १३ ॥

श्रुषो लिटि वट्, न स्यात् । क्रादीनां वतुर्वा वृण्व निधम.धम् । वृण्वत्ययः प्रत्ययान्वयो वा वाचान्निविनयेधः स लिटि चेत्तर्हि क्रादिभ्य यव नोऽयम् इति । ततश्चतुर्वा वलि भाट्टाक्रानियम प्रापितस्य वमार्दिषु क्रादिनिधमप्रापितस्य चेदो निवेधायम् ॥

2293. The Personal endings of the Perfect do not get the augment वट्, after कृ, श्रु, भृ, दृ, स्तु द्रु, सु, श्रु ॥

The four roots कृ, श्रु, भृ, and दृ are taken in order to make a restriction with regard to them. Every prohibition of वट् augment whether depending on any particular radical, or depending on any particular affix, if that prohibition is to apply to the Perfect, then it applies only to the four roots कृ &c. mentioned here, and not to other roots.

As regards the remaining four roots स्तु, द्रु, सु, and श्रु, the present sūtra prohibits the वट् which would have come before the affix वसृ by the rule of Bhāradvāja (VII. 2. 63 S. 2296) and the वट् which would have come before the affixes व or म &c. by the present rule of Kṛdī (i.e., the affixes वे, वी, वाच and मीच) ;

NOTE:—Thus कृ—कृकृव, कृकृम ; दृ, दृदृव ; दृदृम ; भृ, भृभृव. भृभृम ; वसृ, वसृव. वसृ ; वट्, वट्ववे, वट्वमे ; स्तु, स्तुस्तुव, स्तुस्तुम ; द्रु, द्रुद्रुव, द्रुद्रुम ; सु, सुसुव, सुसुम ; श्रु, श्रुश्रुम ॥

These roots with the exception of वृ are Aūt by VII. 2. 10 S. 2243 ; their special mention here is for the sake of nyāya, namely these roots alone are Aūt

in the Perfect, other roots are all Set in the Perfect. Thus जिभिदिष, जिभिदिम, सुसुविष, सुसुविम । All anudātta roots of the Dhātupāṭha are to be understood, by this rule, to get इट्. The affix च of the Perfect gets इट्, after वृज्, as the irregular form वज्रच in VII. 2. 64, indicates that in the Vedic च does not get इट्, after वृज्, but in the classical literature it does. By V I. 2. 33, S. 2296 the च would have got इट्, after सू दृ, सु and शु; that इट् is prohibited by the present sūtra. As तुष्टीय, दुष्टीय, सुखाय, शुखाय ॥

Vart.—इट्, is added when क takes the रुट् augment: as स'चस्कारिष स'चस्कारिम । The sūtra VII. 2. 63, S. 2296 applies here also, as स'चस्कारिष ॥

२२९४ । अवस्तास्यत्यनिटो नित्यम् । ७ । २ । ५३ ॥

उपदेशेऽजन्तः यो धातुस्तासौ नित्यानिटः परस्य चल् इट् न स्यात् ॥

2294. After a root, which in the Dhātupāṭha, ends in a vowel, and after which the First Fut. affix तास् is always devoid of the augment इट्; (after such a root) चल् the personal ending of the Perfect, like तास्, does not also get the augment इट् ॥

२२९५ । उपदेशेऽजन्तः । ७ । २ । ६२ ॥

उपदेशेऽकारयत्तासौ नित्यानिटः परस्य चल् इट् न स्यात् ॥

2295. After a root which possesses a short 'a' as its root vowel in the original enunciation (the Dhātupāṭha), and after which the First Fut. affix तास् is always devoid of the augment इट्, चल् the Personal ending of the Perfect, like तास्, does not get the augment ॥

२२९६ । अतो भारद्वाजस्य । ७ । २ । ६३ ॥

तासौ नित्यानिट इदमन्त्यं चलो नट्, भारद्वाजस्य मतेन । तेनाभ्यस्य स्य देव । अयमन्त्यं च यवः ॥

अजन्तोऽकारयत्तासौ यस्यानिटः, चलि वेदवत्

अदन्त इट्, नित्यानिट लाभ्यः । निटि संभवेत् ॥

न च सुद्रुधादं नामपि चल् विकल्पः ३ द्वयः । 'अवस्य स्वत्—' (२२९४) इति 'उपदेशेऽजन्तः' (२२९५) इति च योऽनुवर्तमानोऽस्ति चि प्रसिद्धेऽस्य भारद्वाजनिधयो । निजर्तकः 'अयमन्त्यस्य' इति न्यायात् । चिवायव—चिदेव—आजिज् । विज्युः । विज्य । विज्याय—विज्यव । विज्यिव । विज्यम । यत्ता—आजित । वेद्यं त—अजिज्यति । रक्तु । आजत् । अजेत् । यीयात् ॥

2296. In the opinion of Bhāradvāja, it is only after a root which ends in a short अ, and after which the First Fut. तास् is always devoid of the augment इट्, that चल् also, like तास्, does not take the augment इट् ॥

Therefore, the other affixes do take इट्. On this there is the following verse (saṅgraha), which sums up the last three sūtras :—

That root which ends in a vowel, or which has a short **अ** in the Dhātupāṭha, and which is anīṭ before त्वाङ्-affix, is *optionally* सेट् before च्छ्-affix. But if such root ends in short **अ**, then it is *invariably* anīṭ before च्छ्-affix. Roots other than **ह** are सेट् in the Perfect.

One should not, however, think that the four roots स्तु, द्रु, सु and शु will also *optionally* anīṭ in च्छ् as they are not *ri-ending* roots. The rule made by Bharaṇḍāja removes the prohibition with regard to the addition of च्छ्, made by the two immediately preceding sūtras S. 2294 and 2295 : and not the च्छ् of S. 2293. This is on the maxim "a rule, may it enjoin or forbid anything, either enjoins or forbids only that which is nearest to it in some other rule." (see Vol I. 203)

Therefore लि + च्छे + च्छ् + च्छ् = लिच्छिष्य or लिच्छेच or लिच्छिष्य ॥

In forming the Aorist, the following sūtra applies.

२२९७ । तिचि वृद्धिः परस्मैपदेषु । ७ । २ । १ ॥

वृगन्तः कृत् वृद्धिः स्वात्परस्मैपदे परे तिचि । अवैवीत्-आजीत् । अवैष्यत् आजीष्यत् ॥

2297. Before the Aorist-characteristic **स्** (चिच्). Vṛddhi is substituted in the Parasmaipada, for the final of a stem ending in च, उ, अ (long or short, I. 1. 3).

Thus अवैवीत् or आजीत् &c. The Conditional is अवैष्यत् or आजीष्यत् ।

तेज २४९ पाक्षणे । तेजति ॥

249. ✓ Teja, 'to protect.'

जद - तेजति । लिट् - तितेज । लुट् - तेजिता । Noun - तेजः ॥

खज २५० मन्थे । खजति ॥

250. ✓ Khaja, 'to churn', 'to stir.'

जद - खजति । लिट् - चखाज । लुट् - खजिता । लुङ् - अखजीत्, अखाजीत्

Noun - खजाकः ॥

कज २५१ मदे ।

251. ✓ Kaja, to be drunk. This root is not given in the Siddhānta.

जद - कजति ॥

खजि २५२ गतिवैकस्ये । खजति ॥

252. ✓ khaji, to go lame, limp.

जद - खजति । लिट् - चखज । लुट् - खजिता ॥

एजु २५३ कम्पने । एजति ॥

253. ✓ Ejri, to tremble. The root एज् to shine, has already been taught before.

जद - एजति । लिट् - एजाचकार । लुट् - एजिता । लुङ् - एजिष्यति । लिच् - एजति ।

Aorist आभवानेजित् । सम् - एजिष्यति ॥

दुधोरुर्ज्जा २५४ वज्रनिघोषे । रुर्जति । पुरुर्ज ॥

254. ✓ Tuo sphurja, to thunder.

जद - रुर्जति । लिट् - पुरुर्ज । लुट् - रुर्जिता । लिच् रुर्जति Aorist अपुरुर्जत् । सम् - पुरुर्जति । जद - द्राष्टुर्जति Yān luk द्राष्टुर्जति Imperfect अप्राष्टुर्जः Passive Participle द्राष्टुर्जः or द्राष्टुर्जितः । Active Participle द्राष्टुर्जमानः । Noun :- द्राष्टुर्जः ॥

चि २५५ क्षये । अकर्मकः । अन्तर्भावितव्यर्थस्तु सकर्मकः । क्षयति ।
विक्षाय । विक्षयतुः । विक्षियुः । विक्षयिष्य-विक्षेय । विक्षयिष्य । विक्षायिष्य । क्षेता ॥

255. ✓kahi, to waste, to decay. The root is intransitive; it is transitive when it is used in a causative sense.

लट् - क्षयति । लिट् - विक्षाय । विक्षयतुः । विक्षियुः । विक्षयिष्य or विक्षेय । विक्षयतुः ।
लिङ् । विक्षाय or विक्षय । विक्षयिष्य । विक्षयिष्य । लुट् - क्षेता । लुट् - क्षेयति । लोट् - क्षयतु ।
लङ् - अक्षयत् । विधिलिङ् - क्षयेत् । In forming the Benedictive the following Sutra
i.e., 2298 applies. आशीर्लिङ् - क्षीयात् । लृक् - अक्षेदीत् । सन् - विक्षीयति । यङ् - विक्षीयते
यङ् लुक् :- क्षेदीयति । Passive Participle, क्षीयमान् ।

२२९८ । अकृतसार्वधातुः श्योर्दीर्घः । ३ । ४ । २५ ॥

अकृतसार्वधातुः श्योर्दीर्घः श्याद्यादी प्रत्यये यरे न तु कृतसार्वधातुकयोः । क्षीयात् । अक्षेदीत् ॥

2298. A long is substituted for the final vowel of the stem before an affix beginning with a य् having an indicatory क् or क् when it is not either a Kṛit or a Sārvadhātuka affix.

Thus क्षीयात् ॥

क्षीज २५६ अद्वयक्ते शब्दे । कूजिना सहायं पठितुं युक्तः । विधीज ॥

256. ✓kūja, to make indistinctive noise. This ought to have been read with ✓kūja I. 210 because the meaning of these two roots is identical.

लट् - क्षीजति । लिट् - विक्षीज । लुट् - क्षीजिता । लिङ् - क्षीजयति । Aorist
अविक्षीजत् । सन् - विक्षीजयति । यङ् - विक्षीजयते, यङ् लुक् :- विक्षीजति ॥

लज २५७, लजि २५८ भर्जने ।

257. ✓laja, 258 ✓laji, to fry.

लट् - लजति । लिट् - लज्ज । लजतुः । लुट् - लजिता । आशीर्लिङ् - लज्यात् । लृक् -
अलज्जीत् or अलज्जीत् । लिङ् - लजयति । Aor. अलज्जयत् । सन् - लज्जयति । यङ् -
लज्जयते । Yañ luk लज्जति ॥

258. ✓laji, to fry. The root is found in the Tudādi class also.

लट् - लज्जति । लिट् - लज्ज । लुट् - लज्जिता । आशीर्लिङ् - लज्ज्यात् । लिङ् -
लज्जयति । Aor. अलज्जयत् । सन् - लज्जयति । यङ् - लज्जयते । Yañ luk लज्जति ॥

लाज २५९, लाजि २६० भर्सने च ॥

259 ✓Lāja, 260 ✓Lāji, to blame, to parch.

लट् - लाजति । लाजति ॥

जज २६१, जजि २६२ युडे ॥

261. ✓Jaja, 262 ✓Jaji, to night.

लट् - जजति । जजति । Noun: जज्ज ।

तुज २६३ हिंसायाम् । तोजति । तुतोज ॥

263. ✓Tuja, to injure.

लट् - तोजति । लिट् - तुतोज । लुट् - तोजिता । लिङ् - तोजयति Aorist. अतोजयत्
सन् - तुतोजयति or तुतोजयति । यङ् - तोजयते । यङ् लुक् :- तोतोति । Passive Participle
तुजिम् । Gerund तोजित्वा or तुजित्वा ॥

मुजि २६४ पालने ।

264. ✓ Tuji, to protect.

लट् - तुज्जति । लिट् - तुज्ज । लुट् - तुज्जिता । शिच् - तुज्जयति Aorist तुज्जयत् ।
 सन् - तुज्जयति । यङ् - तोतुज्जयते । यङ्लुक् - तोतुज्जति । Imperfect तातोतुम् । Noun तुज्ज् ॥

गज्, २६५, गजि २६६, गुज् २६७, गुजि २६८, मुज् २६९, मुजि २७० शब्दाधीनः ।

265. ✓ gaja, 266 ✓ gaji, 267 ✓ grija, 268 ✓ griji, 269 ✓ muja
 270 ✓ muji, To make noise, sound, roar. ✓ गज means also to be drunk, con-
 fused, inebriated.

✓ 265 and 266. लट् - गजति । गज्जति । लिट् - जगज् । जवजतुः । Nouns गजः
 'elephant' गज्जा tavern.

✓ 267. लट् - गर्जति । लिट् - जगर्जे । लुट् - गर्जिता । शिच् - गर्जयति । Aor जज-
 गर्जत् or जजीयजत् । सन् - जजिर्जयति । यङ् - जजीयजयते । Yañ luk जर्ज्जति ॥

✓ 268. लट् - यज्जति । लिट् - जयज्ज । लुट् - यज्जिता । सन् - जियज्जयति ।
 यङ् - जरीयज्जयते । Yañ luk. जरियज्जति ॥

✓ 269. लट् - मेज्जति । ✓ 270 लट् - मुज्जति ॥

गज् २७० (क) मदने च ॥

270 (a) ✓ gaja, also means to be drunk or confused.

लट् - गजति ॥

वज् २७१, व्रज् २७२ गतौ । ववज्ज- (२२६०) इति वृद्धिः । अवाज्जोत् ॥

271. ✓ vaja. 272. ✓ vraja, to go. The two roots are found in
 the Churādi also.

✓ 271. लट् - वजति, । लिट् - ववाज, ववजतुः (VI. 4. 126 S. 2263) । लुट् -
 वजिता । लुक् - ववजोत् or अवाजोत् । Nouns वाजः । वाज्यम् ॥

✓ 272. लट् - व्रजति । लिट् - ववाज । लुट् - व्रजिता । The वृद्धि in
 the Aorist is compulsory here by 2267 S. लुक् - अवाजोत् । Nouns वरथा । व्रजः ।
 परित्राट् ॥

Here end the Parasmaipadī roots whose final is j.

SUB-SECTION VII.

अथ टवर्गाध्यानाः आद्यान्ताः अनुदासेतः षट् त्रिषत् ॥

The following 63 roots up to ✓ śāḍ are ātmanepadi, whose final is a
 lingual.

अट् २७३ अतिक्रमहिंसयोः । दोषघोऽयम् । 'तोषघः' इत्येके
 अटते । आनट् ॥

273. ✓ aṭṭa, To overpower, to injure. This root has a penultimate ṭ
 i.e. it is अट् । Some say it has a penultimate त i.e. it is अतट् ॥

Norm:—The root ✓ aṭṭ, whether the penultimate be ṭ or त makes no
 difference in ordinary conjugation. It is in the Reduplicated forms that the differ-
 ence comes out. If it is ṭ penultimate, then in reduplicating this ṭ will not be re-
 duplicated because of the prohibition अट्ठा &c. (VI. 1. 3. S. 2446), but टि, thus
 we have अटिटिजते or आटिटट् । If the penultimate be त then we have अटितिजते
 and अटितट् । If it is त then we have अतितिजते and अतितट् ॥

अद्—अदृते । लिट्—आनट्ठे । लोट्—अदृताम् । अङ्—आदृत् । विशिष्टिक्—
अदृतेत् । आशीर्लक्—अदृ, दिवौष्ट । लुङ्—अ+अदृष्ट । लृङ्—आदृ, दिष्यत् । णिच्—अदृ, दयति
Aor. आदृतिष्ठ । But आदृतिष्ठ if the root is अदृ । अङ्—अदृट्, दिवते । अतिदृ, दि
वति (Puruṣhāra) अदृ, दिवते । Noun अदृटा ॥

वेष्ट २७४ वेष्टने । विवेष्टे ॥

274. ✓ veshta, to surround.

अट्—वेष्टते । लिट्—विवेष्टे । लुट्—वेष्टिता । णिच्—वेष्टयति । Aor. अवि-
वेष्टत् or अववेष्टत् (VII. 4. 96). अङ्—विवेष्टिवते । यङ्—वेष्टेत् । Yañ luk, वेवे-
टीति or वेवेष्टि । d. वेवेष्टः । Imperfect. अववेष्ट, ॥

वेष्ट २७५ वेष्टायाम् । अवेष्टिष्ठ ॥

275. ✓ oveshta, to try.

अट्—वेष्टति । लिट्—विवेष्टे । लुट्—वेष्टिता । लृङ्—अवेष्टिष्ठ ॥

गोष्ट २७६, लोष्ट २७७ संघाते । लुगोष्टे । लुलोष्टे ॥

276. ✓ guṣhta, 277 ✓ loṣhta to assemble, collect.

अट्—गोष्टते । लोष्टते । लिट्—लुगोष्टे । लुलोष्टे । लुट्—गोष्टिता । लोष्टिता ॥

घट्ट २७८ घलने । जघट्टे ॥

278. ✓ ghaṭṭa, to shake, stir about. It is Churādi also.

अट्, अदृते । लिट्—जघट्टे । लृङ्—घट्टिता ॥

स्फुट २७९ विकसने । स्फोटते । पुस्फुटे ॥

279. ✓ Sphuṭa, To become visible. It is found in the Tuddādi also. It is
Paśmaipadi in the sense of viśarapa : and it is Churādi in the sense of bhedana.

अट्—स्फोटते । लिट्—पुस्फुटे । लुट्—स्फोटिता । णिच्—स्फोटयति । Aor
अस्फुटत् । अङ्—पुस्फुटिवते or मुस्फोटिवते । यङ्—पुस्फुट्, व्यते । Yañ luk पोस्फोटि ।
Imperfect अयोस्फोट । Gerund स्फुटित्वा or स्फोटित्वा ॥

अधि २८० गतौ । अगते । आनटे ॥

280. ✓ āhi, to go, move.

अट्—अगते । लिट्—आनटे । लुट्—अगिता । णिच्—अगयति । Aor आगिहटत् ।
अङ्—अगिहिवते ॥

वधि २८१ एकचर्यायाम् । अवधे ॥

281. ✓ vaṭhi, To go alone.

अट्—अवधते । लिट्—अवधे । लुट्—अवधिता । णिच्—अवधयति । Aor. अव-
वधत् । अङ्—अवधिवते । यङ्—luk आवधटीति or आवधित । Imperative आवधित ।
Imperfect अववध ॥

मधि २८२, कधि २८३ शोके । शोक इह आधानम् । मयधते । कयधते ॥

282. ✓ māhi, 283 ✓ kaṭhi, to be anxious. Śoka here means anxiety,
regret. अट्—मयधते । कयधते ॥

मुधि २८४ पालने । मुधते ॥

284. ✓ muṭhi, to protect, अट्—मुधते ।

हेठ २८५ विवाधायाम् । विवाधा नाशम् । विवेष्टे ॥

285. ✓ heṭha. To cause pain to. विवाधा here means dishonesty. Some
read this root in the Paśmaipadi list also.

लट् - छेठते । लिट् - जिछेठे । लुट् - छेठिता । लिच् - छेठयति । Aor. चञ्जीछिठत्
चञ्जिछेठत् ॥

एठ २८६ च । एठांचक्रे ॥

286. ✓ eṭha. It has the same meaning as छेठ । According to Svāmi and Kāśyapa it is always preceded by चि । But Maitreya and others give examples without चि ॥ लट् - यठते । लिट् - यठाञ्चक्रे । लुट् - यठिता । लिच् - यठयति । Aor. यो भञ्जान छिठत् । The shortening takes place prior to reduplication, सन् - यठिठयते ॥

हिडि २८७ गत्यनादरयोः । हिण्डते । जिहिण्डते ॥

287. ✓ hiḍi, To go, to disregard, slight. लट् - छिण्डते । लिट् - जिछिण्डते । लुट् - छिण्डिता । लिच् - Aor. अजिछिण्डत् । सन् - जिछिण्डयते । यङ् - जेछिण्डते । Yaṅ luk जेछिण्ड । Imperfect अजेछिन् ॥

हुडि २८८ संघाते । जुहुण्डे ॥

288. ✓ huḍi, To collect. Kāśyapa says "The Aryas do not read this But the Drāvidas read it." लट् - जुण्डते । लिट् - जुण्डते । लुट् - जुण्डिता ॥

कुडि २८९ दाहे । कुकुण्डे ॥

289. ✓ kuḍi, *to burn. लट् - जुण्डते । लिट् - जुण्डते । लुट् - जुण्डिता । Nouns कुण्डा । कुण्डी । कुण्डा । कुण्डम् ॥

वडि २९० विभाजने । मडि २९१ च ॥ ववण्डे ॥

290. ✓ vaḍi, 291 ✓ maḍi. To share out, distribute, divide. According to Svāmi the root maḍi being made a separate sūtra has other meanings also. But Nandi reads the sūtra as वडि विभाजने and मडि वेष्टने । लट् - वण्डते । लिट् - ववण्डे । लुट् - वण्डिता । मण्डिता । *Noun मण्डूका ॥

भडि २९२ परिभाषणे । परिहासः सनिन्दोपासम्भश्च परिभाषणश्च । वभण्डे ॥

292. ✓ bhaḍi. Deva says परिहासे । Svāmi and others say that paribhāṣha means to proclaim, shout. According to Amarakośha, ridiculing one with censure is paribhāṣha. लट् - भण्डते । लिट् - वभण्डे । Noun भण्डनः 'ambassador'.

पिडि २९३ संघाते । पिपिण्डे ॥

293. ✓ piḍi, to collect. लट् - पिण्डते । लिट् - पिपिण्डे । Noun पिपिण्डा 'a boy.'

मुडि २९४ मार्जने । मार्जनं शुद्धिर्यभावश्च । मुण्डते ॥

294. ✓ muḍi. to rub over, to cleanse; to sink. लट् - मुण्डते ।

तुडि २९५ तोडने । तोडनं दारणं हिंसनं च । तुण्डते ॥

295. ✓ tuḍi. To break, to kill. Todana means 'to split,' 'to injure' लट् - तुण्डते । Nonna तुण्डः । तुण्डनः । तुण्डनः ॥

हुडि २९६ वरणे । वरणं स्वीकारः । 'वरणे' रत्येके । हुण्डते ॥

296. ✓ huḍi, to choose. Varana means selection. Maitreya says it means harapa also, i. e., seizing. Another reading is ✓ Bhudī, bharapa 'to support'. लट् - हुण्डते । लिट् - हुण्डते ॥

स्फुडि २९७ विकसने । चडि २९८ कोपे । चण्डते ॥

297. ✓ sphuḍi to open, expand. This root is not in the Siddhanta.

298. ✓ chaḍi, to grow angry.

चट - चण्डते । Nouns चण्डः । चण्डालः । चण्डी ॥

चडि २९९ कजार्पा संघाते च । चण्डते ॥

299. ✓ śaḍi to wound and to collect.

चट - चण्डते । Nouns चण्डः । चण्डिलः ॥

तडि ३०० ताडने । तण्डते ॥

300. ✓ taḍi to strike, to thresh.

चट - तण्डते । Nouns तण्डः । त्रितण्ड । तण्डुलः ॥

पडि ३०१ । गतौ । पण्डते ॥

301. ✓ paḍi, to go, move.

चट - पण्डते । Nouns पण्डितः । पण्डः । पण्डारः ॥

कडि ३०२ मदे । कण्डते ॥

302. ✓ Kaḍi, to be intoxicated. कट - कण्डते ॥

खडि ३०३ मन्थे ।

303. ✓ khaḍi, to shurn. कट - खण्डते । Noun खण्डः ॥

हेडु ३०४, होडु ३०५ अनादरे । जिहेडे । जुहोडे ॥

304. ✓ heḍri, 305 hoḍri. To disregard. Heḍri in the sense of vep̥ṭha-
na is ghaṭṭādi. Hoḍri 'to go' is Paraśmaipadī.

Pre. - हेडते । होडते । Per. - जिहेडे । जुहोडे । I Fut. - जेडिता । Caus. - जेडयति ।
Aor. जजिहेडत् । Des. - जिहेडितवते । Inten. जेहेडते । Yañ luk जेहेडि । Noun जोड ॥

बाडु ३०६ आप्लाव्ये । बयादिः । आप्लाव्यमाप्लवः । बाडते ॥

306. ✓ bāḍri, to dive, emerge, to bathe. The root begins with *ba*.
Some read it with *ba* v. āplavya has the same meaning as āplāva i.e. bathing.

Pre. - बाडते ॥

द्राडु ३०७, ध्राडु ३०८ विदारणे । द्राडते । ध्राडते ॥

307. ✓ drāḍri, 308 ✓ dhrāḍri, to cut, to divide.

Pre. - द्राडते । ध्राडते ॥

शाडु ३०९ श्लाघायाम् ।

309. ✓ śāḍri, to applaud, praise, boast. According to Kāśyapa the root
is śaḍ, the *ś* and *ṣ* being interchangeable letters.

Pre. - शाडते । Nouns शाळा 'saloon,' शालीनः 'modest.'

Here end the Atmanepadī roots whose final is a lingual.

SUBSECTION VIII.

अथ आटवर्गवान्तवर्गानां परस्मैपद्विनः ॥

Now all the lingual ending roots are Paraśmaipadī.

शौटु ३१० गर्वे । शौडति । शुशौट ॥

310. ✓ śauṭri. To be proud or haughty.

Pre. - शौडति । Per. - शुशौट । I Fut. - शौडिता । II Fut. - शौडितवति ।
Impera. - शौटतु । Imper. - अशौटतु । Pot. - शौडेत् । Bena. - शौडयतु । Aor.

Con. चोडोडिषत् । Caus. - चोटवत् । Aor. चमुचोटत् । Desi. - चुचोटवत् । Int
चोटति । Yā luk चोडोडि । The reduplicate is first shortened and then gupated.
in चोडोराच

यौट् ३११ चन्वे । योटति ॥

311. ✓ Youṭri 'to join together.' Pra. - योटति ॥

म्लेट् ३१२, म्रेट् ३१३, मेट् ३१४, चन्मादे । द्वितीयोऽन्तः । टान्त-
मध्ये पाठस्त्वयाम्प्रीवाधतिवत् । चटति । मेडति ॥

312. ✓ Mleṭṭi, 313. ✓ Mreṭṭi 314. ✓ Meṭṭi 'to be med. The se-
cond root म्लेट् ends in ह, its being read here along with roots ending in ट, is
because it has the same meaning as म्लेट्. Just as मरध was read with माध ॥ This
root meṭṭi is not given in the Siddhānta.

Pra. - म्लेटति । मेडति ॥

कटे ३१५ वर्षावरणयोः ।

'चटे' ३१६ इत्येके । चकाट । द्विवि 'यतो हलावेलेधोः' (२२८४) रति
खट्टो प्राप्तायाम् ॥

315. ✓ kṛte, 316 ✓ chate, 'to rain,' 'to screen,' 'to cover.'

Pra. - कटति । चटति । Perf. - चकाट । चकाट । Aor चकटीत् । चकटीत् ॥
Nouns : - कटः । निजटः । कटिरम् 'leather' । कटुः 'bitter.' चाटुः flatterer. कटुः
चटुनः । चटकः ॥ The two roots are marked with an indicatory च and therefore in
forming their aorist, the following Sūtra B. 2299 applies in supersession of S
2284.

२२८६ । स्य यन्तस्यस्यमजाद्यणिख्येदिताम् । ७ । २ । ५ ॥

समधानस्य स्यादेवधनस्य प्रथमरेदितस्य दृष्टिर्न स्वादिहायी तिष्ठि । चकटीत् ॥

2299. The Vṛiddhi of the vowel of the following stems does
not take place before the एट् augmented s-Acrist in the Parasmai-
pada ; namely—the stems ending in ह्, स् or य्, the roots चण्, स्वस्
and जाय्, a stem formed with चि, the root शिख्, and the roots having
an indicatory च in the Dhātupāṭha.

Note:—Thus चण्, 'to catch' चणयीत्, स्वस्, 'to sound' स्वस्ययीत्, टुवस्, 'to vomit'
चवस्ययीत्, व्यय, 'to expend' व्यययीत्, जय 'to hurt' जययीत्, जयस् 'to breathe'
चजययीत्, जाय 'to be awake' जायागरीत्, जि, ऊन (ohurāṇi), 'to lose' ऊनयीत्, ईज् 'to
send' ईजयीत्, शिख्, चजययीत्, रतिताम्, रणे 'to cover' चरणीत्, कजे, चकुजयीत् ॥

Therefore there is no Vṛiddhi. Thus we have चकटीत् and चकटीत् ॥

चट ३१७, पट ३१८ गतौ । चाट । चाटतुः । चाटुः । पपाट । पेटतुः ।

॥

317. ✓ Aṭa 318 ✓ paṭa 'to go, to wander, to roam.'

Pra. - चटति । Prs. - चाट । चाटतुः । 3. P. चाटुः । 1 Fut. - चटिता । II
Fut. - चटिष्यति । Impera. - चटतु । Imper. - चाटतु - Pot. - चटेत् । Bene. -
चकतत् । Aor. मा मवान् चटोत् । Pte चटति । Per. - पपाट । पेटतुः । पेटुः । Aor

अपटीत् or अपाटीत् । Caus. पाटयति । Aorist अपीषट् । Desi. - पिपटिषति । Intens. पापट्यते । Yāh luk पापटीति or पापटि । Nouns : - पटुः । पटीरः । पाटकम् ॥

रट ३१९ परिभाषणे । रराट् ॥

319. ✓ rāṭa, 'to shout, scream, yell, to call out, proclaim, to applaud.'

Pre. - रटति । Per. - रराट् । Nouns - परिराटकः (III. 2. 142 S. 3122).

परिराटो with the affix चितुष् of III. 2. 142.

लट ३२० लाल्ये । ललाट् ॥

320. ✓ Lāṭa 'to act like a child, to prattle.'

Pre. - लटति । Per. - ललाट् । Nouns लद्धा । लाटः ॥

शट ३२१ रुजा विशरणा गत्यवसादने । शशाट् ॥

321. ✓ Śaṭa, 'to grow sick,' 'to divide or separate, 'to go,' 'to be weary or dejected.'

Pie. - शटति । Perf. - शशाट् । Nouns शाटकः । शाटो ।

वट ३२२ वेष्टने । वषाट् । वषटत् । वषटुः । वषटिष्य ॥

322. ✓ Vaṭa, 'To surround.'

Pre. - वटति । Per. - वषाट् । वषटत् । 3 P. वषटुः । वषटिष्य । I Fut. - वटिता । II Fut - वटिष्यति । Sub. - वाटिष्यत् । वटाति । Impera. - वटतु । Imper. - वषटत् । Pot. - वटेत् । Bene - वट्यात् । Aor - अवटीत् । अवटीत् । Condi. - अवटिष्यत् । Pass - वट्यते । Caus. - वाटयति । Desi. - विवटिषति । Inten. - विवट्यते ॥

Pre. Part. Parasmai - वटन् । Per. Part. Parasmai - वषद्वान् । Past Part. Pass. वटितः । Past Part. Act. - वटितवान् । Fut. Part. - वटिष्यन् । Ger. - वटित्वा । Infinitive. वटितुम् । Adj. वाट्य । In the Perfect there is no y or elision of reduplicate because the root begins with व and so VI. 4. 126 S. 2263 applies. Noun: वटिभः (V. 2. 139 s. 1945) वटकः with the affix क्न् । From which we get वटकिन् by क्न् under V. 2. 82. S. 1882 (vart.)

किट ३२३, खिट ३२४ त्रासे । केटति । खेटति ॥

323. ✓ kiṭa, 324 ✓ khiṭa, to fear, to frighten. Note:—trāse here means to cause fear.

Pre. - केटति खेटति । Per - चिकेट चिखेट । Fut. केटिता 'खेटिता । Fut. - केटिष्यति, खेटिष्यति । Impera - केटतु खेटतु । Imper - अकेटत् । अखेटत् । Pot - केटेत् । खेटेत् । Bene - कित्यात् खित्यात् । Aor. - अकेटीत् । अखेटीत् । Condi. - अकेटिष्यात् । अखेडिष्यत् । Pass - कित्यते खित्यते । Caus. - केटयति खेटयति । Desi. - चिकेटिषति and चिखेटिषति or चिकिटिषति and चिखिटिषति । Inten. - के कित्यते खे खित्यते । Pre. Part. Parasmai केटन् खेटन् । Per. Part. Parasmai चिकिट्वान् चिखिट्व । Past Part. Pass. कित्तः । खिटितः । Past Part. Act. कटितवान् खिटितवान् । Fut. Part. केटिष्यन् खेटिष्यन् । Ger. केटित्वा खिटित्वा । Infini. केटितुम् खेटितुम् । Adj. केटितव्यः खेटितव्यः । Adj. केटनीयः खेटनीयः । केट्यः ॥ Noun ; खेटः by घञ् affix. The ✓ किट. occurs further on as No 341 but the meaning is different.

शिष्ट ३२५, शिट ३२६ अनादरे । शेटति । शिषेट । सेटति । शिषेट ॥

325. śiṭa, 326. ✓ shiṭa To slight, despise, disregard.

Pre. जेहति, जेहति । Per. जिहेट, जिहेट । I Fut. जेहति, जेहति । Aor. जहेदीत्, जहेदीत् । Caus. जेहयति, जेहयति । Aorist जहेदीत् । Desi. जिहेटिबति । जिहेटि-
The 'h' is not changed to 'j' because of the restriction of VIII. 3, 61, 8.
Inten. जेहियते । जेहियते ॥

जट ३२७, झट ३२८ संघाते ।

327. ✓ Jata, 328 ✓ Jhata, to clot, become twisted or matted together as hair.

Pre. जहति, जहति । Per. 3. S. जकाट, जकाट 3. D. जेटु, जकटुः । I Fut. जहति, जहति । Aor. जकाटीत्, जकटीत् । जकाडीत्, जकडीत् । Caus. जाटयति । Desi. जिहटिबति । Nouns :— जहा, जहासः, जहतिः ॥

भट ३२९ भृतौ ।

329. ✓ Bhaṭa, to nourish, to hire, to receive wages. This root is also found in the Ghaṭādi list in the sense of 'to proclaim'.

Pre. भहति । Per. जभाट । I Fut. भहति । Aor. जभाडीत्, जभडीत् । Caus. भाटयति । Desi. जिभटिबति ॥

तट ३३० उच्छ्राये ।

330. ✓ Taṭa, to groan, to rise or be raised.

Pre. तटति । Per. तटाट । I Fut. तटति । Aor. जताडीत्, जतडीत् । Nouns :— तटी । तटिनी ॥

खट ३३१ काङ्क्षायाम् ।

331. ✓ Kṣaṭa, to desire, wish.

Pre. जहति । Per. जकाट । I Fut. जहति । Aor. जकाटीत् or जकटीत् । Caus. जाटयति । Desi. जिहटिबति । Inten. जिहियते । Noun : जङ्खा ॥

नाट (नट) ३३२ नृतौ ।

332. ✓ Naṭa, to act on the stage. This root begins with न so that we have नहति । There is another root नङ् taught with न as नाटि । That belongs to the Chnṛādi class.

Per. नटति । Per. ननाट । I Fut. नहति । Aorist जनाटीत्, जनटीत् । Caus. नाटयति or नटयति । Desi. जिहटिबति । Inten. नाहियते । Nouns : नटी, नाटक ॥

पिट ३३३ शब्दसंघातयोः ।

333. ✓ Piṭa, 1. to sound, 2. to heap or collect together.

Pre. पेहति । Per. पिहेट । I Fut. पेहति । Aorist जपेदीत् । Caus. पेहयति । Aorist जपेदीत् । Desi. पिपेडिबति or पिपिडिबति । Inten. पेपियते । Nouns, पिहक, पिहकः । Gerund : पिहित्वा or पेडित्वा ॥

हट ३३४ दीप्तौ ।

334. ✓ Haṭa, to shine, be bright.

Pre. हहति । Per. जहाट । I Fut. हहति । Aorist जहाटीत् or जहाडीत् । Caus. हाटयति । Desi. जिहटिबति । Inten. जाहियते । Noun हाटक 'gold.'

शट ३३५ शययाम् ।

335. ✓ Shaṭa, to form a part.

Pre. ञटति । Perf. ञहत् । ञेटुः । I Fut. ञटिता । Aorist ञहाटीत्, ञहटीत् ।
Caus. ञाटयति । Aorist ञहीचटत् । Desi. ञिहटिषति (The ञ is not changed to ञ
because of VIII. 3. 61 S. 2627). Inten. ञाह्यते । Noun: ञटा ॥

बुट ३३६ (लङ्, लङ्) विहोतने । ञान्तीऽयम् इत्येके ॥

336. ✓ Luṭa, to suffer pain. Some say this root ends in ञ । Others make
it end in ञ, as in Māgha लोखद् भुज्जाकारमुत्पन्नरङ्गम् । This is found in the Divādi
class also.

Pre. लोटति । Perf. लुलोट । I Fut. लोटिता । Aorist ललोटीत् । Caus.
लोटायति । Aorist ललुलुटत् or ललुलोटत् । Desi. लुलोटिषति or लुलुटिषति । Inten.
लोलायते । Past. Part. Pass. लुटितः । Past Part. Act. लुटितवान् । Ger. लोटित्वा or
लुटित्वा ॥

चिट ३३७ परमेत्ये ।

337. ✓ Chiṭa, to send forth or out.

Pre. चेटति । Per. चिचेट । चिचिटुः । चिचिटुः । I Fut. चेटिता । Aorist
चचेटीत् । चचेटिष्यत् । चचेटिषुः । Caus. चेटयति । Desi. चिचेटिषति or चिचेटिषति ।
Inten. चेचिष्यते । यङ् लुङ्, चेचिटीति or चेचेटि । Gerund चेचिष्यत्वा or चिटित्वा ।
Noun चेटी ॥

चिट ३३८ शब्दे ।

338. ✓ Viṭa to sound.

Pre. चेटति । Per. विचेट, चिचिटुः, चिचिटुः । I Fut. चेटिता । Aor.
चचेटीत् । Caus. चेटयति । Desi. विचेटिषति or चिचिटिषति । Inten. चेचिष्यते । यङ् लुङ्,
चेचिटीति, चेचेटि । Gerund चेचिष्यत्वा or चिटित्वा । Nouns: चिटः, चिटयः ॥

चिट (चिट) ३३९ अङ्गोद्यो । वशादिः । हि इत्येके ॥

339. ✓ Bṛa, (to swear,) to curse, (to shout, exclaim, to address harshly,)

Pre. चेटति, चेटति । Per. विचेट, चिचिट, चिचिटत् चिचिटुः । चिचिटुः चिचिटुः,
I Fut. चेटिता । Aor.-चचेटीत्, चचेटीत् । Caus. चेटयत्, चेटयत् । Desi. विचेटिषति ।
चिचिटिषति, चिचिटिषति । Inten. चेचिष्यते, चेचिष्यते. यङ् लुङ्, चेचिटीति, चेचेटि ॥

इट ३४०, किट ३४१, कटी ३४२ गतौ । एटति । कटति । कटति ।
ईकारः 'स्वदितो निष्ठायास्' (३०३८) इतीतिनवधार्यः । केचित् इति मत्वा
नुमि कते कटतीत्यादि वदन्ति । अन्ते च 'इ' 'ई' इति प्रसिद्धम् । अङ्गति ।
इयाय । ईयुः । ईयुः । इययिष्य-इयेष । इयाय-इयय । दीर्घस्य तु 'इवादेव-'
(२९३७) इत्यादि अयांकारादेर्यादि उदाहरन्ति ॥

340. ✓ Iṭa, 341 ✓ Kiṭa, 342 ✓ Kṭiṭa, to go. The indicatory long
ई in कटी shows that the Sūtra VII. 2. 14. S. 3039 applies, and so no इट्, aug-
ment is added in the Nishṭhā. Some take this root as ending in short इ, there-
fore they insert a nasal, and conjugate it as अटति । They analyse कटी as made
up of three roots, namely कटि, इ and ई । The root इ is thus conjugated ; कटति,
इयाय &c. The long ई is similarly conjugated, except that in the Perfect it forms
कटात्वा &c. (II. 1. 36, S. 2237).

Pre. इटति । Per. इयेट, ईटुः, ईटुः । ईयेटिष । I Fut. इटिता । Aor. ईटीत् ।
Caus. इटयति । Aor.-इडिषत्, as मानवानिडिषत् । Desi. इडिषति ॥

341. ✓ *Kiṭa*, Pre. कौटति । Per. कौटते । I Fut. कौटिता । Aor. कौटोत् ।
Caus. कौटयति । Desi. कौटयति । Inten. कौटयते । Yāh luk कौटयति or कौटयि ।
Ger. कौटित्वा or कौटयत्वा । Noun : कौटिः ॥

312. ✓ *Kaṭi*, Pre. कटयति । Per. कटयतु । I Fut. कटयिता । Aor. कटयिष्यत् ।
or कटयिष्यत् । Caus. कटयति । Desi. कटयति । Inten. कटयते । Yāh luk
कटयति or कटयि । Noun कटयकः ॥

342. B. ✓ *Kaṭi*, Pre. कटति । Ger. कटित्वा or कटयत्वा । Part. कटयमान् ॥

इ ३४२ क । गति ।

342. A ✓ *i*, to go.

Pre. गयति । Per. गयाम, गयतुः, गयिष्युः, गयिष्ये or गयेत् (VII. 2; 63. S. 2296)
गयिष्युः, गय, गयाम or गयय, गयिष्य, गयिष्यम् । I Fut. यता । II Fut. यज्यति । Impera.
गयतु । Imper. गायत । Pote. गयेत् । Bens. गयाम् (VII. 4. 25. S. 2298.)
Aor. गेयोत्, (ग+ययोत्) गेष्टाम्, गेयुः, गेयोः, गेष्टम्, गेष्ट, गेष्टम्, गेष्ट, गेष्टम्, गेष्ट, गेष्टम् । Cor. गेष्टम् ।
Pass. गेयते । Caus. गाययति । Aor. ग+गयिष्यत् । Desi. गयिष्यति (VI. 4. 16. S.
2614) Past Part. गतः, गतवान् ॥

हेठ ३४३ विवाधायाम् ।

343. ✓ *Hetha*, to be wicked ; (to vex ; to trouble ; to strike ; to be born ; to
purify ; to cause prosperity.)

Pre. हेठति । It is not given here in the Siddhānta. See No. 285.

मडि ३४४ भूषायाम् ।

344. ✓ *Maḍi*, to adorn, to decorate.

Pre. मडयति । Per. मडयतुः, मडयिष्युः । I Fut. मडयिता । Aor. मडयिष्यत् ।
Caus. मडयति । Desi. मडयति । Inten. मडयते । Yāh luk मडयति or मडयि ।
Noun : मडयकः ॥

कुडि (कुडि) ३४५ कैकल्ये । कुडति । कुडत रति तु वाहे गतम् ॥

345. ✓ *Kuḍi*, (kuḍi). to agitate, to mutilate. When it means 'to burn'
it is *ātmanepadi*, already mentioned ; see root 249

Pre. कुडति । Per. कुडयतुः । I Fut. कुडयिता । Aorist कुडयिष्यत्, कुडयिष्यत् ।
Caus. कुडयति । Desi. कुडयति । Inten. कुडयते । Yāh luk कुडयति or कुडयि ।

मुड (मुड, मुडि, पुड, पुडि) ३४६ प्रमर्दने ।

346. ✓ *Muḍa*, to crush ; break ; grind ; powder ; to kill. *Dhanapāla*
gives it as मुड, *Sākatāyana* reads it as पुड ; *Kahiraśwami* reads them as मुडि । मुडि ॥

Pre. मोडति । Per. मुमेड । I Fut. मोडिता । Desi. मुमुडयति or मुमेडि-
यति । Ger. मुडित्वा or मोडित्वा (I. 2. 26. S. 2617).

चुडि (चुड or चुडि) ३४७ अल्पीभावे ।

347. ✓ *Chuḍi*, (to cut off ; to divide) ; to become small ; to be dimi-
nished ; *Durga* reads it as चुड, our author as चुडि ॥

Pre.-चुडति or चुडयति ॥

मुडि ३४८ कण्ठने । मुडति । 'मुडि च' इत्येके । मुडति ॥

348. ✓ *Muḍi*, (also *puḍi* and *āṇḍi*) to shave ; to shear, to crush ; to
slit. *Maitreya* says 'Some say the root is मुडि' In some *Dhātukoshas* it is given
as मुडि कण्ठनप्रमर्दनेः । Pre. मुडति, मुडति । Noun : मुडकः, मुडकः, मुडकः ॥

वडि ३४६, लुडि ३५० स्तोत्रे । वडति । लुडति । 'वडि, लुडि' इत्येके
'वडि लुडि' इत्यपरं ॥

349. ✓ *Ruṭi*, 350. ✓ *Luṭi*, to rob, to steal. Śākaṭyana reads these as ending in ङ ॥ According to Kshīraswāmi these are वडि and लुडि ॥

Pre. वडति ; लुडति । Per. वड'ट, लुडुवट । I Fut. वडिता लुडितम् ; Aorist वडयटीत्, लुडयटीत् । Caus. वडयति, लुडयति । Desi. वड'डिबति । लुडुयिडयति । Inten. लोभु'यते रोषयते । Yag. लुभ. रोषयटीत् or रोषयिड । Nouns : वडयता । लुडयता ॥

वडि ३५१ विभाजने ।

351. ✓ *Vaṭi*, to divide; to share. This is not found here in the Siddhanta.
 Pre. वडति ॥

स्फुटिर ३५२ विहारणे । ररित्वाद्यद्वा । वस्फुटत् - वस्फोटीत् ।
स्फुटि इत्यपि केचित् । ररित्वाद्युम् । स्फुण्टति ॥

352. ✓ *Sphuṭi*, to burst or split open; to break forth.

Pre. वस्फोटीत् or स्फुण्टति वस्फोटीत् । Per. वस्फोट (ट) । I Fut. स्फोटि(ति)ता । Aorist वस्फुटम् or वस्फोटीत् । Desi. वस्फुटि (टि) बति or वस्फुटि (टि) बति । Ger. वस्फुटित्वा or वस्फोटित्वा । As this root has an indicatory वृ, the Aorist is formed optionally by adding वच् (III. 1. 57). Thus वस्फुटव् or वस्फोटीत् । Some read the root as वस्फुटि and therefore it takes the वृङ् augment. As वस्फुवति । Mādhava gives it as वस्फुटि । Chandra reads वस्फुट । Its Aorist is not formed in वच् । Kshīraswāmi and Kāśyapa give three roots वस्फट, वस्फुडि and वस्फुटि ॥

वठ ३५३ व्यक्तायां वाचि । पठतुः । पठिथ । वपटीत् - वपाटीत् ॥

353. ✓ *Paṭha*, to read or repeat aloud, recite; to study ;

Pre. वठति । Per. वपाठ, पठतुः, पठुः, पठिथ । I Fut. वठिता । Aorist. वपटीत्, or वपाटीत् । वपाठिष्यत् । Caus. वपयति । Desi. विपठिबति । Inten. वापयते । वस्फुटत् । वापटीत् or वापयिड ॥

वठ ३५४ स्तौत्ये । वठतुः । वठिथ ॥

354. ✓ *Vaṭha*, to be strong or powerful ; to be fat. When it means eka-
 śharyā, it is ātmanepadi. See No. 281. That root is वठ ॥

Pre. वठति । Per. वपाठ, वठतुः, वठुः, वठिथ । I Fut. वठिता । Aorist वपाटीत्, वठटीत् । Caus. वाठयति । Desi. विवठिबति । Inten. वापयते । वस्फुटत्, वापटीत् or वापयिड ।

मड ३५५ मद्यनिवासयोः ।

355. ✓ *Māṭha*, to be intoxicated ; to dwell ; (to go).

Pre. मडति । Per. ममाड, मेडतुः, मेडुः, मेडिथ । I Fut. मडिता । Aor. ममाटीत्, or ममटीत् । Caus. माडयति । Desi. निमडिबति । Inten. मापयते ॥

कठ ३५६ कूटकजीवने ।

356. ✓ *Kaṭha*, to live in distress.

Pre. कठति । Per. ककाठ, कठतुः, कठुः । I Fut. कठिता । Aorist ककाटीत्, कठटीत् । Caus. काठयति । Desi. विवठिबति । Inten. वापयते । वस्फुटत्, वापटीत्, वापयिड । Noun कठः, कठिनम्, कठोरं ॥

रड ३५७ परिभाषणे । रड इत्येके ॥

357. ✓ *Raṭ a*, to speak. Some give it as ✓ *raṭha*.

Pre. रडति । Per. रराड, रेडतुः, रेडुः, रेडिच । I Fut. रेडिता । Aorist. जराडीत्, जरडीत् । Caus. राडयति । Desi. रिरडिचति । Inten. राडयते । Yāh luk राडतीति । राडि ।

उठ ३५८ प्लुतिशब्दयोः । बलात्कारे इत्येके । उठति । उठाड ॥

348. ✓ Hatha, to leap; to be wicked; to oppress; to bind to a post.

Pre. हुडति । Per. जहाड, जडतुः, जडुः । I Fut. उडिता । Aorist. जहाडीत् जडडीत् । Caus. हाडयति । Desi. जिहडिचति । Inten. काडयते । यङ्, लुङ्, जाडतीति or जहाडि ॥ Some say it means to oppress.

उठ ३५९, गुठ ३६०, उठ ३६१, उपघाते । ओठति । उठ इत्येके । उठति । उठांचकार ॥

359. ✓ Ruṭha, 360. ✓ Luṭha, 361. ✓ Uṭha. To strike. Some read उठ with a long उ and conjugate it as उठति &c.

Pre. रोठति । Per. रोठ । I Fut. रोठिता । Aorist. जरोडीत् । Caus. रोठयति । Desi. रोठिचति । Inten. रोठयते । Yāh luk, रोठतीति or रोरोडि ॥

360. ✓ Luṭha, this root is found in the Tuddādi also.

Pre. लोठति । Per. लुलोठ । I Fut. लोठिता । Aorist. जलोडीत् ॥

361. ✓ Uṭha, Pre. ओठति । Per. उलोठ, उठतुः । I Fut. ओठिता । Aorist. ओडीत् । Caus. ओठयति । Desi. उठिचति ॥

361.A ✓ ūṭha. Pre. ऊठति । Per. ऊठां चकार । I Fut. ऊठिता । Aorist. ऊडयति । Caus. ऊठयति Desi. ऊठिचति ॥

पिठ ३६२ हिंसासंज्ञानयोः ।

362. ✓ Piṭha, to hurt; to feel pain.

Pre. पेठति । Per. पिपेठ, पिपिठतुः । I Fut. पेठिता । Aorist. जपेडीत्, जपेडिष्टम् । Caus. पेठयति । Desi. पिपेडिचति । Inten. पेठयते । यङ्, लुङ्, पेपिठीति, पेपेडि । Nouns पोठम् with यङ् । The lengthening is by VI. 3. 137, S. 3539.

शाठ ३६३ कैतवे च ।

363. ✓ Sāṭha, to cheat, and also 'to hurt,' 'to feel pain.'

Pre. षठति । Per. षषाठ, षेठतुः, षेडुः । I Fut. षठिता । Aorist. जषाडीत्, जषाडीत् । Caus. षाठयति । Desi. षिषाठिचति । Inten. षाचयते । यङ्, लुङ्, षाषाडीति षाषाडि ॥

शुठ ३६४ प्रतिघाते । ओठति । शुठि इति स्वामी । कुञ्ठति ॥

364. ✓ Suṭha, to be impeded or hindered.

Pre. ओठति, शुठति । Per. सुषोठ । सुषुणठ । I Fut. ओठिता, सुणठिता । Aorist. जषोडीत्, जषुणडीत् । Caus. ओठयति सुणठयति । Desi. सुषोडिचति, सुषुण्डिचति । Inten.—ओठयते, ओषुणयते ॥

कुठि ३६५ च । कुञ्ठति ॥

365. ✓ Kuṭhi, to be blunted or dulled, to loosen.

Pre. कुञ्ठति । Per. कुषुण्ड । कुषुण्डतुः । I Fut. कुण्डिता । Aorist. जकुण्डीत् । Caus. कुण्डयति । Desi. कुषुण्डिचति । Inten. कुण्डयते । यङ्, लुङ्, कुकुण्डीति । कुकुण्डि । noun कुण्डः ॥

शुठि ३६६ आकस्मे प्रतिघाते च ।

366. ✓ Luṭhi, to be easy; to strike. Pre. लुठति ॥

शुठि ३६७ शोषणे ।

367. ✓ Śūthi, to become dry. Pre. सुवर्तति । Nouns सुवर्तः । सुवर्ती ॥

रुठि ३६८, लुठि ३६९, गतौ ।

368. ✓ Rūthi, 369. ✓ Lūthi, to go.

Pre. रुंठति ; लुंठति । Per. रुवथ । लुवथ । I Fut. रुविठना, लुविठना । Aorist. रुवथीत्, लुवथीत् । Caus. रुवथयति, लुवथयति । Desi. रुवथिठयति, लुवथिठयति । Inten. रुवथ्यते, लुवथ्यते । यङ् लुक् । रुवथीति, लुवथीति ॥

बुद्ध ३७० भावकरणे । भावकरणमभिप्रायसूचनम् । बुद्धति । बुबुध् ॥

370. ✓ Bhudda, to dally ; to sport, to hint one's meaning. Bhāva karapa means 'to express or hint one's meaning.'

Pre. बुद्धति ; । Per. बुबुध् । I Fut. बुद्धिता । Aorist. बुबुधीत् । Caus. बुबुधयति । The aorist will be बुबुधुत् । Desi. बुबुधुयति । Inten. बुबुध्यते । यङ् लुक् । बुबुधीति । बुबुधुति । The Imperfect will be बुबुध्यत् । The root has द् as penultimate, which appears now as त्, when the final is elided by VIII. 2, 23 S. 54.

अद्ध ३७१ अभियोगे । अद्धति । आनद्ध ॥

371. ✓ Aḍḍa, to join ; to attack ; to argue, to apply closely, to be devoted.

Pre. अद्धति । Per. आनद्ध, आनद्धुः, आनद्धुः । I Fut. अद्धिता । Aorist. आद्धीत् । Caus. अद्धयति । Aorist. आद्धुत् । Desi. अद्धिद्वयति (the द् is not reduplicated because of VI. 1. 3. S. 2446).

कद्ध ३७२ कार्करये । कद्धति । बुद्धादयस्त्रयो दोषधाः । तेन क्रियि ।

बुत् । अत् । कत् इत्यादि ॥

372. ✓ Kaḍḍa, to be harsh or severe ; to be hard or rough.

Pre. कद्धति । Per. कद्धु । I Fut. कद्धिता । Aorist. कद्धीत् । Caus. कद्धयति । Desi. कद्धिद्वयति । Inten. कद्ध्यते, यङ् लुक् । कद्धीति or कद्धि । कद्धीत् ॥

Noun :—कड्जसम् compound of कत् + जसम् ॥ The three roots बुद्ध, कद्ध and कद्ध have a द् as penultimate. Therefore with the affix क्रिय् the forms would be बुत्, अत् and कत् respectively.

क्रिद्ध ३७३ बिहारे । क्रिद्धी ॥

373. ✓ Kṛiddi, to play ; to amuse oneself.

Pre. क्रिद्धति । Per. क्रिद्धी, क्रिद्धीत् । I Fut. क्रिद्धिता । Aorist. क्रिद्धीत् । Caus. क्रिद्धयति । Desi. क्रिद्धिद्वयति । Inten. क्रिद्ध्यते, यङ् लुक् । क्रिद्धीति । क्रिद्धीत् । Aorist. क्रिद्धीत् ॥

तुद्ध (तूद्ध) ३७४ तोडने । तोडति । तुतोड । तूद्ध इत्येके ॥

374. ✓ Tudḍi, to split, to push ; to injure.

Pre. तोडति, तुडति । Per. तुतोड or तूद्ध । I Fut. तोडिता, तुडिता । Aorist. तोडितीत्, तुडितीत् । Caus. तोडयति, तुडयति । Desi. तोडिद्वयति, तुडिद्वयति । Inten. तोड्यते, तुड्यते । यङ् लुक् । तोडितीति or तोडितीत् ॥

हुद्ध ३७५, हुद्धु दोड ३७६ गतौ । हुद्यात्-हुद्यात्-होद्यात् ॥

375. ✓ Hāḍḍi, 376. A. ✓ Hōḍḍi, 376. ✓ Hōḍḍi, to go.

Pre. वृद्धति । Per. वृद्ध । I Fut. वृद्धता । Beue. वृद्धात् । Aorist. वृद्धीत् Caus. वृद्धयति । Aorist वृद्धयत् । Desi. वृद्धयति । Inten. वृद्धयते । Yañ luk वृद्धयति or वृद्धयति ॥

375A. ✓ Hudri. Pre. वृद्धति । Per. वृद्ध । I Fut. वृद्धता । Beue. वृद्धात् । Aorist वृद्धीत् । Caus. वृद्धयति । Aorist वृद्धयत् ॥

376. ✓ Hudri. Pre. वृद्धति । Beue. वृद्धात् ॥

376A. ✓ Haudri. 376B. ✓ Kādri. These are not in the Siddhānta.

रोद्ध (रोद्ध) ३७७ अनादरे ।

377. ✓ Raudri, to despise. Pre. - रोद्धति, रोद्धति ॥

रोद्ध ३७८, लोद्ध ३७९ उन्मादे ।

378. ✓ Rūđri, 379. ✓ Luđri, to be foolish or mad. Pre.-रोद्धति ; लोद्धति ॥

अच्छेद० उद्यमे । अद्यति । आद्य । आद्यतुः । आद्युः ॥

380. ✓ Aḍa, to try ; to exert.

Pre. अद्यति । Per. आद्य आद्यतुः, आद्युः । I Fut. अद्यिता । Aorist. आद्योत्, आद्यि-
द्यात्, आद्यितुः । Caus. आद्ययति । Desi. अद्ययति ॥

Noun अद्यः 'the sting or tail of a scorpion.' Hence 'sharp.' व्यदः 'speci-
ally sharp' The son of Vyāḍa is व्याडिः ॥

अद्य ३८१ विज्ञासे । लद्यति । इत्योर्लरयोश्चैकत्वं स्वरान्तरात्ततोति स्वा-
भ्यादयः ॥

381. ✓ Laḍa, to dally ; to sport ; to play. This is Ghaṭṭi also.

Pre. लद्यति । Per. ललाट । I Fut ललितता । Aorist. ललाटीत्, ललटीत् । Caus.
ललद्यति । Desi ललद्यति । Inten ललद्यते । यङ्गुक् - ललङ्गीति । ललङ्गि ॥

According to Kshiraswāmi and others, the ल and ल being interchangeable
and so also ल and र we have the from लद्यति & also.

लल ३८२ ईप्सायाम् ।

382. ✓ Laia, (to play ; to sport ; to dally.), to desire. This root is found
in the Shiddhānta Kaumdi, in the sense of 'to desire'. Mādhava says under
ललः "Some read ✓ lala īpsāyam after it. Kshiraswāmi and Purushakāra do not ap-
prove it as a separate root.

Pre. ललति । Caus. ललयति । Noun ललना ॥

कड ३८३ मदे । कडति । 'कडि' इत्येके । कडयति ॥

383. ✓ Kaḍa, to be proud.

Pre. कडति ; कडयति । Per. ककाट, ककयट । I Fut. कडिता, कडयिता । Aorist.
ककाटीत्, ककटीत्, ककयटीत् । Caus. कडयति, कडययति । Desi. कडयति । कडययति ।
Inten. कडयते । कडयतीति, कडयिह । Kshiraswāmi reads it as कडि and says
'according to Dārga it is कडि' This root is found in the Tuddāli also VI, 86, The
root कडि is Atmanepadi also, I 302.

गडि ३८४ वदनैकदेशे । गडति । इति टवर्गीयान्ताः ॥

384. ✓ Gaḍi 'to cheek' (?)

Pre. गडति । Per. गनयट, गनयटतुः, गनयटुः । I Fut. गडिता । Aorist, गनयटीत्
गनयट्यात्, गनयटितुः । Caus. गनययति । Desi. गनययति । Inten. गनययते । Noun

गद्यः 'cheek.' According to some the last five roots (including gapda) are incapable of conjugation. Nouns only are formed from them.

Here end the roots, whose final is a letter of the palatal class.

अथ पञ्चविंशतः । तच्चानुशासतः स्तोमस्य न्ताश्चतुस्त्रिंशत् ॥

Now we give the roots ending in a labial. Of these, thirty-four up to ✓ Stubha are anudātta.

तिप् ३८५, तेप् ३८६, छिप् ३८७, छेप् ३८८ चर्याप्या । चाद्योऽनुशासतः । क्षीरस्वामी त्वयं सेदिति वधाम । तेपते । तितिपे । क्वादिनियमादि । तितिपिपे । तेप्ता तेप्यते ॥

The first of these roots is anudātta also and hence कश्चिद् । Kshirasvāmi mistook it as सेद् ॥

Thus Pre : तेपते । Per. तितिपे । Though this is anit, yet in the Second and First Person च्च् would be added by the rule of kryādi (VII. 2. 13, S. 2293) therefore, we have तितिपिपे and तितिपिप्यते &c. The First Future is तेप्ता । The Second Future is तेप्यते ।

In forming the Benedictive the following rule applies : -

३३०० । लिङ्गसिद्धावात्मनेपदेषु । १ । २ । ११ ॥

इच्छामीपाठनः यदी भवादी लिङ्गात्मनेपदपरः सिद्धोवेति द्विती स्तः । लिङ्गाच्च गुणः । तिप् छीष्ट । तिप् छीषास्ताम् । तिप् छीरम् । लुङि भलो भलि (२२८९) इति छलोपः । चतिप् । चतिप् छाताम् । चतिप् छत । तेपते । तितेपे । तिच्छिपे । तिच्छिपाते । तिच्छिपिरे । तिच्छेपे । तिच्छेपाते । तिच्छेपिरे ॥

2300. After roots ending in a consonant, that adjoins a vowel of *iḥ* pratyāhāra, the substitutes of *liṅ* (III. 3. 161) and *sich* (III. 1. 44) when they begin with a consonant of *jhal* pratyāhāra, are *liṅ*, when the ātmanepada affixes follow.

NOTE : - The sūtra consists of two words लिङ्गसिद्धी and आत्मनेपदेषु, literally meaning "the affixes *iḥ* and *sich* in the Atmanepada." The other phrases, given in the above text must be supplied from the previous sūtras, to complete the sense. The *anuvṛtti* of the word च्च्, that began with sūtra, I. 2. 8, does not extend further. अम् - लिङ्गोक्त 'may he break' and मुञ्जोक्त 'may he know.' कश्चित् 'he broke, कश्चुक्ते 'he knew.'

Thus the root तिप् ends with a simple consonant, is preceded by च्च् a letter of *iḥ* pratyāhāra ; after this root the *jhalādi* affix छीष्ट of the Benedictive in the Atmanepada is treated like लिङ्ग ; therefore there is no *gnna* substitution of the vowel of the root before this affix. तिप् + छीष्ट = तिप्, छीष्ट ॥

So also तिप् छीषास्ताम्, तिप् छीरम् ॥

Similarly in the Aorist we have च्च् + तिप्, च्च् + तिप् + त, the च्च् of the Aorist being elided by VIII. 2. 26. S. 2281 = चतिप् । चतिप् छाताम् । चतिप् छत ॥

385. ✓ Tippi, to sprinkle. This root is anit as it is included in the list of anit roots.

Pre. तेपते । Per. तितिपे । तितिपिपे । तितिपिप्यते । I Fut. तेप्ता । II Fut. तेप्यते । Imp. तेपताम् । Imperf. चतेपत । Pote. तेपेत । Bene. तिप्छीष्ट, तिप्छीषास्ताम्, तिप्छीरम् ।

Aorist. कतिपय, कतिपयताम्, कतिपयतः । Caus. सेवयति । Aorist. कतिपयत् । Desl. तितिपयते । Inten. तैतिप्यते । Yahluk. तैतिपीति or तैतेपि ॥

386. ✓Təpri. Pre. सेपते । Per. तितेपे । I Fut. तैपिता । II Fut. तैपिष्यते । Imp. सेपताम् । Imper. असेप । Pote. सेपेत । Bene. तैपिषीष्ट । Aorist. असेपिष्ट । Caus. सेवयते । Desl. तितैपिष्यते । Inten. तैतिप्यते । यङ्लुकः तैतेपीति or तैतेपि ॥

387. ✓Shtipri. Pre. स्तेपते । Per. तिष्टिपे । तिष्टिपाने । तिष्टिपिरे । I Fut. स्तेपिता । Imperative स्तेपताम् Imper. । अस्तेपत । Pote. स्तेपेत । Bene. स्तेपिषीष्ट । Aorist. अस्तेपिष्ट । Condi. अस्तेपिष्यत । Caus. स्तेवयते । Desl. तितस्तेपिष्यते or तितस्तेपिष्यते । The स is not changed to श (see VIII. 3. 61 S 26.7). Inten. स्तेष्टिप्यते । यङ्लुकः स्तेष्टिपीति or स्तेष्टिपि । Ger. स्तेपित्वा or स्तेपित्वा ॥

388. ✓Shtəpri. Pre. स्तेपते । Per. तिष्टेपे । I Fut. स्तेपिता । II Fut. स्तेपिष्यते । Imperative. स्तेपताम् । Imper. अस्तेपत । Pote. स्तेपेत । Bene. स्तेपिषीष्ट । Aorist. अस्तेपिष्ट । Condi. अस्तेपिष्यत । Caus. स्तेवयते । Desl. तितस्तेपिष्यते । Inten. स्तेष्टिप्यते ॥

लेप ३८६ कस्पने च ।

389. ✓Təpri, to tremble, shake. By the force of च it means also to sprinkle.

Pre. नेपते । Per. तितेपे । I Fut. तैपिता । II Fut. तैपिष्यते । Impera. तैपताम् । Imper. अनेपत । Pote. नेपेत । Bene. तैपिषीष्ट । Aorist. अनेपिष्ट । Condi. अनेपिष्यत । Caus. नेवयते । Desl. तितनेपिष्यते । Inten. तैनेप्यते ॥

ग्लेप ३९० दैन्ये । ग्लेपते ॥

390. ✓Glepri, to be poor. Pre. ग्लेपते । Per. जिग्लेपे । I Fut. ग्लेपिता । Bene. ग्लेपिषीष्ट । Aorist. अग्लेपिष्ट । Caus. ग्लेवयते । Desl. जिग्लेपिष्यते । Inten. ग्लेनेप्यते ।

टुवेप ३९१ कस्पने । वेपते ॥

391. ✓Tuvepri, to shake, to tremble. •

Pre. वेपते । Per. विवेपे । I Fut. वेपिता । Aorist. अवेपिष्ट । Caus. वेवयति (The Causative is Karasmaipadi because the verb has the sense of motion I. 3. 87. S. 2753). Desl. विवेपिष्यते । Inten. वेवेप्यते ॥

Nouns. वेपयुः 'trembling,' (III. 3. 89 S. 3267 because of टु) । विपयनम् (Up. II. 52), वेपनः (with वृच III. 2. 148 S. 3128).

केप ३९२ गोप ३९३, ग्लेप ३९४ च । चात्कम्पने गतो च । सूचविभारोत्रिति स्वामी । 'मिमेयस्तु चकारमन्तरेण पठित्वा कम्पन इत्यपेक्षत इत्याह । 'ले-कार्थभेदात्पुनः पाठः ॥

• 392. ✓Kepri, 393. ✓Gepri, 394. ✓Glepri, to tremble, and to move. By the force of च, both the senses of trembling and moving are taken. This is done by yoga-vibhāga according to Swāmi. According to Maitreya, the sense of trembling would be understood by context even without च । His meaning is that these roots could well have been read with ✓वेप, but they are not done, because traditionally they are read separately. The ✓Glep is repeated because it has a different meaning here.

Pre. केपते । Per. विवेपे । I Fut. केपिता । Bene. केपिषीष्ट । Aorist. अकेपिष्ट । Caus. केवयति (I. 3. 87 S. 2753) Desl. विवेपिष्यते । Inten. केवेप्यते ॥

393. ✓Gepri. Pre. गेपते । Per. जिगेपे । I Fut. गेपिता । Bene. गेपिषीष्ट । Aorist. अगेपिष्ट । Caus. गेवयति । Desl. जिगेपिष्यते । Inten. गेनेप्यते ॥

394. ✓ Gleppi. Pre. ग्लेपते । Per. ग्लिमेपे । I Fut. ग्लेपिता । Bens. ग्लेपिषीष्ट । Aorist—ग्लेपिष्यत् । Caus. ग्लेपयति । Desi. ग्लिमेपियते । Inten. ग्लेमेप्यते ॥

मेपु ३६५, रेपु ३६६, लेपु ३९७, वेपु ३९८ गतौ ।

395. ✓ Meppi, to move. According to Maitreya it means 'to serve, to attend upon.' The reading of Kahiravānti is meppi, repri, leppigatau. But Maitreya reads it as meppi+leppi sevaus; repri playagatau. Some texts have मेपु and वेपु ॥

Pre. मेपते । Per. मिमेपे । I Fut. मेपिता । Bens. मेपिषीष्ट । Aorist ममेपिष्यत् । Caus. मेपयति । Desi. मिमेपियते । Inten. मेमिप्यते ॥

396. ✓ Repri, to go. According to Maitreya it means 'to leap, jump swim'. Pre. रेपते । Per. रिरेपे । I Fut. रेपिता । Bens. रेपिषीष्ट । Aorist रमेपिष्यत् । Caus. रेपयति । Desi. रिरेपियते । Inten. रेरेप्यते ॥

397. ✓ Lepri, to go, move.

Pre. लेपते । Per. लिमेपे । I Fut. लेपिता । Bens. लेपिषीष्ट । Aorist लमेपिष्यत् । Caus. लेपयति । Desi. लिमेपियते । Inten. लेमिप्यते ॥

398. ✓ Dheppi. Pre. धेपते । Per. दिधेपे । I Fut. धेपिता । Aorist धमेपिष्यत् । Caus. धेपयति । Desi. दिधेपियते । Inten. धेधेप्यते ॥

अपुष ३९९ कञ्जायाम् । अपते ॥

The Present is अपते । In forming the Perfect, the following rule applies.

२३०१ । तृफलभजचपश्च । इ । १४ । १२२ ॥

अनामेत यकारोऽभ्यासकोपश्च स्यान्किञ्चित् छेदि छलि च । ऋये । ऋपाते । ऋपिरे कदित्वादिद्वा । ऋपिता-ऋप्ता । ऋपिषीष्ट-ऋषीष्ट ॥

2301. ए is substituted for the च of तृ, फल, भज and चप, and the reduplicate is elided, when the affixes of the Perfect having an indicative क् (or इ) follow, as well as when यल् with the इद् augment follows.

Thus तेरतुः, तेवः, तेरिच, फेलतुः, फेलुः, फेलिच, भजतुः, भजुः, भजिच, ऋये, ऋपाते, ऋपिरे ॥ Note:—In the case of तृ the rule applies to the च obtained by Guṇa, contrary to VI. 4. 126, in फल् and भक् the rule, that no different substitute should be in the reduplicate, is not adhered to, and in ऋप the च does not stand between the two simple consonants.

The root ✓ अपुष being exhibited with an indicative ऊ shows that the addition of the augment इद् is optional (VII. 2. 44 S. 2279 and VII. 2. 15. S. 3025). Thus the First Future is ऋपिता or ऋप्ता । Benedictive ऋपिषीष्ट or ऋपिषीष्ट । The indicative ऋ shows that the feminine noun from this root is formed by ऋद् (III. 3. 104 S. 3281). As ऋपाः ।

399. ✓ Trappūh, to be ashamed, abashed.

Pre. ऋपते । Per. ऋपे । I Fut. ऋपिता or ऋप्ता । II Fut. ऋपिष्यते or ऋप्यते । Imperative ऋपताम् । Imper. ऋपयत । Pote. ऋपेत । Bens. ऋपिषीष्ट or ऋप्यीष्ट । Aorist ऋपिष्यत् or ऋपयत् । Coudi ऋपयिष्यत् or ऋपय्यत् । Caus ऋपयति । Aorist ऋपिष्यत् । Being a Ghatādi root also (see 359) it is mit (VI. 4. 92 S. 2568) and hence the shortening in the Causative. Desi तिऋपियते, or तिऋप्यते । Inten ताऋप्यते । यद् तुक्, ताऋपयति or ताऋपयि ॥ Past Part. Pass. ऋपः । Past Passive Act

प्रत्ययान् । Ger. चपित्वा or चपत्वा । Infini. चपितुम् । चपतुम् । Nouns चपचपिचम् । (III. 2. 116 S. 3116). चपु 'Tin.

कपि ४०० चलने । कम्पते । चकम्पे ॥

400. ✓ Kapi, to move; to tremble.

Pre. कम्पते । Per. चकम्पे । I Fut. कम्पिता । Caus. कम्पयति । (I. 3. 87. S; 2753) Desi. चिकम्पिते । Inten. चाकम्पयते । Nouns :—कम्पुः (III. 2. 167. S. 3147.). कम्पनः (III. 2. 148. or 149; S. 3128 or 3129). कपिः (Up. IV. 144) वृषाकपिः "Vishnu or Rudra." कपिलः (See however Up I. 55).

रवि ४०१, लवि ४०२, अबि ४०३ शब्दे । रम्बे । लम्बे । जानम्बे ॥

401 ✓ Rabi, 402. ✓ Labi, 403 ✓ Abi, to sound.

401 ✓ Rabi, Pre. रम्बते । Per. रम्बे । I Fut. रम्बिता । Aorist चरम्बिष्ट । Caus. रम्बयते । Desi. रिरम्बिते । Inten. राः रम्बयते । यङ् लुक् । राः रम्बति or राः रम्बति । Imperfect चराम् । Noun : रेरम्बः ॥

402 ✓ Labi, to sound. Pre. लम्बते । Per. लम्बे । I Fut. लम्बिता । Aorist चलम्बिष्ट । Caus. लम्बयते । Desi. लिचम्बिते । Inten. जालम्बयते ॥

403. ✓ Abi, to sound. Pre. अबम्बते । Per. जानम्बे । I Fut. चम्बिता । Caus. चम्बयति Aorist चाबम्बिष्ट । Desi. चम्बिचिबते । Nouns : चम्बयन्त्रः "The father of the three worlds," चम्बरीचः । चम्बा 'mother.'

लवि ४०४ अबलंसने च ।

404. ✓ Labi, to hang down, hang from, 'to dangle.'

Pre. लम्बते । Per. लम्बे । I Fut. लम्बिता । Nouns : लम्बाकुः with the negative च, and affix क under Up. I. 87. It means gourd.

कबु ४०५ कर्णे । चकवे ॥

405. ✓ Kabri, to color. Pre. कबते । Per. चकवे । I Fut. कबिता । Aorist चकविष्ट । Caus. काकयति । Aorist चककावत् । Desi. चिकविबते । Inten. चाकवते । यङ् लुक् । चाकवित । Nouns कबरः । कबरी or कबरा (IV. 1. 42. S. 500). कबुरः ॥

कीबु ४०६ कषाष्टये । चिक्कीबे ॥

406. ✓ Kibri, to be impotent, Pre. कीबते । Per. चिक्कीबे । I Fut. कीबिता । Aorist चकीविष्ट । Caus. कीकयति । Aorist चविक्कीवत् । Desi. चिक्कीबिते ।

कीबु ४०७ मदे । कीबते ॥

407. ✓ Khibri, to be drunk or intoxicated. Pre. कीबते । Per. चिक्कीबे । I Fut. कीबिता । Caus. कीकयति, Aorist चविक्कीवत् । Desi. चिक्कीबिते । Noun : कीकः ॥

शीम् ४०८ कस्थने । शीम्बते ॥

408. ✓ Šibhri, to boast. Pre. शीम्बते । Per. चिक्कीबे । I Fut. शीम्बिता । Caus. शीम्बयते । Aorist चशिक्कीवत् । Desi. चिक्कीबिते । Inten. शेकीम्बते । यङ् लुक्, शेकीम्बि । (स changed to च by VIII. 2. 40. S. 2280, and ञ changed to च by VIII. 4. 53. S. 52). Noun शीम्बरः ॥

चीम् ४०९ च ।

409. ✓ Chibhri, to boast. This is read separately because some read चि instead. Pre. चीम्बते । Per. चिक्कीबे । I Fut. चीम्बिता । Aorist चचिक्कीवत् ॥

रेम् ४१०, अभि ४११, रभि ४१२ शब्दे । रिरे । 'अभिरभी' क्वि-
त्यङेते । अभते । रभते ॥

410. ✓Rebhrī, to sound, to make noise, to low like a cow. Some read it as ✓अभि and ✓रभि ॥

Pro. रेभते । Per. रिरेभे । I Fut. रेभिता । Aorist अरेभिष्ट । Caus. रेभयते । Desi. रिरेभिषते । Inten. रेरिभ्यते ॥

411. ✓Abhi, to sound.

Pre. अभते । Per. आनम्भे or अभमांश्चक्रे (Q). I Fut. अभमिता । Aorist. अभमिष्ट । Caus. अभमयते । Desi. अभमिषते । Nouns : अभमः । अभमिः ॥

412. ✓Rabhi, (to sound, to bellow, to low as a cow). To obstruct. To stop. Pre. रभते । Per. ररम्भे । I Fut. रभमिता । Aorist अररभिष्ट. ॥

ष्टमि ४१३, स्कमि ४१४ प्रतिबन्धे । स्तम्भते । उत्तम्भते । उदः स्या-
स्तम्भोः—' (११८) इति पूर्वसत्राणां । शिस्तम्भते । 'स्तम्भेः' (२२७२) इति घञ् तु
न भवति । श्लविधौ निर्दिष्टस्य सौत्रस्यैव तत्र ग्रहणात् । तद्वीजं तु—'स्यास्तम्भोः—'
(११८) इति पूर्वर्गीयोपधपाठः 'स्तम्भेः' (२२७२) इति तवर्गीयोपधपाठश्चाति माधवः ।
केचिदस्य टकार औपदेशिक इत्याहुः । तन्मते ष्टम्भते । टष्टम्भे ॥

413. ✓Shṭabhi, to stop, hinder, paralyse, benumb.

Pre. स्तम्भते । Per. तस्तम्भे । I Fut. स्तम्भिता । Aorist अस्तम्भिष्ट । Caus. स्तम्भयते
The desiderative of this is तिष्टम्भयति । Desi. तिस्तम्भयते । Inten. तास्तम्भयते ॥

With the Preposition ut, the form is उत्तम्भते (See VII. 4. 61 S. 118)
With वि we have विस्तम्भते । Here ष is not changed to ष because the sūtra
VIII. 3. 67 S. 2272. applies to ✓स्तम्भ as exhibited there with न; namely to
the sūtra root that takes the vikarṇa ञ् by III. 1. 82 : and not to the present
root स्तम्भ । The reason of this is that in the sūtra VIII. 4. 61 S. 118 the root
is exhibited as स्तम्भ with a labial nasal, while in VIII. 3. 67 S. 2272 the 'root is
exhibited with a dental nasal. This is the opinion of Madhava. Some say the
ट of ष्टम्भ is original. According to them the conjugation is Pre. ष्टम्भते Per.
टष्टम्भे ॥

414. ✓Skabhi, to stop, hinder.

Pre. स्कम्भते । Pre. षस्कम्भे । I Fut. स्कम्भिता । Aorist अस्कम्भिष्ट । Caus.
स्कम्भयते । Desi. षिस्कम्भयते । Inten. षास्कम्भयते । Past Part. Pass स्कम्भितः
स्कम्भितः । Past Part Act. स्कम्भितवान् ॥

जभ (जमी) ४१५, जुमी ४१६ गात्र विनामे ॥

415. ✓जभ (जमी) 'to copulate.' Some read it as जभि । This root inserts
a penultimate nasal by the following.

३३०२ । रधिजभोरचि । ७ । १ । ६१ ॥

इतयोर्नुमागमः स्यादचि । जभते । जजम्भे । जमिता । जजम्भिष्ट । जुम्भते । जजुम्भ ॥

2302. The augment 'num' is added after the root-vowel in
'raḥ' and 'jabh,' before the affixes beginning with a vowel.

NOTE:—Thus रन्धयति, रन्धकः, साधुरन्धी, रन्धी वर्तते । जम्भयति, जम्भकः, साधुजम्भी
जम्भयन्तम्भकः जम्भो वर्तते । Though the दृक् rule is subsequent, it is superseded by

the augment. Why do we say 'before an affix beginning with vowel ? Observe रक्ष, जम्भम् ॥

Pre. जम्भते । Per. जजम्भे । I Fut. जम्भिता । II Fut. जम्भिष्यते । Imper. जम्भताम् । Imperf. जजम्भत । Pot. जम्भेत । Bene. जम्भिषीष्ट । Aorist जजम्भिष्ट । Condi. जजम्भिष्यत् । Caus. जम्भवते or ति । Aorist जजजम्भत् । Desi. जिजम्भिते । Inten. जजम्भ्यते (VII. 1. 24. S. 26 35 and VII. 4. 86 S. 2638). यङ् लुक्, जजम्भानि, or जजम्भ्य । Dual जजम्भथः । Pl. जजम्भति । Noun जम्भः tooth. Maitreya makes it anit as जम्भम् ॥

416. ✓ Jribhi, 'To copulate,' ('To gape, yawn.') Pre. जुम्भते । Per. जजुम्भे । Fut. जुम्भता । Aorist जजुम्भिष्ट । Caus. जुम्भवते or ति । Aorist जजजुम्भत् । Desi. जिजुम्भिते ॥ शल्भ ४१७ कथ्यते ।

417. ✓ Śalbha, 'To praise,' 'to boast.' Pre. शल्भते । Per. शजल्भे । I Fut. शल्भिता । Aorist शजल्भिष्ट । Caus. शल्भवते । Desi. शिशल्भिते । Inten. शाशल्भ्यते ॥ धल्भ ४१८ भोजने ।

418. ✓ Valbha, 'To eat.' This root begins with the dento-labial व ॥ Pre. वल्भते । Per. वजल्भे । I Fut. वल्भिता । Aorist वजल्भिष्ट । Caus. वल्भवति । It is always Parasmaipadi, because it means to eat. (I. 3. 87. S. 2753.) Desi. विवल्भिते । Inten. वावल्भ्यते ॥

गल्भ ४१९ घातये ।

419. ✓ Galbha, 'To be bold or confident, or arrogant.' Pre. गल्भते । Per. जगल्भे । I Fut. गल्भिता । Aorist जगल्भिष्ट । Caus. गल्भवते । Desi. जिगल्भिते । Inten. जागल्भ्यते । Noun : जगल्भः 'daring, brave audacious.'

अश्नु ४२० प्रमादे । तालव्यादिर्दन्त्यादिश्च । अश्नते । अश्नते वा ।

420. ✓ Śrambhu, 'To be careless, negli ent, to err.' The root begins with the palatal श, but with the dental स according to Chandra, Swāmi having given both, adds स्नसु also.

Pre. अश्नते । Per. शजश्मे । I Fut. अश्मिता । Aorist अजश्मिष्ट । Caus. अश्मयते । Desi. शिशश्मिते । Inten. शाशश्म्यते । Past Part. Pass. अश्मितः । Past Part. Act अश्मितवान् ॥

शुभु ४२१ स्तम्भे । स्तोभते ।

421. ✓ Śtubhu, 'To stop, paralyss.' Pre. स्तोभते, with वि, विष्टोभते । Per. शुभुमे । I Fut. स्तोभिता । Caus. स्तोभवते । Desi. तुस्तोभिते or तुस्तुभिते । Inten. तोस्तुभ्यते । Past. Part. Pass. स्तुभितः or स्तुभ्यम् । Past Part. Act. स्तुभितवान् । Ger. स्तुभित्वा । (I. 2. 26. S. 2617).

Here end the thirty-four roots ending in a labial and which were Atmanepadi.

Now we give Parasmaipadi roots ending in a labial.

422. गुप् रक्षे 'to protect.' In its conjugation the following sūtra applies.

२३०३ । गुप्पुपविच्छिपयिपनिभ्यः ञायः । ३ । १ । २८ ॥

अथ ञायप्रत्ययः स्वात्स्वार्थे । 'गुप्त' (४१८६) इति गुप् ॥

2303. The affix ञाय comes without changing the sense, after गुप् 'to protect,' पूष 'to heat,' विष्ण 'to approach,' पश 'to praise' and पश 'to praise.'

NOTE :—Thus गोपायति 'he protects'; धूपायति 'he heats'; so also, विष्णायति पश्यायति, and घनायति.

NOTE.—The verb पण् being read along with पन् 'to praise,' has here the sense of praise only; so that the affix does not come after the verb पण् when it means 'to make a contract'; as शतस्य पणते, सप्तस्य पणते.

NOTE :—The verbs in आय do not take Atmanepada affixes, as there is no indicative letter to show that.

Thus गुप् + आय । Now applies S. 2189 and we get the guṇa of उ; as, गोपाय । This is now the root, for it gets the designation of Dhātu or root by the following sūtra.

२३०४ । सनादयन्ता धातवः । ३ । २ । ३२ ॥

सनादयः कर्मोपायन्ताः प्रत्यया अन्ते येषां ते धातुसंज्ञाः स्युः । धातुत्वात्सनादयः । गोपायति ।

2304. All the words ending with the affixes सन् and the rest are called Dhātus.

NOTE :—This extends the sphere of Dhātus or roots already defined in sūtra I. 3. 1. These roots may be called derivative roots. They are separate independent roots, and have all the functions of a root, as taking tense-affixes &c. as shown in the above examples. Thus विलोषीर्ष 'to wish to do,' कारि 'to cause to do'; लेक्यि 'to do repeatedly' are separate roots and not the same as कृ, 'to do'; and thus take शप् &c.

The stems that take the affixes beginning with सन् and ending with लिङ्, namely, the following 1. सन् (III. 1. 5, 6, 7) 2. क्त्वा (III. 1. 8) 3. काम्यक्त्वा (III. 1. 9), 4. क्त्वा (III. 1. 11) 5. क्त्वा (III. 1. 13) 6. लिङ् (III. 1. 20) 7. लिङ् (III. 1. 21), 8. यक् (III. 1. 22) 9. लिङ् (III. 1. 25) 10. यक् (III. 1. 27), 11. आय (III. 1. 28), 12. ईयक् (III. 9. 29), and 13. लिङ् (III. 1. 30) are called also roots. Being roots they are conjugated in सद्, लिट् &c.

Thus ✓ गोपाय । Pres. गोपायति ॥ In forming the Perfect, the following sūtras apply :—

२३०५ । आयादय आर्धधातुके वा । ३ । १ । ३१ ॥

आर्धधातुकविवक्षायामायादयो वा स्युः ॥

2305. The affixes आय and those that follow it, (i.e. आय, ईयक् and लिङ्) are optionally added, when it is desired to express 'one' self with an ārdhadhātuka affix.

NOTE :—Thus ता 3rd. sing. of the Future is an ārdhadhātuka affix. It is optional to retain the *dya* of *gopdya* before this affix. So we have गोपायिष्या 'he will protect.' So also कर्तिष्या or कर्त्तयिष्या; क्षमिष्या or क्षामयिष्या.

But for this sūtra, the affixes आय &c. would have come *always* even when ārdhadhātuka affixes were to be applied. This makes it *optional*. Therefore the proper ārdhadhātuka affixes should be applied when we retain आय &c. and when we do not retain them. Thus the ārdhadhātuka लिङ् (III. 3. 95) will be employed in forming the feminine noun from the simple root, but the ārdhadhātuka क्त्वा (III. 3. 102) will be employed in forming the feminine when आय &c. are retained. Thus मुनिः or गोपाया.

२३०६ । कास्प्रत्ययादामन्त्रे लिटि । ३ । १ । ३५ ॥

कास्प्रत्ययाः प्रत्ययान्तेभ्यश्चाम्स्याल्लिटि न तु भन्त्रे ॥

+ कास्प्रत्ययान्तेभ्यश्च कर्तव्यम् + ॥ सूत्रे प्रत्ययसंज्ञायामपनोय तत्प्रत्ययान्तेकाच इति वाक्य-
मित्यर्थः ॥

2306. *ka-* is the affix of the verb *ka-* 'to cough,' and of those roots that are formed by affixes (i. e. the derivative verbs), when *lit* follows, except in the Mantra.

NOTE:—This forms the Periphrastio Perfect. The perfect of *ka-* will be *kaśam*, after which the terminations of the Perfect are all elided (II. 4. 81) and instead, the perfect tense of the auxiliary verb *bhū* or *as* or *ka* is added. As *kaśāṅchake* 'he coughed'; *chārāmasa* 'he stole.' So also *śailūyāṅchake*.

This rule however does not apply to the Vedas; as *कञ्चो नोनाय* Rig Veda I. 79, 2.

Vart:—This rule only applies where the root is polysyllabic consisting of more than one vowel; as *कुलम्पाञ्चकार*, *हरिद्राञ्चकार*. The force of this *vārtika* is that even of non-derivative roots, the Perfect will be formed periphrastically if the root consists of more than one syllable. In fact, the *vārtika* would substitute the word *anekāchath* in the room of *pratyayāt*. The *sūtra* would then run thus: *kāzanekaoḥ ām amantre liti* 'कास्' is added to the root *kā* and to roots of more than one syllable in the Perfect; but not in the Vedas."

२३०७ । आर्धधातुके । ६ । ४ । ४६ ॥

ह्रस्वधिकृत्य ॥

2307. From this upto VI. 4. 68 inclusive, is always to be supplied "before an affix called *ārdhādhātuka* (III. 4. 114 &c)."

NOTE:—This is an *adhikāra sūtra* and extends upto VI. 4. 69 (exclusive). In all the *sūtras* upto VI. 4. 68 should be supplied the phrase "before an affix called *ārdhādhātuka*." Thus VI. 4. 48 teaches "the *अ* standing at the end of a verbal stem is elided." To complete the sense we should add: "before an *ārdhādhātuka* affix." Thus the final *अ* of the verbal stem *चिकीर्षि* is elided before the *ārdhādhātuka* affix *तु*, as *चिकीर्षितु*. *जिहोर्वितु* but the final *अ* is not elided before a *sārvadhātuka* affix, as the *अ* of *भव* in *भवति*, *भवतः*. The *Int*-elision of *अ* after roots of *अदादि* class, implies that there is never *lopa* of *अ* ॥

Karika:—अतो लोपो यलोपश्च यिलोपश्च प्रयोजनम् ।

आस्त्वोप ईत्वमेत्वञ्च चित्प्रदानश्च होतुष्टि ॥

The following purposes are served by this *sūtra*, i. e. an *ārdhādhātuka* affix causes the following special changes (1) *अतो लोपः*:—The elision of *अ* of a stem, as shown above, in *चिकीर्षिता*, *चिकीर्षितुम्*, (2) *यलोपश्च*, The elision of *य* by VI. 4. 49, 50: as *लेभिदिता*, *लेभिदितुम्*, *लेभिदितव्यम्* from *लेभिद्य* the intensive stem. Before *Sārvadhātuka*, we have *लेभिद्यते*, *लेभिद्यते*. (3) *यिलोपश्च प्रयोजनम्*. The elision of *यि* by VI. 4. 51, as *कारया* *हारया* *पाच्यते* (*पाचि+य+ते* = *पाच+य+ते*), *पाच्यते*. In *Sārvadhātuka*, *पाचयति*, *पाचयति*, *कारयति*, *हारयति*. (4) *आस्त्वोपश्च*, the elision of *आ*, VI. 4. 64—as *उपतुः*, *उपतुः*, *उपतुः*, *उपतुः*. In *Sārvadhātuka*, *पाति*, *पाति*, *पाति* (5) *ईत्वञ्च*—The substitution of long *ई* for *आ* in some roots, VI. 4. 65 as *धीयते*, *दीयते*; in *Sārvadhātuka* *ज्वाताम्*, *ज्वाताम्* (6) *ह्रस्वञ्च*—The substitution of *ह्र* for *आ*, VI. 4. 68;

as ज्ञेयात्, ज्ञेयात्; in Sārvadhātuka, ज्ञायात्, ज्ञायात्. This is confined to the Precative (Āsrīṭh). (7) चिपवद्भावश्च ङीयुटि, the treatment of the Precative like Aorist Passive in चिप, by VI. 4. 62, as कारिषीष्ट, कारिषीष्ट. In Sārvadhātuka कियेत्, कियेत् ॥

२३०८ । अतो लोपः । ६ । ४ । ४८ ॥

आर्धधातुकापरेकाले यदकारान्तं तत्त्वाकारस्य लोपः स्यादार्धधातुके परे । गोपायां चकार । गोपायो जभूय । गोपायामास । जुगोप । जुगुपसुः । ऊढित्वाद्दे । जुगोषिष जुगोष्य । गोपायिता गोपिता गोप्ता । गोपाय्यात् गोप्यात् । अगोपायोत् अगोपोत् अगोपोषीत् ॥

2308. The अ standing at the end of a stem is elided before an Ārdhadhātuka affix.

NOTE:—Thus चिकीर्षिता, चिकीर्षितुम्, and चिकीर्षितव्यम्, from the Desiderative stem चिकीर्ष । So also चिनुवः and कृणुतः from the roots चिन्व् and कृण्व् thus चिन्व् + उ (III. 1. 80) = चिन् + च + उ (III. 1. 80) = चिन् + उ (च being elided before the Ārdhātuka उ) = चिन्, the 3rd Personal dual of it is चिनुतः । The addition of अ by III. 1. 80 and its subsequent elision by the present sūtra, may appear a redundancy, but the elided अ being sthānavat, prevents guṇa of चि । So also 'कृणुतः । See sūtra III. 1. 80. Why do we say 'the अ is elided'? Observe चेता, स्तोता here च and उ have not been elided. Why do we say 'अतः with a त्'? The long अ will not be elided: as याता, वाता । Why do we say 'before an Ārdhadhātuka'? Before Sārvadhātuka there will be no elision of अ nor before a Taddhita: as वृक्षत्वम् and वृक्षता ॥

Fact:—The elision of such अ takes place even to the supersession of the subsequent rules relating to Vṛiddhi and lengthening. As चिकीर्षकः, चिकीर्षकः चिकीर्षते and जिकीर्ष्यते ॥

Thus गोपाय + आम् + चकार = गोपायांचकार or गोपायां जभूय । or गोपायामास ॥ The affix आ being optional before लृट् (III. 1. 31, S. 2305) we have the alternative forms जुगोप, जुगुपसुः । The root गुप् has an indicatory क and so the वृद्ध augment is optional (VII. 2. 44, S. 2279). As जुगोषिष or जुगोष्य ॥

The लृट् is गोपायिता or गोपिता or गोप्ता । The लिट् is गोपाय्यात् or गुप्यात् । The लुङ् is अगोपायोत्, or अगोपोत् or अगोपोषीत् ॥

गुप् ४२२ रक्षणे ।

422. ✓ Gupā, to protect. Pre. गोपायति । Per. जुगोप । जुगुपसुः । जुगोषिष or जुगोष्य । जुगुषिष or जुगुष्य । I Fut. गोपिता or गोप्ता । II Fut. गोपिष्यति or गोप्यति । Imperative गोपायतु । Imper. अगोपायत् । Pote. गोपायेत् । Bene. गुप्यात् । Aorist अगोपोषीत् or अगोपोत् । Condi. अगोपिष्यत् or अगोप्यस्यत् । Caus. गोपयति Aorist. अजुगुपत् । Desi. जुगुपसति or जुगुपयति or जुगोपयति । Inten. जोगुप्यते । This Yau. is never elided. Past Part. Pass. गुप्तः Ger. गुप्स्वा or गोपित्वा or गुपित्वा । (I. 2. 26 S. 2617). Adj. गोप्यम् । Noun गुप्तिः ॥

✓ Gupā To protect. Pre. गोपायति । Per. गोपायांचकार । I Fut. गोपायिता । II Fut. गोपायिष्यति । Imperative. गोपायतु । Imper. अगोपायत् । Pote. गोपायेत् । Bene. गोपाय्यात् । Aorist. अगोपायोत् । अगोपोषीत् । Condi. अगोपायिष्यत् । Caus. गोपाययति । Aorist अजुगोपायत् । Before the Ārdhadhātuka, the अ being always elided, the root becomes ag-lopt (VII. 4. 93, S. 2316,) and so VII. 4. 1 S. 2314 does not

apply. Desi. नुगोपायिषति । There will be no yañ as the root is of more than one syllable. Pass. Part. Pass. गोपायितः । Ger. गोपायित्वा । Adj. गोपाय्यम् ॥

धूप ४२३ संतापे । धूपायति । धूपायां चकार । दुधूप । धूपायितासि । धूपितासि ॥

423. ✓ Dhūpa, to heat or to be heated. This is conjugated doubly like गुप् । Pre. धूपायति । Per. धूपायां चकार । दुधूप । I Fut. धूपिता. धूपायिता । Bene. धूपाय्यात् । धूपाय् । Aorist अधूपायीत् । अधूपीत् । Caus. धूपयति । Desi. दुधूपयति । Inten. दोधूप्यते ॥

जप ४२४, जरुप ४२५ व्यक्तायां वाचि । 'जप' मानसे च ॥

424. ✓ Japa, To mutter : to utter in a low voice or repeat internally. Pre. जपति । Per. जजाप । जेतुः । I Fut. जपिता । Aorist अजायीत् or अजयीत् । (VII. 2' 27. S. ३४१). Caus. जापयति Aorist अजीजयत् । Desi. जिजपयति । Inten. जज्जप्यते । Yañ luk अज्जपयति or अज्जपयि । Adj. जाप्यम् । Nouns : जपः । अज्जपूकः 'an ascetic. (III. 2. 166 S. 3146).

425. ✓ Jalpa, To murmur, speak. Pre. जल्पति । Per. जजल्प । I Fut. जल्पिता । Caus. जल्पयति । Desi. जिजल्पयति । Inten. जाजल्प्यते । Nouns : जल्पाकः F. जल्पाकी ॥

चप ४२६ सान्त्वने ॥

426. ✓ Chapa, To console, soothe. Pre. चपति । Pre. चवाप । चेतुः । I Fut. चपिता । Aorist अचायीत् । Caus. चापयति । Desi. चिचपयति । Inten. चाचप्यते । Nouns :—चपः 'a tree' according to Maitreya and 'bamboo' according to Dandanath. चापम् 'bow.' (IV. 3. 152 S. 1530).

षप ४२७ समवाये । समवायः संबन्धः सम्यगवबोधो वा । सपति ॥

427. ✓ Śhapa, To connect, to know completely. Samavāya means, 'connection,' or 'thorough understanding.' Pre. सपति । Per. सवाप । I Fut. सपिता । Aorist असपायीत् । Caus. सापयति Aorist असोषयत् । Desi. सिषपयति । Inten. सासप्यते । Nouns सप्तिः 'a yoke,' 'a horse,' सप्तः 'seven.'

427 A. ✓ Śhacha, 'To connect.' Śākaśāyana and Kshirasvāmi give this root. Pre. सपति । Noun सचिवः ॥

रप ४२८, रुप ४२९ व्यक्तायां वाचि ।

428. ✓ Rapa, To speak distinctly. Pre. रपति । Per. राप । I Fut. रपिता । Aorist अरायीत् । Caus. रापयति । Desi. रिरपयति । Inten. रासप्यते । Adj. राप्य । (III. 1. 126 S. 2887). Noun : रिपुः 'an enemy' (Up I. 26).

429. ✓ Lap, To speak distinctly. Pre. लपति । Per. लवाप । I Fut. लपिता । Aorist अलायीत् । Caus. लापयति । Aorist अलीलपत् or अललापत् । Desi. लिषपयति । Inten. लासप्यते । Adj. लाप्यम् ॥

चुप ४३० मन्दायां गतौ । चोपति । चुषोप । चोपिता ॥

430. ✓ Chupa, To move slowly, creep or steal along. Pre. चोपति । Per. चुषोप । I Fut. चोपिता । Aorist अचोयीत् । Caus. चोपयति । Aorist. अचुषुपत् । Desi. चुषुपयति or चुषोपयति । Inten. चोसुप्यते । बहुलक, चोसुपति or चोचोपति । Ger. चुषित्वा । चोपित्वा । (I 2. 36 S. 2617). Nouns चोपनः । चोपकः । चुपम् ॥

तुप ४३१, तुम्प ४३२, त्रुप ४३३, त्रुम्प ४३४, तुफ ४३५, तुम्फ ४३६, त्रुफ ४३७, त्रुम्फ ४३८, हिंसार्थाः । तेषति । तुतोप । तुम्पति ।

तुमुष्य । ॥ संयोगात्परस्य लिटः कित्वाभावाच्चलोपो न । 'किदाकिदि'
(२२१६) .... कित्वाच्चलोपः । तुष्यात् । 'मातुष्यतो गवि कसेरि' इति शारदकालि-
गणे पाठास्तुट् । प्रस्तुष्यति गौः । शितपोनिर्देशोऽयम् । लुकि न । प्रति
चोपति । कुष्यति । तोषति । तुम्पति । चोषति । कुम्पति । इहाद्यौ द्वौ पञ्चम-
बद्धौ च चोरकाः । अन्ये चरेकाः । आद्याश्चत्वारः प्रथमान्ताः । ततो द्वितीयान्ताः ।
अष्टावध्याकारवन्तः ॥

431. ✓tupa, To injure, to hurt. Per. तोषति । Pre. तुतोष । I Fut. तोषिता ।
Aorist अतोषीत् । Caus. तोषयति । Desi. तुतोषिषति । Inten. तोतुष्यते । Ger. तोषित्वा । or
तुषित्वा ॥

432. ✓tumpa, To injure, to hurt. Pre. तुष्यति । Per. तुमुष्य । तुमुष्यीत् । I
Fut. तुष्यिता । II Fut. तुष्यिष्यति । Imperative तुष्यतु । Imper. अतुम्बन् । Pote. तुम्बेत्
or ne. तुम्बान् । Aorist अतुम्बीत् । Condi. अतुम्बिष्यत् । Caus. तुष्ययति Aorist अतुमुष्यत्
Desi. तुतुम्बिषति । Inten. तोतुम्ब्यते । यत्तु तुष्य तोतुम्बीति or तोतुम्बिय । तोतुष्यः ॥

433. ✓trupa, To injure, to hurt. Pre. चोषति । Per. तुचोष । I Fut. चोषिता
Aorist अचोषीत् । Caus. चोषयति । Desi. तुचुषिषति । Inten. तोचुष्यते ॥

434. ✓trumpa, To injure, to hurt. Pre. कुष्यति । Per. तुकुष्य । I Fut. कुष्यिता
Bene. कुष्यात् । Aorist अकुष्यीत् । Caus. कुष्ययति । Aorist अकुतुष्यत् । Desi. तुकुष्यिषति
Inten. तोकुष्यते ॥

435. ✓tumpha, To injure, to hurt. Pre. तोषति । Per. तुतोष । I Fut. तो-
षिता । Imperative. तोषतु । Imper. अतोषन् । Pote. तोषेत् । Bene. तुष्यात् । Aorist अतो-
षीत् । Caus. तोषयति । Desi. तुतुषिषति । Inten. तोतुष्यते ॥

436. ✓trumphā, To injure, to hurt. Pre. तुम्पति । Per. तुमुम्प । I Fut. तुम्पिता ।
Aorist अतुम्पिषीत् । Caus. तुम्पयति । Desi. तुतुम्पिषति । Inten. तोतुम्प्यते ॥

437. ✓trupha, To injure, to hurt. Pre. चुषति । चोषति । Per. तुचोष । I
Fut. चुषिता । Aorist अचोषीत् । Caus. चोषयति । Desi. तुचुषिषति । Inten. तोचुष्यते ॥

438. ✓trumphā, To injure, to hurt. Pre. चुम्पति । Per. तुचुम्प । I Fu
चुम्पिता । Aorist अचुम्पिषीत् । Caus. चुम्पयति । Desi. तुचुम्पिषति । Inten. तोचुम्प्यते ॥

NOTE:—The nasal in the above roots is not elided in the Perfect, because the
affixes are here added to a root ending in a conjunct consonant, and they are
not कित् (I. 2. 5. S. 2242.) Therefore we have the forms तुतुष्य &c. For the
rule of elision of च (VI. 4. 24. S. 415) applies to kit or nit affixes.

In the Benadictive, the affixes being kit by III. 4. 104 S. 2216, there is
elision of the nasal (VI. 4. 24. S. 415.) Thus तुष्यात् from तुष्य ॥

When preceded by च the root तुष्य adds a sibilant in its beginning, because
of the following *vartika* to be found in the *Pāraskarādi* class. (VI. 1. 157
S. 1071):—

Gaṇa Vārtika:—The augment सुद् is added to the root तुष्य when preceded
by the preposition च provided the agent of the action is a cow. Thus चतुष्यति
गौः (चतुष्यति इति चर्त्तितकने सुद् Padamanjari.)

Since the root is exhibited in the above *Vārtika* as तुष्यतो with चित्,
therefore when this root is conjugated in चतुष्य the sibilant is not added (VII,
2. 10 S. 2246). Thus चतोष्यति ॥

The remaining six roots **पुष**, **पुष्प**, &c. are conjugated like **पुष** and **पुष्प**.
 Thus. **पुषति**, **पुष्पति**, **लेपति**, **तुष्पति**, **बोषति**, **पुष्पति** &

Here the first two roots (**पुष** and **पुष्प**) and the fifth and sixth roots (**पुष** and **पुष्प**) are without **र**; the rest are with **र**. The first four (**पुष**, **पुष्प**, **पुष** and **पुष्प**) end with the first labial *i.e.* **प** *ph*. The remaining four end with the second labial *i.e.* **फ** *ph*. All the eight roots have **उ** *i.e.* **तु** or **पु** everywhere.

पुष ४३६, रफ ४४०, रफि ४४१, र्ब ४४२, पर्व ४४३, लर्व ४४४, र्व ४४५, मर्व ४४६, कर्व ४४७, खर्व ४४८, गर्व ४४९, यर्व ४५०, र्व ४५१, र्व ४५२, गतौ । प्राक्: प्रथमान्तः । ततो द्वौ द्वितीयन्तौ । तत एकादश सुतीयान्तः । द्वितीयसुतीयो मूकत्वा सर्वतोपधाः । पर्वति । वपर्व । रफति । रंफति । र्बति । र्वानर्ब । पर्वति । लर्वति । र्वति । यर्वति । यर्वति । र्वति । र्वति । र्वति । र्वति । र्वति । र्वति ॥

439 to 452 पूर्व &c. to go.

The first **Parpa** ends with the first labial **प**; the next two **raph** and **raphi** end with the second labial **फ**; the remaining eleven all end in the third labial **ब**. Except the second and third **raph** and **raphi**, all these roots have a penultimate **र** &

439. **Parpa**, to go. Pre. **पर्वति**. Per. **पवर्ष**. I Fut. **पर्विष**. Aorist **पवर्षीत्**. Caus. **पर्वयति**. Desi. **पिर्वयिषति**. Inten. **पावर्ष्यते**. Nouns:—**पर्वः**, **पर्विषः** ॥

440. **Rapha**, to go. Pre. **रफति**. Per. **रराफ**. I Fut. **रफिष**. Caus. **रफयति**. Desi. **रिर्वयिषति**. Inten. **रावर्ष्यते** ॥

441. **Raphi**, to go. Pre. **रंफति**. Per. **रर्वफ**. I Fut. **रंफिष**. Bene. **रंफ्यात्**. Aorist **रर्वफीत्**. Caus. **रंफयति**. Desi. **रिर्वयिषति**. Inten. **रावर्ष्यते** ॥

442. **Arba**, to go. Pre. **अर्वति**. Per. **अवर्ब**. I Fut. **अर्विष**. Aorist **अवर्बीत्**. Caus. **अर्वयति**. Desi. **अिर्वयिषति** ॥

443. **Parba**, to go. Pre. **पर्वति**. Per. **पवर्ब**. I Fut. **पर्विष**. Aorist **पवर्बीत्**. Caus. **पर्वयति**. Desi. **पिर्वयिषति**. Inten. **पावर्ष्यते** ॥

444. **Larba**, to go. Pre. **लर्वति**. Per. **लवर्ब**. I Fut. **लर्विष**. Aorist **लवर्बीत्**. Caus. **लर्वयति**. Desi. **लिर्वयिषति**. Inten. **लावर्ष्यते** ॥

445. **Barba**, to go. Pre. **बर्वति**. Per. **बवर्ब**. I Fut. **बर्विष**. Aorist **बवर्बीत्**. Caus. **बर्वयति**. Desi. **बिर्वयिषति**. Inten. **बावर्ष्यते** ॥

446. **Marba**, to go. Pre. **मर्वति**. Per. **मवर्ब**. I Fut. **मर्विष**. Aorist **मवर्बीत्**. Caus. **मर्वयति**. Desi. **मिर्वयिषति**. Inten. **मावर्ष्यते** ॥

447. **Karba**, to go. Pre. **कर्बति**. Per. **कवर्ब**. I Fut. **कर्बिष**. Aorist **कवर्बीत्**. Caus. **कर्बयति**. Desi. **किर्वयिषति**. Inten. **कावर्ष्यते** ॥

448. **Kharba**, to go. Pre. **खर्वति**. Per. **खवर्ब**. I Fut. **खर्विष**. Aorist **खवर्बीत्**. Caus. **खर्वयति**. Desi. **खिर्वयिषति**. Inten. **खावर्ष्यते** ॥

449. **Garbā**, to go. Pre. **गर्वति**. Per. **गवर्ब**. I Fut. **गर्विष**. Aorist **गवर्बीत्**. Caus. **गर्वयति**. Desi. **गिर्वयिषति**. Inten. **गावर्ष्यते** ॥

450. **Sharba**, to go. Pre. **शर्वति**. Per. **शवर्ब**. I Fut. **शर्विष**. Aorist **शवर्बीत्**. Caus. **शर्वयति**. Desi. **शिर्वयिषति**. Inten. **शावर्ष्यते** ॥

451. ✓ Sarba, to go. Pre. सर्बति । Per. सर्बन् । I Fut. सर्बिता । Aorist सर्बन्ति ।
Caus. सर्बयति । Desi. सिर्बयति । Inten. सासर्ब्यते ॥

452. ✓ Charba, to go. Pre. चर्बति । Per. चर्बन् । I Fut. चर्बिता । Aorist
चर्बन्ति । Caus. चर्बयति । Desi. सिचर्बयति । Inten. चाचर्ब्यते ॥

कुचि ४५३ अ, च्छादने । कुम्बति ॥

453. ✓ Kubi, to cover, screen, clothe, conceal Pre कुम्बति । Per. कुकुम्ब ।
I Fut. कुम्बिता । Aorist ककुम्बीत् । Caus. कुम्बयति । Desi. कुकुम्बयति । Inten.
कोकुम्ब्यते । Noun कुम्बा 'a thick petticoat.'

लुचि ४५४, तुचि ४५५, अर्दने । लुम्बति । तुम्बति ॥

454. ✓ Lubi, to torment, harass. Pre लुम्बति । Per. लुलुम्ब । I Fut. लुम्बिता ।
Aorist ललुम्बीत् । Caus. लुम्बयति । Desi. लुलुम्बयति । Inten. लोलुम्ब्यते । Noun लुम्बा
'a gourd.'

455. ✓ Tubi, to torment, harass Pre. तुम्बति । Per. तुतुम्ब । I Fut. तुम्बिता ।
Aorist तलुम्बीत् । Caus. तुम्बयति । Desi. तुतुम्बयति । Inten. तोलुम्ब्यते । Noun तुम्बी ॥

चुचि ४५६ वक्तसंयोगे । चुम्बति ॥

456. ✓ Chubi, to kiss. Pre. चुम्बति । Per. चुचुम्ब । I Fut. चुम्बिता । Aorist
चलुम्बीत् । Caus. चुम्बयति । Desi. चुचुम्बयति । Inten. चोलुम्ब्यते ॥

(The three roots ✓ lumb, ✓ tumb, and ✓ chumb are found in the
Churādi also).

**वृमु ४५७ वृम्मु ४५८ हिंसायौ । सर्भति । ससर्भे । सर्भिता । सम्भति ।
ससम्भ । सम्भ्यात् । विमु विम्मु इत्येके । सर्भति । सिर्भति ॥**

457. ✓ Śrībhū, 458. ✓ Śhtambhu, to injure. According to Maitreya the roots
are विमु and विम्मु also. According to Tarāngini, these are सिमु and सिम्मु also.

457. ✓ Śrībhū, Pre. सर्भति । Per. ससर्भे । I Fut. सर्भिता । Caus. सर्भयति ।
Aorist अससर्भत् or असोसर्भत् । Desi. सिर्भयति or सिचर्भयति According to Tarāngini
there is never व । Inten. सरोसर्भ्यते । यङ्. लुङ्, सरोसर्भति or सरिवर्भति or सवुर्भति or सरोसु
वृधि or सरिवृवृधि or सर्ववृधि Past. Part Pass. ससर्भः । Ger. सर्भित्वा or सवृत्वा । Ad-
jective सम्भम् ॥

457A. ✓ विमु, to injure. Pre. सेभति । Per. सिसेभ । I Fut. सेभिता । Aor. वसेभीत् ।
Caus. सेभयति । Desi. सिसेभयति । Int. सेभिष्यते ॥

458. ✓ Śhrimbhu, Pre. सम्भति । Per. ससम्भ, ससम्भतुः । I Fut. सम्भिता । Ben.
सम्भ्यात् । Aor. असम्भीत् । Caus. सम्भयति । Desi. सिस्मयति ॥

458B. ✓ विम्मु, Pre. सिम्भति । I Fut. सिम्भिता ॥

शुभ ४५९, शुम्भ ४६० भासणे । भावने इत्येके । 'हिंसायाम्' इत्यप्ये ॥

459. ✓ Śubha, 460. ✓ śumbha 1. To speak 2. To shine, adorn. 3. To injure
Daiva and Maitreya give these two roots the sense of to injure., by reading
śubha śumbha bhāshane oha. But Svāmi reads it, without oha. This is the opinion
of Atreya also. Durga gives the meaning bhāshane 'to speak, shine.' So also Dhana-
pāla and Śākaṭayana. Gupta makes it begin with व i.e. वुष ॥

Pre. घोभति Per. शुभोभ । I Fut. घोभिता । Nouns. शुभः । 'auspicious.' शुभम् ।
'white'. (Un. II. 13)

460. ✓ Śumbha, to speak, to shine. Pre. शुम्भति । Per. शुशुम्भ I Fut.
शुम्भिता । Here end the Gupadi roots.

अथानुनासिकान्तः । तच्च कस्यन्ता अनुदात्तेतो वच ॥

घिणि ४६१, घुणि ४६२, घृणि ४६३ ग्रहणे । नृन् । घुत्वम् ।
घिण्यते । घिणिर्ये । घुण्यते । घुण्यते । घृण्यते । घृण्यते ॥

Now we give the roots whose final is a nasal. Of these the ten ending with *√kani* are Anudāttet.

461. *√Ghīni*, to take ; to receive. Pre. घिण्यते । Per. घिणिर्ये । I Fut. घिण्यताम् । II Fut. घिण्यस्यते । Impera. घिण्यताम् । Imper. घिण्यते । Pot. घिण्यते । Bene. घिणिग्रोहः । Aor. घिणिर्यते । Con. घिणिर्यस्यते । Caus. घिण्यति । Aor. घिण्यते । Desi. घिणिर्यते । Intens. घिण्यते । यद् लुक्, केषिण्यति । केषिण्यते । Imperfect केषिण्यन् । Ger. घिणित्वा ॥

462. *√Ghuṇi*, to take, to receive. Pre. घुण्यते । Per. घुण्यते ॥

463. *√Ghṛiṇi*, to take, to receive. to seize. Pre. घृण्यते । Per. घृण्यते । Inten. घृणिर्यते । यद् लुक् । कृणिर्यते or कृणिर्यते Imper. कृण्यन् ॥

घुण ४६४, घूर्ण ४६५, भ्रमणे । घोणते । घूर्णते । इमौ तुदादेः परस्मैपदिनी ॥

464. *√Ghṛuṇa*, 465 *ghāṛuṇa*, to roll, stagger, reel.

464. *√Ghṛuṇa*, Pre. घोणते । Per. घुण्यते । I Fut. घोणताम् । Caus. घोण्यते । Aorist. कृण्यन् । Desi. कृण्यते or कृण्यते । Intens. कृण्यते । यद् लुक्, कृण्यति or कृण्यते । Dual कृण्यते । Noun घोणा Ger. कृणित्वा or कृणित्वा ॥

465. *√Ghāṛuṇa*, to roll &c. These two roots *√Ghṛuṇa* and *√Ghāṛuṇa* are Parasmaipadi also in the Tuddādi class.

Pie. घूर्णते । The Imperfect in *yap* *luk* is कृण्यन् (VIII. 2. 24. S. 280)

पण ४६६ व्यवहारेऽस्तुता च । पन ४६७, च । स्तुताव्ययेव संबध्यते
पण्यतेऽस्तुता । पनिसाहचर्यात्ययेऽपि स्तुताव्ययेऽस्तुता । व्यवहारे तु पण्यते । पणे ।
पण्यतेऽस्तुता । स्तुतावनुषन्त्यस्येवले चरितार्थत्वादायद्रव्यान्तावात्मनेपदम् । पणा-
यति । पणायां चकार । पणे पणायितासि । पण्यतासि । पणाय्यात् । पण्यीष्ट ।
पण्यति । पणायं चकार । पणे ॥

466. *√पा* and 467 *√पण* ॥

The first root means 'to transact business' 'to buy' as well as 'to praise.' The second root *पण* means only 'to praise.' The *च* draws in the anuvritti of *स्तुता* only and not that of व्यवहारे because it has been exhibited separately and not as *पा*, *पण* व्यवहारे *स्तुता* च ॥

These two roots take *चाव* by III. 1. 28 S. 2303, but *पा* must then mean 'to praise' only, for it has been read along with *पण* in that sūtra. But when *पा* means 'to deal or barter &c.' the form is *पण्यति* । Per. पणे । First Fut. पण्यताम् ।

The anudāttā indicative final *च* in *पा* and *पण* finds its scope only when the roots mean 'to praise,' therefore when the roots take the affix *चाव*, they will be Parasmaipadi and not Āmanepadi. As *पावति* । Per. पणायां चकार । पणे । First Future पण्यताम् or पण्यताम् । Ben. पणायात् or पण्यीष्ट ॥

466. ✓ Papa, "To transact business, to buy," (2. "To praise.") The following conjugation is valid in the sense of transacting business only.

Pre. पयते । Per. वेये । I Fut. पयिता । II Fut. वयिष्यते । Imperative वयताम् । Imper. वयताम् । Pote. पयेत । Bene. पयिष्येष्ट । Aorist अवयिष्यत् । Coudis अवयिष्यत् । Caus. पाययति । Aorist, कपोपयत् । Desi. विवयिष्यते । Inten. पय्यिष्येते । Yā luk पय्यिष्येति or पय्यिष्येत्, Dual, पय्यिष्येत् । Imperfect, अवय्यम् । Past Part., Pass. पयितम् । Adjective, पययम् । पाययन् । Nouns, पायः 'trade,' वाय् 'a trader,' इयिषः (Up. II. 70) विषयिषः पययम् ॥

466 A. ✓ Papa, to praise. In this sense वाय is added and the conjugation is then Parasmanipadi. When वाय is not added, then the forms are as given before.

Pre. पयामति । As वयामति राजानम् 'He praises the king.' Per. पयामां वयार । I Fut. पयिताम् । पयामिताम् (२ पयितासे) Pote. वयाम्याम् । Bene. पयाम्याम् ॥

467. ✓ Papa, to praise. Pre. पयामति । Per. पयामां वयार or वेने । Noun पययः ॥

भाम् ४६८ क्रोधे । भामते । बभामे ॥

468. ✓ Bhāma, to be angry. Pre. भामते । Per. बभाम । I Fut. भामिता Desi. विभामिष्यते । Inten. 3. S. बभामिष्ये । 1. S. बभामिष्ये । 1. P. बभामिष्ये । Aorist अवभाम । Nouns भाम् भामिनी ॥

समू ४६९ सहने । समते । ससमे । ससमिषे । सससे । ससमिष्ये । ससन्धे । ससमिष्ये ॥

469. ✓ समू सहने 'to endure, to suffer.' The indicatory long ऊ makes it optionally anit (VII. 2. 44 and 15 S. 2279 and 3025) : the स is for feminine सम (III. 3. 104 S. 3281).

Thus the Present is समते । The Perfect is 3. S. ससमे । 2. S. ससमिषे or सससे, 2. P. ससमिष्ये or ससन्धे ॥

In the First Person, the सेट् form is ससमिषे । But in the anit form, the म् will be changed to न् by the following sūtra.

२३०९ । म्बोश्च । ८ । २ । ६५ ॥

मानस्य भामोर्मस्य नकारादेशः स्वानकारे प्रकारे च परे । सत्वम् । ससमिष्ये-ससस्यसे । ससमिष्ये-ससस्यसे । समिष्यते-सस्यते । समेत । वायिषि । समिष्येष्ट-स'यीष्ट । ससमिष्ये-ससस्य ।

2309. न् is substituted for the म् of a root before the affixes beginning with म् and च ॥

NOTE:—As वयन्, वयन् the Imperfect of वय, as in the sentence वयन् वयन् वयन् । The वय् is elided as a Vedic diversity. So also वयन्वात् with वयन्, the augment वय् is not added by the option allowed, owing to VII. 1. 68. This sūtra applies to those cases where the म् is not at the end of a word, as it was in the last sūtra.

Thus from the root समू we have in the perfect 1st person dual ससमिष्ये । But when the intermediate षट् is not added, then the म् is changed to न् and then to च ॥

As ससमिष्ये or ससस्यसे ; so also in the plural, ससमिष्ये or ससस्यसे ।

469 A. ✓ K'shamūsh, to endure to suffer. Pre. समते । Per. ससमे । I Fut. समिता or समिता । II Fut. समिष्यते or सस्यते or समिष्यते । Imperative समताम् ।

Imperf. कम्भन्ते ; Pote. कम्भेत् ; Bene. कम्भिषीष्ट or कम्भीष्ट or कम्भिषीष्ट ; Aorist कम्भिषत् or कम्भीषत् ; Gondi. कम्भिषत् or कम्भ्यत् ; Pass. कम्भ्यते ; Aorist कम्भिषि or कम्भीषि ; कम्भिषन् ; Caus. कम्भयति ; Aorist. (VI. 4. 92. S. 2568). I. F. कम्भयिता ; Ben. कम्भयिषीष्ट ; Desi. कम्भयिषते or कम्भीषते ; Inten. कम्भयते ; Yantrik कम्भयति or कम्भीषति ; The nasal is added to the reduplicate by VII. 4. 85 S. 2613. Aorist कम्भयिषत् ; Past Part. कम्भयित् ; Ger. कम्भित्वा or कम्भयत्वा ; Infini. कम्भितुम् or कम्भयितुम् ; Nouns कम्भः ; F. कम्भा, कम्भकः ॥

470. कम् कान्ती । The word Kanti here means 'desire.' The root therefore means 'to desire, long for, wish.' The following sūtra applies to its conjugation.

२३१० । कमेरिङ् । इ । १ । ३० ॥

स्वार्थे । कित्वात् । कामयते ॥

2310 The affix णिङ् comes without changing the sense after the root काम 'to desire.'

The णि indicates *vridhhi* (VII. 2. 115) and ण् shows that the root takes the affixes of the Atmanepada ; as, कामयते 'he desires.'; so also कामयेते and कामयन्ते ॥

The Perfect is formed periphrastically by काम् which being an ārdhadhātuka affix required the elision of णि of the root by VI. 4. 51 S. 2313. But the following sūtra prevents the elision :

२३११ । आयामन्ताह्वय्येत्विष्णुः । इ । ४ । ५५ ॥

'काम्' 'कन्त' 'कालु' 'काव्य' 'कन्तु' 'कण्णु' यन् योरपादेशः स्यात् । वक्ष्यमाथलोपाधवाहः कामयां कन्ते । 'आवाहय्य स्वार्थधातुके वा' (२३०५) । कमे । कामयिता-कम्भिते । कामयिष्यते-कम्भयते ॥

2311 ऋ is substituted for the इ of णि, before the affixes काम्, कन्त, कालु, काव्य, कन्तु, and कण्णु ॥

Note:—Thus कारयां ककार, हारायां हकार, गण्डयन्तः. गण्डयन्तः (formed by the Unādi affix ऋक्, ऋ = कन्त; added to the roots गन्ड and मन्ड) कालु । वृद्धयायुः । काव्य, वृद्धयाव्यः, वृद्धयाव्यः । कन्तुः—स्तनायन्तुः । कण्णु—पोषयिष्णुः ॥

Note:—This sūtra could have been well dispensed with ; for the इ of णि would take guna ऋ which will be changed to ऋ by the rules of Sandhi, before these affixes. The substitution of ऋ for इ is for the sake of the subsequent sūtra VI. 4. 56 S. 3336 however, because there इ could not be changed to ऋ by any sandhi-rules.

The णि is always changed to ऋ; therefore the ऋ substitution of the present sūtra would have been redundant, but it is taught here in order to supersede the elision declared here after in VI. 4. 51. S. 2313. Thus कामयां कन्ते ॥

The addition of काव्य being optional (III. 1. 31, S. 2305) we have the alternative form कम्भेते also.

The Future forms are:—कामयिता or कम्भिता ॥ कामयिष्यते or कम्भयन्ते ॥ In forming the Aorist, the following sūtra applies.

२३१२ । विधितुस्तुभ्यः कर्तरि षङ् । इ । १ । ४८ ॥

विधितुम् स्थाविभ्यश्च कर्तरि षङ् स्यात्स्वार्थे लुङि परे । 'कामाम्' 'इ' 'कन्त' इति कर्ते ॥

2312. After a root which ends in णि (III. 1. 20, 21, 44, &c.) and after the verb णि 'to service,' द्रु 'to run,' and द्रु 'to drop,' द्रु is the substitute of णि, when द्रु follows signifying an agent.

NOTE:—The द्रु prevents *guna* and *vridhhi*; and णि is to distinguish it from द्रु. When द्रु is added there is reduplication (VI. 1. 11). The usual terminations of the Imperfect are employed after the root, when द्रु is used; as अकरोत् 'he caused to make'; अश्वयत् 'he served are went'; अतुवत् 'he ran'; अमुवत् 'it flowed.' This form is not used in Passive; as, अकारयताम्. Thus अकाम् + द्रु + णि ॥

Now applies the following sūtra, by which the द्रु (णि) is elided.

२३१३ । ओरनिटि । इ । ४ । ५५ ॥

अनिटादाशार्धधातुके परे ओर्लपः स्यात् । परत्वात् 'परनेकादः-' (२३०) इति षष्ठि प्राप्ते । + यत्स्लोवाविषयः यणुक्त्वृद्धिदीर्घाभ्यः पूर्वविप्रतिषेधेन + इति वार्तिकम् । णिलोपस्य तु वाच्यते: वात्तिरित्यादि क्तजन्यमवकाश इति भावः । वस्तुतस्तु 'अनिटि' इति वचनसामर्थ्यादार्धधातुकमात्रमस्य विषयः । तथा खेयहादेरपनाद यथायम् । इयङ् । अततत्तत् । यङ् । आटिटत् । गुणः । कारका । दृष्टिः । कारकः । दीर्घः । कार्यते ॥

2313. The द्रु of the verbal stem formed with the affix णि, is elided before an ārdhahātuka affix which does not take the augment द्रु ॥

NOTE:—This debar द्रु the semi-vowel य, the *guna*, *Vridhhi* and the long substitutions. Thus अततत्तत्, अररत्तत्, आशिशत्, आटिटत्, कारका, हारखा, कारकः, हारकः, कार्यते, हार्यते and झीरति (see VII. 4. 1 for the shortening of the stem of the Aorists in these). Why do we say 'not having the augment द्रु'? Observe कारयिता and हारयिता ॥

The sūtra VI. 4. 82, S. 272 (a semi vowel is substituted for the final द्रु or ई of a root before a vowel beginning affix &c.) being subsequent in order of Agh-ādhyaī would debar the present sūtra and prevent the elision of द्रु and cause य to be substituted instead. This however is prevented by the following.

Vārtika: The rule ordaining the elision of णि (S. 2313) and that teaching the elision of अ (VI. 4. 48, S. 2308) take effect even to the supersession of the subsequent rules ordaining इयङ् (VI. 4. 78 S. 2290), or semi-vowel य (VI. 4. 82 S. 272), or *guna*, (VII. 3. 84. S. 2163 &c.) or *vridhhi*, (VII. 2. 115 S. 254), or lengthening.

NOTE:—The elision of अ supersedes only the two rules of *vridhhi*, lengthening and not the others. The elision of द्रु (णि) supersedes all the above five rules of *īya*, *ya*, *guna*, *vridhhi* and lengthening.

Q. There is no necessity for this vārtika with regard to णि for if the five rules mentioned above were not to be superseded by णि-elision, then this rule will find no scope anywhere. And as scope must be given to every rule, the present sūtra inferentially and necessarily supersedes the above rules.

Ans. The vārtika is not unnecessary. The णि elision finds its unrestricted scope before the ārdhahātuka affixes like क्त (III. 3. 174, Si 3313). Thus from अ-

याजयति we have यातिः, from ✓याजयति, यातिः. The intermediate यद् is prevented here by VII. 2. 9 S. 3163. Hence if this vārtika were not taught, the यि would be elided only before the ārdhahātuka and affix लिङ् and no where else.

As a matter of fact, the force of the word अनिटि in the sūtra is that the rule of the elision of यि applies to *all* ārdhahātuka affixes, and not only to a single affix लिङ्.

NOTE:—Had the present sūtra not superseded वयङ् &c., then it would have been more proper to draft it as योः only without the word अनिटि. For the sūtra योः with the anuvṛtti of आर्धधातुके read into it, would apply to the affix लिङ्, only after the rules वयङ् यङ् &c. had restricted its scope. So there would be no necessity of adding अनिटि. The very fact that the word अनिटि is added shows that the sūtra has for its scope *all* ārdhahātuka affixes, and therefore it is an exception by anticipation to the rules of iyaṅ &c.

Thus वयङ् is superseded in अततवत्. It is अर्. Aorist. There is no scope for Guṇa here, as अङ् is इत् and यङ् of sūtra VI. 4. 82 S. 273 has also no scope, the व (यि) in तादि is preceded by a conjunct consonant व. Therefore वयङ् is the only rule left that would have applied to this यि. The present vārtika declares वयङ्, but causes the elision of व.

Similarly यङ् (semivowel) substitution is superseded in आटिटत्. Guṇa is superseded in कारणा and vṛddhi in कारकः and lengthening in कार्यते.

Thus अङ्गाम् + व + अ + त = अङ्गाम् + व + त. Now applies the following.

२३१४ । यो चङ्युपधाया द्वयः । ७ । ४ । १ ॥

अङ्गारे यो यङ्गं तस्योपधाया द्वयः स्यात् ॥

2314. A short is substituted for the vowel, standing in a penultimate position, in the यि-formed stem, when the affix अङ् (sign of the Reduplicate Aorist) follows.

Thus अङ्गाम् + व + अ + त = अङ्गाम् + व + त (VI. 4. 51 S. 2313) = अङ्गम् + अ + त (VII. 2. 1. S. 2314).

Now applies the following sūtra which causes reduplication.

२३१५ । चङि । ६ । १ । ११ ॥

अङ्गं परेऽनन्त्यानधात्ववयवस्यैकावः प्रथमन्यद्वे स्तोऽङ्गादेस्तु द्वितीयस्य ॥

2315. Of a non-reduplicate root there is reduplication when the affix अङ् of the Aorist follows.

Dr. Ballantyne translates it thus:—"When अङ् follows, there are two in the room of the first portion, containing a single vowel, of an unre-duplicated root but the reduplication is of the second portion of a root that begins with a vowel."

The first syllable is reduplicated if the first portion of the root begins with a consonant; the second syllable is reduplicated if the first portion begins with a vowel.

Thus अङ्गम् + अ + त = अङ्गङ्गम् + अ + त ॥

Now applies the following atidesā sūtra.

२३१६ । सन्त्रस्तुनि अङ्गपरेऽनन्तोपे । ७ । ४ । २३ ॥

अङ्गपरे इति अनुमीहिः । अ च 'अङ्गस्य' इति च द्वयमप्याश्रयते । अङ्गस्यानिमित्तं यङ्गपरे

विरिति यावत् तत्परं यन्मयु तत्परो योऽङ्गस्याभ्यासस्तस्य समीप कावे स्यात् (वा. १०६) इति ।
अथवा 'अङ्गस्य' इति नावर्तते । चङ्परं यो यदङ्गं तस्य योऽङ्गासौ लघुपरस्तस्येत्यादि प्राग्वत् ॥

2316. In the reduplicated Aorist of the चि—stems, the reduplicate adapts itself to that of the Desiderative, when the vowel of the root is light, and the root has not lost its end-vowel before the चि affix.

The word चङ्परं is a Bahuvrīhi compound and therefore it means चि ॥ This word चि so qualified, as well as the word अङ्गस्य should both be twice employed in this sūtra, in order to give the full meaning. We explain therefore the sūtra thus :—"that चि which is followed by that affix चङ्, which gives the designation of अङ्ग to the root"—this is one portion. The next part is—"a short vowel which follows such चि, and the abhyāsa of the अङ्ग which follows such short vowel—of that abhyāsa, the operations are like those of the Desiderative, before the चि, when no चङ् vowel is elided."

Or the word अङ्गस्य is not repeated. Then the sūtra would mean 'that अङ्ग which stands before that चि which is followed by चङ्,—the abhyāsa of such an अङ्ग, when followed by a short vowel,—on that abhyāsa, the operations are like those of the Desiderative &c.

NOTE :—Dr. Ballantyne has translated this sūtra as follows :—Let the effect be like as if सन् (III. 1. 7 S. 2608) had followed, on the reduplicate, if followed by a light vowel of an inflective base to which चि followed by चङ् is affixed—provided there is not the elision of any letter in the pratyāhāra चङ् occasioned by the affixing of चि (as, for example under the provisions of VI. 4. 48 S. 2308).

NOTE :—The words of this sūtra require a little detailed explanation. The word सन्वत् means "like unto सन् or Desiderative"; i. e. as the Desiderative is treated, so should the चङ्, Aorist of the चि stems. The words लघुनि and चङ्परं are both in the Locative case, but not in apposition with each other, but refer to different objects. लघुनि means 'when a light vowel follows,' namely that reduplicate which is followed by the light root-vowel. The operations to be performed on such a reduplicate, in the चङ्, Aorist, after the चि, are the same, as on the reduplicate of the Desiderative. अन्-अङ्गं लोपे "provided that a simple vowel of the Pratyāhāra चङ् has not been elided." We read the word चि in this sūtra, because there can be no other root which will form चङ्, Aorist. चि stems form such Aorist, (III. 1. 48), as well as the simple roots चि, द्रु, and स्रु । The words चङ्परं is a Bahuvrīhi and qualifies the word अङ्ग understood; that stem which is followed by चङ्; therefore, it refers to the चि stem, and not to the simple roots चि, द्रु and स्रु. The light vowel, therefore, refers to the light vowel of the चि-stem before चङ् ॥

The word अन्वत् लोपे is in apposition with चङ्परं । Thus अङ्ग+चिङ् (III. 1. 30) = अङ्गम्+ङ्+अत् (III. 1. 48) = अङ्गम्+अत् (VI. 4. 51) = अङ्गम्+अत् (VII. 4. 1) = अङ्गम्+अत् (VI. 1. 11) Then applies the next sūtra.

NOTE :—This VII. 4. 79 teaches the substitution of च् for ञ in the reduplicate of the Desiderative. The same substitution will take place in the reduplicate of the Aorist: as अजीकर्त्, अपीयवत् । Thus by VII. 4. 80, च् is substituted for

the $\bar{u}$ of the reduplicate in the Desiderative, the same will be the case in the reduplicate of the Aorist, as $\bar{a}$ दीयवत् and $\bar{a}$ लीलवत्, and $\bar{a}$ जीजवत् । Thua by VII. 4. 81, $\bar{a}$ is optionally substituted for $\bar{u}$ in the Desiderative reduplicates of $\bar{u}$ &c, the same will hold good in the Aorist-reduplicate, as $\bar{a}$ लिलवत् or $\bar{a}$ सुजवत्, $\bar{a}$ ल्लवत् or $\bar{a}$ सुलवत्, $\bar{a}$ ल्लवत् or $\bar{a}$ सुलवत्, $\bar{a}$ ल्लवत् or $\bar{a}$ सुलवत्, $\bar{a}$ ल्लवत् or $\bar{a}$ सुलवत् । Why do we say 'having a light vowel'? Observe $\bar{a}$ ततवत्, $\bar{a}$ रवत्, $\bar{a}$ जजागरत् ॥

By $\bar{a}$ tra III. 1. 48 S. 2312 the roots $\bar{a}$, $\bar{u}$, and $\bar{u}$ also form $\bar{a}$, aorist. The $\bar{a}$ navai bhāva however does not take place with regard to these roots: because these roots do not get the designation of $\bar{a}$ before $\bar{a}$. The rule is therefore confined to $\bar{a}$ -roots, for these are the roots which get the designation $\bar{a}$ before the affix $\bar{a}$. Moreover the reduplicate must be that of the $\bar{a}$, which can be of $\bar{a}$ -roots only.

२३१७ । सन्यतः । ७ । ४ । ७८ ॥

$\bar{a}$ भ्यासस्य त इकारः स्यात्सनि ॥

2317. $\bar{a}$ is substituted for the final short $\bar{a}$ of the reduplicate in the Desiderative.

NOTE.—As पिबसि, पिबसि (VIII 2. 36, 41) तिष्ठासि, पिपासि ॥ Why do we say in the Desiderative? Observe $\bar{a}$ पाच ॥ Why do we say 'for the $\bar{a}$ '? Observe $\bar{a}$ सुजति ॥ Why do we say 'short $\bar{a}$ '? Observe $\bar{a}$ पिबसि the Desiderative of the Intensive $\bar{a}$ पिबसि ॥

Therefore $\bar{a}$ चकम् + $\bar{a}$ त = $\bar{a}$ चिकम् + $\bar{a}$ त, because $\bar{a}$ is considered like $\bar{a}$ ॥

Now applies the following.

२३१८ । दीर्घे लघोः । ७ । ४ । ८४ ॥

$\bar{a}$ धोरभ्यासस्य दीर्घः स्यात्सन्धत्वाविवधे । $\bar{a}$ धीकमत । $\bar{a}$ रुभावपठे ॥

♦ $\bar{a}$ नेष्वेव $\bar{a}$ त्तव्यः + । $\bar{a}$ रभावात् दीर्घसन्धत्वात् । $\bar{a}$ चकमत ॥

$\bar{a}$ भावाः कार्यकालत्वाद् $\bar{a}$ यत् द्विरुच्यते ।

तत्रैव दीर्घः सन्धत्वा नानेकाक्षरिति माधवः ॥ १ ॥

$\bar{a}$ कास्थर्थापयत्पूयोत्पादौ नाङ्गं द्विरुच्यते ।

निं स्वस्यावयवः कश्चित्तस्मादेकाक्षरिदं द्वयम् ॥ २ ॥

यस्युतोऽङ्गस्यावयवो योऽभावा इति वर्णनात् ।

कथं दीर्घोऽपिपति द्वयं स्यादिति मन्मथे ॥ ३ ॥

$\bar{a}$ कासी तुभयमिदं न स्वास्याङ्ग व्यवस्था ।

दीर्घोऽपिपति द्वयं स्यादिति मन्मथे ॥ ४ ॥

इति व्याख्यायिकस्य सौवर्णिक वर्णनात् ।

हेतुलोपोऽपि $\bar{a}$ न्धत्वागितानपि द्विरुच्ये ॥ ५ ॥

2318. In the reduplicative syllable, a prosodially short vowel is lengthened in the Reduplicated Aorist of the $\bar{a}$ -stem when the vowel of the root is light, and the root has not lost its end-vowel before the Causative $\bar{a}$ ॥

Therefore $\bar{a}$ चिकम् + $\bar{a}$ त = $\bar{a}$ धीकमत ॥

The affix $\bar{a}$, being optional, when it is not added, then applies the following $\bar{a}$ ti:—“The aorist of $\bar{a}$ Kam is formed by $\bar{a}$ even when it does not take $\bar{a}$ ” As there is absence of $\bar{a}$, so we have neither lengthening nor $\bar{a}$ navadbhāva. Thus $\bar{a}$ चकमत ॥

NOTE:—In Grammar there are two opinions as regards rules of definition (संज्ञा); one is expressed by the maxim *साधकानां सत्तापरिभाषा* and the other by *यथोक्त्यं सत्तापरिभाषा* ॥ The first means that a rule defining a term (i. e. a *saṃjñā* rule) or giving a maxim of interpretation (*paribhāṣā*) manifests itself at the time of application. Whenever an occasion arises to apply such rule, it appears there anew. The other means that the *saṃjñā* and *paribhāṣā* remain where they have been originally taught, and do not appear anew each time when a particular operation is to be performed. They exert their influence from the place where they are, and do not require to be recited afresh each time that an operation is to be performed.

Now the *abhyāsa* is defined in the *sūtra* पूर्वोभ्यासः (VI 1. 4. S. 2178) and the word *abhyāsa* occurs in the *sūtra* 2316. In both views of the function of a definition, the *sūtras* पूर्वोभ्यासः and सन्वद्वधुनि &c. will become one sentence. But in the first view of *kāryakāla* pakṣha the one-sentence will be of different *padas* or words; in the second view the one-sentence will be of different sentences. Mādhava favours the view of *kāryakāla* pakṣha with regard to the *sūtra* 2316: which opinion the author has summarised in the following two verses:—

Verse. 1 “According to Mādhava, the rules of lengthening (2318) and *sanvadbhāva* (2316) apply there only where the *kāryakāla* function of a rule of definition being taken as valid, the *aṅga* or inflective base is reduplicated: and not where there are many-syllabled stems.”

NOTE:—The sense is that in the *sūtras* 2316 and 2318 there is the *anuvṛitti* of the words *aṅga* and *abhyāsa*. Here the designation of *abhyāsa* (reduplicate) will be given to the first portion of the doubled *aṅga*. Therefore the lengthening (2318) and *sanvadbhāva* (2316) will take place in that *abhyāsa* only which is the *abhyāsa* of an *aṅga*—that is where an *aṅga* has been reiterated, there the first portion will get the designation of *abhyāsa* for the purposes of the application of 2316 and 2318. As अदीकृतम् and अदीपयत् ॥

Verse. 2. “But in the roots ✓चक्षस्ति, ✓अदीपयति and ✓ऊर्ध्वोति &c. there is no reduplication of an *aṅga* but only a portion of an *aṅga* is reduplicated. Therefore the two rules 2316 and 2318 are confined to monosyllabic roots.”

NOTE:—Thus we have अचक्षकस्तु, अदीपयत् and ऊर्ध्वोत्थयत् without the application of S. 2316 and 2318. Here the whole *aṅga* *chakās* &c. has not been reduplicated, but only a part of it, namely the first consonant in the case of *chakās* and the second consonant in the case of vowel-beginning roots.

The result is that it is only in monosyllabic roots that the whole of *aṅga* is reduplicated, and not only a part of it (for there can be no such part), and consequently the *dirgha* and *sanvadbhāva* apply to monosyllabic roots. Moreover, in this view (*kāryakāla* pakṣha), the word *ekāchah* in the *sūtra* *ekāchodve* *prathamasya* (VI. 1. 1. S. 2175), qualifies the word *aṅga* understood therein.

Obj. Let it be so, that the *dirgha* and *sanvadbhāva* rules apply to the reduplicate of monosyllabic roots only. Their stretching this argument further, the other rules that apply to reduplicates will also be restricted in their scope.

such as the rules of shortening (VII. 4. 59 S. 2180), retention of first consonant (VII. 4. 60. S. 2179) and substitution of a palatal (VII. 4. 62. S. 2245), &c. and these will not apply to polysyllabic roots.

Verse 3 and 4. As a matter of fact, if we explained the sūtra by saying *aṅgasya aṅgavo yo' bhyāsa*—‘the reduplicate which is a portion of an aṅga’—then we opine that there must be lengthening in the case of ✓*ārpa*, and both (lengthening and sanvad bhāva) in the case of ✓*arthāpayati*: while in the case of ✓*chakās* none of these two will apply, or if they apply, it would be under restrictions. They will not apply when laghuni is qualified by *णि* by being in proximity to it, but will apply when aṅga is so qualified.

NOTE : Thus instead of *कौर्णवत्* we would get *कौर्णवत्*. The *sanvadbhāva* is inappropriate here, for when *नु* is doubled, there is no *च* in the reduplicate, and so there can be no change of *च* to *ह*.

The root *चययि* is derived from *चय*, in the sense of *चयमाचष्टे*. The *चा* and *पुङ्* augment are added before *णिच्*. Here both the *dirgha* and *sanvad bhāva* will apply, and we should get the form *चार्तिचपत्* instead of *चार्तिचपत्*. In the case of the root ✓*चय* (उपयाचयाम्), of the *okuridi* class, the aorist is *चर्तिचपत्* neither the *dirgha* nor *sanvadbhāva* apply there.

• In the root *chakās* both will not apply or will apply with qualifications. If we explain the sūtra by saying *chaṅpare nau yal laghu*—‘the reduplicate, if followed by a light vowel, in the case of a root to which *णि* followed by *चङ्* is affixed’—then there will be no application of these two rules. But if we explain the sūtra by *chaṅpare nau yad aṅgam* ‘the reduplicate of an inflective base to which *णि* followed by *chaṅ* is affixed’—then those two rules will apply to *chakās*. Thus in the first case we have *चचचकासत्*, in the second *चचोचकासत्*.

Verse 5. Because Kaiyaṣa alone has given these two alternative explanations, the rules become applicable even where an *ak-vowel* of *णि* is elided: so as to make them applicable to *agit* roots also.

NOTE : There are two conflicting views, one of Haradatta and another of Kaiyaṣa. They can be harmonised by giving them different scopes.

कमु ४७० कान्तौ । कान्तिरिच्छा ॥

470. ✓*Kamu*, to desire. Pre. कामयते । Per. कामयाज्यते । I Fut. कामयिता । II Fut. कामयिष्यते । Imperative, कामयताम् । Imp. अकामयत । Pote. कामयेत । Bene कामयिषीष्ट । Aorist अचीकमत । Caus. कामयति । Here the first *णि* is elided by VI. 4. 51. S. 2313. Desi. चिकामयिते । Ger. कामयिष्या । Noun कामना ॥

470. A. ✓*Kamu*, without *णि* before *ārdhadhātukas*. Pre. कामयते । Per. चकमे । I Fut. कयिता । II Fut. कयिष्यते । Bene. कयिषीष्ट । Aorist अचकमत । Caus कामयति (Vṛddhi by *न कयमिचमि*). Desi. चिकमियते । Inten. चङ्कम्यते । There is no *yap-luk* form. See ✓*गुप्* । Past, Part, Pass. कान्तः Ger. कमित्वा or कान्त्वा । The *ड* makes *चद* optional. Nouns कामुकः (III. 2. 154. S. 3134) कम्पः (III. 2. 167. S. 3147) कम्पनः । कंसः (Up. III. 62).

Here end the anuddhat roots ending in a nasal.

Now the thirty roots upto ✓*कमि* inclusive are *Parasmaipadi*.

अथ क्रम्यन्तास्त्रिंशत्परस्मैयदिनः ॥

अण ४७१, रण ४७२, वण ४७३, भण ४७४, मण ४७५, कण ४७६, कण ४७७, जण ४७८, झण ४७९, ध्वण ४८०, घण ४८१ शब्दा-
र्थाः । अणति । रणति । वणति । ककारादिस्वाभ्यासलोपीन । वधणतुः । वधणिय ।
धणः कैश्चिद्व्यति । धणति ॥

471. ✓Aṇa, to sound. Pre. अणति । Per. अण । I Fut. अणति । Caus. अणयति । Aorist अ+अणयत् । Desi. अणयिष्यति । Nouns अणुः 'small,' 'a kind of grain' अणवः (Up. I. 114). अणुः or अणवः 'a boat.'

472. ✓Raṇa, to sound. Pre. रणति । Per. रण । I Fut. रणति । Aorist अरणीत् or अरणीत् । Caus. रणयति Aorist अरीरणीत् or अररायत् । Desi. रिरणयति । Inten. रंरयते । Yaṅ luk रंरणीति or रंरणि । D. रंरायः । Past Part. 'Pass. रणित' or रणित । Nouns रणनं 'sound,' 'noise,' रणः 'War,' 'sacrifice,' रणरणकः 'anxiety'.

473. ✓Vaṇa, to sound. Pre. वणति । Per. वण । I Fut. वणति । The rule VI. 4. 126 S. 2263 does not apply, because the root begins with व; and so there is no v nor elision of the reduplicate. वणतुः वणिय । Nouns वाणः । वाणी । वाणिनी 'a clever woman,' वण्ड 'an ox without a tail.'

474. ✓Bhaṇa, to sound. Pre. भणति । Per. बण । I Fut. भणति । Nouns भाणः । भणति । भंड । भण्ड ॥

475. ✓Maṇa, to sound ; murmur. Pre. मणति । Per. मण । I Fut. मणति । Nouns मणितम् । मणिः । मणिकः । मंडः ॥

476. ✓Kaṇa, to sound. Pre. कणति । Per. कण । I Fut. कणति । Nouns कणः । कणिका । कंडः (Up. I. 103).

477. ✓Kvaṇa, to sound, jingle, tinkle, hum, warble, sing. Pre. क्वणति । Per. क्वण । I Fut. क्वणति । Nouns क्वाणः । क्वाणः 'harp.' कुणारः (Up. III. 76) 'grain 'a sacrificer' accessory.' कुणयम् (Up. III. 143).

478. ✓Vraṇa, to sound. In some texts it is ✓braṇa with a labial B. Pre. व्रणति । Per. व्रण । I Fut. व्रणति ॥

479. ✓Bhraṇa, to sound. Pre. भ्रणति । Per. ब्रण । I Fut. भ्रणति ॥

480. ✓Dhvaṇa, to sound. Pre. ध्वणति । Per. दध्वाण । I Fut. ध्वणति ॥

481. ✓Dhaṇa, to sound. According to Mādhaviya, the Saṃmatā gives ✓dhrāṇi. Some read ✓dhaṇi. Pre. धणति ॥

ओण ४८२ अपनयने । ओणति । ओणांचकार ॥

482. ✓Opri, to remove, take or drag along. Pre. ओणति । Per. ओण । I Fut. ओणति । Caus. ओणयति । Aorist मा भवाओणयत् । Desi. ओणयिष्यति । Nouns ओणवन् । N. s. ओणावा 'a thief' (III. 2. 75 S. 2980, VI. 4. 41 S. 2982) fem. ओणावरी (IV. 1. 7. S. 456).

ओण ४८३ वर्णमस्योः । ओणति । ओणय ॥

483. ✓Opri, to go, move ; to become red. Pre. ओणति । Per. ओण । I Fut. ओणति । Caus. ओणयति । Aorist ओणयत् । Desi. ओणयिष्यति । Inten. ओणयते । Yaṅ luk ओणयति । Nouns ओणः । ओणी । ओणा (IV. 1. 43 S. 501).

ओण ४८४ संघाते । ओणति ॥

484. ✓Sronṇi, to collect. Pre. ओणति । Nouns ओणः । ओणी । ओणा a star.

श्लोष ४८५ च । शोणादयस्त्रयोऽप्री तात्त्व्याज्जादयः ॥

485. ✓ *Śloṇri*, to collect. Pre. *श्लोणति* । The three roots *śloṇri*, *śroṇri* and *śloṇri* begin with a palatal sibilant.

पैप्रि ४८६ गतिमेरणरक्षणेष्ु । प्रैप्रु रति क्वचित्पयस्ते । विप्रैष ॥

486. ✓ *Paipri*, to go, 2. to send, 3. to embrace, adhere. (!) Some read it as ✓ *Praipri*; others as ✓ *lainpri*. Pre. *पैप्रति* ॥

486. A ✓ *Praipri*, to go, approach, send, embrace. Per. *पिप्रैष* ।

486. B. ✓ *Lainpri*, to go' approach, send, embrace.

ध्रण ४८७ शब्दे । उपदेशे नान्तेऽयम् । रवाभ्याम्—(२३५) रति यात्वम् । ध्रयति । शोपदेशकलं यद्भुक्ति । दंभन्ति । कण इत्यपि क्वचित् । वेणुतुः, वेणिय ॥

487. ✓ *Dhrāṇa*, to sound. This root has a *ṇ* as its final in the upadeśa, &c., originally it is *ध्रन*, the *ṇ* is changed to *ण* by VIII. 4. 1, S. 235. The result of the root being *ṇ* ending originally appears in *yañ luk*; where this *ṇ* is changed to anusvāra. This anusvāra is then changed to *ṇ* before *तु*, as *दंभन्ति*. Of course, it must be remembered that *ṇ* changed to *ण* by VIII. 4. 1, S. 235 is considered asidddha (VIII. 2. 1, S. 12) for the purposes of VIII. 3. 24, S. 123 or anusvāra change. As *दंभन्ति*. Had it been *य* originally, VIII. 3. 24, S. 123 would not have applied; and the form would have been *दंभयित*. The nasal in the reduplicate is by VII. 4. 85 S. 2643. Pre. *ध्रयति* ।

487 A. ✓ *Baṇa*, to sound. Pre. *बयति* । Per. *बवाण*, *वेणुतुः*, *वेणुः*, *वेणि* । According to Māihava, *वण*, *भण* and *धण* are also read here in some lists. According to Maitreya, *भण* is found in *Daṇḍaka*, and *धण* in *Saumatā*.

487 B. ✓ *Vaṇa*, to sound. Pre. *वयति* । Per. *ववाण* । *वयणतुः* ॥

कनो ४८८ क्षोभिकान्तिगतिषु । चकान ॥

488. ✓ *Kaṇi*, to shine, 2 to love, wish; 3. to go. Pro. *कनति* । Per. *चकान* । I Fut. *कनिता* । Nouns. *कन्या* । *कानीनः* । *कनकम्* ॥

शृण ४८९, वन ४९० शब्दे । स्तनति । वनति ॥

489. ✓ *Śṛṇa*, to sound. Pre. *स्तनति* । Per. *स्तनान* । I Fut. *स्तनिता* । Caus. *स्तनयति* । Aorist *स्तनित* । Desi. *तिस्तनयति* । Inten. *तंस्तन्यते* । *Yañ luk* *तंस्तनोति*, or *तंस्तनि* । Nouns. *स्तान्यम्* । *स्तनः* । *स्तन्यम्* । *अभिनिष्टानः* (VIII. 3. 86, S. 3193)

490. ✓ *Vana*, to sound. Pre. *वनति* । Per. *वानान* । *ववनतुः* । I Fut. *वनिता* । Nouns. *वनिष्ठः* (Up IV. 2). The rectum, part of the entrail of an animal offered in sacrifice. *वनम्* । *वन्यः*, वतिः (VI. 4, 37 S. 2428) *वन्ति* (VI. 4. 39, S. 8311) *Pass Part.* *वनिताम्* । Ger. *वनिता* ॥

वन ४९१, वण ४९२ संभक्तौ । वनेर्यभेदात्पुनः पाठः । सनति । वसान । वेणुतुः ॥

491. ✓ *Vana*, 492. ✓ *Shāṇa*, to honor. *वन* has been repeated here. It has a different meaning from the *वन* mentioned before. It is conjugated like the preceding. Pre. *वनति* । Nouns *वनिन्* 'worshipping,' *तद्वनः* (Ker opanishad)

492. ✓ *Shāṇa*, 'to honor.' Pres *सनति* । Per. *सवान* Dual *वेणुतुः* &c. In forming the Benedictive the following sūtra applies.

२४१८ । ये त्रिभाषा । ६ । ४ । ४३ ॥

जनसमूहनामाख्यं वा व्याख्यातैः कश्चित् । सायात्—सन्धात् ॥

2319. There is optionally the substitution of long **अ** for the finals of **अन्**, **अन्** and **अन्** before an affix beginning with **य** and marked with an indicatory **अ** or **इ** ॥

NOTE:—Thus जायते or जयते (with यङ्) अजायते or अजजयते (with यङ्). So also सायते or सजयते, साजायते, or संजयते, ज्ञायते, or ज्ञजयते, साक्षायते or सक्षजयते. Before the vikarṇa षष्ठी of the Fourth class, which is कित् according to I. 2. 4; the जा is *always* substituted for ज by VII. 3. 79. No option is allowed there.

Therefore in the Benefictive of ✓ सन we have सायात् or सन्यात् ॥

492. ✓ *Shapa*, to honor. *Pre.* सन्ति । *Per.* सप्त । *सेतु.* । *I Fut.* सन्ति । *Bene.* स्यात् । *संज्ञात्* । *Desi.* सिस्तिषति । *सिद्धान्ति* (VI. 2. 49 S. 2618 read with VI. 4. 42 S. 2504), *Inten.* सास्यते । *संज्ञात्* । *Yāh* *luk* संस्यति, or संसन्ति *Dual* संसतः । *Noun* सप्तः 'peak,' *Past. Part. Pass.* सतः । *Past. Part. Active* सप्तवान् ।

अम ४९३ गत्यादिषु । कनीशीतिक्वितिगति- इत्यत्र गतेः परयोः शब्द-
संभक्तयोरादिशब्देन सहः । अभिति । आम ॥

493 ✓ *ama*, to go, 2. to sound 3. to honour. The word अदि in मत्वादि means the गति. of the root कर्त्तृ no 488, plus the अच् and हभक्ति of the root; that follow it. Pre. अमसि; Per. आम; आमसु; 1 Fut. अमिषा; Cau. आमयति. Desi. अमिमयति. Nouns. अमः; आमदः 'Dysentery' आन् (with kvip). अमित्रः, अमः. आचक्षु. Past, Part. Puss. अमित्रः or आन्तः; अमित्रवान् or आन्तवान् ॥

द्रम ४९४, हम्म ४९५, मीम् ४९६ गतौ। द्रमति। दद्राम। हम्पन्त-
(२२९९) इति नष्टिः। अद्रमीत् हम्मति। जहम्म। मिमति। मिमीम। अयं शब्दे च॥

494. ✓ Drama, 495. ✓ Hamma, 496 ✓ Mimfi, to g. about; run.
Pre. द्रमति । Per. दद्राम । The Viddhi is prohibited by S. 2299. I Fut. द्रमिषा ।
Aorist अद्रमीत् । Caus. द्रमयति । Aorist अद्रिमत् । Pass. अद्रमि or अद्रमि with विद्ध्य
and द्रमद्मम् or द्रामदामम् with यदुत् । Fut. द्रमिष्यते or द्रामिष्यते or द्रमिष्यते ।
Desi. दिद्रमिषति । Inten. दद्रम्यते Yau luk दद्रमीति or दद्रमि D दद्रमन्तः । 1st P
दद्रमि (VIII. 2. 65 S. 3399). Imp. अद्रन्त (VIII. 2. 64 S. 341). Nouns द्रमिडः ।
दद्रमणः । द्रमः ॥

495. १/Hamma to go. Pre. जहमति । Per. जहम । I Fut. जहमिष्यति । Caus. जहमयति । Aorist अजहमन् । Desi. निजहमिष्यति । Inten. जेहम्यते । Yuh luk जहम्येति or जहन्ति । D. जहन्तः । Imperfect अजहन् । Nouns जहमतिः 'Knowledge'.

496. *Minri*, to go. Some say it means 'to sound' also. *Pre*, *मीमति* । *Per*, *मिमोस* । *मिमंसुः* । *I Fut*, *मीयति* । *Class*, *मीयथि* । *Aorist*, *अमिमोसत्* । *Desi*, *मिमंसिषति* । *Inten*, *मेमोष्ये* । *Yāu luk*, *मेमोमीति* or *मेमोन्ति* । *Imperf*, *अमेमोन्* । *Past part*, *Pass*, *मिमितः* । *Ger*, *मीमत्वा* ॥

चमु ४९७, वमु ४९८, जमु ४९९, जिमु ५००, भमु ५०१, बदने।

497. ✓ Chinnu, 498 ✓ Chhannu, 499 ✓ Jamu, 500 ✓ Jimu, 501 ✓ Jhamn, to ext. When the root चमु is preceded by चा then the vowel is lengthened by the following sūtra. Pre. चमति । Per. चवाम । Desmuः । I Fut. चमिष्यामि । Caus. चामयति । Desi. चिमिमिषति । Inten. चमम्यते । Yañ luk चञ्चति । D. चञ्चान्ताः । Nouns चमसः spoon, चम्पुः ॥

२३२० । ष्टिवृक्लमुचमां शिति । ३ । ३ । ७५ ॥

यवाङ्गुयो दीर्घः स्याच्छति ॥

+आङि चम इति वक्तव्यम्+

आचामति । 'आङि' किम् । चमति । विचमति । अचमीत् । जितिं जेचित्पठन्ति । जेमति ॥

2320. Before any other Present character (श्चत्), the root vowel of ष्टिवृक्, कम्, and आ-चम् is lengthened.

Vartika :— It should be stated that the rule applies to ✓cham, only then, when it is preceded by the preposition अ, and not otherwise.

Thus आचामति । Why do we say 'when preceded by आ' ? Observe चमति, विचमति । The Aorist is अचमीत् । Some read ✓जिति also here. Thus जेमति ॥

Note : The Kāśika reads this sūtra as ṣṭivu-klam-āchamām śti, having inserted the आ from the vārtika. ✓Klam lengthens its vowel before āyan by VII. 3. 74 S. 2519, the present rule produces this change before the affix śap also, which it gets by III. 1. 70.

497 A. ✓āchamu, Pro. आचामति । Imperative आचामतु । Imper. आचामतु । Caus. आचामयति । Nouns चमः । चमकः ॥

498. ✓Chhamu, to eat, Pre. हमति । Per. चच्छाम । I Fut. हमिता । Caus. हमयति । Pass. Aor. अहमि or अहामि । Nvul कामं कामम् । Fut. कमिष्यते or कामिष्यते or कमिष्यते । Desi. चिच्छमिषति । Inten. चच्छम्यते । Yāh luk चच्छमीति or चच्छन्ति । D चाच्छान्तः ॥

499. ✓Jamu, to eat. Some read this as जित् । Pre. जमति । Per. जजाम जेमतुः । I Fut. जमिता । Past Part. Pass. ज्ञान्तः । Ger. जमित्वा or ज्ञात्वा ॥

500. ✓Jinu, Pre. जेमति । Ger. जेमित्वा (?) or जिषत्वा । Noun जेमनम् ॥

501. ✓Jhamu, Pre. हमति । Per. जहाम । I Fut. हमिता ॥

क्रम ५०२ पादविक्षेपे ।

Now we take up the conjugation of 502. ✓Kramu, 'to walk, to step.' This root takes ष्वन् vikaraṇa also by the following sūtra.

२३२१ । वा भाशभलाशभमुक्रमुक्लमचतिचटिलवः । ३ । १ । ७ ॥

श्वस्यः श्वस्या स्यात्कश्चैव साविधातुर्न परे ॥

2321. The affix ष्वन् is optionally employed in the active voice before a sārvadhātuka affix after the following verbs ; भाश् 'to shine', भ्लाश् 'to shine', भम् 'to whirl', कम् 'to walk', कम् 'to be sad', चम् 'to fear', चुट् 'to cut', and चम् 'to desire.'

Note :— Thus भाशते or भाष्यते 'he shines' ; भ्लाशते or भ्लाष्यते, he shines, ' भमति or भाष्यति 'he whirls' ; कामति or काष्यति 'he walks' ; कामति or काष्यति 'he is sad.' So also चष्यति or चवति ; चुट्यति or चुटति ; चष्यति or चवति ॥

Thus क्रम+ष्वन्+ति or क्रम+ष्वन्+ति । Now applies the following sūtra,

२३२२ । क्रमः परस्मैपदेषु । ३ । ३ । ७६ ॥

कमेर्दीर्घः स्यात्परस्मैपदे परे शिति । क्राम्यति - क्रमति । चक्राम । क्राम्यतु-क्रामतु ॥

2322. The long is substituted in क्रम, before a चित् affix, in the Parasmaipada.

As क्रामति, क्रामतः, क्रामन्ति or क्राम्यति &c. Per. चक्राम । Imperative क्राम्यतु or क्रामतु &c.

Why in the Parasmaipada ? Observe आक्रमते अक्रियः ॥

How do you explain the lengthening in उत्क्राम and उत्क्राम (Imperative 2nd Per. Sg.) For when हि is elided by लुक्, (VI. 4, 105) then by I. 1. 63, the affix being dropped by a *bul* elision, it would produce no effect and so there ought to have been no lengthening ? This is no valid objection. The prohibition of I. 1. 63, applies to the *अङ्ग* stem after which the affix is elided. Here क्रम् is not a stem or *anğa* with regard to हि, but it is a *stem* with regard to अङ्ग as क्रम्+अङ्ग+हि. Therefore, though हि is elided, the lengthening will take place by I. 1. 62, (प्रत्यय लक्षणम्.) ॥

२३२३ । लुक् क्रमोरेनात्मनेपदनिमित्ते । ७ । २ । ३६ ॥

अनेपेट । अक्रमोत् ॥

2323. The augment इद् is added to *Ārdhahātukavalādi* affixes after ✓लु and ✓क्रम, only then when they do not occasion the taking of the Personal endings of the *Ātmanepada*.

The roots लु and क्रम् are *udātta*, and will get इद् augment naturally, the *sūtra* makes a restriction or *niyama*. The restriction is that when the roots themselves occasion *Ātmanepada* affixes, then they do not take इद्, otherwise they will. Thus अक्रमोत् ॥

502. ✓Kramu, To walk, step. Pre. क्रामति । Per. अक्राम । अक्रमतुः । I Fut. क्रमिता । II Fut. क्रमिष्यति । Imperative क्रामतु । Imper. अक्रामतु । Pot. क्रामेत् । Bene. क्रम्यात् । Aorist अक्रमोत् । Condi. अक्रमिष्यत् । Caus. क्रमयति । Aorist अचक्रिमत् । Desi. चिक्रमिषति । Inten. अङ्क्रमयते । Yān luk. अङ्क्रमीति or अङ्क्रमति । Past Part. Paas. क्रान्तः । Ger. क्राम्यता । (VI. 4, 18 §. 3329). or क्रमित्वा । Nouns क्रमः । क्रमकः । अङ्क्रमय । अक्रः । क्रिमिः ॥

502 A. ✓Kramu, This root is *Ātmanepadi* also when simple. (I. 3. 43. S. 2716). Pre. क्रमते । Per. अक्रमे । I Fut. क्रन्ता । II Fut. क्रन्त्यते । Imper. अक्रमेत । Pot. क्रमेत । Bene. क्रंवीष्ट । Aorist. अक्रंस । Condi. अक्रन्त्यत ॥

Here, *अङ्क्रम* is the *Ātmanepadi* root.

अय रेवक्यान्ता अनुदात्तेतः ॥

The roots upto रेव inclusive are *anudātṭet*.

अय ५०३, अय ५०४, अय ५०५, अय ५०६, अय ५०७, अय ५०८, अय ५०९, गतौ । अयते ॥

The Present is अयते । In forming the Perfect the following *sūtra* applies :—

२३२४ । दयायासश्च । ३ । १ । ३७ ॥

‘दय’ ‘अय’ ‘आस’ इभ्य आम्स्याल्लिटि । अयांचको । अयिता । अयिवीष्ट ॥

2324. After the verbs दय ‘to give,’ ‘to go,’ and ‘to protect,’ अय ‘to go,’ and आस ‘to sit,’ there is the affix आम्, when लिट follows.

Thus अयांचको । First Future अयिता । Pot. अयेत । Benedictive अयिवीष्ट । Before the affix अम् of the Perfect and Aorist, the following rule applies :—

२३२५ । विभाषेतः । ८ । ३ । २८ ॥

इत्थः परो य इदं ततः परेषां लोध्यं लुङ्, क्तिटां धव्य वा सूर्यजः स्यात् । अविधीद्वम्-
अविधीष्यम् । आदिष्ट । आदिद्वम्-आदिष्यम् ॥

2325. The cerebral sound is optionally substituted for the $\check{v}$ of लोध्यम् and of the Aorist and the Perfect after the augment इट्, when the stem ends in इण् ॥

Thus अविधीद्वम् or अविधीष्यम् । Aorist: आदिष्ट; आदिद्वम् or आदिष्यम् ॥

When upasargas ending in र र such as nir, dur, or pra precede ✓aya, the r is changed to l by the following.

२३२६ । उपसर्गस्यायतौ । ८ । २ । १८ ॥

अयतिपरस्योपसर्गस्य यो रेफस्तस्य सत्त्वं स्यात् । प्रायते-पलायते । निस्, दुरो अन्वत्यादिप्रत्याय
जत्वम् । निरयते । दुरयते । निर्दुरोस्तु निरयते । दुलयते । 'प्रत्ययः' इति निश्चयो रूपम् । अय
जत्वम् 'उदयति विततोर्ध्वरश्मिरज्जो' इति माघः । 'इट्' 'क्तिट्' 'कटी' इत्यत्र प्रथितस्य र्भविष्यति ।
वट् । × अनुदात्तेत्यलक्षणात्मात्सेनेपदमनित्यम् × । अक्षिणीकृत्कार्याज्जापकात् । वादितात् वचये ।
चेये । नेये । चेये । तेये । प्रणयते । नेये ॥

2326. $\check{v}$ is substituted for the r of a Preposition, when ✓अय follows.

Thus पलायते, प्लायते । The $\check{v}$ of the Prepositions दुस् and निस् is changed to $\check{r}$, but this $\check{r}$ is not changed to $\check{v}$, because it is asiddha; thus we have the forms निरययम्, दुरययम् । But there is a preposition निर् also, the $\check{r}$ of which is changed to $\check{v}$, as निरययम् । See VII. 2. 46. So also there is a Preposition दुर् which forms दुलयते ॥

The word प्रत्ययः is not formed from प्रति + ✓अय but from प्रति + इण् ॥

If the root अय is Atmanepadi why is it conjugated as Parasmaipadi in the following line of Māghs:—" udayati vitatorrdhva rasmi rajjan." The word udayati is not formed by ud+✓ay but from ud+✓i; the ✓i is obtained by the analysis of ✓कटी as we have already shown. See ✓कटी. No. 342. Or the following maxim applies:

Maxim:—The ātmanepada, which a root may take because it is enunciated in the Dhātupāṭha as anudātteta is not of universal application. This maxim we infer from the jñāpaka of ✓अक्षिङ् which is shown with an indicative इ । This root is of Aḥādī class No. 7. It is read as anudāttet. It would have been conjugated in the ātmanepada by the mere fact of its being called anudāttet, the further adding of इ shows that the anudāttet ātmanepada is not universally valid.

In the Perfect of ✓वय, the rule VI. 4. 126 S. 2263 applies, because the root begins with a व and so we have वचये and not चेये । But चेये, नेये, चेये, तेये, प्रचयते and नेये ॥

503. ✓Aya, to go. Pfs. अयते । Per. अयांचक्रे । I Fut. अयिता । II Fut. अयिष्यते । Imperative अयताम् । Imper. आयत । Pots. अयेत् । Bene. अविधीष्ट, अविधीद्व (or अय)म् । Aorist आदिष्ट, आदिद्व (or अय)म् । Condi. अयिष्यत । Caus. आययति । Aorist अ + अयिष्यत् । Desi. अयिष्यते । Nouns आयः । अयः ॥

504. ✓Vaya, to go, move. Pre. अयते । Per. अचये । I Fut. अयिता । Desi. अयिष्यते । Inten. आचयते ॥

504. ✓ Vaya, in the Yañ luk, Pre. वावयीति or वावयति । D. वावतः । Pl. वावयति, 2 S. वावयीति, or वावयि, वावयः, वावय, 1. S. वावयीमि or वावामि । वावावः, वावामः । Imperative वाव, वावयामि । Imper. अवावत् ॥

505. ✓ Paya, to go. Pre. पयते । Per. पेये । I Fut. पयिता ॥

506. ✓ Maya, to go. Pre. मयते । Per. मेये । I Fut. मयिता ॥

507. ✓ Chaya, to go. Pre. चयते । Per. चेये । I Fut. चयिता ॥

508. ✓ Taya, to go, move; to guard, protect. Pre. तयते । Per. तेये । I Fut. तयिता । Noun तयः 'protection'

509. ✓ Naya, to go; to protect. According to Maitreya, it means 'to protect' also. Pre. नयते । Per. नेये । I Fut. नयिता ॥ In some lists ✓ नयि is also mentioned.

दय ५१० । 'दानगतिरक्षणाहिंसादानेषु' । आदानं दहणम् । दयांचक्रे ॥

510. ✓ Daya, to grant; give; 2. to go, 3. to protect; 4. to hurt; (to feel pity) 5. to accept. The word आदान means to accept. Pre. दयते । Per. दयांचक्रे । I Fut. दायिता । Nouns दयालुः, दया ॥

रय ५११ गतौ ।

511. ✓ Raya, to go. Pre. रयते । Noun रायः ॥

ऊयी ५१२ तन्तुसंताने । ऊयांचक्रे ॥

512. ✓ Uyi, to weave; sew. Pre. ऊयते । Per. ऊयांचक्रे । I Fut. ऊयिता । Caus. ऊययति । Aorist अ + ऊयिषत् । Past Part. Pass. ऊतः । Past Part Active ऊतवान् । Ger. ऊयित्वा । Noun ऊतिः ॥

पूयी ५१३ विशरणे दुर्गन्धे च । पूयते । पुपूये ॥

513. ✓ Pūyi, to split up; to stink; to putrefy. Pre. पूयते । Per. पुपूये । I Fut. पूयिता । Caus. पूययति । Aorist, अपूपुषत् । Desi. पुपूयिषते । Inten. पोपूयते । Yañ luk. पोपूयीति or पोपूयति । D. पोपूतः । Past Part. Pass. पूतः । Past Part. Active पूतवान् । Ger. पूयिता । Nouns पूयः 'pus,' पूतिः ॥

झूयी ५१४ शब्दे उन्दे च । झुझूये ॥

514. ✓ Knūyi, to make a creaking sound; to be wet. Pre. झूयते । Per. झुझूये । I Fut. झूयिता । Caus. झोपयति (VII. 3. 36 S. 2570). Aorist, अजुजुषत् । Yañ luk. जोझूयीति । Noun खेलकोपं दृष्टदेवः 'It rained enough to wet the garment.'

क्षमायी ५१५ विधूने । क्षमाये ॥

515. ✓ Kshmayi, to shake; tremble. Pre. क्षमायते । Per. क्षक्षमाये । I Fut. क्षमायिता । Caus. क्षमापयति । Aor. अविक्षमयत् । Caus. Yañ luk. चाक्षमाययतीति । Desi. विक्षमाययते । Inten. चाक्षमायते । Yañ luk. चाक्षमायीति, or चाक्षमायति । D. चाक्षमीतः । Imperative चाक्षमीतात् and चाक्षमीत । Past. Part. Pass. क्षमातः । Past Part Act. क्षमातवान् ॥

स्फायी ५१६, ओप्यायी ५१७, वृद्धौ । स्फायते, पस्फाये, प्यायते ॥

516. ✓ Sphāyi, 517 ✓ Opyāyi, to grow large or fat; to swell. Pre. स्फायते । Per. पस्फाये । I Fut. स्फायिता । Caus. स्फाययति । (VII. 3. 41. S. 2593). Aorist अस्फायत् । Yañ luk. यास्फाययति । Nouns, स्फाः । स्फाययम् । स्फीरः । Past. Part. Pass. स्फीतः । (VI. 1. 22. S. 3044). Past Part. Pass. स्फीतवान् ॥

517. ओष्यादी बृद्धौ 'To grow large.' Present ष्यायते । In forming the Perfect, पी is substituted by the following.

२३२७ । लिङ्गलोपः । इ । १ । २८ ॥

लिङि षङि च ष्यायः पीभाषः स्यात् । पुनः प्रसङ्गविज्ञानात्पीशब्दस्य द्वित्वम् । 'परनेकावः— (२७२) इति षङ् । पिब्ये । पिब्यति । पिब्यिरे ॥

2327. There is substitution of पी for ष्याय्, when the affixes of the Perfect (लिङ्) and the Intensive (यङ्) follow.

The anuvṛtti of the word विभाषा ceases. The phrase ष्यायः पी of the preceding Aṣṭādhyāyī sūtra is drawn into this by force of the word च 'and'; thus ऋषिय्ये, ऋषिय्याते, ऋषिय्यिरे । The rule of substitution of पी being a subsequent rule, would have debarred reduplication which precedes it in order. The reduplication, however, takes place after the substitution, by force of the maxim of पुनः प्रसङ्ग "occasionally the formation of a particular form is accounted for by the fact that a preceding rule is allowed to apply again, after it had previously been succeeded by a subsequent rule." Thus पी+लिङ् = पि+पी+त = पि+प्य+य (VI. 4. 82 § 272 the य being substituted) = ऋषिय्ये with the affix आ । So also in the Intensive, as ऋषेयीयते, ऋषेपीयेते, ऋषेपीयन्ते ॥

In the Aorist, the following rule applies :—

२३२८ । दीपजनबुधपूरितायिष्यायिभ्योऽन्यतरस्याम् । इ । १ । ६१ ॥

इभ्यश्चलोऽवयवा स्यादेकवचने तशब्दे परे ॥

2328. चिष् is optionally the substitute of चिञ्, when त, the third person singular of the Atmanepada follows, after the verbs दीप्, 'to shine,' जन् 'to be produced,' बुध् 'to teach or know,' पूर 'to be full,' ताय् 'to extend or protect' and ष्याय् 'to swell'.

NOTE :—Thus अदीपि or अदीपिष्ट 'he shone'; अजनिष्ट 'he was produced'; अदीपि or अबुध 'he knew'; अपूरि or अपूरिष्ट 'he was full'; अतायि or अतायिष्ट 'he extended'; अष्यायि or अष्यायिष्ट 'he grew'.

Then applies the following.

२३२९ । चिषो लुक् । इ । ४ । १०४ ॥

चिष्ः परस्य तशब्दस्यलुक्स्यात् । अष्यायि — अष्यायिष्ट ॥

2329. The personal-ending त is elided after चिष्, the third person, singular Atmanepada of the Aorist.

Thus अष्यायि or अष्यायिष्ट ॥

NOTE :—As अहारि, अलादि, अकारि, अषादि । So also अहारितराम्, अहारितमाम् here the elision of the personal affix त (III. 1. 60) of the Aorist being considered as *asiddha*, the affixes तरप् and तमप् are not elided; though if the sūtra were to be literally interpreted, every affix after चिष्, ought to be elided. Or the word अङ्गिति is understood here; so that कित् and कित् affixes of चिष् are elided and not every affix.

517. ✓ Oṣyāyi, to grow large. Pre. ष्यायते । Pre. पिब्ये । पिब्याते । पिब्यिरे । पिब्यिरे । पिब्याते । पिब्यिष्ये । पिब्यिष्ये । I Fut. ष्यायिष्ये । Aorist ऋष्यायि or ऋष्यायिष्ट । Inten. पेयीयते । Yañ luk ष्यायाति D. ष्यायातः । Past Part. Pass. पीनः । Act. पीनवान् । Noun ऋष्यायः ॥

तायु ५१८ संतानपालनयोः । संतानः प्रबन्धः । तायते । तताये ।
अतायि-अतायिष्टु

518. ✓ Tāyī, to spread, extend ; 2. to protect, preserve. The word sa-
 tana means context. Pre. तायते । Per. तताये । I Fut. तायिता । Aorist अतायि or
 अतायिष्ट । Caus. ताययति । Aorist अतययत् । Past. Part. Pass. तायितः । Aor. तायितवान् ।

शक ५१९ चलनसंवरणयोः ।

519. ✓ Śalā, to shake ; to tremble ; to cover ; to go. Pre. शलते । Per. शले ।
 I Fut. शलिता । II Fut. शलिष्यते । Imperative शलताम् । Imper. अशलत । Pote. शलेत् ।
 Bene. शलिषीष्ट । Aorist अशलिष्ट । Caus. शालयति । Aorist अशीशलत् । Inten. शालिष्यते ।
 Yāñ luk शालिषीति or शालयति । Imperfect अशालयत् । Past. Part. Pass. शलितः । Ger.
 शलिष्या । Nouns, शलभः । शलकम् । शलाका । शालुकः । शलकम् । शलरुः ॥

519 A. ✓ Chala, has the same meaning as शल । Not found in the Sid-
 dhanta nor in the Mādhaviya, but given by Westergaard.

वक ५२०, वल्ल ५२१, संवरणे संचरणे च । ववले । ववल्ले ॥

520. ✓ Vala, 521 ✓ Valla, to cover, enlouse ; to go. Pre. वनते । Per. ववले ।
 Caus. वलयति । It is मित् according to Bhoja. See ✓ 854. Nouns वाकः ।
 वारः । वलिनः । वलिनः । वलिनः । वलिनः । वलिनः । वलिनः । वलिनः । वलिनः ।

521. ✓ Valla, to cover, to go, move. Pre. वल्लते । Per. ववल्ले । I Fut.
 वल्लिता । Inten. Yāñ luk. Imperfect अवल्लयत् । Nouns वल्लभः । वल्लरी । वल्लिः । वल्लीः ।
 वल्लुरं 'dried meat.'

मल ५२२, मल्ल ५२३, धारणे । मले । ममल्ले ॥

522. ✓ Mala, 523 ✓ Malla, to hold ; possess. Pre. मलते । Per. मले ।
 I Fut. मलिता । Nouns माला । माली । मलयः । मलम् । मलिनः । मलीमलः । मामलकी ॥

523. ✓ Malla, to hold, possess. Pre. मल्लते । Nouns मल्लः । मल्लिका । मल्लकः ।
 मलमल्लम् ॥

भल ५२४, भल्ल ५२५, परिभाषणहिंसादानेषु । भभले । भभल्ले ॥

524. ✓ Bhala, 525 ✓ Bhalla, 1. to describe ; 2. to hurt ; 3. to give. Pre.
 भलते । Nouns भात्रम् । भलुकः । भल्लः ॥

525. ✓ Bhalla, Pre. भल्लते । Nouns भल्लुकः । भल्लः । भल्ली ॥

कल ५२६ शब्दसंख्यानयोः । कलते । ककले ॥

526. ✓ Kala, to sound ; to count. Pre, कलते । Per. ककले । Nouns कावः ।
 कावी । कलिकम् । कलभः । कलिः । कलिका ॥

**कल्लः ५२७ अव्यक्ते शब्दे । कल्लते अशब्दे इति स्वामी । अशब्द-
 स्मृषीभावे इति च ॥**

527. ✓ Kalla, to sound indistinctly. According to Kshirasawāmi it means
 'to remain silent, to make no sound'. Pre कल्लते । Noun कल्लोलः ॥

तेवृ ५२८, देवृ ५२९, देवने । तितेवे । दिदेवे ॥

528. ✓ Tevri, 529 ✓ Devri, to play, sport. Pre. तेवते । Per. तितेवे । I
 Fut. तेविता । II Fut. तेविष्यते । Imperative तेवताम् । Imper. अतेवत । Pote. तेवेत् ।
 Bene. तेविषीष्ट । Caus. तेवयति । Aorist अतितेवत् । Desi. तितेविष्यते । Inten. तेतेवते ।
 Noun तवृः (VI, 3. 19. S. 2561).

529. ✓Devṛi, to play. Pre. देवते । Nouns देवः (Up III. 132). देवता (Up. I. 106). वयुः ॥

वेवृ ५३०, गेवृ ५३१, ग्लेवृ ५३२, पेवृ ५३३, मेवृ ५३४, म्लेवृ ५३५, सेवने । परिनिमित्तः—(२२०५) इति वृत्तम् । परिवर्तते । सिद्धे । अयं सोपदेशोऽपीनि न्यासकारादयः । तद्वाच्यविबुधम् । गेवते । जिगेवे । जिग्लेवे । पिपेवे । मेवते । म्लेवते ॥

530. ✓Shevṛi, 531 ✓Gevṛi, 532 ✓Glevṛi, 533 ✓Pevṛi, 534 ✓Mevṛi, 535 ✓Mlevṛi, (536 ✓Śevṛi, 537 ✓Khevṛi, 538 ✓Klevṛi, 539 ✓Kevṛi,) to serve. Pre. सेवते । Per. सिषेवे । I Fut. सेवित्ता । Caus. सेवयित्ता Aorist. कल्लिसेवत् । Desi. सिसेवित्ते । The स is not changed to ष by VIII. 61, S 2627. Inten. सेवेव्यते । Noun वयुः । Past Part. Pass. सेवितः । Ger. सेवित्वा ॥

NOTE:—This root is enunciated by Nyasakāra and others as सेव । But this is just Bhāṣya.

531. ✓Gevṛi, to serve. Pre. गेवते । Per. जिगेवे ॥

532. ✓Glevṛi, to serve ; worship ; Pre. ग्लेवते । Per. जिग्लेवे ॥

533. ✓Pevṛi, to serve ; Pre. पेवते । Per. पिपेवे ॥

534. ✓Mevṛi, to serve ; Pre. मेवते ॥

535. ✓Mlevṛi, to serve ; Pre. म्लेवते ॥

शेवृ, ५३६, खेवृ ५३७, क्लेवृ ५३८, केवृ ५३९, इत्यप्येके ।

536. ✓Śevṛi, to serve. Pre. शेवते ॥

537. ✓Khevṛi, to serve. Pre. खेवते ॥

538. ✓Plevṛi, to serve. Pre. प्लेवते ॥

539. ✓Kevṛi, to serve ; Pre. केवते ॥

रेवृ ५४० मृवगता । प्रवर्गतिः प्रुतर्गतिः । रेवते ॥

540. ✓Revṛi, to go ; to jump. Pre. रेवते । Nouns. रेवा । रेवणः ।

NOTE:—According to Maitreya रेव and मृव are two roots. But this is doubtful.

Here end Anuddātta roots ending with रेव ॥

अथावस्थान्ताः परस्मैपदिनः ॥

मव्य ५४१ बन्धने । ममव्य ॥

• From this up to ✓वनि ara-udātta i, e. Parasmaipadins.

• 541. ✓Mavya, to fasten, bind. Pre. मव्यति । Per. ममव्य । I Fut. मव्यिता । II Fut. मव्यिष्यति । Imper. मव्यतु । Imper. ममव्यत् । Potens. मव्येत् । Bene. मव्यात् । Aorist. ममव्यीत् । Caus. मव्ययति । Aorist. ममव्ययत् । Desi. मिमव्यिष्यति । Inten. ममव्ये । Noun in वृच् is ममव्यिता or ममव्यिता (VIII. 4. 64. S. 60, VI. 4. 49. S. 2631). Past. Part. Pass. मव्यितः । Ger. मव्यित्वा ॥

541. ✓Mavya, Yap luk conjugation, Pre. ममव्योति or ममवति । D. ममोतः । Pl. ममव्यति । 2. S. ममव्योषि or ममवषि । ममोषः । ममोष । 1. S. ममव्योमि or ममामि । ममोषः । ममोषः । Imper. ममव्योतु, ममोतात् or ममवतु । D. ममोताम् । Pl. ममव्यतु । 2. S. ममोषि or ममोषतात्. Dual. ममोतम् । Pl. ममोत । 1. S. ममव्यामि ममोष्यामि । Imperfect. ममव्योति । ममोतात् । ममव्यतु । 2. S. ममोषः । 1. S. ममव्यम्य । D. ममोषात् । Pl. ममोषाम् ॥

सुहृत् ५४२, ईर्ष्य ५४३, ईर्ष्य ५४४, ईर्ष्यायाः ।

542. ✓ *Shūkṣhya* (*Sūkṣhya*), 543 ✓ *Irkṣhya*, 544 ✓ *Iṛghya*, to disrespect, disregard, slight. Pre. सुहृति or सुहृयति । Per. सुहृत् । I Fut. सुहृष्यति । II Fut. सुहृष्यति । Imper. सुहृयतु । Imper. असुहृयतु । Potent. सुहृयेत् । Bene. सुहृयात् । Aorist. असुहृयत् । Condi. असुहृष्यत् । Caus. सुहृययति । Aorist. असुहृयत् । Desi. सुहृष्यति । Inten. सोसुहृयते or हृयते । Yañ luk सोसुहृयति or सोसुहृष्यति ॥

543. ✓ *Irkṣhya*, to envy. Pre. ईर्षयति । Per. ईर्षयति । I Fut. ईर्षयति । II Fut. ईर्षयति । Imper. ईर्षयतु । Imper. ऐर्षयतु । Potent. ईर्षयेत् । Bene. ईर्षयात् । Aorist. ऐर्षयत् । Condi. ऐर्षयति । Caus. ईर्षययति । Aorist. ऐर्षयत् । Desi. ईर्षयति । Inten. ऐर्षयति ॥

544. ✓ *Iṛghya*, to envy, Pre ईर्षयति । Per. ईर्षयति । I Fut. ईर्षयति । Caus. ईर्षययति । Aorist. ऐर्षयत् । Desi. ईर्षयति or ईर्षयति (III. 1. 7. S. 2608 *Vart.*). Noun. ईर्ष्या ॥

हय ५४५ गतौ । अहयति । यान्तत्वाच्च वृद्धिः ॥

545. ✓ *Haya*, to go. Pre. हयति । Per. अहय । अहयिच । I Fut. हयति । Aorist. अहयति (There is no Vridhhi as the root ends in य VII. 2. 5. S. 2299). Caus. हाययति । Aorist. अहययत् । Desi. जिहयति । Inten. जाहयते । Ger. हयित्वा । Noun. हयत् (with kvip), हयः horse.

546. ✓ *Haya*, Yañ luk conjugation. pre. जाहयति or जाहति । D. जाहतः । Pl. जाहयति । 2. S. जाहसि । 1. S. जाहामि ॥

शुच्यी ५४६ अभिषवे । अवयशानां शिथिलीकरणं सुरायाः संधानं वाभिषवः स्नानं च । शुशुच्य । चुच्य ५४६ वा इत्युक्ते ॥

546. ✓ *Suchyi*, to squeeze, express (as juice); to distil. *Abhishava* means the loosening of the ingredients or members of a thing, as well as to distil liquor. According to Chandra it means 'to bathe' also. It is the sacred bath or baptism. Some read the root as ✓ *chuchya*. Pre. शुच्यति । Per. शुशुच्य । I Fut. शुच्यति । Caus. शुचयति । Aorist. अशुचयत् । Desi. शुशुच्यति । Inten. सोशुच्यते । Noun in शुच् — सोशुचिता or सोशुच्यता । Noun शुक्तिः ॥

546. ✓ *Suchyi*, Yañ luk conjugation. Pre. सोशुच्यति or सोशोति । d. सोशुतः । Pl. सोशुच्यति । 2. S. सोशुच्योषि or सोशोषि । 1. S. सोशुच्योमि or सोशोमि । सोशुच्यः । Imper. सोशोषतु or सोशुष । Imperfect अशुचयत् ; अशुचयम् ॥

546. A ✓ *Chuchyi*, to squeeze &c. Pre. चुच्यति ।

हृय ५४७ गतिकान्त्योः । जहृय ॥

547. ✓ *Harya*, to go ; to worship ; to be weary or fatigued. Pre. हृयति । Per. जहृय । I Fut. हृयति । Caus. हृययति । Aorist. अजहृयत् । Desi. जिहृयति । Inten. जाहृयते । Trich जाहृति or जाहृयति । Nouns. हृः (with kvip) हृय । Ger. हृयित्वा ॥

547. ✓ *Harya*, Yañ luk conjugation. Pre. जाहृयति । जाहृतिः । d. जाहृतः । Pl. जाहृयति । 2. S. जाहृषि । 1. S. जाहृमि । Imperative. जाहृषि । जाहृषाणि । Im. अजहृयत् । अजहृयम् । अजहृयुः । अजहृयम् ॥

अल ५४८ भूषणपर्याप्तिवारणेष् । अलति । आल ॥

548. ✓ *Ala*, to adorn, to be competent or able, to prevent. Pre. अलति । Perfect आल । In forming the Aorist, the following sūtra applies:—

२३३० । अतोऽन्तस्ये । ० । ३ । २ ॥

'अ' इति सुप्रसङ्गीकम् । अतः समीची यो वी तदन्तस्याङ्गत्वेन दृष्टं स्वत्वरन्ते री वी तिच । 'नन्दि' (३२८८) इति निवेद्य 'अतोऽन्तस्ये' (३२८९) इति त्रिश्रित्यस्य व्याख्यातः । स भवानासीत् 'अ' स्वरितोऽन्तस्ये । तन्मतेऽन्तस्ये इत्यादि ॥

2330. The Vṛiddhi is substituted for the short अ, when it is immediately followed by the final र or ल of a root, before the Paras- maipada sikh-Aorist.

The 'अ' in the sūtra is in the Genitive case, the case-affix is elided here.

NOTE: If the word 'anta' in the sūtra be taken to mean a member or a part, and 'ranta' be taken as a Bahuvrīhi, meaning "that which has a l or a r as its member"; and the word अङ्ग be taken as separate, then there would be no necessity of using the word anta in the sūtra; the talanta-vrīhi would have been enough, and would have shown that l or r must be *final*. And in that view the rule would have applied to अवल्लि also. If the word anta be taken to mean 'proximity' as it is taken by the Kāśika in the above note, then if the compound be genitive Tatpurīsha, the rule would apply to √Rap, √Trau, √Salla &c: because here r or l is in proximity to the अ of the root stem. But if the compound be Karmadhāraya, meaning "the proximate l or r" then anta being attributive ought to have stood first in the compound. To avoid all these difficulties the author says "l r is in the genitive case &c." The sūtra, therefore, means:—

If the l or r is in the proximity of a short अ, then of a stem ending in such a l or r, there is the vṛiddhi of अ, when the Paras- maipada s-aorist follows. This supersedes the prohibition of VII. 2. 4. S. 2368; and the option of VII. 2. 1. S. 2381. Thus the aorist will be आसीत् । (= अङ्ग आसीत्) as in सा भवानासीत् [where the augment अ is elided, but the long अ is heard].

Some say the √अङ्ग is avaritē. The root takes the ātmanepada affixes also, according to their view. Thus अलते ॥

518. √Al, to adorn; 2. to be competent or able; 3. to prevent. According to Maitreya the root is ātmanepadi also. Pres. अलत । Per. अलत् । Fut. अलित । Aorist अलत् । Caus. आलति । Aorist आलित । Desi. अलितति । Past. Part. Pass. अलितः । Ger. अलित्वा । Noun अलकम् । अलतः । अवि । आनी । अलीकम् ॥

अिकला ५५२ विशरणे । तुफल- (२३२९) इ रीम् । केवतुः । केतुः । अंकासीत् ॥

519. √Niphaḥ, to burst open, split or cleave asunder. Pres. अरति । Per. अरत् । अरतुः । केतुः । (by VI. 4. 112 S. 2301). Aorist अरत् । Caus. अरति । Aorist अरति । Desi. अरति । Inten. अरति । Fut. अरति । D. अरत् । 1. S. अरति । Past Part. Pass. अरत् । Pass Part. Aor. अरत् । Ger. अरित्वा । Noun अरम् । अरतुः ॥

मील ५५०, रमील ५५१, स्मील ५५२, क्षमील ५५३ निमेषणे । निमेषणं संज्ञाचः । द्वितीयस्तालव्यादिः । तृतीयो दशर्यादिः ॥

550. √Mīla, 551 √Smīla, 552 √Smīla, 553 √Kṣmīla, to close (as the eyes), close or contract the eyelids: nimeshana means contraction. The second √smīl begins with the palatal sibilant, the third √mīl begins with a deus-

tal. Thus मोक्षति, प्रमोक्षति, लोक्षति, इमोक्षति : Pre. मोक्षति : Per. मिमोक्ष । I Fut. मोक्षता । Caus मोक्षयति । Aorist प्रमोक्षितम् । Desl. मिमोक्षितवति । Inten. मिमोक्षते ।
Yah luk. मेमोक्षति or मेमोक्षति ॥

पील ५५४ प्रतिषृम्भे । प्रतिषृम्भौ रोधनम् ॥

554. ✓ Pīla, to check, obstruct, hinder. Pratishṛmbhā means obstruction, Pre. पीलति : Per. पिपील । I Fut. पीलिता । Nouns पीला । पीलः । पीलुः । पीलुमुषः ॥

नील ५५५ वर्णे । निनील ॥

555. ✓ Nīla or pīla, to colour or dye blue. Mādhava reads the root as नील । Pre. नीलति । प्रनीलति । Per. निनील । I Fut. नीलिता । Nouns नीलः । नीली or नीला ॥

शील ५५६ समाधौ । शीलति ॥

556. ✓ Śīla, to meditate, contemplate. Pre. शीलति । Notus शीलम् । शैली ।

कील ५५७ बन्धने ।

557. ✓ Kīla, to bind, 'to stake.' Pre. कीलति । Nouns कीलः । कीलकं ॥

कूल ५५८ आवरणे ।

558. ✓ Kāla, to cover. कूलति । Noun कूलं ॥

शूल ५५९ रजायां संघोषे च ।

559. ✓ Śūla, to be ill, to make loud noise, to impale. According to Mādhava संघाते च । Pre. शूलति । Noun शूलेम् ॥

तूल ५६० निष्कर्षे । निष्कर्षो निष्कोषणम् । तच्चान्तर्गतस्य बहिर्निः

सारणम् । तुल्ल ॥

560. ✓ Tūla, to draw out. Nighkarṣha means unsheathing, bringing out that which is within : hence 'to extract.' Pre. तुलति । Per. तुल्ल । Derivative Nominal root : तुलेनामुकुष्ठाति = अनुतुलयति । The क्विप् added by III. 1. 25. Aorist अनुतुलत् । Noun तुल्लम् ॥

पूल ५६१ संघाते ।

561. ✓ Pūla, to heap up, collect. Pre. पूलति । Noun. पूलः ॥

मूल ५६२ प्रतिष्ठायाम् ।

562. ✓ Mūla, to be firm, stand fast, to take root. Pre. मूलति । Nouns. मूलम् । मूल्यम् । मूलकः ।

फल ५६३, निष्पत्तौ । फेलतुः । फेलुः ।

563. ✓ Phala, to bear fruit, accomplish. Pre. फलति । Per. फलीक । फेलतुः । फेलुः । Nouns. फलं । फलकं । Past. Part. Pass. फलितम् ॥

चुल्ल ५६४ भावकरणे । भावकरणमभिधायविष्कारः ।

564. ✓ Chulla, to intimate one's desire, to sport. Pre. चुल्लति । Noun चुल्लिः । चुल्ली ॥

फुल्ल ५६५ विकसने ।

565. ✓ Phulla, to bloom, expand. Pre. फुल्लति । Noun. फुल्लः । Past. Part. Pass. फुल्लितः । Ger. फुल्लित्वा ॥

चिल्ल ५६६ शैथिल्ये भावकरणे च ।

566. ✓ Chilla, to become loose, to intimate one's desire. Pre. चिल्लति ।

Noun. चिल्लः ॥

तिल ५६७ गतौ । तिलति । तिलस् इत्येके । तिलसति ॥

567. ✓ Tila, to go, move. Some read it as तिल and conjugate it as तिलसति । Pre. तिलति । Noun. तिलः । तिलीनम् ॥

वेल ५६८, वेल ५६९, केल ५७०, खेल ५७१, कखेल ५७२, खेल ५७३, खलने । पञ्च चरितः षष्ठो लोपथः ॥

568. ✓ Velri, 569. ✓ Chelri, 570. ✓ Kelri, 571. ✓ Khelri, 572. ✓ Kshvelri, 573. ✓ Vella, to move, tremble, shake, play, sport. The first five have an indicative च; the last ends in ल and has a ल as penultimate. Pre. वेलति । Caus. Aorist कखिवेलत् । Noun. वेला ।

569. ✓ Chelri, Pre. चेलति । Caus. Aorist कखिचेलत् । Noun. चेलः ; f. चेनी ; ऋ. चेलम् ॥

570. ✓ Kelri, Pre. केलति । Caus. Aorist कखिकेलत् । Nouns. केलिः । केलिनम्, केला, ॥

571. ✓ Khelri, Pre. खेलति । Caus. Aorist कखिखेलत् । Noun. खेला ॥

572. ✓ Kshvelri, Pre. कखलति ॥

573. ✓ Vella, Pre. वेल्लति । Caus. Aorist कखिवेल्लत् । Noun. वेल्सः 'poison.' ॥

पेल ५७४, केल ५७५, शेल ५७६ गतौ । पेल इत्येके ॥

574. ✓ Pelri, 5. ७ ✓ Phepri, 576 ✓ Selri, to go, move, shake. Some read पेल also. Pre. पेलति । Caus. Aorist कखिपेलत् । Noun. पेला ॥

575. ✓ Phepri, Pre. फेलति ।

576. ✓ Selri, Pre. सेलति । Caus. Aorist कखिसेलत् ॥

NOTE: Here in some texts we find the following three roots also:—**खेलः, वेल, सेम् ॥****खल ५७७ संखलने । खलति । अम् खालीत् ॥**

577. ✓ Kkhala, to stumble, Pre. खलति । Per. कखाल । Aorist. कखालीत् । Caus. कखलति । It is मित्र according to Bhoja. See ✓ 854.

खल ५७८ संखये ।

578. ✓ Khala, to gather, collect. Also खलने to move, shake. Pre. खलति । Per. कखाच । Aorist कखानीत् । Nouns. खलः 'knave.' खलम् । खलतिः 'bald.' ॥

गल ५७९ अदने । गलति । अगालीत् ॥

579. ✓ Gala, to swallow. Pre. गलति । Aorist. अगानीत् । Noun. गलः ॥

शल ७८० गतौ । शलति ॥

580. ✓ Shala, to go. Pre. शलति । Caus. शालयति, Aorist कखीशलत् । Noun. शालः । शलिनम् ॥

दल ५८१ विदारणे ।

581. ✓ Dala, to burst open, split, cleave, crack. Pre. दलति । Caus. दलयति । It is मित्र according to Bhoja. See ✓ 854. Nouns. दालिनम् । कुकावा ॥

रवल् ५८२, र ह् ५८३, आशुगमने । शस्वात् । शस्वालीत् । शस्वल्स ।
शस्वल्लीत् ॥

582. ✓ Śvala, to run, go quickly. Pre. श्वलति । Per. शस्वलि । Aorist. शस्वालीत् । Caus. श्वलयति । Aorist शस्विलीत् । Desl. श्वलति । Inten. श्वल्यते ॥

583. ✓ Śvala, Pre श्वलति । Per. शस्वल्स । Aorist शस्वल्लीत् ।

खोल् ५८४, खोर्क् ५८४ क, गतिप्रतिघाते । खोलति । खोर्सति ॥

584. ✓ Kholgi, 584 A. ✓ Khorri, to limp, to be lame. Pre. खोलति । Per. दुखोत् । Caus. खोलयति. Aorist अखुखीत् । Noun. खोडः 'lame.'

584. A. ✓ Khorri, Pre. खोरति ॥

धोरक् ५८५, गतिचातुर्ये । धोरति ॥

585. ✓ Dhorri, to go quickly, to be skilful, to trot. Pre. धोरति । I Fut. धोरितः । Caus. Aorist अदुधोरत् । Noun धोरितकः ॥

त्स ५८६ छद्मगती । तत्सार । अत्सारीत् ॥

586. ✓ Tsara, to go or approach gently or stealthily, creep, crawl, to proceed crookedly, or fraudulently. Per. त्सरति । Per. तत्सार । तत्सारत् । I Fut. त्सरितः । Aorist अत्सारीत् । Desl. तित्सरति । Inten. तत्सर्वते । Yāñ luk तत्सारीत् or तत्सर्वति, 2. S. तत्सर्व । Imperfect क्त त्सः । Nouns त्सः । त्सकः ॥

कम् ५८७ कुम्बने । कम्भार ॥

587. ✓ Kumra, to be crooked, act dishonestly, desolve. Per. कम्भार । Per. कम्भार । I Fut. कम्भारितः । Aorist अकम्भारीत् ॥

अम् ५८८, बभ्र ५८९, भम् ५९०, चर ५९१, गत्यर्थः । चर-
तिभक्तयेऽपि । अभति । आनभ । मा भवानभोत् । अङ्गान्तरैकस्यात् समीपत्वा-
भावाच्च ।

588. ✓ Abhra, 589 ✓ Bahbra, 590 ✓ Mabhra, 591 ✓ Chara, to go to move. ✓ चर means also to eat. Pre. अभति । Per. आनभ । I Fut. अभिता । Aorist अ + अभोत् as मा भवानभोत् । The र here is final of an aṅga, yet as it is not in the proximity of क, because भ intervenes, it does not cause the viddhi of the क of ✓ चभ (See S. 2330) Caus. अभयति Aorist आभिभत् । Desl. अभिभिभति । Nouns. अभम् । अभी । आभयम् ॥

589. ✓ Bahbra, Pre. अभति । Per. अभभ । I Fut. अभिता । Desl. बिभभिभति । Inten. अभयति । Yāñ luk आभभति । Abbhri. Imperfect अभाजत् or अभाजत् ॥

590. ✓ Mabhra, Pre. अभति ॥

591. ✓ Chara, Pre. चरति । Per. चचार । चेतुः । चैः । I Fut. चरिता । Aorist. अचारीत् । Desl. चिरचरति । Inten. चच्चरते । Yāñ luk चच्चरीत् or चच्चरति + Imperfect चच्चरत् । Nouns. आचार्यः । चरः f. चरी । चराचरः । चरिण्युः । चरय । चरिषम् । चवः । चरवः । चर्म । चरः । Adj. in य चर्यम् । आचार्यः । उपचार्यम् ॥

छिबु ५९२ निरसने । छिबुकम् (२३२०) रति दीर्घः । छीवति । अस्य द्वितीयस्यकारद्वयकारो वेति वृत्तिः । तिष्ठेव । तिष्ठिवत् । तिष्ठिवुः । तिष्ठेव । तिष्ठि-
वत् । तिष्ठिवुः । हलि अ(३५४) रति दीर्घः । छीव्यात् ॥

593. ✓ Śthirva. to spit. The short व becomes long व् by VII. 3. 75. S. 2320. As क्चति । According to the Vritti the second letter of this root is

either च or ङ dental or lingual. In other words, the root is छिद्य or छिद्य. Of course, by sandhi च छिद्य will become छिद्य, but this च will reappear for the purposes of reduplication. Thus from √ छिद्य where च is changed to छ we have तिच्छेद्य &c. But from √ छिद्य where the छ is original we have टिच्छेद्य, टिच्छिद्यतु. Pre. छिद्यति. Per. तिच्छेद्य or टिच्छेद्य. तिच्छिद्यतु. or टिच्छिद्यतु. तिच्छिद्यु. or टिच्छिद्यु. I Fut. छिद्यति. II Fut. छेद्यिष्यति. Imper. छिद्यतु. Bene. छिद्यन्तु. Before the affixes beginning with a consonant the च is lengthened by VII. 2. 77. S 354 Aorist. अछेद्यीत्. Caus. अछेद्यति. Aorist अतिच्छिद्यत्. Desi. तिच्छेद्यिष्यति or तुष्यति or टिच्छेद्यिष्यति &c. Inten. तेच्छीष्यते or टेच्छीष्यते &c. Noun. छिद्यनम् or छेद्यनम्. Past Part. Pass. वृद्धः. Ger. छिद्यित्वा or वृत्त्वा.

जि ५६३ जये । अयमजन्तेषु पठितुं युतः । जय उत्कर्षमाप्तिः । अजम्-
कोऽयम् । जयति ॥

593. √ जि जये 'to surpass, excel.' This root ends in a vowel, and appropriately ought to have been classed with vowel-ending roots, and not here among consonant ending roots. Jaya means to get excellence. This is Intransitive, the root जय 'to obtain victory' is Transitive, Pre. जयति ॥

In forming the Perfect, the following sūtra applies.

२३३१ । सन्निदोर्जिः । ३ । ३ । ५७॥

जयतेः सन्निधिमिली योऽभ्यासस्ततः परस्य कुत्वं स्यात् । जिगाय । जिगयतुः । जिगुः । जिगयिष्य-जिगय । जिगाय-जिगय । जिगिष्य । जिगियम् । जेता । जीयात् । अजेयीत् ॥

2331. A guttural is substituted for the ज in √ जि after a reduplication before the Desiderative affix रुन्, and in the Perfect.

As जिगाय. Why in the Desiderative and Perfect only? Observe जेजीयते. Though the root ज्या also assumes the form जि by 'vocalisation' (VI. 1. 16, 17) yet that जि is not to be taken here. That will form जिजयतुः । जिजयुः ॥

593. √ जि, to surpass, excel. Pre. जयति । Per. जिगाय । जिगयतुः । जिगुः । जिगयिष्य or जिगय । जिगाय or जिगय । जिगिष्य । जिगियम् । I Fut. जेता । II Fut. जेय्यत् । Inve जयतु । Imper. अजयतु । Potn. जयेत् । Bene. जीयात् । Aorist. अजेयीत् । Caus. जाययति । Aorist अजोयत् । Desi. जिगीयते । Inten. जेजीयते । Yā luk जेजयीति or जेजेति, D. जेजितः, Pl. जेज्यति ॥

जीव ५९४ प्राणधारणे । जिजीव ॥

594. √ जीवा, to live; or to breathe. This is intransitive. Pre. जीवति । Per. जिजीव । I Fut. जीवितु । Caus. जीवयति । Aorist अजिजीवत् । Desi. जिजीविष्यति । Inten. जेजीयते । No Yā luk. Nouns. जीवम् as in वावजोवम् । जीविका । जीवतः । जीवातुः । जीवातकः । जीवन्तः ॥

पीव ५९५, मीव ५९६, तीव ५९७, पीव ५९८ स्थौल्ये । पिपीव । मिमीव । तितीव । निनीव ॥

595. √ पीवा, 596 √ मीवा, 597 √ तीवा, 598 √ पीवा, to grow fat. Pre. पीवति । Per. पिपीव । I Fut. पीवितु । Caus. पीवयति । Aorist. अपीविष्यत् । Desi. पिपीविष्यति । Inten. पेपीयते । Noun. पीवरः 'fat.'

596. √ मीवा, to grow fat. Pre. मीवति । Per. मिमीव । Noun. मीवरः 'a venerable.'

597. ✓Tiva, to grow fat. Pre. तिवीति । Per. तिवीत् । Noun. तिवीरः 'a hunter.'

598. ✓Niva, Pre. प्रगोवति । Per. निनीव । Noun. नीकरः 'a trader.'

क्षीवु ६९६, चेवु ६९६ क, निरसने ।

599. ✓Kṣhvu (Kṣhivv) to spit; eject from the mouth. According to Chandrā the root is क्षेवु । Pre. क्षीवति or क्षेवति । Past. Part. Pass. क्ष्वपूतः । Ger. क्षीयित्वा or क्ष्वपूत्वा ।

599 A. ✓Kṣhevu, Pre. क्षेवति; ॥

**वर्षी ६९०, तुर्वी ६०१, धुर्वी ६०२, तुर्वी ६०३, धुर्वी ६०४ हिं-
सार्थाः । ऊर्वीचकार । 'उपधायां च' (२२६५) इति दीर्घः । तुर्व्ये ॥**

600. ✓Urvi, 601 ✓Turvi, 602 ✓Thurvi, 603 ✓Durvi, 604 ✓Dhurvi, to hurt. Pre. ऊर्वति । The lengthening is by VIII. २. 78 §. 2265. Per. उर्वीचकार । I Fut. ऊर्वता । II Fut. ऊर्विष्यति । Impv. ऊर्वतु । Imper. ऊर्वन् । Pot. ऊर्वन् । Bene. ऊर्व्यन् । Aorist. ऊर्वीत् । Caus. ऊर्वयति । Aorist ऊर्वयिष्यत् । Desi. ऊर्वयिष्यति । Noun. ऊः d. उर्वे Pl. उरः । Past. Part. Pass. ऊर्व्यः । Active ऊर्वयाम् ॥

601. ✓Turvi, Pre. तुर्वति । Per. तुर्वत् । I Fut. तुर्विता । Caus. तुर्वयति । Aorist अतुर्वत् । Des. तुर्वयिष्यति । Impv. तातुर्व्यते । Past. Part. Pass. तुर्व्यः । Active तुर्वयाम् । Ger. तुर्वित्वा ।

Yañ luk, Pre. तोतुवीति or तोतोर्वि । (VI. 4, 21. S. 2655; and I. 1. 4. S. 2656). तोतुर्वः । (VIII. 2, 77. S. 354) ; तोतुर्वति । Imper. तोतोतु or तोतुर्वतु । 2. S. तोतुर्वि । d. तोतुर्वन् । Aorist. अतोतोः । अतोतुर्वः ॥

602. ✓Thurvi, Pre. धुर्वति or धूर्वति ॥

603. ✓Durvi, Pre. दुर्वति or दूर्वति ।

604. ✓Dhurvi, Per. धूर्वति । Noun. धूः d. धुवे । धूर्वतिः or धूर्वतिः । धीरेवः । धूर्वे ।

धुर्वी ६०५ उद्यमने । गूर्वति । जुगूर्व ॥

605. ✓Gurvi, to endeavour, Pre. गूर्वति । Per. जुगूर्व । Noun गुर्वी ॥

मुर्वी ६०६ बन्धने ।

606. ✓Murvi (Mūrvi), to bind, tie, Pre. मूर्वति । Per. मुमूर्व । Noun. मोर्वी ॥

पुर्व ६०७, पर्व ६०८, मर्व ६०९ पूरणे ।

607. ✓Purva (pūrva), 608. ✓parva, 609 ✓Marva, to fill. Pre. पूर्वति (S. 2265). Nouns. पूः । पूर्वः ॥

608. ✓Parva, Pre. पर्वति । Per. पपर्व । I Fut. पर्विता । Desi. पिपर्विष्यति । Inten. पपर्व्यते । Yañ luk पापर्वति Imperfect पापर्वः । Noun, पः d. पर्वे Pl. पर्वः । पर्वता । पापर्वीति ॥

609. ✓Marva, Pre. मर्वति ।

चर्व ६१० अदने ।

610. ✓Charva, to chew. Pre. चर्वति । Caus. चर्वयति ।

भर्व ६११ हिंसायाम् ।

611. ✓Bharva, to hurt, Pre. भर्वति ॥

कर्ष ६१२, खर्व ६१३, गर्ष ६१४ दर्वे ।

612. ✓Karva, 613, ✓Kharva, 614, ✓Garva, to be proud, to boast. Pre. कर्वति ।

613. ✓Kharva, Pre. खर्वति ।

614. ✓Garva, Pre. गर्षति ।

अर्व ६१५, शर्व ६१६, चर्व ६१७ हिंसायाम् । आनर्व । शर्वति ।
शर्वति ॥

615. ✓Arva, 616. ✓Sarva, 617. ✓Sharva, to kill, Pre. चर्वति । Per. आनर्व । I Fut. चर्विषा । Desi. चर्विषिषति ।

616. ✓Satva, Pre. शर्वति । Noun. शर्वः f. शर्विका ॥

617. ✓Sharva, Pre. शर्वति । Caus. शर्वयति । Des. of Caus. शर्वयिषति ।
Ordinary Desi. शिखिषति । Noun. शर्वः । शर्वदा ॥

इवि ६१८ व्याप्तौ । इन्वति । इन्वा चकार ॥

618. ✓Ivi, to pervade, surround, Pre. इन्वति । Per. इन्वा चकार । I Fut. इन्विषी । II Fut. इन्विष्यति । Imperative इयतु । Imper. हेन्व । Bene. इन्वयतु । Aorist. ऐन्वीत् । Caus. ऐन्वयति । Aorist. ऐन्विषत् । D si. इन्वयति । Noun. इन्वकाः । 'Itara.'

पिवि ६१९, मिवि ६२०, णिवि ६२१ सेचने । तृतीया मूर्धन्याः
आदिरित्येक । सेचने इति तरङ्गण्याम् । पिन्वति । पिन्व ॥

619. ✓Pivi, 620. ✓Mivi, 621. ✓ṇivi, to wet, to moisten. According
to some the third root is पिवि । According to Tānūgini these mean 'to serve' also.
Pre. पिन्वति । Per. पिपिन्व । I Fut. पिन्विषा । Caus. पिन्वयति । Aorist. अपिपिन्वत् ।
Desi. पिपिन्विषति । Inten. पिपिन्व्यति ।

620. ✓Miv, to sprinkle, to honor, Pre. मिन्वति ।

621. ✓ṇivi, Pre. णिन्वति प्रणिन्वति ।

621 A. शिवि ✓Shivi; Pre. शिन्वति ।

हिवि ६२२, दिवि ६२३, धिवि ६२४, जिवि ६२५ प्रीणनार्थाः ।
हिन्वति । दिन्वति ॥

622. ✓Hivi (ivi), 623. ✓Divi, 624. ✓Dhivi, 625. ✓Jivi, to be glad
to gladden, Pre. हिन्वति । Per. जिहिन्व । I Fut. हिन्विषा ।

623. ✓pivi, Pre. दिन्वति ।

624. ✓धिवि 'to gladden, to be glad.' In conjugating this root the following
sūtra applies :—

३३३३ । धिन्विङ्गय्योर च । ३ । १ । ६० ।

अन्वोरकादिभ्यादेवः स्यादुपत्ययश्च शक्तिरव्ये । अतो लोपः, (३३०८) । तस्य इषानिङ्ग-
य्योरिव उपत्ययस्य धिन्विङ्गय्यः । धिनोति । धिनुनः । धिन्वति ।

2332. The vikarṇa उ comes (instead of ऋ) after the roots
पिन्वि 'to please', and शिवि 'to hurt', when a sārvaśāhātuka affix
denoting the agent follows; and in these verbs च is the substi-
tute of the final व of these two roots.

The roots पिन्व and शिव, belong both to the Bhuādi class. Thus पिन्व
उ+ति=पिन्+च+उ+ति=पिन्+०+उ+ति (The च is elided by VI. 4. 48. S. 2308)
=पिनोति 'he pleases.' It might be asked, why there is no *guna* of the short
penultimate व of पिन् by rule VII. 3. 86 which requires the base to be *gunated*
before the sārvaśāhātuka affix उ. The answer is to be found in sūtra I. 1. 57
the zero substitute of च, though a blank, is like the former occupant (*śāhātuka*)
and thus prevents *guna* and व is not considered penultimate,

While the **उ** itself is gunated before the **पितृ** affix **पितृ**, though it is not gunated before non-plt affixes, as **धिनुतः**, **धिनवन्ति** &c. In forming the First Person dual and plural, the next sūtra gives an option.

Note:—Though the root **धिनृ** ✓ **Dhinv** originally is not one that ends in **व** and it assumes the form **धिनृद्धि** subsequently, yet at the time of applying the **ārdhādātuka** affix **उ**, it is **व** ending, so the **lopa** rule VI. 4. 48 S. 2308 applies,

२३३३ । लोपश्चास्यान्यतरस्यां उवोः । इ । ४ । १०७ ॥

अस्योपबुद्धौ यः प्रत्ययोकारस्तदन्तादन्तात्प्रत्ययं लोपो वा स्यात् उवोः परवोः । धिनृः—धिनृतः । धिनवः—धिनुतः । धिनमः—धिनुमः । निवि तु प्राप्तादगुणा । धिनोमि ॥

2333. The **उ** of the **vikārāṇa उ** and **नु**, where not preceded by a conjunct consonant, may be elided optionally before a personal ending beginning with **म** or **व**, ॥

Thus **धिनृवः** or **धिनृतः**, **धिनवः** or **धिनुतः**. Before the affix **निवृ**, however, there will be **गुण**, by the subsequent rule because the affix is **पितृ** and thus we have **धिनोमि** ॥

In forming the Imperative the following rule applies,

२३३४ । उत्तश्च प्रत्ययादस्योपबुद्धिः । इ । ४ । १०८ ॥

अस्योपबुद्धौ यः प्रत्ययोकारस्तदन्तादन्तात्प्रत्ययं हेतुं कस्यात् । धिनृ । निवृत्त्यनुकारलोपोऽप्युक्तमाह । धिनवोव । धिनवाम । निवृत्तीत्यादि ॥

2334. The Imperative **हि** is elided after the **उ** of an affix, in the **vikārāṇa** with which the Present-stem is made, provided that the **उ** is not preceded by a conjunct consonant.

The affix **उ** with which the Present-stem is made is **उ** and **नु** ॥ After this **उ**, the Imperative **हि** is elided. Thus **धिनृ** ॥

Note:—Why after 'उ' ? Observe **नुनीहि नुनीहि**. Why do we say "उ being part of the **vikārāṇa** or affix" ? Observe **उहि**, **युहि**, here **उ** is part of the root itself, and not of the **vikārāṇa**. Why do we say 'not preceded by a conjunct consonant' ? Observe **प्राप्नुहि**, **राधनुहि**, **तद्धनुहि** ॥

Note:—The elision of **हि** after the **उ** of the **vikārāṇa उ** and **नु** is optional in the Vedas ; as **आतनुहि यातुधानीं**, **धिनृहि यन्नयति**, **तेन मा भागिर्न कर्तुं** ॥

The augment **आ** being **utya** (compulsory and never set aside by any rule) takes effect prior to the application of the rule requiring elision of **उ**. Thus **म** and **व** being preceded by **आ**, there is no occasion for applying VI. 4. 107 S. 2333 ; for **उ** is not followed by **व** or **म** but by **आव** or **आम**. Thus **मू** have in the Dual and Plural **धिनवोव** and **धिनवाम** ॥

624. ✓ **Dhivi**, Pre. **धिनोमि** । **धिनुतः** । **धिनवन्ति** । **धिनोमि** । **धिनुतः** । **धिनुतः** । **धिनोमि** । **धिनुतः** or **धिनवः** । **धिनुमः** or **धिनवः** । **Imprv.** **धिनोतु** । **धिनुताम्** । **धिनवन्ताम्** । **धिनृ** । **धिनवामि** । **धिनवाव** । **धिनवाम** । **Impr.** **अधिनोतु** । **अधिनुताम्** । **अधिनोमि** । **अधिनवाम** । **अधिनव** or **अधिनव** । **Pote.** **धिनुयात्** । **Caus.** **धिनवन्ति** ॥

625. ✓ **Jivi**, Per. **जिवन्ति** ॥

रिवि इ२६, रवि इ२७, धवि इ२८ गत्यार्थाः । रिक्वति । रविकति । धन्वति ॥

626. ✓ **Rivi**, 627 ✓ **Ravi**, 628 ✓ **Dhavi**, to go, move. Pre. **रिक्वति** । Per. **रिरिक्व** । I Fut. **रिक्विता** । Aorist **अरिक्वीत्** । Caus. **रिक्वन्ति**, **रिक्वन्ति** । Desl. **रिरिक्विष्यति** । Inten. **रिरिक्वन्ते** ॥

627. ✓ Ravi, Pre. रण्वति । Per. ररन्व । I Fut. रण्विता । Aorist जरन्वतीत्
Desi. रिरण्वति । Inten. ररन्वत्ये ॥

628. ✓ Dhavi, Pre. धन्वति । Per. दधन्व । I Fut. धन्विता । Aorist दधन्वीत् ।
Caus. धान्वति, धान्वयते । Desi. दिधन्वति । Inten. दधन्वत्ये । Nouns दुधन्वा । धन्वि ॥

**कृषि ६२६ हिंसाकरणयोश्च । चकारादाती । 'कृष्योति, इत्यादि धिनो-
तिवत् । अयं स्वादी च ॥**

629. ✓ Krivī, to injure, to do. By force of च the root means 'to move' also. It is conjugated like चिन्न्, and it also belongs to Svā-iti class, Pre. कृष्योति । (The sūtra III. 1. 80 S. 2332 applies here also). Per. चकृष्य । I Fut. कृष्यिता । Imperative कृष्यतु । Imper. चकृष्यीत् । Aorist चकृष्यतीत् ॥

मय ६३० बन्धने । मवति । मेवतुः । मेवुः । अमयीत्-अमायीत् ॥

630. ✓ Mava, to fasten, bind. Pre. मवति । Per. ममाव । मेवतुः । मेवुः ।
I Fut. म्विता । Aorist अमयीत् or अमायीत् । Caus. मावति, मावयते । Aor. अमीमवत् ।
Desi. निमवति । Inten. मामवत्ये । Noun:-सूः, d. सुवो ॥

630. ✓ Mava, Yau Ink. conjugation, Pre. मामवति or मामेति । मावतुः ।
ममवति । मामाव । मावतुः । मावुव । मेमेमि । मामावः । मावुमः । Imper. मामेतात् or
मामेतु । मामेति । मामवान् । Imper. अमामेत् । अमामेः । अमामवम् ॥

**अव ६३१ रक्षणगतिकान्तिमीलितृप्त्यवगमप्रवेशश्रवणदृश-
स्यर्थाचनक्रियेरुहादीप्त्यवाप्त्याशिक्षनहिंसादानभागवृद्धिषु ॥
अवति । आव । मा भवानवीत् ॥**

631. ✓ Ava, 1. to protect, 2. to go, 3. to be beautiful or brilliant, desire, please, 5. to be satisfied, 6. to understand, 7. to enter, 8. to hear, 9. to rule or lead, 10. to beg, 11. to act, 12. to wish, 13. to shine, 14. to obtain, 15. to see, 16. to injure or kill, 17. to accept (the word is ādāna and not dāna) 18. to prosper, 19. to prosper. Pre. अवति । Per. आव । आवतुः । I Fut. अविता । Aorist आवीत् (अवीत् without augment). Caus. आवति, आवयते । Aorist अविवत् (without augment). Desi. अविवति । Nouns कति: 'help' (III. 3. 97) अविवः (Up. I. 45) 'ocean' कनः 'wanting' (Up. III. 2), अवनि, 'earth' (Up. II, 102) ओम् 'Om' (Up. I. 142). अवि: 'a sheep' 'the sun' औतु: 'the wool' ; 'a cat.'

**धावु ६३२ गतिशुद्ध्योः । स्वरित् । धावति-धावते । दधवा-
दधावे ॥**

632. ✓ Dhāvu, to run, 2. to purify. This root is evarit and so it is both Atmane and Parasmaipadi. Pre. धावति or धावते । Per. दधाव । दधावतुः । I Fut. धावता । Caus. धावति, धावयते । Desi. दिधावति or ते । Inten. दधावत्ये । Past, Part, Pass. धातः । Act. धातवान् । Ger. धावित्वा or धात्वा ॥

Here end the roots ending in च ॥

Now we give the Atmanepadi roots ending in a sibilant.

अवोष्यान्ता आत्मनेपदिनः ॥

**पुष ६३३ पिच ६३४ संदीपनकलेशनजीवनेषु । धुवते । धुषे
धिवति । दिधिषे ॥**

633. ✓ *Dhukṣha*, 1. To kindle, 2. To be weary, 3. To live. *Pre.* धुक्ते । *Per.* धुक्ते । *I Fut.* धुक्ता । *II Fut.* धुक्थ्यते । *Imperative* धुक्ताम् । *Imper.* धुक्ताम् । *Poten.* धुक्ते । *Bene.* धुक्थीष्ट । *Aorist* धुक्थिष्ट । *Cond.* धुक्थिष्यत । *Caus.* धुक्थवति धुक्थते । *Aorist.* धुक्थवत् । *Desi.* धुक्थिष्यते । *Inten.* धोषुक्थते । *Noun* धुक् ॥

633. ✓ *Dhukṣha*, *Yān luk conjugation.* *Pre-* धोषुक्थीति or धोषुक्थि । *धोषुक्थि* । *Imperative* धोषुक्थ । *धोषुक्थि* । *धोषुक्थि* । *Imper.* धोषुक्थ । *धोषुक्थि* ॥

634. ✓ *Dhikṣha*, to kindle, 2. to harass, 3. to live. *Pfe.* धिक्ते । *Per.* धिक्ते । *I Fut.* धिक्ता ॥

वृक्ष ६३५ वरणे । वरते । वरते ॥

635. ✓ *Vrikṣha*, to accept; select; to cover. *Pre.* वरते । *Per.* वरते । *I Fut.* वरिता । *Dual.* वरिष्यते । *Inten.* वरीवराते । *Yān luk* वरिष्यति or वरिष्यति । *Noun* वरः 'a tree.'

शिक्ष ६३६ विप्रोपादाने । शिष्यते ॥

636. ✓ *śikṣha*, to learn, to teach. According to Tarāṅgini this root is *Parasmaipadi* in senses other than that of learning. This is not approved by the *Mādhaviya*. *Pre.* शिष्यते । *Per.* शिष्यते ॥

भिक्ष ६३७ भिक्षायामन्त्राग्ने लाभे च । भिक्षते ॥

637. ✓ *Bhikṣha*, 1. to beg, 2 to ask without obtaining, 3. to obtain. This root takes two accusatives. *Pre.* भिक्षते । *Noun* भिक्षुः 'a beggar, a mendicant.' *भिक्षाकः* 'a beggar.' *Past Part.* भिक्षितः । *Aot.* भिक्षितवान् । *Adjeo.* भिक्षितवान् ॥

क्लेश ६३८ अक्षयस्तायां वाचि । वाधने इति दुर्गः । क्लेशते ।

638. ✓ *Kleśa*, 1. to 'speak inarticulately. 2. To impede or hinder, according to Durga. According to Swāmī the root means also 'to speak articulately.' *Pre.* क्लेशते । *Per.* क्लेशते । *I Fut.* क्लेशिता । *Pass.* क्लेश्यते । *Desi.* क्लेशिष्यते ॥

दक्ष ६३९ दृक्षो धीमार्थे च । दक्षते । ददते ॥

639. ✓ *Dakṣha*, 1. To grow, 2 To do, go or act quickly. *Pre.* दक्षते । *Per.* ददते । *I Fut.* दक्षिता । *Noun.* दक्षिणः *f.* दक्षिणी । *दक्षिणायः* ॥

दीक्ष ६४० मौषण्यज्योपनयननियमव्रतादेशोषु । दीक्षते । द्विदीक्षे ॥

640. ✓ *Dikṣha*, 1. To shave one's head, 2. To sacrifice, 3. To invest with the sacred thread. 4. To practise self-restraint. 5. To dedicate one self to, or to vow (6. To consecrate oneself for the performance of a sacred rite. 7. To initiate) *Pre.* दीक्षते । *Per.* द्विदीक्षे ॥

ईक्ष ६४१ दर्शने । ईक्षं चक्षे ॥

641. ✓ *Ikṣha*, 1. To see, behold, view, perceive, observe, look or gaze at. *Pre.* ईक्षते । *Per.* ईक्षं चक्षे । *I Fut.* ईक्षिता । *II Fut.* ईक्षिष्यते । *Imperative* ईक्षताम् । *Imper.* ईक्षत । *Poten.* ईक्षत । *Bene.* ईक्षिषीष्ट । *Aorist* ईक्षिष्ट । *Cond.* ईक्षिष्यत । *Caus.* ईक्षवति । *Aorist* ईक्षवत् । *Desi.* ईक्षिष्यते । *Noun* इक्षुः ॥

ईक्ष ६४२ गतिर्हिसादयनेषु । ईक्षं चक्षे ॥

642. ✓ *Ikṣha*, to fly away, escape, 2. To attack, hurt, kill, 3. To look, see *Pre.* ईक्षते । *Per.* ईक्षं चक्षे । *I Fut.* ईक्षिता । *Noun.* ईषा । *अनीषा* ॥

भाष ६४३ व्यक्तायां वाचि । भावते ॥

643. ✓ Bhāṣa, 1. To speak articulately. Pres. भावते । Per. बभावे । I Fut. भाविता । II Fut. भाविष्यते । Caus. भावयति, भावयते । Aorist बबोभवत् or बबभभवत् (VII. 4. 3. S. 2565) Inten. बभाष्यते । Yañ luk. बभाषिष्ट । Noun. भाषकः ॥

वर्ष ६४४ स्नेहने । वृत्त्याद्यादिः । ववर्षे ॥

644. ✓ Varsha, 1. to anoint. The root begins with व दento-labial. The root वृष्, 'to rain' is Parasmaipadī, as will be shown hereafter. When meaning 'to be strong' it belongs to Chur-Adi class. Pres. ववर्षते । Per. ववर्षे । I Fut. ववर्षिता । Desl. वृत्तिवर्षते । Inten. ववर्ष्यते । Yañ luk. ववर्षिष्ट । लङ् ववर्षावट् ॥

नेषु ६४५ भन्विच्छायाम् । 'ग्लेषु' इत्येके । अन्विच्छा अन्वेषयम् । जिनेषे ॥

645. ✓ Gēghri, 1. To seek, search, investigate. According to Maitreya, it is ग्लेषु । Pres. नेषते । Per. जिनेषे । I Fut. नेषिता । Caus. नेषयति । Aorist अजिनेषत् । Desl. जिनेषिषते । Inten. जेनेष्यते । Yañ luk. जेनेषिष्ट । जेनेषट् ॥

पेषु ६४६ प्रयत्ने । पेषते ॥

646. ✓ Pēghri, 1. to strive diligently for. In the Mādhaviya the root is षष्, and the form given is षषते । Pres. पेषते । Per. पिपेते ।

जेषु ६४७, षेषु ६४८, एषु ६४९, प्रेषु ६५० गतौ । जेषते । जेषते । षषां चक्रे । जिषेव ॥

647. ✓ Jēghri, 648, ✓ pēghri, 649, ✓ Eghri, 650, ✓ Pēghri, 1. to go to move. Pres. जेषते ।

648. ✓ pēghri, Pres. जेषते, प्रयेषते ॥

649. ✓ Eghri, Pres. एषते । Per. एषांचक्रे । I Fut. षषिता । II Fut. षषिष्यते । ष. षषयति । Aorist अषिषत् (without the augment).

650. ✓ Pēghri, 1. to go, move, Pres. प्रेषते ।

रेषु ६५१, हेषु ६५२, ह्रेषु ६५३ अक्षयस्ते शब्दे । आदौ लज्जयन्ते । ततो द्वौ अश्वशब्दः । रेवते । हेषते । ह्रेषते ॥

651. ✓ Rēghri, 652, ✓ Hēghri, 653, ✓ Hrēghri, 1. To howl or yell. The root रेषु is specially confined to the howling of the wolf. Pres. रेवते ।

652. ✓ Hēghri, to neigh. The neighing of a horse. Pres. हेषते ।

653. ✓ Hrēghri, to neigh. Pres. ह्रेषते ॥

कासु ६५४ सन्दङ्कृतसःयाम् । कासां चक्रे ॥

654. ✓ Kāsi, to cough, or make a sound indicative of any disease. Pres. कासते । Per. कासांचक्रे । I Fut. कासिता । II Fut. कासिष्यते । Imperative. कासताम् । Imper. अकासत । Pota. कासेत । Bene. कासिषीष्ट । Aorist अकासिष्ट । Condi. अकासिष्यत । Caus. कासयति । Aorist अककासत । Desl. चिकासिषते । Inten. काकास्यते । Yañ luk. काकासि । कौट. काकाधि । लङ्. ककासत् । 2. S. ककासाः । Nouns :—कासाः, कासः । कासुः । कासुतरी । कसुरिः ॥

भासु ६५५ दीप्ती । बभासे ॥

655. ✓ Bhāsi, to shine. Pres. भासते । Caus. भासयति । Aorist बबोभवत् । or बबभभवत् (VII. 4. 3. S. 2565) Nouns :—भाः D. भावी Pl. भावः । भास्करः ॥

पासु ६५६, रासु ६५७ शब्दे । नासते, प्रयासते ॥

656. ✓ *pāsi*, 657, ✓ *Rā si*, to sound. Pre. नासते । प्रयासते । Nouns :—

नास्यम् । नासिका ॥

657. ✓ *Rāsi*, to sound. Pre. रासते । Nouns :—रासः । रासभः 'an-rass.' रासा ॥

पास ६५८ कौटिल्ये । नसते ॥

658. ✓ *ṇasa*, to be crooked or curved, to bend. Pre. नसते । नस्यते । Per.

नेसे । I Fut. नसिता । Caus. नासयति । Aorist अनोनसत् ॥

भ्यस ६५९ भये । भ्यसते । बभ्यसे ॥

659. ✓ *Bhyasa*, to fear. Pre. भ्यसते । Per. बभ्यसे । I Fut. भ्यसिता । II Fut.

भ्यसिष्यते । Caus. भ्यासयति । Aorist अभिभ्यसत् । Inten. भाभ्यस्यते । Yañ luk भाभ्यसि
जाद. भाभ्यधि ॥

आङः शसि ६६० इच्छायाम् । आशंसते । आशशंसे ॥

660 ✓ *āśasi*, to wish, desire. The root must always be preceded by the Upasarga आ । Durga reads it as आशन् without indicatory श् । So also Swāmi. शंस to raise is Paraśmaipadī. It belongs to the Adādi class also. Pre. आशंसते । Per. आशशंसे । I Fut. आशंसिता । Caus. आशंसयति । Aorist आशशंसत् । Desi. आशिशंसिते । Inten. आशशंस्यते । Past Part. Pasa. आशंसितः । Adj. आशंस्यम् । Nouns :—आशंसुः । आशंस्य ॥

660. ✓ *Āśaśi*, Yañluk. Pre. आशशंसति । Impv. आशशंसि । Imper. आशशंस ॥

ग्रसु ६६१, ग्लसु ६६२ ज्वले । जयसे । जलसे ॥

661. ✓ *Grasu*, 662, ✓ *Glasu*, to swallow, devour, eat up, consume. Pre. जयसे । Per. जयसे । I Fut. जयिता । Caus. ग्रसयति, ग्रसयते । Past Part. Pass. जयतः । Ger. जसित्वो or जसत्वा । Nouns ग्रसः । जयिष्युः ॥

ईह ६६३ चेष्टायाम् । ईहां चले ॥

663. ✓ *iha*, to endeavour. Pre. ईहते । Per. ईहांचले । I Fut. ईहिता । II Fut. ईहियते । Imperative ईहताम् । Imper. चेष्टत । Pote. ईहेत । Bene. ईहिषीष्ट । Aorist ऐहिष्ट । Condi. ऐहिष्यते । Caus. ईहयति, Aorist ईहयत् । (without the augment) Desi. ईहिजिह्वते । Nouns ईहा, ऐही, ऐहिषी ॥

बहि ६६४, महि ६६५ वृद्धौ । बृद्धते । बबृद्धे । मंद्धते ॥

664. ✓ *Bahi*, to increase. Pre. बृद्धते । Per. बबृद्धे । I Fut. बृद्धिता । Bene. बृद्धिषीष्ट । Caus. बृद्धयति । Aorist बबृद्धत् । Desi. बृद्धिष्यते । Inten. बाबृद्धते ॥

664. ✓ *Bahi*, Yañluk. Pre. बाबृद्धि । d. बाबृद्धः । pl. बाबृद्धि । बाभृद्धि
बाबृद्धि । बाबृद्धुः ॥

665. ✓ *Mahi*, to increase. Pre. मंद्धते ॥

अहि ६६६ गतौ । अहते । आनहे ॥

666. ✓ *Abi*, to go, approach, set out. Pre. अहते । Per. आनहे । I Fut. अहिता । Caus. आहयति । Aorist आहिजत् । Desi. अहिष्यते । Noun:—अहः ॥

गर्ह ६६७, गल्ह ६६८ कुत्सायाम् । जगर्हे । जगल्हे ॥

667. ✓ *Garha*, 668, ✓ *Galha*, to blame. Pre. गर्हते । Per. जगर्हे । I Fut. गर्हिता । Desi. जिगर्हिष्यते । Inten. जागर्ह्यते । Yañ luk जागर्हिषि । Imperfect जगर्हते ॥

668. ✓ *Galha*, to blame. Pre. नल्हते । Per. जगल्हे । I Fut. नल्हिता । Desi. जिगल्ह्यते । Inten. जागल्ह्यते । Yañluk Imperfect जगल्हते ॥

बर्ह ६६९, बरह ६७० प्राधान्ये । कोट्यादी ॥

669. ✓Barha, 670, ✓Balha, to be pre-eminent or excellent. These roots commence with ब (labial). Pre. बर्हते । Per. बरहते । I Fut. बर्हिता । Noun बर्हिणः । जर्हि-॥

670. ✓Balha, to be pre-eminent. Pre. बल्हते । Per. बरहते । I Fut. बल्हिता ।

बर्ह ६७१, बरह ६७२ परिभाषणहिंसाच्छादनेषु । दंत्योष्ठादी कर्तवुः । पूर्वयोर्दंत्योष्ठादितामनयोरोष्ठादितां चाहुः ॥

671. ✓Varha, 672, ✓Valha, 1. To speak. 2. To hurt. 3. To cover. Mādha-viya reads 'dāneshu' 'to give' as the third meaning. The root begins with व (dento-labial). Some read the last two roots with व, and the present two with व (h). Pre. वर्हते । Per. वरहते । I Fut. वर्हिता ॥

672. ✓Valha. Pre. वल्हते । Per. वरहते । I Fut. वल्हिता ॥

झिह ६७३ गतौ । विप्रिहे ॥

673. ✓Phihā, to go, move. Pre. झेहते । Per. विप्रिहे । I Fut. झेहिता । Desi. झिहियते । Ger. झिहित्वा or झेहित्वा । Noun झीहा ॥

वेहृ ६७४, जेह ६७५, बाह ६७६ प्रयत्ने । आद्यो दंत्योष्ठादिः । अनन्य जेतलोष्ठादिः । उभात्रयोष्ठादी इत्येके । दंत्योष्ठादी इत्यपरे । जेहतिर्गेत्यर्थोऽपि । ववाहे ॥

674. ✓Vehri, 675, ✓Jehri, 676, ✓Bāhri, to endeavour.

The root 'vehri' begins with dento-labial व । बाह, 676 begins with the labial ब । Some say both begin with ब (labial). Others say both begin with व (dento-labial). Pre. वेहते । Per. विवेहे । I Fut. वेहिता । Caus. वेहयति । Aorist वविवेहत् ॥

675. ✓Jehri, to endeavour. It also means 'to go.' Pre. जेहते ।

676. ✓Bāhri, to endeavour. Pre. बाहते । Per. ववाहे । Nouns. बाहृ, बाहा ॥

द्राह ६७७ निद्राक्षये । निक्षेपे इत्येके ।

677. ✓Drāhri, to wake. According to some it means 'to throw.' Pre. द्राहते । Inten. दाद्राह्यते । Yāh luk दाद्राहि । d. दाद्राह्यः । 2. S. दाद्राहि । Imperfect ववाद्राहत् ॥

काश ६७८ दीप्तौ । चकाशे ॥

678. ✓Kāśri, to shine. Pre. काशते । Per. चकाशे । I Fut. काशिता । II. Fut. काशियते । Impv. काशताम् । Imper. चकाशत । Pot. काशेत । Bene. काशिषीष्ट । Aorist. चकाशिष्ट । Condi. चकाशियत । Caus. काशयति । Aorist चचकाशत् । Desi. चकाशियते । Inten. चाकाशयते । Nouns. काशी । मोकाशः । काशः । काष्टम् । काशिकी । काशः ।

678. ✓Kāśri, Yāh luk conjugation. Pre. चाकाशति । चाकाशि । चाकाशिम । चाकाशयः । चाकाशयः । Impv. चाकशति । Imperfect. चचाकाद ॥

ऊह ६७९ चित्तर्के । ऊहां चके ॥

679. ✓ūha, to reason, infer, deliberate about. Pre. ऊहते । Per. ऊहांचके । I Fut. ऊहिता । II Fut. ऊहियते । Imperative. ऊहताम् । Imper. ऊहत । Pot. ऊहेत । Bene. ऊहिषीष्ट । Aorist. ऊहिष्ट । Condi. ऊहियत । Caus. ऊहयति । Aorist ऊहिचत् । Desi. ऊहियते ॥

गाह् १८० विखोदने । गहते । जगादे । जगाद्विषे । जघासे । जगाद्विषे—जगाद्विष—जगाद्वे ॥

680. ✓ गाह् विखोदने 'to shake, stir up, churn, agitate' Pre. गहते । Per. जगादे । 2nd. Per. S. जगाद्विषे or जघासे Pl. जगाद्विषे-°ध्वे or जगाद्वे । I Future गाहता । When ह is not added then the following applies.

इह ३५ । ठो ठे लोपः । ८ । ३ । १३ ॥

ठस्य लोपः स्यादे परे । गहता-गाह । गह्विष्यते-घाह्यते । गह्विष्ये-घाह्ये । जगाद्विष-जगाह । जघाहताम् । जघाहते । जगाहाः । जघाह्वम् । जघाहि ॥

2335. There is elision of ह when ह follows.

Though this sūtra is read in the division of Grammar which is governed by पदाधिकार, yet this elision takes place only when the ह is not at the end of a pada. Thus गाहा from गहि + ता । The ह is changed to ठ by VIII. 2. 31 S. 324, and the त is first changed to घ by VIII. 2. 40 S. 2280 and then to ह by VIII. 4. 41. S. 113. Thus गाह + ता । The first ह is elided by this sūtra and we get गाहा । The change of घ into ह by VIII. 4. 41, should be considered as valid and siddha for the purposes of this rule, otherwise this rule will find no scope.

NOTE:—The form जघासे is thus evolved:—गाह् + घाह् = गाह् + से (III. 4. 80, S. 2236) = गाह् + से (VIII. 2. 31. S. 324) = घाह् + से (VIII. 2. 37 S. 326) = घाह् + से (VIII. 2. 41 S. 295) = घाह्, and with reduplication जघाह् ॥

680. ✓ Gāhu, to stir up. Pre. गहते । Per. जगादे । जगाद्विषे or जघासे । जगाद्विषे, ध्वे or जगाद्वे । I Fut. गाहता or गाहा । II Fut. गह्विष्यते or घाह्यते । Imperative. गाहताम् । Imper. जगाहते । Potens. गहते । Bene. गह्विष्ये or घाह्ये । Aorist. जगाद्विषे or जगाह । जघाहताम् । जघाहते । जगाहाः । जगाह्वम् । जघाहि । Caus. गाहयति । Aorist अजीगहत् । Desi. जिघाहते or जिगह्विषते । Inten. जगाहते । Yāh.luh जागाहि । Ger. गाह्वा or गह्विष्या ।

गृह् १८१ ग्रहणे । ग्रहते । जग्रहे ॥

* अदुपधेभ्यो लिटः क्तिवं गुणा पूर्वविप्रतिषेधेन * ॥

जग्रह्विषे—जघृसे । जघृद्वे । ग्रहिता—गर्हा । ग्रह्विष्यते—घह्यते । ग्रहिणी—घृषीष्ट । लुहि । जगर्हिष्ट । इहभावे ॥

681. ✓ गृह् ग्रहणे 'to take,'

Thus P.e. ग्रहते । Per. जग्रहे । Before the augment ह् the following Vārtika applies:

Vart:—The affixes of लिट् (Perfect) are क्ति in the case of roots that have a penultimate ह्; and this क्ति—condition takes effect before the application of Guṇa rule, by debarring the subsequent in anticipation. The sūtra requiring Guṇa, namely, पुगन्तन्तु (VII. 3. 86 S. 2189) being subsequent to the क्ति rule, would have applied first, but it is set aside by this vārtika. Thus we have जग्रह्विषे or जघृसे । जघृद्वे । &c. Aorist. जगर्हिष्ट ।

But when it does not take the augment ह्, the following rule applies in forming its aorist.

२३३६ । शलङ्गुपधादनिटः क्तः । ३ । १ । ४५ ॥

शङ्गुपधाः यः शलन्तस्तस्यादनिटश्चले स्वादिभः स्वात् । अचक्षत् ॥

2336. After a verb that ends in a शल् conson. nt (च, घ, ञ, and ण) and has an अच् vowel for its penultimate letter, and does not take इट् (VII. 2. 10), क्त is the substitute of च्ल.

Thus अचक्ष् + क्त + त = अचक्षत् ।

Before the affixes beginning with a vowel, the च् of क्त is elided by the following sūtra.

२३३७ । क्तस्याचि । ७ । ३ । ७२ ।

अच्चादौ तच्चि क्तस्य लोपः स्वात् । 'अलोऽन्त्यस्य' (४२) । अचक्षताम् । अचक्षन्त ॥

2337. The (च of the Aorist characteristic) क्त is elided before an affix beginning with a vowel.

The elision is of the final च् of क्त, and not of the whole affix, (See I. 1. 52. S 42). Thus अचक्षताम् । अचक्षन्त ॥

Note:—Why do we say 'when ending in च्, घ, ञ and ण'? Observe. अमेतुषीत्. अचक्षीत्; here चिच् is employed. Why do we say 'having for its penultimate क्, उ, ऋ or ए'? Observe अभाषीत् । Why do we say 'not having an intermediate क्'? Observe अक्रोषीत् and अमोषीत् । See VII. 2. 4. and VIII. 2. 28.

Had the च् not been elided before चाताम्, and आचाम्, then इट् must have been substituted for it according to VII. 2. 81. Why do we say before an affix beginning with a vowel? Observe अचुक्षत्, अचुक्षताम् । Why do we say क्त and not only क्? So that the elision should not take place here, as उत्सी, उत्साः, उत्सी, उत्साः, युगही, युगसः ॥

681. ✓Griha, to take. Pre. गृहते । Per. अग्रहे । अग्रहिते or अग्रहे । अग्रहित्वे । द्वे । I Fut. गृहीता, गर्हा । II Fut. गृहीष्यते, घर्ह्यते । Imperative. गृहीताम् । Imper. । Potē. गृहेत् । Bene. गृहीष्येत् or घर्ह्येत् । Aorist. अगर्हिष्यत् or अचक्षत् । अगर्हिषाताम् or अचक्षताम् । अगर्हिषत । अग घृठाः or अग्रघराः । अगर्हिष्यम् or अग्रम् । अग्रघ्रम् । अगर्हिषि or अग्रहि । अगर्हिष्यति or अचक्षति । Desi. अगर्हिषते, अग्रघते । Inten. अरोधयते । Yaś luk अग्र्यं होति or अगर्हि d. अग्र्यः । Noun अग्रम् । Ger. गृहीत्वा । यदवा ।

ग्लह ६८१ च । ग्लहते ॥

681. A. ✓Glaḥa cha, to take, Swāmi, Kāśyapa and Simmats read glaḥa Pre. ग्लहते । Noun. ग्लहः ॥

घुषि ६८२ कान्तिकरणे । घुषते । घुषुषे । केचित् 'घष' इत्यदुपधं पठन्ति ॥

682. ✓Ghuṣhi, to be beautiful or brilliant. Some read it as ✓Ghaṣ, Chandra and Kāśyapa read it as चिचि with a penultimate ष । Pre. घुषते । Per. घुषुषे । I Fut. घुषिता । Desi. घुषुषिते । Inten. जोष्यते । Yaś luk जोषुषि । जोड् 2nd P. जोषुषि । अङ्, अजोषुम् ॥

Here end the roots whose final is a sibilant and which are dīmanepadi.

Herewith commence roots adding with a sibilant and which are Paramai padī.

अथार्हयन्ताः परस्मैपदिनः ॥

शुषिर इन्द्र अविशब्दने । विशब्दनं प्रज्ञानं ततोऽन्यस्मिन्नयं इत्यने ।
‘शब्दे’ इत्यन्ये पेटुः । घोषित । कुघोष । घोषिता । इतिवाचकः । अकुघोष-
प्रघोषित ॥

683. ✓ Ghuṣhīr, not to proclaim 2. To sound. The word *aviśādana* means *uṣ-āśādanam*. The word *viśādana* means 'promise.' According to others the word is *śāda* only and the root means 'to sound'. The indicatory *द्* makes the rule III. 1. 57, S. 2269 applicable in the aorist. When the root has all other meanings except that of 'proclaiming' (*vāśādana*) it is read here. When it has the meaning of *viśādana* (proclaiming), it belongs to *Ghurād-āśas-* (X 187). Pre. घोषति । Per. लुघोऽ । I Fut. घोषिता । Aorist अघुषत् or अघोषीत् । अघुषतःम् । or अघोषितम् । Caus. घोषयति । Aorist अजघुषत् । Desi. लुघुषिषति, or लुघोषिषति, I steu जाघुषते । Yāb. लुघोषोऽ । लोद 2nd S. जाघुषति । लङ् अजोषोऽ । Past Part. Pass. घुष्टः (VII. 2. 23 S. 3063). Ger. घुषित्वा or घोषित्वा । Noun घुष्टा ॥

अक्ष ६८४ व्याप्तौ ।

684. अत्र व्याख्ये 'to pervade.' As अत्रिति । But by the following sūtra, it takes the vikurana चन also.

२३३८ । अतोऽन्यत्रस्याम् । ३ । १ । ७५ ॥

असौ वा अनुपत्यः स्यात्कर्मार्थे साधनधत्तुके परे । पठे श्रप । । अक्षयेति । अक्षयुतः । अक्ष-
युत्तनित् । अक्षति । अक्षतः । अक्षति । आनक्ष । आनक्षि-आनक्ष । अक्षित-अक्ष । अक्षयति ।
'व्यां' (३८०) इति कर्तापः । 'शोः कः सि' (२६५) । अक्षयति । अक्षयान् । अक्षयुति । अक्ष-
यवानि । आक्षोत् । आक्षयुषम् । अक्षयुषात् । अक्षयात् । ऊर्ध्वस्यङ्गेद- 'नेटि' (२८६) । मा भवान्
क्षीत् । अक्षिष्टः । अक्षियुः । इदमाद्ये तु मा भवानाक्षीत् । आष्टान् । आक्षः ॥

2338. The vikaṇa णि is optionally employed after the root ण्व 'to pervade,' when a sārvaśātuka affix denoting an agent, follows.

'Thus अद्ध्योति or अद्ध्यति 'he pervades or obtains.' D. अद्ध्युतः। Pl. अद्ध्युवन्ति।

684. ✓ Akṣhū, to pervade. Because the root has an indicatory long ऊँ, the इद् augment is optional. Pre. अक्षति. अक्षतः । अक्षन्ति । Per. आनक्ष । आनक्षते or आनक्षिष्य । आनक्ष्य or आनक्षिष्य । Fut. अक्षिता, or अक्ष्या । II Fut. अक्षिष्यति or अक्षयति (= अक्ष् + स्थिति = अक्ष् + स्थिति VIII. 2. 41 S. 295 = अक्ष् + स्थिति the क् is elided by VIII. 2. 29 S. 380 = अक्षयति) । Imperative अक्षतु or अक्ष्यतु । अक्ष्युहि । अक्षयमान । Imper. आक्षतु or आक्ष्यतु । I. S. आक्षयुयम् । Pote. अक्षतु, or अक्षयुयात् । Bene. अक्षयात् । Aorist आक्षीत्, (अक्षीत्, without augment by VII. 2. 4 S. 2368). D. अक्षिष्टाम् । P. अक्षिष्टुः । When इद् is not added, we have अ-अक्षीत् । आक्ष्-म् । आक्ष्- । Caus. अक्षयति । Aorist अक्षिषत् । Desi. अक्षिष्यति or अक्षिषति । Past Part. Pass. अक्ष्यः । Ger. अक्षित्वा । अक्ष्-या । Noun अक्षिः 'ere.'

तक्ष ६८५, त्रक्ष ६८६ तनूकरणे ।

685. **रुक् तन् कथो 'to make thin,'** **As लक्ष्मि ।** This root also take रुक् op-
toulously by the following sūtra.

२३३९ । तनुकरणो तद्यः । ३ । १ । ७६ ॥

अनुः स्याद्वा शक्यविषये । तच्छोति-तच्छति वा काष्ठम् । तत्तच्छिष-तत्तष्ट । अतश्चीत् । अतश्चिष्टाम्

कताकाम् । कताकाम् । 'तनुकारणे' विम् । चाग्निः संतपति । मरुतं वरीचर्यः ।

2339. The affix **णु** is optionally employed after the root **तप** 'to make thin' when a **sārvadhātuka** affix denoting an agent, follows.

Thus **तपुति** or **तपुषोति** काल्द 'he planks the wood.' Why do we say 'when meaning to make thin ?' Observe, चाग्निः संतपति । 'he outa with speech.'

685. ✓ **Takṣhā**, to make thin. Pre. **तपति** or **तपुषोति** । Per. **तप** । **तपिष** or **तप** । Aorist **तपते** or **तपाते** । **तपिष्याम्** or **तप्याम्** । Noun **तप** ॥

686. ✓ **Tvakṣhā**, Pre. **त्वपति** । Per. **त्वप** । I Fut. **त्वपिता** ॥

वक्ष ६८७ सेषने । उवां चकार ॥

687. ✓ **Ukṣha**, to sprinkle. Pre. **उक्षति** । Per. **उवां चकार** । I Fut. **उक्षिता** । Nouns :—**मक्षोच**, **मक्षकम्** । **जातोच** । **वृक्षोच** ॥

रक्ष ६८८ पाखने ।

688. ✓ **Rakṣha**, to protect. Pre. **रक्षति** । Per. **रख** । I Fut. **रक्षिता** । Nouns **रक्षु**, **राख** । **रख** । **निरक्षी** ॥

पिष ६८९ पुम्बने । प्रणिषति ॥

689. ✓ **ṇikṣha**, to kiss. Pre. **निषति** । With **ञ** we have **प्रणिषति** invariably by VIII. 4. 14. S. 2287. But in Kridanta we have **प्रणिषयाम्** or **प्रणिषयाम्** by VIII. 4. 33. S. 2839). Per. **निषि** । I Fut. **निषिता** ॥

पृक्ष ६९०, स्तृक्ष ६९१, णक्ष ६९२, गतौ । पृक्षति । स्तृक्षति । नक्षति ॥

690. ✓ **Trikṣha**, 691 ✓ **Strikṣha**, 692 ✓ **ṇakṣha**, to go, to move. Pre. **पृक्षति** । Per. **पृख** । I Fut. **पृक्षिता** । Caus. **पृक्षयति**, Aorist **पृक्षयते** । Deal. **तिपृक्षति** । **हरीपृक्षते** । **Yān luk**, **हरीपृक्षि** । Nouns **तापृ**, **पृ** । **पृष** : Name of Kāśyapa.

691. ✓ **Strikṣha**, Pre. **स्तृक्षति** । Per. **तस्तृख** । I Fut. **स्तृक्षिता** । Inten. **स्तृक्षयते** ॥

692. ✓ **ṇakṣha**, to go, to move. Pre. **णक्षति** । प्रणक्षति । Per. **णख** । I Fut. **णक्षिता** । Noun **णक्षकम्** ॥

वक्ष ६९३ रोषे । संघाते इत्येके ।

693. ✓ **Vakṣha**, to be angry. Some say it means 'to accumulate'. Pre. **वक्षति** । Per. **वख** । I Fut. **वक्षिता** । Noun **वख** ॥

मृक्ष ६९४ संघाते । म्रक्ष इत्येके ।

694. ✓ **Mṛikṣha**, to accumulate. Some say the root is **मृक्ष** । Pre. **मृक्षति** । or **म्रक्षति** । Per. **ममृख** or **ममृख** । I Fut. **मृक्षिता** or **म्रक्षिता** । Noun **मृक्षिका** ॥

तक्ष ६९५ त्वचने । त्वचनं संद्रव्यं त्वचो यद्वयं च ॥

695. ✓ **Takṣha**, to cover. The **tvachana** means 'to cover,' and also 'to appropriate.' Some read it as ✓ **ṇakṣha** with the meaning to accept. The root **तपु** meaning 'to make thin' has already been taught before. Pre. **तपति** । Per. **तप** । I Fut. **तपिता** । See no 685.

पक्ष ६९६ परिग्रहे इत्येके ।

696. ✓ **Pakṣha**, to accept. Pre. **पक्षति** । Per. **पख** । I Fut. **पक्षिता** । Noun **पख** ॥

सर्व ६९७ आदरे । सुर्व । 'अनादरे' इति तु क्वाचित्कोऽपवादः ।
'अवज्ञावहेलनमसूर्वणम्' इत्यमरः ॥

697. ✓ *Shūrksha*, to respect. 'To disregard' according to some. But this is wrong. See *Amarakosha* where the author gives the meaning of the word असूर्वणम् as 'disregard' and 'dishonor', (I, 7, 23 verse), Pre. सूर्वति ॥

काक्षि ६९८, वाक्षि ६९९, माक्षि ७०० काङ्क्षायाम् ।

698. ✓ *Kākṣhi*, 699 ✓ *Vākṣhi*, 700 ✓ *Mākṣhi*, to desire, to wish for. Pre. काङ्क्षति । Per. चकाङ्क्ष । I Fut. काङ्क्षिता । Caus. काङ्क्षयति, Aorist चकाङ्क्षत् । Desi. चिकाङ्क्षिषति । Inten. चाकाङ्क्ष्यते । Yañ luk चकाङ्क्षि ॥

699. ✓ *Vākṣhi*, Pre. वाङ्क्षति ॥

700. ✓ *Mākṣhi*, Pre. माङ्क्षति ॥

द्राक्षि ७०१, ध्राक्षि ७०२, ध्वाक्षि ७०३ घोरवासिते च ।

701. ✓ *Drākṣhi*, 702. ✓ *Dhrākṣhi*, 703 ✓ *Dhvākṣhi*, to make a discordant sound. By force of च, it means 'to desire' also. Pre. द्राङ्क्षति । Noun द्राक्षा ॥

702. ✓ *Dhrākṣhi*, Pre. ध्राङ्क्षति । Noun ध्राक्षा ॥

703. ✓ *Dhvākṣhi*, to crow, to caw, 2. To desire. Pre. ध्वाङ्क्षति । Per. दध्वाङ्क्षत् । I Fut. ध्वाङ्क्षिता । Noun. तीर्थध्वाङ्क्षः (II, 1. 42. S. 719). ध्वाङ्क्षामत् । (VII. 2. 9. S. 1897).

चूष ७०४ पाने । चुष ॥

704. ✓ *Chūṣha*, to drink, to suok. Pre. चूषति । Per. चुष ॥ I Fut. चुषिता । Caus. चूषयति । Aor. चक्षुषत् । Desi. चुषिषति । Inten. चोचूष्यते । Yañ luk चोचूषि ।

तूष ७०५ तुष्टौ ।

705. ✓ *Tūṣha*, to be satisfied, to satisfy. Pre. तूषति ॥

पूष ७०६ वृद्धौ ।

706. ✓ *Pāṣha*, to nourish, to increase, to grow. Note. This root belongs to Divādi and Kryādi classes also. Pre. पूषति । Nouns. पूषा 'Sun.' (Up. I. 158). पूषी a niche for placing the lamp'.

मूष ७०७ स्तेये ।

707. ✓ *Mūṣha*, to steal, rob, plunder. Note. मूष with short उ belongs to Kryādi class. Pre. मूषति । Nouns. मूषकः 'mouse thief.' मूषिका ॥

लूष ७०८, रूष ७०९ मूषायाम् ।

708. ✓ *Lūṣha*, to adorn, decorate. Pre. लूषति ॥

709. ✓ *Rūṣha*, to adorn, Pre. रूषति ॥

शूष ७१० प्रसवे । प्रसवोऽभ्यनुज्ञानम् । तालव्योष्मादिः ॥

710. ✓ *Śūṣha*, (to produce, begot). The word *prasava* means permission. Therefore the root means 'to permit.' The root begins with the palatal sibilant and not with the dental sibilant as some wrongly read it. Pre. शूषति ॥

जूष ७११ हिंसायाम् । जूष च ।

711 A. ✓ *Jūṣha* cha, to injure. This root is found in the Churādi also. Pre. जूषति ।

711. ✓ Yāsha, to injure. Some read the root as यूष । It is conjugated similarly to यूषति । Per. यूषति । Noun यूष 'soup : broth.' So also यूषन् ।

यूष ७२, तसि ७१३ अलंकारे । भूषति ॥

712. ✓ Bhūsha, to adorn. It is found in the Churādi class also, Pre. भूषति ॥

713. ✓ Tāl, to adorn. It is not found in the Siddhānta or the Mādha-viṣya. Pre. तलति ॥

ऊष ७१४ रुजायाम् । ऊषां चकार ॥

714. ✓ ūsha, to be ill, Pre. ऊषति । Per. ऊषांचकार । Caus. ऊषयति । Aorist without augment ऊषिषत् as माभवाऽनुविषत् । Desi. ऊषिषति । Nouns :—ऊष. 'Salt ground' ऊषरः 'a saline soil.'

ईष ७१५ लब्धे ।

715. ✓ īsha, to glean. Pre. ईषति । Per. ईषांचकार । I Fut. ईषिता । Aorist ऐषीत् । Nouns. ईषा 'the pole or shaft of a carriage or a plough'.

कष ७१६, खष ७१७, शिष ७१८, जष ७१९, झष ७२०, शष ७२१, वष ७२२, मष ७२३, रुष ७२४, रिष ७२५, हिंसार्थाः । तृतीय-बद्धो तालव्योष्मादी । सप्तमो दन्त्योष्यादिः । चकाष । चखाष । शिशेष । शिशे-विष । शेष्टा । क्सः । अशिक्षत् । अशेक्षत् । जेषतुः । जभषतुः । शेवतुः । वष-वतुः । मेवतुः ॥

716. ✓ Kasha 717 ✓ Khaṣha, 718 ✓ Śiṣha. 719 ✓ Jaṣha, 720 ✓ Jhaṣha, 721 ✓ Śaṣha, 722 ✓ Vaṣha, 723 ✓ Maṣha, 724 ✓ Ruṣha, 725 ✓ Riṣha. To injure, to kill. The third (no 718) and the sixth (No. 721) begin with a Palatal sibilant. The seventh (No. 722) begins with a dento-labial. Pre. कषति Per. चकाष । I Fut. कषिता । Aorist अकाषीत्, or अकषीत् । Past Part. Pass. कषितः or कष्टम् । Nouns :—काकषकः or 'विकः । सर्व कषम् । विकारिन् (III. 2. 143. S. 3123).

717. ✓ Khaṣha, to injure. Pre. खषति । Per. चकाष । Nouns खष्यः 'anger violence'. (Uṇ III. 28).

718. ✓ Śiṣha, to injure. Pre. शेषति । Per. शिशेष । शिशेविष । I Fut. शेष्टा । II Fut. शेष्थति । Imperative शेवतु । Imper. अशेषत् । Pote. शेयेत् । Bene. शिष्यात् । Aorist अशिक्षत्, (with कृत् III. 1. 45 S. 2336). Or अशेवीत् । Coudi. अशेष्वत् । Caus शेवयति । Aorist अशीविषत् । Desi. शिशिषति । Inten. शेषिष्यते । Yaṣ luk. शेष्टेष्टि । Past Part. Pass. शिष्टा । Past Part. Act. शिष्टवान् । Ger. शिष्ट्वा । Nouns शिष्यः काशियोतः ॥

719. ✓ Jaṣha, to injure. Pre. जषति । Per. जखाष । जेषतुः । I Fut. जषिता । Imperative जवतु ॥

720. ✓ Jhaṣha, to injure. Pre. झषति । Per. जभाष । जभषतुः ॥

721. ✓ Śaṣha, to injure. Pre. शषति । Per. शशाष । शेवतुः । Noun. शष्यः ॥

722. ✓ Vaṣha, to injure. Pre. वषति । Per. वषाव. वषवतुः । ववतुः । I Fut. वषिता ॥

723. ✓ Maṣha, to injure. Pre. मषति । Per. मषाव । मेवतुः ॥

724. ✓ Ruṣha, to injure. Pre. रुषति । Per. रुषाव । रुषिष । I Fut. रुषिता or रुष्टा । In forming the First Future the augment रुद् is optional by the following adra. II Fut. रुषिष्यति । Past. Part. Pass. रुषितम् । रुषितम् or रुष्टः । Ger. रुषित्वा

२३४० । तीव्रसङ्कुम्भवरितः ० । २ । ४८ ॥

दृक्कारादेः परस्मादादेरर्था मुक्तयेदृक्वा स्यात् । रेवित्ता—रेव्ता । रेविष्यति । रेवित्ता—रेव्ता । रेविष्यति ॥

2340. An ārdhahātuka affix beginning with a त may optionally take the दृक्, after the roots वृक्, उवृ, जुम्, वृ, and रिक् ॥

Therefore we have in the First Future two forms रेवित्ता or रेव्ता ॥

725. ✓ Risha, to injure. Some read the root शुञ्च along with these roots. The Mādhaviya does not approve it. Pre. रेवति । Per. रिवेच । I Fut. रेवित्ता, or रेव्ता । Past. Part. Pass. रिष्टः ॥

अथ ७२६ भर्त्सने । वृद्ध भर्त्सने भवत्यः । भवति । जभाञ्च ॥

726 ✓ Bhaṣha, (to abuse, reproach) 2. To bark. The word bhartsana here means the 'sound of a dog.' The root therefore means 'to bark, growl' Pre. भवति । Per. जभाञ्च । Noun. भवकः ॥

उवृ ७२७ दाहे । ज्योषति ॥

727 ✓ Uṣha, to burn. Pre. ज्योषति । In forming the Perfect, the following sūtra allows an option : Per. ज्योषाञ्चकार । उवोच । ऊवतुः । उवोषिच । I Fut. ज्योषिता । II Fut. ज्योषिष्यति । Imperative ज्योषतु । Imper. ज्योषतु । Pote. ज्योषेत् । Bene उव्यात् । Aorist. ज्योषीत् । Caus. ज्योषयति, Aorist उज्यिष्यत्, (without augment,) Desl. ज्योषिष्यति । Nouns: उज्जा । उज्जः । उज्जिका 'gruel,' उज्जकोलसः । ज्योषः 'lips' त्रिज्योषी । उवृ: camel.

२३४१ । उवृषिदजागभ्योऽन्यतरस्याम् । ३ । १ । ३८ ॥

यस्यो विद्याम्बा स्यात् । ज्योषाञ्चकार - उवोच । ऊवतुः । उवोषिच ॥

2341. The affix ज्ञाम् is optionally employed after these roots, viz.—उवृ 'to burn,' ज्ञिद् 'to know,' and जागृ 'to wake,' when ज्ञिद् follows.

Thus ज्योषाञ्चकार or उवोच । So also विद्याञ्चकार or विवेद, जागराञ्चकार or ज्ञातार । As there is an agreement in the present instance to regard the verb ज्ञिद् as ending in a short *a*, *guna* is not substituted, as it would otherwise have been, by rule VII. 3. 86.

जिषु ७२८, विष ७२९, मिषु ७३०, पिषु ७३१, सेचने । जिवेच । क्रादिनियमार्वाद् । जिवेचिच । जिवेचिच । वेष्टा । वेष्टयति । ज्योषतु ॥

728. ✓ Jiṣhu, 729 ✓ Viṣhu, 730 ✓ Miṣhu, 731 ✓ piṣhu to sprinkle. Pre. ज्योषति । Per. जिवेच । I Fut. ज्योषिता । Caus. ज्योषयति, Aor. ज्योषिष्यत् । Desl. जिविष्यति । जिवेचिच । Inten. ज्योषयते । Yañ luk ज्योषेत् । Past. Part. Pass. जिविष्टम् । Ger. ज्योषिष्या । जिविष्या (I. 2. 26) जिषद्वा (VII. 3. 56).

729. ✓ Viṣhu, to sprinkle. The root जिष् जु belongs to the Juṇotyādi class : and विष विप्रयोगे to Kryādi class. Pre. ज्योषति । Per. जिवेच । जिविषतुः । जिविषुः । जिवेचिच । जिविषिच । I Fut. वेष्टा । II Fut. ज्योषयति । Aorist. ज्योषिष्यत् (III. 1. 48), Desl. जिविष्यति (I. 2. 10). Past. Part. Pass. जिविष्टम् । Ger. जिविष्या । वेष्टिष्या । जिषद्वा । Adj. ज्योषम् (V. 1. 100).

NOTE:—Though it is given in the list of anīṭ roots, yet it takes वृद्ध in the Perfect by VII. 2. 13.

✓ 730. Miṣhn, to sprinkle. When it means 'to simulate,' it belongs to Tuḍādi class. Pre. मेवति । Per. मिमेव । I Fut. मेविता । Nouns. मेवः । मेवी । Past. Part. Pass. मिमिषत् । Aor. मिमिषत् । Ger. मिमिषत्वा or मेमिषत्वा ॥

731. ✓ p'ṣhu, to sprink'le. (Not given by Bhattoji). Pre. मेवति ॥

पुष ७३२ पुषी । पोषति । पोषिता । पोषिष्यति । चपोषीत् । अनिट्केषु पुष्यति इति स्थना निर्देशादयं सेट् । अतो न कसः । अङ्गविधौ देवादिकस्य बहुधापादः ॥

732. ✓ Pṣha, to nourish. Pre. पोषति । Per. पुपोष । पुपोषिष्य । I Fut. पोषिता । II Fut. पोषिष्यति । Aorist. चपोषीत् । This root is सेट् ; for the पुष which is anिट् belongs to Divādi class, as it is exhibited in the Anit list as पुष्यति । Therefore the aorist is not formed by अङ् । Nor is the aorist formed by अङ् under III. 1. 55, for that पुष is also of the Divādi class. Past. Part. Pass. पुषितः । पोषितः । पुष्टम् ॥

मिषु ७३३, हिलु ७३४, प्रुषु ७३५, मुष ७३६, दाहे । चर्षति । चिषेव । चर्षिता । रसेवति । शिष्येव । श्लेषिता । अयमपि सेट् । अनिट्के देवादिकस्य बहुधापादः । इति कैयटादयः । यत्तु अनिट्कारिकान्यासे द्वयोर्बहुधापित्युक्तं तत्तु चोत्तिरोधाद्वनयान्तरविरोधाच्चापेक्ष्यम् । पुपोष । पुपोष ॥

733. ✓ Śriṣhu, 734 ✓ Śliṣhu, 735, ✓ Prṣhu, 736 ✓ Pluṣhu, to burn. Pre. चर्षति । Per. चिषेव । I Fut. चर्षिता ॥

734. ✓ Śliṣhu, to burn. This root is also सेट् । The root Śliṣh read in the Anit list is Divādi according to Kaiyaṣa and others. The opinion of the author of Anit Kārikānyāsa is that both roots are anिट्. That is however wrong, for it is against his former opinion, and against other books. See III. 1. 46 and comments on it by Kaiyaṣa and Haradatta. Pre. चर्षति । Per. चिषेव । चिषेविष्य । I Fut. चर्षिता । Past. Part. Pass. चर्षितः । Nouns. चर्षः । चर्षी । चर्षेव । चर्षेवः ॥

735. ✓ Prṣhu, to burn. Pre. चर्षति । Per. पुचोष ॥

736. ✓ Pluṣhu, to burn Pre. चोषति । Per. पुचोष ॥

पुषु ७३७, वृषु ७३८, मृषु ७३९ सेचने । मृषु सहने च । रतौ हिंसाच-योदय । चर्षति । चर्ष । चर्षात् ॥

737. ✓ Pṛiṣhu, 738 ✓ Vṛiṣhu, 739 ✓ Mṛiṣhu, to sprinkle. The root मृषु means 'to endure' also. The other two (pṛiṣh and vṛiṣh) mean 'to hurt,' and 'to vex' also. According to Kaiyaṣa they mean 'to give' also. Pre. चर्षति । Per. चर्ष । I Fut. चर्षिता । II Fut. चर्षिष्यति । Imperative. चर्षतु । Imper. चर्षतु । Pote. चर्षतु । Bene. चर्षात् । Aorist. चर्षीत् । Condi. चर्षिष्यत् । Caus. चर्षयति, Aor. चर्षयति, or चर्षीयत् । Desi. चर्षयिष्यति । Inten. चर्षयिष्येत् । Past. Part. Pass. चर्षितम् । चर्षितम् । Ger. चर्षित्वा । चर्षत्वा । Nouns. चर्षिः । चर्षी । चर्षेवः ॥

737. ✓ Pṛiṣhn, yañ luk conjugation. Pre. चर्षीति or चर्षिर्ति । चर्षिर्ति । Imperative. चर्षतु । चर्षतु । Imper. चर्षतु । चर्षतु । Aorist. चर्षीत् । ॥

738. ✓ Vṛiṣhu, to sprinkle. Pre. चर्षति । Per. चर्ष । Nouns. चर्षः । चर्षिः । चर्षम् । चर्षः । चर्षः । चर्षः ॥

739. ✓ Mṛiṣhu, to sprinkle. Pre. चर्षति । Per. चर्ष । Ger. चर्षित्वा । चर्षित्वा । चर्षित्वा ॥

पुषु ७४० संचर्षे ।

740. ✓ Ghrīṣhu, to rub Pre. चर्षति । Per. चर्ष । I Fut. चर्षिता । Nouns. चर्षः

इषु ७४१ अलीके ।

741. ✓ Hṛiṣhu, to tell a lie, to become erect, to bristle, to be delighted. As हृष्टानि or हृष्टितानि सोमानि 'the hair bristling up with delight.' Pre. हृष्टति + Nouns. हृष्टुः । हृष्टयिषुः ॥

तुस ७४२, ह्रस ७४३, ह्रस ७४४, रस ७४५ शब्दे । तुतोस । जङ्गास । जङ्गास । ररास ॥

742. ✓ Tusa, 743. ✓ Hṛasa, 744. ✓ Hṛasa, 745. ✓ Rasa, to sound. Pre. तोसति । Per. तुतोस । I Fut. तोसिता । II Fut. तोसिष्यति । Imperative तोसतु । Imper. अतोसतु । Potem. तोसेत् । Bene. तुस्यात् । Aorist. अतोसीत् । Caus. तोसयति । Aorist अतुतोसत् । Desi. तुतोसिषति । तुतोसिषति । Inten. तोतुस्यते Yañ luk. तोतोसि । Imperative 2nd S. तोतुधि । (VIII. 2. 25). Imper. 2nd or 3rd. S. अतोतोद् (VIII. 2. 73) or 2. S. अतोतोः । Ger. तुसित्वा or तोसित्वा (I. 2. 26).

743. ✓ Hṛasa, Pre. ह्रसति । Per. जङ्गास । I Fut. ह्रसिता । Desi. जिह्रसिषति । Inten. जाह्रस्यते । Yañ luk. जाह्रसि ॥

744. ✓ Hṛasa, Pre. ह्रसति । Per. जङ्गास । I Fut. ह्रसिता ॥

745. ✓ Rasa, to make sound. The root रस meaning 'to taste' belongs to Churādi-class. Pre. रसति । Per. ररास ॥

लस ७४६ श्लेषणक्रीडनयोः ।

746. ✓ Lasa, to embrace, to play. This root belongs also to the Churādi (189) Pre. लसति । Nouns लालस्यम् । लसः । लसः । विलासन् (III. 2. 143).

घस्ल ७४७ अदने । अयं न सार्वत्रिकः । लिङ्गान्यतरस्याम् (२४२४) इत्यादेर्घसंज्ञादेशविधानात् । ततश्च यत्र लिङ्गं वचनं वास्ति तत्रेवायं प्रयोगः । अत्रैव पाठः शयि परस्मैपदे लिङ्गम् । लृटिस्कारणमाह । अनिट्कारिकासु पाठो वलाद्यार्धधातुके । क्मरचि तु विशिष्टोपादानम् । घसति । घस्ता ॥

747. ✓ Ghasṛi, to eat. This root is defective and is not conjugated in all tenses and moods. Because it is ordained as the substitute of अद in the Perfect (see II. 4. 40). Had it been an independent root, perfect in all its conjugation, there would have been no necessity of that sūtra. Therefore this root अद is used in those tenses and moods only where it is either specifically ordained or where its presence may be deduced. Its being read in the Bhvādi class shows that it is conjugated as a Bhvādi root, and not as an Adādi root though a substitute of अद । Moreover it is Parasmaipadī. The indicative लृ shows that the Aorist is formed with क् । This root is read in the list of the Anit. roots (see p 73) : in order that no वृद्ध augment is to be added in Ardhadhātuka affixes beginning with a वृद्ध consonant. Thus by III. 2. 160 it takes the affix क्मरच् ; but no augment is added before this affix. As घस्मरः । Pre. घसति । Per. जघास । I Fut. घस्ता । In forming the 2nd Future the following sūtra 2342 applies:—II Fut. घत्स्यति । (VII. 4. 49) Imperative . घसतु । Imper. जघसतु । Potem. घसेत् । The root is not found in the Benedictive. The Aorist is formed by the following sūtra 2343. Aorist जघसत् । Nouns जघसरः । जाहः । जाहिः ॥

२३४२ । सः स्यादुधातुके । ३ । ४ । ४२ ॥

इत्य तः स्यादादावार्धधातुके । यतस्त्विति । यत्तु । अयत्तु । यत्तेत् । लिङाद्यभावादाद्यिभ्य स्वाप्रयोगः ॥

2343. *त्* is substituted for the final *स्* of a root before an *Ardha-dhātuka* affix beginning with *स्* ॥

As यत् + स्त्विति = यत् + स्त्विति = यत्स्त्विति । Why do we say 'when ending in स्'? Observe यत्स्त्विति ॥ Why do we say 'beginning with स्'? Observe चास्; वास्; ॥ Why an *Ārdhadhātuka* ? Observe चास्ते, वस्ते, from चास्, 'to sit' and यत्स्, 'to cover'; both *Adādi* roots.

२३४३ पुषादिद्युताद्यल्लङितः परस्मैपदेषु । ३ । १ । ५५ ॥

अयत्स्विकरणपुषादेद्युतादेर्वल्लङितश्च परस्व च. सेरङ् स्यात्परस्मैपदेषु । अयत्तु ॥

2343. *त्* is the substitute of *स्* after the verbs पुष् 'to nourish' and the rest, *द्युत्* 'to shine', and the rest, and the verbs having an indicative *त्*, when the affixes of the *Parasmaipada* follow.

Thus अयत्तु । The verbs classed as पुषादि, are a sub-division of the 4th conjugational verbs; and द्युतादि verbs belong to the 1st conjugation. As पुष् अयुषत् 'he nourished'; द्युत्, अद्युतत् 'he shone'; गत्, अगमत् 'he went'. But not so in the *Ātmanepada*; as व्यद्योतिष्य, प्रलोतिष्य.

जर्ज ७४८, चर्च ७४९, भर्भ ७५० परिभाषणहिंसातर्जनेषु ।

748. ✓ *Jarja*, 749 ✓ *Charcha*, 750 ✓ *Jharjha*, to say, 2, to injure, 3, to threaten.

The roots चर्च and भर्भ belong to the *Tudādi* class also, and give rise to the same forms. The difference is in the accent only. 'चर्च to study' is *Churādi*. Pre. चर्चति ॥

749. ✓ *Charoha*, Pre. चर्चति ॥

750. ✓ *Jharjha*, Pre. भर्भति । Noun. भर्भरः ॥

पिस् ७५१, पेस् ७५२, पिस् ७५३, पेस् ७५४, पिस् ७५५, पेस् ७५६ गतौ । पिपिसितुः । पिपेसुः ॥

751. ✓ *Pisri*, 752 ✓ *Peṣri*, to go, to move. The root पिस् would become पेस् by *guna*; the reading two roots separately is for the sake of क्ति affixes, such as those of Perfect. Pre. पेसति । Per. पिपेस । पिपिसितुः । Caus. पेसयति, Aor. अपिपेसत् । the Inten, पेपिष्यते । Nouns:—पेस्वरः । (III. 2. 175.)

752. ✓ *Peṣri*, Pre. पेसति । Per. पिपेस । पिपेसुः । Inten. पेपेस्यते ॥

753. ✓ *Visri*, to go. Pre. पेसति । Per. विपेस । विपिसितुः । Inten. वेपिष्यते ॥

754. ✓ *Veṣri*, to go. Pre. पेसति । Per. विपेस । विपेसुः ॥

755. ✓ *Pisri*, to go, to move. Pre. पेसति । Per. पिपेस । पिपिसितुः । Inten. पेपिष्यते ।

756. ✓ *Peṣri*, to go, Pre. पेसति । Per. पिपेस । पिपेसुः । Inten. पेपेस्यते ॥

हसे ७५७ हसने । हसिस्वाद्यवृद्धिः । अहसीत् ॥

757. ✓ *Hase*, to laugh. Pre. हसति । Per. जहास । I Fut. हसिष्यात् । Aorist. अहसीत् । (There is no *Vṛiddhi*, as the root has got an indicative *ह* । VII. 2. 5.) Nouns:—हसः; हासः । हासिन्ः । हसनः । हसी । हासिन्ः । हसम् ॥

विश ७५८ समाधौ । तालव्योच्चारणः । प्रवेष्टि ॥

758. ✓ *niśa*, to meditate. This root begins with a dental *n* and ends with a sibilant of the palatal class. Pre. नेष्टि or नेष्टति । Per. निनेष्ट । I Fut. निनेष्टा । Caus. नेष्टयति, Aorist ननेष्टि । Desi. निनिष्टति, or निनेष्टति । Inten. नेनिष्टते । Yāñ luk. नेनेष्टि । Ger. निष्टित्वा । नेष्टत्वा । Nouns. निष्टा । नेष्टम् ॥

मिषा ७५९, मषा ७६० शब्दे रोषकृते च । तालव्योच्चारणौ ॥

759. ✓ *Miśa*, 760 ✓ *Māśa*, to make a sound or noise, 2. to be angry. These two roots end in a palatal sibilant. Pre. मेष्टति । Per. मिनेष्ट । I Fut. मेष्टिता ॥

760 ✓ *Māśa*, Pre. मष्टति । Per. ममाष्ट । I Fut. मष्टिता ॥

शाय ७६१ गतौ । दन्त्योच्चारणस्तालव्योच्चारणः । शयति । शयतीत्-शयातीत्

761. ✓ *Śāva*, to go, approach. This root begins with a palatal sibilant and ends with a dental labial *ś* । Pre. शयति । Per. शयाय । I Fut. शयिता । Nouns. शयम् । शयः ॥

शाय ७६२ हतगतौ । तालव्योच्चारणः । शयाय । शेषुः । शेषुः । शेषिच ॥

762. ✓ *Śāśa*, to leap, bound, jump. The root ends in the palatal sibilant. Pre. शयति । Per. शयाय । शेषुः । शेषुः । शेषिच । I Fut. शयिता । Nouns. शयः शयनः ॥

763 A. ✓ *Kāśa*, or ✓ *Kaśha*, to go. Some read this root here. But it belongs to Adādi class properly. Pre. कयति । Per. कयाय ॥

शसु ७६३ हिंसायाम् । दन्त्योच्चारणः । न वसदद- (२२६३) इत्येतत् न । शयसतुः । शयसुः । शयसिच ॥

763. ✓ *Śasu*, to injure, kill. This root ends in a dental sibilant. Pre. शयति । Per. शयाय । शयसतुः । शयसुः । शयसिच । There is no *ś* nor elision of the reduplicate, because of the prohibition of VI. 4. 126. S. 2263. Noun. शयनम् । Ger. शयित्वा or शयत्वा ॥

शंसु ७६४ स्तुतौ । अयं दुर्गतावधीति दुर्गः । नृयसो घातुकः क्रूरः इत्यमरः । शयंस । शयसिच नलोपः । शस्यात् ॥

764. ✓ *Śamṣu*, to praise. Durga says 'the root means misfortune also. Pre. शंसति । Per. शयंस । I Fut. शंसिता । Bene. शंस्यात् । The nasal is elided by VI. 4. 24. Caus. शंसयति । Aor. शयंसतुः । Desi. शयंसति । Inten. शयंसते । Yāñ luk. शयंसति । The nasal is not elided. Dual शयंसतः । Here the nasal is dropped. Imperative 2nd Per. S. शयसिच । Past Part. Pass. शयंसम् । Past Part. Act. शयंसित्वा । Ger. शयंसित्वा or शयंसत्वा । Nouns शयंसः 'cruel.' शयंसः । शयंसम् ॥

चह ७६५ परिकल्पने । कल्कनं चाटयम् । चयतीत् ॥

765. ✓ *Chaha*, to cheat, deceive. The word *paribalkana* means duplicity. Pre. चयति । Per. चयाय । चयतुः । I Fut. चयिता । Aorist चयतीत् । Desi. चययति । Inten. चाचयते । Yāñ luk. चाचाडि । The *च* is changed to *ट* by VIII. 2. 31, then applies VIII. 2. 40, then 4. 41, and VIII. 3. 13.

मह ७६६ पूजायाम् । अमहीत् ॥

766. ✓ Mahā, to honor, respect. Pre. अहति । Per. अमाह । Aorist अमहीत् ।
Nouns महाजातीयः, महिषः, महिषा, महिष्याम् देशः, माहिषम् । मज्जा । मंजरी ॥

रह ७६७ त्यागे ।

767. ✓ Raha, to quit, abandon. Pre. रहति । Per. रराह । I Fut. रहिता
Nouns. रहः । रहनी । रहस्यम् । राहुः । अवरहम् । तत्परहम् ॥

रहि ७६८ गंतौ । रंहति । रंहात् ॥

768. ✓ Rahi, to move with speed, hasten. Pre. रंहति । Per. रंह । I Fut.
रंहिता । Noun रहः ॥

रह ७६९, रहि ७७०, बृह ७७१, बृहि ७७२ बृद्धौ । वंहति । वह ।
वदुहत्तुः । वंहति । वंहति । वंहति । वृहि वन्दे च । वंहितं करिगर्जितम् इत्य-
ञः । वृहि इत्येके ङे । अदुहत्-अवहति ॥

769. ✓ Driha, 770 ✓ Drihi, 771 ✓ Briha, 772 ✓ Brihi, to grow, increase.
The root वृहि, (772) means also 'to make sound' As वृहितं करिगर्जितम् "the
sound of an elephant". (A. K. II. 8. 107). Some read it as वृहिर् । The aorist there-
fore will अवहत्तु or अवहति । Pre. वंहति । Per. वदह । वदुहत्तुः । I Fut. वंहिता । Caus.
वद्वहति । Aor. अवदवहत्तु or अवदवहत्तु । Desi. दिद्विहति । Inten. दरोद्वहते । (VII. 4. 90. S.
2644.) Yān luk वद्वहति or वद्वहति । Past Part. Pass. वंहितम् । Past Part. Act.
वृहितवान् । Ger. वंहित्वा । Nouns वृहः । वृद्धिः ॥

770. ✓ Drihi, 771 ✓ Brihi, 772 ✓ Brihi, to grow, increase. I Fut. वृहिता । Desi. दिद्विहति ।
Inten. दरोद्वहते । Yān luk वद्वहति । वद्वहत्तुः । वद्वहत्तुः । Imperfect अवहत्तु । Past
Part. Pass. वंहितम् or वृहः । Past Part. Act. वृहितवान् । Ger. वंहित्वा ॥

771. ✓ Briha, Pre. अहति । Per. अमाह । I Fut. अहिता ॥

772. ✓ Brihi, Pre. अंहति । Per. अमाह । I Fut. अंहिता ॥

तुहिर ७७३, दुहिर ७७४, उहिर ७७५ अर्दने । तोहति । तुतोह ।
अतुहत्-अतोहीत् । दोहति । अदुहत्-अदोहीत् । अनिटकारिकास्वस्य दुहैर्वह
नेहति । जोहति । उहोह । ऊहत्तुः । जोहिता । मा भवानुहत् । जोहीत् ॥

773. ✓ Tuhir, 774 ✓ Duhir, 775. ✓ Uhir, to distress, pain. Pre. तोहति ।
Per. तुतोह । I Fut. तोहिता । Aor. अतोहीत् or अतुहत् (III. 1. 57) Caus. तोहयति । Aor.
अतुहयत् । Desi. तुतुहति । तुतोहति । Inten. तोतुहते । Yān luk तोतोहि । तोतुहः ।
Past Part. Pass. तोहितम् । Past Part. Act. तुहितवान् । Ger. तोहित्वा । तोहित्वा । (I. 2. 26).

774. ✓ Duhir; According to Maitreya and others this root should not be
included in the apit list. Pre. दोहति । Per. दुहोह । I Fut. दोहिता । Aorist अदुहत्
or अदोहीत् ॥

775. ✓ Uhir, Pre. जोहति । Per. उहोह । ऊहत्तुः । ऊहुः । I Fut. जोहिता । Aorist
जोहत् or जोहीत् मा भवानुहत् । Here the aorist is formed by अह, of हस्ति अ (III.
1. 57) The other form is जोहीत् ॥

अह ७७६ पूजायाम् । आनई ॥

776. ✓ Arha, to honor, worship. Pre. अहति । Per. आनई । I Fut. अंहिता ।
Desi. अर्हति । Nouns अर्हाः । दुःकारः । अर्हः ॥

Here ends this sub-section.

अथ लूपपर्यन्ता अनुदात्तेतः ॥

The roots up to लृप् are anudātṭeta.

द्युत् ७७७ दीप्ती । द्योतिते ॥

777. द्युति दीप्ती 'To shine. Pre. द्योतिते । In the Perfect, the following applies.

२३४४ । द्युतिस्वाप्योः संप्रसारणम् । ७ । ४ । ६७ ॥

अनयोरभ्यासस्य संप्रसारणं स्यात् । दिद्युते । दिद्युताते । द्योतिता ॥

2344. There is vocalisation of the half-vowel of the reduplicate of द्युत्, and स्वाप् (Causative of स्वप्) ॥

As दिद्युते । वि दिद्योतिष्यते, विदिद्युतिष्यते, (I. 2. 26) वि देद्युत्यते ॥

In forming the aorist the following sūtra applies.

२३४५ । द्युद् यो लुङि । १ । ३ । ८९ ॥

द्युतादिभ्यो लुङः परस्मैपदं वा स्यात् । पुषादिसूत्रेण परस्मैपदेषु । अद्युत् - अद्योतिष्ठ ॥

2345. After the verbs dyut 'to shine,' and the rest the terminations of the Parasmaipada are optionally employed, when the affixes of luṅ (aorist) follow.

The Dyutādi verbs are 22 in number (Bhuādi 777 and twenty one that follow it up to चट 'to try.' By the use of the word द्युद्, यः in the plural in the sūtra, the force is that of 'and the rest.' These verbs are anudātṭeta and so by sūtra, I. 3. 12 they would have been invariably ātmanepadī, this aphorism makes them optionally so.

777. ✓ Dyuta, to shine. The roots beginning with dyut and ending with Kripā are udātta and anudātṭot. Pre. द्योतिते । In forming the Perfect there is vocalisation by VII. 4. 67 §. 2344. Per. दिद्युते । दिद्युताते । I Fut. द्योतिता । II Fut. द्योतिष्यते । Impera. द्योतताम् । Imper. अद्योतत । Pote. द्योतेत । Bene. द्योतिषीष्ट । Aorist. अद्युत् or अद्योतिष्ठ । The root is optionally Parasmaipadī by I. 3. 91. S. 2345. When Parasmaipadī the Aorist is formed by अद्, because it belongs to पुषादि class. Caus. द्योतयति, Aor. अद्युत् । Desi. दिद्युतिष्यते, दिद्योतिष्यते । Inten. देद्युत्यते । Yān luk देद्युतीति or देद्योति । Ger. द्युतिस्वा or द्योतिस्वा । Nouns. दिद्युत् । द्योतिः ॥

श्विता ७७८ वर्णे । श्वेतते । श्विष्यते । अश्वितत् - अश्वेतिष्ठ ॥

778. ✓ Svītā, to become white, be white. Pro. श्वेतते । Per. श्विष्यते । I Fut. श्वेतिता । Aorist, अश्वितत् or अश्वेतिष्ठ । Past. Part. Pass. श्वितम् । (VII. 2. 16) श्वितितम् (VII. 2. 17).

जिमिदा ७७९ स्नेहने । मेदते ॥

779. ✓ Īmīdā, to be unctuous or greasy. This root is found in the Dīvādi and the Churādi classes also. Pre. मेदते । In forming the Perfect, the following sūtra 2346 required guṇa ; but it is not so. See explanation. Per. मिमिदे । I Fut. मेदित । Aorist, अमेदिष्ठ or अमिदत् । Past. Part. Pass. मिम । Nouns. मेदुरा । मिमः ॥

२३४६ । मिमेर्गुणः । ७ । ३ । ८२ ॥

मिमेर्लुको गुणः स्वादिस्त्वञ्चकारादि । 'एषः' आदिशित्वाभावाच्चेन गुणः । मिमिदे । अमिदत् - अमेदिष्ठ ॥

2346. For व in मिद् there is substituted a guṇa before such a शित् affix, where the indicatory व stands in the beginning of the affix.

NOTE.—As मेवति, मेवतः, मेवन्ति ॥ Why मिद् only? Observe स्विवन्ति क्विवन्ति । The root जिविदा belongs both to the Bhvādi and the Divādi classes. The Bhvādi मिद् will get guṇa before by वृत् virtue of VII. 3. 86, but the Divādi, मिद् would not have got guṇa before वृत्, as this affix is क्तिन् (I. 2. 4); hence the necessity of this sūtra. Before non शित् affixes there is no guṇa, as मिवते, मेविवते ॥

The phrase श्रिति 'where the affix has an indicatory व' is understood here from the preceding Aṣṭādhyāyī sūtra VII. 3. 75. The word श्रित् should be explained as a Karmadhāraya compound meaning व indicatory (वृत्तवासी वृत्तेति) । Then श्रिति would mean by यस्मिन् विधिं स्वदादौ and the affix that begins with an indicatory व । Therefore the affix वृत् (III. 4. 81) though a श्रित् affix, does not begin with an indicatory व, and hence before this affix there will be no guṇa. Hence we have मिमिदे in the Perfect.

त्रिष्विदा ७७४ स्नेहनमोचनयोः । मोहनयोः इत्येके । स्वेवते । सि-
ष्टिवदे । अस्विदत्-अस्वेदिष्ट । त्रिष्विदा च इत्येके । अत् विदत्-अत् वेदिष्ट ॥

780. ✓ āi shvidā, to be greasy; to be disturbed. Some give the reading as मोचनयोः । Some read here the root त्रिष्विदा also. Its forms in the aorist are अत् विदत् or अत् वेदिष्ट । Pre. स्वेवते । Per. सिष्टिवदे । I Fut. स्वेदिता । Aorist. अस्विदत् or अस्वेदिष्ट । Caus. स्व दयति, Aor. अस्विदत् । Desi. सिस्विदयते । Inten. स्व दयिष्यते । Yaṇ luk सेवति । Past, Part, Pass. स्विद्यः ॥

रुच ७८१ दीप्तावभिप्रीतौ च । रोचते सूर्यः । हरये रोचते भक्तिः ।
अरुचत्-अरोचिष्ट ॥

781. ✓ Ruṇa, to shine; to like, to be pleased, Pre. रोचते, as रोचते सूर्यः । हरये रोचते भक्तिः । Per. रुचते । I Fut. रोचिता । Aorist. अरुचत् or अरोचिष्ट । Caus. रोचयति, रोचयते, Desi. रुचयिष्यते, अरोचयते, Ger. रोचित्वा or रुचित्वा । Nouns, रोचनम् । रोचः । रुचनम् । रोचकः ॥

बुट ७८२ परिवर्तने । घोटते । जुघुटे । अघुटत्-अघोटिष्ट ॥

782. ✓ Ghuṭa, to barter, exchange. Pre. घोटते । Per. जुघुटे । I Fut. घोटिता । Aorist. अघुटत् or अघोटिष्ट । Caus. घोटयति, Aor. अघुटत्, Desi. जुघुटयते । Inten. जोघुटयते । Yaṇ luk जोघोहि । Past, Part, Pass. घुटितः or घोटितम् । Ger. घोटित्वा or घुटित्वा । Nouns. घुटिका । घोटकः । घोटः ॥

रुट ७८३, लुट ७८४, लुठ ७८५ प्रतिघाते । अरुटत्-अरोटिष्ट ॥

783. ✓ Ruṭa, 784 ✓ Luṭa, 785 ✓ Luṭha, to strike against, resist. The roots ruṭ and luṭ end with ṭ ḍ; the last लुठ luṭh ends with ṭh ḍ । Pre. रोटते । Per. रुटते । I Fut. रोटिता । Aorist. अरोटिष्ट or अरुटत् ॥

784. ✓ Luṭa, Pre. लोटते । Per. लुगुटे । I Fut. लोटिता । Aorist, अलुटत् ॥

785. ✓ Luṭha, Pre. लोटते । Per. लुगुटे । I Fut. लोटिता । Aorist, अलुटत् or अलोटीष्ट ॥

शुभ ७८९ दीप्ती ।

786. ✓ *śubha*, to shine. Pre. शोभते । Per. सुशुभे । Aor. अशुशुभत् । Caus. शोभयति । Desl. सुशुभित्वे । सुशोभित्वे । Inten. शोशुभ्यते । Yañ luk शोशोभि । Ger. शोभित्वा । or सुभित्वा ।

क्षम ७८७ संबलने ।

787. ✓ *kṣhubha*, to shake, tremble, to be agitated or disturbed. *Mādhaviya* gives the meaning of *sambhalana* as “प्रक्षान्तिं पश्येत् समन्त्रम्” । This root belongs to Divādi and Kryādi classes also. Pre. क्षोभते । Per. सुक्षुभे । Aorist अक्षोभित् or अक्षुभत् । Past Part. Pass. सुक्षुभः or सुभितः ॥

यम ७८८, तुम ७८९ हिंसायाम् । आद्योऽभावेऽपि । ‘नभन्तामन्यके समे’ । ‘मा भूवचन्यके सर्वे’ इति निरुक्तम् । अनभत् । अनभिष्ट । इमौ दिवादी प्रयादी च ॥

788. ✓ *nabha*, 789 ✓ *tubha*, to injure, to hurt. नभ् means ‘deprivation’ also. Thus in the *Nirukta* we find “नभन्ताम् अन्यके समे” explained as “मा भूवचन्यके सर्वे” । So also the *Bhāṣya* explains the word नभन्ताम् by माभवनत् in the following नभन्तामन्यके । मा उवाचा अधिपत्यसु = अन्यकेषां नभ्यां पत्यसु स्थिता उवाचाः क्षिप्रा मा भवनत् । Pre. नभते (प्रयभते) । Per. नेभे । Aorist अनभिष्ट or अनभत् । Noun नभः “sky,” “Ocean.”

789. ✓ *tubha*, to hurt, injure. This and the last root belong to Divādi and Kryādi classes also. Pre. तोभते । Per. तुभुभे । I Fut. तोभिता । Aorist अतुभत् or अतोभिष्ट

संसु ७९०, ध्वंसु ७९१, भ्रंसु ७९२ अवसंसने । ध्वंसु ७९३ गती च । अहि न लोपः । अवसत्-अवसिष्ट । ‘नावसत्परिकां देवम्’ इति रघुकाव्ये । ‘धंसु’ इत्यपि केचित्पठुः । अच तृतीय एव सात्वयान्त इत्यन्ये । ‘भंसु’ अथ अधःपतज् इति दिवादी ॥

790. ✓ *sraṇsu*, 791 ✓ *dhvaṇsu*, 792 ✓ *bhraṇsu*, to fall or drop down, slip off or down. ध्वंसु means ‘to go’ also. Before the Aorist in अच् there is elision of the nasal, and the form is अचत् as in the following verse of *Raghuvamśa*, नावसत् परिकां देवम् । Some read here ध्वंसु also. Pre. संसते । Per. संसंते । I Fut. संसिता । Aorist असत् or अचत् । Desl. सिंसित्वे । Inten. सांस्यते । Yañ luk अनीलं दीति । अनीलस्य । Past Part. Pass. संसम् । Gerund संसित्वा or असत्वा । Noun. उवाचत् ॥

791. ✓ *dhvaṇsu*, to fall down. Pre. ध्वंसते । Per. ध्वंसंते । I Fut. ध्वंसिता ।

792. ✓ *bhraṇsu*, to fall down. Pre. ब्रहंसते । Per. ब्रहंसंते । I Fut. ब्रहंसिता ।

793. ✓ *dhvaṇsu*, to go. Pre. ध्वंसते । Per. ध्वंसंते । I Fut. ध्वंसिता ॥

संसु ७९४ विश्वासे । अचभत्-अचमिष्ट । अस्त्यार्थरयम् सात्वयान्त इति निरुक्तम् ॥

794. ✓ *sraṁbhu*, to confide. This root begins with a dental sibilant (श्च) that which begins with a palatal sibilant (श्च) has already been taught before in the sense of carelessness. See root no. 790, Pre. संसते । Per. संसंते । I Fut. संसिता । Aorist असत् or अचत् । Caus. सम्मयति । Aor. अचमयत् । Desl. सिंसित्वे । Intensive सांस्यते । Ger. संसित्वा or असत्वा । Noun सिंसित्वा ।

of its indicatory long ऊ (VII. 2. 44). For this 'option' is an *antaraṅga* operation, because it applies to *all* ārdhadhātuka affixes; while the 'prohibition' of the present sūtra is a *bahiraṅga*, because it applies to those affixes only which begin with वृ. So that the 'prohibition' of this sūtra would not have debarred the 'option' of VII. 2. 44: and in the Parasmaipada स्यन् would have had two forms; which, however, is not the case because of the word चतुर्थः by which the 'prohibition' is extended to स्यन् also. Thus in the Parasmaipada, we have only one form, as, स्यन्त्यसि; but in the Atmanepada we have *two* forms स्यन्त्यसे or स्यन्त्यते ॥

The word 'Parasmaipada' is understood in this sūtra, so that the prohibition does not apply to ātmanepada affixes: as वर्तिष्येष्ट, वर्तिष्यते, चर्तिष्यत्, विवर्तिष्यते, स्यन्तिष्येष्ट or स्यन्त्यष्येष्ट. Moreover, with regard to Atmanepada also, the वृ is added to these roots when they stand in the same 'pada' with the affixes. But when the Atmanepada affixes are added not to the roots 'vrit &c,' but to the roots which are derived from the nominal bases formed from 'vrit &c,' then the 'root' is not in the same pada with the affix, and the prohibition of this sūtra will apply. As विवृत्तिष्यते. Moreover, the rule applies, as we have said, to the affixes 'standing in the same 'pada' with the 'roots'; therefore it will apply to Desiderative roots, as विवृत्सि, though अप here intervenes between the ārdhadhātuka affix स्य and the Parasmaipada तिप्; so also, an ekādeśa though sthānivat and therefore an intervention, will not be considered so for the purposes of this rule, as विवृत्सिष्यति; so also in विवृत्स्यति. The prohibition, moreover, applies; to क्त affixes, and where there is *luk*-elision of Parasmaipada affixes. As विवृत्सिता ई and विवृत्स्यम् where the Imperative हि is *luk*-elided, and being so elided, the force of Parasmaipada does not here remain by न लुप्तप्रास्य (I. 1. 63); hence the above *Isk*.

वृधु ७९६ वृद्धौ ।

796. ✓ Vridhu, to grow, increase. The conjugation is like that of वृत् । Pre. वर्धते । Per. वर्धे । I Fut. वर्धिता । Noun. वर्धिष्णुः । वर्धनः । वृक्षः ॥

शृधु ७९७ शब्दकुत्सायाम् । रमो वृतिवत् ॥

797. ✓ Śridhu, to break wind downwards. Conjugated like वृत् । Pre. शर्धते । Per. शर्धथ । I Fut. शर्धिता ॥

स्यन् ७९८ प्रस्रवणे । स्यन्ते । सस्यन्ते । सस्यन्तिषे-सस्यन्ते । सस्यन्तिषे-सस्यन्ते । स्यन्तिता-स्यन्ता । 'वृद्ध यः स्यसोः' (२३४०) इति परस्मैपदे कृते कविज्ञानमन्तरङ्गमि विक्षेपं बाधित्वा चतुर्थद्वयसामर्थ्यात् 'म वृद्ध यः' (२३४८) इति निषेधः । स्यन्त् स्यति-स्यन्त्यते-स्यन्त् स्यते । स्यन्तिष्येष्ट-स्यन्त्सीष्ट । 'वृद्ध यो लुङ्' (२३४५) इति परस्मैपदपक्षेऽङ् । नलोपः । अस्यदत्-अस्यन्त् । अस्यन्त्साताम् । अस्यन्त्सत् । अस्यन्त्स्यत्-अस्यन्त्यत्-अस्यन्त्स्यत् ॥

798. ✓ Syandā, to ooze, trickle, drop, distil. The ङ is changed to ञ optionally when preceded by ञच्च् । See VIII. 3. 72 S. 2349. Pre. स्यन्ते । Per. सस्यन्ते । सस्यन्तिषे or सस्यन्ते । सस्यन्तिष्ये or सस्यन्ते । सस्यन्तिष्ये or सस्यन्ते । I Fut. स्यन्तिता or स्यन्ता । II Fut. स्यन्त्यते or स्यन्त्स्यति or सस्यन्त्यते । Impera. स्यन्ताम् ।

Imper. अस्वन्दत । Potent. स्वन्देत । Bene. स्वन्दिषोष्ट or स्वन्सोष्ट । Aorist. (1) अस्वन्दिष्ट । (2) अस्वदत् or (3) अस्वन्त । (1) अस्वन्सताम or अस्वन्सत । (2) अस्वदताम् । [When the root takes the affixes of the Parasmaipada, then the Aorist is formed by अष्ट, (S. 2345), before which the nasal is elided]. Condi. (1) अस्वन्दिष्यत or (2) अस्वन्त, स्यत or (3) अस्वन्त, स्यत् । Desi. सिध्यन्दिषते, सिध्यन्सते, सिध्यन्सति । Inten. सास्वन्, द्यते । Past. Pass. स्वन्तः । Ger. स्वन्दिता or स्वन्त्वा । Nouns. सिन्धुः । सेन्धवः ॥

२३४८ । अनुविपर्यभिन्ध्यः स्यन्दतेऽप्राणिषु । ८ । ३ । ७२ ॥

अर्थः परस्मादाधिकार्यं कस्य स्यन्दतेः सत्यं वा वा स्यात् । अनुस्यन्दते - अनुस्यन्दते वा जलम् । 'अप्राणिषु' किम् । अनुस्यन्दते हस्ती । 'अप्राणिषु' इति पर्युदासात् 'अतः स' योदके 'अनेष्यन्दते' इत्यपि पक्षे कस्य भवत्येव । 'प्राणिषु न' इत्युक्तौ तु न स्यात् ॥

2349. अ- is optionally the substitute of the स- of स्यन्, after the prepositions अनु, वि, परि, अभि and नि, when the subject is not a living being.

The root स्यन् प्रसवणे is anudatta. Thus अनुस्यन्दते । विस्यन्दते । परिस्यन्दते । अभिस्यन्दत तैलम् । निष्यन्दते । अनुस्यन्दते । विस्यन्दते । परिस्यन्दते । Thus अनुस्यन्दते or अनुस्यन्दते जलम् ॥

Why do we say 'when the subject is not a living being' ? Observe अनुस्यन्दते हस्ती । The option of this sūtra will apply, when the subject is a compound of living and non-living beings. Thus अनुस्यन्दते or अनुस्यन्दते अतः स' योदके । The subject here is a Dvandva compound, and it is not in the singular number because of II. 4. 6. The word अप्राणिषु is a Paryudāsa and not a Prasaṁjya. Pratiśedha. If it be the latter sort of prohibition, then the force will be on the word *living*, and in a compound like अतः स' योदके, consisting of *living* and *non-living* beings, the prohibition will apply because it has a *living* being in it, and so the *अ* will be no वक्ष्य । In the other view, the force is on the word *non-living*, and because the compound contains a non-living being, therefore the option will be applied, and the presence of the living being along with it will be ignored.

The anuvritti of परि, नि and वि is understood here from VIII. 3. 70. So these words could well have been omitted from the sūtra, which might have then been अनुभिन्ध्यां स्यन्दतेऽप्राणिषु, and by the force of अ we would draw in the anuvritti of परि &c.

799 कृप् सारथ्ये । In conjugating this root, the following applies.

२३५० । कपो रो लः । ८ । २ । १८ ॥

'कपः' 'उ' इति श्लेषः । 'कप' इति सुप्तबन्दीकम् । तच्चावर्तते । कपोरो रेकस्तत्त्व लः स्यात् । कपोरकारस्यावयवो यो रो रेकश्चद्वयस्तस्य च लकारश्चद्वयः स्यात् । कल्पते । चकृषे । चक्रुषिषे - चक्रुषुष इत्यादि स्यन्दिषत् ॥

2350. For the र of the root कृप्, there is substituted ल् ॥

The word कपो is compounded of कप + उ । The term कप is used with the force of the genitive, the case-ending is considered as latent. It is repeated, The meaning is "In the place of the र of कप there is ल् । In the place of the र-sound which is a portion of the क् of कप and therefore which may be considered as like-र, there is substituted something which is like ल् । That is when कप assumes by

In the case of क्लृप् also, the षट् is added to the ārdhadhātuka affixes in the Atmanepada, when the root stands in the same pada with the affixes and there is prohibition everywhere else. So also there is prohibition before kṛit-affixes, and the luk-elision of Parasmaipada. As चिक्लृप्सिता, चिक्लृप्स त्वं ॥

According to Padamanjari, these two sūtras could have been shortened thus:—

(1) न वृद्धयः पञ्चभ्यः, (2) तासि च; and “क्लृप्” could well have been omitted. The तासि comes only after क्लृप् and not after other roots of Vṛitādi class, in Parasmai-pada [I. 3. 92 and 93]. Therefore, there is no fear that the prohibition तासि च will apply to the other roots of vṛitādi, but only to ‘klip,’ because the word परस्मै-पदेषु is understood here; and as no roots of vṛitādi class take Parasmaipada in the Periphrastic Future except ‘klip,’ there is no fear of any ambiguity.

कृप ७६६ सामर्थ्ये ।

799 ✓ Kṛipā, to be fit or adequate for. By VIII. 2. 18 S. 2350 the र् of this root is changed to च । Pre. कृते ते । Per. चक्लृपे । चक्लृपिये or चक्लृपसे । I Fut. क्लृप्ता । क्लृप्ताग्रे । क्लृप्तरः । क्लृप्तासि or क्लृपितासे or क्लृप्तासे । क्लृप्तास्यः । क्लृप्तास्य । II Fut. कल्पिष्यते । कल्पस्यते । कल्पस्यति । Imperative कल्पताम् । Imper. चकल्पत । Pote. कल्पेत । Bene. कल्पिषीष्ट । क्लृप्सीष्ट । Aorist चक्लृप्त or चक्लृपत् or चकल्पिष्ट । Condi. चकल्पिष्यत् or चक्लृप्स्यत् । Inteu. चलीकृष्यते । Yañ luk चक्लृप्सि or चलिक्लृप्सि or चलीक्लृप्सि । वृत् । “Vṛit” here means that the Dyutādi and the Vṛitādi roots end here.

अथ स्वत्यन्तास्त्रयोदशानुदात्तैः षितश्च ॥

Now the thirteen roots ending with त्वरति No. 812 are anudatteta and ṣhit.

घट ८०० चेष्टायाम् । घटते । जघटे । घटादयो मितः इति वक्ष्यमाणेन मित्संज्ञा । तत्फलं तु यौ मितां ह्रस्वः (२५६८) इति विष्णुमूलोर्दीर्घान्यतरस्याम् (३. ६२) इति च वक्ष्यते । घटयति । जिघटयति । कथं तर्हि ‘कमलवनोद्घाटनं कुर्वते चे’ ‘प्रविघाटयिता समुत्पन्नहरिदश्वः कमलाकरानिव’ इत्यादि । शृणु । घट संघाते इति चौरादिकस्येदम् । न च तस्यैवार्थं शेषो मित्प्रशार्थमनुवादोऽयमिति वाच्यम् । नान्ये मितोऽहेतौ इति विधेयात् । अहेतौ स्वार्थं णिचि जपादिपञ्चकर्मणि रित्काश्च-रादयो मितो नेत्यर्थः ॥

800 ✓ Ghaṭa, to be busy with, strive after. The Ghaṭādi roots are मित्, a designation which will be explained further on. The result of their being मित् is that the root is shortened in the causative by VI. 4. 92 S. 2568; and there is optional lengthening before the affixes चिण् and शमुन् by VI. 4. 93 S. 2762. As घटयति, जिघटयति । If so, how do you explain the lengthening in घाटनं and प्रविघाटयिता in “कमलवनोद्घाटनं कुर्वते चे” and “प्रविघाटयिता समुत्पन्नहरिदश्वः कमलाकरानिव.” There is a घट संघाते belonging to the Churādi class. (No. 183). The above forms are from that root. It should not be said that that root is only a particular case of the present root, the sense of संघात being a species under the genus घेष्टा, and therefore that root is also mitādi. This we say because there is a specific prohibition “no other roots of the Churādi which take चिण् are मित् ।” The meaning of अहेतौ is that except the five roots षट् & no Churādi root which takes चिण् without change of sense is a मित् । For, the अहेतु or स्वार्थं णि is added only to Churādi roots. Pre. घटते । Per. जघटे । I Fut. घटिता । II Fut. घटि-

कृते । Bene. चटिषोऽष्ट । Aorist कचटिष्यत् । Condi. कचटिष्यत् । Pass. चट्यते । Aor. कचाटि
or कचटि । Caus. चटयति । Aor. कज्जीचटत् । Before ल्य, तात् &c the lengthening is
optional : as चटिष्यते or चाटिष्यते &c. Desi. कज्जचटिष्यते । Inten. काचट्यते । Yañ luk
काचटि । Nouns चटो । चटिका । चटना ॥

व्यथ ८०१ भयसंचलनयोः । व्यथते ॥

801. व्यथ भयसंचलनयोः ॥

In conjugating this root in the Perfect, the following applies.

२३५३ । व्यथो लिटि । ३ । ४ । ६८ ॥

व्यथोऽभ्यासस्य संप्रसारणं स्वास्लिटि । वलादिः प्रेषापवादः । यस्य वलादिः प्रेषेण निवृत्तिः ।
विध्यते ॥

2353. There is vocalisation of the half-vowel of the redupli-
cate of व्यथ in the Perfect.

As विध्यते, विध्ययते, विध्यधरे । This ordains the vocalisation of थ, which
otherwise would have been elided as being a non-initial consonant (VII. 4. 60)
The vocalisation of थ् is prevented by VI. 1. 37. Why do we say in the Perfect ?
Observe वाव्यथ्यते ॥

801. ✓ Vyatha, 1. to be afraid, 2. to tremble. Pre. व्यथते । As व्याधात् व्यथ्यते ।
In forming the Perfect, the sūtra VII. 4. 68 S. 2353 applies, which causes
vocalisation. Per. विध्यते । I Fut. व्यथित् । Caus. व्यथयति, Aor. कविध्यत् । Inten.
वाव्यथ्यते । Yañ luk वाव्यथीति or वाव्यति । Nouns विधुरः । विधुरः । कथ्यर्थे ॥

प्रथ ८०२ प्रख्याने । प्रथते ॥

802. ✓ Pratha, to become famous or celebrated. Pre. प्रथते । Per. प्रथते ।
I Fut. प्रथित् । Pass. प्रथ्यते । Aor. अप्रथि or अप्राथि । Caus. प्रथयति, Aor. अप्रथयत् ।
Nouns. प्रथिवी । प्रथिवः । प्रथिवो । पृथुः । प्रथिमा ॥

प्रस ८०३ विस्तारे । प्रसे ॥

803. ✓ Prasā, to spread. Pre. प्रसे । Per. प्रसे । Pass. प्रस्यते । Aor. अप्रसि
or अप्रासि । Caus. प्रसयति, Aor. अप्रप्रसत् । Desi. प्रिसिषति, Inten. प्रास्यते । Yañ luk,
आप्रसति । Imperfect 3rd S. अप्रासद् । 2nd. S. अप्रासत् or अप्रासः । Noun, प्रसा ॥

म्रद् ८०४ मर्दने ।

804. ✓ Mrada, to pound, crush, grind. Pre. मर्दते । Per. मर्दते । I Fut.
मर्दिता । Caus. मर्दयति, Aor. कमर्दत् । Desi. मिमृदिष्यते । Inten. मामृद्यते । Yañ luk,
मामृदीति or मामृति । Nouns. मर्दुः । मर्द्वेयम् । मर्द्वो । मर्द्विका । मृदिमा ॥

स्खद् ८०५ स्खदने । स्खदनं विद्रावणम् ॥

805. ✓ Skhāda, to out, to tear to pieces. Pre. स्खदती । Per. स्खदते ।
I Fut. स्खदिता । Pass. स्खद्यते । Aor. अस्खदि or अस्खादि । Caus. स्खदयति, स्खद
यते, Aor. कश्चिस्खदत् ॥

**क्षजि ८०६ गतिदानयोः । मित्सममर्थादिनुपधात्वेऽपि 'चिणामुलोः—'
(२०६२) इति दीर्घविकल्पः । अक्षजि—अक्षजि । क्षज्जं क्षज्जम् । क्षाज्जं क्षाज्जम् ॥**

806. ✓ Kṣhaji, 1. to go 2. give. Pre. क्षज्जते । Per. क्षज्जते । I Fut. क्षज्जित् ।
Pass. क्षज्ज्यते । Aor. कक्षज्जि or कक्षाज्जि । With कमुस् we have क्षज्जम् क्षज्जम् or
क्षज्जम् क्षज्जम् । See S. 2762. Caus. क्षज्जयति, क्षज्जयते । Aor. कक्षज्जत् । Desi.
विक्षज्जयते । Inten. काक्षज्जयते । Yañ luk. काक्षज्जति ॥

**वृत्त ८०७ गतिहिंसनयोः । योऽयं वद्विषेधयोरनुवातेषु पठितस्तस्येहा-
र्थविशेषे सित्वार्योऽनुवादः ॥**

807. ✓ *Dakṣha*, 1 to go, 2, to injure. The root *दक्ष* meaning *वद्विषेधयोः* (No. 639) read in the anudattet class is also a *सिन्* root, that meaning being included in the meaning of the present root. Pre. *दक्षते* । Per. *दक्षते* । I Fut. *दक्षिता* । Pass. *दक्ष्यते* । Aor. *अदक्षि* or *अदक्षि* । Caus. *दक्षयति*, *दक्षयते* । Aor. *अददक्षत्* ॥

कृप ८०८ कृपायां गतौ च ।

808. ✓ *Krapa*, 1. to pity, 2. to go. Pre. *कृपते* । Per. *कृपते* । I Fut. *कृपिता* । Pass. *कृप्यते* । Aor. *अकृपि* or *अकृपि* । Caus. *कृपयति*, Aor. *अचिकृपत्* । Desi. *चिकृपियते* । Inten. *आकृप्यते* । Yañ luk *आकृपि* । Nouns. *कृपणः* । *कृपूरः* । *कृपोदः* ॥

**कदि ८०९, कृदि ८१०, कृदि ८११ वैकृत्ये । वैकृत्ये इत्येके । त्रयोऽ-
प्यनिर्वित इति नन्दी । इवित इति स्वामी । कदि कदी इवितौ कद कद इति
चानिर्विताश्रिति मेत्रेयः । कदिकदिकदीनामाह्वानरोदनयोः परस्मैपदिवृत्तानां पुनरिह
गठो मिश्रार्थ आत्मनेपदार्थश्च ॥**

809. ✓ *Kadi*, 810. ✓ *Kradi*, 811. ✓ *Kladi*, to be confounded or perplexed, to confound. Some read it as *वैकृत्ये*. 'According to Nandi, all these three roots are without the indicatory *इ* ; According to Swami they have an indicatory *इ* ; According to Maitreya *कदि* and *कृदि* have an indicatory *इ* ; while *कद* and *कद* are without it. These three roots have been read in the Parasmaipada sublass. See *ante*. Their repetition here is for the sake of showing that they are *सिन्* and also *atmanepadi*. Pre. *कन्दते* । Per. *अकन्द* । I Fut. *कन्दिता* । Pass. *कन्द्यते* । Aor. *अकान्दि* or *अकन्दि* । Namul. *कन्दकन्द* or *कान्दकान्द* । Caus. *कन्दयति*, *कन्दयते* । Aor. *अचकन्दत्* । Desi. *चिकन्दियते*, Inten. *आकन्द्यते* । Yañ luk *आकन्दि* ॥

810. ✓ *Kradi*, to confound. Pre. *क्रन्दते* । Per. *अक्रन्द* । I Fut. *क्रन्दिता* ॥

811. ✓ *Kladi*, to confound. When these three roots are *अनिर्वित* then we have *कदयति*, *अकादि* &c. Pre. *क्रन्दते* । Per. *अक्रन्द* । I Fut. *क्रन्दिता* । Nouns. *कन्दन* । *कन्दलः* । *कदली* ॥

जित्वरा ८१२ संभ्रमे । घटादयः पितः । विस्वावङ् इत्सु वक्ष्यते ॥

812. ✓ *ñivara*, to hurry, make haste. Pre. *त्वरते* । Per. *त्वरते* । I Fut. *त्वरिता* । Pass. *त्वर्यते* । Aor. *अत्वरि* or *अत्वारि* । Namul. *त्वरंत्वरं* or *त्वारंत्वारं* । Caus. *त्वरयति* । *त्वरयते* । Aor. *अत्तत्वरत्* । Desi. *तित्वरियते* । Inten. *तात्वर्यते* । Yañ luk *तात्वरि* । *तात्वरि* । *तात्वरि* । *तात्वरि* । *तात्वरि* । Imperative *तात्वरि* । Past. Part. *त्वरितः* or *त्वर्यः* । Nouns. *तुः*, *तुरा* ॥

Here end those *Ghatādi* roots which are *सिन्* । The force of *सिन्* will be mentioned hereafter in the *krit* subdivision.

अथ कषान्ताः परस्मैविनः ॥

Sub-section. Now the roots that are given here after upto *ज्व*, are *Parasmaipadi*

ज्वर ८१३ रोमे । ज्वरति । जज्वार ॥

813. ✓ *Jvara*, to be diseased, to be feverish. Pre. *ज्वरति* । Per. *जज्वार* । I Fut. *ज्वरिता* । II Fut. *ज्वरिष्यति* । Imperative, *ज्वरतु* । Imp. *अज्वरत्* । Pote. *ज्वरेत्* । Base. *ज्वर्यत्* । Aorist. *अज्वारीत्* । Condi. *अज्वरिष्यत्* । Pass. *ज्वर्यते* । Aor. *अज्वरि* or

अज्वरि । Caus. अज्वरयति, अज्वरयते । Aor. अजिज्वरत् । Desi. जिज्वरयति । Inten. आज्वरयते ।
Yāñ luk जाज्वरति, जाज्वरतः । Past. Part. Pass. अज्वरितः । अज्वरितवान् । Nouns. अज्वर, अज्वरी ।
अज्वरी ॥

गड ८१४ सेचने । गडति । जगाड ॥

814. ✓ Gāḍa, to distil, draw out. Pre. गडति । Per. जगाड । I Fut. गडिता ।
Pass. गड्यते । Aor. अगाडि or अगाडि । Caus. गडयति, गडयते । Aor. अजोगडत् । Desi.
जिगडयति । Inten. आगडयते । Yāñ luk जागडि । Nouns. गडुलः ॥

हेड ८१५ वेष्टने । हेड अनादरे इत्यात्मनेपद्विधु गतः स एवात्सृष्टानुबन्धोऽ
न्यतेऽर्थविशेषे मित्वायम् । परस्मैपद्विध्यो ज्वरादिभ्यः प्रागेवानुवादे कर्तव्ये तन्मध्योऽ
नुवादसामर्थ्यात्परस्मैपदम् । हेडति । जिहेड । हिडयति । अहिडि-अहीडि । अनादरे
तु हेडयति ॥

815. ✓ heḍa, to surround. The root हेड अनादरे is ātmanepadi. That
very root without its indicatory अ is repeated here for the sake of including it in
the मित्वा class. That root ought to have been included in the preceding list
which gives ātmanepadi roots, and not here in the Parasmaipadi subdivision! The
very fact of its so given here shows that it is Parasmaipadi also. Pre. हेडति । Per.
जिहेडः । I Fut. वेडिता Pass. वेड्यते । Aor. अहिडि or अहीडि । Caus. हिडयति, Aor. अजोहिडत् ।
But from the root हेड अनादरे (No. 304) we have हेडयति । Desi. जिहेडयति ॥

वट ८१६ भट ८१७ परिभाषणे । वट वेष्टने भट भृतौ रतिं पठितयोः
परिभाषण्ये मित्वायोरनुवादः ॥

816. ✓ vaṭa. 817 ✓ bhaṭa to speak, converse. These two roots have already
been taught before in वट वेष्टने § 322, and भट भृतौ no 339. They are repeatedly
here, in order to give them the additional meaning of paribhāṣaṇa; and make
them मित् । Caus. वटयति । भटयति । No lengthening. Aor. अवटि or अवटि । अमटि or
अमटि ॥

नट ८१८ नृतौ । इत्यमेव पूर्वमपि पठितं तत्रायं विवेकः । पूर्व पठितस्य
नाट्यमर्थः । यत्कारिषु नटव्यपदेशः । वाक्यार्थभिनये नाट्यम् । घटादौ तु नृतं नृत्यं
वाच्यं । यत्कारिषु नर्तकव्यपदेशः । पदार्थभिनये नृत्यम् । गात्रविपर्यायं नृत्यम् ।
केचित्तु घटादौ नट नृतौ रति पठन्ति । गतौ इत्यन्य । पदव्यपदेश्यदासवाक्यभाष्य-
ज्ञाता नाटि रति दीर्घपाठाद्वाचिण्यपदेश एव ॥

818. ✓ naṭa to dance. This root has also been taught before. See No.
332. The difference is this, the root taught before means nāṭyam or dramatic
representation; and a person who does that is called naṭa 'an actor.' The repre-
sentation on the stage by spoken words to express the sense of something is nāṭyam
or drama. But the root given here means to dance, the appropriate verbal nouns
being nrīṭyam or nrīttam, and not nāṭyam. The person who does this is called
नर्तकः 'a dancer', and not नटः 'an actor'. The difference between nrīṭyam and nrīttam
is this. Representing of an action or object such as by pantomime or gesticulation
is nrīṭyam; while nrīttam is dancing pure and simple, mere movement of the body.

Some read नट नती 'to bend, to bow'; in the Ghaṭādi list, and say the ghaṭādi naṭa means to bow. They give the illustration नटयति शाखा 'He causes the branch to bend'. Others say that it means to go.

The ghaṭādi naṭa (i. e. the present root) is to be understood to have been enunciated with an initial ण, that is it is णट नती. The reason for this is that in the exceptions to the roots that are taught with an initial ण, the author of the Māhābhāṣya gives नाटि, i. e. the nāṭa with long ण. The मित root can never have long ण in the Causative. See VI. 1. 65. already gone before. In other words, the present root नट and the root no 322 are both शोधदेश and the Churādi root नट is not so and is the root mentioned in sūtra VI. 1. 65.

Note :—The representation of a scene may be by words (vākyaārtha abhinaya) and then it is drama or nāṭyam. Or it may be by gesticulation without words (padārtha abhinaya), and then it is called nṛtīyam. Or there may be no representation at all, but mere rhythmic movements of limbs according to rules and then it is called nṛtta. Their respective nouns are nṛtā 'an actor,' and nṛtīka 'a pantomime' or 'a dancer.'

The Causative of the Ghaṭādi नट is नटयति 'he causes to dance' The aorist is ननटि or ननाटि ॥

ष्टक ८१६ प्रतीघाते । स्तकति ॥

819. ✓ *Ṣṭaka* to resist, repel, push back, strike against. Pre. स्तकति । Per. तस्ताक । I Fut. स्तकित्वा । Caus. स्तकयति, स्तकयते । Aor. अतिष्टकत् । Pass aor. अस्तकित्वा or अस्ताकित्वा । Desi. तितस्तकयति । Inten. तास्तकयते । Yān luk तास्तकित्वा ॥

चक ८२० तृप्तौ । वृत्तिप्रतीघातयोः पूर्व पठितस्य वृत्तिमात्रं मित्रार्थोऽनुवादः । आत्मनेपिदिषु पठितस्य परस्मैपदिषु अनुवादत्परस्मैपदम् ॥

820. ✓ *Chaka* to be satisfied, sati-fied. This root has already been taught as चक वृत्तिप्रतीघाते । No. 93. 'to be satisfied', and 'to resist.' It is ātmane-padi there. It is repeated here in oḍe. to make it a मित् root, and then to confine its meaning to satisfaction only. It is moreover Parasmaipadi now; because of its repetition in this list. Pre. चकति । Per. चकत् । I Fut. चकित्वा । Aorist अचाकीत् or अचकीत् । Caus. चकयति, चकयते । Aor. अचोचत् । Pass. aor. अचकित्वा or अचाकित्वा । Desi. चिकयति । Inten. चाकयते । Yān luk चाकित्वा ॥

कखे ८२१ हसने । खिरिषाच वृद्धिः । चकखीत् ॥

821. ✓ *Kakhe* to laugh. As it has an indicative ण, there is no Vṛddhi in the aorist. As चकखीत् । Pre. कखति । Per. कखात् । चकखतुः । I Fut. कखित्वा । Aorist चकखीत् । Caus. कखयति, कखयते । Pass. Aor. अकखित्वा or अकाकित्वा । Desi. चिकखति । Inten. चाकखयते । Yān luk चाकखित्वा ॥

रगे ८२२ शङ्कयाम् ।

822. ✓ *Rage* to doubt. Pre. रगति । Per. रराम ॥

लगे ८२३ संगे ।

823. ✓ *Lage* to adhere or stick to. Pre. लगति । Noun लगनः ॥

हूगे ८२४, हूगे ८२५, षगे ८२६, छगे ८२७ संवरणे ।

824. ✓ *Hraḡo*. 825 ✓ *Hlage*, 826 ✓ *Shage*, 827 ✓ *Shthage* 'to hide, cover.' Some read ह्यवे instead of ह्यवे । But it is incorrect, Pre. हृगति । Per. कङ्गात् ।

Aorist अङ्गुगीत् । Caus. ङ्गयति, ङ्गयते । Aor. अङ्गिङ्गुम् । Pass. Aor. अङ्गानि । or अङ्गणि । Desi. जिङ्गिगवति । Inten. ङाङ्गयते । Yañ luk ङाङ्गति ॥

825. ✓Hlaga, Pre. ङ्गति । Per. अङ्गाग । I Fut. ङ्गिता । Aorist अङ्गुगीत् ।

826. ✓Shaga, Pre. ङगति । Per. अङ्गाग । सेगतुः । सेगुः । Aorist अङ्गुगीत् । Caus. ङगयति, ङगयते । Aor. अङ्गोङ्गुम् । Pass. Aor. अङ्गणि or अङ्गानि । Desi. जिङ्गिगवति । Inten. ङाङ्गयते । Yañ luk ङाङ्गति ॥

• 827. ✓Shthaga Pre. स्वगति । Per. तस्याग । I Fut. स्वगिता । Aorist. अङ्गुगीत् । Caus. स्वगयति, स्वगयते । Aor. अङ्गित्यङ्गुम् । Pass. Aor. अङ्गणि or अङ्गानि । Desi. तिस्वगति । Inten. तास्वयते । Yañ luk तास्वति ॥

कगे ८२८ नोच्यते । अस्यायमर्थ इति विशिष्य नोच्यते । क्रियासामान्यार्थत्वात् । अनेकार्थत्वादित्ये ॥

828. ✓Kage to act, perform. The word no'ohyate means 'nothing is said'. That is we do not give any specific meaning to the ✓Kage, because it denotes action in general. Some say it has many meanings and therefore no particular meaning is assigned. Pre. कगति । Per. अकाग । I Fut. कगिता । Aorist अङ्गुगीत् । Desi. जिङ्गिगवति ॥

अक ८२९, अग ८३० कुटिलायां गतौ ।

829. ✓Aka, 830 ✓Aga. To go or move tortuously like a serpent. Pre. अकति । Per. आक । I Fut. अकिता । Aorist आकीत्, as मा भवानकीत् । Caus. अकयति । Aor. मा भवान् अकत् । Pass. Aor. मा भवान् अकि or आकि । Desi. अकिङ्गिगवति ॥

830. ✓Aga, Pre. अगति । Per. आग । I Fut. अगिता । Aorist आगीत् । Caus. अगयति, अगयते । Desi. अङ्गिगवति ॥

कण ८३१, रण ८३२ गतौ । चक्राण्ये । रराण्ये ॥

831. ✓Kapa, 832 ✓Rapa to go, to move. These two roots have the meaning 'to make noise' also. See Nos. 476 and 472. When they have that sense their causative is काणयति and राणयति । Pre. कणति । Per. अकाण । I Fut. कणिता । Caus. कणयति, कणयते । Pass. Aor. अकाणि or अकाणि । Desi. जिङ्गिगवति ॥

832. ✓Rapa, to go. Pre. रणति । Per. रराण । I Fut. रणिता । Caus. रणयति । रणयते ॥

चण ८३३, शण ८३४, अण ८३५ दाने च । शण गतौ इत्यन्ये ॥

833. ✓Chapa, 834 ✓Śapa, 835 ✓Śrapa. To go as well as to give. According to some ✓Śana means to go. Pre. चणति । Per. अचाण । सेगतुः । सेगुः । I Fut. चाणिता । Aorist अचाणीत्, or अचणीत् । Caus. चणयति, रणयते । Aor. अचाणीत् । Pass. Aor. अचणि or अचणि । Desi. जिङ्गिगवति । Inten. चाणयते । Yañ luk अचणीत् ।

834. ✓Śapa, Pre. शणति । Per. शचाण । I Fut. शणिता । Aorist अचणीत्, अचाणीत् ॥

835. ✓Śrapa, Pre. शणति । Per. शचाण । I Fut. शणिता । Aorist अचाणीत्, अचणीत् ॥

अथ (अथ) ८३६, (क्रथ) रलथ ८३७, कथ ८३८, क्रुथ ८३९ हिंसायाः ।
जासिनिप्रहय—(६१०) इति सूत्रे कायेति मित्तुवेऽपि कृत्तिनिपात्यते । काणयति । मित्तुं तु निपातनात्परत्वात् चिरणमुलोः—(२०६२) इति द्वौर्ध्वे चरितार्थम् । अकथि—अकाथि । क्रथं क्रथम् । क्रथं क्रथम् ॥

836. ✓Śratha (✓śuatha), 837. ✓Ślatha (✓Knatha) 838. ✓Kratha, 893 ✓Klatha. To injure. Though the root ✓क्षथ is a मित root, yet it takes vrid-dhi in the Causative, because it has been particularised so in the sūtra II. 3. 56. S. 613. As क्लथयति । The मित् operation takes place on this root in the चित् and कमुल् affixed by VI. 4. 93 S. 2762, because that is a sūtra subsequent to the nipātana sūtra II 3. 56. This मित् causes the lengthening before चित् and कमुल् । As क्लथयि or क्लथयि । क्लथयथम् or क्लथयथम् । Pre. क्लथति । Per. क्लथाय । I Fut. क्लथिता । Caus. क्लथयति, क्लथयते । Aor. क्लथयथत् । Pass. aor. क्लथयि or क्लथयि । Desi. क्लथयिषति । Inten. क्लथयथे । Yañ lñk क्लथति ॥

837. ✓Ślatha, Pre. क्लथति । Per. क्लथाय । I Fut. क्लथिता । Desi. क्लथयिषति । Inten. क्लथयथे ॥

838. ✓Knatha, to injure. Pre. क्लथति । Per. क्लथाय । I Fut. क्लथिता ॥

839. ✓Klatha, Pre. क्लथति । Per. क्लथाय । I Fut. क्लथिता ॥

‘वन द४० च’ । हिंसायामिति शेषः ॥

840. ✓Vana (chana) to injure. By the force of the word च, the meaning of ‘to injure’ is drawn into it from the last. Some read it as ✓Chana, Pre. चनति । Per. चचान । I Fut. चनिता । Caus. चनयति, चनयते । Pass. Aor. चनयि or चचानि ॥

वनु च द४१ नोच्यते । ‘वनु’ इत्यपूर्वेष्वयं धातुर्न तु तानादिकस्यानुवादः । उदित्करणसामर्थ्यात् । तने क्रियासामान्यं वनतीत्यादि । प्रवनयति । वनय-स्यस्य तु मित्त्वधिकरणो वन्यते ॥

841. ✓Vanu. And ✓Vanu also is not mentioned. That is to say that this ✓Vanu is an original root and not a repetition of the Tanādi root ✓Vannu to beg (VIII. 8). This we say because this ✓Vannu has an indicator उ and scope must be given to it. For had it been merely a repetition of the Tanādi ✓Vannu, that root has already an indicator उ so that letter need not have been repeated here. The conjugation is वनति and not वनुते । With a preposition we have प्रवनयति without lengthening. When the root does not take any preposition, it is optionally मित् and then the Causative is वनयति or वानयति । See Gāṇa sūtra क्लृप्तावनु वमं च lower down. The root ✓Vanu means action in general, Pre. वनति । Per. वचान । I Fut. वनिता । Caus. प्रवनयति । Aor. प्रावीचनत् । Pass. Aor. प्रावयि or प्राचानि ॥

ज्वल द४२ दीप्तौ । अप्रत्ययार्थे पठिष्यमाणं स्वयं मित्वार्थमनूक्यते । प्रज्वलयति ॥

842. ✓Jvala to shine. With this root also begins a sub-class called jvalādi which by III. 1. 140 take च in forming verbal nouns, and it will be taught later on, see No. 884. That root, to be taught subsequently, is repeated here in order to make it मित् । As प्रज्वलयति । When it does not take a preposition it is optionally मित् । See Gāṇa Sūtra later down. Pre. ज्वलति । Caus. प्रज्वलयति । Pass. Aor. प्राज्वयि or प्राज्वनि ॥

हल द४३, हल द४४ चलने । प्रहलयति । प्रहलयति ॥

843. ✓Hvala, 844 ✓Hmala to walk, move, Pre. हुकति । Per. क्लथाय ।

I Fut. कृलिता । Aorist. कृलसीत् । There is no optional vṛiddhi. See VII, 2, 2. Caus कृलयति । Without any preposition the root is optionally कृत् । See below, Aorist, Pass. कृलन्ति or कृलन्ति । Desi. कृल्लिषति । Inten. कृल्लुक्ते । Yāh luk कृल्लुक्ते ॥

844. ✓ Hmala, Pre. कृलति । Per. कृलाल । I Fut. कृलिता ॥

‘स्मृ ८४५ आध्याने’ । चिन्तायां पठिष्यमाणस्य आध्याने प्रित्वाद्योऽनुवाकः । आध्यान्मुत्कण्ठापूर्वेकं स्मरणम् ॥

845. ✓ Smṛi. To remember with regret or anxiety. This root is taught further on in the sense of ‘remembering.’ It is repeated here for the sake of making it कृत् when it has the sense of remembering with regret. Adhyāna means ‘remembering with anxiousness.’ P.e. स्मरति । Caus. मातुः स्मरयति । Pass. Aor. कृल्लरि or कृल्लरि ॥

दृ ८४६ भये’ । ‘दृ विदारणे’ इति कृपादेर्यं प्रित्वाद्योऽनुवाकः । दृणन् प्रेरयति दूरयति । भयादन्यत्र दारयति । धात्वन्तरमेवेर्द्वान्ति मते तु दारतीत्यादि । कर्तृवृत्तादौ ‘अत्स्मृदृत्वर-’ (२५६ः) इति सूत्रे च ‘दृ’ इति दीर्घस्याने द्वयं पठन्ति तच्चेति, माधवः ॥

846. ✓ Dṛi to fear. Deva, Dhanapala and Purna Chandra are of opinion that this is an original root. But Maitreya holds that it is the same root as दृविदारणे ‘to burst’ of the Kṛyādi class No. 23 and that it is repeated here to give it the designation of कृत् । This is the opinion endorsed by the author of Siddhanta. Thus the causative दारयति means दृणन् प्रेरयति “Causes to burst or split up”. When it has not the meaning of fear, we have दारयति । According to those who hold it to be a Bhitādi root, it is conjugated as दारति &c. Some read this root as दृ with a short ऋ in the sūtra VII. 4 95 S. 2566 instead of long ऋ ॥ But that is wrong according to Mādhava. Pre. दारति Per. ददार । दद्रुतुः or दवरुतुः । I Fut. दारिता । Caus. दारयति ॥

न ८४७ नये । कृपादिषु पठिष्यमाणस्यानुवाकः । नयादन्यत्र नारयति ॥

847. ✓ Nṛi to lead. This is a repetition of the root which will be taught in the Kṛyādi class. When the meaning is not that of to lead, the causative is नारयति । See Kṛyādi No. 25 Pre. नरति or नृणाति । Per. ननार । I Fut. नरिता । Aorist. ननारोत् । Caus. नरयति । Pass. Aor. ननरि or ननरि ॥

आ ८४८ पाके । अ इति कृतात्वस्य ‘आ’ इत्यदादिकस्य च सामान्ये-
नानुकरणम् ॥

× लुग्विकरणालुग्विकरणयोः लुग्विकरणस्य ×

× लृचणप्रतिपदोक्तयोः प्रतिपदोक्तस्यैव ग्रहणम् × इति परि-
भाषाभ्याम् । अपर्याति विक्षेप्यतीत्यर्थः । पाकादन्यत्र आपयति । स्वेद्यतीत्यर्थः ॥

848. ✓ Śrā, to cook. The ✓ Śral to cook will be taught later on. See No. 966. It is that root with its २े changed to ३ा, so that Śrā may include both the Bhuādi No. 966, and the Adādi Śrā No. 44. The following two Paribhāṣas should be remembered in connection with forms like these,

Paribhāṣā 1. :—If a root occurring in a rule be such that it belongs to two classes, one in which there is no elision of the characteristic (Vikaraṇa), and the other in which there is an elision of the vikaraṇa (such as the roots of the Adādi class), then we must interpret the rule to mean the root which is not Adādi. Thus here ज्ञ belongs both to Bhuñādi and Adādi; we must take it to mean Bhuñādi, and not Adādi; in accordance with this maxim.

Paribhāṣā 2. :—Whenever a term is employed which might denote both something original and also something else resulting from a rule of Grammar—or when a term is employed in a rule which might denote both something by another rule in which the same individual term has been employed, and also something else formed by a general rule—such a term should be taken to denote, in the former case, only that which is original, and in the latter case, only that which is formed by that rule in which the same individual term has been employed. Thus in accordance with this maxim, the *original* root ज्ञ of the Adādi class is to be taken, and not the root ज्ञे of the Bhuñādi class which assumes the form ज्ञ by the application of a rule of Grammar. The combined result of these two maxims is that we take *both* roots—the ज्ञे of Bhuñādi and the ज्ञ of Adādi. Thus the Caus. ज्ञयति means 'causes to boil.' When not meaning to cook, we have ज्ञापयति 'he causes to perspire' Pre. ज्ञायति Por. ज्ञिष्यति I Fut. ज्ञायिष्यति Caus. ज्ञापयति Aor. ज्ञपयि or ज्ञपयि ॥

मारणतोषणनिशामनेषु ज्ञा ८४९ । 'निशामनं चातुषज्ञानम्' इति माधवः । 'ज्ञापनमात्रम्' इत्यन्ये । 'निशानेषु' इति पाठान्तरम् । निशानं तीक्ष्णोक्तरणम् । यथेष्टार्थेषु ज्ञानातिमिर्त्तु । 'ज्ञप मिच्छ' इति घुरादौ । ज्ञापनं मारणादिकं च । तस्यार्थः । कथं 'विज्ञापना भर्तृषु सिद्धिमेति' इति 'तज्ज्ञापयत्याचार्यः' इति च । घणु । माधवमते ज्ञातुषज्ञाने मित्वाभावात् । ज्ञापनमात्रं मिथ्विति मते तु 'ज्ञा नियोगे' इति घेरादिकस्य । धातूनामनेकार्थत्वात् । निशानेष्विति पठतां हरदत्तादीनां मते तु न काप्यनुपपत्तिः ॥

849. ✓ Jñā to kill, to satisfy, to observe or behold. According to Mādhava, niśāmana means visual perception. Others say it means to inform in general. Another reading is Niśāneshu. The root will then mean 'to sharpen'. The root ✓ ज्ञा is मित् in these senses only. The Churādi ✓ ज्ञप is also मित् । See Churādi No. 81. That also means to make known, to kill &c. If the root in these senses be मित्, how do you explain the forms विज्ञापयति and ज्ञापयति instead of विज्ञपयति and ज्ञपयति in the following sentences :—विज्ञापना भर्तृषु सिद्धिमेति 'Respectful statement made to superiors brings success,' or ज्ञापयति आचार्यः 'thus announces or proclaims the Achārya' ? Listen. According to Mādhava the ✓ Jñā is मित् when it means 'seeing with eyes, and not intellectual conception'. The root is therefore not मित् in the above examples, where it means to inform &c. and not visual perception. But in the opinion of those who hold the view that ✓ Jñā is मित् in the sense of 'to see, to inform' in general, the above forms are explained by saying that they are derived from the ✓ Jñā niyoga of the Churādi class No. 193. For roots have many meanings; and so ✓ Jñā is not confined to niyoga only. Of course, no such difficulties arise in the case of Haradatta

and others who read निशानेयु 'to sharpen,' and not the ambiguous word निशानेयु in the text.

NOTE:—The different meanings of this root are illustrated by the following examples. Thus पशुं सञ्चयति 'He causes the sacrificial animal to be killed'; विष्णुं विचयति 'He propitiates Viṣṇu'; सञ्चयति रूपं 'He shows the form' (according to Mādhava), 'He explains the form' (according to others). वञ्चयति शरम् 'He sharpens the arrow.'

कम्पने चलिः ८५० । 'चल कम्पने' इति ज्वलादिः । 'चलयति शाखां । कम्पनादन्यत्र तु शीलं चालयति । अन्यथा करोतीत्यर्थः । 'हरतीत्यर्थः' इति स्वामी । सूत्रं चालयति । चिपतीत्यर्थः ॥

850. ✓Chali to shake. The ✓Chala to shake is a root belonging to the Jvalādi sub-division. Thus चलयति शाखां 'He shakes the branch.' But when it does not mean to shake, the Causative is chālayati, as शीलं चालयति 'He deviates from good conduct. That is, he does what is not proper.' According to Svāmī it means 'to take away.' So also सूत्रं चालयति 'he throws the thread.' Here चालयति means चिपति according to Sūdhākara. Pre. चलयति । Per चचाच, चेलतुः, चेलुः । Fut. चलिता ॥

छदिर दध् १ ऊर्जने । 'छद अपवाराणे' इति चौरादिकस्य स्वार्थान्निजभावे मित्स्वार्थाऽयमनुवादः । अनकार्यत्वादूर्जर्ये घृतिः । छदन्तं प्रयुङ्क्तं छदयति । बलवन् प्राणवन्तं वा करोतीत्यर्थः । अन्यत्र छादयति । अपवारायन्तं प्रयुङ्क्त इत्यर्थः । स्वार्थे णिचि तु छादयति । बलीभवति । प्राणीभवति अपवारायति वेत्यर्थः ।

851. ✓Chhadir to strengthen, to animate. This is a repetition of the ✓Chhāda 'to cover over,' of the Chhūrādi class No. 290, without the णिच्, in order to make it a मित् root. As the roots have many meanings, the sense of ऊर्जन is attached to it here. Thus छदयति means 'he strengthens or animates.' In other senses, the causative is छादयति which means 'he causes to cover.' When the root is Chhūrādi and takes णिच् without change of sense, we have छादयति meaning 'he becomes strong,' 'he becomes animated' or 'he covers.'

जिह्वोन्मथने लङिः दध् २ । 'लङ् विलासे' इति पठितस्य मित्स्वार्थाऽनुवादः । दन्मथनं दधम् । जिह्वाशब्देन षष्ठीतत्पुरुषः । लङयति जिह्वाम् । तृतीया-तत्पुरुषो वा । लङयति जिह्वया । अन्ये तु जिह्वाशब्देन तद्व्यापारो लटयति । सम-हारदुनद्वोऽयम् । लङयति शत्रुम् । लङयति दधि । अन्यत्र लाडयति पुत्रम् ।

850 ✓Laḍ to loll the tongue. This is a repetition of the ✓Laḍ 'to play' (see No 381), in order to make it मित् when it has this particular sense. The word nmathana means 'to strike'. It forms with the word jihvā a Genitive Tatpuruṣa compound: meaning 'striking or shaking of the tongue.' Thus लङयति जिह्वाम् 'He lolls the tongue.' Or the word unmathana may form an Instrumental Tatpuruṣa compound with the word jihvā. As लङयति जिह्वया 'He strikes by the tongue any other object.' Others hold that by the word jihvā is indicated the action of the tongue. They say jihvonmathane is a Samāhāra Dvāndva compound meaning 'the action of the tongue' and 'to strike.' Thus लङयति शत्रुम् 'He abuses the enemy'; and लङयति दधि 'he licks the curd or churns the curd.'

Note: Thus for the purposes of मित् the root must mean (1) to loll the tongue, (2) to strike with the tongue, (3) to blame or abuse, (4) to lick &c (any action of the tongue) or to churn, or shake. When it has not these meanings, we have लाडयति पुत्रम् 'He fondles his son.'

Note: Another reading is जिह्वोर्मयनयोः। The word मयन is same as मन्थन. The व in the three roots वलि, वृद्धि and वृद्धि is not indicative of नुम् augment, but merely marks the root.

मदी ८५३ हर्षग्लेपनयोः। ग्लेपनं द्वैतम्। देशादिकस्य मिस्वार्थोऽयमनुवादः। मदयति। हर्षयति। ग्लेपयति वेत्तुः। अन्यच्च मादयति। चित्तविकारमुपादयतीत्यर्थः।

853. ✓ Madi 'to rejoice', 'to be poor' Glepan means poverty. This is a repetition of the Divādi root No. 99, for the sake of making it मित्। Thus मदयति means 'He causes to rejoice', or 'he causes to be poor.' When not denoting 'to rejoice or to be poor', we have मादयति 'It produces mental confusion.' So also निमादयति 'He pronounces the vowels and consonants clearly.' As we find in the Prātibhāṣyam उपलब्धिं विमाद इति। अक्षरव्यञ्जनानामिति शेषः॥

ध्वन ८५४ शब्दे। भाष्यं मिस्वार्थमनुवर्तते। ध्वनयति घण्टाम्। अन्यच्च ध्वनयति। अस्पृष्टाक्षरमुच्चारयतीति धे। अत्र भोजः 'दलि वलि स्खलि रण ध्वनि अपि च यश्च' इति पपाट।

854. ✓ Dhvana to sound, This is a repetition, for the sake of मित्, of the root No. 881 to be taught hereafter, see its conjugation there. Thus the Causative is ध्वनयति घण्टाम् 'He sounds the bell.' In any other sense we have ध्वनयति meaning 'He causes to articulate indistinctly.'

Here Bhoja adds the following seven roots also, namely, दलि, वनि, स्खलि, रणि, ध्वनि, अपि and छवि। Of these ध्वनि and रणि have already been mentioned before in this list see No. 854, and 832. The ✓ Dala to split (No. 581), ✓ vala 'to cover' (No. 520), ✓ skhala 'to stumble' (No. 577), and ✓ trap 'to be ashamed' (No. 399), have already been taught before, though not in the मित् sub-division. The causatives of these will be दलयति, वनयति, स्खलयति and त्रपयति॥

The root छवि is the same as the ✓ Kṣhai to waste, to be mentioned later on (see No. 961): the वे has been changed to च; and पुङ्गु augment has been added, as छपयति॥

तत्र ध्वनि ८५५ रणी उदाहृती।

855. ✓ Rana to sound. Caus. रणयति॥

दल विशरणे ८५६।

856. ✓ Dala to split. Caus. दलयति॥

वल संवरणे ८५७।

857. ✓ Vala, to cover. Caus. वलयति॥

स्खल संवलने ८५८।

858. ✓ Skhala to stumble. Caus. स्खलयति॥

अपि ८५९, क्षपयश्च ८६०। अपुष लज्जायाम् इति गताः। तेषां यो दलयति। वलयति। खलयति। चपयति। 'च' त्वे, इति वक्ष्यमाणस्य कृता-
त्वस्य पुका निर्देशः। चपयति।

859. ✓ Trap to be ashamed. Caus. चपयति। Cf. ✓ Tra-puṣh ८५९.

860 ✓ Kshai, to waste. Caus. क्षपयति with the पुक् augment.

स्वन ८६१ अवतंसने। शब्दे इति पठिष्यमाणस्यानुवादः। स्वनयति।
अन्यत्र स्वानयति।

861. ✓ Svana, 'to adorn.' This is a repetition of the ✓ Svana 'to sound,' No 879 to be taught later on. Thus the causative is स्वनयति 'He causes to adorn.' But in any other sense we have स्वानयति 'He causes to resound.'

घटादयो मितः। मित्सठा इत्यर्थः।

"Gapa-sūtra" A. The roots beginning with घट No. 800 and ending with स्वन (No. 861) are as if they had an indicatory म्

The result of which is that sūtras VI. 4. 92. &c. apply to them. They get the designation मित्

जन ८६२, जूष ८६३, कसु ८६४, रज्जो ८६५, समन्ताम् ८६६।
'मितः' इत्यनुवर्तते। 'जूष' इति पितृविदेशज्जीयतेर्द्वयम्। जूषादिस्तु जारयति।
केचित्तु 'जनी जूष्यसु—' इति पठित्वा 'ण्यसु निरमने' इति वैशिष्टिकमुदाहरन्ति।

"Gapa sūtra" B. The roots ✓ Jani, ✓ Jīṣha, ✓ Knasu, ✓ Rājja and those whose final is णम् are also मित्

The word मित् is understood in this sūtra. The root ज् is exhibited in the sūtra with an indicatory घ, as जूघ्; and therefore it means the root ज् that is conjugated as जीयते i. e. the Divādi ज्। The Kṛyādi ज् (जूषाति) is not मित्, and its causative is जारयति। Some read this sūtra as, "The roots ✓ Jani, ✓ Jī, and ✓ Śhaṣa &c"; and they take the Divāli root ✓ Śhaṣa No. 5 and give example of it as क्षपयति

862. ✓ Jani 'to be produced.' It is a root of the Divāli class and is conjugated there. See No. 41. It being a मित् the Causative is जनयति

863. ✓ Jīṣha, 'to grow old.' This is also a Divāli root (see No. 22) Its causative is जारयति। Some read झ् instead of ज्

864. ✓ Knasu, This is also a Divādi root (see No. 6). The causative is कसयति

865. ✓ Rājja 'to color.' This is a root belonging to both Divādi and Bhvādi classes. Its causative is रज्जयति or रजयति। As रजयति मृगान्-रमयति। The न् is elided by the vārtika under VI. 4. 91. रज्जयति पक्षिणः। No elision, as the object is 'birds' and not beasts.

866. The roots ending in णम् are मित्

As the roots ऋम्, गम्, रम्, &c. Thus their causatives are ऋमयति, गमयति, रमयति

ज्वल ८६७, ज्वलनमामनुपसर्गादि। ८६७। एषां मिर-वा। प्राप्तमिभा-
वेयम्। ज्वलयति। ज्वालयति। उपसृष्टे तु नित्यं मित्त्वम्। प्रज्वलयति। क-ताहं प्रज्वाल-
यति। उपामयतीति। घञन्तात्-तत्करोति- इति यो। क-संक्रामयतीति। मित्त्वं

ह्रस्व.' (२५६८) इति सूत्रे 'वा विततिरामे' (२६०५) इत्यन्तो 'वा' इत्यनुवर्त्य व्यन्-
त्यि विशिषावाच्यवर्गादिनि वृत्तिरुत् । एतेन 'रजो विशिषामयनराजो' 'धूर्वादिशिशामयेति
सः' इत्यादि व्याख्यातम् ।

867. "Gana sūtra C. The roots ✓Jvala, ✓Hvula,
✓Hmala, and ✓Nama, are optionally मित् when not preceded by
any preposition.

When they are connected with a preposition they are optionally मित् । This
is an example of prāptavibhāṣā. For these roots have already been declared as मित्
by the previous rules. नम ends in अम् and is मित् by the last sūtra. The present
sūtra declares an option under certain circumstances. As वृत्तयति or वृत्तायति ॥

But when they are preceded by an upasarga they are necessarily मित्, and
no option is allowed. As प्रवृत्तयति ॥

How do you explain the non-mit causatives like प्रज्वालयति and उवाचयति ।
These are not from the roots ज्वल् and नम्, but from the nouns ज्वन and नम formed
by अङ् added to the above roots. To the nouns ज्वन and नम is added the Deno-
minative affix णि with the force of तत्करोति । (See Churāli Gana sūtra तत् करोति
तदाचष्टे after the root कञ्) How do you explain the form संजामयति ? According
to the author of Kāśikā Vṛtti, it is explained as an example of option. For he reads
in the sūtra मितं वृत्त (VI. 4. 92. S. 2568), the anuvṛtti of वा 'optionally' from वा
विततिरामे (VI. 4. 91. S. 2604) ; and makes that rule a vyavasthita-bibhāṣā. On that
theory is explained also the forms रजो विशिषामयन् राजाम् and धूर्वादि विशिषामयेति सः &c.

: गलास्नावनुवर्मां च । ८६८ । अनुवर्गदिनां मित्वं वा स्यात् । आद्ययो
रग्रे इतरयोः प्राप्तं विशिषा ।

868. "Gana sūtra" D. The roots Giā, Śnā, Vanu and Vama
are optionally मित् ॥

These roots are optionally मित् when not preceded by any preposition. In
the case of the first two roots, it is an aprāptavibhāṣā, for no rule has as yet
declared ✓Giā and ✓Śnā to be मित् । In the case of the last two roots, it is
prāptavibhāṣā, for they were already मित् by the previous sūtra. Caus. गीयति,
स्नायति, वणयति, वामयति, वनयति, वामयति, वामयति ॥

: न कस्यमिचमाम् । ८६९ । अमन्तत्वात् प्राप्तं मित्वमेवां न स्यात् । काम
यते । कामयति । वामयति ।

869. "Gana sūtra" E. The roots ✓Kam 'to love' ✓Am 'to
go' and ✓Cham 'to eat' are not मित् ॥

These roots all end in अम् and, therefore, by the Gana-sūtra कनो &c they
would have been मित् । Thus काम-कामयते । आम-आमयते । चाम-चामयति ॥

शामो दर्शने । ८७० । शाम्यति दर्शने मित् न स्यात् । विशामयति क्यप् ।
अन्यत्र तु "आयिनो निशमय्य धूपक्याः" । कथं तदि "निशामय तदुत्पत्तिं वित्तराद्
गदतां यम" इति । यम आलोचने इति चोरादिकस्य धातूनामनेकाचत्वात् चक्षणे
वृत्तिः शाम्यति चत् ।

870. "Gāṇa sūtra" F. The root ✓Sama meaning 'to see,' is not मित् ।

This root belongs to the Divāli class. As निशामयति इयम्. 'He shows the form.' अत्युत्कृष्टमिदं तीर्थं भारद्वाजं निशामय । "This is a very excellent holy place, see it O! Bhāradvāja." When not meaning to see, it is मित्, as it ends with यम् । Thus प्रत्यविना निशमय्य वधूः कथा । How do you explain the form निशामय in the following verse : निशामय तदुत्पत्तिं विस्तराद् गदतो मम । "Hear from me in detail the account of his birth." This is a form of the Churādi root* ग्रम् No. 156. As roots have multiple meanings, it means here 'to listen'; like श्रम्यति ॥

यमोऽपरिवेषणे । ८७१ । यच्छतिर्भाजनतोऽन्यत्र मित् न स्यात् । आया-
मयति । द्राघयति । व्यापारयति वेत्यर्थः । परिवेषणे तु—यमयति ब्राह्मणान् ।
'भाजयति' इत्यर्थः । 'पर्यवसितं नियमयन्' इत्यादि तु नियमवच् छब्दात् तत्करोतीति
यो बोध्यम् ।

871. "Gāṇa-sūtra." G. The root ✓yama, when not mean-
ing to eat, is not मित् ॥

When not meaning to eat, the root यम उपरमे (यच्छति &c). is not मित् । Thus आयामयति which is equivalent to द्राघयति or व्यापारयति । But when it means 'to eat,' we have यमयति ब्राह्मणान् । 'He feeds the Brāhmanas.' The form नियमयन् is not the causative Present Participle of ✓यम, but to the noun नियमवत् is added the Denominative affix णि under तत् करोति sūtra. When this affix is added, the यत् is elided. From the Denominative root thus formed, we get the Present Participle नियमयन् ॥

स्त्वदिर ८७२ अक्षपरिभ्यां च । मिचेत्थेव । अवस्थादयति । परि-
स्त्रादयति । 'अपात्रपरियः' इति न्यामकारः । स्वामी तु 'न कमि—' इति नजसु-
त्तत्रित्सूत्र्यामननुष्यं शमः 'अदशने' इति विच्छेद । यमस्तु 'अपरिवेषणे' मित्त्व-
आह । तन्म । पर्यवसितं नियमयन्' इत्यादि सम्पदेव । 'उपसृष्टस्य स्वदेत्वेदत्रादि-
पूर्वस्य' इति नियमात्स्त्रादयनीत्याह । तस्मात्सत्रद्वये उदाहरणं त्युदाहरणयोर्व्य-
त्यासः फलितः । इदं च मतं वृत्तिन्यायादिप्ररोधादुपेतम् ।

872. "Gāṇa sūtra." H. The root Skhada when preceded by
the Prepositions 'ava' or 'pari' is not मित्, ॥

The words 'it is not मित्' are understood here also. Thus अवस्थादयति and
परिस्त्रादयति ॥

According to Bodhi Nyāsa, the three prepositions अव, च and परि are taken
for the purposes of this rule.

In the opinion of Svāmi the anuvṛtti of 'not' from the sūtra न कमि &c Gāṇa
sūtra E is not to be read in the subsequent sūtras F, G, and H, as we have done.
According to him the sūtra F is not शमो दशने but शमोऽदशने meaning "the root
✓यम when denoting 'not-seeing' is मित्." He explains sūtra G as "the root
✓यम when not meaning to eat is मित्." In his opinion the examples यमयति;
नियमयन् &c are perfectly valid examples under the rule, with nothing exceptional
about them. With regard to the present sūtra H, he explains it by saying "the

✓Skhada which is always मित्, without a preposition, is conditionally मित्, when preceded by the Prepositions च्च, and परि but it is not मित्, when preceded by any other Preposition than these two." In other words he makes the present sūtra a Niyāma rule, restricting the मित् = hood of the compound verb ✓Skhada to the Prepositions च्च and परि. Therefore प्रस्वादवति is not मित्, because the upasarga is व. Thus of the three sūtras F, G and H, regards F, there is no ultimate difference between the Swami and u-. With regards to G and H his view is diametrically opposed to us : so that the examples we have given under these sūtras are his counter-examples, and our counter-examples are his examples. This opinion should be rejected as opposed to the author of the Kāśikā Vṛtti, and Nyāsa Kāra &c.

फण ८७३ गती । 'न' इति निवृत्तमसंभवात् । निवेधान्पूर्वमसौ च पठितः । फणादिकार्यानुतेधात् ।

873. ✓Phapa, to go. The anuvṛitti of न of the Gapa-sūtra E which was current in the previous sūtras, is not to be read in this, and its anuvṛitti ceases ; for it is not possible to read it into this sūtra. This sūtra could well have been inserted prior to the commencement of the prohibitory sūtras E, F, G, H. But it has not been so read, because of the necessity of those rules which ordain special operations with regards to फणादि roots : such as the next sūtra.

२३५४ । फणां च सम्प्रनाम् । ६ । ४ । १२५ ॥

यदा वा यस्याभ्यसक्तोऽपि स्तः किंति लिटि सेंटि यत्ति च । फेणुः । फेयुः । फेणिय । पफणुः । पफयुः । फणयति ॥

2354. य is optionally substituted for the च and चा of the seven roots फण्, राज्, भाज्, भाय्, भूलाय्, स्यग् and स्वन्; and the reduplicate is elided thereby, before the affixes of the Perfect having an indicative क् (or इ) as well as before the च with the वृद्ध augment.

Thus फेणुः, फेयुः, फेणिय or पफणुः, पफयुः, पफयिच ॥ So also the causative फणयति, ॥

‘वृत् । घटादिः समाप्तः । फणेः प्रागेव वृद्धित्येके । तन्मते फणयतीत्येव ।

• End. The word vṛit means that the Ghatādi roots end here or they remain only upto this place. It marks the end of this subdivision. Some read this word वृत् just before फण्; and so in their opinion it is not a मित् root. Their causative is फणयति ।

Pro. फणति । Per. पफाच । फेणुः । फेयुः । पफणिय । पफण । पफणिय or फेणिय । पफणिम् or फेणिम् । Fut. फणित् । Aorist अफाणीत् । पफणीत् । Caus. फणयति । Caus. Aor. अफीकणत् । When not meaning, to go, we have फणयति सक्तुन् ‘He skims the gruel’, Desi. पिकणयति । Inten. पफयते । Yan luk. पम्कणीति or पम्कणित् । D. पम्कणयतः । Imperative पम्कणयति । Noun कायटः ‘a decoction.’

राज ८७४ दीप्ती । स्थितेत् । राजति—राजते । रजतुः—रराजतुः । १३६ प्राप्ते । ‘जत’, इत्यनुवृत्तावपि विधानसामर्थ्यात् शक्यम् ।

874. ✓ *Rajrī* to shine. It is svaritē and consequently is conjugated in both Padas. Pre. राजति । A. राजते । Per. राज । रजतुः or रराजतु । A. रराजे or रजे । Though by VI. 4. 120, the *r* substitution can take place only where there is short *ra*, and not where there is long *ra* as in राज, yet it is so here, because of the specific rule VI. 4. 125 S. 2354, which causes the *ra* to be changed to *ru* । I Fut. राजिता । A. राजिता । Caus. राजयति । A. राजयते । Aor. अरराजत् । Desi. निराजयति । A. निराजयते । Inten. राराज्यते । Yap luk राराजि । Nouns: सम्राट् 'an emperor.' राज्यम् । राजन् । राजन्यः ॥

‘दुभ्राज ८७५, दुभ्राश्रु ८७६, दुभ्लाश्रु ८७७ दीप्तौ’ । अनुवातेतः । भाजतेरिह पाठः फणादिकार्यार्थः । पूर्वं पाठस्तु ब्रह्मादिष्वभावाद्यर्थः । तच्च हि शक्तिराह्वयार्थकणादेरेव यद्वयम् । भेजे-बभाजे । ‘वा भाज-’ (२३२१) इति श्यत्वा । भाज्यते-भाजते । भेजे-बभाजे । भ्लाजते-भ्लाज्यते । भ्लेजे-बभ्लाजे । द्वावपीमा तालव्यान्तो ॥

875. ✓ *Tu bhrājī*, 876 ✓ *Tu Bhrāśī*, 877 ✓ *Tu Bhlāśī* to shine. These are anudāttet. The root ✓ *Bhrāj* is repeated here to make it applicable the Phapādi rule S. 2354. Its enumeration in the preceding root No. 194 is to prevent the application to it of the ह्रस्व rule VIII. 2. 36. The *ja* of that भाज् is not changed to *ru*; but the *ja* of this *bhrāj* is so changed. For in the sūtra VIII. 2. 36 the root *bhrāj* is read in the company of राज् and so indicates that it is the Phapādi ✓ *Bhrāj* which is the subject of that rule. Pre. भाजते । Per. भेजे or बभाजे । I Fut. भाजिता । Inten. भाजाज्यते । Yap luk भाजाजि । Imperfect. जभाभाज । Noun. भाजयुः । भाज्यम् ॥

876. ✓ *Bhrāśī* to shine. Pre. भाज्यते or भाजते । The *ya* is added optionally by III. 1 70. S. 2321. Per. भेजे, बभाजे । I Fut. भाजिता । II Fut. भाजिष्यते । Imperative. भाजयताम् । भाजताम् । Imper. जभाजयत । जभाजयत । Pote भाज्येत । भाजेत । Bene. भाजिषीष्ट । Aorist. जभाजिष्ट । Caus. भाजयति । Aor. जजभाजत् । Desi. जिभाजयते । Inten. जाभाजयते । Yap luk जाभाजि । Nouns. भाजयुः ॥

877. ✓ *Bhlāśī* to shine. Pre. भ्लाज्यते । भ्लाजते । Per. भ्लेजे । बभ्लाजे । I Fut. भ्लाजिता । II Fut. भ्लाजिष्यते । Imperative. भ्लाजयताम् । भ्लाजताम् । Imper. जभ्लाजयत । जभ्लाजयत । Pote भ्लाज्येत । भ्लाज्येत । Bene. भ्लाजिषीष्ट । Aorist. जभ्लाजिष्ट । Desi. जभ्लाजयते । Nouns. भ्लाजयुः ॥

‘स्यमु ८७८, स्वन ८७९, स्तन or स्तन ८८०, ध्वन ८८१ शब्दे’ । स्यमादयः कृत्यन्ताः परस्मैपदिनः । स्येतु-स्यमतुः । अस्मयीत् । स्वेतु-सस्वमतुः । सस्वनुः । अस्वानीत्-अस्वनीत् । शिष्यति । अश्रयति । सगच्छं भुङ्क्त इत्यर्थः । ‘विश्व स्वनः-’ (२२९५) इति पत्वम् । फणादयो ग.तः । दध्वतु ॥

The roots commencing with ✓ *Syanm* and ending with ✓ *Ksharāte* are Parasmanipadi. 878. ✓ *Syanm*, 879 ✓ *Svana* 880. ✓ *Shṭāna* 881. ✓ *Dhvaṇa* to sound. Pre. स्यति । Per. सस्याम । स्येतुः or सस्यमतुः । स्येयिष or सस्यमिष । स्येमुः । I Fut. स्यमिता । Aorist. अस्यमीत् । Caus. स्यायति । Aorist. अस्यम्यत् । It is a *miṇ* root as it ends with *am* । Desi. निस्स्यमिषति । Inten. षस्यम्यते । Yap luk षस्यमीति or षस्यमिती Ger. स्यमित्वा or स्याम्या ॥

879. ✓ Svaṇa to sound. Pre. स्वनति । With वि or अव, we have विस्वनति अवस्वनति । The स is changed to व by S. 2274. Per. सस्वान । सस्वनतुः or स्वनतुः । I Fut. स्वनिता । Aorist. अस्वानोत् or अवस्वानोत् । Caus. स्वावयति । Aor. अविस्वनत् । It is a मित् root as read in the Ghatādi list. Desi. विस्वनति । Inten. सुस्वनते । Yañ luk. सुस्वनि ॥

880. ✓ Sṭhana to sound. Pre. स्तनति । Per. तस्तान । I Fut. स्तनिता ॥

881. ✓ Dhvaṇa to sound. Pre. ध्वनति । Per. दध्वान । I Fut. ध्वनिता । Noun, ध्वनिः ॥

Here ends Phandī subdivision.

षम ८८२, ष्टम ८८३ अवैकल्पे । ससाम । तस्ताम ॥

882. ✓ Śama, 883 ✓ Śatama 'to be confused,' or 'not to be confused' Pre. समति । Per. ससाम । समतुः । समिथ । I Fut. समिता । Caus. समयति । Aor. असमीबत् । Desi. सिसमिवति । Inten. संसम्यते । Yañ luk. संसमीति or संसमि । & ससान्तः ॥

883. ✓ Śhātama 'not to be confused.' Pre. स्तमति । Per. तस्ताम । तस्तमतुः । I Fut. स्तमिता । Caus. स्तमयति । Aor. अतिष्टमत् । Inten. तंस्तम्यते । Yañ luk. तंस्तमि ॥

ज्वल ८८४ दीप्तौ । अदो ह्यन्तस्य (२३३०) । अज्वालीत् ॥

884. ✓ Jvala, to shine, to burn. Pre. ज्वलति । Per. जज्वाल । जज्वलतुः । I Fut. ज्वलिता । II Fut. ज्वलिष्यति । Imperative. ज्वलतु । Imper. अज्वलतु । Pote. ज्वलेत् । Bene. ज्वल्यात् । Aorist. अज्वालीत् । See S. 2330 for Vṛiddhi. Condi. अज्वलिष्यत् । Caus. ज्वलयति, or ज्वालयति । प्रज्वलयति । No option, it is necessarily मित् here. Desi. जिवज्वलिषति । Inten. जाज्वल्यते । Yañ luk. जाज्वलीति । Nouns. ज्वालः । ज्वलः । ज्वलनः ॥

चल ८८५ कम्पने ।

885. ✓ Chala, to shake, tremble, move. Pre. चलति । Per. चचाल । चलतुः । I Fut. चेलिता । Aorist. अचालीत् । Caus. चलयति, चालयति । Nouns, चलः । चालः । लनः ॥

जल ८८६ घातने । घातनं तेद्वयम् ॥

886. ✓ Jala, to be sharp. Śhātana means sharpness. Pre. जलति । Per. जज्वाल । I Fut. जलिता । Aorist. अजालीत् । Nouns, जलः । जालः । ऊढः ॥

टल ८८७, दृवल ८८८ वैकल्ये ।

887. ✓ Tal, 888 ✓ Tval, to become confused or disturbed. Pre. टलति । Per. टटाल । I Fut. टलिता ॥

888 ✓ Tval to become disturbed or confused. Pre. दवलति । Per. दटवाल । दटवलतुः । I Fut. दवलिता । Aorist. अदवालीत् । Nouns. दवालः । दवलः ॥

स्थल ८८९ स्थाने । Or छल स्थाने ।

889. ✓ Sthala to stand firm, be firm. Pre. स्थलति । Per. तस्थाल । I Fut. स्थलिता । Aorist. अस्थावीत् । Caus. स्थालयति । Aor. अतिष्ठलत् । Inten. तास्थल्यते । Yañ luk. तास्थति । Nouns, स्थलः । स्थालः । स्थनं । स्थनी । स्थना । स्थानी । विष्ठलम् । अपिष्ठलम् ॥

हुल ८६० विसेखने ।

890. ✓Hal, to plough. Pre. हलति । Per. हलाल । I Fut. हलित्वा । Aorist. हलसीत् । Nouns. हुलः । हुलः । हुलिः ॥

णाल ८६१ गन्धे । बन्धने इत्येके ॥

891. ✓nal to smell. Kāśyapa says it means 'to bind.' Pre. नेलति । प्रयनेति । Per. ननाल । I Fut. नलित्वा । Aorist. ननासीत्, or ननसीत् । Nouns. नलः । नालः । नाली । प्रयाली । नलः । नद, पलः । नद, पालम् ॥

पल ८९१ गतौ । पलति ॥

892. ✓Pala, to go, move Pre. पलति । Per. पपाल । I Fut. पलित्वा । Aorist. अपासीत्, or अपनीत् । Nouns. पलम् । पलत् 'ment.' पलालम् । पलाती ॥

बल ८६३ प्राणने धान्यावरोधने च । बलति । बेलतुः । बेलुः ॥

893. ✓Bala 1. to breathe or live. 2. To hoard grain. Pre. बलति । Per. बबाल । बेलतुः । बेलुः । I Fut. बलित्वा । Aorist. अबलीत्, or अबलीत् । Nouns. बालम् । बलम् । बाला । बलूलः । बलिः ॥

पुल ८६४ महत्त्वे । पोलति ॥

894. ✓Pula, to be great, to be lofty. Pre. पोति । Per. पुपाल । I Fut. पोति । Caus. पोलयति । Aor. अपूपलत् । Desi. पुपुलिषति, पुपोलिषति । Inten. पोपुल्यते । Yāñ luk पोपुलीति or पोपोलति । Past. Part. Pass. पुलितम् or पोसितम् । Ger. पुलित्वा or पोत्वा । Nouns. पुलः । पुलकः । पुलिनः । पुलाकः ॥

कुल ८६५ संस्त्याने बन्धुषु च । संस्त्यानं संघातः । बन्धुशब्देन तद्व्यापारो रह्यते । कोलति । चुकोल ॥

895. ✓Kula, to accumulate collect, (2) to behave as a kinsman, to be related. Saṁstīyāna means collection. By the word bandhu or kinsman is taken here the act or behaviour of a Kinsman. Some read santāna instead of saṁstīyāna. Santāna means an uninterrupted flow, as of father, son, and grandson &c. Per. कोलति । Per चुकोल । I Fut. कोलित्वा । Desi. चुकोलिषति, चुकुलिषति । Inten. कोकुल्यते । Nouns. कुचीनः । कुल्यः । कोलेयः ॥

शाल ८९६, हुल ८६७, पत्ल ८६८ गतौ । शशाल । जुहोल । पपात । पेततुः । पतिता ॥

896. ✓Śal, 897 ✓Hula, 898 ✓Patlī to go. The root ✓Hula means to kill and to cover also (हिंसा संघराययोश्च). Some texts read this sūtra as ✓Śala, ✓hvala, ✓hmla, ✓patlī gatau, ✓hula hīnā samvaranayoc cha. Pre. शलति । Per. शशाल । I Fut. शलित्वा । Nouns. शालः । शाला ॥

897. ✓Hula to go. Pre. होलति । Per. जुहोल । I Fut. होलित्वा । Caus. होलयति । Desi. जुहोतिषति, जुहुतिषति, Inten. होहुल्यते । Ger. जुहित्वा or होलित्वा ॥

898. ✓Patlī to fall. Pre. पतति । Per. पपात । पेततुः । पेतुः । I Fut. पतिता । II Fut. पतिष्यति । Imperative, पततु । Imper. अपतत् । Pote, पतत् । Bene, पतात् । Aorist. अपपतत् । In forming the Aorist, the next sūtra applies which inserts a प । Condi. अपतिष्यति । Caus. पातयति । Desi. पिपतिषति or पित्तिषति । This root is optionally सेद् । See ante. Inten. पापत्यते । Yāñ luk पनीपत्यते or पनीपति । Past. Part. Pass. पतितम् । Ger. पतित्वा । Infini. पतितुम् । Nouns. पतनः । पातुकः । पतम् । पतम् । पतद् । पतचम् । पातालः । पताका । पन्था । पथिकः ॥

२३५५ । पतः पुम् । ७ । ४ । १८ ॥

अङि परे । अवपत्तम् । जेनदम्' (२२८५) इति शास्त्रम् । प्रथमपुस्तम् ॥

2355. The augment प is added after the vowel of the root पत, in the अवपत्त Aorist.

As अवपत्त, अवपत्ताम्, अवपत्तन् । The पत्त takes the अव, Aorist, as it has an indicatory अङ्, in the Dhātupāṭha (III. 1. 55).

The न of the Apasarga नि is changed to ण after an alterant preposition by S. 2385. As प्रगवपत्तम् ॥

कथे ८९९ निष्पाके । कथति । चक्राय । अकथीत् ॥

899. ✓ Kṛathe to boil, decoct, digest, Pro. कथयति । Per. चक्राय । I Fut. अकथिता । Aorist अकथीत् । Caus. कथयति । It belongs to the Ghaṭādi class and is hence मित् । Noun, क्राथः ॥

पथे ९०० गतौ । अपथीत् ॥

900. ✓ Pāthe to go. Pro. पथति । Por. पयाय । येयतुः । I Fut. पथिता । Aorist अपथीत् । Noun, पथः । पाथः ॥

मथे ९०१ विलोहने । मेथतुः । अमथीत् ॥

901. ✓ Māthe to churn. Pre. मथति । Por. ममाय । मेथतुः । I Fut. मथिता । Aorist अमथीत् । Nouns, माथः । मथः ॥

दुषम् ९०२ उद्गिरणे । इद्वे निपातनात् ऋतः इत्त्वमिति सुधाकरः । वषाम् । वषमतुः । चादिच्चादेत्वाभ्यासलोपो न । भागवतौ तु वेमतुरित्याक्यपुदाहृतं तद्वाच्यादौ न कृष्टम् ॥

902. ✓ Tuvama, to vomit. The word उद् गिरणे is from the root ✓ दृ । The short ऋ could not be changed to दृ by any rule of Grammar. The Grammatical form would have been उद्गरण् with the Guṇa of ऋ । But Pāṇini uses the word उद्गिरण् in this sūtra. So Sudhākara says " the Nipātana of this sūtra is the authority for changing the short ऋ of दृ into दृ । " Pre. वमति । Por. वषाम् । वषमतुः । There is no दत्त्व' or the elision of abhyāsa, because the root begins with दृ । In Dhagavṛitti the forms वेमतुः &c. are given. They are not found in the Bhāṣya &c. I Fut. वमिता । Aorist अवमतीत् । No Vṛiddhi. Caus. वाममयि, वमयति । See Gaṇa sūtra D. of the Ghaṭādi. Desi. विवमिवति । Inten. ववम्यते । Yañ luk. ववन्ति । d. ववन्तः । Imperative ववन्हि । Imperfect अववन् । Past. Part. Pass. वान्तः । Aot. वान्तवान् । Nouns, वामः । वमयुः ॥

अमु ९०३ चलने । 'वा भाय-' (२३२१) इति श्यन्वा । भ्रम्यति-भ्रमति । 'भ्रम्यति' इति तु दिवादेर्वच्यते ॥

903. ✓ Bhramu to move, to walk.

This root is optionally conjugated as a Divāli root with वयन् Vikarṇa. (See 2321). Thus भ्रम्यति or भ्रमति । The form भ्राम्यति will be taught later on in the Divādi. The Perfect is अभ्राम् ।

In forming its dual the following sūtra applies.

२३५६ । वा जुभमुत्तसाम् । इ । ४ । १२४ ॥

ययामेत्वाभ्यासलोपी वा सः किति निटि डेडि यलि च । भेमतुः-जभमतुः । अभमोत् ॥

2356. *y* is optionally substituted for the *y* of the stems जुभ, (जु) भम्, and जम्, and the reduplicate is thereby elided, before the affixes of the Perfect having an indicative क् (or क्), as well as before the चच् with the augment इद् ॥

Thus (जैरतुः, जेडः, जेरियः, जजरतुः, जजडः, जजरिय) भेमतुः, भेमुः, भेमिय, or जभमतुः, जभमुः, जभमिय । जेसतुः, जेसुः, जेसिय, or तजमतुः, तजमुः, तजसिय ॥

903. ✓ Bhramu to move, to walk. Pre. भ्रमति or भ्रम्यति । Per. जभाम । जभामतुः or भेमतुः । I Fut. भ्रमिता । II Fut. भ्रमिष्यति । Imper. भ्रमतु or भ्रम्यतु । Imper. अभ्रमतु or अभ्रमयतु । Poten. भ्रमेत् or भ्रम्येत् । Bene. भ्रम्यात् । Aorist. अभ्रमोत् । Coodi. अभ्रमिष्यत् । Caus. भ्रमयति । As it ends in अम् so it is मितु । Desi. जभमिष्यति । Inten. जम् भ्रमयति । Yāluk जम् भ्रमन्ति । d. जम् भ्रान्तः । Imperative जम् भ्रान्ति । Imperfect जम् भ्रन् । Past. Part. Pass. भ्रान्तः । Act. भ्रान्तवान् । Ger. भ्रमित्वा or भ्रान्त्वा । Nouns. भ्रमः । भ्रमरः । भ्रूः ॥

क्षर ६०४ संचलने । अचारीत् ॥

904. ✓ Kshara, to ooze, to flow. Some read this sūtra as क्षल संचलने । ✓ क्षल is conjugated like । क्षर । Pre. क्षरति । Per. चक्षार । I Fut. क्षरिता । Aorist. अक्षारीत् । Desi. चिक्षरिष्यति । Inten. चाक्षर्यते । Yāluk, चाक्षति । Imperative चाक्षति । Imperfect अचाक्ष । Nouns. क्षारः । क्षरः । क्षरेजः ॥

Here end the roots beginning with Sama, which were Uddāta and Uddāta.

SUB-SECTION.

अथ वृश्नुव्रतते ॥

Now the next two roots are Anudatteta.

वह ६०५ मर्षणे । परिनिश्चिभ्यः (२२७५) इति षत्वम् । परिषहते । सहे । सहिता । 'तीषसहे-' (२३४०) इति वा इट् । इहभावे षत्वधत्वष्ट्वठलोपाः ॥

905. ✓ Shaha to endure, forbear.

The स is changed to ष by VIII. 3. 70. S. 2375 when preceded by pari, vi, or ni. As परिषहते । The Perfect is सहे । The first future सहिता । The इट् augment is optional by VII. 2. 48. S. 2340. When इट् is not added, then we have the equation. सङ् + ता = सङ् + ता (VIII. 2. 31 S. 324) = सङ् + धा (VIII. 2. 40. S. 2280) = सङ् + ठा (VIII. 4. 40 S. 111) = स + ठा (VIII. 3. 13 S. 2335).

Now applies VI. 3. 112 S. 2 357 by which the अ of स is changed to ओ ॥

२३५७ । सहिवहोरोदवर्णस्य । इ । ३ । ११२ ॥

अनयोदवर्णस्य ओत्स्याद्वठलोपे सति ॥

2357. When ढ् or र् are elided, there is the substitution of ओ for the अ or आ of the verbs सङ् and षङ् ॥

Thus स + ठा = सोठा ॥

This स of Sodhā however is not changed to ओ after परि &c., because of the following sūtra:—

२३५८ । सोठः । इ । ३ । ११५ ॥

सोढकणस्य सहेः सत्य षत्वं न स्यात् । परिषोठा ॥

2358. The स of सोढ form of the root षङ् is not changed to ओ ॥

As परिहोता । This is an exception to VIII. 3. 70.

NOTE:— Why do we say 'when सङ्ग assumes the form of होत' ? Observe परिहोते, विहोते ॥

The change of ह् to व of ✓ सङ्ग is optional by the following sūtra when the augment कट् intervenes between the verb and the preposition परि &c.

२३५९ । सिवादीनां वाङ्मयथायेऽपि । ८ । ३ । ७१ ॥

परिनिविध्यः परेषां सिवादीनां रुस्य वो वा स्वादङ्मयथायेऽपि । पर्यवहृत-पर्यसहृत ॥

2359. The change may take place optionally in the सिङ्ग and the rest (of sūtra VIII. 3. 70 S. 2275), even when the augment कट् intervenes between the prepositions परि, नि or वि and the verb.

The सिवादि are the four roots सिङ्ग सङ्ग, स्तु, and स्वञ्ज, as well as the augment बुद् । This is an example of ubhayatra-vibhāṣā. In the case of स्तु, āpāda स्वञ्ज it is prāpta-vibhāṣā, in the case of others it is aprāpta. Thus परि + असहृत (Imperfect)= पर्यवहृत or पर्यसहृत ॥

905. ✓ Shaha, to endure, to forbear. Pre. सहते । Per. सेहे । I Fut. सहिताः । होता । II Fut. सहिष्यते or सेह्यते । Imperative सहताम् । Aorist असदिष्ट । Causative साहयति । Aor. असीषत् । Desi. सिसदिहसते । Inten. समद्यते । Yañ luk सासोदि । Dāṭ saṁsoḍaḥ. 2. S. सासदि । Adjective सद्यम् । Nouns : साहः । रुहः । सहिष्युः । सहनः । सासदिः ॥

रसु १०६ क्रीडायाम् । रमे । रमिषे । रन्ता । रस्यते । रंसीष्ट । अरस्त ॥

906. ✓ Ramu, to play, sport, dully. Pre. रमते । Per. रमे । I Fut. रन्ता । II Fut. रस्यते । Imperative रमताम् । Imper. अरमत । Poten. रमेत । Bene. रंसीष्ट । Aorist अरस्त । Condi. अरस्यत ॥ Caus. रमयति । Aor. अरारमत । Desi. ररसते । Inten. ररस्यते । Yañ luk, ररन्ति । D. ररतः (the nasal is elided by VI. 4. 37) 2. S. ररसि । S. ररसिम् । I. Pl. ररमः । Nouns : रमः । रामः । रमणः । ररन्ति । रम् । रयः ॥

SUB-SECTION.

अथ कसन्ताः परस्मैपदिनः ।

The roots upto ✓ कस are Parasmaipadi.

षद लृ ६०७ विशरणगत्यवसादनेषु ।

907. ✓ Shadrl. 1. To split or burat, 2. to go, 3. to be dejected. In conjugating this root, शद is replaced by होद by the following sūtra :—

२३६० । पाप्माध्मास्यान्वादाण्डुर्यतिर्तिशदसदां पिबजिघ्रधमतिष्ठमेनयच्छ-
यस्य हंभीशीयसीदाः । ७ । ३ । ७८ ॥

पादीनां पिबादयः स्फुरित्स्त्रिजयकारादी प्रत्यये परे । होदति । ससाद । सेदतुः । सेदिष-
वसात् । सता । सस्यति । सृदिस्वादात् । असदत् । 'सदिराते' (२३७१) । निसीदति । व्यसीदत् ॥

2360. Before a Present-character (चित्), the following substitutions take place :—पिब for पा, जिघ्र for घ्रा, धम् for धमा, तिष्ठ for स्था, मन् for मा, यद् for दा (दाण्), यस्य for दृष्य, अय्य for अ, भी for ह, शीय for शद् and सीद for सद् ॥

Thus we have होदति in the Present. The Perfect is ससाद । सेदतुः । सेदिष or ससात् । The First Future is सता । The Second Future is सस्यति । The Aorist formed by अच्, as the root has an indicative ह् tri as असदत् ॥

The **स** is changed to **ह** when preceded by an utterant Preposition except **अति** (VIII. 3. 66 S. 2271) as **निवीदत्** and **अवीदत्**. But the **स** coming after the reduplicate is not so changed because the following applies :—

२३६१ । सदेः परस्य लिटि । ८ । ३ । ११८ ॥

उदेरभ्यासात्परस्य सत्वं न स्यात्सिद्धिः । निवसाद । निवेदतुः ॥

2361. The **स** of **सद्** after the reduplicate in the Perfect is not changed to **ह**. ॥

In the Perfect, when root is reduplicated, there are two **स**'s, as **ससाद**. After a preposition, the first **स** will be changed to **ह**, but not so the second. Thus **अभि-ससाद**, **परिससाद**, **निवसाद**, **विवसाद**. Pre. **सःसति**. Per. **ससाद**. **सेदतुः**. 2. S. **ससत्य** or **सेदित्व**. 1. d. **सेदित्व**. 1. pl. **सेदितम्**. 1. Fut. **ससा**. II Fut. **सस्यति**. Imperative **सःसतु**. Imper. **अवीदतु**. Potent. **सीदेत्**. Bene. **ससात**. Aorist **असदत्**. Caus. **सादयति**. Aor. **असोपदत्**. Desi. **सिषत्सति**. Inten. **सासयते**. Yau luk. **सासति**. Per. Part. **Parasmai** **सेदितवान्**. Nouns: **परिवद्**. **सदः**. **सादः**. **निवादः**. 1. सत्त्वं. **सद्** ॥

शद्लृ ९०८ शातने । विशीर्णतायामयम् । शातनं तु विषयतया निर्वि-श्यते ॥

908. ✓ **Śadli**, to fall, perish, decay, wither. The root means 'to decay'. Here Maitreya has the following. "The root **śadli** means rending asunder, (**विशातन**) The root has the meaning of decay. The form **शातने** however is given as its meaning and not **विशीर्णतायाम्**, because **शातन** is derived from this very root **śad** with **लृट्** suffix, and 'is a well-known word.' This root, however, is **Ātmanepadi** before **शित्** affixes by the following :—

२३६२ । शदेः शितः । १ । ३ । ६० ॥

शित्वाचिनोऽस्मादात्मनेपदं स्यात् । शीयते । शशाद । शेदतुः । शेदित्व-शस्य । शसा । शसदत् ॥

2362. After the verb **śad** to decay, when it has one of the affixes with an indicatory **स** (**śit**) the **Ātmanepada** is used.

NOTE :—The root '**śad**' when taking any affix which is marked with an indicatory **स**, is conjugated in the **Ātmanepadi**. In connection with this, must be read **sūtra VII. 3. 78. S. 2360** **पाञ्चरमास्यानादावापुष्यसिंहसिद्धसदापिबक्षिषधमसिष्टमनय** **श्वपृच्छे-शीयशीयशोः** by which the root **शद्** is replaced by **शीय** before affixes having an indicatory **स**. Thus **शद् + स + ते = शीय + अते = शीयते** 'he decays or withers,' **शीयते** they two decay **शीयन्ते** they decay. Pre. **शीयते**. Per. **शशाद**. **शेदतुः**. **शेदित्व** or **शस्य**. **शेदित्व**. 1. Fut. **शसा**. II Fut. **शस्यति**. Imperative. **शीयताम्**. Imper. **अशीयत**. Potent. **शीयेत्**. Bene. **शसात्**. Aorist **असदत्**. Caus. **शातयति**. Desi. **शिशत्सति**. Inten. **शासयते**. Yau luk. **शासति**. Nouns **शदः**. **शाद्वलम्**. **शद्**. १. शप्. ॥

क्र ६०६ आहाने रोदने च । क्रोशति । क्रोष्टा । क्लेशः क्लेशः ।

909. ✓ **Kruśā** 1. To cry out (2) to weep. Pre. **क्रोशति**. Per. **क्रुकोष**. **क्रुकुषतुः**. 2. S. **क्रुकोषिष**. 1. d. **क्रुकुषिष**. 1. Pl. **क्रुकुषिष**. 1. Fut. **क्रोष्टा** (The root is **Anit**, See **Anit** 114). II Fut. **क्राक्षयति**. Imperative. **क्रोशतु**. Potent. **क्रोशेत्**. Bene. **क्रुक्वान्**. Aorist **अक्रुषत्**. The aorist is formed by the affix **क्श्** by III. 1. 45. Caus. **क्रोशयति**.

Aor. अचुमुचत् । Desi. चुमुचति । Inten. चोचुमुचते । Yāñ luk. चोचोचि । Imperative चोचोच । Imperfect अचोचोद । Past. Part. Pass. चुष्टः । Nouns :—आचोचकः । चोचिः । कोचः । कुचः ॥

कुच ६१० संपर्चनकौटिल्यप्रतिष्ठम्भविलेखनेषु । बोधति । चुकोच ॥

909. ✓ Kucha (1.) To connect (2.) To make crooked or, curve, (3) to stop (4) to delineate. Pre. बोधति । Per. चुकोच । I Fut. बोधिता ॥

बुध ६११ अवगमने । बोधति । बोधिता । बोधिष्यति ॥

911. ✓ Budha to know, understand. Pre. बोधति । Per. बुबोध । I Fut. बोधिता । II Fut. बोधिष्यति । Caus. बोधयति । Aor. अबुबुधत् । Desi. बुबुधिष्यति । Inten. बोबुध्यते । Yāñ luk. बोबोधि । Imperative बोबुधि । बोबुधानि । Imperfect 3 S. अबोबोत् । 2. S. °द । Past. Part. Pass. बुधितम् or बोधितम् । Ger. बुधित्वा or बोधित्वा ॥

रुह ६१२ बीजजन्मनि प्रादुर्भावे च । रोहति । रोह । रोहिय । रोठा । रोथयति । अरोहत् ॥

912. ✓ Ruha to grow, germinate, shoot forth. Pre. रोहति । Per. ररोह । 2. S. ररोहिय । 1. d. रुहिय । I Fut. रोठा । II Fut. रोथयति । Imperative. रोहत् । Imps. अरोहत् । Potent. रोहेत् । Bene. रुधात् । Aorist. अरुहत् । Caus. रोहयति । Aor. अरुहयत् । Or Caus. Pre. रोथयति । Aor. अरुथयत् । Desi. रुहति । Inten. रोह्यते । Yāñ luk. रोरोहि । d. रोहठः । 2. S. रोरोहि । Imperative 2. S. रोरठि । Imp. अरोरद । अरोरठाम् । Past. Part. Pass. रुहः । Nouns. रोहितः । रोहितः ॥

कस ६१३ गतौ । अकासीत्-अकसीत् । वृत् । ज्वलादिगणः समाप्तः ॥

913. ✓ Kasa, to move, to go, approach. Pre. कसति । Per. अकास । I Fut. कसिता । Aorist. अकासीत् or अकसीत् । Caus. कासयति । Aor. अकसीकसत् । Desi. विकसिष्यति । Inten. कनीकस्यते । Yāñ luk. कनीकसीति । Imperfect, अकनीकत् । Noun. कस्वरः ॥

वृत् । End. Here ends the Jvaladi Gana.

अय गूह्यन्ताः स्वरितैः ॥

The roots upto ✓ Gāha are svaritai and consequently are both Parasmai and Atmanepadi.

हिक् ६१४ अव्यक्तं शब्दे । हिक्कति-हिक्कते ॥

914. ✓ Hikka to hicough. Pre. हिक्कति । A. हिक्कते । Per. जिहिक्क । A. जिहिक्कते । I Fut. हिक्किता । A. हिक्किता । II Fut. हिक्किष्यति । A. हिक्किष्यते । Imp. हिक्कत् । A. हिक्कताम् । Imp. अहिक्कत् । A. अहिक्कत । Pot. हिक्केत् । A. हिक्केत । Ben. हिक्कयत् । A. हिक्कियेष्ट । Aor. अहिक्कात् । A. अहिक्किष्ट । Caus. हिक्कयति । Aor. अजिहिक्कत् । Desi. जिहिक्किष्यति । जिहिक्किष्यते । Inten. केहिक्कयते । Yāñ luk. केहेति ॥

अच ६१५ गतौ याचने च । अच्यति-अच्यते । 'अचु' इत्येके । 'अचि' इत्यपरे ॥

915. ✓ Achiu to go, move, (2) to request, ask, or call for. Some read it as ✓ achu, while others as ✓ achi. Compare ✓ achiu ante. Pre. अच्यति । A. अच्यते । Per. आचय । A. आचये । I Fut. अच्यता । A. अच्यता । Desi. अचिचिष्यति । अच्यते ।

दुयाचृ ९१६ याच्यायाम् । याचति—याचते ॥

916. ✓ Tnyāchri to beg, ask, solicit. Pre. याचति । A. याचते । Per. ययाच । A. ययाचे । I Fut. याचिता । A. याचिता । Caus. याचयति । याचयते । Aor. अयाचत् । Desi. यियाचिषति । यियाचिषते । Inten. याचाच्यते । Yāñ luk याचाति । Past. Part. Pass. याचितः । Act. याचितवान् । Adj. याच्यम् । Nouns. याचयुः । याचजा ॥

रेह ९१७ परिभाषणे । रेटति । रेटते ॥

917. ✓ Retri to speak. Pre. रेटति । A. रेटते । Per. रिरेट । A. रिरेटे । I Fut. रेटिता । A. रेटिता । Caus. रेटयति । रेटयते । Aor. अरिरेटत् । Desi. रिरेटिषति । रिरेटिषते । Inten. रेरिट्यते । Yāñ luk रेरिट्ति । Past. Part. Pass. रेटितः । Ger. रेटित्वा ॥

चते ९१८, चदे ६१८(क) याचने । चचात । चेत । चृचतीत् । चचाद । चदे । चचदीत् ॥

918. ✓ Chate, 919 ✓ Chade to ask, beg, request. Pre. चतति । A. चतते । Similarly चदति । चदते &c. Per. चचात । चेतुः । A. चेत । I Fut. चतिता । A. चतिता । Aorist. अचतोत् । अचतिष्ट । Caus. चातयति । चातयते, Aor. अचोचत् । Desi. चिचतिषति । चिचतिषते । Inten. चाचत्यते । Yāñ luk. चाचति । Past. Part. Pass. चतितः । चतितवान् । Ger. चतित्वा । Adj. चत्यम् । Nouns. चतुरः । चत्वारः ॥

प्रोथृ ९१९ पर्याप्तौ । पुप्रोथ । पुप्रोथे ॥

919. ✓ Prothri 'to be equal to, to be match for.' Pre. प्रोथति । A. प्रोथते । Per. पुप्रोथ । A. पुप्रोथे । I Fut. प्रोथिता । A. प्रोथिता । II Fut. प्रोथिष्यति । A. प्रोथिष्यते । Caus. प्रोथयति । प्रोथयते । Aor. अप्रुप्रोथत् । Desi. पुप्रोथिषति । पुप्रोथिषते । Inten. प्रोप्रोथ्यते । Yāñ luk प्रोप्रोति । Nouns. प्रोथः ॥

मिह ९२० मेह ९२०(क) मेधाहिंसनयोः । मिमेद । मिमेदे । 'धान्ता-विमो इति स्वामी । मिमेध । 'धान्तौ' इति न्यायः ॥

920. ✓ Midri, 920. A ✓ Medri, 1. 'to be wise 2. to injure. According to Swami these two roots end in च instead of ढ ; as मिमेध । According to Nyāsa they end in ध । Pre. मेदति । A. मेदते । Per. मिमेद । मिमिदतुः । A. मिमेदे । I Fut. मेदिता । II Fut. मेदिष्यति । Caus. मेदयति । Aorist. अमिमिदत् । Desi. मिमिदिषति । मिमिदिषति । Inten. मेमिद्यते । Yāñ luk मेमेति । Ger. मिदित्वा or मेदित्वा ॥

NOTE.—Medri is conjugated like ✓ midri. Its Perfect 'dual is मिमेदतुः । for इ is heard here.

मेधृ ६२० (ख) संगमे च । मेधति । मिमेधे ॥

920. B. ✓ Mēdhri 'to be fat' 2. 'to injure' 3. To meet. Pre. मेधति or ते । Per. मिमेध or धे । I Fut. मेधिता । II Fut. मेधिष्यति or ते ॥

णिद ६२१ णेद ९२१ क । कुत्सासंनिकर्षयोः । निनेद । निनिदंतुः । निनेदे ॥

921. ✓ nīdri, 921 A. ✓ nēdri 'to blame' 2. to approach. Pre. नेदति । Per. निनेद or दे । निनिदतुः ।

शधृ ६२२, मृधु ९२३ उन्दने । उन्दन् ऊँ दनम् । शर्धति—शर्धते । शर्धिता । शर्धति—शर्धते ॥

922. ✓Śridhu, 923 ✓Mridhu 'to be moist' or 'moisten'; 'undanam' means 'moistening.' Pres. ग्रथति । A. ग्रथते । Per. ग्रथे । A. ग्रथे । d. ग्रथधत् ।
 I Fut. ग्रथिता । A. ग्रथिता । Caus. ग्रथयति, ग्रथयते । Aor. अग्रथयत्, or अग्रथीयुषत् ।
 Desi. अग्रथयति, अग्रथयते । Inten. अग्रथयते । Yañ luk अग्रथयिष्ये । Imperative अग्रथय ।
 I Fut. ग्रथयिष्ये । Past. Part. Pass. अग्रथयः । Ger. अग्रथयत्वा or अग्रथय्य ।
 923. ✓Mridhu 'to moisten.' Pres. मर्धति । A. मर्धते । Per. मर्धे । A. मर्धे । I Fut. मर्धिता । A. मर्धिता । II Fut. मर्धयिष्यति । A. मर्धयिष्यते । Caus. मर्धयति, मर्धयते । Desi. मर्मयति । मिर्मयति । Inten. मरीमयते । Past. Part. Pass. मर्धयः । Ger. मर्धयत्वा or मर्धय्य ।

बुधिर ९२४ बोधने । बोधति—बोधते । इतिस्वादिङ्वा । अमुधत्—यबो-
 धोत्—अबोधिष्ट । 'दीपजन-' (२३२८) इति विण्त्वन भवति पूर्वोत्तरसाहचर्येण देश-
 विकस्यैव तत्र यद्व्याप्त ॥

924. ✓Bh ar to know, to understand. Pres. बोधति । A. बोधते । Per. बुबोधे ।
 A. बुबोधे । I Fut. बोधिष्यति । A. बोधिष्यते । II Fut. बोधयिष्यति । A. बोधयिष्यते । Imperative.
 बोधतु । A. बोधताम् । Imper. अबोधत । A. अबोधत । Poten. बोधेत् । A. बोधेत् । Bene.
 बुध्यात् । A. बोधिष्ये । Aorist. अबुधत् । अबोधीत् । A. अबोधिष्ट । The Parasma-pada
 Aorist is optionally formed by अङ्, as the root has an indicatory इर । See. III.
 1. 57. S. 2269. The root occurs in the sūtra III. 1. 61 S. 2328, and there-
 fore ought to have taken णि, also. But it does not take it, because the ✓बुध
 there refers to the Divādi ✓buddh (No. 63), as it is read there (in S. 2328) with
 other roots of the Divādi class. Caus. बोधयति, बोधयते ॥

बुबुन्दिर ९२५ निशामने । निशामनं ज्ञानम् । बुबुन्दे । अमुन्दि ।
 अमुन्दीत् ॥

925. ✓U bundir to perceive, to know. The word niśāmana means know-
 ledge. According to Mādhyama knowledge derived from visual perception. Pro.
 बुन्दति । A. बुन्दते । Per. बुबुन्दे । A. बुबुन्दे । I Fut. बुन्दिष्यति । A. बुन्दिष्यते । Aorist. अबुन्दत् ।
 or अबुन्दीत् । A. अबुन्दिष्ट । Desi. बुबुन्दिषति, बुबुन्दिषते । Inten. बोबुन्दयते । Yañ luk
 बोबुन्दिष्ये । Imperative बोबुन्दिष । Past. Part. Pass. बुबुन्दयः । Ger. बुबुन्दयत्वा or बुबुन्द्य । Noun. बुबुन्दः ॥

वेणु ९२६ गतिज्ञानचिन्तानिशामनवादित्रग्रहणेषु । वेणुति—वेणुते ।
 मान्तेऽप्ययम् ।

926. ✓Venri, 1. to go, 2. to know, 3. to reflect, 4. to perceive, 5. to play
 on an instrument, 6. to take. Some read this root with a न also. Mādhyama
 reads vāditra-grahana as a compound meaning "to take up a musical instrument
 in order to play upon it." Pres. वेणुति । A. वेणुते । Per. वेवेणु । A. वेवेणु । I Fut.
 वेणुष्यति । A. वेणुष्यते । Aorist. अवेणीत् । A. अवेणिष्ट । Desi. वेवेणुयति, वेवेणुयते । Inten.
 वेवेणुयते । Yañ luk वेवेणुयिष्ये । Aorist. अवेणुयत् । A. अवेणुयत् ।
 Desi. वेवेणुयति । Inten. वेवेणुयते । Yañ luk वेवेणुयिष्ये । Nouns. वेणुः । वेणी ॥

खनु ९२७ अयदारणे । खनति—खनते ॥

927. ✓Khanu to dig. Pres. खनति । A. खनते । Per. खनते । A. खनते । In
 forming the dual, the following sūtra applies, which gives न खनतुः । I Fut.
 खनितु । A. खनितु । II Fut. खनयिष्यति । A. खनयिष्यते । Imper. खनत । A. खनत ।

Poten, खनेत् । A खनेत् । Bene. खायात्, or खन्यात् । A. खनिषीष्ट । There is चा optionally by VI. 4. 43, S. 2319. Aorist. खलनीत्, or खलानीत् । A. खलनिष्ट । Caus. खानयति । Aor. खलीकनत् । Desi. खिखनिषति । Inten. खंखन्यते । चाखीयते । Yāñ luk खल्लन्ति । d. खल्लान्तः । Past. Part. Pass. खातः । Ger. खनित्वा or खानित्वा । Nouns:—खनकः । परिखाः । खाखानः ॥

२३६३ । गमहनजनखनघसां लोपः कृत्स्न्यनङि । इ । ४ । ८५ ॥

यथानुपधाया लोपः स्यादजादौ कृति न त्वङि । खलनतुः । 'वे विभावा' (२३१९) । खाद्योत्, -खन्यात्, ॥

2363. The root-vowel of गम्, हन्, जन्, खन्, and घञ् is elided before an affix beginning with a vowel, when it has an indicatory क ० क् ; but not before the Aorist affix षञ् ॥

Thus खलनतुः, खलनुः । Deno. खायात् or खन्यात् ॥

वीवृ ६२८ अःदानसंवरणयोः । विचीव-विचीवे ॥

928. ✓ Chīvrī to take or receive 2. to cover, P.c. चीवति । A. चीवते । Per. विचीव । A. विचीवे । I Fut. चीविता । A. चीविता । Caus. चीवयति । Aor. चिचिचीवत् । Desi. चिचिचीवति । Inten. चेचीव्यते । There is नो Yāñ luk. Noun. चीवरम् ॥

चायृ ६२९ पूजःनिशामनयोः ।

929. ✓ Chāyri to worship, 2. To observe, Pre. चायति । A. चायते । Per. चचाय । A. चचाये । I Fut. चायिता । A. चायिता । Aorist. चचायीत् । A. चचायिष्ट । Caus. चाययति । Aor. चचचायत् । Desi. चिचायिषति । चिचायिषते । Inten. चेचीयते (VI. 1. 21, S. 2467). Yāñ luk. चेचयीत् or चेकेत् । d. चेकीतः । Past. Part. Pass. चचचायितः or चपचितः । Ger. चायित्वा । Noun: चनः ॥

व्यय ९३० गतौ । व्यययीत् ॥

930. ✓ Vyaya 'to go, to move.' Pre. व्ययति । A. व्ययते । Per. वव्यय । A. वव्यये । I Fut. व्ययिता । A. व्ययिता । Past. व्ययते । Caus. व्यययति, व्यययते Aor. वविव्ययत्, ॥

दाशृ ९३१ दाने । ददाश-ददाशे ॥

931. ✓ Dāśri 'to give.' Pro. दाशति । A. दाशते । Per. ददाश । A. ददाशे । I Fut. दाशिता । A. दाशिता । Caus. दाशयति, दाशयते । Aorist. दददाशन । Desi. दिदाशिषति, दिदाशिषते । Inten. दादाशयते Yāñ luk दादाष्ट । Past. Part. Pass. दाशयन् । Nouns. दाशः । पुरीडाशः ॥

भेष ९३२ भये । गतौ इत्येके । भेषति-भेषते ॥

932. ✓ Bhesbri 'to fear.' According to some this root also means to go to move, Pre. भेषति । A. भेषते । Per. बिभेष । बिभेषे । I Fut. भेषिता । A. भेषिता । Caus. भेषयति, भेषयते । Aor. बबिभेषत् । Desi. बिभेयिषति, बिभेयिषते । Inten. भेभेय्यते । Yāñ luk भेभेष्टि ।

भ्रेषृ ६३३, भ्रेष ६३३ (क) गतौ ।

933. ✓ Bhreshri 'to go,' 933 A. ✓ Bhleshri 'to go, Pre. भेषति । A. भेषते । Per. बिभेष । A. बिभेषे । I Fut. भेषिता । A. भेषिता । Inten. भेभेय्यते । Noun. भेषः ॥

अस ६३४ गतिदीप्त्यादानेषु । अवति-अवते । आस-आसे । अयं । शान्तोऽपि ॥

934. ✓ *Asa* 1. 'to go.' 2. to shine, 3. to accept, take or seize.' Kshīraswāmi and Maitreya read this root as *अव*. Pre. अवसति । A. अवसते । Per. आव । A. आवे । I Fut. अवसिषा । A. अवसिता । Caus. आवसयति । A. आवसयते । Aor. आवसिषन् । Desi. अवसिषति । A. अवसिषति ॥

अय ९३५ गतो ।

935. ✓ *Aya* 'to go' Swāmi and Kṣīyapa read this root after 931 ✓ *Dāṣṭ*. But this appears anāṣṭh, for Haradatta commenting on VIII. 2. 19 S. 2326 says अवयति is anadāttet. P.e. अवयते । Per. अवयिषके । I Fut. अवयिता ।

स्पश ९३६ बाधनस्पर्शनयोः । स्पशनं ययनम् । स्पशति—स्पशते ॥

936. ✓ *Spāśa* 1. to obstruct 2. to touch, 3. to string together, *Spāśana* here means stringing together according to Swāmi. Some read the root as *Paśha*, others as *paśa*. Pre. स्पशति । A. स्पशते । Per. पस्पश । A. पस्पशे । I Fut. स्पशिता । A. स्पशिता । Aorist. अस्पाशीत् or अस्पशीत् । Caus. स्पशयति । Aor. अपस्पशत् । Desi. विस्पशति । Inten. पास्पशते । Yañ luk पास्पष्टि । Noun. पस्पश ॥

लष ९३७ कान्तौ । वाभाश (२३२५) इति श्यन्वा । लषति । लपति । लेवे ॥

937. ✓ *Lasha* 'to wish, to desire.' By III. 1. 70. S. 2321 this root takes śjan vikarāṇa also. Pre. लपति । A. लपते । With ययन् wo get लषति or लष्यते । Per. लषाव । A. लेवे । I Fut. लषिता । A. लषिता । Aorist. अलापीत् or अलपीत् । Caus. लावयति । Aor. अलीलवत् । Desi. लिलषति । Inten. लालष्यते । Yañ luk लालष्टि । Nouns. लषशः । लायकः । विज्ञापी ॥

चष ९३८ भक्षणे ।

938. ✓ *Chasha* 'to eat.' Pre. चपति । A. चपते । Per. चषाव । A. चेवे । I Fut. चषिता । A. चषिता । Nouns. चषकः चावः ॥

छष ९३९ हिंसायाम् । चक्ष्वतुः । चक्षवे ॥

939. ✓ *Chhusha* 'to hurt, to injure.' Pre. छपति । A. छपते । Per. चष्पाव । A. चक्ष्वतुः । I Fut. छषिता ॥

भक्ष ९४० आदानसंवरणयोः ।

940. ✓ *Jhasha* 1. to tako, 2. to put on or wear. In the sense of 'to injure or hurt,' this root is Para-maipadi only. (See No. 720) Pre. भवति । A. भवते । Per. जभाष । I Fut. भविसा । Aorist. अभषीत् or अभषीत् ॥

भक्ष ९४१ भक्ष ९४१ (क) अदने । भक्ष इति मेनेयः ॥

941. ✓ *Bhraksha*, 941 A. ✓ *Bhiksha* 'to eat, to devour.' According Kshīraswāmi, the root is *Bhiksha*; Maitreya reads it *Bhiksha*. Pre. भक्षति । A. भक्षते । Per. अभक्ष । A. अभक्षे । P. अभक्ष । A. अभक्षे I Fut. भक्षिता । A. भक्षिता । P. भक्षिता । A. भक्षिता । Aorist. अभषीत् । Caus. भक्षयति । भक्षयति । Aor. अभभक्षत् । अभभक्षत् Desi. विभक्षति । विभक्षति । Inten. आभक्षयते । Yañ luk आभक्षि । आभक्षि । Imp. आभक्ष । आभक्षि । Imperfect. आभक्ष ॥

दास ९४२ दाने ।

942. ✓ *Dāsi* 'to give.' Pre. दासति । A. दासते । Per. ददाव । A. ददावे । I Fut. दासिता । A. दासिता । Aorist. अदाशीत् । A. अदासिष्ट ॥

माहृ ६४३ माने ।

343. ✓ Māhṛi to measure, Per. माहृति । A. माहृते । Per. ममाहृ । A. ममाहे । Fut. माहृता । A. माहृता । Aorist. ममाहृत् । A. ममाहृत् । Caus. माहृयति । A. माहृयते । Aor. ममाहृत् । Dosi. मिमाहृयति । A. मिमाहृयते । Inten. ममाहृते । Yāñ luk. ममाहृत् ।

गुहृ ९४४ संवरणे ॥

944. ✓ Guhṛ 'to cover.'

In conjugating this root the followings tra applies.

२३६४ कदुपधाया गोहृः । ६ । ४ । ८६ ॥

गुहृ उपधाया ऊतस्यऽदगुहृतावजादौ प्रत्यये । गुहृति-गुहृते । ऊतिस्यऽवाडिङ्वा । गुहृता-गोहा । गुहृयति-घोहृयति । गुहृत् । गुहृत् । अगुहृत् । इङ्भावे सः । अघुहृत् ॥

2364. For the penultimate *आ* of the *gunated* stem गोहृ (from गुहृ), there is substituted *ऊ* before an affix beginning with a vowel.

Thus गुहृ + ञ + ति = गोहृ + ञ + ति = गुहृति । Atmanepada गुहृते । In the First Future the इद् augment is optional, as the root has an indicative long ऊ (VII. 2. 44). Thus गुहृता or गोहा । So also in the Second Future, as गुहृयति or घोहृयति । The Potential is गुहृत् । The Benedictive is गुहृत् । The Aorist is अगुहृत् । But when it does not take इद्, we have क्स, and then the form is अघुहृत् ॥

In the Atmanepada, this क्स is optionally elided by the following.

२३६५ लुगवा दुहृदिहृल्लिङ्गुहृमामनेपदे दन्त्ये । ७ । ३ । ६३ ॥

यवां कस्य लुगवा स्यादन्त्ये तङि । दन्त्यधत्तुल्लोपदीर्घाः । अगुहृत् । अघुहृत् । 'कस्यस्या-चि' (२३३७) इत्यन्तलोपः । अघुहृताम् । अघुहृन्त । अगुहृ-दि-अघुहृवहि । अगुहृमहि-अघुहृमहि ॥

2365. The whole of the affix क्स is elided optionally before the personal endings of the Atmanepada beginning with a dental, after दुहृ, दिहृ, लिङ्ग and गुहृ ॥

Thus अगुहृ + क्स + त = अगुहृ + ० + त = अगुहृ + त (VIII. 2. 31. S. 324) = अगुहृ + ध (VIII. 2. 40 S. 2280) = अगुहृ + ढ (VIII. 4. 40. S. 111) = अगु + ढ (VIII. 3. 13. S. 2335) = अगुढ (VI. 3. 111. S. 174.)

The other form is अघुहृत् । Before the dual आताम् the final *आ* of क्स is elided by S. 2337 and we have the form अघुहृताम् । The Plural similarly is अघुहृन्त । The 1st Person dual is अगुहृवहि or अघुहृवहि । The Plural is अगुहृमहि or अघुहृमहि ॥

NOTE:—As अदुग्ध or अघुहृत्, अदुग्धाः or अघुहृताः, अदुग्धम्, or अघुहृतम्, अदुग्धवहि or अघुहृवहि, अदिग्ध or अघिहृत्, अलीढ or आलुहृत्, अगुढ or अघुहृत् ॥

Why दुहृ &c. only? Observe व्यत्ययदन्त । Why in the Atmanepada? Observe अघुहृत् only. Why before an affix beginning with a dental? Observe अघुहृमहि only. Though the anuvṛitti of लोप was understood in this sūtra; the employment of the term लुक् indicates that the whole of the affix is to be elided. For लोप would have elided only the final *आ* of क्स । But even with the elision of *आ* alone we would have got all the above forms, except those in वहि । For *आ* being elided, we have स between (a consonant of क्स class) and a dental (which is also a letter of क्स class). This स situate between two क्स will be elided by VIII. 2. 26. Nor can it be objected that the elided *आ* is *āthānivat*, for by पूर्ववाचिण VIII. 2. 1, such an

elision cannot be sthānivat. Though ह् is a dento-labial, yet it is included in the word dental. Had it not been meant to be so included, तै (letters of त class) would have been taken in the sūtra. See III. 1. 45, for this Aorist-affix.

914. ✓ Gūh 'to cover, hide, conceal.' Pre. गूहति । A. गूहते । Per. जुगुह । A. जुगुहे । But the dual is जुगुहतुः for here गूह never assumes the form गौह । I Fut. गूहिता or गौहा । A गौहा । It optionally takes ह् as the root has an indicatory long ऊ । II Fut. गूहिष्यति, or चोक्ष्यति । A गूहिष्यते or चोक्ष्यते । Imperative. गूहतु । A. गूहताम् । Imper. अगूहत् । A. अगूहत । Poten. गूहेत् । A. गूहेत । Bene गूह्यात् । A. गूहिषीष्ट or चुषीष्ट । Aorist, अगूहोत् । or अचुक्षत् । A. अगूहिष्ट or अगूह or अचुक्षत । Condi. अगूहिष्यत् । अचोक्ष्यत् । A. अगूहिष्यत अचोक्ष्यत । Caus. गूहयति । A. गूहयते । Aor. अजुगुहत् । Desi. जुगुहति । Inten. जोगुहते । Yāñ luk. जोगुहोति or जोगौहि । Past. Part. Pass. गूहः । Gor. गूह्या or गूहिष्या । Adj. गौहनीयं । गुह्यम् । Noun. गुहा ॥

Here end the hikkādi roots which are ubhayapadi and end in a Consonant.

अथाजन्ता उभयपदिनः ।

Now we take up the conjugation of roots ending in a vowel and which are ubhayapadi.

अिञ् ६४५ सेवायाम् । अयति-अयते । शिश्रियतुः । श्रियता । शिश्रि-
(२३१२) इति चङ् । अशिश्रियत् ॥

945. ✓ Śrīñ. 'to serve.' Pre. अयति । A. अयते । Per. शिवाय । शिश्रियतुः । शिश्रियुः । शिश्रियिष्य । शिवाय or शिष्य । शिश्रियिष्य । A. शिश्रिये । I Fut. अयिता । A. अयिता । II Fut. अयिष्यति । A. अयिष्यते । Imperative. अयतु । A. अयताम् । Imper. अशयत् । A. अशयत । Poten. अयेत् । A. अयेत । Bene अयात् । A. अयिषीष्ट । Aorist. अशिश्रियत् । The Aorist is formed by चङ् (III. 1. 48, S 2312). Caus. आययति or आययते । Aor. अआययत् । Desi. अशिश्रियति, शिश्रियेति (VII. 2. 49, S. 2618 or VI. 4. 16 S. 2614). A. अशिश्रियते, शिश्रियेते । Intensive अयिष्यते । Yāñ luk. अयिषीति or अयेति । Past. Part. Pass. अयितः । Ger. वित्वा । Noun. शेषः । शो । प्रमथु ॥

भृञ् ६४६ भरणे । भरति । अभतुः । अभयः । अभूय । अभूषे । भर्ता ॥

946. ✓ Bhṛñ. 'to fill, to support.'

The present is भरति । Per. अभार । d. अभतुः । 2. S. अभयः । 1. d. अभूय । The Atm. Per. 2nd S. is अभूषे । The First Future is भर्ते । In forming the Second Future the following sūtra applies:

२३६६ । चङ् नोः स्ये । ७ । २ । ७० ॥

अतो हर्तेच स्य चङ् स्यात् । भरिष्यति ॥

2366. स्य the sign of the Future and Conditional gets the augment चङ्, after a root ending in short अ and after चङ् ॥

Thus भरिष्यति । In forming the Benedictive the following sūtra applies :

२३६७ । रिङ् शयमित्तु । ७ । ४ । २८ ॥

ये यङि यादायार्धधातुके णिङि च अतो रिङादेशः स्यात् । रीङि वक्तुं रिङिषिष्ठास्यार्धं कीर्षो न । भियात् ॥

2367. For the final short अ of a root, there is substituted रि, before the Present-character ञ (ञ), before the Passive-character य, and before the augment वाङ् in the Benedictive.

2372. The final वा of a root is elided before an Ārdhahātuka affix with the augment द्वा as well as when it begins with a vowel and has an indicative क् or ख् ॥

Thus दा + क्तृप् । Here the rule of elision (V. 4. 64, S. 2372) is *subsequent* in the Aṣṭādhyāyī order to the rule of doubling (VI. 1. 1. अनु. 8. S. 2175 अनु. 2177), hence elision ought to take place *first* and then doubling. But this is prevented by S. 2213. We double the root first and then elide the वा । Thus the dual is दधतुः । Pl. दधुः । 2nd S. दधिष्य or दधाय । 1st. d. दधिष्व ॥

The First Future is धाता । In forming the Benedictive the following two sūtras apply.

२३७३ । दाधा घवदाप् । १ । १ । २० ॥

दाध्या धाध्याव धातवे चुसंताः स्युर्दापिदो विना ॥

2373. The verbs having the form of dhā 'to give' and dhā 'to place,' are called ghu.

NOTE:—This defines the word ghu. Four verbs have the form of दा, or assume it by the application of VI. 1. 45, S. 2370 and two, of धा; they are called चु । The ghu verbs have certain peculiarities of conjugation to be described hereafter—

The चु verbs are the following—दुदाञ् "to give," as प्रणिददाति; दाण् "to give," as, प्रणिददाता; दा "to cut," as, प्रणिददाति; देह् "to ply" as, प्रणिदयते, दुधाञ् "to place" as, प्रणिदधाति, छेद् "to feel" as, प्रणिदयति । In these examples, because of the verbs being चु, the न of प्रणि is changed into घ by VIII. 4. 17.

Similarly दाप् "to cut" and देप् "to clean" not being called चु, rules VII. 4. 46 and 47 do not apply to them. Thus दा + क्त=दात् 'what is cut,' as, दात् वस्त्रिः । So also जवदत् "wash" as, जवदत् मुखं "a bright face." But with दा 'to give,' &c. दा + क्त=दत् + त् (VII. 4. 46)=दत्तः "given," so also we have प्र+दा+क्त=प्रतम् (VII. 4. 47). The word चु occurs in sūtra VI. 4. 66, &c. The word dāp includes also दृाप by the paribhāṣā given under III. 4. 19, &c. changed into आ by VI. 1. 45, S. 2370.

The root having got the designation चु, now applies the next sūtra.

२३७४ । धर्लिङ् । ६ । ४ । ६७ ॥

चुसंतानां मास्यादानां चैत्वं स्यादाधधातुके किति लिङ् । धेयात् । धेयास्तम् । धेयासुः ॥

2374. य is substituted for the वा of the above roots in the Benedictive mood Active.

NOTE:—Thus धेयात्, धेयात्, धेयात्, धेयात्, धेयात्, धेयात्, and जवधेयात् । Before non-क्ति and non-क्ति we have दासीष्ट and धासीष्ट । By the word लिङ् is here meant the धायालिङ् or the Precativo mood; the Personal endings of which mood are ārdhahātuka by III. 4. 116. Moreover by III. 4. 104 the Parasmaipada affixes only of the Benedictive are क्ति, so the present rule does not apply to the Atmanepada affixes of the Precativo.

Thus धा + यात् = धेयात् । D. धेयास्तम् । Pl. धेयासुः ॥

In forming the Aorist there is optionally य् by the following.

२३७५ । विभावा धेट्ठ्योः । ३ । १ । ४९ ॥

आभ्यां वृत्तेष्वक्त्वा स्यादात्कत्वाचिनि लुङि परे । 'वङि' (२३१५) इति द्वित्वम् । जवधत् । जवधतम् ॥

2375. After the roots घे 'to suck,' and त्रि, 'to grow,' च्च is optionally the substitute of च्चि, when लृच् follows signifying an agent.

As, च्चधत्, 'he sucks!' dual च्चधताम् । The reduplication is by S. 2316. When लृ takes the alternative च्चि, then the next sūtra. II. 4. 78 S. 2376 comes into operation, and we have च्चधात् and च्चधासोत् 'he sucked.' So also of त्रि, we have च्चत्रिचिचत्, 'he grew.' It also takes the च्च, (II. 1. 58) and then its form is च्चचत् or च्चचयोत् ॥

२३७६ । विभाष्य घ्राधेट्नाच्छातः । ३ । ४ । ७८ ॥

धयः सिधे। लृगृवा स्वात्परस्मैपदे परे । च्चधात् । च्चधाताम् । च्चधुः ॥

2376. After the verbs घ्रा 'to smell,' घेद 'to drink,' छा (सो) 'to pare,' छा (सो) 'to cut,' and ना (सो) 'to destroy,' there is optionally the elision of च्चि, when parasmaipada terminations are employed.

Thus we have च्चधात् । d. च्चधाताम् । Pl. च्चधुः । When सिच् is not elided, the following applies.

NOTE:—Thus (च्चघ्रात्, or च्चघ्रासोत् 'he smelled,') च्चधात्, or च्चधासोत् 'hodrauk;' च्चघ्रात्, or च्चघ्रासोत् 'he pared,' च्चच्छात्, or च्चच्छासोत् 'he cut' and च्चनात्, or, च्चनासोत् 'he destroyed' There is no option allowed in Atmanepada; thus, च्चघ्राताम् सुमनसो देवदत्तम् । The root घेद is a Ghu verb, and in its case, the सिच् would have been elided by the last rule also. The present declares an option.

२३७७ । यमरमनमातां सक्च । ७ । २ । ७३ ॥

यवां सक्त्वादेभ्यः सिच इदं स्वात्परस्मैपदेषु । च्चधासोत् । च्चधासिटाम् । च्चधासिधुः ॥

2377. The सिच् of the Aorist in the Parasmaipada takes the augment इद after यम्, रम्, नम् and roots ending in long वा, and स (सक्) is added at the end of these stems.

Thus च्चधासोत् । D. च्चधासिटाम् । Pl. च्चधासिधुः ॥

NOTE:—Thus च्चयंसोत्, च्चयंसिटाम्, च्चयंसिधुः । च्चयंसोत् । च्चयंसिटाम् । च्चयंसिधुः । The root रम् is Parasmaipadl when preceded by च्चि or छा (I. 3. 83). च्चयंसोत्, च्चयंसिटाम्, च्चयंसिधुः । Of roots ending in long वा:—च्चधासोत् । च्चधासिटाम् । च्चधासिधुः । यमादीनां सक्त्वादेभ्यः सक्चिः प्राप्ता सा नेदीति प्रतिविध्यते । When the conjugation is Atmanepadl, the rule does not apply. As च्चयंसत् । च्चयंसत् । च्चयंसत् ॥

The Vṛiddhi in the case of यम् &c. ordained by VII. 2. 3, does not take place by VII. 2. 4. In the Atmanepada we have च्चयंसत् । The root यम् is Atmanepadl, as it is preceded by च्चि (I. 3. 75) च्चयंसत्, च्चयंसत् (III. 1. 86). Exception to VII. 2. 10. 44.

चेद् ६६१ पाने । धयति ॥

951. ✓ Dheṭ 'to drink, to suck.' Pre. चयति । Per. दधे । दधतुः । दधुः । दधाय or दधिच । दधिज । I Fut. धाता । II Fut धास्यति । Imperative, धयतु । Imper. चधत् । Potent. धवेत् । Bene. धेयात् । Aorist. च्चधासोत् or च्चधत्, or च्चधात् । d. च्चधासिटाम् or च्चधताम् or च्चधाताम् । Condi. च्चधायत् । Pass. धीयते । Aorist. S. च्चधाति (VII. 3. 83. S. 2761). d. च्चधासिताम् or च्चधिताम् । Caus. धाययति । Desi. तिन्ति । Inten. धीयते । Yā luk. दाधेत् or दाधाति । D. दाजः । Nouns. धयः । धाना । धेनुः ॥

स्लै ९५२, स्लै ९५३ हर्षक्षये । हर्षक्षयो धातुस्यः । स्लायति । जस्लौ ।
जस्लिय-जस्लाय ॥

952. ✓ Glai, 953 ✓ Mlai 'to despond,' 'to be dejected in spirit.' The word harsha-Kshaya means the exhaustion of the vital humours, प्रेक्षयति । Per. जस्लौ । जस्लिय or जस्लाय । जस्लैः । जस्लिव । जस्लिम । I Fut. स्लाता । II Fut. स्लास्यति Imper. स्लायतु । Imper. जस्लायतु । Potent. स्लायेत् । Bene. स्लेयात्, or स्लायात् (See VI. 4 68 S. 2378 for these forms.) Aorist. जस्लासीत् । Caus. स्लापयति । Aorist जस्लिष्यत् Deal. जस्लोषति । Inten. जस्लायते । Yañ luk जस्लेति । d. जस्लति । Imp. जस्लोषि Nouns, जस्लान् । जस्लानि । स्लैः ॥

२३७८ । धान्यस्य संयोगादेः । ६ । ४ । ६८ ॥

सुमास्यादेरन्यस्य संयोगादेर्धातोरान्तरात् यत्त्वं वा स्यादार्धधातुके किति लिटि । स्लायात्-स्लेयात् । जस्लासीत् । स्लायति ॥

2378. For the final वा of any other root than those mentioned in VI. 4. 66, व may optionally be substituted, in the Benedictive active, when the root begins with a conjunct consonant.

The स्वा was the only root of VI. 4. 66, which could have been affected by this rule. It has been, however, specially exempted by the word अन्यस्य । Thus स्लेयात्, or स्लायात्, स्लेयात्, or स्लायात्, but only स्वेयात् (VI. 4. 66), and यायात् (not commencing with a double consonant). The phrase कृकिति is understood here and therefore the rule applies to Parasmanepada affixes (III. 4. 104). Thus जस्लासीत् in Atmanepada. The root considered as an aṅga, should consist of a double consonant, therefore in निर्वायात् (from निर् + वा), व is not to be considered as a root having a double consonant, for व is no part of the aṅga, but of the preposition.

953. ✓ Mlai to be sad or dejected. Pre. स्लायति । Per. जस्लौ । I Fut. स्लाता । Noun. जस्लान् ॥

यौ ६५४ न्यक्कारणे । न्यक्करणं तिरस्कारः ॥

954. ✓ Dyal to treat with contempt; to disfigure. Nyakkarana means humiliation, contempt &c. Pre. द्यायति । Per. द्यौ ।

द्रै ९५५ स्वप्ने ।

955. ✓ Drai to sleep. Pre. द्रायति । Per. द्रौ । Nouns. निद्रासुः । निद्रा ॥

ध्रै ६५६ धृतौ ।

956. ✓ Dhrai 'to be pleased' Pre. ध्रायति । Per. दधौ ॥

ध्यै ६५७ चिन्तायाम् ।

957. ✓ Dhyni 'to think of, meditate upon,' Pre. ध्यायति । Per. दधौ । Nouns. ध्यौ । ध्यौरी ॥

रै ९५८ शब्दे ।

958. ✓ Rai 'to sound,' 'to bark at,' Pre. रायति । Per. रौ । I Fut. राता । Noun. शोरः ॥

इत्यै ९५६, इत्यै ९६६ (क) शब्दसंघातयोः । स्थायति । बोपदेय-
स्यापि सत्वे इति रूपं मुख्यम् । बोपदेयफलं तु तिष्ठत्यासति । अतिष्ठयपदित्यत्र चत्त्वम् ॥

959. ✓Sṭyai 959 A. ✓Sṭṭyai '1. to sound, echo' 2. to be collected into a heap.

The conjugation will be the same whether the root be taken as इत्यै or इत्ये, because इ is changed to ए । The difference however appears in the Desiderative and the Causative, as तिष्ठयासति (Des), अतिष्ठयपत् (Causative Aorist), Pre. स्थायति । Par. तस्थी । I Fut. स्थाता । Past. Part. Pass. स्थायः । प्रसीतः । प्रसीमः । Nouns. स्त्री । स्तूयः

सै ९६० खदने ।

960. ✓Khai 1. to be steady or firm. 2. to strike, hurt, kill. Pre. खयति । Per. खयी । I Fut. खाता ॥

क्षै ९६१, जै ९६२, वै ९६३ क्षये । चार्याति । जजौ । ससौ । साता । 'बुमास्या-' (२४६२) इत्यत्र 'विभाषा घ्राघेट्-' (२४६६) इत्यत्र च स्यन्तेरेव यद्वयं न त्वस्य । तेन इत्यसिञ्जलुक्चो न । सायात् । असासीत् ॥

961. ✓Khai, 962. ✓Jai, 963. ✓Shai, to wane, waste, decline. Pre. क्षायति । Per. खयी । I Fut. खाता । Past. Part. Pass. क्षामः, Active क्षामवान् । (VIII. 2. 53, S. 3032).

962. ✓Jai to wane, decline, decay. Pre. जायति । Per. जजौ । I Fut. जाता ॥

963. ✓Shai to decline. The ✓श in VI. 4. 66, S. 2462 and II. 4. 78, S. 2376 refers to the Divadi ✓सा and not to the present root. Therefore there is not the य substitution of VI. 4. 67 S. 2374 or the elision of सिच् by II. 4. 78 S. 2376. Thus the Ben: is सायात् and not सेयात् and the Aorist is असासीत् and not असात् । Pre. सायति । Per. ससौ । I Fut. साता । Bene. सायात् । Aorist. असासीत् । Pass: सायते । Caus. साययति । Aorist असीयत् । Desi. सिघासति । Inten. साहायते ॥

कै ९६४, गै ९६५ शब्दे । गेयात् । अगासीत् ॥

964. ✓Kai, 965. ✓Gai to sound, to oaw. The word शब्द means a particular kind of sound, such as, singing, oawing &c. Pre. कार्याति । Per. कयी । I Fut. काता । Noun. काका ॥

965. ✓Gai to sing, to speak. Pre. गायति । Per. गजौ । I Fut. गाता । Bene. गेयात् । (VI. 4. 66, S. 2462.) Aorist, अगासीत् । Past. Part. Pass. गीत । Active गीतवान् । Ger. गोत्वा । Nouns. गायकः । गायकः । गाययः । प्रवीतिः । गाया उद्गीतः ॥

सै ९६६, स्रै ९६७ पाके ।

966. ✓Sai 967, ✓Srai to oook Pre. सायति । Per. सयौ । I Fut. साता ॥

967. ✓Srai to oook, boil. Pre. सायति । Per. सयौ । I Fut. साता । Caus. सययति । Past. Part. Pass. सतम् । सायम् । (VIII. 2. 43. S. 3017) चणितम् । Noun: साका ॥

वै ९६८, ओवै ९६९ शोषणे । पायात् । अयात् । अयासीत् । 'बुमास्या-' (२४६२) इतीत्वं तदपवाद । 'शर्लङि' (२४७४) इत्येत्वं 'गार्तिस्या-' (२९२३) इति सिञ्जलुक् च न । पाकपस्य साक्षयिकत्वात् ॥

968. ✓Pal, 969. ✓Ovai to dry, wither.

The ✓ Pā though occurring in VI. 4. 66, S. 2162, does not refer to this ✓ Pā as it is Lākhanika and not original, for the same reason, VI 4. 67, S. 2374 does not cause the change in the Benedictive. Nor does II. 4. 77 S. 2223 cause the elision of the सिच् in the Aorist, Pre. दायति । Per. दधौ । I Fut. दाता । II Fut. दास्यति । Imperative. दायतु । Imper. अदायत् । Poten. दायेत् । Bene. दायात् । Aorist. अदासीत् or अदात् । Desi. पिदासति । Inten. दापयते । Yañ luk. दापाति or दापेति । D. दापीतः । Imperfect. अदापेत् or अदापात् । D. अदापीताम् । Pl. अदापुः । Bene.—दापायत् ॥

969. ✓ Ovai to dry, to be languid or weary. Pre. दायति । Per. दधौ । Caus. दाययति । Noun. दानं ॥

दृष्टे ६७० वेष्टने । स्नायति ॥

970. ✓ Śhṭai to put on, adorn. Pre. स्नायति । Per. तस्मिन् I Fut. स्नाता । Caus. स्नापयति । Aorist अस्तिष्टपत् ॥

दृष्टे ६७० वेष्टने । 'शोभायां' इत्येके । स्नायति ॥

970 A. ✓ Śhṭai to put on, some say that it means to adorn. Pre. स्नायति ॥ Nonn.—उष्णीषम् ॥

दैप ६७१ शोधने । दायति । अघुस्वादेत्सिञ्जलुको न दायात् । अदासीत् ॥

971 ✓ Daip to purify, to cleanse.

As this root is specifically excluded from the designation of ghu (I. 1. 20, S. 2373), it does not take the ह in Benedictive nor does it elide its सिच् in the Aorist, as दायात् and not देपात्; अदासीत् and not अदात् । Pre. दायति । Per. दधौ । I Fut. दाता । Bene. दायात् । Aorist. अदासीत् । Caus. दापयति । Aorist अदीदपत् ॥

पा ६७१ पाने । 'पाध्वाध्मा—' (२३६०) इति पिबादेशः । तस्यादन्तस्या-
जापधागुणः ॥

972. ✓ Pā to drink. Pre. पिबति । (The ✓ Pā is replaced by ✓ piha by VII. 3. 78, S. 2360. As पिब ends with ब, the ह is not penultimate and is therefore not gunyated.) Per. पयो । I Fut. पाता । II Fut. पास्यति । Imperative. पिबतु । Imper. अपिबत् । Poten. पिबेत् । Bene. पेयात् । Aorist अपिबत् । Caus. पाययति or पाययते । Aorist अपीयत् । Desi. पिपासति । Inten. पेययते । Yañ luk. पापेति or पापाति or पायति । D. पापीतः । Imperfect Pl. अपापुः । Pot. पापायात् । Bene. पापेयात् । Aorist अपापात् । Plural अपापुः । Nouns: पः as सुरापः । पानम् । संपीतिः । पायुः । पेंकः । पापम् । पाचः । पयः । पात्रम् ॥

घ्रा ६७१ गन्धोपादाने । जिघ्रति । घ्रायात्—घ्रेयात् । अघ्रासीत् । अघ्रात् ॥

973. ✓ ghrā to smell, 2. to kiss. Pre. जिघ्रति । (S. 2360). Per. कघ्री । जिघ्रि I Fut. घ्राता । Bene. घ्रेयात् or घ्रायात् । Aorist अघ्रासीत् or अघ्रात् । Caus. घ्राययति । Aor. अजिघ्रपत् or अजिघ्रपत् । Desi. जिघ्रासति । Inten. जेघ्रयते । yañ luk. जाघ्रति or जाघ्राति । D. जाघ्रीतः । Past Part. Pass. घ्रायः । घ्रातः । Active घ्रायमान । घ्रातवान् । Nouns. व्याघ्रः । घ्रायम् । घ्रातम् ॥

ध्मा ९७४ शब्दाम्निसंयोगयोः । धमति ॥

974. ✓ Dhṁā to blow (as a wind instrument), 2 to blow a fire. Here agnisamyoga means to blow a fire with the mouth. Pre. धमति । (S. 2360). Per. दधुमी । I Fut. धनाता । Poten. धमेत् । Bene. धनायात् or धमेयात् । Caus. धमाययति Aorist

अधिधमपत् । Desi. विधुमावति । Inten. देधुमीयते । yañ lūke दाध्मति । Past. Part. Pass धमातः । Active धमातवान् । Ger. धमात्वा । Noun. धमा ॥

ष्ठा ६७५ गतिनिवृत्तौ । तिष्ठति । 'स्वादिष्वभ्यासेन' (२२६०) इति वत्वम् । अर्धिश्ठा । 'उपधर्मात्' (२२६०) इति वत्वम् । अधिष्ठाता । स्वेयात् ॥

975. ✓ Shṭhā to resort or go to, 2. to stop, to be restrained. Pro. तिष्ठति । (स्वा is replaced by तिष्ठ under VII. 3. 78. S. 2360). With ष् & the root is Atmanepuli as ष् तिष्ठते, तिष्ठ स तस्ये &c.) Per. तस्ये । The ष् will be changed to व after an alternant letter, even though the reduplicate intervenes. As अधिष्ठते । See VIII. 3. 64. S. 2277. I Fut. स्वाता । The ष् will be changed to व after an alternant Preposition. As अधिष्ठता । See VIII. 3. 65. S. 2270. A. संस्थाता । II Fut. स्वाव्यति । अधिष्ठाव्यति । A. संस्थाव्यते । Imperative, तिष्ठतु । A. संतिष्ठताम् । Imper. वतिष्ठतु । A. समतिष्ठत । Poten. तिष्ठेत् । A. संतिष्ठेत् । Bene. स्वेयात् । The व is not optional, as the rule VI. 4. 68. S. 2378 does not specifically apply to ✓ Shṭhā. A. संस्थाताष्ट । Aorist अव्यत् । The सिच् is elided by II. 4. 77. S. 2223. With an alternant Preposition अव्यत् (VIII. 3. 63. S. 2276). A. समव्यत् । D. समव्यताम् । Caus. स्वापयति । Aor. वतिष्ठवत् (VII. 4. 5. S. 2588), and not वताव्यत् । Desi. तिष्ठानति । Inten. तेष्टीयते (VI. 4. 66. S. 2462). Yañ lūke, ताव्यति । D. ताव्यतः (VI. 4. 113. S. 2497). Pl. ताव्यति (VI. 4. 112. S. 2483) Past. Part. Pass. वितः । Act. वितवान् । Ger. वित्वा । Nouns. स्वामी । वन् प्रत्यः । युधिष्ठिरः । स्वायुः । स्वविरः । कपि त्वः ॥

म्ना ६७६ अभ्यासे । मनति ॥

976. ✓ Mñā to learn diligently, to repeat in mind. Pre मनति । मन् replaces ञा by VII. 3. 78. S. 2360. Per. मनी । Nouns. आनायः । निमः । मुनम् ॥

दाण् ६७७ दाने । प्राणयच्छति । देयात् । अदात् ॥

977. ✓ Dāṇ to give. Pre. यच्छति । यच्छ is substituted for दा by VII. 3. 78. S. 2360. The root being ghy, we have प्राणयच्छति by VIII. 4. 17. S. 2285. Per ददा । I Fut. दाता । II Fut. दाव्यति । Imperative यच्छतु । Imper. अयच्छतु । प्रपयच्छतु । Poten. यच्छेत् । Bene. देयात् । (VI. 4. 67. S. 2374). Aorist. अदात् । (II. 4. 77. S. 2223). प्रपयदात् । Caus. दापयति । Aor. अदपयत् । Desi. दित्सति (VII. 4. 54. S. 2623 and VII. 4. 58. S. 2620) Inten. देदायते । Yañ lūke दादेति or दादाति । D. दातः । Imperative देहि । Past. Part. Pass. दत्तः । Act. दत्तवान् । Ger. दत्वा । Adj. दानोर् । देयम् । Nouns. दासः । दातुः । देष्ठाः ॥

ह्र ९७८ कौटिल्ये । हुर्यति ॥

978. ✓ Hryā to be crooked.

The present is हुरति । The Perfect is ह्रु + क्त । Now applies the following sūtra

२३०८ । अतश्च संयोगादेर्गुणः । ३ । ४ । १० ॥

अतस्तस्य संयोगादेर्गुणः गुणः स्वास्तिति । किदर्थमपीदं परस्मैपदान्यपि भवति । परस्मैपद उपधावृद्धिः । अतुर । अतुरतुः । अतुव । अतुव्यं । ह्रुर्ता । 'अकनेः स्वे' (२३१६) । ह्रुरिष्यति ॥

2379. A root ending in short अ and preceded by a conjunct consonant, gets Guṇa in the Perfect.

Though this rule is primarily for the sake of क्ति affixes even, yet being subsequent it applies to क्त also. By I. 2. 5. S. 2242. the affixes of the Perfect.

other than वृत् are कृत् and consequently would not have caused Guṇa. This sūtra prevents that.

Then comes the question, does this sūtra prevent the Vṛddhi of कृत्? According to the Kāśīka, it does not debar the Vṛddhi of कृत् caused by VII. 2. 116 S. 254. But according to the Siddhānta the present sūtra VII. 4. 10. being subsequent in order of the Aṣṭādhyāyī to the Vṛddhi sūtra, VII. 2. 116 S. 254. applies to that latter also. Thus we get hvri + pal = hva + pal (Guṇa caused by the present sūtra) = hvar + pal (I. 1. 70 S. 51) = hvār + pal (there is Vṛddhi of the penultimate अ by VII. 2. 116 S. 2282) = कृत्वार. Dual कृत्वारतुः. Pl. कृत्वारः. 2nd S. कृत्वार्य.

First Future कृत्वा. In the Second Future there is वृद्ध augment by VII. 2. 70. S. 2366. Thus we have कृत्विष्यति.

In forming the Benedictive, the following sūtra causes Guṇa.

२३८० । गुणेऽतिसंयोगादयोः । ७ । ४ । २१ ॥

अतः संयोगादेर्दन्तस्य च गुणः स्याद्वकि यादाचार्यभातुके लिङि च । कृत्वात् । कृत्वार्यत् । कृत्वाट्यत् ॥

2380. Guṇa is substituted for the final अ in the root कृ (कृत्), and in those roots ending in अ, in which the vowel is preceded by a conjunct consonant, when the Passive character कृत् or the Benedictive augment कृत् follows.

NOTE:—The words अतः, यकि and लिङि are understood here. Not so the word च as its anuvṛtti is impossible. Thus कर्षते, कर्षात्, स्मरते and स्मर्यात्. This is an exception to I. 1. 5.

Thus कृत्वात्. The Aorist कृत्वार्यत्, d. कृत्वाट्यत् ॥

978. ✓ Hvi to be crooked Pre. कृरति. Per. कृत्वार. कृत्वारतुः. कृत्वार्य. कृत्वारिष्य. I Fut. कृत्वा. II Fut. कृत्विष्यति. Imper. कृरतु. Imper. कृत्वारत्. Potent. कृरेत्. Bene- कृर्यात्. Pass. कृर्यते. Desi. कृत्वार्यात् (VI. 4. 16. S. 2614. causes lengthening, VII. 1. 102. S. 2491 substitutes ऊ, which becomes ऊद् by VIII. 2. 77. S. 354). Inten. कृत्वार्यते (VII. 4. 30. S. 2633). Yau Ink कृत्वात्. D. कृत्वात्. Imperative कृत्वात्. Jarhvihi. 1st. S. कृत्वारिष्य. Imperfect कृत्वार्यः. Past. Part. Pass. कृत्वात्. Act. कृत्वात्.

स्तु ६७९ शब्दोपतापयोः । 'स्वरतिसूति-' (२२८६) इति चेद् । सस्वरिष-सस्वर्ये । समयोस्तु ॥

979. ✓ Svri to sound, to pain.

The Present is स्वरति. The Perfect 3rd. S. is सस्वार. D. सस्वारतुः. 2nd S. सस्वरिष्य or सस्वर्य. The वृद्ध augment is optional by VII. 2. 44. S. 2279. But this वृद्ध option is set aside in the 1st Person Dual and Plural by the following sūtra.

२३८१ । अयुक्तः किति । ७ । २ । ११ ॥

यिज् यकाच उगताच्च पर्योर्गित्ति तोरियन् स्यात् । परमपि स्वरत्वादिनिकर्षं आधित्वा पुरस्तात्प्रतिषेधकायहारमसामर्थ्येन निषेधे प्राप्ते कतिनियमावित्यमिद् । सस्वरिष्य । सस्वरिष्यः । परत्वात् 'अयुक्तोः क्' (२३६६) इति नित्यमिद् । स्वरिष्यति । स्वर्यात् । आस्वारीत् । आस्वारिष्यात् ॥

2831. The augment वृद्ध is not added to an affix having an indicatory क् or ण् when it comes after the root सि, or after a monosyllabic root ending in ड, ङ, ञ or ञ् in the Dhātupāṭha.

This sūtra VII. 2. 11. is prior in Aṣṭādhyāyī order to the sūtra स्वरितसूति ६०. VII. 2. 44. S. 2279 that ordains option; but nevertheless it debarbs that option; because this rule occurs in the general section of prohibition of वृद्ध which commences with नेद्विजि कति (VII. 2. 8) and is prior to the वृद्ध ordinauce of VII. 2. 35. The present sūtra, therefore, would have totally debarred वृद्ध as in the Nishphā सूतः सूतः ६०.

The augment however is added compulsorily in the Perfect, by the general restrictive rule of Kṛādī (VII. 2. 13. S. 2293) for स्तु is not within the exception of that rule. Thus we get सस्वरित and सस्वरितम्.

In the Second Future there is compulsory वृद्ध augment by VII. 2. 70. S. 2366. As स्वरिष्यति. The Benedictive is स्वर्षत्. The Aorist is अस्वारीत् or अस्वर्षत्. ७. अस्वरिष्याम् or अस्वर्ष्याम्.

979. ✓ Sṛi 1. to sound 2. to pain or be pained. Pre स्वरति. With सम् the root is Atmanepadī. As संस्वरते. Per. सस्वार. सस्वरतुः. सस्वर्य or सस्वरिष. सस्वरिष. सस्वरितम्. A. संस्वरे. संस्वरिषे. I Fut. स्वर्षत्. A. स स्वरित or संस्वर्षत्. II Fut. स्वरिष्यति. A. सस्वरिष्यते. Imperative स्वरतु. A. संस्वरतःम्. Imper. अस्वरतु. Potent. स्वरत. A. संस्वरेत. Bene. स्वर्षत्. A. संस्वरिषोष्ट. Caus. स्वारयति. Aor. अस्विरत. Desi. विस्वरिषति, सुस्वरति. Inten. सास्वर्यते. Yān luk सस्वर्षति. D. सस्वर्षतः. Past. Part. Pass. स्वरतः. Act. स्वरतवान्. Ger. स्वरत्वा. Noun. स्वरः.

स्म ६८० चिन्तायाम् ।

980. ✓ Smṛi to remember. Some texts read the ✓ Dṛi at this place next to ✓ Smṛi. It is conjugated like ✓ hvṛi. As स्मरति ६०. Noun स्मरः. Pre. स्मरति. Per. स्मर. I Fut. स्मरति. II Fut. स्मरिष्यति. Imperative. स्मरतु. Imper. अस्मरतु. Potent. स्मरेत्. Bene. स्मर्यति. Aorist. अस्मारीत्. Caus. स्मारयति. When Ghatādi स्मरयति. Aor. अस्मरत. Desi. सुस्मर्यते.

हृ ६८२ संवरणे ।

981. ✓ Hvṛi to cover (1) It is conjugated like ✓ hvṛi No. 978. Pre. ह्वरति.

हृ ६८२ गतौ । कर्त्तव्यावेष्ट । सव्यस । सव्य । रिह । विद्यात् । असाधोत् । असाध्याम् ।

982. ✓ Sṛi to go. As this root is specially mentioned in VII. 2. 13. it does not take वृद्ध in the Perfect. As सव्य and सव्य. In the Benedictive there is रि substitution in the room of the vowel ञ, as विद्यात्.

In the Aorist we have असाधोत्. dual असाध्याम्.

The following sūtra requires वृद्ध in the Aorist of हृ.

२६८२ । सति शास्वतिभ्यश्च । ३ । १ । ५६ ॥

शय्यवेष्ट, व्याकृतं रि कृति । वृद्धसुप्तप्राप्ता अस्मिन्नासाध्यात् । 'सत्यं' औपदेशादिकावेष्ट यद्येते । तेन भूषाद्योर्नाह । श्रीमती तु 'शास्त्राध्यामा' (२६८०) इति चिति धारावेष्टः । धाकति ।

secular literature also, by the implication (jñāpaka) of this aphorism, for no counter-example can be formed of a root consisting of more than one syllable and ending in ङ, not preceded by a conjunct consonant and followed by a Sārvadhātuka affix, unless the Intensive roots with the elision of यङ् be taken. Nor can we get examples from the Chhandas, for the preceding rule applies only to ārdhadhātuka affixes. Why do we say before a Sārvadhātuka? Observe कुमुवत्, कुमुवः (VI. 4. 77). So also not in चापमुवन्ति and राधमुवन्ति as the ङ is preceded by a conjunct consonant.

This debars the उवङ् substitute. Thus दृ + मु + अन्ति = दृयवन्ति (and not दृमुवन्ति).

989. ✓ Śru to hear. Pre. श्रूयति । श्रूयतः । श्रूयवन्ति । श्रूयोवि । श्रूयुषः । श्रूयुष । श्रूयोमि । श्रूयुवः or श्रूयवः । श्रूयुमः or श्रूयमः । With सं the root is ātmanepadi. As संश्रूयते । D. संश्रूयतां । P. संश्रूयते । Per. श्रूयाव । A. संश्रूयते । श्रूयुवतुः । श्रूयोष । श्रूयुव । श्रूयुम । I Fut. शेता । A. संशेता । II Fut. शेयति । A. संशेयते । Imperative श्रूयतु । A. संश्रूयताम् । च. यु । श्रूयवन्ति । Imper. अश्रूयतु । अश्रूयताम् । A. समश्रूयत । Potem. श्रूयुयात् । A. संश्रूययीत । Bene. श्रूयात् । A. संशेयीष्ये । Aorist. अशेयीषत् । A. समशेयीषत् । Caus. अश्रूययति । Aor. अश्रूययत्, or अश्रूययत् (VII. 4. 81. S. 2678). Desi. अश्रूययते । Inten. शेषयते । Yān luk. शेषयतीति or शेषयति । Per. Part. Parasmai, श्रूयुषान् । Nouns. श्रुतिः । चवर्ष । शेषः । चवः । शेषिः ॥

ध्रु ९९० स्थैर्ये । ध्रुवति । अयं कुठादौ गत्यर्थोऽपि ॥

990. ✓ Dhru to be firm or fixed. This root is read in the Kuṭāli sub-division also, where it has the sense of motion. Pro. ध्रुवति । Per. दुधाव । दुधुवतुः । दुधोव or दुधुविष । Noun. ध्रुव ॥

दु ९९१, दु ९९२ गतौ । दुद्वेय-दुद्विष । दुद्विष । दुद्वेय । दुद्विष 'विषि-' (२३९२) इति चङ् । अदुद्विषत् ॥

991. ✓ Du, 992 ✓ Dru to go, move. Pre. द्रवति । Per. दुदाव । दुद्वतुः । दुद्वेय or दुद्विष । दुद्विष । I Fut. देता । Nouns. द्रवः । संदावः । दूनः । दूतः ॥

992. ✓ Dru, to go, move. Pre. द्रवति । Per. दुद्राव । दुद्वतुः । दुद्वेय । दुद्विष । I Fut. द्रेता । II Fut. द्रेयति । Aor. अदुद्रवत् । The चङ् affix is used here. (S. 2312) Caus. द्रावयति । Aorist अदुद्रवत् or अद्रिद्रवत्, (VII. 4. 81. S. 2678). Desi. दुद्रवति । Inten. द्रेयते । Yān luk. द्रेयतीति । Nouns. द्रेणः । द्रविणम् । द्रिद्रुः ॥

जि ९९३, जि ९९४ अभिभवे । अभिभवे न्यूनीकरणं न्यूनीभवनं च । आदौ सकर्मकः । शत्रुभयति । द्वितीये स्वकर्मकः । 'अध्ययनात्पराजयते' । अभ्येतुं शायतोत्यर्थः । 'विदराभ्यांजे' (२६८५) इति तङ् । 'पराजेत्रसोढः' (५८८) इत्यपादानत्वम् ॥

993. ✓ Ji 994, ✓ Jri to conquer, overcome. The word abhibhava means both to conquer and to be conquered. In the first sense, the root is Transitive. As अशत्रुं जयति 'he conquers the enemies.' In the second sense it is Intransitive. As अध्ययनात् पराजयते which means 'he is tired of or weary of study. It is ātmanepadi because of S. 2685. The object takes the ablative case by S. 589. Pro. जयति । Per. जिवाव । See जि already given before. Nouns :- धनजयः । जयति, जयी ॥

994. ✓ Jri, to conquer. Pre. जयति । Per. जिज्जाय । जिज्जयतुः । जिज्जयिष or जिज्जये । जिज्जयिष । I. Fut. ज्येता । II. ज्येयति । Imperative. जयतु । Imper. जयिष्यत् । Poten. जयेत् । Bene. ज्योयान् । Aorist. जज्जीवीत् । Caus. जाययति । Aor. जजिज्जयत् । Desi. जिज्जयति । Inten. जेज्जीयते ॥

जु ६६६ इति सौत्र धातुः, अयं गत्यर्थः, वेगवचन इत्यपरे ।

995. ✓ Ju, to go, to move quickly. It is not in the Dhātupāṭha, but it is a Sūtra root. Pre. जयति । Caus. जाययति । Aor. जज्जीजयत् । (VII. 4. 80 S. 2577) Nouns जयनम् । जूः । जवः । जूतिः ॥

Here ends this subsection.

SUB-SECTION.

अथ डीङन्ता इतिः ॥

Now the roots up to डीङ् (No. 1017) are इतिः and Atmanepadā.

स्मिङ् ९९३ ईषद् स्मने । स्मयते । सिम्बिये । सिम्बियायद् वे=सिम्बियिष्ये ॥

996. ✓ Smiñ, to smile. Pre. स्मयते । Per. सिम्बिये । सिम्बियायद् वे (°ष्ये) । सिम्बिये । सिम्बियिष्ये । I. Fut. स्मेता । II. Fut. स्मेयते । Imperative. स्मयताम् । Imper. अस्मयत । Poten. स्मयेत् । Bene. स्मेयोष्ट । Aorist. अस्मेष्ट । Caus. स्माययते । Aor. अजिम्बयत् । Desi. सिम्बियायति । Inten. सेम्बोयते । Yañ luk. सेम्बेति । Past. Part. Pass. स्मितः । Ger. स्मत्वा । Nonn. स्मरम् ॥

गुङ् ६६७ अक्यक्तो गान्दे । गवते जुगुवे ॥

997. ✓ Guñ, to speak indistinctly. Some read ✓ घञ् धारणे after this root is wrong Pre गवते । Per. जुगुवे । जुगुविषे । जुगुविष्ये । I Fut. गोता । II. Fut. गोयते । Imperative. गयताम् । Imper. अगवत । Poten. गवेत् । Bene. गोयोष्ट । Aorist. अगोष्ट । Candi. अगोयत । Caus. गाययति । Aor. अज्जगवत् । Desi. जुगुवते । (VI. 4. 16. S. 2614) Inten. जोगुवते । Yañ luk. जोगेति । Past Part. Pass. गुतः । Ger. गुत्वा । Nouns. गोत्रम् । गवजः । गवमम् ॥

गाङ् ६९८ गतौ । गाते । गाते । गाते । गट एत्वे कृते वृद्धिः । गै । लङ् इटि । अगे । गेत । गेयाताम् । गेरन् । गासीष्ट । 'गाङ्गुटादिभ्यः--' (२४६१) इति सूत्र इङादेशस्यैव गाङो ग्रहणं न त्वस्य । तेनाङिस्त्वात् 'गुमास्या--' (२४६२) इतीत्यं न । अगास्त । अगादिकोऽयमिति हरत्तादयः । फले तु च भेदः ॥

998. ✓ Gāñ, to go.

It is thus conjugated. गा + अच् + ते = गा + अ + ते = गाते । The dual is गा + अच् + गाते = गाते । The Plural is गा + अच् + अङ् = गा + अ + अङ्ते (VII. 1. 5. S. 2258) = गाते । In the dual गा + अच् becomes by coalescence गा for the rule of लघ्वेदादेशः being antarsaṅga applies first, and so the rule VII. 2. 81. S. 2235 finds no scope, for there remains no longer any गा which is a portion of a इति affix. In the First, Person Singular the affix इद् is changed to य, and we have गा + अच् + य = गा + अ + य = गा + य = गे ॥

In the First Person Imperfect we have अगा + इ = अगे by VI. 1. to 87. S. 69. The Benedictive is गासीष्ट । The sūtra गाङ्गुटादिभ्यः (S. 2461) refers to that ✓ गङ् which is the substitute of ✓ घङ्; and not to this ✓ गा । Therefore this ✓ गा is not इति, and consequently the sūtra गुमास्या &c. (S. 2462) does not apply, and so there is no इ । In other words the form is not गेयात् ॥

According to Haradutta (See Padamanjuri on III. 2. 8. गयोष्ठक्) this root belongs to the Adādi class. This makes no difference however in the ultimate result. *Quere*. What is the necessity of reading it in the Bhuādi list.

998. ✓ Gāñ to go. Pre. गाते । गाते । गाते । गासे । गाधे । गाधे । गे । गावहे । गावहे । Per. जगे । जगते । जगिषे । जगिष्ये । जगे । जगिष्यहे । I Fut. गाता । II Fut. गास्यते । Imperative गाताम् । गाताम् । गाताम् । गास्व । गे । गावहे । गावहे । Imper. जगत् । जगताम् । जगत् । जगावाः । जगे । जगावहि । Potē. गेत । गेयाताम् । गेरन् । गेयाः । गेय । Beue. गाओष्ठ । Aorist. जगात् । जगासि । जगासत । जगास्याः । जगासि । Caus. गाययति । Aor. जगोगयत् । Desi. जिगासते । Inten. जोगीयते ॥

कुक् ११६, चुक् १०००, उक् १००१, कुक् १००२, खुक् १००३ शब्दे । अन्ये तु 'उक् कुक् चुक् उक् कुक्' इत्याहुः । कथ्यते । चुकुवे । घवते । अवते । कवे ॥ 'X वायोवाङ्गं बलीयः X' इत्युक् । ततः सर्वर्षदीर्घः । ओता । ओष्यते । ओषीष्ट । ओष्ट । क्वते । जुहुवे । डाता ॥

999. ✓ Kuñ, 1000 ✓ Ghuñ, 1001 ✓ Uñ, 1002 ✓ ḍuñ, 1003 ✓ Khuñ to sound, make an indistinct noise. Others read it as Uñ-Kuñ-Khuñ-Guñ-Ghuñ-Ruñ Pre. क्वते । Per. चुकुवे ॥

1000. ✓ Ghuñ 'to sound, make an indistinct noise.' Pre. क्वते । Per. चुकुवे ।

1001. ✓ Uñ to sound. Pre. क्वते । क्वसे । Per. ऊवे । Here there is उवङ्, on the maxim "a rule of auga or stem is stronger than that relating to a letter." See S. VI. 4. 78. S. 2290. Thus उ + उवङ् = ऊव by the rule of lengthening of homogenous letters. I Fut. ओता । II Fut. ओष्यते । Imperative क्वताम् । Imper. क्वत् । Potē. क्वेत । Bene. ओओष्ठ । Aorist. ओाष्ट । Caus. क्वावयति । Aor मा भवा गीवयत् । Desi. ऊविषते ॥

1002. ✓ huñ to sound. Pre. क्वते । Per. चुकुवे । I Fut. ओता ॥

1003. ✓ Khuñ to sound. Pre. क्वते । Per. चुकुवे । I Fut. ओता ॥

च्युक् १००४, ज्युक् १००५, प्रुक् १००६, म्लुक् १०६७ गतौ । 'कुक् इत्येके ॥

1004. ✓ Chyuñ, 1005. ✓ Jyuñ, 1006 ✓ Pruñ, 1007 ✓ Pluñ 'to cause, to go away.' Some read ✓ Kluñ also here. Pre. क्वते । Per. चुकुवे । चुकुवहे । चुकुवधे । चुकुवहे । I Fut. ओता । II Fut. ओष्यते । Imperative क्वताम् । Imper. क्वत् । Potē. क्वेत । Bene. ओओष्ठ । Aorist. क्वोष्ठ । Condi. क्वोष्यन् । Caus. क्वावयति । Aor. क्वुवयत्, or क्विच्यवत्. (VII. 4. 81 S. 2578). Desi. चुक्वते । Inten. क्वोष्यते । Yāñ luk क्वोषीति । Nouns : क्ववनम् । क्वनम् ॥

1005. ✓ Jyuñ to go near, to approach. Pre. क्वते । Per. चुकुवे । I Fut. ओता ॥

1006. ✓ Pruñ to go, move, jump. Pre. क्वते । Per. चुकुवे । I Fut. ओता । Caus क्वावयति । Aorist क्विच्यवत्, or क्वुवयत्, (VII. 4. 81 S. 2578)

1007. ✓ Pluñ to float, swim, to leap, jump &c. Pre. क्वते । Per. चुकुवे । Caus. क्वावयति । Aorist क्विच्यवत्, or क्वुवयत्, (VII 4 81. S. 2578)

रुक् १००८ गतिरेषययोः । रेव्यं हिंसा । रव्ये । रवितासे ॥

1008. ✓ Ruñ 1 to go, to move 2 to hurt, kill, injure. Pre. रवते । Per. रुवते । रवितासे । Caus. रावयति ॥

धृक् १००६ अवच्छंसने । धरते । दधे ॥

1009. ✓ Dhrīn, to hold, to suffer, to destroy. It is conjugated like ✓ Dhiñ.
Pre. धरते । Per. दधे ॥

मेक् १०१० प्रणिदाने । प्रणिदानं त्रिनिमयः प्रत्ययसंघं च । प्रणिमयते ।
‘नेर्नाद-’ (२२८५) इति यास्वम् । तच्च घुप्रकृतिमाहिति पठित्वा द्वितो माप्रकृतिरिति
सहस्येष्टत्वात् ॥

1010. ✓ Men to exchange or barter. The word praṇidāna means exchanging, to give something in return. Pre. मयते । With the Prepositions प्र and नि we have प्रणिमयते । The न is changed to ण by S. 2285. The form माह of that sūtra includes the मेक् also. For मे also assumes the form मा by VI. 1. 45, and moreover it has the indicatory क् । In fact we read the following iṣṭi under VIII. 4. 17. S. 2285. मा क्ति माह् मेहो यद्वयमिच्छते ‘By the word मा in the sūtra, both the verbs माह् and मेह् are to be taken, and not the roots मी or मि or मा, माने though they also assume the form मा by VI. 1. 50.” The general rule is मा सादा यद्वयेषु अत्रियेषः “the forms gā, mā, and dā include all roots that are originally gā, mā, dā or which assume these forms by VI. 1. 45 and 50.” “This rule would have included ✓मी, ✓मि and ✓माने also. The iṣṭi prevents this. In explaining I. 1. 21, हाधाद्यवदाप् Patanjali refers to VIII. 4. 17, and states that the word पु मा of that aphorism should be taken to mean घुप्रकृतिमाह्, i. e. घुप्रकृतिश्च माह्, च “Ghu roots, the originals of ghu roots and the root माह् and the originals that assume the form माह्.” Thus the sūtra VIII. 4. 17. applies not only to that ghu दा and धा as प्रणिदाता, प्रणिधाता ; but to the originals दे and धे also as प्रणि दयते, प्रणिधयते though here दे and धे have not assumed the form दा and धा and are not strictly ghu. Similarly VIII. 4. 17 applies not only to the root मा but to the originals also; with this proviso that the originals must have an indicatory क्. Thus not only we have प्रणिमाता but प्रणिमयते also. The rule VIII. 4. 17. ‘men tions मा only; the root मे assumes the form मा before ṛdhaūātuka affixes by VI. 1. 45; but not before शप् of the Present. Therefore क्त्वं rule strictly cannot apply to मयते । Hence the necessity of explaining the sūtra (VIII. 4. 17) by घुप्रकृति माह्, Per. ममे । 2nd. S. ममिधे । I Fut. माता । 2nd. S. माताने । II. Fut. मास्यते । Imperative मयताम् । Imper अवयत । Poten. मयेत । Bene. मासीष्ट । Aurist. वमास । Caus मापयति । Aor. वमोमयत् । Desi. मित्सने । VII. 4. 54. S. 2823, and VII. 4. 49. S. 2312. Inten. मेमोयते (VI. 4. 60. S. 2462). Yañ luk वामाति । D. वामीतः । Past. Part. Pass. मितम् । Ger. वपमाय यावते । वपमित्य ॥

देक् १०११ रक्षणे । दयते ॥

11 ✓ Deñ to protect, cherish.

The Present is दयते । In forming the Perfect, the following sūtra applies,

२३८८ । दयतेर्दिगि लिटि । ७ । ४ । ८ ॥

‘दिगादेशेन द्वित्वाधनमिच्छते’ इति दृष्टिः । दिग्ने ॥

2388. दिगि is substituted for दे (दयते), in the Perfect.

As च दयते, च दयते, च दयतिरे ॥ The root देक् ‘to protect’ (Bhu. 1110) is to be taken, and not दय ‘to give’ (Bhu. 510), for that root forms its Perfect by

आम् (Periphrastic Perfect) as taught in III. I. 37. The substitute द्विदि debars reduplication according to the Kāśikā.

In forming the Aorist the following sūtra applies.

२३८९ 'स्थायोर्छ' । १ । २ । १० ॥

अनयोऽदिदादेयः स्व त् विष्णु कितत्यात् । अदित । अदिद्याः । अदिधि ॥

2389. The affix *sich* before the Atmanepada affixes, is *kit* after *stā* "to stand" and *ghu* (I. 1, 20) verbs, and these verbs change their आ into इ before these terminations.

Note : The roots स्था 'to stand,' दा 'to give,' धा 'to place' द्वे 'to pity' धे 'to feed' द्यो 'to out' change their vowels into इ before the terminations of the Aorist of the Atmanepada ; and those terminations are also *kit*. As उवास्थित, 'he worshipped उवास्थिताम्. उवास्थितः ; अदित 'he gave' अदित 'he fed.'

The root देह् is ghu. So its Aorist is अदित । 2nd S. अदिद्याः । 1st S. अदिधि ॥

1011. ✓ Deh to protect, cherish. Pre. दधते । Per. दिद्ये । दिद्याते । दिधिरे । दिद्ये I Fut. दाता । II Fut. दास्यते । Imperative दधताम् । Imper. अदधत । Pote. दधेत् । Bene. दादीष्ट । Aorist अदित् । Ger. प्रदाय ॥

रथेङ् १०१२ गतौ । श्यायते । शश्ये ॥

1012. ✓ Śyāñ to go, move. Pre. श्यायते । Per. शश्ये । शश्याते । शश्याये । I Fut. श्यात । II Fut. श्यास्यते । Imperative श्यायताम् । Imper. अश्यायत । Pote. श्यायेत् । Bene. श्यादीष्ट । Aorist अश्यात् । Caus. श्याययति । Aor. अश्याययत् । Desi. शिश्यासते । Inten. आश्यायते । Yāñ luk आश्याति । Ger. अश्याययः । Nouns शीत 'fat,' शीनः or श्यानः

प्येङ् १०१३ वृद्धौ । प्यायते । प्ये । प्याता ॥

1013. ✓ Pyañ, 1014 ✓ train to grow, increase, swell. Pre. प्यायते । Per. प्ये I Fut. प्याता ॥

त्रैङ् १०१४ पालने । त्रायते । तत्रे ॥

1014. ✓ Trañ to protect, cherish. Pre. त्रायते । Per. तत्रे । Past Part. Pass. त्रात । त्रात ॥

पूङ् १०१५ पवने । पवते । पुपुवे । पविता ॥

1015. ✓ Pāñ to cleanse, purify. Pre. पवते । Per. पुपुवे । I Fut. पविता । II Fut. पविष्यते । Imperative पवताम् । Imper. अपवत । Pote. पवेत् । Bene. पविषीष्ट । Aorist. अपविष्ट । Caus. पावयति । Aor. अपविष्यत् । Desi. पिपविषते । Inten. पापुवते । Yāñ luk पोवेति । Past Part. Pass. पूतम् । पवितम् । Past Part. Aot. पूतवान् । पवितवान् । Ger. पविष्या or पूष्या । Nouns: योजम् 'mouth of a hog,' पविष्यन् 'sacred grass.

मूङ् १०१६ बन्धने । मवते ॥

1016. ✓ Māñ to bind, fasten, tie. Pre. मवते । Per. मुमुवे । I Fut. मविता । Caus. मावयति । Aorist अमोमवत्. (VII. 4. 80 S 2577). Desi. मुमुवते । Ger. मूष्या ॥

डीङ् १०१७ विहायसा गतौ । डयते । डिद्ये । डयिता ॥

1017. ✓ Dīñ 1. to fly, pass through the air, 2. to go. Pre. डयते । Per. डिद्ये । डिधिरे । I Fut. डयिता । II Fut. डयिष्यते । Imperative डयताम् । Imper. अडयत । Pote. डयेत् । Bene. डयिषीष्ट । Aorist अडयिष्ट । Caus. डाययति Aor. अडीडयत् । Desi. डिडयिषते । Inten. डेडीयते । Yāñ luk डेदेति । Past Part. Pass. डयितः । Ger. डयिष्या ॥

Here end the Atmanepada roots.

तु १०१८ प्लवनतरणयोः ॥

1018. ✓ Tṛi to float, to cross over.

In conjugating this root the following sūtra applies :

२३९० । अत इदुतोः । ७ । १ । १०० ॥

अदन्तस्य धातोर्इत्थ इत्स्यात् ॥

+ इत्थोत्थाभ्यां गुणवृद्धौ विप्रतिषेधेन + । तरति । 'अप्लव्यताम्' (२३८३) इति युष्मः । तुल्य -' (२३०९) इत्येत्सम् । तेरतुः । तेवः ॥

2390. For the final long अ of a root, there is substituted इ I. 1. 51).

NOTE:—As किरति निरति from कृ and गृ of the Tudādi class. चास्तीर्यम् विलीर्यम्. from रतु, the lengthening is by VIII. 2. 77. Why do we say of a root ? Observe चितुषाम्, मातृषाम् । This substitution will apply to Derivative roots also, as चित्ती-ति from कृ 'to scatter.'

Thus तु + अप् + ति = तिद् + अप् + ति । Now applies the following.

Vārtikā - The rules of इ and उ are set aside by the rules of गुण and णि-दिhi, on the maxim that the subsequent debars a preceding rule. The general rule that a subsequent debars a precedent would not have applied here, because the इत्थ rule being antarangā is stronger than the गुण rule. Hence the necessity of this vārtikā. Therefore we have तु + अप् + ति = तद् + अप् + ति (Guna) = तरति ।

In the Perfect, the sūtra VII. 4. 11. S. 2383 applies and we have ततार । In the dual, the sūtra VI. 4. 123 S. 2301 applies, and we have तेरतुः । तेवः ॥

In the first Future, there is optional lengthening of the इद् by the following.

२३९१ । वृत्तो वा । ७ । २ । ३८ ॥

वृद्धवृद्ध्यामदन्ताद्धेदो दीर्घो वा स्यात् तु लिटि । तरोता-तरिता । 'अलिटि' इति लिङ् । तेरिष । 'हलि च' (३५४) इति दीर्घः । तीरीत् ॥

2391. The इद् is optionally lengthened after वृद्, वृज् and after roots ending in long अ, except in the Perfect.

Thus तरिता or तरोता । Why do we say except in the Perfect ? Observe तेरिष । Before consonantal affixes there is lengthening (VIII. 2. 77. S. 354). As तीरीत् ॥

NOTE:—As वरिता । वरीता । प्रावरिता । प्रावरीता । आकारान्तेभ्यः । तरिता । तरोता । आस्तरिता । आस्तरिता । वृत् इति किम् । करिष्यति । हरिष्यति । अलटोत्थेव । ववरिष । तेरिष । Why do we say 'after वृ and long अ ending roots' ? Observe अरिष्यति and हरिष्यति ॥

In forming the Aorist the following sūtra applies:—

२३९२ । सिचि च परस्मै पठेषु । ७ । २ । ४० ॥

अत्र वृत् इदो दीर्घो न । अतारिष्याम् ॥

2392. The इद् is not lengthened after वृ and अ ending roots, in the s-Aorist of the Parasmaipada.

As प्रावारिष्याम्, प्रावारिषुः, अतारिष्याम्, from तु प्लवनतरणयोः । आस्तरिष्याम्, आस्तरिषुः, from स्तृज् आप्लवने ; but प्रावरिष, प्रावरीष in the Atmanepada.

1018. ✓ Tṛi: 1. to float, 2. to cross over. Pre. तरति । Per. ततार । नेषतुः । तेवः । तेरिष । तेरतुः । तेर । ततार or ततर । तेरिष । तेरिष । I Fut. तरिता, तरोता । II Fut.

तत्तिष्ठति, तत्तिष्ठति । Imperative तत्तु । Imper. अतत्तु । Poten. तत्तु । Bene. तीर्त्तु ।
Aor. अतत्तीत् । अतत्तिष्ठाम् । अतत्तीः अतत्तिष्ठम् । अतत्तिष्ठ । Desi. तत्तीर्त्तु । तत्तिष्ठति ।
तत्तत्तिष्ठति । Inten. तत्तीर्त्तु । Yāñ luk तत्तत्ति । D. तत्तीर्त्तु । P. तत्तिष्ठति । 2nd S,
तत्तत्ति । D. तत्तीर्त्तु । Imperative तत्तु or तत्तीर्त्तु D. तत्तीर्त्तु P. तत्तिष्ठति । 2nd
S. तत्तीर्त्तु । 1st S. तत्तत्ति ॥

अथाष्टवन्नुदात्तैः ॥

गुप १०१९ गोपने ।

1019. ✓Gup to hide, (to despise according to Maitreya).

तिज १०२० निश्चाने ।

1020. ✓Tija to sharpen (to endure or forgive.)

मान १०२१ पूजायाम् ।

1021. ✓Manā to worship, (to ask).

बध १०२२ बन्धने ।

1022. ✓Badha to bind, (to loathe).

In conjugating these roots, the following three sūtras apply.

२३८३ । गुप्तित्जकिङ्थ्यः सन् । ३ । १ । ५ ॥

2393. After the verbs गुप् 'to despise' तिज् 'to forgive' and कित् 'to heal' comes the affix सन् ॥

२३८४ । मान्बधदान्शान्भ्यो दीर्घश्चाभ्यासस्य । ३ । १ । ६ ॥

सूचद्वेगोत्थेयः संस्थात् मानादीनामभ्यासस्वेकारस्य दीर्घश्च । 'गुपेर्निष्ठायां' । 'तिजे ।
कृमायाम्' । 'कितेर्वाधिप्रतीकारे' 'निद्राये' 'अपनयने' 'नाशने' 'संशये' च । 'मानेर्निष्ठायां' ।
'मृष्टिचित्तविकारे' । 'दानेराज्ञाये' । 'शानेर्निष्ठायां' ॥ 'सनाद्यन्ताः -' (२३०४) इति धातुत्वम् ॥

2394. The affix सन् comes after the verbs मान 'to honor,' बध 'to bind,' दान 'to cut' and शान 'to whet,' and long ई is the substitute of the ए (VII. 4. 79) of the reduplicative (VI. 1. 4) syllable.

This affix is to be added to the above verbs when they have the following meaning ✓Gup to 'despise,' ✓Tij 'to endure' and ✓Kit 'to heal,' 'to curl,' 'to remove,' 'to destroy,' 'to doubt,' ✓Mān 'to ask' ✓Badh 'to loathe' ✓Dān 'to straighten' ✓Śāna 'to whet' according to the following vārtikas :—

Vārtika ; The affix सन् is added to ✓Gup when it has the sense of to blame or despise,

Vārtika ; The affix सन् is added to ✓Tij when it means 'to forbear.'

Vārtika ; The affix सन् is added to ✓Kit when it means 'to heal' 'to restrain or punish,' 'to remove,' 'to destroy,' 'to doubt'.

Vārtika ; The affix सन् is added to ✓Mān when it means 'to ask.'

Vārtika ; The affix सन् is added to ✓Badh when it means mental perturbation.

Vārtika ; The affix सन् is added to ✓Dān when it means to straighten,

Vārtika The affix सन् is added to ✓śān when meaning 'to sharpen.'

The stems ending in **सन्** &c. are dhātus or roots by S. 2304. When **सन्** is added there is reduplication by the following.

२३९५ । सन्त्यहोः । ६ । १ । ८ ॥

सन्त्यहोः यत्नस्य च प्रथमेकादो द्वे सौजादेस्तु द्वितीयस्य । अभ्यासकार्यम् । गुणितभक्त्यः किञ्चित् । निष्कार्यका यथामुदात्तेषां दानश्रानौ च स्वरिते । यते नित्यं सन्त्याः । अर्धभरेत्त्वन्-मुक्त्यकाश्चुरादयः । अनुक्त्यस्य केवलेऽवरितार्थत्वात्सन्त्यासङ् । धातोरित्यविहितत्वात्सन्तोऽप्य-नार्थधातुत्वम् । तेनेद्गुणौ न । लुगुपसते । लुगुप-सांश्रमे । तितितते । मीमांसते । भग्भावाः । चार्त्तम् । जीभसते ॥

2395. Of a non-reduplicate root ending in **सन्** (Desiderative) or **यद्** (Intensive) affixes, there is reduplication of the first syllable if it begins with a consonant, and of the second syllable if the root begins with a vowel.

NOTE:—The word **सन् यद्** should be construed as genitive dual and not as Locative dual. In the latter case, the meaning would be “when the affixes **सन्** and **यद्** follow, a non-reduplicate root is reduplicated.” The difficulty would be that while the root alone would be reduplicated, the augment **इद्** would not, as in **चटिचिचति**, **अशिचिचति**. The phrase **धातोरनभ्यासस्य** is understood here also. The reduplication is of the first or second syllable, according as the root has an initial consonant or vowel. Thus **पद् + सन्** (III. 1. 7) **पद्**, reduplicate **पिपद्यति** (VII. 4. 79).

The roots $\checkmark$ Gupā &c. with the exception of $\checkmark$ Kit, when having the senses of ‘despising’ &c. are anudatteta and not otherwise. The roots $\checkmark$ Dānā and $\checkmark$ śānā are svariteta. These roots are always found with **सन्** added to them. Without **सन्** we never find them conjugated either in the *Ātmanopada* or the *Parasmaipada*. When they have different meanings from those given to them in the above *vārtikas*, namely when they have the *Dhātupāṭha* meaning of **गोपय** &c. they are considered to have no indicative letters attached to them, and then they belong to the *Churādi* class. Thus $\checkmark$ Gup to speak is *Churādi* No. 231; $\checkmark$ Tij ‘to sharpen’ No. 110, $\checkmark$ Māna ‘to honor’ No. 299, $\checkmark$ Badh ‘to bind’ No. 14. The *Ātmanopada* affixes are added to the roots ending in **सन्**, because in the case of these roots having the indicative letter **अ** anudatta as final there is no scope for the *Ātmanopada* affixes. For the simple roots **गुप** &c. are never found conjugated as **गोपते**, and so the Anudatta indicative **अ** in **गुप** &c. does not mean, as it does every where else, that the simple roots $\checkmark$ Gupa &c. should be conjugated in the *Ātmanopada*; but that the *sau*-added root $\checkmark$ Gup is to be so conjugated.

The affix **सन्** here is not an *Ārdhadhātuka* affix, as it is in the regular *Desideratives*: because this **सन्** is not ordained to be added to roots: but to specific terms ‘gup’ ‘tij’ &c. It is only where **सन्** is added by force of the *sūtra* **धातोः** (III. 1. 7, S. 2608) that it is *Ārdhadhātuka*. The significant use of the word *dhātoḥ* in III. 1. 7, while its absence from the two immediately preceding *sūtras* III. 1. 5 and 6, shows that the **सन्** of these two latter *sūtras* is not an *Ārdhadhātuka* affix. Therefore it does not take the augment **इद्** nor does it cause *Guna*.

As **लुगुपसते** ‘he censures or despises’; **तितितते** ‘he endures patiently’; **चिचिचते** ‘he heals’. But **गोपायति** ‘he protects’; **तेजयति** ‘he sharpens’; **संकेतयति** ‘he makes sign.’

When **सन्** is added, there is reduplication of the root, by VI. 1. 9. Thus, **गुप+सन् = जुगुप् + स** (VII. 4. 62) = **जुगुप्स** to which is added the third person singular termination **सते = जुगुप्सते** ॥

The **सन्** is to be added only then, when the sense of the desiderative verb is as below : **मीमांसते** 'he investigates', **भीमस्यते** 'he loathes', **दीक्षांसते** 'he straightens', **शीर्षांसते** 'he sharpens.' The verbs given in this and the preceding sūtra, are Desiderative in form, but not in meaning. The word 'optionally' in the next sūtra, may be read into this also, whereby the addition of **सन्** becomes optional. Thus **मानयति**, **क्षीययति**, **दानयति** and **निजानयति** are also valid forms.

Nora. The **✓Gup** 'to be agitated,' (Divādi No. 123), and **✓Gupā** to protect' (Bhuādi 422), are not to be taken for the purposes of this sūtra, because **✓Gup** here is read along with **✓Tij**, and therefore it refers to that **✓Gup** of the Dhātupāṭha which is followed by **✓Tij** : and which is anudātta. In fact the anubandhas **ञ** in **✓Gupa**, **✓Tija**, &c. is specially added to these roots in order to make them take ātmanepada affixes. For the letter **ञ** being anudātta, makes these **✓Gup** &c. ātmanepadi. Though **✓Gup** &c. are not full roots, but root elements, for the full root is **gup + san**, yet the ātmanepada ordained for the element applies to the root also, on the maxim **अवयवे कृतं लिङ्गं समुदायस्य विधेयकं भवति** (See Kāśikā I. 3. 62) For if a mark (such as the anudātta **ञ** in **✓Gupa**) finds no scope in the part, it qualifies the whole, because scope must be given to it. Therefore though the simple root-element **✓Gupa** cannot be conjugated in the Atmanepada, the full root **✓Jugupsa** is Atmanepadi by virtue of the indicatory anudātta anubandha **ञ** of **✓Gup**.

1019. **✓Gup**, to hide. Pro. **जुगुप्सते** । Per. **जुगुप्सांचके** । I Fut. **जुगुप्सिता** । II Fut. **जुगुप्सिष्यते** । Imperative **जुगुप्सताम्** । Imper. **अजुगुप्सत** । Pot. **जुगुप्सेत** । Bene. **जुगुप्सिष्ये** । Aorist **अजुगुप्सिष्ये** ॥

1020. **✓Tij**, to sharpen, whet : but here 'to forgive.' Pre. **तितिक्षते** । Per. **तितिषांचके** । I Fut. **तितिक्षिता** । II Fut. **तितिषिष्यते** । Imperative **तितिक्षताम्** । Imper. **अतितिक्षत** । Pot. **तितिक्षेत्** । Bene. **तितिषिष्ये** । Aorist **अतितिषिष्ये** ॥

1021. **✓Māna** 'to worship' 'to honor,' but here 'to investigate.' Pre. **मीमांसते** । Per. **मीमांसांचके** । I Fut. **मीमांसिता** ॥

1022. **✓Bandha** to bind, fasten : but here 'to loathe,' Pre. **भीमस्यते** । Thus **अप् + सन् + शीप + ते = अक्षप् + सन् + शप् + ते = लिक्ष + स + ते** (VII. 4. 79. S. 2317) = **क्षीक्ष + स + ते** (III. 1. 6. S. 2394) = **क्षीभ + सते** (VIII. 2. 37. S. 326) = **क्षीभन् + सते** (VIII. 1. 55. S. 121).

रभ १०२३ रांभस्ये । आरभते । आरंभे । रब्ध्या । रप्स्यते ॥

1023. **✓Rava** to long for, be eager, 2. to embrace. Pro. **आरभते** । Per. **आरंभे** । **आरंभे** । **आरंभिषे** । **आरंभिवहे** । I Fut. **आरब्ध्या** । II Fut. **आरप्स्यते** । Imperative. **आरभताम्** । Imper. **आरभत** । Bene. **आरप्सिष्ये** । Aorist. **आरब्ध** । Caus. **आरम्भयति** । Aor. **आरम्भत्** । Desl. **आरिष्यते** । Inten. **आरादभ्यसे** । Yāñ luk **आरादभसीति** । **आरादभ्य** । d. **आरादभ्यः** । Pl. **आरादभ्यति** । **सीद् आरादभ्यति** । **सद्** । **आरादभ्य** । Nouns : **आरम्भः** । **आरम्भश्च** । **रम्भा** । **रम्भा** ॥

दुलभश्च १०२४ प्राप्ता । लभते ॥

1024. **✓Dulabhash** to get, obtain. Pre. **लभते** ॥

अथ १०२५ परिष्वङ्गे ।

1025. ✓Śhvāñja to embrace.

In conjugating this root, the following sūtra causes the elision of the nasal before the affix शप् ॥

२३९६ । दंशसज्जस्वज्जो शपि । ६ । ४ । २५ ॥

2396. The nasal of दंश्, सज् and स्वज्, is elided before the विकारण शप् of the roots of the Bhū class.

NOTE: Thus दंशति, सजति and परिष्वजते for the change of the श् of स्वज्, to ष see VIII. 3. 65.

२३९७ । रज्जो रज् । ६ । ४ । २६ ॥

रज्जो शपि नलोपः । स्वजते । परिष्वजते । 'अनिर्गन्विदभिस्त्वञ्जीनां लिटः किल, यं वा' इति व्याकरणान्तरम् । वेभुः । 'सस्वजे' इति भाष्ये वाचस्पत्येनानुमत्या दृष्ट्यापीयते । 'सदेः परस्वलिटि' (२३६९) इति सूत्रे ' + स्वज्जेवपक्षेऽन्येनम् + ' । अतोऽभ्यासात्परस्य क्तत्वं न । परिष्वज्जे-परिष्वज्जे । सस्वजिजे-सस्वज्जिजे । स्वज्जता । स्वज्ज् श्. यते । स्वजेत । स्वज्जोष्ट । इत्यव्ययत्वं 'प्राक्सिन्तात्-' (२२९६) इति वक्तव्यम् । परिनिर्वभ्यस्तु 'सिवादीनां वा-' (२३५६) इति विकल्पः यत्तदर्थमेव 'उपसर्गास्तुभ्यति-' (२२९०) इत्येव सिद्धे स्तुस्वज्ज्भ्योः 'परिनिजि-' (२३९५) इत्यर्थं पुनश्चादानम् । ययञ् /ति-पर्यस्वज्ज्, त्तः ॥

2397. The nasal of रज्ज is also elided before शप् ॥

NOTE:—As रजति, रजतः, रजन्ति । The separation of this from the preceding is for the sake of the subsequent sūtras in which the anuvṛitti of ranj only runs and not of dañs &c.

Thus स्वजते । परिष्वजते । In another grammar we find the following

Rule. The roots दंश्, सज्, दम् and स्वज् are optionally कित् when the affix of the Perfect follow.

[NOTE:—See I. 2. 6. in Kāśikā, where however यं 'optionally' is omitted.]

Thus वेभुः । Moreover we find the example सस्वजे in the Mahābhāṣya See VIII. 3. 118 S. 2361. Therefore we adopt the above rule here also, though it is the opinion of a particular school only.

The श् is not changed to ष after the reduplicate in the case of परिष्वज्जे owing to the following.

Varṇā:—In the sūtra VIII. 3. 118 S. 2361 (सदेः परस्वलिटि) we must enumerate स्वज्ज also, i. e., the prohibition of that sūtra applies to the ✓स्वज्ज also. Therefore there is no ष change after the reduplicate.

Thus परिष्वज्जे where the लिट् कित् and causes the elision of the nasal, or परिष्वज्जे where the लिट् is not treated as कित् ॥

Similar 2nd Person Singular of the Perfect is संस्वजिजे or संस्वजिजे ॥

1st-Future स्वज्जता । 2nd. Future स्वज्जयते ॥

Pot: स्वजेत । Benodictive स्वज्जोष्ट । Aorist. शपि + अज्जहन् । Here श् is changed to ष by VIII. 3. 63 S. 2276. read with VIII. 3. 65 S. 2270. But this change is optional by the VIII. 3. 73 and 71 S. 2275 and 2359 when the upasargas are परि, नि and वि । For this purpose of विकल्प only, the roots स्तु and स्वज्ज have been repeated in the sūtra VIII. 3. 70 S. 2275; though their श् would have been changed

to be by VIII. 3, 65 S. 2270 after pari, ni and vi also. Thus we have i—पर्यस्वङ्गं
or पर्यस्वङ्गः ॥

1025. ✓Shvafja to embrace, clasp. Pre. स्वनते । Per. स्वनते or स्वनते ।
स्वनते or स्वनते । Fut. स्वनता । II Fut. स्वनते । Imperative
स्वनताम् । Imper. स्वनते । Potem. स्वनते । Bene. स्वनते । Aorist. स्वनते ।
Caus. स्वनते । Aor. स्वनते । Desi. स्वनते । Inten. स्वनते । Yāi luk
स्वनते or स्वनते । d. स्वनते । Pl. स्वनते । Imperative 2nd. P. S. स्वनते ।
Imp. 3rd. P. S. स्वनते ॥

हृद १०२६ पुरीषोत्सर्गः । हृदते । जहते । हता । हत्स्यते । हते ।
हत्सीष्ट । अहत् ॥

1026. ✓Hada to void excrement, Pre. हृदते । Per. जहते । जहते । I Fut.
हृदता । II Fut. हृदते । Imperative हृदताम् । Imper. अहत् । Potem. हृदते । Bene.
हृत्सीष्ट । Aorist. अहत् । Caus. हृदते । Aor. अहत् । Desi. जहते । Inten. जहते ।
Yāi luk जहते or जहते । Past. Part. Pass. हृत् । (VIII. 2. 42 S. 3016).

Here end the conjugations of the four roots beginning with रभ ॥

SUB-SECTION.

अथ परस्मैपदिनः ॥

Now the Parasmaipadi roots.

जिष्विदा १०२७ अन्वयस्ते शब्दे ।

1027. ✓Jikṣvidā to sound indistinctly. Pre. ज्वेदति । Per. ज्वेदते ।
ज्वेदति । Fut. ज्वेदति । II Fut. ज्वेदति । Imperative. ज्वेदतु ।
Imper. ज्वेदतु । Potem. ज्वेदतु । Bene. ज्वेदतु । Aorist. ज्वेदतु । Caus. ज्वेदति ।
Aor. ज्वेदति । Desi. ज्वेदति or ज्वेदति । Yāi luk ज्वेदति । Past.
Part. Pass. ज्वेदतु or ज्वेदतु । Ger. ज्वेदितु or ज्वेदितु ॥

स्कन्दिर् १०२८ गतिशेषणयोः । चस्कन्दिर्-चस्कन् । स्कन्ता ।
स्कन्त्यति । नलोपः । स्कन्तात् । इतिस्वावृत्त्वा । अस्कन्त्-अस्कन्त्सीत् । अस्का-
न्ताम् । अस्कान्तुः ॥

1028. ✓Skandir 1. to go move 2. To become dry.

The present स्कन्ति । Perfect 2nd. P. S. स्कन्ति or स्कन्ति । 1st. P. स्कन्ता ।
2nd. P. स्कन्त्यति । In the Benedictive the nasal is elided (III. 4. 104 S. 2216 and
VI. 4. 24 S. 415) as स्कन्तात् । In the aorist there is optionally च्, because the
root has the indicatory इ (III. 1. 57 S. 2269).

Thus अस्कन्त् or अस्कान्तुः । d. अस्कान्ताम् । Pl. अस्कान्तुः । When preceded by
the preposition वि, the च is optionally changed to ह by the following sūtra,

२३९८ । वेःस्कन्दिरेनिष्ठायाम् २८ । ३ । ७३ ॥

चत्वं वा स्कात् । अस्कन्दिरे । 'चनिष्ठायां' इति पर्युदाहात् । विस्कन्ता-विस्कन्ता । निष्ठायां
तु विस्कन्तः ॥

2398. The च is optionally substituted for the ह of स्कन्दि, after
the preposition वि, but not in the participles in त and त्वत् ॥

This rule is confined to क्त affixes only, because of the prohibition of the क्त affix निष्ठा । Thus विष्कन्ता or विस्कन्ता, विष्कन्तुम् or विस्कन्तुम्, विष्कन्ताव्यम् or विस्कन्ताव्यम् ।

Why do we say 'but not in the Nishṭhā'? Observe विस्कोचः ॥

The same is the case when the prefix is परि by the following sūtra.

२३९९ । परिच ॥ ८ । ३ । ७४ ॥

अस्मात्परस्य स्कन्दः सत्येषा वा । योगविभागात् 'चनिष्ठायां' इति न संबध्यते । परिष्कन्दति-परिस्कन्दति । परिस्कचः-परिष्कचः । अत्यपक्षेऽप्यत्वम् । न च पदद्वयाचयतया अक्षिरङ्गत्वात्कचस्य-सिद्धत्वं । 'धातुपसर्गयोः कार्यमन्तरङ्गम्' इत्यभ्युपगमात् । 'पूर्वे धातुपसर्गोक्तं युज्यते ततः साधनेन इति भाष्यम् । 'पूर्वं साधनेन -' इति मतान्तरे तु न यात्वम् ॥

2399. च is optionally substituted for the क्, of स्कन्द after the preposition परि every where.

Thus परिष्कन्दति or परिस्कन्दति । परिष्कन्ता or परिस्कन्ता, परिष्कन्तुम् or परिस्कन्तुम्, परिष्कन्ताव्यम् or परिस्कन्ताव्यम् ॥

The word परि could well have been included in the last sūtra as विपरिभ्यां स्कन्दे &c. The very fact that it has not been so included, indicates that the prohibition of चनिष्ठायां does not apply to it. Thus परिष्कचः or परिस्कचः ॥

When क् is changed to च, then न is also changed to ख । It cannot be said that the क् change depends upon two words, viz, the preposition and the word that follows it and therefore it is अक्षिरङ्ग and consequently चसिद्ध or non-effective in applying an अन्तरङ्ग rule by the change of न to ख । For we have already said that an operation depending upon a verbal root and a preposition is an अन्तरङ्ग operation.

Moreover we find in the Bhāṣya, the following rule laid down :—

The root is first joined with its preposition and then conjugated and affixes joined to it. But in the opinion of those who hold that the root is conjugated first and then the preposition added to it, there will be no ख change, and we shall get the form परिष्कचः ॥

1028. ✓Skandir 1, to go, move, 2, to become dry. Pre. स्कन्दति । Per. चस्कन्द । चस्कन्दिच or चस्कन्दिच । चस्कन्दिच । I Fut. स्कन्ता । II Fut. स्कन्दस्यति । Imperative स्कन्दतु । Imper. अस्कन्दतु । Potē. स्कन्देत् । Bene. स्कन्तात् । Aorist अस्कन्दत् or अस्कान्सीत् । अस्कान्ताम् । अस्कान्तुः । Caus. स्कन्दयति । Aor. अचस्कन्दत् । Desl. चिस्कन्सति । Inten. चनीस्कन्दति (VII. 4. 84. S. 2642) Yañ luk चनीस्कन्ति । D. चनीस्कन्तः । Past Part. Pass. स्कचः । Ger. स्कन्त्या । Noun उस्कन्दः 'a kind of disease.'

यभ १०२६ मैथुने । येभिच । ययब्ध । यंब्धा । ययस्यति । ययाप्सीत् ॥

1029. ✓Yabha, to cohabit, to have sexual intercourse with. Maitreya reads this root as यभ । Dhanapāla and Śākatāyana read both यभ and यभ । Śākatāyana further reads यय and यभ । Pre. यभति । Per. ययाभ । येभतुः । येभिच or ययब्ध । येभिच । I Fut. यंब्धा । II Fut. ययस्यति । Imperative यभतु । Imper. ययभतु । Potē. यभेत् । Bene. ययात् । Aorist ययाप्सीत् । ययाब्ध्याम् । Caus. ययभयति । Aorist ययीयभत् । Desl. यिययसति । Inten. यययभते । Yañ luk यययब्धि । Ger. ययब्ध्या । Adj. ययभ्यम् ॥

याम १०३० प्रहृत्वे यन्दे च । नेमिच-ननन्ध । नन्ता । ननंसीत् । ननंसिद्धात् ॥

1030. ✓pama 1. To bow to, salute, bend, 2, to sound. Pre. नमति । Per. ननाम् । नेमतु । नेमिच or ननन्ध । I Fut. नन्ता । II Fut. नंभवति । Imperative नमतु ।

Imper. जगमत् । Poten. जमेत् । Bene. जम्यात् । Aorist जमन्हीत् । जमन्हिष्टाम् । Caus. जामयति, or जमयति । (See ✓ 842 & Co). With the preposition it is always मित् as प्रजामयति । Aorist जमनीममत् । Desi. निमन्वति । (VII. 2, 73, S. 2377). Inten. जमन्म्यते । Yāñ luk, जमन्मीति or जमन्मि । D. जमन्तः । Pl. जमन्मति । 1st. D. जमन्वः । 1st. Pl. जमन्मः । Imper. जमन्तम् । जमन्तताम् । Ger. जमन् । Nouns :—जमः । जेमिः । जमः । जप्ता ॥

गम् १०३१ सृप् १०३२ गती ।

1031. ✓ Gam- lri, 1032 ✓ Srip-lri 'to go.' In the conjugation of the ✓ Gam, the following sūtra applies.

२४०० । इषुगमियमां हः । ७ । ३ । ७७ ॥

यमां हः स्याच्छक्ति परे । गच्छति । जगाम । जग्मतुः । जग्मुः । जगमिच—जगम्य । गता ॥

2400. ह is substituted for the final of इषु, यम् and यम् before a Present-character (चित्) ॥

NOTE :—As गच्छति, गच्छति, यच्छति । The इषु with the indicatory उ is taken here, (Tud. 59), and not इषु of Divādi (19) class or of Kryādi class (53). There we have इष्यति and इष्याति respectively. Those who do not read the sūtra as इषु & Co, but as इषुगमि & Co, read the anuvṛtti of the word चित् from VII. 3, 72 into this sūtra ; so that the चित् is qualified by the word य, i. e. a चित् affix which is merely a vowel, and has no consonant in it ; (and not a चित् affix which begins with a vowel.) Therefore though जगम् is a चित् affix beginning with a vowel, yet as it contains a consonant, the ह substitution does not take place, as इष्यायः (III. 1, 83). The reading of the text according to Patanjali and Kātyāyana is इषुगमियमां हः, and hence the necessity of the above explanation. The reading इषु, though convenient, is not āśha.

Thus Pre. 3rd S. गच्छति । Perfect. जगाम । जग्मतुः । जग्मुः । 2nd S. जगमिच or जगम्य । 1st Future गता ॥

In forming the 2nd Future, the following sūtra applies :—

२४०१ । गमेरिट् परस्मै पदेषु । ७ । २ । ५८ ॥

गमेः परस्य सकारादेरिट् स्यात् । गमिष्यति । इदिरवादह् । 'जगति' इति पर्युदासाधीपधा-
लोपः । जगमत् । सर्षति । ससर्ष ॥

2401. An ārdhadhatuka affix beginning with a च, gets the इद् augment, after गम् in the Parasmaipada.

As गमिष्यति, जगमिष्यत्, जगमिष्यति ॥

NOTE :—Why of गम् ? Observe जेज्यति । The repetition of इद् shows that the rule is invariable. Why 'in the Parasmaipada' ? Observe संजिह्वते, संजिह्वते, संजिह्वते, संजिह्वते, संजिह्वते, संजिह्वते, अधिजिह्वते अधिजिह्वते ॥

As the ✓ Gam has an indicatory lri, it forms its Aorist with चद् । There is not the elision of the penultimate by VI. 4. 98 S. 2363 ; because of the special prohibition contained in that very sūtra in the case of the affix चद् । Thus Aorist is जगमत् ॥

The ✓ Srip is thus conjugated :—Present सर्षति । Perfect ससर्ष । In forming the 1st Future, the following sūtra applies :—

२४०२ । अनुदात्तस्य चर्दु पधस्यान्यतरस्याम् । ६ । १ । ५८ ॥

चर्दुचेऽनुदात्तौ च चर्दुपधस्यस्यान्याः स्यान्सकादावक्षिति परे । चप्ता-सर्षा । सप्स्यति—
सप्स्यति । ससर्ष ॥

2402. The augment **अम्** comes optionally after the **अ** of those roots which are exhibited in the Dhātupāṭha as anudatta, when such roots end in a consonant having a **अ** as penultimate, and are followed by an affix beginning with a mute or sibilant and not having an indicatory **क** ॥

NOTE:—The word उपदेश is understood here, so also भ्रूयमिति । Thus जप्ता or तपिता or तर्प्ता, दृप्ता, दपिता or दर्प्ता । The roots तृप् 'to satisfy,' and हृप्, 'to be happy to release,' belong to Divādi class, sub-class Radhādi, and they take the augment **इद्** optionally (VII, 2 45), so we have the three forms given above: for these roots are also anudatta in their first enunciation.

Why do we say "which are anudatta in the Upadeśa or the system of grammatical instruction"? Observe सदा, चर्तुम्, चर्तव्यम्, from सृच् उदात्तने which is exhibited as उदात्त, and because it has an indicatory **उ** it takes **इद्** optionally. Why do we say 'having a penultimate **अ** letter'? Observe भेता, जेता । Why do we say 'before an affix beginning with a mute or a sibilant'? Observe तर्पयाम्, दपयाम् । Why do we say 'not having an indicatory **क**'? Observe तृप्, हृप्: । Before affixes not beginning with a **भ्रू** consonant this augment will not be inserted, as तर्पयाम् । दपयाम् ॥

Thus 1st Future सप्ता or सप्ता । 2nd Future सप्स्यति or सप्स्यति । Aorist, सप्सत् ।

1031. ✓ Gamṣi to go. Pre. गच्छति । Per. जगाम । जगमत्: । जगमु: । जगमथ or जगमिथ । जगिथ । जगिम । जगिम । I Fut. गन्ता । II Fut. गन्तिष्यति । Imperative, गच्छतु: । Imper. अनच्छत् । Poten गच्छेत् Bene. गम्यात् । Aorist जगमत् । Pas. गम्यते । Caus. जगयति । Aorist, अजोगमत् । Inteu. जगम्यते । Yañ luk जगसीति । or अजगन्ति । D. अजगन्त । Pl. अजगमन्ति । Ist. E. अजगन्ति D. अजगन्त: । Nouns:—जगन्ता । जगन्त: । जगन्तु । जगन्ता ॥

1032. ✓ Sripṣi to go. Pre. सर्पति । Per. सर्षत् । सप्सपत्: । सप्सपिथ । सप्सपिथ । I Fut. सर्प्ता, सर्प्ता । II Fut. सप्स्यति, सप्स्यति । Imper. सर्पतु । Imper. असर्पत् । Poten सर्पेत् । Bene. सप्सयात् । Aor. सप्सत् । असप्सताम् । Caus. सर्पयति । Aorist असर्पत् । or असोसपत् । Desid. सिस्रसति । Inteu. सरीस्यते । Yañ luk सरीस्येति । or सरीस्यि । or सरीस्यि । Aorist सरोसप: । Adj. स: । स्य: । Nouns:—सर्प: । सर्पि: । सरीसप: ।

यम १०३३ उपरमे । यच्छति । येमिथ—ययन्थ । यन्ता । अयसीत् अयसिष्टाम् ।

1033. ✓ Yama to check, curb, restrain. 'According to Maitreya, the root has an indicatory **उ** । Pre यच्छति । (VII. 3. 77 8. 2400). Per. ययाम । येमतु: । येमु: । येमिथ or ययन्थ । I Fut. यन्ता । II Fut. यंस्यति । Imperative यच्छतु । Imper. अयच्छत् । Potou. यच्छेत् । Bene. यस्यात् । Aorist. अयसीत् । अयसिष्टाम् । Caus. यययति । Aorist, अयोयमत् । Desl. यिर्यसति । Inteu. ययस्यते । Yañ luk ययन्ति । ययन्त: । Adj. यययम् । Nouns. ययुना । यय: । संयत् । संयम: ॥

तप १०३४ संतापे । तप्ता । अतापसीत् ॥

1034. ✓ Tapa to suffer pain.

As 1st. Future तप्ता । Aorist अतापसीत् ॥

The **स** of the preposition निश्च, is changed to **ञ** when followed by this root by the following sūtra:—

२४०३ । निःसस्तपतावनासेवने । ८ । ३ । १०२ ॥

इः स्यात् । आसेवनं यानः पुन्यं ततोऽन्यस्मिन्निवधये । निःस्रपति ॥

2403. इ is substituted for the स्र of निः before the verb तप, when the meaning is not that of 'repeatedly making red hot.'

The word आसेवन means doing a thing repeatedly and here it means making it red-hot repeatedly. Thus निःस्रपतिः सुवर्णम् = सकृत् अग्निम् स्वर्णयति इ, i. e., he puts the gold into fire*only once.

Why do we say when not meaning repeatedly. Observe निःस्रपति सुवर्णं सुवर्ण-कारः=पुनः पुनरग्निं स्वर्णयति ॥

NOTE:—In the sentences निःस्रपतिं रक्षः, निःस्रप्या अरातयः the change has taken place either as a Vaidic irregularity or because the sense of repeatedness is not implied here.

1034. ✓Tapa, to suffer pain; to mortify the body. Pre. तपति । Per. तप्ताप । तेपिथ or तपपथ । I Fut. तप्ता । Imperative तपतु । Imper. अतपत । Poten. तपेत् । Bene. तप्यात् । Aorist. अताप सीत् । अतापाम् । Pas. तप्यते । Caus. तापयति । Aorist. अतीतपत् । Desi. तितपसति । Inten. तातप्यते । Yañ luk तांतप्ति । Adj. तप्यम् । Nouns:—संतापः । तापसः । तपः । तपस्या । तपस्वी ॥

तपज १०३५ हानौ । तत्यजिथ—तत्यक्ष्य । त्यक्ता । अत्याक्षीत् ॥

1035. ✓Tyaj to abandon. Pre. त्यजति । Per. तत्याज । तत्यजतुः । तत्यजिथ or तत्यक्ष्य । तत्यजिथ । I Fut. त्यक्ता । II Fut. त्यक्ष्यति । Imperative त्यजतु । Imper. अत्यजत् । Poten. त्यजेत् । Bene. त्यज्यात् । Aorist. अत्याक्षीत् । अत्याक्षाम् । Caus. त्याजयति । Aorist. अतित्यजत् । Desi. तित्यजिथति । Inten. तात्यज्यते । Yañ luk तात्यक्ति । Nouns:—त्यागिन् । त्यागः । त्यद् ॥

सज्ज १०३६ सङ्गे । 'संसज्जस्यज्जं शयि' (२३८६) रति न लोपः । सजति । सङ्गता ।

1036. ✓Shanj, to stick or adhere to, cling to. The nasal is elided by VI. 4, 25 S. 2396. Pre. सजति । (With the preposition अभि, we have अभिसजति) । Per. संसज्ज । संसज्जतुः । संसज्जथ or संसज्जिथ । संसज्जिथ । I Fut. सङ्गता । II Fut. सङ्गयति । Imperative सजतु । Imper. असजत् । Poten. सजेत् । Bene. सज्यात् । Aorist. असङ्गक्षीत् । असङ्गक्षाम् । Desi. सिसङ्गति । Nouns. निषङ्गः, संगः । प्रसङ्गः । सङ्घि ॥

दृशिर १०३७ प्रेक्षणे । पश्यति ॥

1037. ✓Driśir 'to see'. The root is replaced by पश्य by VII. 3. 78 S. 2360. Thns Present is पश्यति ॥

In the conjugation of the Perfect (2nd Person. Singular) the following two eūtras apply:—

२४०४ । विभाषा सजिदृशोः । ७ । २ । ६५ ॥

आभ्यां चल दृश्या ॥

2404. चल् the Personal ending of the Perfect, optionally gets the augment दृद after सज्ज and दृश् ॥

NOTE:—As सज्ज or सजिजि, दृदृष्ट or दृदृशिच । See VI. 1. 58 below for the चल् augment.

२४०५ । सञ्जिदृशोर्भक्ष्यमकिति । ६ । १ । ५८ ॥

अन्योरमागमः स्यात्कनाद विकाति । दद्रुष्ट-ददर्शिय । द्रष्टा । द्रक्ष्यति । दृश्यात् ।
हरित्वादक वा ॥

2405. The augment अम् (अ) comes after the अ of सञ्ज 'to create,' and दृश् 'to see,' when an affix beginning with a कक्ष letter (the Mute and the Sibilant) follows: provided that it has no indicative क् ॥

Thus where there is दृद् augment we have ददर्शिय; but when there is no दृद् augment, we have the अम् and thus get दद्रुष्ट ॥

1st. Fut. द्रष्टा; 2nd. Fut. द्रक्ष्यति । Ben. दृश्यात् । As the root has an indicative क् the Aorist is formed optionally by अक् (III. 1. 57. S. 2269). When there is अक्, the following sūtra applies:—

NOTE:—Thus सञ्ज + तृन् = सञ्ज + तृ + न् = सञ्जतृ । Nom. sing. सञ्जता, so also सञ्जतुम्, सञ्ज्यम्, द्रष्टा, द्रक्षुम्, द्रष्टव्यम् । This अम् augment prevents the guṇa substitute ordained by VII. 3. 86. But in अस्माकीत् and अद्वाकीत् the Vṛiddhi takes place in the Aorist, after the augment अम् had taken effect.

Why do we say when beginning with a Mute or a Sibilant? Observe सञ्ज-नम्, दर्शनम् with यु । Why do we say not having an indicative क्? Observe सञ्ज-तृ, दृष्ट-; before the affix तृ । The forms of roots being exhibited in the sūtra, the rule applies when affixes relating to verbs come after these, and not when other affixes relating to nouns follow. Thus रज्जुसङ्ख्याम्, देवदृग्भ्याम् । Here the words are used as nouns rather than verbs. For the maxim भातोः स्वस्वपदयोस्तत्पदपदयोः कार्यं applies here.

२४०६ । अद्रुशोऽङि गुणः । ७ । ४ । १६ ॥

अवर्णानाम् दृशेच्च गुणः स्यादङि । अदर्शत् । अङभावे ॥

2406. Guṇa is substituted for the vowel of the root, before the affix अङ्, in the roots ending in अ or अद्, as well as in अ ॥

Thus अदर्शत् । But when अङ् is not added the following sūtra applies:—

NOTE:—As अक्कलाङ् गुणतोऽङ्करत्, अङ्गतेभ्योऽङ्कर नमः. असरत्, आरत्, अदर्शत्, अदर्शताम्, अदर्शन् । The affix अङ् means the Aorist character अङ्, of which the above examples are given. It also is the kṛit-affix (III. 3. 104), of which we have कृ—करा ॥

The word असरत् is अङ् Aorist formed from स by III. 1. 59. The word असरन् is स (III. 1. 56). अदर्शत् by VI. 1. 57.

२४०७ न दृशः । ३ । १ । ४७ ॥

दृशयस्तेः क्लो न । अद्वाकीत् ॥

2407. क्ल is not the substitute of क्लि after the verb दृश् 'to see.' Thus अद्वाकीत् ॥

NOTE:—This is an exception to the sūtra III. 1. 45. enjoining क्ल । The root दृश् will form its Aorists by III. 1. 57, and will take अङ्, and सिङ्; as अदर्शत् or अद्वाकीत् 'he saw.'

1037. ✓ Dr'sir to see. The root is Ātmanepadi, with the preposition सम्- । As सम्प्रयते । Pre. पश्यति । Per. ददर्श । दद्रुष्टः । ददर्शिय or दद्रुष्ट । दद्रुष्टिञ् । I Fut. द्रष्टा । II Fut. द्रक्ष्यति । (VIII. 2. 41. S. 295). Imperative पश्यतु । Poten. पश्येत् । Bene. दृश्यात् । Aorist अदर्शत् or अद्वाकीत् । Pass. दृश्यते । Aorist अदर्शि । Caus. दर्शयति । Aorist, अदीदृशत् or अददर्शत् । Desi. जिहृषते । (1. 3. 57 S. 2731). Inten. दरोदृश्यते । Yāñ laka

दद्विष्टि । दद्विष्टः । Imperative. दद्विष्टं हि । 1st. S. दद्विष्टानि । Imperfect. अदद्विष्टम् । Nouns दद्विष्टम् । दद्विष्टम् । दद्विष्टः । दद्विष्टः । दद्विष्टः ।

द्विष्टा १०३८ द्विष्टने । द्विष्टनं वंष्टाव्यापारः । एषोदरादिस्त्वादनानिक्लोपः । अत एव निपातनादित्येके । तस्याप्यत्रैव तात्पर्यम् । अर्चयनिर्वेशस्याधुनिकत्वात् । 'दंष्ट्रवृत्तः' (२३२६) इति न लोपः । दद्विष्टति । दद्विष्टिष्व-दद्विष्टः । वंष्टा । दंष्ट्रयति । दद्विष्टात् । अदांष्टीत् ।

1038, ✓ *Danśā* to bite. The word *danśā* 'actions of the teeth' i. e. biting. The word *दद्विष्ट* is derived from this root. The nasal is elided by VI. 3. 109. S. 1034. Others say, the nasal is elided as a nipātana or anomaly, because the word *दद्विष्ट* is so exhibited here. They also refer to this because the particularising of the meaning is modern. In other words, they also mean that *दद्विष्ट* has lost its nasal because such is the usage of the masters of language, for Prishodarādi only validates the usage of the *śiṣṭas*. But in the *Dhātupāṭha* sūtra *दद्विष्ट* *दद्विष्टने* the meaning *दद्विष्ट* given to *दद्विष्ट* is not the work of any ancient author: for all *Dhātupāṭha* meanings are recent additions to the bare list of roots prepared by Pāṇini: so any form occurring in these meanings cannot *ipso facto* be a standard. Therefore those who say that *दद्विष्ट* is valid by nipātana here must be presumed to mean that standard writers have used the word *danśana*, which has been repeated here by the person or persons who have added these meaning to the roots. There they also indirectly mean that the form is valid under the Prishodarādi class.

Thus *दद्विष्ट* + *अ* + *ति* = *दद्विष्ट* + *अ* + *ति* (the nasal is elided by VI. 4. 25. S. 2396) = *दद्विष्टति*. The 2nd. Per. Singular of the perfect is *दद्विष्टिष्व* or *दद्विष्ट*. First Future *दद्विष्टा*. Second Future *दद्विष्ट्यति*. Benedictive *दद्विष्टात्*. Aorist *अदांष्टीत्*. #

1038. ✓ *Danśā* to bite, sting. Pre. *दद्विष्टति*. *Per. *दद्विष्ट*. *दद्विष्टतुः*. *दद्विष्टिष्व* or *दद्विष्ट*. *दद्विष्टिष्व*. I Fut. *दद्विष्टा*. II Fut. *दद्विष्ट्यति*. Imperative *दद्विष्टतु*. Imper. *अदद्विष्ट*. Pot. *दद्विष्ट*. Bene. *दद्विष्टात्*. Aorist *अदांष्टीत्*. Caus. *दद्विष्टयति*. Aorist *अद*. *दद्विष्ट*. Desi. *दद्विष्टयति*. Inten. *दद्विष्टयते*. (III. 1. 24, S. 2635, VII. 4. 83, S. 2638) Yaś luk. *दद्विष्टयति* or *दद्विष्टि*. Nouns *दद्विष्टा*. *दद्विष्टी*. *दद्विष्ट्युः*. #

कृष १०३९ विलेखने । विलेखनमाकर्षणम् । कृष्टा-कृष्टी । कृष्यति-कर्षयति । * स्पृशस्पृशकृष्यपृषुषां स्तेः सिक्वा वास्यः * । अकृषाचीत् । अकृषाष्टात् । अकृषाचीत् । अकृषाटीम् । अकृषावृत्तः । पते वसः । अकृषत् । अकृषताम् । अकृषन् ।

1039. ✓ *Kṛish* to plough, till. The word *vilekhana* means tilling. The First-Future is *कृष्टा* or *कृष्टी*. Second Future is *कृष्यति* or *कर्षयति*. The Aorist sign *क्विप्* is optional under the following

Vārtika. The *क्विप्* of the Aorist is optional after the roots ✓ *Spṛśā*; ✓ *Mṛśā*, ✓ *Kṛish*, ✓ *Trip*, and ✓ *Dṛip*. Thus *अकृषाचीत्*, or *अकृषाटीत्*. D. *अकृषा* or *अकृषाटीम्*. When *क्विप्* is not added we have *कृष*, as *अकृषत्*. &c. Pre. *कर्षयति*. Per. *अकर्ष*. *अकर्षतुः*. *अकर्षिष्व*. *अकर्षिष्व*. I Fut. *कृष्टा*, *कृष्टी*. (VI. 1. 59, S. 2402). II Fut. *कृष्यति*, *कर्षयति*. Imperative *कर्षतु*. Imper. *अकर्षतु*. Pot. *कर्षेत*. Bene. *कर्षयात्*. Aorist. *अकृषाचीत्*, or *अकृषाटीत्*. Dual. *अकर्षताम्* or *अकृषाटीम्* or *अकृषाटीम्*. Plural *अकर्षावृत्तः* or *अकर्षण*. Con. *अकर्षयत्*. Caus. *कर्षयति*. Aorist. *अकर्षयत्* or *अकर्षयत्*. Desi. *अकर्षयति*. Inten. *अकर्षयते*. Yaś luk. *अकर्षयति* or *अकर्षयति*. D. *अकर्षयति* or *अकर्षयति*. Imperative *अकर्षयति*. Imperfect *अकर्षयति*, or *अकर्षयति*. Noun:—*कृष*. #

दह १०४० भस्मीकरणे । देहिष-ददाध । दग्धा । दह्यति । अधाक्षोत् ।
अदाधाम् । अधाक्षुः ॥

1040. ✓ Daha to burn. Pre. दहति । Per. ददाध । देह्यतुः । देहिष ०^१ ददाध (VIII. 2. 32. S. 325 ; VIII. 2. 40. S. 2280 ; VIII. 4. 53. S. 52). I Fut. दग्धा । II Fut. धक्ष्यति (VIII. 2. 32. S. 325, VIII. 2. 37. S. 326, VIII. 4. 55. S. 121). Imperative दहतु । Imper. अदहत् । Poten. दहेत् । Bone. दह्यात् । Aorist. अधाक्षोत् । अदाधाम् । अधाक्षुः । Caus. दाहयति । Aorist. अदीदहत् । Inten. ददहते । Yān luk ददधि । Nouns:—परिदाक्षो । निदाधः । अवदाध । परिदाधः । दहनः ॥

मिह १०४१ सेचने । मिमेह । मिमेहिष । मेठा । मेह्यति । अमिच्छत् ॥

1041. ✓ Miha to wet, moisten, sprinkle. Pre. मेहति । Per. मिमेह । मिमेहिष । मिमेहिष । I Fut. मेठा । II Fut. मेह्यति । Imper. मेहतु । Imper. अमेहत् । Poten. मेहेत् । Bone. मिह्यात् । Aorist. अमिच्छत् । Caus. मेहयति । Aorist. अमीमिहत् । Desi. मिमिच्छति । Inten. मेमिहते । yān luk सेमेठि । सेमीठः । Perfect, Part. मीद्वान् । मेठम् । मेह । मिहिरः । प्रमेहः ।

Here end the Skandadi roots.

-:0:-

कित १०४२ निवासे रोगापनयने च । चिकित्सति । संशये प्रायेण विपूर्वः । 'चिकित्सा तु संशयः' इत्यमरः । अस्यानुदासित्वमाश्रित्य 'चिकित्सते' इत्यादि कश्चिद्वान्छार । निवासे तु केतयति ॥

1042. ✓ Kita to live' 2. to heal, cure, when meaning to doubt, it is generally preceded by च । Thus चिकित्सा means doubt. see Amarakosha I. 5. 3 It is Parasmaipadi but some take it to be anudātīta and so conjugate it in the ātmanepadi. As चिकित्सते, when meaning to dwell, it is conjugated as केतयति । This root is *always* सन् ending in the sense of 'to heal,' 'to doubt.' See III. 1. 5. S. 2396. This सन् not being an Ardhadhātuka affix, does not take इद् augment or cause Guna. Pre. चिकित्सति । "He cures." or केतयति । 'He dwells,' II Fut. चिकित्सयति ।

Desi. चिकित्सयति । As a general rule सन् is not added to a root which has already taken सन् । But that rule applies to the Desiderative सन् and not to the Svārtha सन् ॥

दान १०४३ खण्डने ।

शान १०४४ तेजने । शतो वहत्यन्ताः -स्वरितेः । दीक्षांसि-दीक्षांसते शोशांसि-शोशांसते । अर्थविशेषे सन् । अन्यत्र दानयति । शानयति ॥

1043. ✓ Dāna (to straighten) to cut, divide. 1044. ✓ Śāna to sharpen. From this upto ✓ Vaha the roots are svariteta. These roots are also *always* सन् ending (See III. 1. 6. S. 2394) When not meaning 'to straighten' and 'to what' respectively, we have दानयति । शानयति in the Gūrādi. Pre. दीक्षांसि A. दीक्षांसते । Caus. दानयति ॥

1044. ✓ Śan to sharpen, whet. Pre. शोशांसति । A. शोशांसते । Caus. शानयति ॥

दुपचष् १०४५ पाके । पचति-पचते । पेचिष-पचय । पेचे । पक्ता । पचीष्ट ।

1045. ✓ Dupachash to cook, boil. Pre. पचति । A. पचते । Per. पचाच । पेचतुः । पचय or पेचिष । A. पेचे । I Fut. पक्ता । A. पक्ता । II Fut. पचयति । A. पचयते ।

Imperative, पचतु । A. पचताम् । Imper. अचचत् । A. अचचत् । Pote. पचेत् । A. पचेत् । Bene. पच्यात् । A. पचीष्ट । Aorist. अयाचीत् । A. अचत् । अचचाताम् । Desi. पिचचति or पिचचते । Itpen. पाचयते । Yañ luk पाचति । D. पाचतः । Past. Part. Pass. पच्यः । (VII. 2. 52, 3. 3031). Act. पक्वाम् । Nouns. पचः । अचचः । पाकिमम् । पाकः । पचनम् ।

षृष १०४९ समवाये । सचति । सचते ॥

1046. ✓ Shacha to be associated with. Pre. सचति । A. सचते । Per. सचाच । सेचतुः । सेचिय । सेचिम् । I Fut. सचिता । II Fut. सचिष्यति । Imper. असचत् । Bene. सच्यात् । Aorist. असचीत् or असाचीत् । (VII. 2. 7. S. 2 84). Caus. साचयति । Aorist. असोचत् । Desi. सिचिचति । (VIII. 3. 61. S. 2627). Inten. सासच्यते । Yañ luk सासति ॥

भज १०४७ सेवयाम् । बभाज । भेजतुः । भेजुः । भोजय-बभञ्ज । भक्ता । भव्यति । भव्यते । अभाचीत् । अभक्त ॥

1047. ✓ Bhaja to serve. Pre. भजति । A. भजते । Per. बभाज । A. भेजे । भेजतुः । भेजिय or बभञ्ज । भेजिम् । I Fut. भक्ता । A. भक्तासे । II Fut. भक्ष्यति । A. भक्ष्यते । Imperative भजतु । A. भजताम् । Imper. अभजत् । A. अभजत् । Poten. भजेत् । A. भजेत् । Bene. भव्यात् । A. भवीष्ट । Aorist. अभाचीत् । A. अभक्त । अभक्ताताम् । Caus. भाजयति । Aorist. असोभजत् । Desi. विभजति । A. विभजते । Inten. वाभज्यते । Yañ luk वाभक्ति । Adj. भजनः । विभज्यः । Nouns :—भागः । भागी । भगिनी । सेवाभाषम् । भासा । भक्तिः ॥

रञ्ज १०४८ राने । रजति-रजते । अराङ्गीत्-अरङ्क्त ॥

1048. ✓ Rāñj to be dyed or colored. Pre. रजति । A. रजते । The nasal is elided by VI. 4. 26, S. 2397. Per. ररञ्ज । ररञ्जतुः । ररञ्ज or ररञ्जिच । A. ररञ्जिचे । I Fut. रङ्क्ता । A. रङ्क्तासे । II Fut. रङ्क्ष्यति । A. रङ्क्ष्यते । Imperative रजतु । A. रजताम् । Imper. अरजत् । A. अरजत् । Poten. रजेत् । A. रजेत् । Bene. रण्यात् । A. रङ्गीष्ट । Aorist. अरङ्गीत् । Dual अराङ्क्ताम् । A. D. अरङ्क्षाताम् । Pl. अराङ्क्तुः । A. अरङ्क्त । Desi. रिरङ्क्षति । A. रिरङ्क्षते । Inten. शरङ्क्ष्यते । Yañ luk शरङ्क्ष । D. शरङ्क्षः । Nouns :—रजकः । रजनः । रजनी । रागी । रागः । रंगः । रजः । सरजसम् । रजतम् । राजतम् ॥

शप १०४६ आक्रोशे । आक्रोशे विरुद्धानुध्यानम् । शशाप-शपे । अशपसीत्-अशप् ॥

1049. ✓ Šapa to curse. Pre. शपति । A. शपते । Per. शशाप । शेषतुः । शेषय or शेषिच । A. शेषे । I Fut. शप्ता । A. शप्तासे । II Fut. शप्स्यति । Imperative शपतु । A. शपताम् । Imper. अशपत् । A. अशपत् । Poten. शपेत् । A. शपेत् । Bene. शप्यात् । A. शप्यीष्ट । Aorist. अशपसीत् । A. अशप्ताम् । A. अशप् । A. अशप्यताम् । Caus. शापयति । Aor. अशी-शपत् । Desi. शिशपति । Inten. शशप्यते । Yañ luk शापति । Nouns. शपयः । शपनः । शब्दः ॥

त्विष १०५० दीप्तौ । त्वरति-त्वरते । तित्विषे । त्वेत्यति । त्विषोष्ट । अत्विचत । अत्विचाताम् ॥

1050. ✓ Tvish to shine, glitter, blaze. Pre. त्वरति । A. त्वरते । Per. तित्वेष्ट । तित्विषतुः । तित्वेचिच । तित्विचिच । A. तित्विषे । I Fut. त्वेष्टा । A. त्वेष्टासे । II Fut. त्वेक्ष्यति । A. त्वेक्ष्यते । Imperative त्वरतु । A. त्वरेताम् । Imper. अत्वेचत् । A. अत्वेचत् । Poten. त्वरेत् । A. त्वरेत् । Bene. त्विष्यात् । A. त्विषीष्ट । Aorist. अत्विचत् । अत्विचाताम् । A. अत्विचत । A. Dual अत्विचाताम् । A. Pl. अत्विचन्त । Caus. त्वेचयति । Aorist अत्विच-त् । Desi. तित्विचति । A. तित्विचते । Inten. तेत्विच्यते । Yañ luk तेत्वेष्ट । Dual तेत्विष्टः । Nouns. त्वेष्टा । त्वेष्टम् ॥

यज १०५१ देवपूजासंगतिकरणदानेषु । यजति-यजते ॥

1051. ✓ Yaja 1. to worship with sacrifices, 2. to consecrate, 3. to bestow. Thus the Present is यजति or यजते । In forming the Perfect the following sūtra applies:—

२४०८ । लिट्यभ्यासस्योभयेवासम् । इ । १ । १७ ॥

यच्चादीनां यजादीनां चाभ्यासस्य संप्रसारणं स्यान्निति । इयाज ॥

2408. There takes place vocalisation of the semivowel of the reduplicate (abhyāsa) of both vachyādi (VI. 1. 15) and grabhādi (VI. 1. 16) words, when the affixes of लिट् follow.

Thus इयाज । In forming the Dual and Plural, the following sūtra applies.

NOTE:—Thus यज—उयाज, उयजिथ, स्वप्—सुव्याप, सुव्यपिथ, यज—इयाज, इयजिथ, दुवप्—उवाप, उवपिथ । As regards यजादि verbs; यज—अयाज, अयजिथ (there is no speciality in the case of this verb, as these forms would have been evolved without even this rule). इया—जिज्यो, जिज्यिथ, अयि—उवाय, and उवपिथ; अय—विज्याथ, विज्यथिथ, यज—उयाज, उयजिथ, अय—विज्याथ, विज्यथिथ, यज—यजन्थ and यजन्तिथ ॥

This vocalisation of the reduplicate is taught with regard to those affixes which are, not कित् । With regard to कित् affixes, the Rule, VI. 1. 15 will apply.

२४०९ । वचिस्वपियजादीनां किति । इ । १ । १५ ॥

वचिस्वप्योर्जजादीनां च संप्रसारणं स्यान्निति । पुनः प्रसङ्गविज्ञानादाहृत्यम् । ईजतुः । ईजुः । इयजिथ—इयज । ईजे । यज्ता । यज्यति । इज्यात् । यजीद् । जयाधीत् । ययज् ।

2409. The semivowels of the roots यज्, स्वप् and यजादि verbs are vocalised when followed by an affix having an indicative क ॥

Thus यज् + क्तुस् (which is कित् by I. 2. 5) = इज् + क्तुस् = इज् इज् + क्तुस् = ईजतुः । The reduplication takes place after vocalisation.

And as the rule of vocalisation is subsequent to that of reduplication in order, therefore by the maxim of परस्मै 1. 4. 2, vocalisation will take place first and then reduplication, according to the maxim पुनः प्रसङ्गविज्ञानात्सिद्धम् "occasionally the formation of a particular form is accounted for by the fact that a preceding rule is allowed to apply again, after it had previously been superseded by a subsequent rule."

NOTE:—The anuvṛtti of इज् does not run into this sūtra. The root यज् includes the यज् परिभाषणे of the Aṭṭādi class (II. 54) and the यज् substitute of ज् (II. 4. 53) स्वप् is the root जिज्यप्, ज्ये of the Aṭṭādi class (II. 59). The यजादि verbs are the last nine roots of the Bhṛādi class viz. यज्, यप, यज, यज्, जेज्, ज्येज्, ज्जेज्, यद् and पिथ ॥ The semivowels of these eleven verbs are changed into the corresponding vowels, when an affix having an indicative क is added to them. Thus with the Past Participle affixes क्त and क्तवतु we have the following forms:—1. यज्—उयज्, उयजवान्, (VIII. 2. 30,) 2 स्वप्—सुप्, सुप्पवान् 3 यज्—यज्, यज्जवान्, (VIII. 2. 36) 4 यप—उयप्, उयप्पवान् 5 यज्—उज्, उज्जवान् (VIII. 2. 31, 40, VIII. 3. 13 and VI. 3. III) 6 जेज्—उजेज्, उजेज्जवान्, (VII. 2. 56 VIII. 3. 60) 7 ज्येज्—उज्येज्, उज्येज्जवान्, 8 ज्जेज्—उज्जेज्, उज्जेज्जवान्, 9 यद्—उयद्, उयद्जवान्, 10 यद्—उयद्, उयद्जवान्, 11 पिथ—उयिथ, उयिथवान् ॥

1051. ✓ Yaja. 1. to worship with sacrifices, 2. to consecrate, dedicate, 3. to bestow. Pre. यजति । A. यजते । Per. यवाज । ईजतुः । यजिष्य or यजष्ट । ईजिष्य । I Fut. यज्या । II Fut. यज्यति । A. यज्यते । Imper. यजतु । A. यजताम् । Imper. अयजत् । A. अयजत । Pot. यजेत् । A. यजेत । Bene. यज्यात् । A. यज्यीष्ट । Aor. अयाजीत् । अयाज्याम् । अयज्य । A. अयज्याताम् । Pas. यज्यते । Caus. याजयति । Aorist अयीयजत् । Desi. यियजति । A. यियजते । Inten. यायजयते । yañluk यायजि । Nouns. यागः । यावजूकः । यज्या । यजः । यजुः । यदः । यदा । ययति । यया । यतिक् । यजिष्टः ॥

डुवप् १०५२ बीजसंताने । बीजसंतानं क्षेत्रे विकिरणं गर्भाधानं च । अयं क्षेत्रेऽपि । क्षेत्रान्वपति । उवाप-ऊपे । वप्ता । उप्प्यात् । वप्सीष्ट । प्रत्ययाप्-सीत्-अवप् ॥

1052. ✓ Tu vap. 1. to sow, 2. to beget, produce. The word vija-santāna literally means scattering the seeds—whether the seeds of grain &c. in a field or in the womb. This root also means to cut as क्षेत्रान् वपति he cuts the hair ; Pre. वपति । The preposition नि is changed to णि by VI. 1. 17 S. 2285, As वणिषपति । Per. उवाप । A. ऊपे । उवप्थ or उवपिथ । उवपिष्य । I Fut. वप्ता । Imper. वपतु । Bene. उप्प्यात् । A. वप्सीष्ट ॥ Nouns. वायो । वापिः । ववः ।

वह १०५३ प्रापणे । उवाह । उवाचि । 'सहिवहोरोदवर्णस्य (२३५७) उवाठ-ऊहे । वोठा । वच्यति । अवासीत् । अवोठाम् । अवाशुः । अवोठ । अववाताम् । अववत । अवोठाः । अवोठ्वम् ॥

1053. ✓ Vaha to carry, to convey. Pre. वहति । A. वहते । Per. उवाह । ऊवतुः । उवपिष्य । उवाठ । ऊविष्य । A. ऊहे । ऊविषे । I Fut. वोठा । II Fut. वच्यति । A. वच्यते । Imperative वहतु । A. वहताम् । with व we have प्रवहाणि । Imper. अवहतत् । A. अववत । Pot. वहेत् । A. वहेत । Bene. उवात् । A. ववीष्ट । Aorist. अवासीत् । D अवोठाम् । Pl. अवाशुः । A. अवोठ । D. अववाताम् । A. Pl. अववत । A. 2 S. अवोठाः । A. Pl. अवोठ्वम् । A. 1. S. अववि । Cond. अवच्यत् । Pas. उवते । Caus. वाहयति । Aorist अवीवहत । Desi. विवहते । Inten. वावहते । Yañluk वावोठः वावहति । Nouns.—ऊठः । ऊठिः Marriage. अवोठाः । वीठः । ववः । वपूः । वतुहो ॥

वस १०५४ निवासे । परस्मैपदी । वसति । उवास ॥

1054. ✓ Vasa to dwell.

This root is Parasmaipadi. The present is वसति । The Perfect 3rd S. is उवाह । In the dual the व is changed to व by the following sūtra.

२४१० । शासिश्चसिचिनीनां च । व । व । ३ । ६० ॥

इत्युभ्यां परस्मैवां हल्य वः स्यात् । ऊवतुः । ऊवुः । उवविष्य-उवव्य । वसा । 'वःस्वार्थ-धातुके' (२३४३) वत्स्यति । उप्प्यात् । अवासीत् । अवाताम् ॥

2410. The व is substituted for the वः of वाह, वव, and वव, when it is preceded by an वण, vowel or a guttural.

NOTE:—Thus अवविषत, अवविषताम्, अवविषन्, the Aorist of वाह; the वल्ल is replaced by वद्ध (III. 1. 56), and the वा changed to व by VI. 4. 34. So also विवद, विवद्वान् ॥ From वच, वजित, वजितवान्, वजित्वा । The Samprashāraṇa takes place by VI. 1. 15 as it belongs to Yajādi class. From वच् we have वचतुः, वचुः in the Perfect. वच् is the substitute of वद्ध (II. 4. 30), the penultimate व is elided by

VI. 4. 98. So also अचत् in अचत्तमोमदन पितरः (Rig. I. 82. 2). This is the Aorist form of अच् the चच् is substituted for अच् (II. 4. 37); the Aorist sign is slid by II. 4. 80.

Thus ऊचत्तुः। Pl. ऊचुः। 2nd. S. उचसिच or उचस्य। The First Future is वस्त। The second Future is thus formed वच् + स्यति। Here the च, of ✓वच्, is changed to त् by VII. 4. 49. S. 2312. We have therefore, वत्स्यति। This Benedictive is उच्यत्। The Aorist is अवासीत्। अवाताम् ॥

1054. ✓Vasa to live, to dwell Pre. वसति। Per. उवाच। ऊचत्तुः। उचसिच or उचक्ष। ऊचिव। I Fut. वस्त। II Fut. वत्स्यति। Imperative वसतु। Imper. अचवत्। Benc. उच्यत्। Aorist. अवासीत्। अवाताम्। अवास्तुः। Caus. वासयति। Aorist अवाचवत्। Desi. विवत्सति। Inten. वाचस्ति। Yāp luk वाचस्ति। Imperfect अवाचत्। Past. Part. Pass. -जयितः। Act. उचितवान्। Ger. उचित्वा। Nouns. वास्तव्यः। अमावस्यम्। अवासी। प्रवासी। वत्सरः। वसतिः। वसन्तः। वाचं। वस्तिः। वस्त्रम्। वासिः। वसुः। वसिष्ठः ॥

वेञ् १०५५ तन्तुसंताने। वयति-प्रयते ॥

1055. ✓Veñ to weave.

The Present is वयति। A. वयते। In the Perfect ✓वे is replaced optionally by ✓वय by the following sūtra.

२४११। वेञो वयिः। २। ४। ४१ ॥

वा स्याल्लिटि। इकार उच्चारणार्थः। उवाय ॥

2411. When लिट् follows, वयि is optionally the substitute of वेञ् 'to weave.'

The इ in वयि is for the sake of pronunciation only. The substitute is वय। Thus वय + क्त = वय् + क्त + क्त (VI. 1. 8. S. 2177) = उय् + क्त + क्त (VI. 1. 17. S. 2408) = उवाय। In the dual we have वय + अतुः = उय् + अतुः ॥

The dual affix अतुस्, being कित् (I. 2. 5) the following sūtra would have applied and caused the vocalisation of य्; but it is not so by the sūtra that follows, namely S. 2413.

२४१२। यद्विन्यात्रयव्यधिप्रलिटिचतित्वरचितिष्टृच्छतिभृज्जतोनां डिति च। ६। १। १६ ॥

यदां किति किति च संप्रसारणं स्यात्। यकारस्य प्राप्ते ॥

2412. There is vocalisation of the semi-vowels of the following verbs, when an affix having an indicatory क् or क् follows:—वच् 'to take', वच् 'to become old', वेञ् 'to weave', वयच् 'to strike', वय 'to shine', वयच् 'to deceive', वयच् 'to cut', वयच् 'to ask', and वयच् 'to cook, to fry.'

The य required vocalisation, which is however prevented by

२४१३। लिटि वयो यः। ६। १। ३८।

वयो यस्य संप्रसारणं न स्याल्लिटि। ऊचत्तुः। ऊचुः।

2413. In the substituted root वय (II. 4. 41), the य in the Perfect is not vocalised.

The phrase संप्रसारणं is understood here. Thus उवाय ऊचत्तुः, ऊचुः। The word लिट् is employed in this aphorism for the sake of subsequent sūtras, this one could have done well without it even.

Though the य is not vocalised, it is optionally replaced by व by the following sūtra.

२४१४ । वयस्यान्यतरस्यां किति । इ । १ । ३८ ॥

वयो यस्य यो वा स्यात्किति किति । ऊवतुः । ऊयुः । वयस्तासावभावान्त्विति नित्यमिदं ।
ऊवयिष । स्यान्निर्द्वावेन जित्वात्तद् । ऊये । ऊवे । वयादेवाभावे ॥

2414. Before the tense-affixes of the Perfect that have an indicatory क (I. 2. 5), for the य् of वय् may optionally be substituted अ व् ॥

Thus ऊवतुः or ऊवतुः, ऊयुः or ऊयुः ॥

NOTE:—According to Pātanjali, the phrase वयस्या of this sūtra could have been dispensed with; this much would have been enough:—अन्यतरस्यां किति वेजः । Thus वे + अतुस् = वा + वा + अतुस् = ववतुः and वयुः (the vocalisation being prohibited). In the alternative:—वा + अतुस् = उ + अतुस् = उ + उवङ् + अतुस् (VI. 1. 77) = ऊवतुः, ऊयुः ॥ Here there is vocalisation. In the case of वय् substitute, the य is never vocalised, so we have ऊवतुः, ऊयुः । Thus all the three forms have been evolved without using वयस्या ॥

In the 2nd S. there is always वद् augment, in spite of VII. 2. 62, S. 2295, because ✓वय is defective and can never be conjugated in the First Future with ताङ् । Thus we have ऊवयिष ॥

The defective root वय being the substitute of वेज्, is considered to have an indicatory क् by I. 1. 56, S. 49 and so is conjugated in the Parasmai and Atmane both. Thus Atmane—Perfect is ऊये or ऊवे ॥

When there is no वय substitution for वे in the Perfect, the following sūtra applies.

२४१५ । वेजः । इ । १ । ४० ॥

वेजो न संप्रसारणं स्यात्किति । वयो । ववतुः । वयुः । वयिष-ववाच । ववे । वाता । वयात् । वासीष्ट । ववासीत् ॥

2415. The semivowel of वे 'to weave' is not vocalised in the Perfect.

Thus वयो, ववतुः, वयुः । This root belongs to यञादि class and would have been vocalised before कित् affixes by VI. 1. 15; and before non-कित् affixes the Reduplicate syllable of the Perfect would have been vocalised by VI. 1. 17. Both vocalisations are prohibited here.

1055. ✓Veg to weave. Pre. वयति । A. वयते । Per. उवाय or ववो । Dual. ऊवतुः or ऊवतुः । ऊयुः or ऊयुः । 2nd S. उवयिष । ऊयुः । ऊय । उवाय or उवय । ऊयिष । ऊयिम् । A. ऊये । A. ऊयते । A. ऊयिष्वे or व्वे । A. ऊयिष्वे । I Fut. वाता । A. वाता । II Fut. वास्यति । A. वास्यते । Imperative. वयतु । A. वयताम् । Imper. ववयत् । A. ववयत । Pote. ववेत् । A. वयते । Bene. ऊवात् । A. वासीद् । Caus. वाययति । Aorist ववोवयत् । Desi. विवायति । A. विवायते । Inten. वावायते । Yāh luk वावाति or वावेति । वावोतः । वावति । Imperative वावीहि । Adj. वावीयः । वायः । Noun:—तन्नुवायः ॥

व्येज् १०५६ संवरणे । व्ययति ॥

1056. ✓Vyē to cover.

The Present is व्ययति । In the Perfect, the sūtra VI. 1. 45, S. 2370 required the व् to be changed into वा; but the following sūtra prevents that.

२४१६ । न व्यो लिटि । इ । १ । ४६ ॥

व्ये चार्त्तं न स्याल्लिटि । वृद्धिः । परमपि वृद्धादिः शेषे चाधित्वा यस्य सम्प्रसारणम् । सम्प्रसारणं यञ्जनसामर्थ्यात् । अन्यथा वृद्धादीनां यञ्जादीनां चानुवृत्त्ये चित्ते किं 'तेन । विव्याय । विव्यतुः । विव्युः । 'वृद्धत्वं' (२३८४) इति नित्यमिदं । विव्ययिष । विव्याय—विव्यय । विव्ये । व्याता । वीयात् । व्यासीत् । अव्यासीत् । अव्यास्त ॥

2416. There is not the substitution of वा for the Diphthong of the root व्ये when the affixes of the Perfect follow.

Thus संविद्याय, संविद्यायिष । The reduplicate of the Perfect is vocalised here by VI. 1. 17. The Vridhhi in संविद्याय takes place by VII. 2. 115 before the चित् affix यत् ॥

Though in the reduplicate, the य् required to be elided by VII. 4. 60. S. 2179 because it is subsequent to the rule of samprasāraṇa ; yet the latter prevails and the य् is vocalised to वृ । (Had VII. 4. 60. S. 2179 applied then the vocalisation would have been of वृ ।) This we do, because of the word ubhayeeṣhām being used in the sūtra VI. 1. 17. S. 2408. For there was no necessity of using this word in the sūtra VI. 1. 17, S. 2408, as the anuvṛitti of Yaohyādi and grādi was already current in it.

Though the phrase सम्प्रसारणम् could have been supplied into this sūtra by the context and the governing scope of the preceding sūtras, its express mention in this sūtra is for the sake of indicating, that the rule of vocalisation supersedes even the rule of वृद्धादिः शेषः VII. 4. 60, the vocalisation must take place at all events. Thus व्ये + यत् = व्ये + व्ये + यत् । Here by VII. 4. 60, the second consonant य् of व्ये ought to have been elided, and the equation would have stood व्ये + व्ये + यत् and there would have been vocalisation of यत् by VI. 1. 17. S. 2408. But that is not intended. There is vocalisation of यत् and we have विव्याय । In fact the universal maxim of vocalisation is:—"Thosamprasāraṇa and the operation dependent on it possess greater force than other operations which are simultaneously applicable."

1056. ✓ Vyeñ to cover. Pre. व्ययति । A. व्ययते । Per. विव्याय । A. विव्ये । विव्यतुः । A. विव्याते । विव्युः । विव्ययिष । A. विव्यये । A. विव्यध्ये or विव्यद्धे । विव्याय । A. विव्ययते । I Fut. व्याता । A. व्याता । II Fut. व्यास्यति । A. व्यास्यते । Imperative व्ययतु । A. व्ययताम् । Imper. अव्ययत । A. अव्ययत । Potent. व्ययेत् । A. व्ययेत । Bene. वीयात् । A. व्यासीत् । Aorist अव्यासीत् । अव्यास्ताम् । A. अव्यास्त । Caus. व्याययति । Desl. विव्यासति । A. विव्यासते । Anteu. वेद्ययते । Yāñ luk वाव्येति or वाव्याति । Dualवाव्येतः । Plural. वीव्यति । Adj. व्यानीय । व्यायम् । व्यातव्यम् । Noun.—वीव्यः ॥

इत् १०५७ स्पर्शायां शब्दे च ।

1057. ✓ Hveñ . To emulate, to call by name.
The following sūtra applies in forming its Perfect.

२४१७ । अभ्यस्तस्य च । इ । १ । ४३ ॥

अभ्यस्तीर्भाव्यते । वृद्धिः सम्प्रसारणं स्यात् । ततो द्वित्वम् । वृद्धाय । वृद्धतुः । वृद्धुः । वृद्धयिष । वृद्धाय । वृद्धात् । वृद्धासीत् ॥

2417. There is vocalisation of the semivowel of ह्वा in the reduplicated form, in both the syllables.

Note:—The abhyasta means the reduplicate and the reduplicated, both the syllables. The vocalisation takes place before reduplication. Thus वृद्धाय, वृद्धयते,

and लुपुवति. This and the last sūtra are one, in the original of Pāṇini, they have been divided into two by the authority of a Vārtika.

The root लुप् is vocalised *first* and then reduplicated. In other words, when such an affix follows which will cause reduplication, then लुप् becomes लु by vocalisation first, and it is reduplicated afterwards. For the purposes of reduplication लु is the proper stem. Thus लुचाव. Dual लुपुवतुः. (VI. 4. 77 S. 271) Pl. लुपुवतुः. 2nd S. लुपेय or लुपुविय. Atm. 3. S. लुपुवे. First Future वृता. Ben. वृवात्. A. वृषीष्ट. In forming the Aorist the following applies.

२४१८. लिपिंसिचिह्नश्च । ३ । १ । ५३ ॥

अयस्त्वेरच्, स्यात् ॥

2418. After the verbs लिप 'to paint,' सिच 'to sprinkle' and लु 'to call,' अच् is the substitute of चलि when लुच् follows signifying the agent.

NOTE:—Thus अलिपत् 'he painted or wrote'; असिचत् 'he sprinkled'; and अलुत् 'he called or challenged.'

But there is option in the Atmanepada.

२४१९. आत्मनेपदेष्वन्यतरस्याम् । ३ । १ । ५४ ॥

आतो लोपः । अलुत् । अलुताम् । अलुन् । अलुत । अलुस्त ॥

2419. After the verbs लिप, सिच and लु, अच् is optionally the substitute of चलि, when the affixes of the Atmanepada follow.

Thus (अलिपत् or अलिम् 'he painted'; असिचत् or असित 'he sprinkled';) अलुत् or अलुस्त 'he challenged.' There is elision of आ by VI. 4. 44. S. 2372.

1057. ✓ Hveñ 1. To vie with, emulate 2. To call by name. Pre. लुपति । A. लुपते. Per. लुचाव । A. लुपुवे । लुपुवतुः । A. लुपुवान्ते । लुपुविय (by guna of उ) or लुपेय । A. लुपुविये । A. लुपुविष्ये or दवे । I Fut. वृता । A. वृतासे । II Fut. वृत्स्यति । A. वृत्स्यते. Imperative. लुपतु । A. लुपताम् । Imper. अलुयत् । Poten. लुयेत् । Bene. लुयात् । A. लुषीष्ट । Aorist. अलुत् । अलुताम् । A. अलुन् । A. अलुताम् । A. अलुत । Or. अलुस्त । A. अलुस्तताम् । A. अलुस्तत । Caus. लुययति । Aor. अलुयवत् । Dual. अलुयवताम् । अलुयवन् । Nouns:—आलुः । निरुवः । चिरुवः । आचावः । आलुः । अलुतिः । संलुतिः ॥

अय द्वा परस्मैपदिनो ॥

वद् १०५८ व्यक्तायां वाचि । अच्छ वदति । उवाच । वदतुः । उवदिष्य । वदिता । उवात् । 'प्रदञ्जल' (२२६७) इति वृद्धिः । अवादीत् ॥

The next two roots are Parasmaipadi.

1058. ✓ Vada to speak distinctly. Pre. वदति । Per. उवाच । उदतुः । उदुः । उवदिष्य । उवाच or उवद । उदिय । I Fut. वदिता । II Fut. वदिष्यति । Imperative वदतु । Imper. अवदत् । Poten. वदेत् । Bene. उवात् । Aorist. अवादीत् । Here the viddhi is by VII. 2. 3. S. 2267. Caus. वादयति । Aorist. अवीवदत् । A. वादयते । Aorist. अवीवदत । Desi. विवदिषति । Inten. वादयते । Yañ luk वावदीति or वाचति । Nouns:—अवदम् । अवादी । विवदः । परिवादी । अवदः । वादिः । वावदुष्यः । परिवादकः ॥

दुओश्चि १०५९ गतिवृद्धयोः । श्वयति ॥

1059. ✓ Tuoṣir 1. to go, 2. increase.

The Present is श्वि+अप्+ति=श्वयति । In the Perfect there is vocalisation optionally by the following.

२४२० । विभावा खेः । ६ । १ । ३० ॥

अवयतेः संप्रसारणं वा स्यात्स्लिटि यद्विच । सुवाच । सुसुवतुः । अवयतेतिट्यभ्यासलक्षणः । प्रतिषेधः । तेन 'लिट्यभ्यासस्य-' (२४०८) इति संप्रसारणं न । शिञ्चाय । शिञ्चिबुधत्तुः । अवयिता । अवयेत् । बुधात् । 'कुल्लभ्यु-' (२२६९) इत्यङ् वा ॥

2420. There is optionally the vocalisation of the semivowel of चिञ् before the affixes of the Perfect and the Intensive.

The phrases लिङ् यद्वाः and सम्प्रसारणं are to be read into this sūtra. Thus सुवाचे । चिञ् + यञ् = (य् उङ् + यञ् VI. 1. 30) = सु + यञ् (VI. 1. 108) = सु + सु + च (VI. 1. 8) = सुवाच । (with vridhhi). Or शिञ्चाय, सुसुवतुः or शिञ्चिवयतुः । So also in the Intensive as श्रीश्रूयते or श्रावीयते । The root चिञ् would not have taken vocalisation before यङ् by any previous rule, this sūtra teaches optional vocalisation. The root would have taken vocalisation before लिङ्, which is a क्तिन् affix, invariably by VI. 1. 15, this sūtra modifies that by making the substitution optional.

Vārtika :—In the alternative, when the root does become vocalised, the reduplicate is also not vocalised in spite of VI. 1. 17. This explains the form शिञ्चाय, which by VI. 1. 17 would have been सुवाच ॥

The aorist is optionally formed by अङ् (III. 1. 58, S. 2291) when the aorist is formed by अङ्, the following sūtra applies.

२४२१ । अवयतेरः । ७ । ४ । ११ ॥

अवयतेरिकारस्याकारः स्यादङि । परङ्पम् । अवयत् । अवयताम् । अवयन् । 'विभावा वट्ठोः' (२३७५) इति चङ् । वयङ् । अशिञ्चिवयन्त् । 'अवयन्-' (२२६६) इति न वृद्धिः । अवयत् । वत् । यज्वादेर्य वृत्तः । भ्यादित्स्वाकस्तिगणः । तेन सुसुम्प्यतोत्वादिसंयङ् ॥

2421. The च is substituted for the final of चिञ् in the अङ् Aorist.

As अवयत्, अवयताम्, अवयन् । For the च of the stem and the च of the affix there is the single substitute of the last by VI. 2. 97. See III. 1. 58,

Optionally the Aorist is formed by reduplication (चङ्) by III. 1. 49, S. 2375. Thus अशिञ्चिवयत् । Here there is वयङ् substitution by VI. 4. 77, S. 271, as it is anuranga and therefore stronger than gūṇa.

When the ordinary aorist is formed with सिङ्, then by VII. 2. 5. S. 2299 there is no Vridhhi and we get the form अवययीत् ॥

• वत् 'End.' Here end the yajadi roots.

The Bhuādi class is an Akritigāṇa. All roots not otherwise classified, fall under this class. As सुसुम्पति &c.

1059. ✓ Tuosvi 1. to go. 2. to increase. Pre. अवयति. Per. सुवाच । सुसुवतुः । सुसुवुः । सुयविच । सुसुवयुः । सुसुव । or सुवाच । सुसुविच । सुसुविम । शिञ्चाय । शिञ्चिवयतुः । शिञ्चिवयुः । शिञ्चिवयिच । शिञ्चिवययुः । शिञ्चाय or शिञ्चय । शिञ्चयविच । शिञ्चयविम । I Fut. अवयिता । II Fut. अवयिष्यति. Imperative अवयतु । Imper. अवययत् । Potē अवयेत् । Bene. बुधात् । Aorist. अवययत् । अशिञ्चिवयत् । अशिञ्चिवयताम् । अशिञ्चिवयन् । अशिञ्चिवयः । अशिञ्चिवयम् । अशिञ्चिवय । अशिञ्चिवयाव । अवययीत् । अवययिष्याम् । Desi. शिञ्चिवयिष्यति. Inten. अववीयते, श्रावीयते, याव् वाव् श्रेयवीयति or श्रेयवेति । Dual. श्रेयवतः । Pl. श्रेयवयति । Past. Part. Passive ब्रूयः । Aot. ब्रूयवान् । Nouns:—अवययुः । वयन् 'dog.' । वयावदः ॥ इति लिङ्गत्वादिप्रकरणम् ॥ Here ends the conjugation of roots belonging to the Bhuādi class.

CHAPTER II.

अथ तिङन्तादादिप्रकरणम् । ✓ THE ADADI VERBS, (72)

Before we take up the conjugation of the regular roots commencing with अद् to eat; we shall show the conjugation of the sautra root क्षति, which is treated like the roots of this class.

२४२२ । अक्षतीयङ् । ३ । १ । २९ ॥

अतिः शेषस्तस्यादोयङ् स्यात्स्वाद्ये । 'लुगुप्सायामयं धातुः' इति बहुयः । 'कपायां' इत्येके 'क्षनाद्यन्ताः'—(२१०४) इति धातुत्वम् । अक्षतीयते । अक्षतीयांश्च आर्धधातुकविवक्षायां 'आषाढ्य आर्धधातुके वा' (२३०५) इतिपदभावे 'शेषात्कर्तरि'—(२१५६) इति परस्मैपदम् । आनर्त् । कर्तिष्यति । आर्तिङ् ।

2422. The affix यङ् comes after the sūtra root अति 'to reproach' without changing the sense.

NOTE—The indicatory इ shows that the verb will take the affixes of the Atmanepada; as अक्षतीयते 'he pities or reproaches'; so also, अक्षतीयाते, अक्षतीयन्ते ॥

Many say that the meaning of this root is 'to reproach'. But others say it means 'to pity'. The whole form अक्षतीय gets the designation of dhātu and is called 'root,' by S. 2304.

Thus the Present is अक्षतीयते, the Perfect is अक्षतीयां चक्रे ॥

The addition of ईयङ् is optional when the affix of the Ardhadhātuka follows (S. 2305). So when the ईयङ् is not added, the root is Paraemaipadi by the universal sūtra 2159. Thus another form of the Perfect is आनर्त् ॥

The Future is कर्तिष्यति । The Aorist is आर्तिङ् ।

Pre. अक्षतीयते । Per. अक्षतीयांश्चक्रे or आनर्त् । I Fut. अक्षतीयिता । कर्तिता II Fut. अक्षतीयिष्यति । कर्तिष्यति । Aorist. आर्तिष्यिष्ट । आर्तिङ् ।

अद् भक्षणे । द्वौ परस्मैपदिनौ ॥

Now we take up the conjugation of the root अद् 'to eat.' This and the next root are parasmaipadii. The vikarṇa ञ् is elided by the following:—

२४२३ । अक्षिप्रभृतिभ्यः ञ् । २ । ४ । ७२ ॥

लुक्त्वात् । अति । अतः । अदन्ति ॥

2423. After the verb अद् 'to eat' and the rest, there is luk elision of the Vikarṇa ञ् (III. 1. 68).

Thus अद्+ञ्+ति=अति 'he eats'; हन्ति 'he kills'; द्वेष्टि 'he envies.' The Adadi verbs belong to this second conjugation. In this class of verbs, therefore, the terminations are added direct to the root.

लट् PERFECT.

	<i>Singular.</i>	<i>Dual.</i>	<i>Plural.</i>
Third Person.	कलित् ।	कलतः ।	कलन्ति ।
Second Person.	कलिसि ।	कलथः ।	कलन्तः ।
First Person.	कलामि ।	कलतुः ।	कलन्मः ॥

—:o:—

In forming the Perfect, the following sūtra applies.

—:o:—

अतो चरत् वा स्यान्निति । अथात् 'अमहन्'-(२३६३) इत्युपधातोः । तस्य चरिषि प्रति
 स्तानिबद्धभावनियेधात्तु चरत्तम् । 'आसिचसि'-(२४१०) इति वाच्यम् । अकतुः । अकुः । चरुः ।
 स्ताहावभावात्तानि नित्यमिदं । अचसिच । आह । आहतुः । इहात्यति-(२३८४) इति नित्यमिदं ।
 आसिच िकता । अतुत्यति ॥

2424. When लट् (Perfect) follows चरत् is optionally the substitute of अट्.

अथात् or आह 'he ate,' अकतुः or आहतुः 'they two ate,' अकुः or आकुः 'they all ate.' The word अकतुः is thus formed:—चस् + अतुस् = चस् + चस् + अतुस् (VI. 1. 8) = च + चस् + अतुस् (VII. 4. 60) = च + चस् + अतुः (VII. 4. 62) = अ + चस् + अतुस् (VIII. 4. 53) = अ + चस् + अतुस् = (VI. 4. 98) = अकतुः (VIII. 3. 60). The penultimate अ of अकतुस् is elided by S. 2363; this lopa being considered as not sthānivat for the purposes of the application of चरिषि, the च is changed to क by चरिच । See I. 1. 57. The क is changed to अ by S. 2410.

The Second Person Sing. is अचसिच the augment लट् is Nitya and not optional, because, ✓ Ghas being a Defective verb has no First Future (तात्.) See S. 2294 to 2296.

PERFECT.

	<i>Singular.</i>	<i>Dual.</i>	<i>Plural.</i>
Third Per.	अथात् ।	अकतुः ।	अकुः ।
Second Per.	अचसिच ।	अकथुः ।	अकः ।
First Per.	अथात् or अचस ।	अकितुः ।	अकित्मः ॥

—:o:—

Third Per.	आह ।	आहतुः ।	आहुः ।
Second Per.	आसिच । (The लट् is compulsory S. 2384).	आहतुः ।	आह ।
First Per.	आह ।	आसिच ।	आसित्मः ॥

लुट् I. FUTURE.

	<i>Singular.</i>	<i>Dual.</i>	<i>Plural.</i>
Third Person.	कता ।	कताहि ।	कताहः ।
Second Person.	कतासि ।	कताथः ।	कतास्यः ।
First Person.	कतामि ।	कतातुः ।	कतामः ॥

बुद् II. FUTURE.

Third Person.	अत्स्यति ।	अत्स्यतः ।	अत्स्यन्ति ।
Second Person.	अत्स्यसि ।	अत्स्यसः ।	अत्स्यथ ।
First Person.	अत्स्यामि ।	अत्स्यावः ।	अत्स्यामः ॥

• In the Imperative the following sūtra applies.

२४२५. बुक्लभ्यो द्वेधिः । इ । ष । १०१ ॥

द्वौर्ध्वलोभ्यश्च द्वेधिः स्यात् । अछि । अत्तात् । अत्तानि ॥

2425. After बु and after a consonant (with the exception of semi-vowels and nasals), चि is substituted for the Imperative affix छि, when the latter does not take the augment बद् ॥

Thus बद् + चि = बद् + चि = बद् + धि = अछि ॥

लोट IMPERATIVE.

	Sing.	Dual.	Plural.
Third Person.	अत्तु or अत्तात् ।	अत्ताम् ।	अत्तन्तु ।
Second Person.	अत्ति or "	अत्तम् ।	अत्त ।
First Person.	अत्तानि ।	अत्ताव ।	अत्तामः ।

—:o:—

Informing the Imperfect, the following sūtra applies.

२४२६ । आदः सर्वेषाम् । ष । इ । १०० ॥

आदः परस्याप्तसर्वधातुकाद्याहामः स्यात् सर्वमेतेन । आदत् । आताम् । आदन् । आदः । आतम् । आत । आदम् । आहु । आत्त । अत्ताम् । अत्ताम् । अत्तुः । अत्तात्ताम् । अत्तात्तुः ॥

2426. After बद् 'to eat', comes the augment आद् before a Sarvadhātuka affix consisting of a single consonant, according to the opinion of all grammarians.

As आदत् and आदः । Before a non-aprikta we have अत्ति, अत्तिव । The word सर्वेषाम् makes it a necessary rule and not optional, like the last Aṣṭādhyāyī rule VII, 3. 99,

अङ् । IMPERFECT.

	Sing.	Dual.	Plural.
Third Person.	आदत् ।	आताम् ।	आदन् ।
Second Person.	आदः ।	आतम् ।	आत ।
First Person.	आदम् ।	आहु ।	आत्त ।

लिट् । POTENTIAL.

Third Person.	अद्यात् ।	अद्याताम् ।	अद्युः ।
Second Person.	अद्या ।	अद्यातम् ।	अद्यात ।
First Person.	अद्याम् ।	अद्याव ।	अद्यामः ।

आशीर्षिङ् । BENEDICTIVE.

Third Person.	अद्यात् ।	अद्याताम् ।	अद्यातुः ।
---------------	-----------	-------------	------------

In forming the 2nd Pers. Singular, the following sūtra applies:—

२४३० । अघ्यासाख्य । ३ । ३ । ५५ ।

अघ्यासाख्यस्य हनेर्हस्य कुत्वं स्यात् । अघनिघ-अघन्य । हन्ता । 'अघनेः' (२३२५) हतीद् । हनिष्यति । हन्तु । हन्तात् । हन्तु ।

2430. A Guttural is substituted for the ह in हन् after a reduplication also.

NOTE:—As जिघांक्षति, अघ्नयते, अघ्नं अघान् । The rule applies when such an affix follows which causes the reduplication of the stem (angā) हन्, therefore not in हननीयितुमिच्छति — जिह्वननीयति ।

Thus we get अघनिघ or अघन्य ।

NOTE:—Although this sūtra could apply to the third person singular as well, yet VII-3-54 alone has been mentioned simply because it is autarāgn.

लिट्, PERFECT

	sing.	Dual.	Plural.
Third Person.	अघान् ।	अघतुः ।	अघः ।
Second Person.	अघनिघ or अघन्य ।	अघतुः ।	अघ ।
First Person.	अघान् or अघन ।	अघिव ।	अघिम ।

लुट् I. FUTURE.

Third Person.	हन्ता ।	हन्तारी ।	हन्तारः ।
Second Person.	हन्तासि ।	हन्तास्वः ।	हन्तास्व ।
First Person.	हन्तामि ।	हन्तास्वः ।	हन्तास्वः ।

लुट् II. FUTURE (before स्य the augment हद् comes by VII-2-70 S. 2366.)

Third Per.	हनिष्यति ।	हनिष्यतः ।	हनिष्यन्ति ।
Second Per.	हनिष्यसि ।	हनिष्यस्वः ।	हनिष्यथ ।
First Per.	हनिष्यामि ।	हनिष्यावः ।	हनिष्यामः ।

In forming the Imperative 2nd Per. Sing. the following applies:—

२४३१ । हनेर्हः । १६ ४ ३६ ।

ही परे । आभीयतया अघ्यासिक्ताख्येर्न कुक् । अहि । हनानि । हन्ताव । हन्ताम । अहन् । अहन्ताम् । अघन् । अघनम् ।

2431. अ is substituted for हन् before हि ।

Thus अहि अहन् ।

This अ substitute of हन् is ordained by VI-4-36, a rule belonging to the Ā. bhiya section (asiddha vat atābhāt VI. 4. 22.S. 2193); therefore it is considered asiddha or not to have taken effect for the purposes of the elision of हि । For had अ been considered as valid, then हि would have been elided by VI-4-105 S. 2202.

Thus the Conjugation of हन् in the Imperative is:—

IMPERATIVE.

	<i>Sing.</i>	<i>Dual.</i>	<i>Plural.</i>
Third Person.	हन्तु or हताम् ।	हताम् ।	हन्तु ।
Second Person.	अहि ।	हन्तम् ।	हन्त ।
First Person.	हन्मि ।	हन्वाच ।	हन्माम् ॥

* In conjugating हन् in लङ् ; the Third Person Sing is thus formed ह + हन् + त् = ह + हन् + ० = हन्तु the letter न् being elided by VI-1-68. Thus we conjugate the root :—

IMPERFECT.

	<i>Sing.</i>	<i>Dual.</i>	<i>Plural.</i>
Third Person.	अहन् ।	अहताम् ।	अहन्तु ।
Second Person.	अहन् ।	अहन्तम् ।	अहन्त ।
First Person.	अहमम् ।	अहन्वाच ।	अहन्माम् ॥

—:0:—

लिट्, POTENTIAL.

	<i>Sing.</i>	<i>Dual.</i>	<i>Plural.</i>
Third Person.	हन््यात् ।	हन््याताम् ।	हन््युः ।
Second Person.	हन्याः ।	हन््यातम् ।	हन््यात ।
First Person.	हन््याम् ।	हन््याच ।	हन््याम ।

—:0:—

In the Benedictive वध replaces हन् by the following sūtras.

२४३२ । आर्द्धधातुके । २ । ४ । ३५ ।

वत्पथिह्रस्व ।

2432. The clause 'when the affix is ardha-dātuka' is understood in the following aphorisms up to the aphorism 58 of the fourth chapter of the second Book of Pāṇini.

२४३३ । हनो वध लिङि । २ । ४ । ४२ ।

2433. वध is the substitute of हन् 'to kill' when the ārdhadātuka लिङ् (Benedictive) follows.

२४३४ । लुङि च । २ । ४ । ४३ ।

वधादेशोऽनुनासिकः । 'आर्धधातुके' (२४००) इति विवक्ष्यमस्मी । तेनार्धधातुकेऽपदेशोऽकारान्त-लङात् 'हनो लोपः' (२४०८) । वध्यात् । वध्याताम् । 'आर्धधातुके' किम् । विध्यादेशो हन्त्यात् 'हन्तेः' (२४६) इति सत्यम् । प्रहव्यात् । अवधीत् ।

अथ सत्यारः स्वरितेतः । 'द्विव ३ करोति' । द्विष्टि-द्विष्टे । द्वेष्टा । द्वेष्टा । द्वेष्टवति-द्वेष्टवते । द्वेष्टु-द्विष्टात् । द्विष्टि । द्वेष्टाणि । द्वेष्टे । द्वेष्टावहे । अहेद् ।

2434. And when लुङ् (Aorist) follows वध is the substitute of हन् ॥

The substitute is *vadha* ending with an व् । Thus वध्यात् 'may he kill' वध्याताम् 'may they two kill,' वध्यातुः 'may they all kill.'

As the substitute वध ends in short व्, this व् is elided by S. 2308 because वध ends in an व्, at the time when the ārdhadātuka affix is taught. This elision being like the original (Sihānīyat I, 1, 56), in forming the Aorist लुङ्, we

have अद्य + ० + ईत् = अद्यधीत् । Here zero being āthānivat prevents the vṛiddhi of अ of अ् which otherwise would have taken place by VII. 2. 7.

Note:—अद्यधीत् 'he killed,' अद्यधीष्टात् 'they all killed.' The division of this aphorism from the last sūtra (yoga-vivāga) indicates that the next 'Ashtādhyāyī' rule II. 4. 44 applies to the Aorist only and not to the Benedictive as well. There is no option in the Benedictive Atmanepada.

The word कार्यधातुः in S. 2432 is in the 7th case ; the force of this case affix here is not that given in I. 1. 66. 2. c. the sūtra does not mean 'when an ārdhadhātuka affix follows.' But the 7th case has the force of indicating the subject (विषय) the meaning of the sūtra being 'when the subject is an ārdhadhātuka affix.' The result of this explanation is, that the various substitutions enjoined hereafter, should be made first, and then the respective affixes should be applied. Thus whenever we want to affix any ārdhadhātuka-affix to अस् 'to be,' we must first substitute भू for it, and then take the proper ārdhadhātuka affix which would come with regard to भू. Thus we can apply अत् to भू by rule III. 1. 97. which says 'after verbs ending in vowels अत् is applied.' But this affix could never have been applied to अस्, which ends in a consonant. Thus we have मयम्. So the substitution does not depend upon any particular affix, but ārdhadhātuka affixes as a class.

Or to take the example of वध । This vadha ends with व and is the substitute of हन् which ends with a consonant. But to वध will be applied all those rules which can apply to a root ending with a vowel, when an ārdhadhātuka affix is to be added. Thus अतः लोपः of 2308 will apply to this final व of वध and cause its elision. Thus वध्यात्, वध्यास्ताम् ।

Why do we say 'when an ārdhadhātuka affix is to be added' ? There will be no वध substitution before the sārvaadhātuka affixes, such as the Potential &c. Thus the Potentiāli is हन्यात् । The न is changed to य before an alterant letter. See S. 359. As वधययात् । The aorist is अद्यधीत् ॥

Pre. हन्ति । हतः । ग्रन्ति । हंसि । हवः । हव । हन्ति । हन्वः । हन्मः । Per. अद्याव । अद्यतुः । अद्यः । अद्यनिच or अद्यन्व । अद्यतुः । अद्य । अद्यान । or अद्यन । अद्यिच । अद्यिम । I Fut. हन्ता । II Fut. हन्तिष्यति । Imperative हन्तु or हतात् । हताम् । हन्तु । अहि हन्तम् । हत । हन्तानि । हन्ताव । हन्ताम् । Imper. अहन् । अहताम् । अहम् । अहन् । अहताम् । अहन्तम् । अहन्व । अहन्म । Poten. हन्यात् । हन्याताम् । हन्तुः । हन्वाः । हन्वाताम् । हन्वन्त । हन्वाम् । हन्वाव । हन्वाम् । Bene. वध्यात् । वध्यास्ताम् । वध्यातुः । वध्याः । वध्यास्ताम् । वध्यास्त । वध्यास्तम् । वध्यास्व । वध्यास्त । Aorist. अद्यधीत् । अद्यधीष्टात् । अद्यधिषुः । अद्यधीः । अद्यधिष्टम् । अद्यधिष्ट । अद्यधिषम् । अद्यधिष्ट । अद्यधिषम् । Cond. अद्यधिष्यत् ।

With the upasarga आ, the root is ātmanepadi. Thus:—

Pre. आहते । आहते । आहते । आहते । आहते । आहते । आहते । आहन्वहे । आहन्वहे । Per. आहन्ते । आहन्ते । आहन्ते । आहन्ते । आहन्ते । आहन्ते । आहन्ते । आहन्ते । Imperative, आहताम् । आहताम् । आहते । आहते । II Fut. आहन्तिष्यते । आहन्तिष्यते । आहन्तिष्यते । Poten. आह्यात् । आह्याताम् । आह्यातुः । आह्याः । आह्यास्ताम् । आह्यास्त । आह्यास्तम् । Aorist. आहधिष्ट or आहधिषताम् । आहधिष्टाः । आहधिष्टाः । आहधिष्टाः । Cond. आहधिष्यत् ।

चिञिङ् । चिञिङ्चिङ् । चिञिङ्चिङ्चिङ् । चिञिङ्चिङ्चिङ् । I Fut चेडा । चेडाचे । II Fut चेरवते ।
Imper : चेडाञ् । चिञाताम् । चिञताम् । चोक्ष् । चिञायां । चोक्षम् । चेष्टि । चेष्टाचष्टि । चेष्टा
चष्टि । Imper : चोक्षीड् । चिञिङ्चिङ्ताम् । चोक्षीडत । चोक्षीडा । चिञिङ्चिङ्चायां । चोक्षीड्चम् । चिञिङ्चिङ् ।
चिञिङ्चिङ्चिङ् । चिञिङ्चिङ्चिङ् । Pten चिञोत । चिञोचाः । चिञोच । Benedi : चिञोच । Aorist चिञि-
ङ्चत Or चोक्षीड । चिञिङ्चिङ्ताम् । चिञिङ्चत । चिञिङ्चयाः Or चोक्षीडाः । चिञिङ्चिङ्चाम् ।
चिञिङ्चिङ्चम् Or चोक्षीडम् । चिञिङ्च । चिञिङ्चोचिङ् Or चिञिङ्चिङ्चिङ् Coudi चोक्षेचत ।

✓ चिञिङ् च व्यञ्जनायां वाचि ।

1. ✓ Chakshin व्यञ्जनायां वाचि । 'to speak articulately.' This root also means to see, as चिञोचो चोचामिचष्टे चोचामिः । The letter च् in चिञिङ् is indicatory of the fact that the affix युञ् is added to the root by III 2. 149 S. 3129 : which would not have been the case had the root not contained this anudatta च् । Thus चिञिङ्चिङ्चः चोक्षम् ॥

This च् though indicatory, does not cause the insertion of the nasal युञ् because we have explained the word चिञिङ्चः by चोक्षीडतः in the sūtra VII. 1. 58. S. 2262 because the word चोक्षः is understood here from the preceding Aṣṭādhyāyī sūtra 'goh padānte' VII. 1. 57. S. 3574. So that only those roots are चिञिङ्च for the purposes of युञ् augment, which contain the च् as their Final. The च् in चिञिङ्च is not final and so the root is not चिञिङ्च for the purposes of that sūtra.

What is the use of the letter च् when the root is already *ubhayapadi* ?
Ans. The च् indicates by implication the existence of the following maxim :—

The *ātmanepada* which is caused by an *anudatteta* letter, is *anītya* Thus the Present Participle form च्छावन् is valid ; as in the example च्छावन् निजोचोचामि । &c. Here च्छाव is used as *parasmaipadi* though ordinarily it is *ātmanepadi* because the root च्छावो has *anudatta* long च् as indicatory. See Bhvādi No. I. 516.

Thus we have चष्टे (the च् is elided be च्छाः VIII. 2. 29. S. 380). च्छाते &c. In forming the Perfect, the following two sūtras apply: which are governed by the *anuvritti* of *Ārdhadhātuka* of the rule 2377.

✓ २४३६ । चक्षिङ् च्छाञ् । २ । ४ । ५४ ॥

2436. च्छाञ् is the substitute of चक्षिङ् 'to perceive, to tell, when any *Ārdhadhātuka* affix is to be applied.

२४३७ । च्छा लिटि । २ । ४ । ५५ ॥

* च्छा भावे च्छादिरयमोदेष्टः । चक्षिङ्छावचि 'चक्ष्य वे च' इति स्थितम् । चिञ्छावचिङ्चम् ॥ चक्षी-चक्ष्ये-चक्षी-चक्ष्ये । * चोचो द्वितीया- * इति तु न चत्वंलोपिङ्गतात् । चक्षते च्छाता-चक्षता । च्छात्यति-च्छात्यते । च्छात्यति-च्छात्यते । चक्षट् । चक्षीत । च्छावात्-चक्ष वात् । चक्षेवात् ।

2437. च्छाञ् is optionally the substitute of चक्षिङ् when लिट् (Perfect) follows.

In the *Mahābhāṣya* the substitute begins with च्छा Kā. The च् is changed to च optionally by the *vārtika* च्छा वे च । This *vārtika* he reads in the section of *asiddha*. As the substitute has an indicatory च् it is conjugated in both *padas*. Thus the perfect is चक्षी or चक्ष्ये । or चक्ष्वो or चक्ष्वे ॥

Ikti: The substitute क्वाञ् does not take place when the meaning is 'exclusion,' as वृत्तवर्जित &c.

Note:—The following from Mādhaviya Dhātuvrittī will make this clear. In the Mahābhāṣya the author has given the *two* substitutes क्वाञ् and क्वाञ् first, and then he, in the alternative, gives *one* substitute क्वाञ् which includes both क्वाञ् and क्वाञ्, for it can assume both these forms. For क्वाञ् becomes क्वाञ् by the वृत्त rule (VIII. 4, 55. S. 121). And क्वाञ् also becomes क्वाञ् by the operation of a vārtika which changes the व् into व्, and this व् is considered asiddha when a prior rule is to be applied, because that Vārtika is read in the section of asiddhas, just after the व् change rules.

The necessity of taking the substitute to be क्वाञ् will be manifest from the following considerations:—

(a) In forming an abstract noun from सुप्रकृतः, such as सुप्रकृतस्य भावः=सौप्रकृतम्. This is formed by प्रत्य affix V. 1. 124. S. 1788. But if क्वा be considered to have a penultimate व् (as in fact it has, but which under the above rule we consider as व्) then the affix would have been वृत् by V. 1. 132. S. 1797: and the form ought to have been सौप्रकृतकम्. But we never have this form: because V. 1. 132. S. 1797: does not apply, as the existence of व् in क्वा is ignored by it and to it, it is व्. This is summed up in the vārtika: प्रयोगेन सौप्रकृते वृत् विधिः।

(b) Similarly पुंसः क्तानं=पुंक्तानम्. Here the क् of पुंस being elided as the final of a conjunct consonant (VIII. 2. 23. S. 54): we have पुम्+क्तानम्. Now by the vārtika under S. 139, the क् of पुम् would be changed to क्, because क्वा begins with क्वा a letter of क्वा pratyāhāra, and is followed by व् a letter of वम् pratyāhāra and so S. 139 ought to apply. The form ought to be पुंक्तानम्. But this is not so, because the व् in क्वा is considered asiddha and so क्वा is not followed by a letter of वम् pratyāhāra; and so the condition for the application of S. 139 does not exist. This is summed up by the vārtika क्विधिः पुंक्तानम्।

(c) Similarly क्विधये. We get this form thus: क्वा + वृत् + ध्वे = क्वा + व् + ध्वे. Here व् a letter of क्वा pratyāhāra is followed by वृत्, and therefore VIII. 3. 79. S. 2325 requires the व् to be changed to क्. But this is not done, because व् is asiddha, and so there is no letter of क्वा pratyāhāra in क्वा, and so VIII. 3. 79 S. 2325 does not apply.

(d) Similarly नमः क्ताने. Here the visarga is followed by क्वा a letter of क्वा pratyāhāra; and the क् itself is followed by व् (for व् is क्वा), a letter of वम् pratyāhāra, and so VIII. 3. 35. S. 150 applies, and the visarga remains unchanged. But, if the substitute were not क्वाञ्, then क्वा being followed by व् would have brought in the application of VIII. 3. 37 S. 142, and the visarga would be changed to क्वा jihvāmūliya. But this is not so. This is summed up in the vārtika:—संस्थानम् नमः क्ताने. Samsthāna means the jihvāmūliya change.

(e) Similarly the Nisṭhā is क्तानम् with न्. Had the व् been really व् and not व् in disguise, then the root क्वा would be a क्वा or semi-vowel having root, and VIII. 2. 43. S. 3017 would apply, and न् would be changed to क्. This is

summed up by the vārtika निष्ठा नक्षत्राख्याते । The prohibition of VIII. 3 57-8. 3040, does not apply to this क्वा but to no. 39 क्वा ।

(f) Similarly पञ्चोच्चारणम् । Here न is not changed to ञ, though between the र of पञ्च and न, there are only चद् pratyāhara letters ण, ञ, ण, ञ, and नु letter ञ; and so the Sutra VIII. 4. 2. S. 197 read with VIII. 4. 29. S. 2835 would have applied. But ण of क्वा is not considered an चद् letter as it is ण; and therefore that sūtra does not apply. This is summed up in the vārtika: स्वर्त्वे प्रयोगान्ने ।

Pre. चट् । चडाते । चडते । चडुद्वे । Per. चचसे । चचडाते । चचडिरे । चचडिधे । चचडिध्वे । चचसे । चचडिचसे । Impera. चडात् । चडाताम् । चङ् । चडाचाम् । चडुद्वन् । चडे । Imper. चचड । चचडाताम् । चचडत । चचडाः । चचडुद्वन् । चचडि । चचडुद्वि । Poten. चडीत । चडीयाताम् । चडीरन् । चडीयाः । चडीयाच । चडीध्वम् । चडीय ।

Nouns. निचडयः । चडहाः । चडुः । चडव्यः चडीनीयः ।

7 (b) ✓ Khyān to speak, Parasmai. Per. चखी । चखतुः । चख्युः । चखिव or चखाच । चख्युः । चखे । चखी । चखिव । II Fut. ख्याता । ख्यातासि । ख्यातास्मि । II Fut. ख्यास्यति । Bene. ख्येयात् or ख्यायात् । ख्येयास्ताम् or ख्यायास्ताम् । ख्येयासुः । ख्येयाः or ख्यायाः । ख्येयास्ताम् । ख्येयासम् । or ख्यायासम् । Aoriat. चखन् । चख्याताम् । चखन् । चख्यः । चख्यम् । चख्यात । Cond. चख्यास्यत् ।

Pass. ख्यायते । Aor. चख्यायि or चख्यत । Dual. चख्येतुम् । Caus. ख्यायवति । Aor. चखिव्यत । Desider. चिख्यासति । Inten. चाख्यायते ।

Nouns. सुप्रख्याः प्रख्यानः आख्यायम् ।

7 (c) ✓ Khyān. Atm. Per. चख्ये । चख्याते । चखिरे । चखिधे । चखाधे । चखिध्वे । चख्ये । चखिवधे । चखिवध्वे । I Fut. ख्याता or ख्यायिता । ख्यातासे । ख्याताधे । II fut. ख्यास्यते or ख्यायिष्यते । Bene. ख्यासीष्ट । ख्यासीयास्ता । ख्यासीष्टाः । ख्यासीध्वम् । ख्यासीय । Aoriat. चखयत् । चखयेताम् । चखयन् । चखयथाः । चखयध्वम् । चखये । चखयाचहि । Condi. चखयाः स्वत or चखयाविष्यत । Desi. चिखयासते ।

7 (d) Kśān to speak. Per. चक्षी । चक्षतुः । चक्ष्युः । चक्षिव । चक्षाच । चक्ष्युः । चक्ष । चक्ष्ये । चक्षिव । चक्षिम । I Fut. क्षाता । क्षातासि । क्षातास्मि । Bene. क्षायात् । or क्षयेयात् । Aoriat. चक्ष्यासीत् । चक्ष्यासीष्टम् । चक्ष्यासिम् । चक्ष्यासीध्वम् । Condi. चक्ष्यास्यत् । Passive. क्षायते । Aor. चक्ष्यायि or चक्ष्यायिष्यत् or चक्ष्यासत । Dual. चक्ष्यायिताम् or चक्ष्यासताम् । Causa. क्षायवति । Aor. चक्षिव्यत । Desi. चिक्ष्यासति । Inten. चाक्षायते । Adj. चक्ष्येयम् ।

Per. चक्ष्ये । चक्ष्याते । चक्षिरे । चक्षिधे । चक्षाधे । चक्षिध्वे । चक्ष्ये । चक्षिवधे । I Fut. क्षाता । क्षातासे । क्षाताधे । II Fut. क्षास्यते । क्षास्यसे । क्षास्ये । Bene. क्षासीष्ट । क्षासीयास्ताम् । Aoriat. चक्ष्यास । चक्ष्यासताम् । चक्ष्यासत । चक्ष्यास्य । Condi. चक्ष्यास्यत । चिक्ष्यासते ।

Sub-section IV. The roots upto ✓prichi are anudātṭeta.

इर ८ गति कम्पनेव ॥

8 ✓ Ir a to go. 2. to agitate. Pre. ईरते । ईराते । ईरते । ईर्ये । ईराधे । ईरे । Per. ईराचसे । Some give the form ईरिरे । I Fut. ईरिता । ईरितासे । ईरिताधे । II Fut. ईरिष्यते । ईरिष्यसे । ईरिष्ये । Imper. ईरताम् । ईर्य । ईर्यम् । ईरे । Imper. ईरत । ईराताम् । ईरत । ईराः । ईरि । ईरिहि । Poten. ईरीत । ईरीयाताम् । ईरीयाः । ईरीय । Bene. ईरीसीष्ट । ईरीसीयास्ताम् । ईरीसीष्टाः । ईरीसीध्वम् । or ईरिष्यद्भ्यम् । Aoriat. ईरिष्ट । ईरिष्यताम् । ईरिष्यतः । ईरिष्य

आम् । or वेरिक्कम् । वेरिक्कि । वेरिक्कन्ति । Pass. ईरन्ते । Caus. ईरयति । ईरयते । Aor. आ ईराम् । ईरितम् । Desl. ईरिरिक्ते । Nouns: ईरकमीरः; इमीरकः; and ईमः

ईद ८ स्तुते ३

91 ✓ Id. to praise. Now we take up the conjugation of ईद to praise. Thus ईद + ते = ईदते । ईद + से = Now applies the following two sūtras:—

२४३८ । ईयः सि । ७ । २ । ७७ ।

2439. The savyadhātuka affix से (the ending of the second Person Present and Imperative Atmanepada) gets the augment इद after ईद (Ad. 9)

NOTE:—As ईदिये and ईदियम् + से becomes इद by III. 4. 91 and 80. The से is exhibited in the sūtra without any case ending.

२४४० । ईदजनोर्ध्वे च । ७ । २ । ७८ ।

ईदीदजनं 'जे' 'ध्वे' शब्दयोः सार्वधातुकोऽपि इदं स्यात् । योगविभागो वैशिष्ट्यार्थः । ईदिये । ईदियम् । + एकदेशसिक्तस्यान्यत्वात् + । ईदियः । ईदियम् । + विकृतिवशत्वेन प्रकृतेर-अध्यात् + । ईदियम् । ईय १० ऐयवर्गे । ईदते । ईदिये । ईदियम् । 'आत् ११ उपवेष्टने' । आत्ते 'द्विवादाद्यत्' (२४२४) । आत्ताचत्ते । आत्तम् । आत्तम् । आत्तिष्ठ । 'आत्तात् १२ इच्छायात्' । आत्तात्ते । आत्तात्तात्ते । आत्तपूर्वत्वं प्राप्यकम् । तेन 'नमोवाकं प्रशस्तये' इति सिद्धम् । 'वत् १३ आत्तात्ते' । वत्ते । वत्तम् । वत्तम् । वत्तम् । वत्तिता । 'कत् १४ गतिशान्तयोः' कत्ते । कत्तात्ते । कत्तम् । 'अधमनिदित् इत्येके' । कत्ते । तात्तव्यान्तोऽप्यानिदित् । कत्ते कत्तात्ते कत्ते । कत्तव्ये । 'शित् १५ चुम्बने' । निस्ते । तत्तव्यान्तोऽयम् । आभरककारस्तु तात्तव्यान्त इति कथाम् । 'शित् १६ चुम्बे' । निस्ते । निस्ते निस्तिता । 'शित् १७ अत्यन्ते शब्दे' । शित्ते । 'पिज् १८ वर्धे' । 'वर्धने इत्येके' । वर्धयते इत्ये । 'अव्यये' इत्यपरे । 'अव्यये शब्दे' इतीतरे । पिज्ते 'वृज् १९ इत्येके' । वृज्ते । 'वृज् १९ वर्जने' । वर्जयते इत्ये । ईदित् । इत्ते । इत्तात्ते । इत्ते । 'इदित् इत्येके' । इदित्ते । 'वृज् २० वर्धने' । इत्ते ।

'वृज् २१ प्राणिगर्भविमोचने' । इत्ते । इत्तव्ये । ईता-इतिता । 'भूभुजोः' (२२२४) इति भूभुजविधेः । इत्ते । इतिदीद । इतिदीद-इतिदीद । 'श्री २२ स्वप्ने' ।

2440. The savyadhātuka affix से and ध्वे, (the endings of the Present and the Imperative Atmanepadi) get the augment इद after the roots ईद (Ad. 9) and जनम्

NOTE:—Thus ईदिये, ईदियम्, ईदिये, ईदियम्, जनिये, जनियम् । The root जनी (IV. 41) is taken here. The Vikarṇa इदम् has been elided in this case, as a Vedic irregularity, and so also there is not elision of the penultimate

This sūtra could well have been included in the last. The making of it a separate sūtra is a mere amplification and a variety. Thus ईद + से = ईदिये । ईदियम् । The affix इद will come before the स्व of the Imperative also: for though स्व is not strictly speaking से and these rules do not strictly apply to स्व, yet they would apply on the maxim "a form modified in a portion of it is not different from the original." So से and स्व ध्वे and अध्वे are one and the same, as ईदिये and ईदियम् । By using the word विकर्त in the above vārtika, the original affix अध्वम् (prakṛiti) is not to be taken. Therefore we have ईदियम् in इद where no augment इद is added, in other words when ध्वे is changed to अध्वम् by III. ४. 91 S. 2252 this अध्वम् is

13 ✓ vas a To wear, to put on.

Pre. वस्ते । वसते । वसते । वस्ते । वसाये । वस्ये । वसे । वस्यते । वसन्ते । Per. वसते । वससाते । वससिरे । वससिरे । वससाये । वससिध्वे । वससे । वससिध्वे । वससिमहे । I. Fut. वसिता । Impera. वसताम् । वसताम् । वसताम् । वसस्व । वसांशो । वस्यम् । वसे । वसावहे । वसामहे । Imper. वसस्व । वससाताम् । वससत । वससाः । वससांशो । वसस्यम् । वससि । वसस्यसि । वसस्यसि । Aorist. वससिष्ट । वससिषाताम् । वससिषत । वससिष्टाः । वससिषां । वससिषद्दम् । वससिषि । वससिष्यसि । वससिष्यसि । Causa. वासयति । Desider. वससिष्यते । Inten. वावस्यते । yañ luk. वावस्यति or वावसि ।

Nouns: वसन् । वसन् । वासः । वसः । Past. Part. वसितं । Gerund. वसित्वा ।

कसि १४ गतिशासनयोः

14 ✓ Kas i To go, to destroy. Some read this root without इ, so that no nasal is added as कस्ते । The root has also final च without nasal, as कष्टे ।

Pre. कस्ते । कसते । कसते । कस्ते or कस्ते । कस्ये । Per. कसते । कससिध्वे । कससिध्वे । कससिध्वे । Fut. कसिता । II Fut. कसिष्यते । Impera. कसताम् । कस्य । कस्यम् । कसे । Imper. कसस्व । कससाः । कससि । Poten. कसीत । कसीयाः । कसीय । Benedic. कसिष्येष्ट । Aorist. कससिष्ट । कससिष्टाः । कससिषि । Caus. कसयति । Aor. कसकसत् । Desidera. कससिष्यते । Inten. कसस्यते । yañ luk. कससिषति or कससि । Imperfect. कसकम् ।

14a ✓ Kasa, Pre, कस्ते । कसते । कसते ।

14b ✓ Kaśa.

Pre. कष्टे । कसते । कसते । कसे । कसाये । कद्दुत्ते । कये । कस्यते । कस्यते । Per. कसते । कससिध्वे । कससिध्वे । I Fut. कसिता । II Fut. कसिष्यते । Impera. कसताम् । कसताम् । कस्य । कसायाः । कद्दुत्तम् । कये । कसावहे । कसामहे । Imper. कसस्व । कससाताम् । कससत । कससाः । कससांशो । कसस्यम् । कससि । कसस्यसि । कसस्यसि । Poten. कसीत । कसीयाः । कसीय । Benedic. कसिष्येष्ट । Aorist. कससिष्ट । कससिषाताम् । कससिषत । कससिष्टाः । कससिषां । कससिषद्दम् । कससिषि । कससिष्यसि । कससिष्यसि । Causa. कासयति । Aor. कसकसत् । Desidera. कससिष्यते । Inten. कासयते । yañluk. कसस्यति or कासिष्ट ।

Nouns: —कसा । कस्यम् । प्रतिष्ठाः ।

पिसि १५ चुम्बने

15 ✓ pisi to kiss. The final स is dental. The author of Ābharaya mistook it to be a palatal ending निष् । Pre. पिसि । Per. पिसि । I Fut. पिसिता ।

पिजि १६ शुद्धे

16 ✓ piḥi to wash. The root is सेद् । The juhotyādi ✓ piḥi is auṭ.

Pre. पिज्जते । पिज्जते । पिज्जते । Per. पिज्जते । पिज्जते । I Fut. पिज्जिता । II Fut. पिज्जिष्यते । Imper. पिज्जताम् । Imper. पिज्जस्व । Poten. पिज्जोत । Benedic. पिज्जिष्येष्ट । Aorist. पिज्जिष्येष्ट । Caus. पिज्जयति । पिज्जयते । Aor. पिज्जिष्यत् । Desi. पिज्जिष्यत । Inten. पिज्जयते । Yañ luk. पिज्जयति or पिज्जति ।

पिजि १७ अघ्नयेत्यर्थे ।

17✓ *śiji* to tiinkle, rattle, to roar.

Present. शिङ्गते । Perfect. शिङ्गिजे । I Future. शिङ्गिता । Nouns. शिङ्गः । शिङ्गिनी ।

पिङ्गि १८ वरी

18✓ *piji* to tinge, dye, to color. According to Śākāṭyāna it means 'to uoh.' Sīnmatā says it has both those meanings. Kāśyapa says it means 'to join arts.' He also says it means to utter inarticulate sound. According to Maitreya the root is *piji*, as पङ्क्ति ।

Present. पिङ्गते । Perfect. पिङ्गिजे । I Future पिङ्गिता । Nouns पिङ्गः । पिङ्गारः । पिङ्गलः । पिङ्गव्यम् ।

वृजि १९ वर्जने

19✓ *vrji* to avoid, shun, abandon. The root begins with the deuto-labial *v*, and has an indicatory long ई. Ātroya and Durga read it as having an indicatory short ए ।

Pre. वर्जते or वृजते । वर्जान्ते or वृजान्ते । वर्जयते । वर्जो or वृजो । वर्गध्वे । वर्ज्ये । Per. वर्ज्ये or वृज्ये । वर्जयिजे । वर्जयिष्ये । I Fut. वर्जिता or वृजिता । II Fut. वर्जिष्यते or वृजिष्यते । Impera. वर्जाम् । वृजाम् । वर्ज । वर्जो । वर्जयिष्ये । Imper. अवृज् or अवृज् । अवृज्याः । अवृजि । Potent. वर्जोत or वृजोत वर्जोषाः । वर्जोष । Bonedio. वर्जिष्ये or वृजिष्ये । Aorist. अवर्जिष्ये or अवृजिष्ये । अवर्जिष्याः । अवर्जिष्वि । Condi. अवर्जिष्यत । Pass. वर्जयते । Causa. वर्जयति, वर्जयते । Aor. अवर्जयते or अवृजयते । ✓ *vrji* वर्जयति । Aor. अवर्जयते । Desider. विवर्जयते or विवृजयते । Intens. वरीवृजयते । Yānluk. वर्जति or वरीवर्जति or वरिवर्जति । ✓ *vrji*. वरीवृजयते । वरीवृजति ।

Nouns:—वर्गः । वर्गीयः । वर्जनम् । Past Part. वर्जतः । वर्जवान् । Gerund वर्जित्वा । Infini वर्जितुम् । Adj. वर्जितव्यं । वर्जनीयं । वर्ज्यम् ।

पृची २० संपर्चने

20✓ *prichi* to come in contact with. It has an indicatory long ई. According to Durga, Kāśyapa, Māndī and Dhanapāla the root has an indicatory short ए । According to Kauśika the root is पृचि । Present. पृच्छे ।

वृद्ध २१ प्राणि गर्भे विमोचने ।

सोता-सविता । 'भूसुतोः' (२२२४) इति गुणनिषेधः । सुते । सविषीष्ट । असविष्ट-असीष्ट ।

21✓ *Shu* to bring forth, to beget; to give birth to.

Present. सुते । सुवाते । सुयते । सुषे । सुष्ये । सुवे । सुवसे । सुमसे । Perfect. सुषुवे । सुषुवाते । सुषुविषे । सुषुविष्टे or सुषे । सुषुविष्ये । I Future. सोता । सविता । II Future सोष्यते, सविष्यते । Imperative. सूताम् । सुवाताम् । सुष्य । सुवे । (The आद् being पित् is not कृत् and so it ought to have caused Guṇa. But the Guṇa is prevented by VII. 3. 88 S. 2224). Imperfect. असूत । असुवाताम् । असूषाः । असूष्यम् । असुवि । असुविष्ट-Potential सुवीत । सुवीयाताम् । सुवीषाः । सुवीष । Benedictive सोषीष्ट, सविषीष्ट । सविषी-याताम्, सोषीयाताम् । सविषीरन् or सोषीरन् । सविषीष्टाः or सोषीष्टाः । सविषीष्यम् or सोषीष्यम् । सविषीष्य or सोषीष्य । Aorist. असुविष्ट, असोष्ट । असविषाताम् or असोष्यताम् सविष्टाः or असोष्टाः । असविष्यम् or द्रवम् or असोद्व्यम् । असविषि or असोषि । असविष्यति

Conditional प्रबोध्यत, चरविध्यत. Passive, भूयते. Aor. चर्यावीत् or चर्याव् or चरविध्यत् or चर्याव्यत् or चर्येद्यत्. Causative. शास्वयत, Aor. अशूषयत्. Desiderative. शृण्वते. Intensive होषुषते. Yān luk होषुषीत् or होषुषि. कृतवन्. कृत्वा. Nouns:—कृत्तु, कृतिः, कृतज्ञा. कृष्टः. प्रयः. कृतः. प्रभवः, कृपतिः, विप्रतिः, निप्रतिः, दुःप्रतिः.

पृष्ठ २२ स्वप्ने

22 ✓ śin to sleep. In conjugating this root the following sūtra applies.

२४४१ । शीङः सार्वधातुके गुणः । ७ । ४ । २१ ।

‘कृति च’ (२२१७) इत्यस्यापवादः । शीते । श्रयाते ।

2441. For the vowel of अ there is substituted guṇa, when a Sarvadhātuka affix follows.

This is an exception to S. 2217. As घेते, जयाते ॥

NOTE:—But **विभजे** before the **ārdhadhātuka** affix (III. 4, 115). Though these **sārvadhātuka** affixes were **हित्** (I. 2. 4. S. 2234) and would not have caused **guṇa** (I. 5. S. 2217), they do so by virtue of the present **sūtra**. The word **विभजे** is read **वि** the **sūtra** with the **anubandha** **व** in order to indicate that the rule does not apply to **यङ्** **भुज्** as **येषीतः**, **येषयित**. In forming the plural the following rule applies.

२४४२ । श्रीकृो वट । ७ । १ । ६ ।

श्रीः परस्य भादेअस्यातो बहागमः स्वात् । शेरते । शेवे । शेध्वे । शेये । शेवसे । शिशवे
प्रयिता । अश्रियिष्ठ ।

2442. The क्त substitute of क्, gets the augment इद्, after the root क्ति ॥

Thus ચેરતે, ચેરતામ, જયેરત ॥

Note:—The augment र is added at the beginning of the affix, making अत्-रत् ॥ Had this र been an augment of अ , then like the आद् augment in अवाप्ते , it would have intervened between the ञी and अ , and अ not immediately following a non- अ stem, अत् would not have been substituted for अ at all. Therefore उद् is made the augment of the substitute अत् , and not of अ ॥ The root ञी is read in the sūtra with its anubandha ङ् , in order to indicate, that there is no उद् augment when there is elision of the Intensive affix उङ् , nor any Guna. As उद्यति प्रोचयते ॥

22. / sin to sleep, to lie down.

Pres. शिंते । श्रियाते । शिरते । शिंथे । शिंथ्वे । श्रये । श्रयेते । Per. श्रिये । श्रिययाते ।
 श्रियिष्ये । श्रियिष्ये or थ्वे । श्रिय्ये । श्रियिष्यते । I Fut. श्रियताम् । II Fut. श्रियिष्यते । Imper-
 ative, श्रियाताम् । श्रियाताम् । श्रिरताम् । श्रिष्व । श्रिथ्वम् । श्रये । श्रयावहे । Imper. अश्रेत ।
 अश्रयाताम् । अश्रेरत । अश्रिया । अश्रिष्टि । अश्रिष्वहि । Poten. श्रयीत । श्रयीषाः श्रयीष । Bene.
 श्रियिषीष्ट । श्रियिषीष्टा । श्रियिषीद्वम् or थ्वम् । श्रियिषीय । Aorist. अश्रियिष्ट । अश्रियिष्टा ।
 अश्रियिद्वम् or थ्वम् । अश्रियिषि । Cond. अश्रियिष्यत । Pass. श्रिय्यते । Aor. अश्रियिषि or
 अश्रियिष्ट or अश्रियिष्ट । Caus. श्रिययति । Aor. अश्रीययत् । Desi. श्रियिष्यते । Laten.

श्रावयते । yañ luk श्रेयदीति or श्रेयेति । Dual श्रेयीतः । Pl. श्रेययति or श्रेयीयते ।
 Fut. Part. श्रियिष्यमाणः । Ger. श्रियित्वा । Infini. श्रियितुम् । Adje. श्रियितव्यं श्रयणीयं श्रेयम् ।
 Nouns:—श्रयायुः, श्रयय, श्रियिष्यः । श्रय्याः । श्रयानकः । श्रियः । श्रियावलः । श्रिभिः ।

अथ स्तोत्यन्ताः । परस्मै पठिनः । कर्णुस्तूभयपदी ।

Now the roots up to स्तोति are Parasmaipadi. But the root कर्णु is both Atmane
 padi and Parasmaipadi.

यु २३ मिश्रणेऽमिश्रणे च

23 ✓yu. 'To join, mix' 'to loosen.

It is thus conjugated. यु+ति । Now applies the following sūtra which
 causes the vṛiddhi of the उ of यु ।

२४४३ । उतो वृद्धिर्लुकि कलि । ७ । ३ । ८९ ॥

लुग्विषय उकारस्य वृद्धिः स्वात्पठितं वृद्धादौ सार्वधातुके न त्वभ्यस्तस्य । यीति । युतः ।
 युवन्ति । युवाय । वविता । युवात् । २४३ 'उतो वृद्धिः—'न । भाष्ये 'विच्छ विच्छ पितृ' इति व्याकृतं
 नात् । विच्छेदविहितेन हिस्वेन पितृस्य जाधात् । युवात् । अयादीत् ।

2443. A root ending in short उ, which has no Present
 characteristic (i. e. the vikarāṇa is dropped by luk-elision), gets
 vṛiddhi, before a पितृ Sārvadhātuka affix beginning with a conso-
 nant, but not if the stem is reduplicated.

Thus यीति । युतः । युवन्ति । The Perfect is युवाय । The First Future is वविता ।
 The Potential is युवात् । The augment यासुद् being कित् (III. 4. 103), prevents
 वित् action in युवात् . Because in the Mahābhāṣya the explanation is "and पितृ not
 कित्, and कित् not पितृ" Because a specific कित् would debar पितृ action. The phrase
 नाभ्यस्तस्य should be read into the sūtra from VII. 3. 87: therefore Vṛiddhi does not
 take place here योयीति योयीति । Here there is luk-elision of यक् ॥

23 ✓yu to join, unite, mix

Pre. यीति । युतः । युवन्ति । यीचि । युचः । युच । यीमि । युचः । युमः । Per. युवाय ।
 युववत् । युवुः । युवोचि । युवोचुः । युवुच । युवाय or युवच । युवुचि । युवुचिम् । I Fut
 यीकता । II Fut यविष्यति । Imperative यीतु or युतात् । युताम् । युवन्तु । युहि । यवानि ।
 यवाय । Imper. अयीत् । अयुताम् । अयुवन् । अयीः । अयवम् । Poten. युवात् । युवाताम् ।
 युवुः । युवाः । युवातम् । युवात । युवाम् । युवाय । Bene. युवात् । युवास्ताम् । Aorist.
 अयादीत् । अयाविष्टः । अयाविषुः । अयावीः । अयाविषम् । Cond. अयाविष्यत् । Pass. Pre.
 वृयेत । Imperative वृयताम् । Imperfect. अयुयत । Pot. वृयेत । Caus. यावयति । Aor.
 अयीववत् । (VII. 4. 80 S. 2577). Desl. यिवयिषति । युवुयति । Inten. योययते । yañ luk.
 श्रेयदीति or योयीति । Nouns. [यवजान् । युका । यौवनिका । युवः । यविष्टः । यौवनम् । युवतिः ।
 यावका । यवः । यवज् । Past Part. युतः । युतवान् । Fut. Part. यविष्यमाणः । Ger. युत्वा ।
 Inf. योतुम् । Adj. यौतव्यं । यवनीयं । यवम् ।

23 ✓Yu, Passive.

Pre वृयते । I Fut यावितार or यवितार । II Fut याविष्यते or यविष्यते । Imperative
 वृयताम् Imper. अयुयत । Pot. वृयेत Bene. याविषीष्ट or यविषीष्ट । Aorist. अयावि or अय-

विट् or चवाविट् । चवाविवाताम्, or चवाविवाताम् ।

इ २४ शब्दे

Thus इ + ति । Now applies the following Sūtra.

२४४४ । तुस्तुहभ्यमः सार्वधातुके । ० । इ । २५ ।

इयः परस्य सार्वधातुकस्य उवादेतिङ् ईदृशा स्यात् । 'नाभ्यस्तस्य-' (२५०३) इत्यतोऽनुवृत्तिः । संभवे पुनः सार्वधातुस्य इत्यमविदर्भम् । रवीति-रिति । इवीतः-इतः । 'इवादेः' किम् । इवन्ति । 'तिङ्' किम् । श्राम्यति । 'सार्वधातुके' किम् । आश्रयि क्वात् । विधादो तु क्वात्-इवायात् । चरावीत् । चरविष्यत् । 'तु' २५ इति सोमो धातुर्गतिवृद्धिर्हिसासु । 'अयं च लुग्विकरणः' इति स्वरान्ति । तवीति-तौति । तुवीतः-तुतः । तोता तोष्यति । 'यु २४ स्तुति' । नौति । नविता । 'दुसु २७ शब्दे' । ङीति । ङविता । 'इयु २८ तेजने' । इङीति । ङ्याविता । 'य्यु २९ प्रसवये' । ङीति । सुष्यात् । ङविता । सूयात् । 'उर्यु ३० आच्छादने' ।

2444. A sāravadhātuka conjugational tense affix, beginning with a consonant, optionally gets ईट्, augment, after the roots तु, इ, लु, इम, and अम, ॥

Note:—The root तु (Adādi 25) means 'to increase,' इ (Adādi 24) 'to make' a sound,' लु (Adādi 34) 'to praise,' इम, 'to be satisfied,' and अम, 'to go'. According to Kāśika तु is a Sautra dhātu. Thus उत्तीति or उत्तवीति, उपरीति or उपरवीति, उपस्रीति उपस्तवीति, श्राम्यध्वम्, or श्रामीध्वम्, अम्यमति or अमम्यमति ॥ इम, and अम can then be followed by a consonant beginning sāravadhātuka affix, when they take the Present character (vīkaraṇa) as a Vedic anomaly (bahulam chhandasā).

Note:—The Apīśālā read the sūtra as तुस्तुहभ्यमः सार्वधातुकासु च । This will then become a विधि rule for the Vedic forms. The word सार्वधातुका is here exhibited in the feminine. Thus इवीति or इति, इवीयः or इतः ।

The repetition of 'sāravadhātuka,' though its anuvṛitti was present from 2503 is for the sake of stopping the अनुवृत्तिः, and this rule applies to चयित् affixes also, as तुवीत, इमिध्वम्, ॥

Why do we say "beginning with a consonant." Observe इवन्ति । Why do we say तिङ्, "tense affix." Observe श्राम्यति । Why do we say 'a Sāravadhātuka affix. Observe क्वात् in the Benedictive. While the Potential is क्वात् or इवीयात् । The aorist is चरावीत् । The conditional is चरविष्यत् ॥ तु is a sautra Dhātu; meaning 'to go, to increase, to injure.' They say the vikaraṇa after is luk-slided. Thus तवीति or तौति । तुवीतः or तुतः । I. Fu. तोता । II. Fu. तोष्यति ॥

24 ✓ ru to cry, howl, to sound in general.

Pre रीति, रवीति । इतः or इवीतः । इवन्ति । रीषि । or रवीषि । इयः or इवीयः । इय or इवीय । रीमि or रवीमि । इवः or इवीवः । इमः or इवीमः । Per. चराय । I Fut. इविता । II Fut. इविष्यति । Imperative. रीतु । रवीतु । Imper. चरोत्, चरवीत् । Poten. क्वात् or इवीयात् । Bene. क्वात् । Aorist. चरावीत् । Desider. इडवति । Inten. रीडयते । yā lak रोरवीति or रीरौति । d. रीरवीतः or रीरतः । Past Part. इतः । इतवात् । Fut. Part. इविष्यमाणः । Gerund इवा । Nouns इवयः । रविः । चरायः । इवीयः ।

तु २५ गति वृद्धि विधासु

25✓ Tu 1. to go 2. to increase. 3. to injure, hurt. This is a *śātra* root, not found in the *Dhātu* *pāṭha*. They say it belongs to the *adādi* class.

Pre. तवीति, तैति, तुवीतः or तुतः। Per. तुताव। तुतोष or तुतविष। I Fut. तोता। II Fut. तोष्यति। Caus. तावयति, तावयते। Desider. तुतूयति or तुतावयिषति। Inten. तोतूयते।

गु २६ स्तुते।

26✓ *pu* to praise.

Pre. नैति। प्रथीति (VIII. 4. 14. S. 2287). Per. नुनाव। प्रयुनाव or प्रनुनाव। Desider. नुनूयति। or नुनावयिषति।

26✓ *pu*, with the preposition *प्र* the root is *atmanepdi*.

Pre. आनुते। आनुवाते। आनुवते। आनुवे। आनुवे। आनुवहे। Per. आनुनुवे। आनुनुविहे। आनुनुविध्वे or दवे। आनुनुवहे। I Fut. आनविता। II Fut. आनविष्यते। Imperative. आनुताम्। आनुष्व। आनवे। Impre. आनुत। आनुथाः। आनुवि। Poten. आनुवीत। आनुवीथाः। आनुवीव। Bene. आनविषीष्ट। Aorist. आनविष्ट। आनविष्टाः। आनविषि। Desider. आनुनूयते। Inten. यां लुक् आनोनुते।

कुह २७ शब्धे।

27✓ *tukshu* 1. to sneeze, 2. to cough.

Pre. कीति। Per. कुवाव। I Fut. क्वविता। Inten. कोक्षूयते। Nouns:—कुम्। कुमा। इण् २८ तेजने।

28✓ *Kshpu* to sharpen, whet. With सम्, it is *ātmanepadi*. I. 3. 65. S. 2736.

Pre. क्वीति। A. संक्वुते। Der. कुक्वाव। कुक्वयतुः। कुक्वयुवः। A. संक्वुक्वुवे। I Fut. क्वविता। A. संक्वविता। I Fut. क्वविष्यति। A. संक्वविष्यते। Imperative. क्वयीत। A. संक्वयताम्। Imper. अक्वयीत। अक्वयीतुः। Poten. क्वयुयात्। A. संक्वयुयीत। Bene. क्वयुयात्। A. संक्वयुविषीष्ट। Pass. क्वयुयते। Caus. क्ववावयति। Desi. कुक्वयति। A. संक्वयुयते। Inten. कोक्षूयते।

शु २९ प्रसवणे।

29✓ *shpu* to tickle, ooze.

Pre. हनीति। Per. सुष्पाव। I Fut. हनविता। II Fut. हनविष्यति। Imperative. हनीत। Imper. अहनीत। Poten. सुयात्। Bene. सुयात्। Aorist. अहनादीत्। Pass. हूयते। Caus. छावयति। Aor. अशुष्पयत्। Desi. सुष्पयति। Inten. शेष्पयते। यां लुक् शेष्पयति। or शेष्पयति। Nouns:—शुप्ता, सुवा, प्राक्षीष्ट।

29✓ *shpu* Passive.

Pre. हूयते। Per. सुष्पुवे। सुष्पुवे। सुष्पुध्वे। सुष्पुवहे। I Fut. क्षीता। क्षीतावे II Fut. क्षीयते or क्षाविष्यते। Imperative. हूयताम्। Imper. अहूयत। Poten. हूयेत। Bene. क्षीषीष्ट। Aorist. अक्षीवि। अक्षीवाताम्।

उर्णञ् ३० आच्छादने।

30✓ *ārpu* *ñi* to cover. In conjugating this root, the following applies:

२४४३ । ऊर्ध्वोतिर्विभावा । ३ । ३ । २ ।

वा वृद्धिः साधनादौ पिति सार्वधातुके । ऊर्ध्वोति । ऊर्ध्वोति । ऊर्ध्वतः । ऊर्ध्ववन्ति । ऊर्ध्वते-
ऊर्ध्ववाते । ऊर्ध्ववते । * ऊर्ध्वोतिरावेति वाच्यम् * ।

2445. Before a वित् Sārvadhātuka affix beginning with a con-
sonant, the final उ of ऊर्ध्व gets optionally viddhi.

As प्रोर्ध्वोति or प्रोर्ध्वोति, प्रोर्ध्वोति or प्रोर्ध्वोति, प्रोर्ध्वोति or प्रोर्ध्वोति; but प्रोर्ध्ववानि
before an affix beginning with a vowel.

In forming the Perfect, there is no addition of the Periphrastic वाच्य, by the
following

Vartika. It must be stated that the root उर्ध्व does not take the affix वाच्य, n

The root is therefore, reduplicated. The following is the particular sūtra
that applies to its reduplication.

२४४६ । न न्नाः संयोगादयः । ६ । १ । ३ ।

अथ पराः संयोगादयो नदरा द्विर्न भवन्ति । नुवदस्य द्वित्वम् । वाच्यस्यासिद्धत्वात् । 'x
पूर्ववाचिणीयमद्विर्वचने x' इति त्वन्वित्यम् । 'उभौ साम्यास्यम्' (२४०६) इति निष्ठात् । ऊर्ध्वनाथ ।
ऊर्ध्वनुवतः । ऊर्ध्वनुवतः ।

2446. the letters न, द, or र, when preceded by a vowel, and
forming the first letter of a conjunct consonant, are not reduplica-
ted.

Note:—The word *dvitiyasya* "of the second syllable," is understood here
This sūtra debar the doubling of the consonants n, d, and r when forming
parts of the second syllable, provided these letters occur in the beginning of a
conjunct (sahyoga) letter. Thus the Desiderative root of उन्दि is उन्दिन्, formed
by adding सन् and द्दम् । The second syllable here is उन्दिन्, which is to be redupli-
cated by the last rule. But in doing so, न will not be doubled. Thus we get
the form उन्दिद्विति; so also from अद्द and अर्द, we have अदिद्विति, and अर्दिद्विति ।

Note:— Why do we say "when न् द् and र are the letters"? Observe अन्धोवते
from अन्ध, in which न् is the initial letter and has been reduplicated in to अन्ध् ।
Why do we say "being the first letter in a conjunct consonant"? Observe.
वाचिद्विति from the root वाच् 'to breathe', the न् being changed into वृ by VIII
4, 19 and 21. The phrase अन्धोवते of the last sūtra is understood in this sūtra
also. Thus अर्दिद्विति । Some explain the word अन्धोवते understood in this sūtra
in the same way as in the last, namely as a karmadhāraya compound in the
Ablative singular. They do so, in order to explain the form अन्धोवति, which
is thus evolved अन्धोवति कति = अन्ध् + वत् III 1. 8 = अन्धोवत् । Then अन्धोवति कति =
अन्धोवत् + कत् । Here though the second syllable consists of न, द and र, yet न alone
is rejected in reduplication and not द and र also, as द and र are not immediately
after the initial vowel (अन्धोवति) द in this case.

Therefore in ऊर्ध्व the syllable वृ will be reduplicated and not the र of वृ ।
Thus ऊर्ध्व् + व = । Here the syllable वृ is considered as वृ for the purposes of doubling;

because the ख in कुरु was obtained by changing न into ख by applying the Tripāḍī sūtra VIII. 4. 1. S. 235, and such a change is asiddha for the application of 7 ½ Pāda rules. (See VIII. 2. 1 S. 12). Thus we get $\text{कुरुनु} + \text{अन}$.

Q. What of the maxim which says that in the case of reduplication the Sūtra VIII. 2. 1. S. 12, does not hold good: and which therefore required that यु should be reduplicated into यु ?

Ans. To this we answer that the maxim quoted by yon (पूर्ववाचिनी यमद्विवचने) is not of universal application. This we infer from the implication of VIII. 4. 21 S. 2606. That sūtra says "Both the न 's are changed into ख in the reduplicated forms of the root चन , when preceded by an alternant preposition". Thus the root $\text{च} + \text{चन} = \text{चान}$; The Desiderative root from it is चाखिच . If the maxim above given were of universal application then the reduplicated form would be चाखिचिच and there would have been no necessity of the sūtra. The very fact that sūtra requires both न 's to be changed to ख shows the limited scope of this maxim. The following note on VIII. 4. 21. S. 2606 will explain the point better:—

Note. If the maxim पूर्ववाचिनीयमद्विवचने be not applied here; then we have the following dilemma in, $\text{चानि} + \text{स} + \text{ति}$. Here the affix सन् requires reduplication, and the present sūtra requires य change of न . The यत्त्व being asiddha, the reduplication being made first, we have $\text{चाखिनि} + \text{स} + \text{ति}$, and then the reduplicate ख intervenes between the cause च and root- न of ति , and so this न would not be changed to ख . If however the above maxim be applied, we first apply the यत्त्व rule as $\text{चाखि} + \text{स} + \text{ति}$, and then reduplicate चि ; and we get the form चाखिचिचति even without this sūtra.

Note. If we could get this form by the application of the above maxim where is the necessity of the present sūtra? The sūtra is necessary in order to indicate that the above maxim is *anitya* or not of universal application. And because it is *anitya*, that the form चौखदत्त is evolved by reduplicating दत्त (See VIII. 2. 1).

Therefore यु in the reduplicate here becomes यु ; and we get कुरुनाच by viddhi. Dual कुरुनुवतु ; Plural कुरुनुवतुः . In forming 2nd Person singular the following sūtra applies.

२४४०. विभाषोर्धोः । १ । २ । ३ ।

इवादिप्रत्ययो वा हिरस्यात् । कर्तुनुविच-कर्तुनविच । कर्तुविता-कर्तुविता । कर्तुतु-कर्तुतु कर्तुवानि-कर्तुवे ।

2447. After the verb ûrnu 'to cover,' the affix beginning with the augment इद is regarded optionally like nit .

Thus before the इवादि termination इच of the 2nd Per. we may have either कर्तुनुविच or कर्तुनविच . The 1st Future is कर्तुविता or कर्तुविता . The equation of the form is:— $\text{कर्तु} + \text{च} + \text{ता} = \text{कर्तुच} + \text{इता}$ (VI. 4. 77) = कर्तुविता . When the affix is not regarded as हित , it produces guna , and we have the second form कर्तुविता .

NOTE:—Of course there is no option allowed before those affixes which do not take the augment वृद्ध and before those terminations, consequently, we have only one form : ॐ प्रोक्तु + लुट् = प्रोक्तो + लनम् = प्रोक्तवनम् 'covering,' प्रोक्तवनोद्यम् 'which ought to be covered.'

In forming the Imperfect, the following rule applies :

२४४८ । गुणोऽपुक्ते । ७ । ३ । २९ ।

ऊर्णोतेर्गुणः स्यादपुक्ते वृत्तादौ पित् सार्वधातुके । वृद्धवदावः । और्णोत् । और्णोः । ऊर्णुयात् । ऊर्णुयाः । वृद्ध वृद्धिर्न । 'वृद्ध पित्' इति भाष्यात् । ऊर्णुयात् । ऊर्णुविधीष्ट-ऊर्णुविधीष्ट । और्णु-वीत्-और्णुविष्टाम् ।

2448. Before a पित् Sārvadhātuka affix which is a single consonant, Guṇa is substituted for the final of ऊर्णु ॥

This debars Vṛiddhi. As और्णोत्, और्णोः ॥ Though the anuvṛitti of वृत्ति was understood in this sūtra from the last aphorism VII. 3. 90 the employment of the term अपुक्ते implies the existence of the following maxim :—यस्मिन् विधिस्तदादावपु यद्यप्ये "when a term which denotes a letter is exhibited in a rule, in the form of a Locative case, and qualifies something else which likewise stands in the Locative case, that which is qualified by it must be regarded as beginning with the letter which is denoted by the term in question, and not as ending with it".

In the Potential we have ऊर्णुयात्, ऊर्णुयाः etc. Here there is no Vṛiddhi even in the 3rd singular numbers. For though तित्, वित्, मित् are पित् and so also their substitutes; and though they ought to cause Vṛiddhi by VII. 3. 89. S. 2443, yet as we have already said before, according to the Bhāṣhya an affix which is specifically called कित् loses its general character of पित्; and vice versa, an affix which is specifically called a पित् loses its general character of कित् ॥

In the Benedictive we have ऊर्णुयात् or ऊर्णुविधीष्ट or ऊर्णुविधीष्ट ॥ In the Aorist the 3rd. P. Sing. is और्णुवीत्, dual. और्णुविष्टाम् । The following sūtra gives alternative forms,

२४४९ । ऊर्णोतेर्विभाषा । ७ । २ । ३ ।

वृत्तादौ चिचि परस्मैपदे द्वे वा वृद्धिः स्यात् । पक्षे गुणः । और्णोवीत् । और्णोविष्टाम् । और्णोविष्टुः । और्णोवीत् ।

'धु ३९ अर्धमनने' । औति । औता । 'धु ३२ प्रहवेऽर्थयोः' । प्रहवोऽभ्यनुवाचम् । औता । औवीत् । 'धु ३३ वृद्धे' । औता । 'धुज् ३४ लुतो' । लौति । लौता । लुतः--लुवीत् । लुते--लुवीत् । 'लुतुपूज्यः--' (२३८५) इतीद । लस्तावीत् । 'प्राक्कितात् (२२७६) इति अयम् । औवीत् । 'विवादीनां वा--' (२३५८) । पर्यष्टीत्-पर्यस्तीत् । 'धुज् ३५ व्यक्तायां वाचि' ।

2449. Before an वृद्ध beginning s-Aorist of the Parasmaipada, there is optional Vṛiddhi of the vowel of ऊर्णु ॥

As और्णोवीत् or और्णोवीत् ॥ This option applies when the वित् is not treated as कित् ॥ But after ऊर्णु, वित्, is optionally कित्, (I.2.6): when it is कित्, there being neither guṇa nor vṛiddhi; we have उवृद्ध substitution, as और्णुवीत् (VI,

Pre. स्तुते । स्तुवाते । स्तुवते । श्रुते । श्रुथ्ये । श्रुवे । श्रुवथे । Per. श्रुष्ये । श्रुष्याते । श्रुष्यते । श्रुष्ये । श्रुष्यथे । I. Fut. स्तोता । Impera. स्तुताम् । स्तुवाताम् । स्तुष्य । स्तुष्यम् । स्तुवे । Imper. अस्तुत । अस्तुवाताम् । अस्तुष्याः । अस्तुष्वि । Poten. स्तुवीत । स्तुवीयाताम् । स्तुवीथाः । स्तुवीथ । Bene. स्तोषीष्ट । Aorist. अस्तोषीष्ट । अस्तोषीताम् । अस्तोष्याः । अस्तोष्यथ । Past. Part. Pass. स्तुतः Active. स्तुतवान् । Ger. स्तुत्वा । Nouns:—ज्योतिष्टोमः । शवस्तुम् । प्रस्तावः । स्तुतिः । संस्तवः ।

Present. स्तुवीते । स्तुवीथे । स्तुवीथ्ये । स्तुवीथ्ये । Impera. स्तुवीताम् । स्तुवीथ्य । स्तुवीष्यम् । Imper. अस्तुवीत । अस्तुवीथाः । अस्तुवीष्यम् । अस्तुवीष्वि ।

ब्रू ३५ व्यक्तायां वाचि ।

In the conjugation of this root we have double forms in the Present tense, by the following sūtra.

२४५० । ब्रूयः पञ्चानामादित आहो ब्रूयः । ३ । ४ । ८४ ।

ब्रूयः लटः परस्मैपदानामादितः पञ्चानां यत्नादयः पञ्च वा सुसुंयत्नादयः । अकार उच्चारणार्थः । आह । आहन्तुः । आहुः ।

2450. Instead of the first five tense-affixes, in the Present tense of the Parasmaipada coming after the verb 'brū' (to speak) there may optionally be the affixes of the Perfect; and 'āha' is at the same time, the substitute in the room of 'brū'.

The अ is for the sake of utterance only; the real substitute is आह ॥

Thus आह 'he says'; आहन्तुः 'they two say'; आहुः 'they say'; आह्य 'thou sayst'; आहयुः 'you two say'; the rest like ब्रू as shown below:—

	Third Person.	Second Person.	First Person.
Singular.	आह or ज्योति	आह्य or ज्योति	ज्योति
Dual.	आहन्तुः or ब्रूतः	आहयुः or ब्रूथः	ब्रूयः
Plural.	आहुः or ब्रूयन्ति	ब्रूथ	ब्रूयः

—:0:—

The word आदितः 'first' is used in the sūtra to indicate that the substitution should not take place in the case of the last four affixes. The repetition of the word ब्रूयः in the sūtra indicates the original expression which is to be replaced; and shows that this change occurs in the Parasmaipada affixes only.

In forming the second Person singular आह + च the following sūtra applies.

२४५१ । आहस्यः । ८ । २ । ३५ ।

अलि परे । चत्वम् । आह्य । आहयुः ।

2451. For the ह of the root आह, there is substituted च before a jhal letter.

Thus आह + च = आह्य + च = आह्य ॥

As अहमाह्य, किमाह्य. The word आह्य becomes आह्य by VIII. 455, S. 121.

The word अलि is understood here. Hence there is no change before vowel affixes, as आह, आहन्तुः, आहुः ॥

In the alternative, when there is no वाच् substitution, we have ब्रू + तिप् । Now applies the following.

२४५२ । ब्रुवः ईद । ७ । ३ । ८३ ॥

ब्रुवः धस्य वृत्तादेः पित् ईद स्यात् । 'आत्य' इत्यत्र स्थानिवद्भावात्प्राप्तेः भवतीति वाच्यविधानाच्च भवति । ब्रवीति । ब्रूतः । ब्रुवन्ति । ब्रूते । आर्धधातुकाधिकारे ।

2452. Before a पित् Sārvadhātuka affix beginning with a consonant, the augment ईद is placed after ब्रू ॥

As ब्रवीति, ब्रवीषि, ब्रवीमि, अब्रवीत् ॥ But ब्रवाणि before such an affix beginning with a vowel, and ब्रूतः before an affix which is not पित् ॥

The augment ईद ought to have come in वाच् + च also, because च being a substitute of the पित् affix सिप् will be considered as पित् by the rule of atbānivat (I. 1. 56. S. 49) But the augment does not come, because the च substitution for च by the last aphorism takes place only before a non-vowel affix for क्लिप् is understood. That rule would have become redundant, if we could make the form ब्रौचीच ॥

In the Section treating of the rules that apply to ārdhahātuka affixes, we have the following sūtra, which applies to this root when an ārdhahātuka affix follows, such as the affixes of the Perfect.

२४५३ । ब्रुवो वचिः । २ । ४ । ५३ ॥

वचाच्च । ऊचतुः । ऊचुः । उवाचिच-उवक्य । ऊचे । वक्ता । ब्रवीतु । ब्रूतात् । 'उवाचिच' इत्यपि स्वादीयेन । ब्रवाणि । ब्रवे । ब्रूयात् । उच्यात् । 'अस्यतिवलि-' (२४३८) इत्यम् ॥

2453. वचि is the substitute of ब्रू 'to speak' when any ārdhahātuka affix is to be applied.

Thus the Perfect of brū is formed from ✓ vach; as उवाच । ऊचतु । ऊचुः 2nd. उवाचिच or उवक्य 1st. ऊचे । The First Fut. is वक्ता 'he will speak.' The व् of वचि is for the sake of articulation only. The substitute being like the principal, वच् is Atmaṇepadi when the fruit of the action accrues to the agent, as ऊचे 'he spoke,' वक्ष्यते 'he will speak.'

In the Imperative one form is ब्रवीतु with the ईद of S. 2452: but the affix तातल् VII. 1. 35. S. 2197. which replaces तु is not considered पित्, because of the maxim already mentioned before, "a कित् is not पित्, nor a पित् should be considered कित् for the purposes of operations depending on them." Therefore we have ब्रूतात् and not ब्रवीतात् । 1st Sing. ब्रवाणि । A. ब्रवे । Pot. ब्रूयात् । Ben. उच्यात् ।

In the Aorist, the affix चक् is added by III. 1. 52. S. 2438. When चक् is added the following applies.

२४५४ । वच उम् । ७ । ४ । २० ॥

वचि परे । अवोचत्-अवोचत ।

2454. The augment उ is added after the च of वच् in the चक्-Aorist.

As अवोचत्, अवोचताम्, अवोचन् ॥ See III.1. 52, S. 2438.

ब्रू ३५ व्यक्तायां वाचि ।

35 ✓ brū (Parasmaipadi) to speak distinctly.

Per. ब्रवीति । ब्रूतः । ब्रुवन्ति । ब्रवीषि । ब्रूयः । ब्रूय । ब्रवीमि । ब्रूवः । ब्रूमः । Per. उवाच । ऊचतुः । ऊचुः । उवचिथ or उवक्ष । ऊचयुः । ऊव । उवाच or उवच । ऊचिथ । ऊचिमि । I Fut. वक्ता । II Fut. वक्ष्यति । Imperative. ब्रवीतु । ब्रूताम् । ब्रुवन्तु । ब्रूहि । ब्रूतम् । ब्रूत । ब्रवाणि । ब्रवाथ । ब्रवाम् । Imper. अब्रवीत् । अब्रूताम् । अब्रूवोः । अब्रूवमि । अब्रूव । Potent. ब्रूयात् । ब्रूयाताम् । ब्रूयाम् । ब्रूयाथ । Bene. उव्यात् । उव्यास्ताम् । Aorist. अवोचत् । अवोचताम् । अवोचन् । अवोचः । अवोचतम् । अवोचत । अवोचम् । अवोचाथ । अवोचाम् । Condi. अवक्ष्यत् । Pass. उव्यते । Caus. वाचयति । Desider. विवक्षति or ०ते । Inten. वाचयन्ते । Perf. Part. Atman. अनुचानः । Nouns:—वाच्यम् । वाचमी । वाचा, वाचाटः । नैकतम् ॥

35. ✓ brū (Atmanepada) to speak distinctly.

Present. ब्रूते । ब्रूयते । ब्रुवते । ब्रूषे । ब्रूये । Per. ऊचे । ऊचाते । ऊचिरे । ऊचिषे । ऊचाथे । ऊचिष्ये । ऊचे । ऊचिवसे । ऊचिमहे । L. Fut. वक्ता । वक्तासे । वक्ताहे । II Fut. वक्ष्यते । Imper. ब्रूताम् । ब्रूयाताम् । ब्रूवताम् । ब्रूष्व । ब्रूवाथाम् । ब्रूष्वम् । ब्रूये । ब्रूवावसे । ब्रूवामहे । Imper. अब्रूत । अब्रूथाः । अब्रूचि । Potent. ब्रूवीत् । ब्रूवीयाताम् । ब्रूपीथाः । ब्रूवीथ । ब्रूष्वि । Bene. वक्षीष्ट । वक्षीयाताम् । वक्षीष्टाः । वक्षीथ । Aorist. अवोचत् । अवोचताम् । अवोचन् । अवोचथाः । अवोचथे । अवोचावहि । Condi. अवक्ष्यत् । Pass. उव्यते । वाचयते । विवक्षते । Inten. वाचयन्ते । Nouns. वाचमी । वाच । वाचिकम् ।

अथ शास्यन्ताः परस्मैपदिनः ।-इङ् स्वात्मने यदी ।

The following roots upto ब्रास् are Parasmaipadi. But the root इङ् is Atmanepadi.

इण् ३६ गतो । एति । इतः ५

The Present 3rd, S. is एति । D. इतः । In forming the plural, the following rule applies.

२४५५ । इणोयण् । इ । ४ । ८९ ।

अजादौ प्रत्यये षरे । इयङोऽपवादः । यन्ति । इयाथ ।

2455. For the इ of the root इण् (एति) is substituted a semivowel (य), before an affix beginning with a vowel.

Thus यन्ति, यन्तु, आयन् ॥ This supersedes इयङ् substitution, and is itself superseded by VII. 2. 115, and VII. 3. 84 which ordain Vṛiddhi and Guna: on the maxim मध्येऽपवादाः पूर्वाङ् द्विधीन् वाधन्ते, नोत्तरान् ॥ "Apavādaś that are surrounded by the rules which teach operations that have to be superseded by the apavāda operations, supersede only those rules that precede, not those that follow them." So we have अयनम् and आयकः ॥

The perfect 3rd, S. is इयाथ । In forming the dual the following sūtra applies.

२४५६ । दीर्घ इणः किति । ७ । ४ । ६९ ।

इणोऽभ्यासस्य दीर्घः स्यात् किति किति । ईयुः । ईयुः । इयसिथ-इयेषः । येत् । येताम् । आयन् । इयात् । ईयात् ।

2456. A long vowel is substituted in the reduplicate of the root व (वति), before a Personal ending of the Perfect, which has an indicative क्त्वं.

As ईयत्, ईयुः ॥ These are thus formed व + अतुत् = व + अतुः (य substituted for व by VI.4.81. S. 2455.) Then there is reduplication, the य becomes athānivāt to व by I. 1. 59, S. 2243 and we have व य + अतुः and then by the present rule ईयत् ॥ Why do we say before a कित् affix ? Observe वयाव, वययिव ॥

The 2nd S. is वययिव or वयेव. The First Fut. is एता. The Imperative 3rd S. is वतात्. 2nd S. वति 1st. S. वयानि. The Imperfect is येत्, d. येताम्, Pl. वयन् ॥ Pot. वयात्. Ben. वैयात्. But this long ई which was obtained by VII.4. 25. S. 2298 is shortened after an upasarga by the following.

२४५७ । एतेलिङि । ७ । ४ । २४ ।

उपसर्गात्परस्य इयोऽयो ह्रस्वः स्यादार्धधातुके किति लिङि । निरियात् । × उभयत आद्ये नान्तादिवत् × । अमीयात् । 'अयः' कित् । समेयात् । 'समीयात्' इति प्रयोगस्तु भीषादिकस्य ।

2457. The short is substituted for the simple (अण्) vowel of the stem व (वति) before the augment वाच् in the Benedictive, when a Preposition precedes it.

As निरियात् । उदियात् । समियात् । अन्वियात् ॥ This is an exception to VII. 4. 25 S. 2298 by which a long would have been substituted. But ईयात् without a Preposition. The अण् (VII.4.13. S. 834.) is understood here also. Therefore ए form of ई will not be shortened, as आ + ईयात् = एयात्, समेयात् ॥

But in अमि + ईयात् = अमि + वयात् = अमीयात्, the long ई obtained by ekādeśa is not shortened, because it is not preceded by an upasarga; for अम् is no upasarga; and there is no long ई after अमि, for the analysis of अमीयात् gives us अमि + वयात्. Nor can you say that the rule of अन्तादिवत् (VI.1.83 S.75) should apply here, and this ekādeśa long ई should be considered as the beginning of the succeeding form, because the present rule of shortening depends upon the fulfilment of two conditions—1. A preposition to precede, and 2. A long vowel ई to succeed. They being so mutually inter-dependent, that VI.1.83 S.75 cannot apply.

Why do we say the simple अण् vowels are shortened ? Observe वम् + वयात् = समेयात्. The ए obtained by व + ई is not shortened, because it is not an अण् vowel.

The समीयात् is not from this root, but from the Bhvādi root ई गतो (no 342.A.) The proper form of the Benedictive from the Adādi is समियात् ।

The Aorist is formed by substituting ग् in the place of व by the following.

२४५८ । इयो गा लुङि । २ । ४ । ४५ ।

‘गातिस्था—’ (२२२३) इति लिखो लुक् । अगात् । अगाताम् । अगुः ।

2458. गा is the substitute of the root ग, when लुक्, follows.

When ग is substituted, the aorist sign लिख् is elided by II.4.77.S.2223.

अगात् ‘he went.’ अगाताम् ‘they two went’ अगुः ‘they all went.’

NOTE:—The repetition of the word लुक्, in this sūtra, though its anuvṛitti was current from the last Ashtādhyāyī aphorisms, indicates that there is no option allowed even in the Atmaṇepada, गा being the invariable substitute in all the Padas. Thus अगापि भवता ‘you went.’ The form अगात्, is thus evolved ग + गा + लिख् + त् = अगात्, (II.4.77. S. 2223.)

इय गृह गतो ।

36 ✓ in to go.

Pre. इति । इतः । यन्ति । इति । इयः । इय । इमि । इवः । इमः । Per. इयाय । ईयतुः । ईयुः । इयिय or इयेय । ईय, इयाय or इयाय । ईयिव । I Fut. एता । II Fut. इष्यति Imperative. यतु or इतात् । इताम् । यन्तु । इति । अयानि । अयाय । अयाम् । Imper. येत् । येताम् । आयन् । येः । ऐतम् । ऐत । आयम् । ऐव । ऐम । Poten. इयात् । इयाताम् । इयतः । इयाम् । इयाय । Bene ईयात् । ईयाताम् । Aorist अगात् । अगाताम् । अगुः । अगाः । अगतम् । अगाम् । अगाय । अगाम् । Condi. ऐष्यत् । Pass. ईयते । Aorist. अगापि । Causa. अययति as in प्रत्याययति ; or गमयति (II. 4. 46 S. 2607). Desi. जितमिवति । (II.4.47.S. 26-15) or इविषति । as in प्रतीषिवति । Per. Part. Para. उपेयिषान् (III.2.109 S. 3098). Nouns:—इत्वरः । इत्वरी (F.) । इमः । एकः इयका । ईयिका । यनी ॥

इह ३७ अध्ययने ।

नित्यमधिपूर्वः । अधीते । अधीयाते । अधीयते ।

37. ✓ in to study. This root is invariably found preceded by अधि । The Present S. is अधीते, D. अधीयाते, pl. अधीयते । In forming the perfect, following sūtra applies.

२४५८ । गाङ् लिटि । २ । ४ । ४८ ।

इहो गाङ्स्याल्लिटि लावस्यायां विवक्षिते वा । अधिजगे । अधिजगाते । अधिजगिरे । अध्येता । अध्येयते । अध्यये । गुणायादेशयोः कृतयोः परसर्गस्य यण्, ‘पूर्वे धातुरपसर्गस्य—’ इति दर्शनेऽनारङ्गत्वादगुणात्पूर्वे सञ्चयदीर्घः प्रातः । ‘गोरध्ययने दृतम्’ (३०६६) इति निर्देशाच्च भवति अध्येत । परत्वादित्यङ् । तत् आट् । वृद्धिः । अधीयाताम् । अधीयि । अधीयिषि । अधीयीत । अधीयीयाताम् । अधीयीष्यम् । अधीयीय । अध्येयीट् ।

2459. गाङ् is the substitute of गङ्, when लिट् (Perfect) follows.

Or rather the substitution takes place in anticipation of the adding of the लिट् affixes. Therefore in reduplication, गा is not considered as sthānivat to ग, for if it were so, then the sūtra I. P. 59. S. 2243 would require ग in the reduplicate.

The Perfect 3rd S. is अधिजगे, dual. अधिजगाते, pl. अधिजगिरे । The First Future is अध्येता । The Second Future is अध्येयते । The Imperative अध्यये formed thus: अधि + ग + ऐ = अधि + य + ऐ = अधि + यय + ऐ = अध्यये । The गुण and यङ substitutions take place first, and then the conjunction takes place with the upasarga, whose ग is then changed to य । This is in contravention to the general maxim that a root must first combine with the Preposition: for in that view,

Thus अथि+अद्+इ+सिच्+त=अथि+अद्+गा+सिच्+त। Now the following sūtra applies by which गा is changed to गो।

यथामात रैत् स्यात् सलादेः कृत्स्न्याधैधुत्के । अथगीट । अथैट । अथगीथत्-अथैथत् ।
 अन् ३८ स्मरन्ते । अयमप्यधैधुत् । अधीगर्दयेश्मासु- (६९३) लिङ्गात् । अन्वयासि- 'अर्ध'-
 इत्येव ब्रूयात् । * इयदिक इति वक्तव्यम् * । अधियन्ति । अथ्यागात् । केचित् आर्धधातुकार्थिका-
 शास्त्रस्यैवातिशेयमाहुः । तन्मते ययन । तथा च भट्टिः- 'सुसुतिथेया राघवयोराधीयन्' इति ।

अनेकारोऽपि धात्वन्तरं प्रश्लिष्यते । इति । ईतः । इयन्ति । ईयात् । ऐवोत् ।

या ४० प्रायणे । प्रापणमिदं गतिः । प्रणिष्यति । यातः । यान्ति ।

By the preceding sūtra, affixes after गा are क्तिन्; and therefore by the present sūtra गा becomes गो। Thus अग्नि+अट्+गा+रिच्+त=अग्न्योऽट्।

But the substitution of ग for क is optional. When there is no substitution, we have कधि+क़द+क़+सिख+त=कधि+ये+ख+त (VI. 1. 90 S. 269) = कथेदः ।

The Conditional is **अध्यगोष्यत** or **अध्यैष्यत** ।

પર ૩૭ અધ્યયને.

37 ✓ in (Atmauepadi) to study.

Pre. कधीते । कधीयाते । कधीयते । कधीसे । कधीयासे । कधीष्ये । कधीये । कधीवसे । कधीमसे । Per. कधिजगे । कधिजगते । कधिजगिरे । कधिजगिरे । कधिजगसे । कधिजगिष्ये । कधिजगे । कधिजगिष्ये । कधिजगिसे । I Fut. कध्येय । II Fut. कध्येष्यते । Imperative कधीताम् । कधीयाताम् । कधीष्व । कध्ये । कध्यारुहे । Imper. कध्येत । कध्येयाताम् । कध्येयत । कध्येयाः । कध्येयि । कध्येयहि । Poten. कधीयीत । कधीयीताम् । कधीयीथाः । कधीयीष्वम् । कधीयीथ । कधीयीरहि । Beue. कध्येयीष्ट । कध्येयीयाताम् । कध्येयीष्टाः । कध्येयीष्वम् । कध्येयीथ । Aorist कध्यगीष्ट or कध्येष्ट । कध्यगीषाताम् or कध्येषाताम् । कध्यगीष्टाः or कध्येष्टाः । कध्यगीष्वम् । कध्येष्वम् । कध्यगीषि or कध्येषि । कध्येषहि । Cond. कध्येष्यत । कध्यगीष्यत । कध्यगीष्यताम् । कध्यगीष्यन्त । कध्यगीष्यथाः । कध्यगीष्यष्वम् । कध्यगीषे । कध्यगीष्यावहि । Passive कधीयते । Caus. कध्ययति । Aorist कध्यगीयन् or कध्ययिष्वत् । Desi. कधिजगिष्वते । Nouns:— कध्यय । स्वाध्यायः । कटाध्यायकः ।

✓इक ३८ स्मरणे.

38✓ik (Parasmaipadi) to remember. This root like the preceding, is also invariably found with the preposition adhi. Because we find Pāpini himself using the word adhigārtha in sūtra II. 3-52. S. 613 in the sense of remembering, with the preposition adhi. If this root conveyed the sense of remembering without *adhi*, then Pāpini would have used the word igārtha इगर्थे in that sūtra, and not adhigārtha.

Part: It should be stated that ✓ik is treated like ✓in: so that there is यङ् (S. 2455) substitutions here also. Thus Present Pl. अधियन्ति. The aorist is अध्यनात्. But according to some this rule is confined to ārdhadhātuka affixes only i. e., इङ् is like इण् so far as ārdhadhātuka affixes go; but not to sāravadhātuka affixes. Therefore there is no यङ् of VI. 4. 81. S. 2455 in their opinion: on the contrary इङ् comes. As the present participle अधीयन् used by Bhatti in the following verse ससीतयेः राखयोरधीयन्=स्मरन्. (2). This is the view of Atreya. According to him the Pre. Pl. is not अधियन्ति, but अधि + इयन्ति or अधीयन्ति. Haradatta is against this view.

Pre. अध्येति । अधीतुः । अधीयन्ति or अधियन्ति । Per. अधीयाय । I Fut. अध्येता । II Fut. अध्येयति । Imperative अध्येतु । Imper. अध्येत् । Poten अधीयात् । Bene. अधीयात् । Aorist अध्यनात् । Con. अध्येयत् । Pas. अधीयते । Caus. अधिगमयति । Deside. अधिजिगमिषति । Pre. Part. Parasmai. अधियन् । Past Part. Pas. अधीतः । Act. अधीतवान् ।

वी ३९ गतिव्याप्तिप्रजनकान्त्यसनखादनेषु.

39✓vi 1 to go. 2. to pervade. 3. to conceive, bring forth. 4. to shine, be beautiful. 5. to throw, cast. 6 to eat. The root वी is split up, by some, into वी+ई. The long ई is conjugated as: इति, ईतः, इयन्ति । ईयात्, ईयाताम् । Aor. वेयीत्. &c.

Pra. वेति । वीतः । वियन्ति । वेषि । वीघः । वीघः । वेमि । वीघः । वीमः । Per. विवाय । विव्यतुः । विव्युः । विवविष or विवेष । विव्युः । विव्य । विवाय or विवय । I Fut. वेता । II Fut. वेयति । Imperative वेतु । वीतां । वियन्तु । वीषि । वयानि । वयाय । Imper. वेतेत् । ववीताम् । ववियन् । When there is अद् augment, the root becomes अनेकाद् (of more than one syllable), and so there is यङ् ādesa of VI. 4.82. S. 272, according to Atreya and the proper form is असन् and not अवियन्. अवेः । अवीतम् । अवीत् । अवयम् । अवीय । अवीम । Poten. वीयात् । वीयाताम् । वीयुः । Bene. वीयात् । वीयाताम् । Aorist अवैवीत् । अवैष्टाम् । अवैवीः । अवैवम् । Con. अवैयत् । Pas. वीयते । Caus. वाययति । Aorist अवोवयत् । In the sense of conceiving, we have वाययति (VI. 1. 55 S. 2603). Deside. विवीषति । Inten. वेवीयते । yañ luk वेवेति or वेववेति । D. वेवीतः । Pl. वेव्यति Nouns. वेवम् । वेववीयम् । Pre. Part. Parasmai. वियन् Past. Part. Pas. वीतः Act. वीतवान् ।

39 A. ✓i to go.

Pre. इति । ईतः । इयन्ति । Poten. ईयात् । ईयाताम् । Aorist. वेयीत् ।

या ४० प्रापये। प्रापयमिह गतिः। प्रविशति। यातः। यान्ति।

40 ✓ ya to go. The word prāpaya here means motion. The नि is changed to वि by VIII. 4. 17, S. 2285, and so we have प्रविशति। D. यातः। Pl. यान्ति।

Pre. याति। यातः। यान्ति। यासि। याचः। याच। यामि। यावः। याम। Per. ययौ। ययुः। ययाच or ययिच। ययुः। यय। ययौ। ययिच। ययिम। I Fut. याता। II Fut. यास्यति। Imperative यातु or यातात्। याताम्। यातु। याहि। यातम्। यात। यानि। याव। याम। Imper. जयात्। जयाताम्। जयुः or जयान्। The Imperfect Plural is optionally formed by जुस् by the sūtra given below. जयाः। जयातम्। जयात। जयाम्। जयाव। जयाम। Poten. यायात्। यायाताम्। यायुः। Bene. यायात्। यायाताम्। यायातुः। Aorist जयासीत्। जयासीः। जयासिचम्। Condi. जयास्यत्। Pass. यायते। Caus. याययति। Aorist जयीयत्। Deside. यियासति। Inten. यायावते। yañ luk. यायेति or यायाति। D. यायते। Pl. यायति। Nouns जयाति। यामः। यात्रा। यायावरः। सुभयाः। यातुः। जगयुः। जध्युः। देवयुः।

२४६३। लङ्। शाकटायनस्येव। ३। ४। १११।

शाकटायनस्य लङो भेदुर्बुधा स्यात्। जयुः-जयान्। यायात्। यायाताम्। यायास्ताम्।

‘वा ४१ गतिगन्धनयोः। गन्धनं लुचनम्। ‘मा ४२ दीपो’। ‘व्या ४३ यौघे’। ‘या ४४ पाथे’। ‘व्या ४५ कुत्वायां गती’। ‘दा ४६ भक्षणे’।

‘वा ४७ रक्षणे’। यायास्ताम्। जयासीत्।

‘रा ४८ दाने’। ‘ला ४९ आदाने’। द्वावपि दाने’ इति चन्द्रः

‘दाप् ५० लचने’। प्रविशति-प्रविशति। दायास्ताम्। जयासीत्।

‘व्या ५१ प्रकचने’। जयं कार्यधातुक्रमान्नविधयः। ‘* संस्थानत्वे नमः क्वाचि * इति वार्तिकम्। तत्राप्यं चेष्ट निजम्। संस्थानेन श्रुतादानीयः। स नेति क्वाञादेशस्य क्वादित्ये प्रयोग-जनितत्वर्थः। ‘संपूर्वस्य क्वातेः प्रयोगो न’ इति व्यासकारः।

‘वा ५२ पूरणे’। ‘मा ५३ माने’। अकर्मकः। ‘तनौ ममुस्तत्र न कौटभट्टियः’ इति माधः। उपसर्गवशेनार्थान्तरे सकर्मकः। ‘उदरं परिमाति मुष्टिना’। ‘नेगद-’ (२२८५) इत्यत्र नास्य यञ्चम्। प्रविशति-प्रविशति।

‘वच ५४ परिभाषणे’। वक्तिः। जयमन्तिपरो न प्रयुज्यते। ‘जयुवचनवरः’ इत्यन्ये। ‘भिरपरः’ इत्यपरः। वाधि। वाच्यात्। उच्यात् जयोक्तम्। ‘विद ५५ ज्ञाने’।

2463. In the opinion of Śākatāyana only, ‘jus’ is the substitute of ‘jhi’, in the Imperfect of the roots which end in a long ‘ā’.

Thus जयुः। In the alternative, we have जयान्.

NOTE:—Why is जक् repeated here, when the context would have supplied this word; for the sūtra applies to क्तिन् tenses, of which जुक् being dealt with in the last, would leave जक् only to be dealt with by this aphorism, for no other क्तिन् tense (like निक् or रुक्) can end in वा। The repetition shows that the rule applies to those affixes which come after जक् as जक्, and not to those which come after another tense which is treated like जक्. Thus लोद् is treated like जक्, but for the purposes of this rule, लोद् would not be so treated. Thus the हि of

लोद will not be changed into लुङ् by III. 4. 109. Thus लिभ्यतु, जायतु, विद्वन्तु । The word ख has been used in the sūtra for the sake of the subsequent sūtra.

✓ वा ४१ गतिगन्धनयोः । गन्धनं सूचनम् ।

41 ✓ वा 1. to go. 2. to blow. The word gāndhanam here is synonymous with sūchana.

Pre. वाति । Per. पवौ । I Fut. जाता । II Fut. वास्यति । Imperative. वातु । Imper. ववात् । Potē. वायात् । Bene. वायात् । Aorist. ववासीत् । Condi. ववास्यत् । Pass. वायते । Caus. वाययति or वाजयति (VII. 3. 38 S. 2590). Deside. विवासति । Inten. ववायते । Nouns. वातृकः । वातिकः । वायुः । वातकी । वात्या । वातः । निर्वायः । निर्वातः । निर्वायः ।

✓ भा ४२ दीप्ति.

42 ✓ bhā to shine, with the Prepositions वि and वति, the root is 'ātmanepadi. Thus Sing. व्यतिभाते, D. व्यतिभाते, Pl. व्यतिभाते । 2nd S. व्यतिभासे । 1st S. व्यतिभे ।

Pre. भाति । Per. ज्यौ । I Fut. भाता । II Fut. भास्यति । Imperative. भातु । Imper. बभात् । Potē. भायात् । Bene. भायात् । Aorist. बभासीत् । Con. बभास्यत् । Pass. भायते । Caus. भाययति । Deside. विभासति । Inten. जोभायते । Nouns. भाः । निभः । प्रतिभा । प्रभायनं । प्रभा । प्रभाजम् । भातुः ।

✓ स्ना ४३ स्नोते.

43 ✓ śhnā to bathe.

Pre. स्नाति । Per. स्नौ । स्निय or स्नोय । स्निय । I Fut. स्नाता । II Fut. स्नास्यति । Imperative. स्नातु । स्नाति । स्नानि । Imper. नस्नात् । नस्नाताम् । नस्नुः । नस्नाः । Potē. स्नायात् । स्नायाताम् । Bene. स्नोयात् or स्नायात् । Aorist. नस्नासीत् । Condi. नस्नास्यत् । Pass. स्नायते । Caus. स्नाययति, स्नययति । Deside. स्निष्ठासति । Inten. स्नायायते । yañ luk स्नासति । Nouns निष्ठातः । नदीष्ठाः । स्नः । स्नानः । स्नायकः ।

वा ४४ पाके.

44 ✓ śrā to cook, boil, Compare Bhvādi root वै पाके (No. 966).

Pre. पाति । Per. ज्यौ । I Fut. पाता । II Fut. पास्यति । Imperative. पातु । Imper. पपात् । Potē. पायात् । Bene. पेयात्, पायात् । Aorist. पपासीत् । Condi. पपास्यत् । Pass. पायते । Caus. पययति, पाययति । Deside. विपासति । Inten. पापायते । Nouns. पाता । पयिता । पेतम् । Pre. Part. Parasmai. पात् । Past Part. Pass. पायः । पितम् । Aot. पायमान् ।

द्रा ४५ कुत्सायं गति.

45 ✓ diā 1. to be ashamed. 2. to run, make haste. According to Śwāmī it means to sleep also. In this sense it is generally preceded by नि ।

Pre. द्राति । निद्राति । प्रविद्राति । Per. द्रौ । I Fut. द्राता । II Fut. द्रास्यति । Imperative. द्रातु । Imper. दद्रात् । Potē. द्रायात् । Bene. द्रेयात् । द्रायात् । Aorist. दद्रासीत् । Condi. दद्रास्यत् । Pass. द्रायते । Caus. द्राययति Deside. विद्रासति Inten. द्राद्रायते । Nouns निद्रातुः । तन्द्रातुः । निद्रा । तन्द्रा । Past Part. Pass. द्रायः । Aot. द्रायमान् ।

प्रा ४६ भक्षणे.

46 ✓ pā to eat, devour.

Pre. प्याति । प्रक्षिप्यति । Per. पयौ । I Fut. प्याता । II Fut. प्यास्यति । Imperative. प्यातु । Imper. अप्यातु । Poten. प्यायात् । Bene. प्येयात्, प्यायात् । Aorist. अप्यासीत् । Condi. अप्यास्यत् । Pass. प्यायते । Caus. प्याययति । Deside. पिप्यासति । Inten. पाप्यायते । Nouns विभक्त्यः । दूषः ।

✓ प्रा ४७ रक्षणे । पायास्ताम् । अप्यासीत् ।

47 ✓ pā to protect.

Pre. पति । Per. पयो । I Fut. पाता । II Fut. पास्यति । Imperative पातु । Imper. अपातु । Poten. पायात् । Bene. पायात् । पायास्ताम् । Aorist. अपासीत् । Condi. अपास्यत् । Pass. पायते । Aorist अप्यासीत् । Caus. पाययति । Desi. पिपासति । Inten. पापायते । Nouns. पतिः । पितृश्वः । गोपालकः । पितामहः । बहस्यतिः । विभक्त्यः । पाययतिः । नपात् । पिता । सपन्नः ।

रा ४८ दाने ।

48 ✓ rā to give, grant, bestow.

Pre. राति । Per. रयो । I Fut. राता । II Fut. रास्यति । Imperative रातु । Imper. अरातु । Poten. रायात् । Benedic. रायात् । Aorist. अरासीत् । Con. अरास्यत् । Pass. रायते । Caus. राययति । Desidera. रिरासति । Inten. रारायते । Nouns :—रातिः । (friend) रात्रिमटः । रात्रिः । असुरः । (life-giver.) द्विरात्रः । द्विरात्रिकम् ।

सा ४९ आदाने । “द्वार्षपि दाने” इति चन्द्रः ।

49 ✓ lā to take, receive, obtain. According to Chandra, both ✓ rā and ✓ lā mean to give.

Pre. लाति । Perfect लसे । I Fut. लाता । II Fut. लास्यति । Impera. लातु । Imper. अलातु । Poten. लायात् । Bene. लायात् । Aorist. अलासीत् । Con. अलास्यत् । Pass. लायते । Can. लाययति or लालयति (VII. 3, 39 S. 2591). Desi. लिलासति । Inten. लालायते । Nouns :—लालुः । शंखिमा । व्यासः । लातुलकम् । शंखिष्ठः । शंखीयम् ।

✓ दाप् ५० लवने । प्रणिदाति—प्रनिदाति । दायास्ताम् । अदासीत् ।

50 ✓ dāp to cut.

Pre. डाति । प्रणिदाति or प्रनिदाति (VIII. 4. 18. S. 2232). Perfect. ददौ । I Future. दाता । II Future. दास्यति । Impera. दातु । Imper. अदात् । Poten. दायात् । Benedic. दायात् । दायास्ताम् । Aorist अदासीत् । The सिच् is not elided, as the root is not ghu. Con. अदास्यत् । Pass दायते । Aorist अदासीत् । Cau. दाययति । Desi. दिदासति । Inten. दादायते । Noun :—दाचम् ।

ख्या ५१ प्रकथने ।

51 ✓ Khyā to tell.

This root is conjugated in the Sārvadhātuka tenses only. It never takes the affixes of the ārdhadhātuka class. Thus it is a defective root, not having all the tenses. It should not be confounded with the substitute ✓ Khyā that replaces ✓ chakshī (See, Adādi 4.) That khyā, of course, takes ārdhadhātuka affixes.

The reason of our confining this root to Sārvadhātuka affixes is this. If this root were capable of taking ārdhadhātuka affixes, then we could form the noun क्वात् from it by adding the ārdhadhātuka affix क्त्वा. But we cannot do so: if we want to get the word क्वात् we must derive it from क्वा of ✓ क्विप् (II 4. 54. S. 2436). For that क्वा is really क्वा, the व is changed to क्, and this क् is considered asiddha. Therefore in क्वात् the visarga is not changed to the jihvāmuliya क्, by VIII, 3. 37. S. 142; because क् is considered to be followed by व, a व् letter, and so the visarga retains its form by VIII. 3. 35. S. 150. Had however क्वात् been derived from this ✓ क्वा, then nothing could have prevented the application of VIII, 3. 37. S. 142, and we would have got jihvāmuliya in क्वात्.

Under the sūtra क्विप्: क्वात् (II. 4. 54. S. 2436) the Mahābhāṣya reads several vartikas: one of them is Vart: The substitute is क्वात्; i. e. क्वात्. The reason of this is given in the subsequent vartikas: one of which is संस्थानार्थं नमः क्वात् Vart: The substitute is to be considered as kshān, in order to prevent samsthāna modification of visarga in namaḥ khyātre. Samsthāna is the technical term for jihvāmuliya, in the terminology of ancient grammarians. The necessity of making क्वात् substitute क्वात् is to prevent this jihvāmuliya change.

We learn from the implication of this vartika and its explanation in the Mahābhāṣya that the present root never takes ārdhadhātuka affixes.

This root, according to the author of Nyāsa, can never be preceded by the preposition क्त्वा. That is we never find the form क्त्वात्. The form क्त्वा: &c., is from the substitute ✓ क्वात् and not from this root. See. III. 2. 7. S. 2921.

According to the Mādhyaviya Vritti, this root क्वा should also be considered as if it was क्वा, just like the substitute क्वात् for the purposes of ārdhadhātuka affixes. According to Atreya it is conjugated only in the ārdhadhātuka form, others conjugate it generically, without confining it to ārdhadhātuka affixes.

The word क्वा is derived from this root. The word क्वा is changed to क् by Upadi IV. 136.

According to the Mādhyaviya, this root when taking ārdhadhātuka affixes, is treated just like क्वात् obtained from क्वात्; and so the noun क्वात् formed from this root is just like क्वात् derived from क्वात् root. But Bhattoji does not agree with this opinion. According to the Mādhyaviya it would be conjugated in all Moods and Tenses; and not confined to Sārvadhātuka only.

✓ क्वा ५१ कथयने (अयंसार्वधातुक माच विवयः) ।

51 ✓ Khyā to tell, declare, communicate. This root is conjugated in the Sārvadhātuka tenses only.

Pre. क्वाति । Im. क्वातु । Imp. क्वायात् । Potē. क्वायात् । Nouns :—उक्ता । उक्ती ।
वरमल्लः ।

मा ५२ पूरये ।

52 ✓ prā to fill.

Pre. प्राति । Per. पयो । I Fut. प्राता । II Fut. प्रास्यति । Im. प्रातु । Imper. क्वात् । Po. प्रायात् । Bene. प्रायात्, प्रेयात् । Ao. क्वासीत् । Con. क्वास्यत् । Pass. प्रायते । Cau. प्राययति । Desi. पिप्रासति । Inten. प्राप्रायते । Nouns :—प्रातः (VIII. 2. 43. S. 3017), प्राणवान् । प्रायः (III. 1. 141. S. 2203).

मा ५३ माने ।

53 ✓ mā, to be contained or comprised in. It is Intransitive. As we find in Māgha- तमो मनुस्तत्र न कैटभद्विषः तपोधनाभ्यागम उममवा मुदः (Sis. I. 23.) The delights produced from the arrival of the austere sage could not be contained (mamuh) within the body of Hari the killer of Kaiṭava. The root is transitive when preceded by particular prepositions and having senses other than that given in the Dhātu-Āṭha. As उदरं परिमाति मुष्टिना "With the fist he estimates the capacity of the stomach." So also मुखमुपमाति । अग्निमनुमाति । यदम् निर्माति । भवान् प्रमाति ।

The मा in sūtra VIII. 4. 17. S. 2285 is not this root. Therefore we have परिमाति or प्रमाति, which is governed by VIII. 4. 18. S. 2332.

Pre. माति । Per. मयो । I Fut. माता । II Fut. मास्यति । Imper. मातु । Im. क्मात् । Potē. मायात् । Bene. मेयात् । Aor. क्मासीत् । Con. क्मास्यत् । Pass. मीयते । Cau. मापयति । Desi. मिस्सति (VII. 4. 84. S. 2623. read with VII. 4. 58. S. 2620.) The ष is changed to त् । Int. मेमीयते । (VI. 4. 66. S. 2462.) Nouns :—मायः । माया । प्रमः । प्रमा । मायिकः । मास्यन् । मायावी । मायी ।

✓ वच् ५४ परिभाषये ।

54 ✓ vaccha to speak. This root is not conjugated in the 3rd person Plural, when the affix is क्तिन् । Therefore the following are wrong :—वचन्ति, वचन्ति, वचन्तु, वचन्तु or वचोचन् । Others say it is not conjugated in any Plural. Therefore वच्च् 2nd Pl. वचमः । 1st Pl. ऊचुः । Per. Pl. ऊच । Per. 2nd Pl. ऊचिम । Per. 1st Pl. वचतारः । Fut. Pl. वच्चातुः । उच्चातुः are wrong. While some hold that the Plural so debarred is the affix क्तिन् only. In this view वच्च्, वचमः, ऊच, ऊचिम are correct.

Pre. वक्ति । वक्तः । वक्षि । वक्ष्यः । वक्ष्य । वक्षि । वक्ष्यः । वक्ष्मः । Per. उवाच । उवाचुः । ऊचुः । उवच्य or उवचिच । ऊच । उवाच or उवच । ऊचिच । I Fut. वक्ता । II Fut. वक्षति । Imp. वक्तु, वक्तात् । वक्तां । वचन्तु । वक्षि । वक्षानि । Imper. वच्च् or वच् । वक्तातु । वचन्तु । वच । वचन्तु । Po. वच्चात् । वच्चाताम् । वचुः । वक्ताः । वच्चात् । वच्चाव । Bene. उवाच ।

उच्चास्ताम् । Aorist चवोचत् । चवोचताम् । चवोचन् । Con. चवचत् । Pass. उच्यते । Cau. वाच-
यति । Des. विवक्षति । In. वाचयते । Nouns :—उच्यम् । वाचयिषः । चक्षम् । चक्षकः ।

विद् ५५ जाने ।

55 ✓ *vida* to know. In the Present Tense, the ordinary affixes are optionally replaced by those of the Perfect by the following:—

२४६४ । विदे, लटो वा । ३ । ४ । ८३ ।

वेत्तेलटः परस्मैपदानां कृतादयो वा स्युः । वेद । विदतुः । विदुः । वेत्थ । विदयुः । विद ।
वेद । विदु । विदम । यद्ये वेत्ति वित इत्यादि । विवेद । विविदतुः । 'उचविद-' (२४६९) इत्या-
म्ये 'विद' इत्यकारान्तनिपातनाच्च लघुपथगुणः । विदांचकार । वेदित्ता ।

2464. The nine affixes of the Perfect tense, are optionally added in the Present tense also, after the verb 'vid'.

Thus :—

Singular.	वेद or वेत्ति	वेत्थ or वेत्सि	वेद or वेत्ति
Dual.	विदतुः or वितः	विदयुः or वित्यः	विदु or विदुः
Plural.	विदुः or विदन्ति	विद or वित्य	विदम or विदमः

विद्

<i>Singular.</i>	<i>Dual.</i>	<i>Plural.</i>
विवेद ।	विविदतुः ।	विविदुः ।
विवेदिय ।	विविदयुः ।	विविदित्य ।
विवेद ।	विविदिय ।	विविदिस ।
or		
विदांचकार ।	विदाञ्चक्रतुः ।	विदांचक्रुः ।
विदाञ्चक्रिय ।	विदाञ्चक्रयुः ।	विदाञ्चक्रित्य ।
विदाञ्चकार ।	विदाञ्चक्रिय ।	विदाञ्चक्रिस ।

When we form the Periphrastic Perfect with चाम् by III. 1. 38. S. 2341, there is no guna of the द् of विद् because it is not penultimate, as the root given in S. 2341 is विद ending with च and not विद् ending in a consonant.

The First Future is वेदित्ता । In the Imperative, we have the optional form, विदांचुर्वन्तु &c. also by the following:—

२४६५ । विदांचुर्वन्तिवत्यन्यतरस्याम् । ३ । १ । ४१ ।

वेत्तेलौट्याभ्युदाभावा लोटो लुक्लोटान्तकरोत्यनुप्रयोगश्च वा निपात्यते । पुनश्च लघुने न विवक्षित इति शब्दात् ।

2465. The form विदांचुर्वन्तु is optionally employed as an irregular form in the Imperative.

This irregular form is obtained by adding the affix चाम् to the root विद् 'to know,' when followed by लोट् or the Imperative tense; the tense affixes of लोट् are then elided by लुक्; moreover there is no substitution of guna as required by VII. 3. 86; and when we have thus obtained the form विदाम्, we annex to it the

क्रोद् of the verb कृ; thus we have विदाङ्कुर्वन्तु or विदन्तु 'let them know.' The third person plural is not only intended to be spoken of by the employment of the form विदाङ्कुर्वन्तु in the aphorism; on the contrary, the word कृति shows that all the numbers and persons of the Imperative may be so employed; as विदाङ्करोतु विदाङ्कृतम् &c.

In other words the Periphrastic Imperative is formed by adding to विदां the Imperative of the root कृ. To form the Imperative of कृ, the following sūtras apply; it being remembered that the root कृ belongs to the Tanādi class.

२४६६ । तनादिकृञ्भ्य उः । ३ । १ । ७८ ।

तनादेः कृञ्भ्य उः प्रत्ययः स्यात् । अयोःपवादः । तनादित्वादेव सिद्धे कृञ्भ्य उः 'नयकार्थस्यानित्यत्वे' लिङ् । तेन 'न विश्वसेदविश्वस्तम्' इत्यादि लिङ्म् । विदां करोतु ।

2466. The affix उ comes after the roots of the Tanādi class and after the verb कृ 'to make' when a sārvaadhātuka affix follows, signifying the agent.

This debars अण्. As तन् + उ + ति = तनेति 'he expands'; कृ + उ + ति = करोति 'he makes'. Though the root कृ is included in the list of the Tanādi verbs, for which see Dhātupāṭha, yet its separate enunciation in the present sūtra is for the sake of showing that the operations dependent upon a word being included in a guṇa or class, are not of universal validity. Therefore forms like विश्वसेत् are valid, as in the sentence, न विश्वसेदविश्वस्तम् । Here there is not the elision of अण् in विश्वसेत् though the root कृञ् belongs to the adādi class (No. 60). According to the Kāśikā, the separate enunciation of कृ in this sūtra is for the sake of making a restrictive rule with regard to this verb; that is to say, the root कृ is a Tanādi root only for the purposes of taking the affix उ; all the other operations of Tanādi verbs are not to be performed upon it. Thus the rule II. 4. 79, does not apply to कृ. Thus अकृत and अकृत्याः; the सिच् elision is compulsory and not optional.

Thus the 3rd Person Singular is विदाङ्करोतु । In forming the 3rd Per. Singular with तनाङ् or of the Dnāl. &c. of the Imperative of कृ the following applies.

२४६७ । अत उस्सार्वाधातुके । ६ । ४ । ११० ।

उत्प्रत्ययान्तस्य कर्जोःकारस्य उस्सार्वाधातुके कृति । उदिति तपरस्मैर्धातुच गुणः । विदां कुर्वतात् विदां कुर्वताम् । 'उत्प्रत्यय-' (२३३४) इति हेतुश्च । आभीष्टत्वेन लुकोऽसिद्धत्वात्तुल्यम् । विदाङ्कृतम् । विदाङ्करोताम् । अवेत् । अविताम् । 'सिञ्भ्यस्त-' (२२२६) इति हेतुश्च । अविदुः ।

2467. Before a Sārvaadhātuka affix* with an indicatory कृ or क, short उ is substituted for the अ of कृ (कृ + उ) when gunated.

Note:—Thus क + उ + तच् = कर् + उ + तच् (VII. 3. 84) = कुरु + उ + तच् = कुरुतः (VI. 4.110). The तच् is हित् by I. 2.4. So also कुरुवन्ति. कुरु = Why do we say 'before a Sārvadhātuka'? So that the rule may apply to what was once a Sārvadhātuka, though no longer existent. Thus कुरु where the personal ending हि is elided, but it leaves its effect behind.

The त् in उत् shows that this उ is not to be gunated by VII. 3.86. When the affix is not कित् by हित् we have करोति, करोषि and करामि (1. 2. 4).

Thus we have विदांकुतात् । D. विदांकुताम् ।

In forming the 2nd Person Singular, the हि is elided by VI. 4. 106. S. 2334. This elision of हि is ordained by a sūtra which falls in the subdivision of asiddhas, under अहिच्छदवाभात् (VI. 4. 22. S. 2183); and therefore, it is considered to have not taken place for the purposes of उ change required by VI. 4.110. S. 2467. Therefore we have the form कुरु though no sārvaadhātuka affix follows. Thus विदांकुतः । 1st Sing. विदांकरवाणि ।

The Imperfect 3rd S. is अवेत्; D. अविताम् । The Plural is formed by जुम् under III. 4. 109. S. 2226. Thus अवितुः । In the 2nd Singular, there is a substitution of द by the following:—

२४६८ । दश्च । ८ । २ । ७५ ।

आतेर्दस्य पदानस्य विपि परे दः स्याद्वा । अवै-अवेत् । 'अव ५६ भुवि' । अस्ति ।

2468. द or, व may optionally be substituted for the final द of a root, before the Personal-affix वि, when such द stands at the end of a Pada.

Thus अवैः or अवेत्.

55 विद ज्ञाने (Parasmaipadi).

55 ✓ vida to know.

Pre. वेत्ति, वेद । विदतुः or वित्तः । विदन्ति or वितुः । वेत्सि or वेत्थ । वित्यः or वितथुः । वित्य or वित । वेत्ति or वेद । वितु or वितुः । वित्थ or वित्थः । Per. विवेद, विदांकार । विविदतुः । विविदुः । विवेदिथ । विवेद । विविदिथ । I Fut. वेदिता । II Fut. वेदिष्यति । Imperative वेत्तु or वित्तात् or विदांकरात् । वित्ता । वितन्तु । विदि । वित् । वित् । वेदानि । वेदाथ । वेदाम् । Imper. अवेत् । अवित्तम् । वित्तुः । अवेत् or अवैः । अवित्तम् । वित्त । अवेदम् । वित्तुः । अवित्तम् । Pot. विद्यात् । विद्यान्तिम् । वित्तुः । विद्याः । विद्याम् । Bene. विद्यात् । विद्यास्तम् । Aorist अवेदीत् । अवेदिष्याम् । अवेदिषुः । अवेदीः । अवेदिष्यम् । अवेदिष्य । अवेदिष्यम् । अवेदिष्य । Condi. अवेदिष्यत् । Pass. वित्यते । Caus. वेदयति । Aorist अवोविदत् । Deside. विविदिष्यति । Inten. वेत्तिष्यते । yañ luk वेवेत्ति or वेविदीति । Nouns:— वेदः । वेद्यः । वित्तुरः । वित्तिः । वेदिः । वेदना । वित्तुः । विद्या । वातुवेद्यः । Pre. Part. Parasmai. विदन् । विद्वान् Per. Part. Parasmai. विद्वान् । Past Part. Pass. विदितः । Act. विदितवान् Gerund विदित्वा (I. 2. 8. S. 2609)

55 ✓ vida. The root is Ātmanepadi with the Preposition सम् (1. 3. 29. S. 2669).

Pre. संविदे । संविदाते । संविदते or संविदूते । (VII. 1. 7. S. 2701). संविदे । संविदे । Per. संविदिवे । संविदांजके । संविदिविदे । संविदिवे । संविदिविदिवे । I Fut. संवेदिता । संवेदितावे । II. Fut. संवेदिष्यते । Imperative संविता । संविदाता । संविदतां or संविदूतां । संविस्व । संवेदे । Imper. समवि । समविदाता । समविदत or समविदूत । समविद्याः । समविदि । Poten. संविदीत । संविदीयाताम् । Bene. संवेदिषीष्ट । संवेदिषीयाताम् । Aorist समवेदिष्ट । समवेदिषाताम् । Inten. । संवेदिते । D. संवेदिदाते । संवेदितते ।

अस ५६ भुवि । अस्ति ।

56 ✓ *asa*, to be. Tho Present 3rd S. is *अस्ति*. In the dual *अ* is elided by the following :—

२४६६ । अनसोरस्तेभ्यः । ६ । ४ । १११ ।

अनस्यास्तेभ्यकारस्य सोऽपः स्यात्सार्धधातुके क्किति । स्तः । सन्ति । 'तावत्सोः-' (२१६९) इति सोऽपः । अस्ति । स्यः । स्य । अस्ति । स्यः । स्तः । 'सार्धधातुके' (२४३२) इत्यधिकृत्य ।

2469. Before a *Sārvadhātuka* क्त् or क्त् affix, the *अ* of *अन* and *अस्* is elided.

क्त् is the characteristic of the roots of the *Rudhādi* class, while *अस्* is the root itself. Thus *अन्यः*; *अन्यति*, *मिनः*, *मिन्दति*; So also of *अस्* :—*स्तः*, *सन्ति*. But *मिनति* and *अस्ति* before non—क्त् and non—क्त् affixes. *अन*+*अस्* ought to be *अनास्*, instead of that we have *अनस्* in the *sūtra*. The *अन* single substitution is an irregularity.

<i>Sing.</i>	<i>Dual.</i>	<i>Plural.</i>
अस्ति ।	स्तः ।	सन्ति ।
(अस् + सि =) अस्ति । (The <i>अ</i> is elided by <i>स्यः</i> ।		स्य ।
	VII. 4. 50. S. 2191).	
अस्ति ।	स्यः ।	स्तः ।

Before *ārdhadhātuka* affixes, the root *अस्* is replaced by *भू* by the following *sūtra* which falls in the section governed by *सार्धधातुके* (II. 4. 35. S. 2432).

२४७० । अस्तेभ्यः । २ । ४ । ५२ ।

अभूत् । भविता । अस्तु । स्तात् । स्ताम् । सन्तु ।

2470. *भू* is the substitute of the verb *अस्* 'to be,' when an *ārdhadhātuka* affix is to be applied.

Thus *अभूत्*. Fut. *भविता* 'he will be,' *अभितुम्* 'in order to be,' *अभितव्यम्* 'must be.' *Notes*:—Now the Perfect tense affixes are also *ārdhadhātuka* affixes (III. 4. 116). The Perfect of *अस्* is therefore the same as that of *भू*, namely, *अभूत्* &c. There is, however, an important exception to this rule, namely, when *अस्* is employed as an auxiliary verb in forming Periphrastic Perfect of other verbs. In that case *अस्* forms its Perfect tense regularly, *आवत्*, *आवतुः*, *आवुः* &c. This apparent breach of the present *sūtra* is explained by taking the term *क्त्* in III.

1. 40. as a Pratyāhāra including क, झ, and कञ्, and if कञ् could not form its Perfect in the regular way, its inclusion in this Pratyāhāra would be useless ; hence we conclude, that as an auxiliary verb, कञ् forms its Perfect regularly.

The Imperative is कञु or क्तात् । 3rd स्ताम् । Pl. कन्तु । In the Second Person Singular कञ् + हि the following applies :—

२४७१ । छसोरेद्वावभ्यासलोपश्च । इ । ४ । ११८ ।

छोपस्तेनैव स्यादौ परेभ्यासलोपश्च । आभीयत्वेनेत्वस्यासिद्धत्वाद्धेहिः । 'चनलोः-' (२४६८) इत्यल्लोपः । इधि । तातङ्पञ्च-यत्वं न । परेय तातङ्गा आधात् । 'x सकृन्नी-x' इति न्यायात् । क्तात् । स्ताम् । क्त । क्त्वानि । क्त्वाव । क्त्वाम् । 'कस्तिनिचः-' (२२२५) इतीदं । आसीत् । चनलोः-' (२४६८) इत्यल्लोपस्याभीयत्वेनासिद्धत्वादाद । आस्ताम् । आसन् । स्यात् । भूयात् । अभूत् । सिचोःसर्गश्च विद्यमानत्वेन विशेषणादीयेन ।

2471. For the final vowel of the roots क्ता and क्वा (कु), and for the इ of कञ्, is substituted इ before the Imperative ending हि ; and thereby the reduplicated syllable of क्ता and क्वा is elided.

Thus (देहि, and धेहि, of पु, and) इधि of कञ्, the इ is elided by this sūtra, and क्ता is elided by VI. 4. 111. S. 2469. This लोप of the present sūtra should be considered as having an indicatory इ so that the whole of the reduplicate and not only the final letter of the abhyāsa (I. 1. 55) is elided.

Sing.	Dual.	Plural.
कञु	क्ताम्	कन्तु
इधि	क्त्वम्	क्त
क्त्वानि	क्त्वाव	क्त्वाम्
	क्त्वा	
आसीत्	आस्ताम्	आसन्
आसीः	आसत	आस्य
आसम्	आस्य	आसन्

This इ ordained by the present sūtra is considered asidhha, as it falls in the ābhiya section (VI. 4. 22. S. 2183) and therefore हि is changed to धि by VI. 4. 101. S. 2435, for it is considered to have come after a कञ् letter इ, though this इ no longer exists. But when तातङ् is added in the Imperative Second Singular, there is no इ change of the इ of कञ् । Because the तातङ् is ordained by a subsequent sūtra, and debars it. Even after the adding of तातङ्, there is no इ change by considering it as āthānivat to its principal हि, on the maxim that a rule once set aside, is set aside for good.

Thus we have क्तात् । स्ताम् । क्त । क्त्वानि । क्त्वाव । क्त्वाम् । In the Imperfect we have ईद by VII. 3. 96. S. 2225. as आसीत् । In the dual, there is क्त्वा augment before स्ताम् (VI. 4. 72. S. 2254), because the elision of क्ता by S. 2469 is asidhha, it being an ābhiya rule, and hence स्ताम् is considered as beginning with vowel. Thus we have आस्ताम् । Pl. आसन् । Pot. स्यात् । Ben. भूयात् । Aor. अभूत् । This is thus derived. कञ् + हि + त् = कञ् + ० + त् (the इ is elided by II.

4. 77. S. 2223). Now the *aprikta* त् required ईद् by VII. 3. 96. S. 2225. But it is not added, as we have already explained under that sūtra, that ईद् comes only then when लिच् and अच् exist as लिच् and अच्. See page 31. of this volume. Therefore we have अभूत्.

The व् of अच् is changed to व् when preceded by an alterant preposition, by the following :—

२४७२ । उपसर्गप्रादुर्भ्यामस्तिर्यपरः । ८ । ३ । ८७ । .

उपसर्गभ्यः प्रादुर्भव परस्यास्तेः सत्य वः स्यात्कारेण च परे । निष्ठात् । प्रादुःष्यात् । निवर्त्ति । प्रादुःवर्त्ति । 'यपरः' किम् । अभिस्तः । 'मृद् ५७ मुञ्जे' ।

2472. The व् of the verb अच् is changed to व्, when it is followed by a vowel or य् and is preceded by प्रादुः, or an upasarga having व् or उ in it.

The word यच् परः means 'followed by य् or अच्' . The word प्रादुः is an Indeclinable, meaning 'evidently.'

Thus अभिवर्त्ति, निवर्त्ति विवर्त्ति, प्रादुःवर्त्ति; अभिष्यात्, निष्ठात्, विष्यात्, प्रादुःष्यात् .

Why do we say "when it is followed by a vowel or य्" ? Observe निस्तः, वित्तः, प्रादुस्तः .

५६ अस भुवि ।

56 ✓ asa, to be.

Pre. अस्ति । स्तः । सन्ति । अस्ति । स्यः । स्व । अस्मि । स्वः । स्तः । Per. अभूत् or आस । आसतुः । आसुः । आसिष । आसयुः । आस । आस । आसिष । आसिम । I Fut. भविता । II Fut. भविष्यति । Imp. अस्तु or स्तात् स्ताम् । सन्तु । शधि or स्तात् । स्तं । स्त । अस्तानि । असाव । Imper. आसीत् । आस्ताम् । आसीः । आसीम् । आस्य । Pot. स्यात् । स्यातां । स्युः । स्याः । स्याम् । स्याव । Bene. भूयात् । Aor. अभूत् । अभूवन् । अभूः । Cond. अभविष्यत् । Pass. भूयते । Cau. अस्तैःस्थाने भूरादेवात् अन्यानि क्वाणि भूधातोर्ज्ञेयानि । Nouns :—नास्तिनामः नास्तिनामकः नास्तिनामो ।

56 ✓ asa. This root is Atmanepa-li, also, when preceded by व्यति ।

Pre. व्यतिस्ते । व्यतिवाते । व्यतिवते । व्यतिसे । व्यतिवाये । व्यतिध्ये । व्यतिहे । व्यतिस्वहे । Imper. व्यत्यसे ।

57 ✓ mṛijā to wipe, wash off, cleanse. The ऋ gets vṛiddhi by the following sūtra :—

२४७३ । मृजेर्वेद्विः । ७ । २ । ११४ ।

मृजेरिक्को वृद्धिः स्यात्तुप्रत्यये परे । 'किङ्कृत्यत्रादौ वेद्यते' । 'मृज्' (२६४) इति वः । मार्षि । मृष्टः । मृज्ति । मृज्ति । ममार्ज । ममार्जतुः—ममृजतुः । ममार्जिषः—ममार्ष्टः । मार्षिता—मार्षा । मृष्टि । ममार्ष्टः । ममार्जम् । ममार्जित्—ममार्जित् । 'वदिद् ५८ अचुविमोचने' ।

2473. The Vṛiddhi (वृद्धि) is substituted for the root vowel (च) of the stem मृज् before any affix that is ordained after a root, provided it is not कित् or कित् ।

In the Imperfect there are ईद and ऋद augments by the following two sūtras.

२४७५ । रुदृश्च यञ्चभ्यः । ७ । ३ । ९८ ।

ब्रह्मादेः पितः सार्वधातुकस्यापञ्चस्य ईद स्यात् ।

2475. After रुद and the four roots that follow it, comes the augment ईद to a sārvaadhātuka affix consisting of a single consonant.

२४७६ । अङ्गार्यगालवयोः । ७ । ३ । ९९ ।

अरोदीत्-अरोदत् । अरुदितान् । अरुदन् । अरोदीः-अरोदः । प्रकृतिप्रत्ययविशेषापेक्षाभ्यामदी-अया-मन्तरङ्गत्वस्यासुद । उद्यात् । अरुदत्-अरोदीत् ।

‘अिज्जप ५६ ग्रथे’ । स्वपित । स्वपितः । सुज्जप । सुज्जपत् । सुज्जपुः । सुज्जपिष-सुज्जप ।

2476. According to the opinion of Gārgya, and Gālava, the augment ऋद comes before a Sārvaadhātuka affix consisting of a single consonant, after the above five roots रुद &c. .

Thus we have अरोदीत् with ईद, or अरोदत् with ऋद added to त् । Similarly अरोदीः or अरोदः ।

Note :—As अरोदीत्, अरोदीः, अस्वपीत् and अस्वपीः, अश्वहीत्, अश्वहीः, प्रायीत्, प्रायीः, अजहीत्, अजहीः ॥ Why of these five only ? Observe अजान् भवान् ॥ Why an aprikta affix ? Observe रोदिति ॥ The word रुदः in the preceding sūtra is singular, though it ought to have been plural.

Note :—As अरोदत् अरोदः, अस्वपत् अस्वपः, अश्वपत् अश्वपः, प्रायत् प्रायः, अजजत् अजजः ॥ The names of Gārgya and Gālava are mentioned for honoris causa.

Note :—The mention of these names is not for the sake of “option” (विकल्पार्थम्). Because the very injunction about ऋद, would make the ईद of the preceding sūtra optional. The mention of more than one Achārya in the sūtra is also for this very reason.

In the Potential, the वासुद augment is added first to the affix, because it is antaraṅga, as it depends merely on the Mood लिङ्, while with regard to it, the ईद and ऋद augments are Bahiranga, because they depend on a particular base (prakṛiti such as ✓ *rud* &c.) and a particular affix (pratyaya, namely only those which are aprikta). Therefore ईद and ऋद augments, though taught subsequent to वासुद augment, do not debar it, because they are of weaker force compared with it. Therefore वासुद is added first, and the 3rd Per. S. affix becomes दात्, which being no longer aprikta, there is no occasion for adding to it the augments ईद or ऋद of these two sūtras. Thus we have उद्यात् ।

The aorist is अरुदत् or अरोदीत्,

बहिरु ५८ अश्विमोचने ।

58 ✓ rudir to weep, to cry.

Pre. रोदिति । कवितः । कवन्ति । रोदिवि । कविषः । कविष । रोदिसि । कविवः । कविमः ।
Per. करोत कवतुः । कवतुः । करोदिव । कवतुषुः । कवतु । करोत । कवदिव । कवदिसु । I Fut.
रोदिष्या । II Fut. रोदिव्यति । Imp. रोदितु or कवितात् । कविताम् । कवन्तु । कविषि ।
कवितम् । कवित । रोदन्ति । रोदाव । रोदाम । Imp. करोतीत् or करोदत् । कवदिताम् । कवदन् ।
करोतीः or करोतः । कवदित । कवदित । करोदम् । कवदिव । कवदिस । Pot. कयात् । कयातो ।
कयुः । कयाः । कयातम् । कयात । कयाम् । Ben. कयात् । कयास्ताम् । Aor. कवदत् or करोदोत् ।
कवदताम् or करोदिव्याम् । कवदन् । कवतः कवदम् । कवदाव । Con. करोदिव्यत् । Pass.
कयाते । Can. रोदयति । Aorist. कवदवत् । Des. कवदिवति । In. रोदयाते । Yañluk रोदवीति
or रोराति । Du. रोदतः । Imper. करोदात् । Nouns :—रोदसी । कद्राणी । कद्रुः । शतक्रीयम् ।

59 ✓ śi śhāvap to sleep.

The Present is स्वयिति । स्वयितः &c. The Perfect is सुष्याप । सुषुपतुः । सुषुपुः ।
&c. When the root takes the upasargas सु or वि or नि or दृ then the ष of the
vocalised सु in the Perfect is changed to व by the following :—

२४७७ । सुविनिर्द्वयः सुपिसूतिसमाः । ८ । ३ । ८८ ।

ययः सुष्यादेः सत्य वः स्यात् । पूर्व धातुव्यसनेषु युज्यते । किति लिटि परत्वात्संस्कारणे सत्ये क
कते द्वित्वम् । x पूर्वत्रासिद्धीयमद्विवचने x । सुषुपुपतुः । सुषुपुपुः । अकिति तु द्वित्वेभ्यासत्य
संस्कारणम् । सत्यस्यासिद्धत्वात्ततः पूर्व 'हलादिः शेषः' (२१७६) । नित्यत्वाच्च । ततः सुपि क्वाभा-
वाच्च वः । सुषुष्याप । सुष्यमा । अस्यपीत्-अस्यपत् । स्वप्यात् । सुष्यात् । सुषुष्यात् । अस्यपीसीत् ।
'अवत् ३० प्राचने' । अवसिति । अवसिता । अवसीत्-अवसत् । अवस्याताम् । अवस्याताम् ।
'अवन्तवच-
' (२२६६) इति न दुहिः । अवसीत् । 'अव ३९ व' । अनिति । आन । अनिता ।
आनीत्-आनत् ।

2477. The ष of स्वप् when it assumes the form सुप्, and of वृत्ति,
and सन is changed to व after सु, वि, नि and दृ ॥

The maxim is that the root is first joined with the upasarga, and then
grammatical rules applied. Thus the compound verbs are सुस्वप्, विस्वप् &c. To
this when the affixes of the Perfect which are कित् are added, then first there is
vocalisation of व into उ, and उ changed to व, and then reduplication. That is
the steps are (1) सुषुप (2) सुषुप, (3) सुषुप सुप् । For the purposes of reduplication
the उ changed to व by the rule of Triṣṭī ought to have been considered asidha
by VIII. 2. 1. This is prevented by the maxim already given under S. VI. 1. 3.
i. e., for the purposes of reduplication, the Triṣṭī rules are not asidha. There-
fore व is reduplicated. Thus we have the following equation: सु + स्वप् + कतुप् = सु-
षुप + कतुप् (VI. 1. 15. S. 2409) = सु + सुप् + कतुप् (VIII. 3. 88. 2477) = सुषुपसुप् +
कतुप् (पूर्वत्रासिद्धीयमद्विवचने) = सुषुपसुपत् । So also सुषुपुपुः ।

Before those affixes of लिट् which are not कित्, there is reduplication first,
and then vocalisation of the abhyāsa. The व change ordained by the present Tri-
ṣṭī sūtra being considered asidha (VIII. 2. 1.); the हलादिशेषः (S. 2179) rule

applies prior to it. And because it is a *nitya* rule also, therefore it applies first. When *हलादिशेषः* has applied, there remains no *form* सुप् but only स, and therefore the present rule does not apply, and there is no *व* change. Thus सुस्वप् + यल् = सुस्वप्स्वप् + यल् = सुसुप्स्वप् + यल् = सुसुस्वप् + यल् (S. 2179). Now the second सु cannot be changed to बु by the present sūtra because the condition for the application of this rule, namely the existence of the form सुप् is absent. Thus we get सुसुष्वाप and सुसुष्वात्.

Note :—The word सुप्ति is exhibited in the sūtra as the form of स्वप् with vocalisation. Thus सुषुप्ताः, निः सुप्ताः, दुः सुप्ताः ॥ The word सूति is the क्तिन् ending form of सू; the rule applies to this form only, as सुषूतिः, विषूतिः, निषूतिः and दुःषूतिः ॥ The word सम also means the *noun* सम and not the verb सम स्तम वेत्तव्ये ॥ Thus सुषमम्, विषमम्, निःषमम्, दुःषमम् ॥

Note :—The following kārīkā sums up the above discussion.

Kārīkā:—सुप्तेः वत्त्वं स्वप्तेर्मा भूद्विसुष्वापेति केन न ।

हलादिशेषाच्च सुप्तिरिष्टं पूर्वं प्रसारणम् ॥

स्यादीनां नियमो नात्र प्राक्कितादुत्तरः सुप्तिः ।

अनर्थके विषुषुपुः सुप्तिभूतो द्विरुच्यते ॥

Kārīkā—Why is वत्त्वं taught with regard to the सुप् form of स्वप् ? *Ans.* सुप्तेः वत्त्वं स्वप्तेर्मा भूत्, so that the वत्त्व change should not take place in स्वप् form, as विस्वप्नः and विस्वप्नक् (III. 2. 172). Q. विसुष्वापेति केन न ? For what reason the वत्त्व change has not taken place in the reduplicate विसुष्वाप, for here also in the reduplicate, is the form सुप्, as विसुप्स्वप्, and then by applying हलादिशेष rule, the प is elided, and एकदेशविकृतस्यानन्यत्वात् applies ? *Ans.* हलादि शेषान् न सुप्तिः, we reduplicate the form स्वप्, as विस्वप्स्वप् and then glide प as विस्वप्स्वप्, and then vocalise, as विसुप्स्वप्, so that there being no form सुप्, there is no वत्त्व ॥ इष्टं पूर्वं प्रसारणम्, in fact, the vocalisation takes place first, and then elision according to an ishti. See VI. 1. 17. Otherwise, in स्वप् स्वप्, as प is elided, व् would also have been elided. Why is the स of विसुष्वाप not changed to ब् by VIII. 3. 64 ? स्यादीनां नियमो नात्र प्राक् कितादुत्तरः सुप्तिः, the rule VIII. 3. 64 does not apply, because that rule is confined only to verbs up to क्तिन् in VIII. 3. 70, while सुप् is *after* that verb. Moreover the प of सुप् being elided, the mere सु is अनर्थक, and the maxim is अनर्थकं पक्षणे नानर्थकस्य ॥ Q. If this maxim is applied, how do you form विषुषुपुः ? *Ans.* अनर्थके विषुषुपुः सुप्तिभूतो द्विरुच्यते, here the form सुप् is doubled, and not सुप् ॥ The root is first joined with the affix वि + स्वप्, then there is vocalisation विषुप्; then there is व change, as विषुप्, then reduplication, as विषुप्स्वप् ॥ Now वत्त्व being considered asiddha, the doubling should take place first ? No, for we have already shown that for the purposes of doubling, the वत्त्व change is not asiddha (VIII. 2. 3 Vārt.)

✓ निष्वप ५८ शये ।

59 ✓ निष्वप to lie down, to sleep.

Pre. स्वपिति । स्वपितुः । स्वपन्ति । स्वपिषि । स्वपिषः । स्वपिष । स्वपिमि । स्वपिषः । स्वपिमः । Pel. सुष्याप । सुषुपतुः । सुषुपुः । सुष्यप्य or सुष्यपिष । सुषुपपुः । सुषुप । सुष्याप । सुषुपिष । सुषुपिम । I Fut. स्वप्ता । II Fut. स्वप्स्यति । Imp. स्वपितु । स्वपिताम् । स्वपन्तु । स्वपिषि । स्वपितम् । स्वपित । स्वपानि । स्वपाव । स्वपाम । Imperfect अस्वपत् or अस्वपीत् । अस्वपिताम् । अस्वपन् । अस्वपः or अस्वपीः । अस्वपितम् । अस्वपित । अस्वपम् । अस्वपिष । अस्वपिम । Pot. स्वप्यात् । स्वप्याताम् । Bene. सुप्यात् । सुप्यास्ताम् । Aorist अस्वासीत् । अस्वासाताम् । अस्वाप्सुः । अस्वासीः । अस्वासम् । Con. अस्वप्यत् । Pass. सुप्यते । With the Preposition सु, we have सुषुप्यते । Cau. स्वापयति । Aorist असुषुपत् । Des. सुषुप्सति । With वि, we have विषुप्यति । Inten. सोषुप्यते । (VI. 1. 19. S. 2645.) विषोषुप्यते । Yan luk. सास्वपीति । Nouns :—स्वप्नः ।

✓ श्वस ६० प्राणने ।

60 ✓ श्वस to breathe. In the Potential, the root is conjugated like the Bhuadi, the विकारणा श्च् is not elided. This is the view of the Mādaviya. Bhattotji would elide श्च् here also. The Potentials would according to him be श्वस्यात्, D. श्वस्याताम् &c. .

Pre. श्वसिति । श्वसितुः । श्वसन्ति । श्वसिषि । श्वसिमि । Per. श्वसास । श्वससतुः । श्वससिष । श्वसस । श्वसास । श्वससिष । I Fut. श्वसिता । II Fut. श्वसिष्यति । Imperative श्वसितु । श्वसिषि । श्वसानि । Imper. अश्वसत् or अश्वसीत् । अश्वसिताम् । अश्वसीः । अश्वसः । अश्वसम् । अश्वसिष । Poten. श्वसेत् । श्वसेतां । श्वसेयुः । श्वसेः । श्वसेयम् । Bene. श्वस्यात् । श्वस्याताम् । Aorist अश्वसत् । or अश्वसीत् । (There is no vṛiddhi because of S. 2299). अश्वसिष्याम् । अश्वसिषीः । अश्वसिषम् । Condi. अश्वसिष्यत् । Pass. श्वस्यते । Caus. श्वापयति । Aorist अश्वसत् । Desido. श्वसिष्यति । Inten. श्वाप्यते । yan luk श्वसति । Nouns :—श्वसनः । आश्वसः । श्वासः ।

61 ✓ ana to breathe.

The Pre. is अनिति, Perf. आन, I Fut. अनिता, Imper. आनीत् or आनत् ।

The न of this root is changed to ण after an alterant preposition by the following sūtra.

६४७८ ण अनितेः । ८ । ४ । १८ ।

उपसर्गस्थाचिमित्वात्परस्यानितेनेत्य णः स्यात् । प्राणिति ।

'अण ६३ अण्डचनयोः' । णिति । णितः ।

2478. The न of the verb अन् 'to breathe', is changed into ण, when preceded by an upasarga competent to produce the change.

Thus प्र+अनिति=प्रणिति 'he breathes.' पराणिति । For इद् augment, see VII. 2 76.

✓आन ६१ च (प्राणने) ।

61 ✓ana to breathe.

Pre. अनिति । अनितः । अनन्ति । अनिवि । अनिमि । Per. आन (प्र+आन=प्राण) प्रायतुः । प्रायुः । प्रायिष । प्रायिव । I Fut. अनिता । II Fut. अनिष्यति । Imperative प्र+अनितु or प्रायितात् । Imper. आनीतु, आनतु । Poten. अन्यात् । प्राययात् । Bene. अन्यात् । प्राययात् । प्राययास्ताम् । Aorist आनीत् । प्रायीत् । प्रायिष्यात् । प्रायीः । Condi. अनिष्यते । Pass. अन्यते । Caus. आनयति । प्राययति । Aorist प्रायिष्यत् । Deside. अनिनिषति । प्रायिषिवति । Nouns—प्रायः ।

62. ✓jakṣha 'to eat,' when it is the reduplicated form of हृस्; and 'to laugh,' when it is the reduplicated form of हृस् ।

The Pre. Sing. is जक्षति, Dual. जक्षितः । In the plural the जन् is replaced by अत् by the following.

२४७९ । अदभ्यस्तात् । ७ । १ । ४ ।

अभ्य अस्यात् । अन्तापवादः । जक्षति । 'सिजभ्यस्त-' (२४२६) इति-भेदेत् । अजक्षुः । अयमन्तःस्यादिरित्युक्त्वसदन्तो बभाम । षडादयः पञ्च गताः ।

2479. अत् is substitute for क after a reduplicated verbal stem.

This debars the अन्त substitution required by VII. 1. 3. S. 2169. Thus जक्ष+क्=जक्षति । In the Imperfect Plural however जुस् replaces क् by III. 4. 109. S. 2226. As अजक्षुः ।

Ujvaladatta gives this root as यक्ष, and not जक्ष which is a mistake.

जक्ष ६२ भक्षहसनयोः ।

62 ✓jakṣha 1. to eat 2. to laugh.

Pre. जक्षति । जक्षितः । जक्षति । जक्षिवि । जक्षिमि । Per. जजक्ष । जजक्षिव । जजक्षिव । I Fut. जक्षिता । II Fut. जक्षिष्यति । Imperative जक्षितु । जक्षिता । जक्षतु । जक्षिवि । जक्षायि । Imper. अजक्षीत्, अजक्षत् । अजक्षिताम् । अजक्षुः । Poten. जक्ष्यात् । जक्षेत् according to Chandra. जक्ष्याताम् । Bene. जक्ष्यात् । जक्ष्यास्ताम् । Aorist अजक्षीत् । अजक्षिष्यात् । अजक्षीः । अजक्षिवे । Condi. अजक्षिष्यत् । Pass. जक्षयते । Caus. जक्षयति । Aorist अजक्षयत् । Deside. जजक्षिवति । Inten. आजक्षयते । yañ luk आजक्षीति or आजक्षि । Nouu.—जक्षत् ।

Here end the five roots beginning with ✓rud.

'जाग्र ६३ निद्रादये' । जागर्ति । जाग्रतः । जाग्रति । 'उग्रविद्-' (२३४९) इत्याम्ना । जागरांश्कार-जजागर ।

63 ✓jāgri to awake.

The Pre. is जागर्ति, Dual. जाग्रतः, Pl. जाग्रति । In the Perfect there is optionally Periphrastio जाग् by III. 1. 38. S. 2341. * As जागरांश्कार or जजागर । In the dual, we have guṇa by the following:

२४८० । जायोऽविचयणल्लित्सु । ७ । ३ । ८५ ।

जागर्तुंयः स्याद्विचयणल्लित्सुऽन्वस्तिन्वृद्धिविधे प्रतिषेधविधये च । अजागरतुः । अजागः । अजायताम् । अभयत्वात्कुसु ।

2480. The Guṇa (instead of Vṛiddhi or its prohibition) is substituted for the च of the stem जाय, except before the affix वि, before the Aorist character लिङ्, before the Personal ending लृत् of the Perfect, and before an affix with an indicative इ ॥

Thus अजागरतुः । The Imperfect is अजागः । D. अजायताम् । In the plural, the root being a reduplicated one we have कुसु by VII. 1. 4. S. 2479. Before this कुसु, the च of jāgri takes guṇa by the following :

२४८१ । कुसि च । ७ । ३ । ८३ ।

अजातो कुसीगन्ताह्वय गुणः स्यात् । अजागः । 'अजातो' किम् । जायतुः । आशिषि तु जागर्तुः । जागर्तास्ताम् । जागर्तासुः । लुङि अजागरीत् । 'जाय दृष' इत्यत्र ययप्राप्तेः, तं सार्वधा-
तुकगुणो जायते, तं लिङि दृङिः । तां जागर्तिगुणः, तत्र कते हलन्तलक्षणा प्राप्ता, 'नेटि' (२२६८) इति निविष्टा, ततः 'अतो हलादेः' (२२८४) इति जाधित्वा 'अतो ह्रान्तस्य' (२३३०) इति प्राप्ता, 'अयन्त-' (२२६६) इति निविध्यते । तदाहुः—

'गुणो दृङिर्गुणो दृङिः प्रतिषेधो विकल्पनम् ।

पुनर्दृङिर्निषेधोऽतो यणपूर्वाः प्राप्ता यो न च ॥'

इति । 'ददिद्रा इड् दुर्गते' । ददिद्राति ।

2481. Before the personal-ending लृत् (उत्) of the Imperfect when it begins with a vowel, guṇa is substituted for the final इ, ई, उ, ऊ, अ, ऋ, and ए of the stem.

Note:—As अकुसुतुः, अलिभयः, अलिभयः ॥ This Personal ending is लिङ् according to I. 2. 4, and would not have caused guṇa (I. 1. 5), but for this sūtra. The ending लृत् (III. 4. 108) comes in the लिङ् also. There, however, it does not cause guṇa. As लिङ्, सुनुयुः ॥ Here there are two लिङ् affixes, the augment दासुद्, and the sārvaadhātuka लृत्; and the दासुद् prevents guṇa. The इङ् is read into the sūtra from I. 1. 3.

As अजागः । Why do we say that the affix लृत् must be ajādi or vowel-beginning? When this affix takes the augment दासुद् of the Potential, it assumes the form दुसु, and is no longer vowel-beginning. Before it, there will be no guṇa.

As जायतुः । The Ben. forms are जागर्तात्, D. जागर्तास्ताम्, Pl. जागर्तासुः । The Aorist is अजागरीत् । It is thus evolved:

जाय+इ+इ+ईत्. The च followed by इ required to be changed to इ by VI. 1. 77. This is prevented by the Guṇa rule VII. 3. 84. S. 2168. The च ought to become ऋ । This guṇa however is set aside by the Vṛiddhi rule VII. 2. 1. S. 2297.

This vṛiddhi, however, is set aside by peculiar guṇa of jāgri under VII. 3. 85, S. 2480. Thus we get जागर् +इ+इ+ईत्

Now the root being जाग् ending in a consonant, sūtra VII. 2. 3. S. 2267 requires the vṛiddhi of अ; but this vṛiddhi, in its turn is set aside by VII. 2. 4. S. 2268. But now VII. 2. 7. S. 2284 requires *optional* vṛiddhi; but it is restricted by VII. 2. 2. S. 2330, and the vṛiddhi becomes compulsory. But VII. 2. 5. S. 2299 sets aside this vṛiddhi also. Thus.

जाग्+इस्=जाय्+इस् (VI. 1. 77. S. 47)=जाग्+इस् (VII. 3. 84. S. 2168)=जाग्+इस् (VII. 2. 1. S. 2297)=जाग्+इस् (VII. 3. 85. S. 2480)=जाग्+इस् (VII. 2. 3. S. 2267)=जाग्+इस् (VII. 2. 4. S. 2268)= जाग् or जाग्+इस् (VII. 2. 7. S. 2284)=जाग्+इस् (VII. 2. 2. S. 2330)=जाग्+इस् (VII. 2. 5. S. 2299).

The following verse sums up these.

“Guna Vṛiddhi, Guna, Vṛiddhi, prohibition, option, again Vṛiddhi and then exception, these, with the change of *r* into a semi vowel in the first instance, are the nine results.”

जाय् इह निद्राक्षये ।

63. ✓ jāgri to wake.

Pre. जागर्ति । जायतः । जायति । जागर्षि । जागर्षि । जायवः । Per. जागराञ्चकार, जजागर, जजागरतुः । जजागदः । जजागरिष्य । जजागरयुः । जजागर । जजागर । जजागरिष्य । I Fut. जागर्षित् । II Fut. जागरिष्यति । Imperative जागर्तु or जागरित्वात् । जायतां । जायतु । जायहि । जागराणि । Imper. अजागः । अजायताम् । अजागदः । अजागः । अजागरम् । अजायवः । Pot. जाययात् । जाययाताम् । जाययुः । जाययाः । जाययां । जाययाव । Bene. जागर्षात् । जागर्षाताम् । Aorist अजागरीत् । अजागरिष्यात् । अजागरिष्युः । अजागरीः । अजागरीष्य । Coudi. अजागरिष्यत् । Pass. जाययते । Caus. जागरयति । Aorist अजजागरत् । Deside. जजागरिष्यति । Inten. जागर्षते । Nouns:—जागदकः । जगरा । जागर्षा । जायविः । जजायवान् । Past. Part. Pass. जागरितः । Act. जागरितवान् । Fut. Part. जागरिष्यन् । Gerund जागरित्वा । Infini. जागरितुं । Adj. जागरितव्यं । जागरणीयं । जागर्षम् ।

64. ✓ daridrā to be poor. The Present 3rd Singular is दरिद्राति । In forming the Dual, the आ is replaced by ए, by the following:

२४८२ । दरिद्रस्य । इ । ४ । ११४ ।

दरिद्रातेरकारः स्याच्छलादौ क्ति सार्धधातुके । दरिद्रितः ।

2482. ए is substituted for the आ of दरिद्रा before a Sārvadhā-tuka क्त् or क्त् affix beginning with a consonant.

Thus दरिद्रितः, दरिद्रिष्यः, दरिद्रिवः, दरिद्रिमा । But दरिद्राति before a vowel affix (VI. 4. 112) and दरिद्राति before a non-क्त् affix.

In forming the plural, the आ is elided before the affix क्ति (VII. 1. 4. S. 2479), by the following sūtra:—

२४८३ । इनाभ्यस्तयोरातः । इ । ४ । ११२ ।

अन्यैराती लोपः स्थानिकृति सार्वधातुके । ददिद्रति । अनेकारत्वाद्वाद्या । ददिद्रां चकार ।
 'आत औ यत्' (२३७१) इत्यत्र 'औ' इत्येव सिद्ध औकारविधानं ददिद्रातेरातोपे कृते अवधार्यम् ।
 अत एव क्रापकाभाव्येके । ददिद्रि । ददिद्रितु इत्यादि । यत् यत्ति ददिद्रेति तच्चिद्वनमेव ।
 * ददिद्रातेराधधातुके विवक्षित आलोपो वाच्यः * । * लुङि वा * । * सति यवुनि न्युटि च न * ।
 ददिद्रिता । अदिद्रिताम् । अदिद्रिताम् । अदिद्रिदुः । ददिद्रियात्-ददिद्र्यात् । अदिद्रिद्रीत् । इद्वक्षी ।
 अदिद्रिदीसीत् ।

2483. * Before a Sārvadhātuka कृत् or कृत् affix beginning with a vowel, the long आ of दना (the vikaraṇa of the 9th class) and of the reduplicate stems is elided.

Note:—Thus लुनते, लुनताम्, अलुनत, मिमते, मिमताम्, अमिमत, संजिहते, संजिहताम् and समजिहत ॥ Why do we say 'of दना and the reduplicates?' Observe दान्ति दान्ति ॥ Why 'of long आ?' Observe निधति ॥ Why 'before कृत् and कृत्?' Observe, अलुनात्, अजिह्वात् ॥

Thus ददिद्रा+भि=ददिद्रा+अति (VII. 1. 4. S. 2479) = ददिद्रति (VI. 4. 112. S. 2486).

As the root is polysyllabic, its Perfect is formed periphrastically by आम् by the vārtika under III. 1. 35. S. 2306. Thus ददिद्रांचकार । Some say the Perfect is formed regularly, because of the implication of the sūtra आत औ यत् (VII. 1. 34. S. 2371). There the sūtra touches the substitution of औ for यत्, while the same form like यपि, दधि &c. could have been evolved by the substitution of औ for यत् । The fact that औ is taught there and not औ indicates that औ is to be heard even in the root daridrā when the final आ is elided. They form the Perfect as ददिद्रि । Dual ददिद्रितुः &c. But the form ददिद्रि in यत् is wrong and without authority.

Vārt.—The final of ददिद्रा is elided before an Ārdhadhātuka affix. And this elision should be considered as siddha, in applying rules relating to affixes. Thus ददिद्रा by losing आ becomes ददिद्र, and we should apply those allixes which would come after a form like 'daridr', and not what would have come after a form like 'daridrā.' Thus च् comes after roots ending in long आ (III. 1. 141); but this affix would not be applied here, but the general affix अच् (III. 1. 134). Thus ददिद्राति=ददिद्रि:

Vārt.—Optionally so in the Aorist (mlyatana-past) as अदिद्रिद्रीत् or अदिद्रिदीसीत् ॥ The latter form is evolved by adding सक् of VII. 2. 73. S. 2377 and elision of सिक् ॥ The form ददिद्रि in the sūtra is Vedic, the root being shortened from ददिद्रा to ददिद्र ॥

Vārt.—The elision does not take place in the forms ददिद्रायक and ददिद्राय, and the Desiderative may be either दिदिद्रासति or दिदिद्रिद्वसति ॥ To sum up "आ of ददिद्रा should be considered as elided when applying an ārdhadhātuka affix, but optionally so before लुङ् (Aorist), and not at all before सङ् (Desiderative), यवुङ् and ल्युट्" ॥

Therefore the first Future is ढरिद्रा+इद+ता=ढरिद्रु+इ+ता (vartika)=ढरिद्रिता
The Imperfect is अढरिद्रात्, D. अढरिद्रिताम्, pl. अढरिद्रुः ।

✓ढरिद्रा इध दुर्गता ।

64/ daridra to be poor.

Pre. ढरिद्राति । ढरिद्रितः । ढरिद्रति । ढरिद्रासि । ढरिद्रिथः । ढरिद्रिथ । ढरिद्राभि
ढरिद्रिथः । Per. ढरिद्राचकार । I Fut. ढरिद्रिता । II Fut. ढरिद्रिष्यति । Imperative
ढरिद्रातु or ढरिद्रितात् । ढरिद्रितां । ढरिद्रिषि । ढरिद्राणि । 'Imper.' अढरिद्रात् ।
अढरिद्रिताम् । अढरिद्रुः । अढरिद्राः । अढरिद्राम् । Poten. ढरिद्रियात् । ढरिद्रियाताम् ।
Bene. ढरिद्रियात् or ढरिद्रात् । ढरिद्रास्ताम् । Aorist अढरिद्रोत् or अढरिद्रासीत् ।
अढरिद्रिष्टात् । अढरिद्रिषुः । अढरिद्रिः । अढरिद्रिषम् । Condi. अढरिद्रिष्यत् । Pass. ढरिद्रायते ।
Aor. अढरिद्रि । or अढरिद्रायि । Both with चिञ् । Caus. ढरिद्रायति । Deside.
विढरिद्रासीति, विढरिद्रिषति । Inten. विढरिद्रायते । Nouns:—ढरुः । ढरिद्रुः । ढरुणः ।
ढरिद्राणः । ढरिद्रायकः । Past Part. ढरिद्रितः । Act. ढरिद्रितवान् ।

'चकास् इध दीप्ता' भव्य अत् । चकासति । चकासां चकार । 'धि च' (२२४६) इति
श्लेषः । सिञ्च एवेत्येके । चकाञ्चि । 'चकाधि' इत्येव भाष्यम् ।

65/ chakā ṣi to shine. In the 3rd Person plural, the अत् is replaced by
अत् by VII. I. 4. S. 2479. as चकासति । The Perfect is चकासां चकार । In the 2nd
Person Singular of the Imperative, the स् of चकास् is elided by VIII. 2. 25. S.
2249. As चकाधि । Others say that the स of सिञ् only is elided by that sūtra,
and they give the form as चकाञ्चि where च is changed to ञ् । But in the Mahā-
bhāṣya the form given is चकाधि । In the Imperfect 3rd Singular, the च becomes
द by the following sūtra.

२४८४ । तिद्यनस्तेः । ८ । ३ । ७३ ।

पदान्तस्य धातोः सस्य दः स्यान्तिथि न त्वन्तेः । अचकात्-अचकाद् । अचकासुः ।

2484. द is substituted for the final स of a root, with the
exception of अच्, before the Personal ending ति (त्), when it stands
at the end of a word.

Note:—The स of a root can stand at the end of a word when the
Personal-ending is dropped. Thus अचकाद् भवान्, अचकाद् भवान्, from the roots
चकास् and आस् ॥ The Personal affix is elided by VI. 1. 68, and thereby स comes
to stand at the end of a Pada.

Note:—Why do we say 'before तिप्'? Observe चकास् formed by चिञ् affix
added to the root.

Note:—Why do we say 'with the exception of अच्'? See आप एवेकं सविक्तं
सर्वम् आः ॥ Here आः is the Imperfect 3rd Person singular of अच् ॥ The ईदः
is not added as a Vedio irregularity. See VII. 3. 93, 97.

This sūtra is an exception to ससुबोः (VIII. 2. 66. S. 162). Thus we
have अचकाद् or अचकात् । The Plural is अचकासुः by सुप् (S. 2226). In the 2nd
Person singular, the स is either changed to द or च by the following:—

२४८५ सिपि धातो हवी । ८ । २ ॥ ३४ ॥

इदानीन्धधातोः सस्य ङः स्याद्वा । पठे [सस्येन] दः । अचकाः-अचकात् ।

2585. द or ङ may optionally be substituted for the स of a root, before the Personal ending ङि (ङ), when such स stands at the end of a Pada.

Thus अचकात् स्वम् or अचकात् स्वम्, अन्यथात् स्वम् or अन्यथात् स्वम् । For the द is first substituted visarjauya, which is then changed to स ॥

The word धातोः is employed in the sūtra for the sake of the subsequent sūtras; so also the word ङ ॥

✓ अकास् ६५ दीप्तौ ।

65 ✓ ohakāṣi to shine.

Pre. अकास्ति । अकास्तः । अकासति । अकास्ति । अकास्ति । अकास्तः । Per. अकासाञ्चकार । I Fut. अकासिता । II Fut. अकासिष्यति । Imperative अकास्तु । अकास्ताम् । अकासतु । अकाधि । Imper. अचकात् । अचकास्ताम् । अचकासुः । अचकात् or अचकाः । अचकास्तं । अचकास्तः । अचकासम् । अचकास्तः । अचकास्तः । Poten. अकास्यात् । अकास्याताम् । Bene. अकास्यात् । अकास्याताम् । Aorist अचकासीत् । अचकासिष्टाम् । अचकासीः । अचकासिषम् । Condi. अचकासिष्यत् । Des. अचकासिषति । Caus. अकासयति । Aorist अचीचकासत् ।

‘शासु ६६ अनुशिष्टौ’ । शास्ति ।

66 ✓ Śasu to teach.

The Present 3rd Person Singular is शास्ति । In forming the Dual, the आ is replaced by इ by the following sūtra.

२४८६ शास इवङ्हलोः ॥ ६ । ४ । ३४ ॥

शास उपधाया इत्यादङि हलादौ कृत्तित्वः । ‘शासिषि-’ (सू २४९०) इति षः । शिष्टः । आसति । अशास । अशासतुः । शास्तु । शिष्टात् । शिष्टाम् । शास्तु ।

2486. Before the Aorist in अङ् and before an affix beginning with a consonant having an indicatory क् or ङ, there is the substitution of इ for the vowel of शास् ॥

Thus शास+तस्=शिस्+तस्=शिष्+तस् (VIII. 3. 60. S. 2410) =शिष्टः । The 3rd Pl. is शास्ति ।

The Perfect is अशास, D. अशासतुः ।

The Imperative 3rd Singular is शास्तु or शिष्टात् D. शिष्टाम्, Pl. शास्तु । In forming 2nd singular, the root शास् assumes the form शा by the following sūtra:

२४८७ शा हो ॥ ६ । ४ । ३५ ॥

शास्तेः शादेवः स्याद्धो परे । तस्याभिव्यक्तेनासिष्टत्वाद्धेयः । शाधि । अशात् । अशिष्टाम् । अशासुः । अशात्-अशाः । शिष्टात् । ‘सतिंशास्ति-’ (सू २४८२) इत्यङ् । अशिषत् । अशासिष्यत् ।

2487. Before the Imperative affix ङि, शा is substituted for शास् ॥

Thus अनुवाचि, ववाचि = The व् is changed to चि by VI. 4. 101. S. 2425, though strictly speaking that rule ought not to apply, as व् does not come after a कल् letter but after the vowel वा of वाः. But the substitution of वा for वास् is by a rule of Ābbiya section and is asidha for the purposes of चि substitution. Thus we have ववाचि. See VI 4. 22.

Note:—The anuvritti of उपधायाः is not here; so वा is substituted in the room of the full word वास् and not only for the penultimate vowel of वास्. The anuvritti of वित् and वित् also is not here. Therefore, when this व् is treated as वित् (III. 4. 88), then too the substitution takes place, though a वित् Sārvadhātuka is not वित् (1. 2. 4). Thus ववाचि is also found in the Vedas as having acute on the first syllable, which can only be when चि is वित् and consequently anudātta (III. 1. 4)

वासु ६६ अनुशिष्टो ।

66 ✓ śasu to teach, instruct, train. This root takes two objects.

Pre. वासि । शिष्टः । वासति । वासि । शिष्टः । शिष्ट । वासि । शिष्टः । शिष्टः ।
 Per. ववास । ववासतुः । ववासिच । ववास । ववासिच । I Fut. वासिता । II Fut. वासिष्यति । Imperative वासु or शिष्टात् । शिष्टो । वासतु । वाचि । शिष्टं । शिष्ट । वासानि । वासाव । Imper. ववात् । वशिष्टाम् । ववासुः । ववाः । ववात् । वशिष्टम् । ववासम् । वशिष्ट । वशिष्ट । Poten. शिष्टात् । शिष्टाताम् । Bone. शिष्टात् । शिष्टाताम् । Aorist वशिषत् । (by कल् S. 2382). वशिषताम् । वशिषन् । वशिषः । वशिषतम् । वशिषत । वशिषम् । वशिषाव । वशिषाम । Con. ववासिष्यत् । Pass. वास्यते । Caus. वासयति । Aorist ववासात् । Deside. शिष्टासिषति । Inten. वशिष्यते । yañ lak वावासीति or वावासि । D. वाशिष्टः । Nouns:—शिष्टः । वास्यम् । वाशीः । वासनं । Pre. Part. Parasman. वासनम् । Past Part. Pass. शिष्टः । Aot. शिष्टवान् । Fut. Part. वासिष्यन् । Gerund शिष्ट्या । वासित्वा । Infini. वासितुं । Adj. वासितव्यं । वासनीदं । शिष्टम् ।

दीधीद् ६७ दीक्षितदेवयोः । वतदादयः पञ्चधातवः कान्धराः । दीधीते । वरनेकाच् वति यद् । दीध्यते ।

67. didhīn to shine.

The five roots commenolng with this are found employed in the Chhandas literature.

The Present 3rd Sg. is दीधीते । The dual is दीधी+वाते = दीध्याते the ई is changed to य by VI. 4. 82. S. 272. The First Person Singular is दीधी+वद् । Now the following sūtra requires that the ई should be elided before the 1st Per Sg. affix.

२४८८ दीधीयोदीधीविद्योः ॥ ७ । ४ । ५३ ॥

वतयोरन्धस्य लोपः स्यात्कार इवर्णे च परे । वति लोपं वाधित्वा निवृत्त्याद्वेत्तम् । दीध्ये । 'दीधीवेदीडाम्' (सू ३९६०) वति गुणनिषेधः । दीध्यां च लो । दीधिता । दीधिष्यते ।

2488. The final of दीधी and वेधी falls before an affix beginning with क् or च or ई *

Note:—Thus आदीध्य and आवेद्य गतः, आदीध्यते, and आवेद्यते before द् * आदीधिव, आवेधिव; आदीधीत and आवेधीत * Why before द्, क् or ई? Observe आदीध्यन्म् and आवेद्यन्म् * The long ई in दी is a sūtra वैधिव, for यिवर्धये: would have been enough.

But this elision is prevented by the rule * which requires the द् to be changed to द (III. 4. 79. S. 2233), because it is a nitya rule. When द् is changed to द there is no occasion for the application of this sūtra. Thus we have दीधी+द=दीध्ये । The Per. is दीधी+काम्+कळे । The काम् does not cause the guna of the final ई because of the prohibition of I. 1. 6. S. 2190. Thus we have दीध्याकळे ।

✓ दीधीङ् इ० दीध्निदेवन्तयोः ।

67 ✓ dīdhiñ 1. to shine. 2. to seem, appear.

Pre. दीधीते । दीध्याते । दीध्यते । दीधीवे । दीधीध्ये । दीध्ये । दीधीवहे । Per. दीध्याकळे । I Fut. दीधिता । II Fut. दीधिष्यते । Imperative दीधीताम् । दीध्यातां । दीधीष्व । दीध्ये । दीध्यावहे । Imper. अदीधीत । अदीध्याताम् । अदीधीथाः । अदीधि । (ई elided by S. 2488). Poten. दीधीत । दीधीथातां । Bens. दीधीषीष्ट । Aorist अदीधिव । अदीधिष्ठाः । अदीधिवि । Condi. अदीधिष्यत । Pass. दीधीयते । Caus. दीधयति । (दीधी+विष्+यप्+तिप् No vridhhi by S. 2190 = दीध्+विष्+यप्+तिप् S. 2488 = दीधि+यप्+तिप् = दीधे+अ+तिप्). Deside. दिदीधिवते । (ई elided by S. 2488). Inten. देदीध्यते । Nouns:—दीधितिः Pre. Part. Parasmai दीधयन् । Past Part. Pass. दीधीतः । Act. दीधीतवान् । Fut. Part. दीधिष्यमाणाः Gerund दीधीत्वा । Infinit. दीधीतुम् । Adject. दीधीतव्यं । दीध्यनीयं । वेधीयम् ।

वेधीङ् इ० वेतिनात्तुल्ये ।

वीमतीत्यनेन तुल्येऽर्थं वर्तते इत्यर्थः ।

68 ✓ verin 'to obtain' 'to conceive,' 'to pervade,' 'to cast,' 'to eat,' 'to wish,' 'to shine.' It has the same meaning as the root वी 'to go.' (II 39) It is conjugated like दीधी ।

Pre. वेधीते । Per. वेध्याकळे । I Fut. वेधीता । II Fut. वेधिष्यते । (S. 2488) Imperative वेधीताम् । Imper. अवेधीत । Poten. वेधीत । Bens. वेधिषीष्ट । Aorist अवेधिव । Condi. अवेधिष्यत । Pass. वेधीयते । Caus. वेधयते । Deside. वेवेधीयते । Inten. वेवेधीष्यते । Pre. Atman. Par. वेधयानः । Past. Part. Pass. वेधीतः । Act. वेधीतवान् । Fut. Part. वेधिष्यमाणाः Gerund वेधीत्वा । Infinit. वेधीतुम् । Adject. वेधीतव्यं । वेधयनीयं । वेवेद्यम् ।

Here end the roots beginning with क् ।

अथ त्रयः परलोपदिनः । 'अस इ० कलि ७० ख०' । कलि । कलः । कलनि । कलाह । कलतुः । कलु । कधि । 'पूर्वभाषिणम्' (सू १३) इति कलोपस्यासिक्तत्वात् 'कतो के' (सू ३२०३) इति न कुक् । कलत् । कलस्ताम् । कलः । कलत् । कल्यात् । कलाहीत्-कलहीत् । कलि । कलितापुलि कते खंक् इति स्थिते 'लोः-' (सू ३८०) इति कलोपे 'करो करि कवर्ध' (सू ३९) इति तत्कारण

वा सोपः । सन्तः । संस्तानि । बहुनां समवाये द्वयोः संयोगसंज्ञा नेत्यादिष्व 'स्कोः-' (सू ३८०)
इति सोपाभावात् । संस्ति । संस्तः । संस्तानि इत्येके ।

वस इट वस्ति क स्वप्ने ।

69 ✓ shas 69 (a) ✓ shasti 'to sleep'. The roots वस्, संस्त, वस and the Intensives without वस् are all Parasmaipadis. Some say that वस् and वस्ति are not two different roots: and that वस्ति is the root वस exhibited with विति in order to show difference of meaning. Swāmī gives only one root वस् वसने । वसन means sleep. The second root is वस्त् the व in वस्ति is indicatory.

Pre. वस्ति । वस्तः । वसन्ति । वस्ति । वस्ति । Per. वसास । वसतुः । वसुः । वसिष । वस । वसास or वसस । वसिष । I Fnt. वसिता । II Fnt. वसिष्यति । Imperative वसतु । वधि । (वस्+धि = व+धि (VIII. 2. 25. S. 2249). Now अतो षे: S. 2202 required the elision of धि as it follows after a root ending in ञ । But it is not so, because the elision of धि is by a Tripādi rule and therefore asiddha before 7½ Pādi rules. S. 12.) वसानि । Imper. वसतु । वसस्ताम् । वसः । वसतु । Poten. वस्यात् । वस्याताम् । Bene. वस्यात् । Aorist वसासीत् । or वससीत् । Cond. वसिष्यत् । Pass. वस्यते । Caus. वासयति । Aorist वसीवसत् । Deside. विसिष्यति । Inten. वासयते । 'jañ luk वासस्ति ।

Nouns:—वस्यकः । वस्यं । वासा । Pre. Part. Parasmai वसन् । Past Part. Pass. वसिते Act. वसितवान् Fut. Part. वसिष्यमाणः Gerund वसित्वा Infini. वसितुं Adject. वसितव्यं वसनीयं वस्यम् ।

69 (a) ✓ shasti. The व is indicatory, and causes the addition of the nasal. The root is thus वस्त् The Present 3rd Singular is वस्त् + ति । (Sanat + ti). The व् is elided by VIII. 2. 29. S. 380: and we have वस्त् + ति । Then the त् is elided by VIII. 4. 65 S. 71. We have then वस् + ति = वस्ति । According to Ātreya and Maitreya, the व is not elided, and they give the forms वस्ति, D. संस्तः, P. संस्तानि । They say that in वस्त् the conjunct or the sañyoga consonants are नस्त्, and therefore the designation of sañyoga cannot be given to स्त् alone, and so the rule VIII. 2. 29 S. 380 does not apply as in वस्त् the व is not the initial of a conjunct consonant. Where there is conjunction of many consonants, the conjunction of two of them is not called sañyoga, the definition cannot be split up.

Pro. वस्ति । वस्तः । संस्तानि ।

'वस ७१ कान्तो' । कान्तिरिच्छा । वष्टि । उष्टः । उवन्ति । वशि । उष्टः । उवाच । उवतुः । वशिता । वष्टु । उष्टात् । उष्टि । अवद । वीष्टाम् । वीशन् । अवशम् । उवयाताम् । उवयाताम् ।

७० वस कान्तो

70 ✓ vasa 'to wish, desire, long for.' कान्ति here means desire.

Pre. वष्टि । उष्टः । उवन्ति । वशि । उष्टः । (VI. 1. 16. S. 2412). वशिम् । उवः । Per. उवाच । उवतुः । उवशिष । उवशिव । I Fut. वशिता । II Fut. वशिष्यति । Imperative वष्टु or उष्टात् । उष्टाम् । उष्टि । वशानि । Imper. अवद । वीष्टाम् । वीशन् । अवद । वीष्टम् ।

शौच । अवयम् । शौच । Poten. उच्यते । उच्यताम् । Bene. उच्यते । उच्यताम् ।
Aorist अवाचीत् । or अवाचीत् । Condi. अवशिष्यत् Pass. उच्यते । Caus. वाचयति ।
Aorist अवीचयत् । Deside. विवशिषति । Inten. वाचयते । (VI. 1. 20. S. 2646).
yañ luk वाचयि । D. वाचयि । Nouns:—वच । वाच । वचः । वाचिणः । उच्यते ।
उच्यते । Pre. Part. Parasmai. वचन् । Past Part. Pass. वचितः । Act. वचितवान् Fut.
Part. वचिष्यमाच । Gerund वचित्वा । Infini. वचिष्यम् । Adj. वचनीयं वचनीयं वचम् ।
'चर्कोरीतं' (न च) । यद्ब्रुवन्तमदादेः बोध्यम् ।

चर्कोरीतं च । ७९ ।

यद्ब्रुवन्तमदादेः बोध्यम् ।

71. And Charkarita verbs.

This is a Gaṇa sūtra. The word charkarita is the name given to the Intensive verbs where the चर् is elided. All yañ luk Intensive roots are to be conjugated as Adādi roots. In fact, they belong to this class. As almost all roots can give birth to yañ luk roots, as derivative dhātus, the scope of the Adādi class is immensely increased. We have given the illustrations of yañ luk under each root already, and so no especial illustrations are given here. The method of the formation of yañ luk will be taught in a future chapter.

'हुक् ७२ अपनयने' । हुते । जुहुवे । हुयीत । ह्यीषीष्ट । अहोष्ट ।

हुक् ७२ अपनयने

72✓ hnun 'to take away, rob, abstract.

Pre. निहुते । निहुवाते । निहुयते । निहुवे । निहुवे । Per. निजुहुवे । निजुहुवाते ।
निजुहुविषे । निजुहुविष्ये or ह्ये । I Fut. नि + हुता । II Fut. नि + हुयीते । Imperative
निहुताम् । निहुष्व । निहुवे । Imper. नि + अहुत । अहुवाताम् । अहुष्याः । अहुष्वि । अहुष्वि ।
Poten. निहुयीत । निहुयीताम् । Bene. निहुयीषीष्ट । Aorist नि + अहोष्ट । अहोष्टाः ।
अहोष्यम् । अहोषि । Condi. अहोष्यत् । Pass. हुयते । Caus. निहायति । Aorist
अहुष्वत् । Deside. निहुष्यते । Inten. निजोह्यत । yañ luk निजोह्यीति । or निजोह्यीति ।
Pre. Part. Parasmai. Atmane. हुयान् । Past. Part. Pass. हुयते । Act. हुतवान् ।
Fut. Part. हुष्यमाच । Gerund हुत्वा । Infini. हुतुम् । Adject. हुतव्यं । हुवनीयं ।
हुयम् ।

इति तिङन्तादादिप्रकरणम् ।

Here end the Adādi roots.

CHAPTER III.

अथ तिङन्तजुहोत्यादिप्रकरणम् ।

✓ THE JUHOTYADI VERBS. (25)

This class of verbs begins with the root **हु** which by reduplication becomes **juhu**. The class gets its name from the first root.

✓ हु १ दानादनयोः ।

'आदाने च' इत्येके । 'प्रीयनेपि' इति भाष्यम् । दानं चेद प्रक्षेपः । स च वैधे आधारे इविधेति स्वभावाद्भव्यते । इतश्चत्वारः परस्मैपदिनः ॥

1. **हु**/hu. To give, to eat. Some read it as **ādāne** "to accept." In the *Mahabhashya* the additional sense of 'to satisfy' is also given to this root. The **दान** or giving here refers to the giving or throwing (of oblation into fire). The throwing therefore, naturally means the throwing in a proper receptacle (like fire &c.) and of the proper thing (as oblation &c.).

The first four roots are *Parasmaipadi*. Thus **हु+क्षप्+तिप्** । Now applies the following :—

२४८९ । जुहोत्यादिभ्यः श्लुः । २ । ४ । ७५ ॥

क्षप्ः श्लुः स्यात् ॥

2489. After the verbs **हु** 'to sacrifice' and others, there is *ślu*-elision of the *Vikaraṇa* **क्षप्** (III. 1. 68).

Thus **हु+o+तिप्** । Now applies the following :—

२४९० । झी । ६ । १ । १० ॥

जातोर्द्धे स्तः । जुहोति । जुहुतः । 'अदभ्यस्तात्' (२४०६) इत्यत् । 'हुवृद्धोः' (२१८०) इति वच् । जुहति ॥

2490. Of a non-reduplicate root there is reduplication when the *vikaraṇa* is elided by *ślu* (**श्लु**) ।

NOTE :—The **श्लु** is the characteristic sign of the roots of the third class, and causes the elision of the *vikaraṇa* **क्षप्** । The reduplication is of the first or second syllable, according as the root has an initial consonant or a vowel. Thus **जुहोति** (from **हु**), **विनेति**, **जिह्वेति** ॥

Thus **हु+o+तिप्=जुहोति** । The dual is **जुहुतः** । The Plural is **जुहु+ञि=जुहु+ञति** (VII. 1. 4. s. 2479)=**जुहु+ञति** (VI. 4. 87. s. 2387, व् instead of वच्)=**जुहति** ॥

In forming the Perfect, we have optionally the Periphrastic form, with **आम्** added to the reduplicated stem by the following :—

२४९१। भीह्रीभुव्वां श्लुवच् । ३। १। ३९।

एभ्यो त्विवाभ्यां श्लादिभ्यश्च कार्यं च । जुह्वाञ्चकार । जुहाव । होता । होष्यति । जुहोतु । जुहुतात् । हेभिः । जुहुषि । आदि परत्वादगुणः । जुह्वानि । परत्वाद् 'जुसि च' (२४=१) इति गुणः । अजुह्वुः । जुहुयात् । इयात् । अहोषीत् ॥

2491. **आम्** is optionally affixed, when **सिट्** follows, after the verbs भी 'to fear,' ह्री 'to be ashamed,' भु 'to nourish,' हु 'to sacrifice;' and when **आम्** is affixed, the effect is as if there were श्लु elision and the roots belonged to Hvādi class.

NOTE :—The effect of श्लु is to cause reduplication by rule VI. 1. 10. As विभयाञ्चकार or विभाय, जिह्वाञ्चकार or जिह्वाय, विभराञ्चकार or वभार, जुह्वाञ्चकार or जुहाव ॥

Thus जुह्वाञ्चकार or जुहाव । The First Fut. is होता । The second Future is होष्यति । The Imperative 3rd Sg. is जुहोतु or जुहुतात् । 2nd S. is जुहुषि, the हि is replaced by षि by VI. 4. 101. s. 2425. The 1st Sing. is जुह्वानि by आट् (III. 4. 92. s. 2204) ; and as आट् is रिट् by the above sūtra, it causes guṇa..

In the Imperfect 3rd Plu. we have अजुह्वुः with जुल् । The जुल् causes guṇa under VII. 3. 83. s. 2481; and it debars the semi vowel substitution required by VI. 4. 87. s. 2387, because the guṇa (VII. 3. 83) is taught subsequent in Aṣṭādhyāyī order than the यणदेशः (VI. 4. 87).

	Singular.	Dual.	Plural.
Third Person.	जुह्वाञ्चकार	जुह्वाञ्चकतुः	जुह्वाञ्चकुः
Second Person.	जुह्वाञ्चकथं	जुह्वाञ्चकथुः	जुह्वाञ्चक
First Person.	जुह्वाञ्चकार	जुह्वाञ्चकित्व	जुह्वाञ्चकित्
	or		
Third Person.	जुहाव	जुहुवतुः	जुहुवुः
	—	होष	जुहुव
First Person.	जुहाव	जुहुविव	जुहुविम
	कोट्		
Third Person.	जुहोतु	जुहुताम्	जुहुतु
Second Person.	जुहुषि	जुहुतम्	जुहुत
First Person.	जुह्वानि	जुह्वाव	जुह्वाम्
	जुल्		
Third Person.	अहोषीत्	अहोषाम्	अहोषुः
Second Person.	अहोषीः	अहोषम्	अहोष
First Person.	अहोषम्	अहोषे	अहोष्य

1. /hu. to offer or present (as an oblation to fire).

Pre. जुहोति । जुहुतः । जुहति । जुहोषि । जुहुषः । जुहुष । जुहोमि । जुहुवः । जुहुमः । Per. जुहवाञ्चकार or जुहाव । जुहुवतुः । जुहुतुः । जुहोष or जुहविष । जुहुवथः । जुहुव । जुहाव । जुहव । जुहुविष । जुहुविमः । I Fut. होता । II Fut. होष्यति । Impera. जुहोतु । जुहुताम् । जुहुतु । जुहुषि । जुहुतम् । जुहुत । जुहानि । जुहवाव । जुहवाम । Imper. अजुहोत । अजुहुताम् । अजुहुतुः । अजुहोः । अजुहुतम् । अजुहुवम् । Potenz. जुहुयात् । जुहुयाताम् । जुहुयुः । Bene. ह्युयत् । ह्युयास्ताम् । The lengthening is by VII. 4. 25. s. 2298. Aorist. अहोषीत् । अहोषाम् । अहोषुः । अहोषीः । अहोषम् । अहोष । अहोषम् । अहोष्य । अहोष्यत् । Pass. ह्यवते । Caus. हावयति । अजुहवत् । Desid. जुहुवति । Intensive जुहुवते । जुहोति । जुहवति । Nouns. होमः । हविः । होत्रम् । हाव्यम् । जौहूतः । जौहूतः । होता । होतातौ । वीर होता । जुहः । होत्रा ॥

त्रिभी २ भये । विभेति ॥

2./nibhī. to fear.

The Present is विभेति । In the dual, there are double forms owing to the following sūtra.

२४९२ । भिवोऽन्यतरस्याम् । ६ । ४ । ११५ ।

इकारः स्यादजादौ कृत्ति सार्वधातुके । विभितः-विभीतः । विभ्यति । विभयाञ्चकार । विभाय । वेता ॥

2492. इ is optionally substituted for the ई of भी before a Sārvadhātuka affix beginning with a consonant and having an indicatory क् or ऊ् ॥

Thus विभितः or विभीतः, विभियः or विभीयः, विभित्वः or विभीत्वः, विभिमः or विभीमः । But विभ्यति before a vowel-beginning affix and विभेति before a non क् affix and भीयते before an ārdhadhātuka affix.

2./nibhī. to fear, to be afraid.

Pre. विभेति । विभितः, विभीतः । विभ्यति । विभेवि । विभीयः, विभीयः । विभीय, विभिय । विभेति । विभित्वः, विभीत्वः । विभिमः, विभीमः । Pre. विभयाञ्चकार or विभाय । विभ्यतुः । विभ्युः । विभविष or विभेय । विभ्यथुः । विभ्य । विभाय । विभ्यिव । विभ्यिव । I Fut. वेता । II Fut. वेष्यति । Impera. विभेत्तु । विभीताम् । विभीताम् । विभ्यतु । विभिहि । विभीतात् । विभीहि । विभीतम् । विभयानि । Imper. अविभेत् । अविभीताम् । अविभ्युः । अविभेः । अविभीताम् or अविभितम् । अविभयम् । अविभिद, अविभीव । Pot. विभीयात् । विभियाताम् । विभीयाताम् । विभीयाः, विभियाः । विभीयां । Bene. भीयात् । भीयास्ताम् । Aorist. अभिषीत् । अभिषाम् । अभिषीः । अभिषम् । Cond. अभिष्यत् । Pass. भीयते । Caus. भावयते । (VI. 1. 56. s. 2593) भीयते । (VII. 3. 40. s. 2595) भावयति । Aor. अभिषयत् । अभिषयत् । अ भीषत् । Desi. विभीषति । Intensive. वेभीषते । yanluk वेभेति । वेभीतः विभित् ॥ Nouns. भीति । भयम् । भीः । भिवो । भीरुः । भीरुः । भवानकः । भीरुकः । भीष्मः । भेरुः । भीरुकः ॥

ही लजायाम् । जिहति । जिहीतः । जिह्रियति । जिह्रयाचकार
-जिह्राय ॥ ३ ॥

3. /hri. to be ashamed.

Pre. जिहति । जिहीतः । जिह्रियति । Per. जिह्रयाचकार or जिह्राय । I Fut. हीता । II Fut. ह्रियति । Impera. जिह्रतु । Imper. अजिह्र । Potē. जिह्रियात् । Bene. ह्रियात् । Aorist. अह्रीषीत् । Condi. अह्रियेत् । Pass. ह्रीयते । Caus. ह्रियति । Aor. अजिह्रियत् । Desl. जिह्रियति । Inten. जह्रियते । Past Partl. Pass. ह्रीतः । ह्रीणः । Act. ह्रीतवान् । ह्रीणवान् ॥ Nouns. ह्रीकः । ह्लीकः । ह्रीः ॥

८६ ४ पालनपूरणयोः ॥

4. /pri. 1. to nourish : 2. to fill.

Thus पृ+ति=पृ पृ+ति । Now applies the following sūtra by which ह्र is substituted for the ऋ of the reduplicate:—

२४९३ । अतिपिपत्योश्च । १ । ४ । ११ ॥

अभ्यासत्येकारोऽन्तादेशः स्याच्छ्रौ ॥

2493. ह्र is substituted for the vowel of the reduplicate of अति and पृ in the reduplicated Present-form.

NOTE:—As ह्रति (VI. 4. 78) धूमम्, पिपतिं लोमम् ॥

Thus पिपृ+ति । Now the following sūtra requires that the ऋ of पृ should be changed to ह्र ॥

२४९४ । उदोष्मपूर्वस्य । १ । १ । १०२ ॥

अङ्गावयवौष्मपूर्वो यो ऋतदन्तस्याङ्गस्य उदोष्मत् । गुणद्वयी परत्यादिभ्यं ऋवेते । पिपतिं । ह्रति । परस्त्वम् । 'इति च' (१५४) इति दीर्घः । विपृतेः । विपुति । पवार । किति किति 'कृष्ण-स्वताम्' (११३१) इति गुणे प्राप्ते ॥

2494. उद् is substituted for the final long ऋ of a root, when it is preceded by a labial consonant belonging to the root-stem.

NOTE:—As पृते and पुपृति from पृ, so also मुपृति ॥ The lengthening is by VIII. 2. 77. The rule applies when the dento-labial व precedes : as पुपृति ऋत्विजम् from वृ so also प्रापृति कञ्जसम् । The labial consonant must be the consonant of the root. Therefore when ऋ 'to go' is preceded by लम्, the rule will not apply, for ल् is not part of the root : as लमीर्ष्य by VII. 1. 100.

NOTE:—Vart:—The Guṇa and Vṛiddhi do take place in supersession of ह्र and उद् substitution. Thus अस्तरयम् and अस्तारकः (from स्तर with वृत् and वृत्), निपरयम्, निपारकः from पृ, निगरयम्, निगारकः from गृ ॥

Thus पिपृ+ति ought to be पिपुर्+ति । But the rules of Guṇa and Vṛiddhi being subsequent in the Aṣṭādhyaī order, supersede this rule.

Thus we get by *guṇa* विप्रति । But in the dual, there will be ३ of this sūtra, which must be followed by २ (I. 1. 51. s. 70), and is then lengthened by VIII. 2. 77. s. 354. Thus पितृ+तः=विपु+तः (VII. 1. 102. s. 2494)=विपुर्+तः (I. 1. 51. s. 70)=विपुर्तः (VIII. 2. 77. s. 354). The Plural is विपुरति ॥

• The Perfect is पवार । In the dual we have पट्+अतुत् । Now VII. 4. 11. s. 2383 requires *guṇa* of ऋ । But the following sūtra allows an option.

२४९५ । इहृद्भां इहृदो वा । १ । ४ । १२ ॥

एषां किति ऋदि इहृदो वा स्यात् । पचे गुणः । पयतुः । पयुः । परयतुः । पयकः । परिता-
परीता । अपिपः । अपिपृताम् । अपिपकः । रिपृताम् । पृयात् । अपारीत् । अपारिद्याम् । 'इहृदा-
न्तोऽयम्' इति केचिद् । विप्रति । विप्रतः । विप्रति । विप्रयात् । आसिपि । मियात् । अपारीत् ।
पाणिनीयमते तु 'तं रोदसी विप्रतम्' इत्यादौ ज्ञान्दसत्वं शरणम् ॥

2495. In इहृद्, 'to injure' इहृ 'to tear' and पट् 'to protect' the vowel may optionally be shortened in the Perfect.

NOTE:—As वि शश्नुः by shortening or विशशरतुः by *guṇa*, which prevents ए and adhyāśalopa (VI. 4. 126); वि शश्नुः or विशशरः, विहृतुः or विदररतुः, विहृनुः or विहृदः, निपयतुः or नि परयतुः, नि पयुः or नि पयकः ॥ Why is the word 'short' made optional in the sūtra, and not the word 'guṇa'; for in the absence of *guṇa*, the long ऋ would have become ए before अतुः by यणदेशः, and we would have got the forms विशश्नुतुः, विशश्नुः by the regular rules of 'sandhi'? The word 'short' is used in the sūtra in order to debar the इहृ and इहृ alternatives. Had the sūtra been इहृद्भां वा the alternative examples would have been with इहृ (VII. 1. 10.) as शिशिरतुः, शिशिरतुः and इहृ (VIII. 2. 77) विपुर्तुः ॥ Some say this sūtra is unnecessary. The above forms like विशश्नुतुः, विशश्नुः, &c., can be regularly obtained from the roots आ 'to cook', दा 'to abuse', and मा 'to fill' and as the roots have many other senses, besides those assigned to them in the Dhātupāṭha, the roots आ, दा and मा will give the meanings of इहृ, इहृ and इहृ ॥ If that were so, the form विशश्नुवान् with the affix क्तु could not be formed, for we should have either विशश्नुवान् from इहृ root, or विशश्नुवान् from आ root but never विशश्नुवान् ॥ So the rule about shortening is necessary.

Thus पट्+अतुत्=पयु+अतुत्=पयतुः । Pl. पयुः । In the other alternative we have परयतुः and पयकः by *guṇa*.

The First Fut. is परिता or परीता । The Imperfect is अपिपृताम् । P. अपिपकः । Pot. रिपृताम् । Ben. पृयात् । Aor. अपारीत् । D. अपारिद्याम् ॥

Some read this root as ending in short ऋ namely as इहृ । The conjugation then is Pre. 3. s. विप्रति । D. विप्रतः । Pl. विप्रति । Pot. विप्रयात् । Ben. मियात् । Aor. अपारीत् । The forms like विप्रतम् in the तं रोदसी विप्रतम् are Vaidic according to the Paninian system.

Pre. विपतिं । विपतः । विपुति । विपतिं । विपुः । विपुः । विपतिं । विपुः । विपुः ।
 Per. पवार । पवतुः or पवरतुः । पवः or पवरः । पवरिष । पवधुः । पव । पवार ।
 पवर । पविष or पवरिष । पविम or पवरिम । I. Fut. पविता । परीता । (VII. 2. 78. s. 2391). II. Fut. परिष्यति । परीष्यति । (VII. 2. 78. s. 2391). Imper. विपतुं ।
 विपतात् । विपताम् । विपतरु । विपुहिं । विपुतम् । विपुतं । विपराधि । विपराध । विपराधम् ।
 Imper. अपिपः । अपिपताम् । अपिपवः । अपिपः । अपिपुतम् । अपिपुतं । अपिपराधम् । अपि-
 पुतं । अपिपुतं । Pot. विपुतात् । विपुताताम् । विपुताः । विपुताम् । Benē. पुतात् । पुताताम् ।
 Aorist. अपारोत । अपारिष्याम् । अपारिषुः । अपारीः । अपारिषम् । अपारिष । अपारिषम् ।
 अपारिष्य । अपारिष्यम् । Cond. अपरिष्यत् । अपरीष्यत् । Pass. पुयंते । Caus. पारयति ।
 Aor. अपीपत् । Dasi. विपुति । विपतिषति । विपरीषति । Inten. पोपुयंते । Yanluk
 पापति । पापरीति । पापतः । Past Part. Pass., निपुतः । पूयः । Aot. निपुतवान् ।
 पूयवान् । Ger. पूया । Nouns: -पुरुषः । पुरुषी । पुरुषेयः । पुरुः । पुरुषः । पर्वः । पृः । D.
 पुते । Pl. पुरः । पौरुषम् । पुरुषा । पूयम् । पुतीषः ।

‘दुभृञ् ५ धारणापोषणयोः’ ॥

5./dubhriñ. 1. to support, 2. to nourish.

Thus भृ + रलु + तिप् = भृभृ + ति = दृभृ + ति । Now the following sūtra causes इ in the reduplicate.

२४८६ । भृजानित् । १ । ४ । १६ ॥

‘भृञ्’ ‘माङ्’ ‘ओहाङ्’ एषां त्रयाणामप्यासस्य इत्स्याङ्गौ । विभर्ति । विभृतः । विभ्रति ।
 विभृष्ये । रलुवद्भावाद्द्वित्वेत्वे । विभ्रतामास—बभार । बभर्ष । बभूव । विभृदि । विभ्रराधि ।
 अविभः । अविभृताम् । अविभरः । विभृयात् । विभ्रात् । भृषीष्ट । अभाषीत् । अभृत् ॥

2496. In the Reduplicated Present-form the three roots भृ, मा (माङ्) and हा (ओहाङ्), इ is substituted for the vowel of the reduplicate, when श्नु follows.

NOTE:—As विभर्ति, मिमीते, (VI. 4. 113; जिहीते ॥ The word ‘three’ is understood here, therefore not in ओहाङ्—जहाति ॥ The rule applies in the Reduplicated Present system (रलु) only; therefore not in बभार, ॥

Thus दृभृ + ति = विभृ + ति = विभर्ति । D. विभृतः । Pl. विभ्रति । The root is Ubhayupadi, and so in the ātmanepada Pre. 2nd Pl. we have विभृष्ये ॥

In the Perfect we have श्नु-vad-bhāva of III. 1. 39. s. 2491, and so reduplication, and the इत् । As विभर् । To this we add आम् and get विभ्रतामास । In the alternative we have बभार &c.

5./dubhriñ. 1. to hold, 2. to nourish. ८

Pre. विभर्ति । विभृतः । विभ्रति । विभर्षि । विभृषः । विभृषः । विभर्षि । विभृषः ।
 विभृषः । Per. विभ्रतां । बभार । बभतुः । बभुः । बभर्ष । बभधुः । बभ । बभार । बभूव ।
 बभूम । I Fut. भर्ता । II Fut. भरिष्यति । Imper. विभर्तुं । विभृतात् । विभ्रताम् ।

विभत् । विभृदि । विभृतम् । विभृत । विभराणि । विभराव । विभराय । Imper. अविभः । अविभृतम् । अविभृदः । अविभः । अविभृतम् । अविभृत । अविभरम् । अविभृव । अविभृय । Pote. विभृयात् । विभृयाताम् । Bene. विभृयात् । विभृयाताम् । विभृयातुः । Aorist अभाषीत् । अभाषाईम् । अभाषुः । अभाषीः । अभाषीम् । अभाषी । अभाषीम् । अभाषी । अभाषीम् । Con. अभरि-
ष्यत् । Pass. विभृते । Caus. भारयति । Desid. भृष्यति । Pre. Partl. Parasmai
विभत् । Atmane विभाणः । Nouns :—भृमिम् । भरथुः । भृत्यः । भार्या ॥

Atmane. Pre. विभृते । विभाते । विभृषे । विभाषे । विभृष्ये । विभे । विभृवहे ।
विभृमहे । Per. विभराचक्रे । बभे । I Fut. भर्ता । II Fut. भरिष्यते । Impera.
विभृताम् । विभृष्व । विभरै । Imper. अविभृत । अविभाताम् । अविभत । अविभृथाः । अविभि ।
अविभृवहि । Pot. विभीत । विभीयाताम् । विभीयाः । विभीय । विभिबहि । Bene. भृषीष्ट ।
भृषीयाताम् । Aorist. अभृत । अभृयाताम् । अभृथाः । अभृद्वा । अभृषि । Concl.
अभरिष्यत् । Pass. विभृते । Caus. भारयते । Desid. भृष्यति । Inten. वेभीयते ॥

माङ् ६ माने शब्देच ।

6./mān 1. to measure. 2. to roar, sound.

Thus मा+रु+ते । The affix being क्त् the followingsūtra causes the
मा to be replaced by ई ॥

२४९७ । ई ह्रस्वयोः । ६ । ४ । ११३ ।

रनाभ्यस्तयोरात् इत्यास्तावधातुके क्त् इति न तु पुंसकस्य । मिमीते । 'रनाभ्य-
स्तयोः' (२४८१) इत्यालोपः । मिमाते । मिमते । प्रथमोत्त ॥

2497. Before a Sārvadhātuka क्त् or ड्त् affix beginning
with a consonant, the मा of मा and of the reduplicate stems is
replaced by ई, except when the root is दा or धा (घ) ॥

NOTE:—Thus लुनीतः, पुनीतः, लुनीषः, पुनीषः, लुनीते and पुनीते । Of redupli-
cates we have मिमीते, मिमीषे, मिमीष्ये, संजिहीते, संजिहीषे, संजिहीष्ये । Why do we
say 'beginning with a consonant' ? Observe लुनन्ति, मिमते । Why with the
exception of ड् ? Observe दत्तः, धत्तः । So also लुनाति and जहाति before non-क्त्
and non-ड्त् affixes.

Thus मा+रु+ते=मी+रु+ते=मिमीते । In the dual मिमा+भाते=मिम्+भाते
(the मा is elided by VI. 4. 112. s. 2483)=मिमाते । So also in the Plural मिमा+
भते=मिम्+भते=मिमते । The aorist with म+भि is प्रथमोत्त । The न is changed
to ञ् by VIII. 4. 17. s. 2285.

Pre. मिमीते । मिमाते । मिमते । मिमीषे । मिमाषे । मिमीष्ये । मिमे । मिमीवहे ।
मिमीमहे । Per. मने । ममाते । ममिरे । ममिषे । ममाषे । ममिष्ये । ममे । ममिवहे । ममिमहे ।
I Fut. माता । II Fut. मारयते । Impera. मिमीताम् । मिमाताम् । मिमताम् । मिमीष्व ।
मिमाषाव । मिमीष्व । मिमे । मिमावहे । मिमामहे । Imper. अमिमीत । अमिमाताम् ।

अभिमत । अभिमीयाः । अभिमाधाम् । अभिमीध्वम् । अभिमि । अभिमीवहि । अभिमीमहि ।
 Poten. मिमीत । मिमीयाताम् । मिमीथाः । मिमीथ । Bene. मासीष्ट । मासीयास्ताम् ।
 Aorist. अमास्त । अमाताताम् । अमासत । अमास्थाः । अमासाधाम् । अमाध्वम् । अमाति ।
 अमास्वहि । अमास्महि । Condi. अमास्यत । Pass. मीयते । Caus. मापयति । Aor. अमी-
 मयत् । Deside. मित्सते । VII. 4. 51. s. 2623 causes इत्; then the स is changed
 to द्, and abhyasa elided by VII. 4. 58. s. 2620. Intensiye. मेमीयते । Yan-
 luk. मामाति । मामेति । Dual. मामीतः । Pl. मामति । Past. Partl. Pass. मितः ।
 Act. मितवान् । Fut. Partl. मास्यमानः । Ger. भित्वा । Nouns:-मायः । मेरुः ।
 मायकः । मेयम् । प्रभितिः । प्रमा । वातप्रमी । माया । मायावी । मितिः । प्रमाय । मायिकः ।
 धान्यमायः । प्रमः । प्रमितिः ॥

✓ ओहाङ् ७ गतौ । जिहीते । जिहाते । जिहते । जहे । हाता । हास्यते ।

7. /ohāñ, to go.

Pres. जिहीते । जिहाते । जिहते । जिहीथे । जिहाथे । जिहे । जिहिवहे । Per. जहे ।
 I Fut. हाता । II. Fut. हास्यते । Impera. जिहीताम् । जिहाताम् । Imper.
 अजिहीत । अजिहाताम् । अजिहत । Pot. जिहीत । जिहीयाताम् । Bene. हासीष्ट ।
 हासीयास्ताम् । Aorist. अहास्त । अहासाताम् । Condi. अहास्यत । Pass. हीयते ।
 Caus. हाययते । Aor. अजीहयत् । Desidera. जिहासते । Inten. जहायते । Yan-
 luk. जहातीति । Past. Partl. Pass. हानः । Active. हानवान् ॥ Nouns:-हानिः ।
 हायनः । जिहायथी ॥

✓ 'ओहाक् ८ त्यागे' । परस्मैपदी । जहाति ॥

8. /ohāk. to abandon.

This root is Parasmaipadi. The Present 3rd P. S. is जहाति । Before
 the terminations that are क्ति, there is optional change of the आ into short
 इ by the following:—

२४९८ । जहातेष्व । ६ । ४ । ११६ ॥

इत्याद्या हलादौ क्ति सार्वधातुके । पञ्चस्वम् । जहितः-जहीतः । जहति ॥

2498. इ is optionally substituted for the आ of हा (जहाति)
 before a Sārvadhātuka क्ति or क्ति affix, beginning with a conso-
 nant.

Thus जहितः or जहीतः (VI. 4. 113. s. 2497) जहियः or जहीयः (VI. 4. 113)
 But जहति before a vowel affix, and जहाति before a non-क्ति affix, and हीयते
 and जिहीयते before an ārdhadhātuka. The separation of this sūtra from the
 last, is for the sake of subsequent aphorisms.

Before the Imperative termination हि, there is आ substituted for आ
 as well as the preceding इ, and ई by the following :—

२४९८ । आ च ह्री । ६ । ४ । ११९ ॥

जहातेहौ पर आ स्वाचादिदीतौ । जहादि-जहिदि-जहीदि । अजहात् । अजहुः ॥

2499. आ as well as ह् (VI. 4. 116 s. 2498) and ई (VI. 4. 113. s. 2497) may optionally be substituted for the final of the stem of जहा before the Imperative ending हि ॥

Thus जहादि, जहिदि or जहीदि (VI. 4. 113 s. 2497).

The Imperfect is अजहात् । Pl. अजहुः । In the Potential the आ is elided by the following :—

२५०० । लोपो यि । ६ । ४ । ११८ ॥

जहातेराक्षोपः स्वाचादौ सार्वधातुके । जहात् । 'एलिङि' (२१०४) । हेयात् । अहासीत् ॥

2500. The final of the stem of जहा is elided before an affix beginning with य being a Sârvadhâtuka कित् or कित् affix.

Thus जहात्, जहाताम् and अजहुः ॥

In the Benedictive the आ is changed to ए by VI. 4. 67 s. 2374. As हेयात् । The Aorist is अहासीत् ॥

Pre. जहाति । जहितः or जहीतः । जहति । जहासि । जहिषः or जहीषः । जहिष or जहीष । जहामि । जहिषः or जहीषः । जहिमः or जहीमः । Per. जहौ । जहतुः । जहुः । जहिष or जहाथ । जहयुः । जह । जहौ । जहिव । जहिम । I Fut. हाता । II Fut. हात्स्यति । Impera. जहातु or जहितात् । जहिताम् or जहीताम् । जहतु । जहिदि or जहीदि or जहादि । जहिते or जहीते । जहीत । जहामि । जहाव । जहाम । Imper. अजहात् । अजहिताम् । अजहुः । अजहाः । अजहि (ही) तम् । अजहीत । अजहाम् । अजहाव । अजहाम । Pote. अजात् । अजाताम् । अजुः । अजाः । अजाम् । अजाव । Benedi. हेयात् । हेयास्ताम् । Aor. अहासीत् । अहासीदाम् । अहासिषुः । अहासीः । अहासिष्टम् । अहासिष्ट । अहासिषम् । अहासिष्व । अहासिष्व । Con. अहास्यत् । Pass. हीयते । Caus. हापयति । Aor. अजीहयत् । Desider. जिह्यसति । Inte. जहीयते । Yanluk. जाहीति । जाहेति । Dual. जहीतः । Pre. Par. Parasmai जहत । Past Par. Pass. हीनः । Active हीनवान् । Fut. Par. हात्स्यन् । Ger. हित्वा । Infini. हातुम् । Adj. हातव्यं । हातीयं । हेयम् । Nouns :—हानिः । प्राङ्म्यः । विहार्यः । रीचांहा । अहः । पूर्वाह्न्यः । निरहः ॥

हुदात्र ९ दाने । प्रणिददाति । दत्तः । ददति । दत्ते । ददी ।

अहोः—(२४९९) इत्येत्वाभ्यासलोपी । देहि । अददात् । अदत्ताम् । अददुः । दद्यात् । देयात् । अदात् । अदाताम् । अदुः । अदित ॥

9./dudâñ. to give, bestow. It is a ghu root.

The Preposition ni is changed to यि after an alterant word when it is joined to this root. As प्रणिददाति (VIII. 4. 17. s. 2285). The कित् dual loses the आ by s. 2483. as ददा + तः = दत्तः । The Imperative 2nd Singular loses

the abhyāsa, and आ is changed to ए (VI. 4. 119. s. 2471). as देहि । But this sūtra will not apply to दातु substitute of हि, as दातात् स्वम् on the maxim of सङ्गुगत &c.

Pre. ददाति । दत्तः (s. 2483). । ददति । ददाति । दत्थः । दत्थ । ददामि । दद्वहः । दधः ।
Per. ददौ । ददतुः । ददुः । ददाथ or ददिथ । ददथुः । दद । ददौ । ददिव (s. 2372). । ददिमि ।
I Fut. दाता । II Fut. दास्यति । Impera. ददातु, ददातात् । ददाताम् । ददतु । देहि । दत्तम् ।
दत्त । ददानि । ददाव । ददाम । Imper. अददात् । अददाताम् । अददुः । अददाः । अददतम् ।
अदत्त । अददाम् । अदद्वह । अदध । Poten. दद्यात् । दद्याताम् । दधुः । दद्याः । दद्यातम् । दद्यात् ।
दद्याम् । दद्याव । दद्याम । Bene. देयात् । देयास्ताम् (s. 2374). । Aor. अदात् । अदाताम् ।
अदुः । अदाः । अदातम् । अदात । अदाम् । अदाव । अदाम । (s. 2223). Condi. अदास्यत् ।
Pass. दीयते । Caus. दापयति । Aor. अदीदपत् । Desid. दिस्तति । Inten. देदीयते ।
Pre. Partī. Parasmai ददत् । Past Partī. Pass. दत्तः । Act. दत्तवान् । Fut. Partī. दास्यन् । Ger. दत्त्वा । Infl. दातुम् । Adjec. दातव्यं । दानीयं । देयम् ॥

9. /dudāñ. Atmanepada.

Pre. दत्ते । ददाते । ददते । दत्ते । ददाथे । दध्वे । ददे । दद्वहे । दधहे । Per. ददे ।
ददाते । ददिरे । ददिषे । ददाथे । ददिष्वे । ददे । ददिवहे । ददिमहे । I Fut. दाता । II Fut. दास्यते ।
Impera. ददाताम् । ददाताम् । ददताम् । दत्त्व । ददाथां । दध्वम् । ददे । ददावहे । ददामहे ।
Imper. अदत्त । अददाताम् । अददत । अदत्थाः । अददाथां । अदध्वम् । अददि । अदद्वहि ।
अदधहि । Poten. ददीत । ददीयाताम् । ददीरन् । ददीथाः । ददीयाथाम् । ददीध्वम् । ददीय ।
ददीवहि । ददीमहि । Bene. दासीष्ट । Aor. अदित । (s. 2369). अदिषाताम् । अदिषत ।
अदिथाः । अदिषाथाम् । अदिध्वम् । अदिषि । अदिष्वहि । अदिष्महि । (s. 2389). Condi. अदास्यत ।
Pass. दीयते । Caus. दापयते । Desid. दिस्तते । Inten. देदीयते । Yan. दादेति or दादाति । Dual. दत्तः । Pre. Partī. Atmane. दवानः । Past Partī. Pass. दत्तः ।
Active दत्तवान् । Fut. Partī. दास्यमानः । Ger. दत्त्वा । Infini. दातुम् । Adj. दातव्यं । दानीयं । देयम् । Nouns :- दायः । दापादः । आदिः । भाषः ।
दन्निम् ॥

‘दुधाञ् १० धारणपोषणयोः’ । ‘दानेऽपि’ इत्येके । प्रणिदधाति ॥

16. /dudhāñ. 1. to hold. 2. to maintain. Some say it means ‘to give’ also.

The Present 3rd Singular with the Prepositions प्र and नि is प्रणिदधाति । The न is changed to ण by s. 2285 because it is also a ghu root.

In forming the dual, we have दधा+तस्=दध्+तस् (the आ is elided by VI. 4. 112. s. 2483). Now the following sūtra, changes the द into ध ॥

२५०१ । दधस्तपोऽ ८ । २ । ३८ ॥

विकृतस्य ऋणतस्य धायातोर्वशो भवत्स्यातथपरस्मोः स्थोश्च परतः । ‘वचनसामर्थ्यादा-
नोपो न स्थानिवत्’ इति वामनमाधवौ । वस्तुतस्तत्पूर्वमासिद्धे न स्थानिवत् । धत्तः । दधति ।
धत्थः । धत्थ । दध्वः । धत्ते । धत्ते । धध्वे । धेहि । अघित ॥

2501. For the **द** of **द्व** (the reduplicated form of **आ**) is substituted **ध**, before the affixes beginning with **त**, **थ**, **स** and before **अव्यञ्ज** ॥

• NOTE :—The word **द्व** is taken in the sūtra as the reduplicate form of **आ** **इवाति** and not the root **द्व धारणे** of Bhuādi class, as **राप्** intervenes there. By the word **च** we draw in the words **त** and **थ** ॥ Thus **वतः**, **वथः**, **वत्स**, **वत्सव**, **वध्वन्** ॥

In the opinion of Vamana and Mādhava the elided **आ** is not considered as sthānivat, because of the express injunction of this sūtra by which a letter of **भ्रप्** pratyāhāra is substituted in the room of **द** a letter of **वश्** pratyāhāra. Had the elided **आ** been sthānivat, the root will not be **कृष्**-ending, and so this sūtra would have been inapplicable. Not only this but in **वश्+०+तस्** the elided **आ** would prevent the application of **सरिच्** (VIII. 4, 55. s. 121). and the second **च्** could not be changed to **ह** ॥

But we need not endorse this view of Vāmana and Mādhava. As a matter of fact, the rule of sthānivat does not apply to the Tripādi aphorisms at all. Therefore the elided **आ** is not sthānivat: and we have **च्** changed to **ह**; as **वतः** ॥

NOTE :—The elided **आ** is also not sthānivat, because we have to apply here a **चत्वे** rule; an express prohibition of sthānivat is made with regard to **वरविधिः** by I. 1. 58. s. 51.

NOTE :—The last Pāṇini sūtra VIII. 2. 37. s. 326. could not have applied to **द्व** for two reasons. 1st. It does not begin with a **वश्** letter, for the real reduplicate is **वध्व**, and **द** is merely a substitute, and is considered asiddha. 2ndly. The form **द्व** does not end in a jhash consonant, but in a vowel **आ** and though this **आ** is elided before these affixes, yet the lopa would be sthānivat. Hence the necessity of **च** in this sūtra. See contra, the vārtik in Mahābhāṣya.

The word **कृत्ति** is understood here, and so also **अव्यञ्ज**; and there can be no affix, but begins with **त** or **थ**, that can come after **द्व** ॥ Why do we employ then the words 'before **त** and **थ**'? Had we not used these, the sūtra would have referred to **त** and **थ** only, as being in immediate proximity, and the **च** draws them in. According the Padamanjari the words **तथोच** could have been dispensed with: for before **त** and **थ**, the **च** change would have taken place by the last sūtra, whilst by this sūtra, the same change would have taken place before all other **कृष्**-beginning affixes, and such affixes that can come after **द्व** are **त** or **थ**-beginning affixes.

The word jhash is understood here also, therefore the rule applies to दृष then only, when it assumes the form of दष्, by the elision of ञा; and hence not here in दधाति ॥

दुधाञ् १० धारणपोषणयोः । दानेपि इत्येके । प्रखिदधाति ॥

10./dudhāñ. 1. to hold, contain. 2. to maintain.

Some say it means to give also. The Present 3rd Sg. is प्रखिदधाति ॥

Pre. दधाति । धत्तः । दधति । दधासि । धत्थः । धत्थ । दधामि । दध्वः । दधम् ।

Per. दधी । I Fut. धाता । II Fut. धास्यति । Impera. दधातु or धत्तात् । धत्ताम् । धत्त । धेहि । धत्तम् । धत्त । दधानि । दधाव । दधाम । Imper. अदधात् । अदधताम् । अदधुः । अदधाः । अदधत्तम् । अदधत्त । अदधाम् । अदध्व । अदधम् । Poten. दध्यात् । दध्याः । दध्याम् । Bene. धेयात् । धेयास्ताम् । Aor. अधात् । अधाः । अधाम् । Condi. अधास्यत् । Pass. धीयते । Caus. धापयति । Desid. धित्सते । Inten. दधीयते । Pre. Part. Paramai. दधत् । Past Part. Pass. दितम् । Aot. दितवान् । Fut. Part. धास्यन् । Ger. दित्वा । Infl. धातु । Adj. धातव्यं । धानीयं धेयं । Nouns :—धावः, दधि । इपधिः । हितिमम् । धात्री । सुपन्धिः, विधिः, अन्तर्धा, शिरोधिः, धीवरी, धीवा, धातुः, धामा, कर्कन्धुः, सर्वधनी, धीवरः, धानाः ॥

10./dudhāñ. Atmanepada.

Pre. धत्ते । दधाते । दधते । धत्ते । दधाथे । धध्वे । दध्वे । दधम्हे । Per. दधे ।

दधाते । दधिधे । दधे । I Fut. धाता । II Fut. धास्यते । Impera. धत्ताम् । दधाताम् । दधताम् । धत्स्व । दधाथाम् । धध्वम् । दध्वे । दधावहे । दधामहे । Imper. अदधत्त । अदधत्ताम् । अदधत्त । अदधथाः । अदधाथाम् । अदधध्वम् । अदधि । अदध्वहि । अदधमहि । Poten. दधीत । दधीयाताम् । दधीरन् । दधीथाः । दधीयाथाम् । दधीध्वम् । दधीय । दधीवहि । दधीमहि । Bene. धासीव । Aor. अधित । अधिधाताम् । अधिधत्त । अधिधाः । अधिधि । Con. अधास्यत् । Pass. धीयते । Caus. धापयते । Desid. धित्सते । Inten. दधीयते । दाधेति । दाधाति । धात्तः । Pre. Part. Atmane. दधानः । Past Part. Pass. दितम् । Aot. दितवान् । Fut. Part. धास्यमानः । Ger. दित्वा । Infl. धातुम् । Adj. धातव्यं । धानीयं । धेयम् । प्रथः । किपिक्त्वा । अन्तर्धिः । दुष्पन्धिः । इदधिः । औप-धेयम् । दुर्पन्धिः । अहातुः । दिधिष् । धनं ॥

अथ त्रयः स्वरितेतः । Now the next three roots are svaritet,

णिजिर् ११ शौचपोषणयोः ॥

11./ñijir. to wash, to nourish. Thus निज्+रन्+तिप् ॥ Now applies the following sūtra which causes the guṇa of इ ॥

२५०२ । निजां त्रयाणां गुणः श्ली । ३ । ४ । ३५ ॥

निज्विज्विषामभ्यासस्य गुणः स्याच्छ्ली । नेनेति । नेनित्तः । नेनिजति । नेत्त । नेवति । नेनेतु । नेनिषि ॥

२५०२. Guṇa is substituted for the 'vowel of the reduplicated in the Reduplicated Present form (रन्) of निज्, विज् and विज् ॥

Thus नेनेति, वेवेति, वेवेति ॥ The word त्रयाणां could have been spared in this sūtra, as these three roots stand at the end of a subdivision, and निजं would have denoted these three without the word trayāṇām. The word is however used here for the sake of the subsequent sūtra. Why do we say in the reduplicated Present form? Observe निनेज in the Perfect. In the Imperative 1st Person Sg. the following applies.

२५०३ । नान्यस्तस्याचि पिति सार्वधातुके । १ । ३ । ८१ ॥

अचपचगुणो न स्यात् । नेनिजानि । अनेनेक् । अनेनित्ताम् । अनेनिजुः । नेनिज्यात् । निज्यात् । अनिजत्—अनेचीत् । अनित् ॥

2503. The guṇa is ordained by VII. 3. 86 s. 2189, is not substituted for the penultimate light वृक् vowel in the reduplicated form of a root, before a Sārva dhātuka affix beginning with a vowel and having an indicatory ष् ॥

As नेनिजानि, अनेनिजम् ; परि वेतिषाधि, पर्यवेतिषम् ॥ Why of a reduplicated root? Observe वेदानि ॥ Why beginning with a vowel? Observe नेनेति ॥ The word पित् is read here for the sake of the subsequent sūtras like VII. 3. 92. For here in cases other than पित्, guṇa will be prevented by षित् because of सार्वधातुकपित् ॥ Why a sārva dhātuka affix? Observe नेनेज in the Perfect, the affixes of which are Ārdhadhātuka (III. 4. 115). Why do we say a penultimate light vowel? Observe जुहुवानि, अजुह्वम् ॥

11./nijir. 1. to wash, cleanse. 2. to nourish.

Pre. नेनेति । नेनित् । नेनिजति । नेनेचि । नेनिकथ् । नेनिकथ् । नेनेजिम् । नेनिज्वः । नेनिज्मः । Per. निनेज । निनिजतुः । निहिजुः । निनेजिथ् । निनिजथ् । निनिज । निनेज । निनिजिव । निनिजिम । I. Fut. नेत्ता । II. Fut. नेचयति । Imper. नेनेक् or नेनित्तात् । वेनित्ताम् । नेनिजतु । नेनिजिष । नेनित्ताम् । नेनित् । नेनिजानि । नेनिजाव । नेनिजाम् । Imper. अनेनेक् । अनेनित्ताम् । अनेनिजुः । अनेनेक् । अनेनित्ताम् । अनेनित् । अनेनिजम् । अनेनिज्व । अनेनिज्म । Pot. नेनिज्यात् । नेनिज्यातां । नेनिज्याः । नेनिज्याम् । Bene. निज्यात् । Aor. अनिजन् । अनेचीत् । अनिजताम् । अनेत्ताम् । अनिजन् । अनेचुः । अनिजः, अनेचीः । अनेचम् । अनेच । Conhd. अनेचयत् । Pass. निज्यते । Caus. नेजयति । Aor. अनीनिजत् । Desid. निनिजयति । Inten. वेनिज्यते । Pre. Part. Parasmai नेनिजत् । Past Part. Pass., नित् । Act. नित्तवान् । Fut. Part. नेचयन् । Ger. नित्त्वा । Infini. नेत्तुम् । Adj. नेत्तव्यं । नेजनीयं । नेज्यम् । Nouns:-निजः । निर्वोजकः ॥

11./nijir. to wash or clean oneself, to be purified. Atmanepada.

Pre. नेनित्ते । नेनिजाते । नेनिजते । नेनिचे । नेनिजाथे । नेनिजिधे । नेनिजे । नेविज्यते । Per. निनिजे । निनिजिवहे । I Fut. नेत्ता । II Fut. नेचयते । Imper. नेनित्ताम् । नेनित् । नेनिजे । नेनिजावहे । नेनिजामहे । Imper. अनेनित् । अनेनिकथाः । अनेनिजि । अनेनिज्यति । अनेनिज्यति । Pot. नेनिजीत् । नेनिजीयातां । Bened. निचीत् । Aor. अनित् । अनित्ताम् । Condi. अनेचयत् । Pass. निज्यते । Caus. नेचयते । Desid.

निविचते । Inten. नेविज्यते । नेविजीति । नेनेति । Pre. parti. Atmane नेविजानः । Past Partl. Pass. वित्तः । Active वित्तवान् । Fut. Partl. नेष्यमाणः । Ger. विक्त्वा । Inf. नेत्तुम् । Adj. नेत्तव्यं । नेजनीयं । नेज्यम् । Nouns :— निजः । निर्जोक्तः ॥

विजिर् १२ पृथग्भावे । वेवेक्ति वेविक्त । विवेजिष । अत्र विज्
इट् (२५३६) इति छिन्नं न । ओविजी इत्यस्यैव तत्र ग्रहणात् । निजिविजी
रूपादावपि ॥

12./vijir. to separate, divide. The sūtra I. 2. 2. s. 2536 does not refer to this root, but to ओविजी (Tud. 9.) This root is anit and so that rule cannot apply to it at all. The roots विज् and विज are given in the Rudhādi list also. See Rudhādi 23.

Pre. वेवेक्ति । वेविक्तः । वेविजति । Per. विवेज । विवेजिष । I Fut. वेक्ता । II Fut. वेष्यति । Imper. वेवेक्तु । Imper. अवेवेक्तु । अवेविजम् । अवेविज्व । अवेविज्म । Pote. वेविज्यात् । Benedi. विज्यात् । Aor. अवेचीत् । अविजत् । Con. अवेक्ष्यत् । Pass. विज्यते । Caus. वेजयति । Desid. विविचति । Inten. वेविज्यते । Pre. Partl. Parasmai. वेविजन् । Past. Partl. Pass. वित्तः । Act. वित्तवान् । Fut. Partl. वेष्यन् । Ger. वित्ता । Inf. वेत्तुम् । Adj. वेत्तव्यं । वेजनीयं । वेज्यम् ॥

12./vijir. to separate, divide. Atmanepada.

Pre. वेविक्ते । वेविजाते । वेविजते । Per. विविजे । I Fut. वेक्ता । II Fut. वेष्यते । Impera. वेवित्ताम् Imper. अवेविक्त । Pot. वेविजीत । Bene. विचीष्ट । Aorist. अविक्त । Condi. अवेक्ष्यत । Pas3. विज्यते । Caus. वेजयते । Desidera. विविचते । Inten. वेविज्यते Pre. Partl. Atmane. वेविजानः । Past. Partl. Pass. वित्तः । Active. वित्तवान् । Fut. Partl. वेष्यमाणः । Ger. वित्त्वा । Inf. वेत्तुम् । Adj. वेत्तव्यं । वेजनीयं वेज्यम् ॥

विष्लृ १३ व्याप्तौ । वेवेष्टि-वेविष्टे । तदित्वाद्ङ् । अविषत् ।
तङि कसः । अजादीकसस्यापि (२३३९) इत्यञोपः । अविषत । अविषाताम् ।
अविषान्त ॥

13./vishri, to spread through, extend, pervade.

Pre. वेवेष्टि । वेविष्टः । (VIII. 4. 41. s. 113). Per. विवेष्ट । I Fut. वेष्टा । II Fut. वेष्यति । (VIII. 2. 41. s. 295.) Impe. वेवेष्टु । वेविष्टि । [वेविष् + णि = वेविष् + चि (VI. 4. 101. s. 2425) = वेविष् + णि (VIII. 4. 41. s. 113) वेविष्ट् + णि (VIII. 4. 53. s. 52). Imper. अवेवेष्ट । (VIII. 2. 39. s. 84) Pote. वेविष्यात् । Bene. विष्यात् । Aorist. अविषत् । The aorist is formed with ण् as the root has an indicative ण् (III. 1. 55. s. 2343). Cond. अवेक्ष्यत् । Pass. विष्यते । Caus. वेषयति । Desid. विविचति । Inten. वेविष्यते । Pre. Partl. Parasmai. वेविषत् । Past. Partl. Pass. विष्टः । Active. विष्टवान् । Fut. Partl. वेष्यन् । Ger. विष्ट्वा Inf. वेष्टुम् Adj. वेष्टव्यं । वेषणीयं । वेष्यम् ॥

Pre. वेविष्टे। Per. विविष्टे। I Fut. वेष्टा। II Fut. वेष्ट्यते। Impera. वेविष्टाम्।
Imper. अवेविष्ट। Pot. वेविष्टोत Bene. विष्टीष्ट। Aorist. अविविष्ट। अविविष्टाताम्।
अविविष्टन्त। The aorist is formed with क्त। Before vowel affixes the अ is elided
by s. 2337. Condi. अवेष्ट्यत। Pass. विष्ट्यते। Caus. वेष्टयते। Desid. विविष्ट्यते।
Inten. वेविष्ट्यते। Pre. Part. Atmane. वेविष्टायः। Past. Part. Pass.
विष्टः। Active. विष्टवान्। Fut. Part. वेष्टयमायः। Ger. विष्ट्वा। Inf. वेष्टुम्।
Adj. वेष्टव्यः। वेष्टव्यीयं। वेष्ट्यम् ॥ Nouns 1-विष्ट्युः। विष्ट्युः। परिवेष्टः। वेष्ट्या। विष्टम्।
इत्। इत्तानिजादयः। Here ends the Nijādi sub class.

अथ आगच्छान्तात् परस्मैपदिनश्च खान्दसाश्च ।

All the roots upto the end of this class are Parasmaipadi and found in the chhandas literature.

घृ १४ क्षरणदीप्त्योः । 'जिघम्यन्नि' हविषा घृतेन' । 'भृजानित्'
(२४९६) । 'बहुलं खन्दति' (३५९८) इतीचवम् ॥

14./ghri, 1. to sprinkle. 2. to shine.

Pre. जिघर्ति। जिघर्मि। Thus जिघम्यन्नि हविषा (मनसा, घृतेन (Rig. II. 11. 4.).
Here the reduplicate vowel is replaced by इत् of VII. 4. 76. s. 2496. by the
diversity allowed under VII. 4. 78. s. 3598. The classical form is घरति with
शप् see Bhuādi 985. Per. जर्घार। I Fut. घर्ता। II Fut. घरिष्यति। Impera.
जिघर्तु। Imper. अजिघः। Pot. जिघियात्। Bene. घियात्। Aorist. अघर्षीत्।
Con. अघरिष्यत्। Pass. घ्रियते। Caus. घारयति। Desi. जिघीर्षति। Inten. जेघ्रियते।
Pre. Part. Parasmai मिघत्। Past. Part. Pass. घृतः। Act. घृतवान्।
Fut. Part. घरिष्यत्। Ger. घृत्वा। Inf. घर्तुम्। Adj. घर्तव्यः। घरणीयं। घार्यम् ॥

हृ १५ प्रसह्यकरणे । 'अयं स्तुवोऽभिजिहर्ति होमात्' ॥

15./hri, to take by force.

Pre. जिहर्ति। As in the following अयं स्तुवोऽभिजिहर्ति होमात् (Rig Veda).
The classical form is हरति with शप्। See Bhuādi 947. Per. जहार। I Fut.
हर्ता। II Fut. हरिष्यति। Impera. जिहर्तु। Imper. अजिहः। Pot. जिहियात्।
Bene. हियात्। Aor. अहर्षीत्। Condi. अहरिष्यत्। Pass. ह्रियते। Caus. हारयति।
Desi. जिहीर्षति। Inten. जाह्रियते। Past. Part. Parasmai जिहत्। Past
Part. Pass. हतः। Act. हतवान्। Fut. Part. हरिष्यन्। Ger. हत्वा। Infini.
हर्तुम्। Adj. हर्तव्यः। हरणीयं। हार्यम् ॥

✓ अ १६ स्तृ १७ गतौ । 'बहुलं खन्दति' (३५९८) इत्येव सिद्धे 'अतिपिय-
त्योरच' (२४९३) इतीचविविधानादयं भाषायामपि । 'अभ्यासस्यासवर्च' (२२९०)
इतीचवम् । इयति । इयति । आर । आरतुः । 'इहस्पति' (२३८४)
इति नित्यमिड् । अरिष्य । अर्ता । अरिष्यति । इयराशि । ऐयः ।
ऐयताम् । ऐयकः । इययात् । अर्यात् । आरत् । सवर्ति ॥

16./ri. 17./sri. to go, to move. Though by the bahulam of VII. 4. 78. s. 2598, the reduplicate would have taken इ, yet the specific rule VII. 4. 77. s. 2493 ordains इ in the reduplicate of अ; which shows that this root is found in the classical literature also. Before non-homogeneous vowel, the इ is replaced by इयङ् under VI. 4. 78. s. 2290. *

With सम् the root is ātmanepadi also. As sam iyrte., D. iyrāte, 2nd S. iyrshe, 1st S. iyre. Per. आरे, अरिषे, आरिवहे । Imperative इयुतां, इयातां, इयुष्व, इयरे । Imperfect ऐयुत, ऐयातां, ऐयुषाः, ऐयि, ऐयुषहि । Pot. इयीत, इयीयाताम्, इयीषाः, इयीष । Bene. अवीष्ट, अवीयास्ताम् । Aor. आरत, आरेतां । आरन्त । आरथाः । आरे, आरावहि ॥

Pre. इयति । इयुतः । इयति । (iyrati) इयति । इयति । इयुतः । Per. आर । आरतुः । आरिष (the इट् is compulsory under s. 2384). आरिष । I Fut. अतां । II Fut. अरिष्यति । Impera. इयतुं, इयुतात् । इयुताम् । इयुतु । इयुति, इयुतात् । इयरायि । Imper. ऐयः । ऐयुताम् । ऐयुः । ऐयः । ऐयुम् । ऐयुव । Pot. इयुयात् । इयुयाताम् । इयुयुः । इयुयाः । इयुयाम् । Bene. अयात् । अयास्ताम् । Aor. आरत् । आरताम् । आरः । आरम् । आराव । Codn. अरिष्यत् । Pass. रियते । Caus. आरयति । Desid. रियति । Pre. Parti. Parasmai इयत् । Past Parti. Pass. अतः । Active अतवान् । Fut. Parti. अरिष्यन् । Ger. अत्वा । Infi. अतुम् । Adj. अतव्यं । अरणीयं । अयम् ॥

सृ १७ गतौ । ससर्ति ॥

17./sri, to go, move.

Pre. ससर्ति । The classical form of these two roots is अस्पर्ति and सरति under Bhuādi. Per. ससार । I Fut. सर्तां । II Fut. सरिष्यति । Imper. ससर्तुं । Imper. अससः । Pot ससियात् । Bened. सियात् Aorist असारीत्, असरीत् । Condi. असरिष्यत् । Pass. सियते । Caus. सारयति । Disid. सिषीर्षति Inten. सिषीर्षते । Pae. Parti. Parasmai. ससत् । Past. Parti. Pass. सतः । Act. सतवान् Fut. Parti. सरिष्यन् । Ger. सृत्वा । Infi. सर्तुम् Adj. सर्तव्यं । सरणीयं । सयम् ॥

भस १८ भर्त्सनदीप्तयोः । अभस्ति । 'यस्मिन्सोर्हसि-' (३५५०)
हस्वपधासोपः । 'अलो अलि' (२२८९) इति सलोपः । अठधः । भप्स्यति ॥

18./bhasa, 1 to revile, blame, abuse ; 2. to shine.

Pre. अभस्ति । As कपिर्बभस्ति ते जनम् (Rig V.) The dual is बभस्+तत् = बभस्+तत् (the penultimate अ is elided by VI. 4. 100. s. 3550) = बभ्+तत् (the त् elided by VIII. 2. 26 s. 2281) = बभ्+तत् (VIII. 2. 40 s. 2280) = बभ्+तत् (VIII. 4. 43. s. 52) = बभधः । The Plural is similarly बभूवति formed thus बभस्+अति = बभस्+अति (s. 3550) बभूव+अति (VIII. 4. 55. s. 121). In both these classes, the elided penultimate अ, i.e., the lopadeśa zero is not stable.

nivat for the purposes of अश्वविधिः (VIII. 4. 53. s. 52), or चरविधिः (VIII. 4. 55. s. 121), by the express prohibition of sūtra I. 1. 58. s. 51. Pre. यमस्ति ।
Nouns:—भस्त्रा भस्त्रिकः । भस्म । भस्त्रिका । यमस्त्रिका ॥

• किं १९ कित २० (Vedic) ज्ञाने । चिकेति ॥

19./ki, to know.

Pre. चिकेति । चिकितः । चिकयति । (The यच् is by VI. 4. 82. s. 272).

20./kitr, to know.

This root is not found in the Siddhānta or the Madhaviya.

Pre. चिकिति ॥

तुर २१ त्वरणे । तुतोर्ति । तुतूर्तः । तुतुरति ॥

21./tura, to run.

Pre. तुतोर्ति । तुतूर्तः । तुतुरति । The vowel is lengthened in the Dual by VIII. 2. 77. s. 354. Nouns: तुरः ॥

धिष २२ शब्दे । दिधेष्टि । दिधिष्टः ॥

22./dhishn, to sound.

Pre. दिधेष्टि । दिधिष्टः ॥

धन २३ धान्ये । दधन्ति । दधन्तः । *दधनति ॥

23./dhana, to bear fruit.

• Pre. दधन्ति । दधन्तः । दधनति ॥

जन २४ जनने । जजन्ति ॥

24./jan, to beget. The Pre. 3rd Sg. is जजन्ति । In forming the dual the following sūtra applies.

२५०४ । जनसनखनां सञ्भ्रलोः । ६ । ४ । ४२ ।

• एषामाकारोऽन्तादेशः स्यात्कृत्तारौ सनि कृत्तारौ किरति च । जजातः । जजति । जजसि ।
जजान । जजन्वात्-जजायात् । जज्यात्-जायात् ॥

2508. The long आ is substituted for the final of जन्, सन् and खन् before the consonant-beginning Desiderative affix सन्, and before any other affix beginning with a jhal consonant, which has an indicative क्, or ङ् ॥

Thus जजातः । Pl. जजति । 2nd Sg. जजसि ॥

24./jan, to beget, to be born.

Pre. जजम्ति । जजातः । जजति । जजन्ति । Per. जजान् । I Fut. जनिता ।
 II Fut. जनिष्यति । Impera. जजन्तु । Imper. जजन्तु । Pot. जजन्त्यात् or जजायात् ।
 Bene. जज्यात्, or जजायात् । Aorist. जजानीत्, जजनीत् । Condi. जजनिष्यत् ॥

गा २५ स्तुतौ । देवाङ्गिमाति हुन्तुः । जिगीतः । जिगति ॥

25. /gā, to praise, sing.

Pre. जिगीति । जिगीतः । जिगति । As देवान् जिगीति हुन्तुः (Rig Veda).

Here ends the Juhotyadi class.

CHAPTER IV.

अथ तिङन्त दिवादि प्रकरणम् ।

THE DIVADI ROOTS.

This class contains some 137 roots. The first root is दिव् which gives the name to the class.

✓ दिवु १ क्रीडाविजिगीषाव्यवहारद्युतिस्तुतिमोदमदस्व-
प्रकान्तिगतितुषु । ऋषन्ताः परस्मैपदिनः ॥

1. divu. 1. to play. &c. The roots up to ऋष् are Parasmaipadi In conjugating these roots, the vikaraṇa śyaṇis added by the following sūtra.

२५०५ । दिवादिभ्यः श्यन् ३ । १ । ६९ ॥

शपोऽपवादः । 'इति च' (२५४) इति दीर्घः । दीव्यति । दिदेव । देविता । देविष्यति । दी-
व्यत् । अदीव्यत् । दीव्येत् । दीव्यात् । अदेवीत् । अदेविष्यत् ॥

2505. The affix श्यन् comes after a root of the Divādi class when a sārvaadhātuka affix denoting the agent follows.

This debars शप्. The servile ण् of श्यन् is for the sake of accent (VI. 1. 197), showing that the *udatta* accent falls on the radical verb and not on the affix; and the indicatory श makes the affix sārvaadhātuka, but as the affix is नञ्-पिद् it does not cause guṇa of the vowel of the root. (I. 2. 4. s. 2234). It is conjugated as दिव् + श्यन् + तिप् = दीव् + य + ति ॥ The इ is lengthened by VII. 2. 77. s. 354. Thus we have दीव्यति ॥

1. div. 1. to play, sport; 2. to emulate or desire victory; 3. to sell, to deal in; 4. to shine; 5. to praise; 6. to be glad; rejoice; 7. to be mad or drunk; 8. to be sleepy; 9. to wish for; 10. to go.

Pre. दीव्यति । दीव्यतः । दीव्यन्ति । दीव्यसि । दीव्यामि । Per. दिदेव । दिदिषत् । दिदिवुः । दिदिषिष । दिदिषिव । दिदिषिव । I Fut. देविता । II Fut. देविष्यति । Impera. दीव्यतु । दीव्यताम् । दीव्य (VI. 4. 105. s. 2202). दीव्यामि । Imper. अदीव्यत् । अदीव्य-
ताम् । अदीव्यः । अदीव्यम् । Poten. दीव्येत् । दीव्येताम् । दीव्येयुः । दीव्येः । दीव्येयम् । Bene. दीव्यात् । दीव्यास्ताम् । Aor. अदेवीत् । अदेविषात् । अदेवीः । अदेविषम् । Con. अदेविष्यत् । Pass. दीव्यते । Caus. देवयति । Aor. अदीदिवत् । Desid. दुष्यति । दिदे-
विषति । Inten. देदीव्यते । No yaśluk. Ger. देविता or दूवा । Noun :—देवः ॥

✓ दिवु २ तन्तुसंताने । परिधीव्यति । परिधिदेव । व्यवेवीत्-व्यवेवीत्

2. /ṣhivn. to sew, darn, stitch together.

The स is changed to ष when preceded by the upsargas परि, नि or वि (VIII. 3. 70. 2275).

Pre. सीष्यति । Per. सिषेव । I Fut. सेविता । II Fut. सेविष्यति । Impera. सीष्यत् । Imper. असीष्यत् (with परि we have पर्यसीष्यत् or पर्यसीष्यत् by VIII. 3. 71. s. 2999). Potē. सीष्येत् । सीष्येताम् । Bene. सीष्यात् । Aor. असेवीत् । Condi. असेविष्यत् । Causa. सेवयति । Aor. असीषिवत् । Desid. सिष्यपति । सिष्येति । Inten. सेवीष्यते । Past. Part. Pass. स्यूतः । Active स्यूतवान् । Ger. सेविता । स्यूता । Nouns :—सेवनं, सीवनं, सूनः, सूत्रम् ॥

स्त्रिवु ३ गतिशोषणयोः ॥

3. /sriuv. 1. to go ; 2. to become dry.

Pre. सीष्यति । Per. सिषेव । I Fut. सेविता । II Fut. सेविष्यति । Impera. सीष्यत् । Imper. असीष्यत् । Potē. सीष्येत् । Bene. सीष्यात् । Aor. असेवीत् । Condi. असेविष्यत् । Desid. सिष्यपति । सिष्येति । Inten. सेवीष्यते । Yanluk s. सेकोति, d. सेकतः, pl. सेकवति, २ s. सेकोपि, 1 s. सेकोमि, d. सेकीवः, pl. सेकमः । Past. Part. Pass. कृतः । Active कृतवान् । Ger. सेविता । कृता । Nouns :—कृतिः । कः । कृत्रौ ॥

स्त्रिवु ४ निरसने । केचिदिहं न पठन्ति ॥

4. /ṣhivn. to spit, eject saliva from the mouth ; to sputter. Atreya reads this root here. Others do not.

Pre. षीष्यति । Per. सिषेव । I Fut. सेविता । II Fut. सेविष्यति । Impera. षीष्यत् । Imper. अषीष्यत् । Potē. षीष्येत् । Bene. षीष्यात् । Aor. अषेवीत् । Con. अषेविष्यत् ॥

ष्णुसु ५ अदने । 'आदाने' इत्येके । 'अदशने' इत्यपरे । शुष्णोस ।

ष्णुसु ५ (क) निरसने । स्वस्यति । सस्नास ॥

5. /ṣhpnusu, 1. to take, 2. accept ; 3. to disappear, become invisible. Some give it the sense of ādāna 'to accept'. Others of अदशन or disappearance.

Pre. स्नुस्यति । Per. स्नुष्योस । स्नुष्युस्ततुः । स्नुष्योतिथ । स्नुष्युत । स्नुष्योस । स्नुष्युतिव । I Fut. स्नोसिता । II Fut. स्नोतिष्यति । Impera. स्नुस्यत् । Imper. अस्नुस्यत् । अस्नुस्यः । Pot. स्नुस्येत् । Bene. स्नुस्यात् । Aor. अस्नोमीत् । अस्नोतिष्ठाम् । अस्नोषीः । अस्नोषिष्ठ । Con. अस्नोतिष्यत् । Caus. स्नोसयति । Aor. अस्नुष्युस्तत् । Desid. स्नुस्यति । स्नुस्येति । Inten. स्नोष्युस्वते । yanluk. स्नोष्युसीति । स्नोष्युसि । D. स्नोष्युस्तः । Ger. स्नुसिता । स्नोसिता । Noun, स्नुषा ॥

5 (a) /ṣhpnasu, to spit.

Pre. स्नस्यति । Per. सस्नास ॥

क्तुसु ६ हरणदीप्तयोः । हरणं कीदृश्यम् । चकनास ॥

6./knasu, 1. to be crooked ; 2. to shine. Hvarapa here means crookedness.

Pre. कनस्यति । Per. चकनात् । I Fut. कनसिता । II Fut. कनसिष्यति । Impera. कनस्यतु । Imper. अकनस्यत् । Pot. कनस्येत् । Bene. कनस्यात् । Aorist अकनासीत् or अकनसीत् । Condi. अकनसिष्यत् । Causa. कनसयति । Aor. अचिकनसत् । Desid. चिकनसिष्यति । Inten. चाकनस्यते । Yanluk. चाकनस्ति । Past. Partl. Pass. कनस्तः । Active. कनस्तान् । Ger. कनसित्वा । कनस्त्वा । Nouns.-चकनसः ॥

व्युष ७ दाहे । व्युषिष ॥

7./vyuṣha (pyuṣha), to burn. The root begins with a dento-labial व ; and ends with a palatal sibilant ष sh. It is read further on in the Pushādī subdivision also. So the aorist is formed by अक्. Some read this root as byusa व्युसत् ॥

Pre. व्युष्यति । Per. व्युषोष । व्युषोषिष । व्युष्यिष । I Fut. व्युषिता । II Fut. व्युषिष्यति । Impera. व्युष्यतु । Imper. अव्युष्यत् । Pot. व्युष्येत् । Bene. व्युष्यात् । Aor. अव्युषीत् । अव्युषिष्याम् । Condi. अव्युष्यत् । Causa. व्युषयति । Aor. अव्युष्यत् । Desid. व्युष्यिष्यति । व्युषोषिष्यति । Inten. बोव्युष्यते । Yanluk. व्योव्युषीति । बोव्योषि । Ger. व्युषित्वा । व्योषित्वा ॥

प्लुष ८ च ।

8./pluṣha cha. Pluṣha also means to burn.

Pre. प्लुष्यति । Per. पुःप्लोष । I. Fut. प्लोषिता ॥

नृती ९ गात्र विक्षेपे । नृत्यति । ननर्त ॥

9./nṛitī, to dance, move about. Thus the present is नृत्यति । The Perfect is ननर्त । In the Future, the इट् is optionally added by the following.

२५०६ । सेऽसिचि कृतचतुर्दृदृदनुतः । १ । २ । ५१ ।

एभ्यः परस्य सिञ्जिभक्त्य सादराचवातुकस्य इट्त्वा स्यात् । नतिष्यति । नर्तस्यति । नृत्येत् । नृत्यात् । अनर्तीत् ॥

2506. An ārdhadhaātuka affix beginning with a च् (except सिच् the characteristic of the s-Aorist) may optionally take the augment इट्. after the verbs कृत, (Tud 141, Rudh. 11) चृत, (Tud. 35) कृद् (Rudh. 8) वृद् (Tud. 9) and नृत (Div. 9).

Pre. नृत्यति । Per. ननर्त । ननृततुः । ननर्तिष । ननर्तिव । I Fut. नर्तिता । II Fut. नर्तिष्यति or नर्त्स्यति । Impera. नृत्यतु । Imper. अनृत्यत् । Pot. नृत्येत् । Bene. नृत्यात् । Aorist. अनर्तीत् । अनर्तिष्याम् । Condi. अनर्तिष्यत् । अनर्त्स्यत् । Caus. नर्तयति, नर्तयते । Aor. अननीवृत् । अननर्तत् । Desid. निनर्तिष्यति । निनर्त्स्यति । Inten. नरीनृत्यते । Yanluk. ननर्ति । नरिनर्ति । नरीनर्ति । Past. Partl. Pass. नृतः । Act. नृतवान् । Adj. नर्तितव्यम् । नर्तनीय । नर्त्स्यम् । Noun :-नर्तकः ॥

✓ त्रसि १० खदेगे । वाचाश-(२३२१) इति वदन्वा । त्रसति-त्रसति ।
 त्रसतुः-तत्रसतुः ॥

10. /trasi. to fear, tremble, quake. This 'root optionally takes the vikarṇa śyan. See 2321.

Pre. त्रस्यति or त्रसति । Per. तत्रास । तत्रसतुः or त्रसतुः । तत्रसिष । I Fut. त्रसिता । II Fut. त्रसिष्यति । Impera. त्रस्यतु or त्रसतु । Imper. त्रस्यत् or त्रसत् । Poten. त्रस्येत् or त्रसेत् । Bene. त्रस्यात् । Aorist. तत्रासीत् or त्रससीत् । Condi. त्रसिष्यत् । Causa. त्रासयति । Aor. त्रसिषत् । Desid. त्रसिष्यति । Inten. त्रास्यते । Yanluk. त्रासति । त्राससीति । Past. Part. Pass. त्रस्तः । Aot. त्रस्त-वान् । Nouns:—त्रस्तुः । त्रासः । तरंगापरस्तः ॥

✓ कुथ ११ पूतीभावे । पूतीभार्वा दीर्गन्ध्यम् ॥

11. /kutha, to stink, become putrid, foul. The word पूतीभावः means bad smell.

Pre. कुथ्यति । Per. चुकोथ । चुकोथिष । I Fut. कोथिता । II Fut. कोथिष्यति । Impera. कुथ्यतु । Imper. कुथ्येत् । Poten. कुथ्येत् । Bene. कुथ्यात् । Aor. अकोथीत् । Pass. कुथ्यते । Causa. कोथयति । Aor. अचुकुथत् । Desid. चुकुथिषति or चुकोथिषति । (I. 2. 26 s. 2617) Inten. चोक्थ्यते । Yanluk. चोकोति । Ger. कोथित्वा । (I. 2. 23. s. 3324). Nouns:—कुथः । प्रकुथितः ॥

पुथ १२ हिंसयाम् ॥

12. /putha, to injure, hurt. It is conjugated like the last. Compare the /puthi of the Bhuādi No. 45.

Pre. पुथ्यति ॥

गुध १३ परिवेष्टने ॥

13. /gudha, to wrap up, cover, envelop. This root ends in ष (dh) and not थ (th).

Pre. गुथ्यति । Ger. गुथित्वा । Nouns:—गोषा । गोषिका । गोषेरः । गोषारः । गोष्यः । गोषेयः ॥

✓ क्षिप १४ प्रेरणे । क्षिप्यति । क्षेप्ता ॥

14. /kṣhipa. to send.

Pre. क्षिप्यति । Per. क्षिपेय । I Fut. क्षिता or क्षेता । (The first form is given in the Mādhaviya). II Fut. क्षिप्यति । Impera. क्षिप्यतु । Imper. क्षिप्यत् । Poten. क्षिप्येत् । Bene. क्षिप्यात् । Aor. अक्षेप्सीत् । अक्षेप्ताम् । Condi. अक्षेप्यत् । Caus. क्षेपयति । क्षिपयति । Aorist. अक्षिपत् । Desid. क्षिपिष्यति । Inten. क्षेक्ष्यते । Yanluk. क्षेक्षेति । Past. Part. Pass. क्षितः । Ger. क्षिप्यत्वा । Nouns:—क्षिपकः । क्षिपुः । क्षिप्यः । क्षिपा ॥

✓ पुष्प १५ विकसने । पुष्प्यति । पुपुष्प ॥

15./pūṣha, to blossom.

Pre. पुष्प्यति । Per. पुपुष्प । पुपुष्पिष । पुपुष्पिष । I Fut. पुष्पिता । II Fut. पुष्पिष्यति । Impera. पुष्प्यतु । Imper. अपुष्प्यत् । Pot. पुष्पयेत् । Bene. पुष्प्यात् । Aor. अपुष्पत् । Caus. पुष्पयति । Aor. अपुपुष्पत् । Desid. पुपुष्पिषति । Inten. पोपुष्प्यते । Yanluk. पोपुष्पति । Nouns :- पुष्पम् । पुष्पकम् ॥

✓ तिम १६ छिम १७ छीम १७ (क) आर्द्रिभावे । तिम्यति- स्तिम्यति-स्तीम्यति ॥

16./tima. 17./ṣhṭima, /ṣhṭima, to become wet. Some read here a fourth root तीम ॥

Pre. तिम्यति । स्तिम्यति । स्तीम्यति । तीम्यति । Per. तितेम । तिडेय । I Fut. तेमिताः । II Fut. तेमिष्यति । Impera. तिम्यतु । Imper. अतिम्यत् । Pot. तिम्येत् । Bene. तिम्यात् । Aor. अतेमीत् । Caus. तेमयति । Aor. अतीतिमत् । Desid. तितिमिषति । तितेमिषति । Inten. तेतिम्यते । Yanluk. तेतेन्ति । Nouns :- तिमिः । तिमिरम् ॥

✓ व्रीड १८ चोदने लज्जायां च । व्रीड्यति ॥

18./vrida, to throw, cast, send forth; to be ashamed, feel shame.

Pre. व्रीड्यति । Per. विव्रीड । विव्रीडिष । विव्रीडिष । I Fut. व्रीडिता । II Fut. व्रीडिष्यति । Impera. व्रीड्यतु । Imper. अव्रीड्यत् । Pot. व्रीडयेत् । Bene. व्रीड्यात् । Aorist. अव्रीडीत् । Condi. अव्रीडिष्यत् । Causa. व्रीडयति । Aor. अविव्रीडत् । Desid. विव्रीडिषति । Inten. वेव्रीड्यते । yanluk. वेव्रीडि । Past. Part. Pass. व्रीडितः । Ger. व्रीडित्वा । Noun :- व्रीडा ॥

✓ इष १९ गतौ । इष्यति ॥

19./isha, to go. Isha 'to wish' is Tudādi. Isha to repeat is Kryādi.

Pre. इष्यति । Per. इवेय । इषतु । इवेयिष । इषिष । I Fut. णिता । रेणिता । (VI. 1. 94. a. 78) II Fut. णिष्यति । Impera. इष्यतु । इष्य । इष्याधि । Imper. रेष्यत् । Pot. इष्येत् । Bene. इष्यात् । Aorist. रेणीत् । Caus. णयति । Aor. अ+इषित् । Desid. इषिषिषति । Past. Pass. णितः । Ger. णित्वा । Nouns :- वेयः । वेयः । णयेयवा । णयेयवा । परीडिः । णयी । इषीका । इषीकतुम् । इष्टयितम् ॥

सह २० शुह २१ चक्षुर्ये । चक्षुर्यस्यति । सक्षति । डक्षति ॥

20./ṣhaha, 21./ṣhuha, to satisfy, to be pleased. Mādhaviya does not approve the reading of सह here. The word चक्षुर्य here means 'satisfaction'.

Pre. सक्षते ॥

Pre. सुञ्चति । Per. सुञ्चोऽ । I Fut. सोहिता । II Fut. सोहिष्यति । Impera. सुञ्चतु । Imper. असुञ्चतु । Pot. सुञ्चेत् । Bene. सुञ्चात् । Aorist. असोहिन् । Caus. सोहयति । Aor. असुहयत् । Desid. सुसुहिषति । सुसोहिषति । Inten. सोषुञ्चते । yanluk. सोषुहीति । सोषोहि । Past. Partl. Pass. सुहिता । Ger. सुहित्वा । सोहित्वा ॥

✓ जृष् २२ जृष् २३ नयोहानौ । जीर्यति । जजरत्तुः । जेरत्तुः । जरिता-
जरीता । जीर्येत् । जीर्यात् । षट्स्तम्भु - (२२९१) इत्यङ्वा । ऋदूशोऽङि गुणः
(२४०६) । अजरत्तु-अजारीत् । अजारिष्टाम् । ऋीर्यति । अजरत्तुः । अजारीत् ॥

22. /jṛish, 23. /jhrish, to become old, to wither.

The aorist is formed optionally by ऋ (s. 2291), and the ऋ is gunated by s. 2406. The ष is indicatory for the purposes of मित operations in the causative.

Pre. जीर्यति । जीर्यतः । षट् + रयन् + ति = जिर् + य + ति VII. 1. 100. s. 2390 = जीर्यति । VIII. 2. 77. s. 351). Per. अजार । अजरत्तुः or जेरत्तुः । अजरः or जेरः । अजरिथ or जेरिथ । अजरथुः or जेरथुः । अजर or जेर । अजार or अजर । अजरिव or जेरिव । I Fut. जरिता or जरीता । (VII. 2. 38. s. 2391). II Fut. जरिष्यति or जरीष्यति । Impera. जीर्यतु । Imper. अजीर्यतु । Poten. जीर्येत् । Bene. जीर्यात् । Aor. अजारीत् or अजरत्तु । अजारिष्टाम् or अजरताम् । Causa. जरयति । Aor. अजीजरत्तु । Desid. निजीर्यति । निजरिषति । निजरीषति । Inten. जेजीर्यते । Pre. Partl. Paras-
mai. जीर्यन् । Nouns:—जीर्यन्ती । जरन् । जरती । युवजरती । जरद्गवः । अजर्यम । जरा । अतिजरांसि अनजीर्यः । जारः । जरन्तः ॥

23. /jhrish, to become old.

Pre. ऋीर्यति । Per. अज्जार । अजरत्तुः or जेरत्तुः । अजरः or जेरः । Aor. अज्जारीत् ॥

✓ षूङ् २४ प्राणिप्रसवे । स्यूते । सुषुवे । स्वरतिसूति - (२२७९) इति
विकल्पं बाधित्वा श्रुयुः किति (२३८१) इति निषेधे प्राप्तं ऋादिनियमान्
नित्यमिड् । सुषुविषे । सुषुविषे । सोता-सविता ॥

24. /shūn, to beget, to give birth.

In the perfect the इट् augment is compulsory. For the prohibition of VII. 2. 11. s. 2381, though it debars the option of VII. 2. 44. s. 2279, yet is in its turn set aside by the restriction of VII. 2. 13. s. 2293.

Pre. स्यूते । स्यूते । स्यूते । स्यूते । स्यूतावहे । Per. सुषुवे । सुषुविषे । सुषुविषे । I Fut. सोता or सविता । (VII. 2. 44. s. 2279). II Fut. सविष्यते or सोष्यते । Impera. स्यूताम् । स्यूताम् । स्यूताम् । स्यूताम् । Imper. अस्यूत । अस्यूताम् । अस्यूताः । अस्यूते । अस्यूतावहि । Poten. स्यूते । स्यूताताम् । स्यूताः । स्यूते । स्यूते । Bene. सोषीष्ट or सविषीष्ट । सोषीयास्ताम् or सविषीयास्ताम् । Aor. असोष्ट or असविष्ट । असोषा-
ताम् । असोषाः । असोषि । Past. Partl. Pass. सन् । Active. सन्नाम् Ger. सृत्वा ॥

✓ दुः २५ परितापे । दूयते ॥

25./dūn, to be afflicted, to suffer pain, be sorry.

It is conjugated like the last.

Pre. दूयते । Per. दूहवे । I Fut. दूता ॥

✓ दीङ् २६ क्षये । दीयते ॥

26./dīn, to waste away. The Present is दीयते । The Perfect is दिदी + ए । Now applies the following sūtra by which a य is inserted before ए ॥

२५०३ । दीङो बुद्धि कङिति । ६ । ४ । ६३ ॥

दीङः परस्याभावे कङित आर्धधातुकस्य युट् स्यात् । "बुग्गुटावुवङ्ययोः सिद्धौ वक्तव्यौ" । दिदीये ॥

2507. बुट् is the augment after दीङ्, of an ārdhahātuka affix beginning with a vowel and having an indicatory क् or ङ् ॥

Thus उपदिदीये, उपदिदीयाते and उपदिदीयिरे ॥ The Personal ending is कित् by I. 2. 5. दीङः being in the Ablative case, the augment is applied to the affix. Thus दिदी + युट् + ए । Now this युट् augment is ordained by VI. 4. 63. s. 2507, a rule falling under the ābhiya section (VI. 4. 22. s. 2183) and therefore is as if non-existent, and so by VI. 4. 82. s. 272, the long ई ought to be changed to य् before ए । The form ought to have been दिद्ये like दिरेय (No. 27). But this is prevented by the following vārtika. This augment, however, is not to be considered as asiddha (VI. 4. 22) for the purposes of semi-vowel substitution under VI. 4. 82. s. 272. If that substitution were allowed, the augment would become useless.

Vārtika : The augments बुक् and युट् are to be considered as valid or siddha for the purposes of the application of उवङ् and यव् substitutions.

In the Future, the ई of दी is changed to आ by the following aphorism.

२५०४ । नीनातिमिनोतिदीङां ह्यपि च । ६ । १ । ५० ॥

एवमाख्यं स्यात्तपि । चकारादित्येजिनमिते । दाता । दास्यते । अदास्त । अदास्याः ॥

2508. And there is substitution of आ for the finals of नी 'to hurt', नि 'to scatter', and दी 'to decay' when the affix ल्यप् follows, as well as before those non-शित् affixes which demand the substitution of a diphthong, for the root-vowel of these verbs.

NOTE:—By force of the word च 'and' in the sūtra, the substitution takes place before all affixes other than शित्, and this substitution takes place, before the occasion for the applying of the affixes arises (उपदेशवस्थापाम् आख्यं

भवति) ॥ So that these verbs should be understood as if they were enunciated with an आ, so that all rules of affixes relating to आ will apply to them. Thus प्रमाता, प्रमातव्यम्, प्रमातुम्, प्रमाय, निमाता, निमातुम्, निमातव्यम्, निमाय, उपदाता, उपदातव्यम्, उपदातुम्, उपदाय ॥ The substitution of आ being understood to have taken place in the very उपदेश (in the dhātupāṭha) of these roots, the affixes relating to roots ending in इ or ई do not apply to these at all. Thus उपदायो वृत्तंते, ईषदुपदानं, formed by चञ् and युच् by taking ई=दा and adding these affixes (III. 3. 128 and III. 3. 18) and not the affixes अच् (III. 3. 56) and कञ् (III. 3. 126).

Thus दी+ता=दे+ता (This would have been in the ordinary way). But here ए is to be replaced by आ, or, rather no occasion should be given to convert ई to ए, but change the ई at once to आ। Thus we get दाता ॥

✓ 26. /dñ, to waste, decay, diminish.

Pre. दीयते । दीयेते । Per. दिदीये । दिदीयाते । दिदीयिरे । दिदीयिषे । दिदीयिद्वे । दिदीये । दिदीयिवहे । I Fut. दाता । II Fut. दास्यते । Impera. दीयताम् । दीयेताम् । दीयस्व । दीये । Imper. अदीयत । अदीयेताम् । अदीयथाः । अदीये । Pot. दीयेत । दीयेथाः । दीयेय । Bene. दासीष्ट । Aorist. अदास्त । अदासाताम् । अदास्थाः । अदासि । Condi. अदास्यत । Caus. दापयति । Desid. दिदीयते । दिदासते । Inten. देदीयते । yanluk. देवेति । D. देदीतः । Pl. देयति । Past Part. Pass. दीनः । Active दीनवान् । Ger. दीत्वा ॥

डीङ् २७ विहायसा गतौ । डीयते ॥

27. /dñ, to fly, pass through the air.

Pre. डीयते । Per. दिडेय । दिडिये । I Fut. डयिता । II Fut. डयिष्यते । Impera. डीयताम् । Imper. अडीयत । Poten. डीयेत । Bene. डयिषीष्ट । Aor. अदेष्ट । Causa. डाययते । Aor. अडीडयत् । Desid. दिडियिषते । Inten. देडीयते । Yanluk. देवेति । Past Part. Pass. डीनः । Active डीनवान् । Ger. डयित्वा ॥

धीङ् २८ आधारे । डीयते । दिध्ये । चेता ॥

28. /dñ, to hold, contain ; to disregard, disrespect.

Pre. डीयते । Per. दिध्ये । I Fut. चेता । II Fut. चेप्यते । Impera. डीयताम् । Imper. अडीयत । Poten. डीयेत । Bene. चेपीष्ट । Aorist. अचेष्ट । Desid. दिधीषते । Past Part. Pass. डीनः । Active डीनवान् । Ger. डीत्वा ॥

✓ मीङ् २९ हिंसायाम् । हिंसात्र प्राणवियोगः । मीयते ॥

29. /mñ, to hurt, kill, injure ; die, perish. It is conjugated like /dñ. Hinsa here means the giving up of life.

Pre. मीयते । Per. मिम्ये । I Fut. म्रेता । II Fut. म्रेष्यते । Impera. मीयताम् । Imper. अमीयत । Poten. मीयेत । Bene. मेषीष्ट । Aor. अमेष्ट ॥

रीङ् ३० श्रवणे । रीयते

30./rīṇ, to trickle, drip, distil, ooze, flow.

Pre. रीयते । Per. रिये । रियिषे । I Fut. रेता । II Fut. रेप्यते । Impera. रीयताम् । Imper. अरीयत । Potē. रीयेत । Bene. रेयीष्ट । Aor. अरेष्ट । Caus. रेवयते । Aor. अरौरिषत् । Desl. रिरीषते । Past. Partl. Pass. रीयः । Active रीयवान् । Ger. रीत्वा । Nouns:-अरीयम् । रीतिः । रतः ॥

रीङ् ३१ इलेषणे ॥

31./līṇ, to stick or adhere firmly to, cling to. In the case of this root the ई is optionally changed to आ by the following.

२५०९ । विभाषा लीयतेः । ६ । १ । ५१ ।

लीयतेरिति यका निर्देशेन तु रयनः । लीलोञ्जोरार्थं वा स्यादेज्जिषये ह्यपि च । लोता-
जाता । लेप्यते । लास्यते । 'उज्जिषये' किम् । लीयते । लिह्ये ॥

2509. There is optionally the substitution of आ for the final of ली 'to adhere', in the very dhātupāṭha, when the affix ह्यप् follows or such an affix as would have demanded the substitution of the root vowel to a diphthong.

The liyateḥ in sūtra is conjugated with यक् and not with श्यन्, and therefore it includes the li of Divādi and Kryādi both.

The final of ली will take gṇa substitution before शिन् affixes, and will become ले, this incipient diphthong ए is changed to आ by this rule. The same is the case with all the roots subsequently taught, thus सिद् will become सिद्, and then ए changed to आ, गृह्=गोर् and ओ changed to आ &c. Therefore we have employed the anuvṛtti of एच् 'diphthong' in all sūtras. The words ह्यपि and आदेश उपदेश are understood here. The roots ली belonging to Divādi and Kryādi are both included here. Thus विलाता, विलानुम्, विला-
तव्यम्, विलाय । Why do we say "before an affix which would have changed the ई to ए or ऐ?" Observe लीयते, लिह्ये । The रयन् causes no change, and ए causes यच् change by s. 272 ; therefore before these affixes there is not आ substitution.

Pre. लीयते । Per. लिह्ये । लिह्यिषे । I Fut. लाता, लेता । II Fut. लास्यते, लेप्यते । Impera. लीयताम्, लीयस्व, लीये । Imper. अलीयत । Potē. लीयेत । Bene. लासीष्ट, लेयीष्ट । Aor. अलास्त or अलेष्ट । Condi. अलास्यत or अलेप्यत । Causa. विलावयति । विलापयति । विलीनयति । विलावयति । Aor. अलीवयत । Desid. लिलीषते । Inten. लेलीयते । Yanluk., लेलेति ॥

ब्रीङ् ३२ वृणोत्यर्थे । व्रीयते । विप्रिये ।

32. √vṛin, to choose, select. This root is found in the Kryādi class also. Pre. व्रीयते। Per. विप्रिये। I Fut. व्रता। Partī. Pass. व्रीयः। Act. व्रीयवान्॥ २५०९। क। स्वादय ओदितः। (गखसूत्रः)॥ तत् फलं तु निगानत्वम्॥

2509. A. The roots वृ and the rest are to be considered as if they had an indicatory ओ॥

The roots beginning with वृ (No. IV. 24) an ending with this root व्रीयते ओदितः। The result is that the Past participles are formed by त् instead of व (See VIII. 2. 45. s. 3019). We have given examples under each root already.

पीङ् ३३ पाने । पीयते ॥

33. √piñ, to drink.

Pre. पीयते। Per. पिये। Causa. पाययति। This is always Parasmaipadī (I. 3. 87. s. 2753). पाययते is from the Bhuādi पिबति (I. 3. 89. s. 2755). Past Partī. Pass. पीतः। Active पीतवान्। Ger. पीत्वा, आपीय। while the form आपाय is from the Bhvādi root pibati.

माङ् ३४ माने । मायते । ममे ॥

34. √māñ, to measure. Compare Adādi मा माने No. 53. and Juhotyādi No. 6. The root मेङ् पण्डिताने (I. 1010) of the Bhvādi also assumes the form मा। The sūtra VI. 4. 66. s. 2462 applies to all these मा's.

Pre. मायते। Per. ममे। I Fut. माता। II Fut. मास्वते। Impera. माक्ताम्। Imper. अमायत। Poten. मायेत। Bene. मासीष्ट। Aor. अमास्त॥

ईङ् ३५ गतौ । ईयते । अयां चमे ॥

35. √ñ, to go. Compare अयति of the Bhuādi No. 342 (a); and एति of the Adādi No. 36.

Pre. ईयते। Per. अयांचमे। I Fut. एता। II Fut. एष्यते। Impera. ईक्ताम्। Imper. ऐयत। Poten. ईयेत। Bene. एषीष्ट। Aor. ऐष्ट। Causa. आययते। Aor. आययत। Desid. ईषियते। Ger. गेय, प्रतीय with lyap.

प्रीङ् ३६ प्रीतौ । प्रीयते । विप्रिये ॥

86. √prīñ, to be satisfied or 'pleased. It is a Transitive verb. Pre. प्रीयते। Per. विप्रिये। Causa. प्राययते॥

अथ परस्मैपदिनश्चत्वारः ।

Now the following four roots are Parasmaipadis.

श्री ३७ तनुकरणे ॥

37. /so to attenuate. In conjugating this root, the vowel शो is elided by the following sūtra :

२५१० । ओतः श्यनि । ७ । ३ । ७१ ।

श्रीपः श्याच्छ्यति । श्यति । श्यतः । श्यन्ति । शशौ 'शशतः' । शशात् । श्यात्यति । 'विभाषा प्रावेद्-' (२१०६) इति सिचो वा लुक् । लुगभावे 'यमरम्-' (२१०७) इतीदृशकौ । अशात् । अशाताम् । अशुः । अशासीत् । अशासिष्ठाम् ॥

2510. A stem ending in ओ loses its final before the characteristic श्यन् ॥

NOTE :—As निरयति from शो, अवच्छ्यति from श्यो, अवयति from शो, and अवश्यति from शो ॥ The त् in ओत् is for the sake of euphony or ease of pronunciation.

According to Padamanjari, the sūtra should have been ओतः शिति, and thereby there would be the saving of half a mātrā, and also there would be no necessity of repeating the word शिति in VII. 3. 75.

37. /so, to sharpen, to make thin, attenuate. The सिच् is elided optionally by s. 2376. When it is not elided, in that alternative, we have ईद् and लक् arguments by s. 2377.

Pre. श्यति । श्यतः । श्यन्ति । श्यसि । श्यथः । श्यथ । श्यामि । श्यावः । श्यामः । Per. शशौ । शशतुः । शशिथ or शशाथ । शश । शशिव । I Fut. शशात् । II Fut. शशात्यति । Impera. श्यतु । श्यतात् । श्यतां । श्यन्तु । श्यानि । Imper. अशयत् । अशयः । अशयम् । Poten. श्येत् । श्येताम् । श्येयुः । श्येः । श्येयम् । Bene. श्यायात् । श्यायास्ताम् । Aor. अशात् । अशासीत् । अशाताम् । अशासिष्ठाम् । अशुः । अशाः । Causa. शाययति । Desid. शियासिति । Inten. शयायते । Yanluk. शायति । Past Part. Pass. श्यातं, शितं । Aot. श्यातवान्, शितवान् । Ger. श्यात्वा or शीत्वा । Noun :—श्याकः ॥

छो ३८ छेदने । क्ष्यति ॥

38. /chho, to cut, mow, reap. It is conjugated like श्री ॥

Pre. क्ष्यति । Per. च्छौ । च्छन्तुः । I Fut. क्षाता । II Fut. क्षात्यति । Impera. क्ष्यतु । Imper. च्छयत् । Poten. क्षेय्त् । Bene. क्षायात् । Aor. अक्षात् or अक्षासीत् । Noun :—क्षाकः ॥

श्री ३९ अन्तर्कर्मणि । श्यति । शयी । अभिश्यति । अभ्यश्यत् । अभिश्यी ॥

39. *√gho*, to finish, complete, bring to an end. It is conjugated like शो ॥

Pre. स्वति । Per. ससौ । I Fut. साता । II Fut. सास्यति । Impera. स्यतु । Imper. अस्यत् । Potē. स्येत् । Bene. ~~स्येत्~~ (and not सायात्, because of VI. 4. 67 s. 2374). Aor. असात् or असासीत् । Past Partī. Pass. सितः । Active सितवान् । Ger. सित्वा, अवसाय ॥ Nouns :- सायः । सार्वतनः ॥

दो ४० अवखण्डने । द्यति । ददौ । प्रसिदाता । देयात् । अदात् ॥

40. *√do*, to cut, divide, mow, reap. It is conjugated like शो ॥

Pre. द्यति । प्रसिद्यति because it is a ghu root. VIII. 4. 17. s. 2285. Per. ददौ । I Fut. दाता । II Fut. दास्यति । Impera. द्यतु । Imper. अद्यत् । Potē. द्येत् । Bene. देयात् and not दयात्. VI. 4. 67. s. 2374. Aor. अदात् । Causa. दापयति । Desid. दित्सति । Inten. देदीयते । Past Partī. Pass. दितः । Aot. दितवान् । Ger. दित्वा, अवदाय ॥

अथात्मनेपदिनः पञ्चदश ।

Now the following fifteen roots are Atinanejadi.

✓ **जनी ४१ प्रादुर्भावे ॥**

41. *√jani* to be born. Before the affix *śyan* the *जन्* is changed to *जा* by the following sūtra.

२५११ । ज्ञाजनोर्जा । १ । ३ । १९ ॥

अनयोर्जादेशः स्याच्छ्रुति । जायन्ते । जज्ञे । जज्ञाते । जज्ञिरे । जनिता । जनिष्यते । 'दीप-जन—' (२३१८) इति वा चिह्नम् ॥

2511. Before a शित् affix, जा is substituted for ज्ञा and जन् ॥

NOTE :—As जानाति and जायते ॥ The जन् here belongs to Divādi class, meaning 'to be produced', and not जन् of the Juhotyādi class. Why जा (long) and not ज, for this ज would assume the form जा by VII. 3. 101 ? *This long जा of जा indicates the existence of the maxim given above in VII. 3. 78 s. 2360; and had ज been the substitute, VII. 3. 101 s. 2170 could not have lengthened it.

In forming the Aorist, there is optionally चिह्न by s. 2328. When चिह्न is added the following applies.

२५१२ । जनिष्योश्च । १ । ३ । ३५ ॥

अनयोरुपधाया वृद्धिर्न स्याच्चिह्नं चिह्निति कृति च । अजनि-अजनिष्ठ ॥

2512. The Vridhhi is not substituted for the vowels of जन् and जन् before the Aorist-sign चिह्न and the krit-affixes with an indicative ज् and क् ॥

As अजनि and अजनि with चिष्, and जनकः and वचकः (with वच्), प्रजनः, वचः ॥ This rule refers to the separate and the distinct root वच् and not the substitute of इन् ॥ This we see in the line भञ्जकश्चेन्न विद्येत वचकोऽपि न विद्यते ॥ The form from इन् will be घातकः ॥ Moreover the substitute वच् ends with ~~च्~~i.e., it is of two syllables 'vadhā', and as such it also does not admit Vridhhi. (See II. 4. 42). The prohibition refers to चिष् and kṛit-affixes, therefore not here, as अजान गर्भं महिमानमिन्द्रम् ॥

41./jantī, to be born or produced ; to rise.

Pre. जायते । Per. जज्ञे । जज्ञाते । जज्ञिषे । जज्ञिषेहे । I Fut. जनिता । II Fut. जनिष्यते । Impera. जायताम् । जायस्व । जाये । Imper. अजायत । Poten. जायेत । Bene. जनिषीष्ट । Aor. अजनि or अजनिष्ट । अजनिषाताम् । Causa. जनयति । Aor. अजनि । अजानि । Desid. जजनिष्यते । Inten. जाजायते । जजन्व्यते । Yanluk. जजनीति । जजन्ति । Nouns :—अनुजाता । जनुः । जज्ञिः । जन्म । जन्तुः । जन्म्यः । जान्म्यः । जनः । जनता । द्विजः । पंचजनीनम् । वीजम् ॥

✓दीप्ति ४२ दीप्ते । दीप्यते । दिदीपे । अदीपि-अदीपिष्ट ॥

42./dīpti, to shine, blaze.

Pre. दीप्यते । Per. दिदीपे । I Fut. दीपिता । II Fut. दीपिष्यते । Impera. दीप्यताम् । Imper. अदीप्यत । Poten. दीप्येत ॥ Bene. दीपिषीष्ट । Aor. अदीपि or अदीपिष्ट । Condi. अदीपिष्यत । Causa. दीपयते । Aor. अदीपयत् । अदिदीपत् । Desid. दिदीपिष्यते । Inten. देदीप्यते । Yanluk. देदीप्ति । Past Partl. Pass. दीप्तः । Aot. दीप्तवान् ॥ Nouns :—दीप्तिः, दीपः, दीपः ॥

✓पूरी ४३ आप्यायने । पूर्यते । अपूरि-अपूरिष्ट ॥

43./pūri, to fill, satisfy, please. It is conjugated like the above.

Pre. पूर्यते । Per. पुपूरे । I Fut. पूरिता । II Fut. पूरिष्यते । Impera. पूर्यताम् । Imper. अपूर्यत । Poten. पूर्येत । Bene. पूरिषीष्ट । Aor. अपूरि or अपूरिष्ट । Past Partl. Pass. पूर्यः, पूरितः । Aot. पूर्यवान्, पूरितवान् ॥ Noun :—पूरुः ॥

✓तूरी ४४ गतित्वरणहिंसनयोः । तूर्यते । तुतूरे ॥

44./Tūri, 1. to go quickly, make haste ; 2. to hurt, kill.

Pre. तूर्यते । Per. तुतूरे । I Fut. तूरिता । II Fut. तूरिष्यते । Impera. तूर्यताम् । Imper. अतूर्यत । Poten. तूर्येत । Bene. तूरिषीष्ट । Aor. अतूरिष्ट । Condi. अतूरिष्यत । Causa. तूरयते । Aor. अतुतूरयत् । Desid. तुतूरिष्यते । Inten. तोतूर्यते । Yanluk. तोतूरति । Past Partl. Pass. तूर्यः । Aot. तूर्यवान् ॥

धूरी ४५, गूरी ४६ हिंसागत्योः । धूर्यते । दुधूरे । गूर्यते । जुगूरे ॥

45./dhūri, 46./gūri, to go, to hurt, kill.

Pre. वर्यते । Per. जुवरे । I Fut. वृरिता । II Fut. वृरिष्यते । Impera. वर्यताम् । Imper. अवर्यत । Poten. वर्येत । Bene. वृरिषीष्ट । Aor. अवृरिष्ट । Past Partl. Pass. वर्यः । Aot. वर्यवान् ॥

46. /gûri. to hurt, to go.

Pre. गृयते । Per. जुगरे । I Fut. गृरिता । II Fut. गृरिष्यते । Impera. गृयताम् । Imper. अगृयत । Poten. गृयेत । Bene. गृरिषीष्ट । Aor. अगृरिष्ट । Condi. अगृरिष्यत । Past Partl. Pass. गृयः । Aot. गृयवान् ॥

घूरी ४७, जूरी ४८ हिंसावयोहान्योः ॥

47. /ghûri, 48. /jûri, to kill, hurt, 2. to grow old.

Pre. वर्यते । Per. जुवरे । I Fut. वृरिता । II Fut. वृरिष्यते । Impera. वर्यताम् । Imper. अवर्यत । Poten. वर्येत । Bene. वृरिषीष्ट । Aor. अवृरिष्ट । Condi. अवृरिष्यत । Past Partl. Pass. वर्यः । Aot. वर्यवान् ॥

48. /jûri. to hurt, to grow old.

Pre. जृयते । Per. जुजरे । I Fut. जृरिता । II Fut. जृरिष्यते । Impera. जृयताम् । Imper. अजृयत । Poten. जृयेत । Bene. जृरिषीष्ट । Aor. अजृरिष्ट । Past Partl. Pass. जृयः । Aot. जृयवान् ॥

शूरी ४९ हिंसास्तम्भनयोः ॥

49. /śûri, 1. to injure, hurt, kill, 2. to be firm.

Pre. शृयते । Per. शुवरे । I Fut. शृरिता । II Fut. शृरिष्यते । Impera. शृयताम् । Imper. अशृयत । Poten. शृयेत । Bene. शृरिषीष्ट । Aor. अशृरिष्ट । Past Partl. Pass. शृयः । Aot. शृयवान् ॥

चूरी ५० दाहे ॥

50. /chûri, to burn.

Pre. वर्यते । Per. जुवरे । I Fut. वृरिता । II Fut. वृरिष्यते । Impera. वर्यताम् । Imper. अवर्यत । Poten. वर्येत । Bene. वृरिषीष्ट । Aor. अवृरिष्ट । Condi. अवृरिष्यत । Past Partl. Pass. वर्यः । Aot. वर्यवान् ॥

तप ५१ ऐश्वर्ये वा । अयं पातुरैश्वर्ये वा तद्व्ययनी लभते । अन्यदा तु शब्दिकरयः परस्मैपदीत्यर्थः । केचित्तु वायव्यं वृत्तुपातोराद्यवयवभिज्जन्ति । तप्स्यते । तप्ता । तप्स्यते । 'तप' इति व्यत्यासेन पाठान्तरम् । 'श्रुतद्वानानिबुतः पत्यनानः' ॥

51. /tapa/pata, to burn, 2. or to be powerful. This verb takes śyan and ātmanepada when it has the meaning of 'to be powerful or lord'. Otherwise it belongs to the Bhūdi class and is Parasmaipadi. According

to some, the word वा of this sūtra is not to be read here, but that it is a portion or a member of the next sūtra वृत्तुवरणे and should be attached at the beginning there, as वावृत्तु वरणे । As ततो वावृत्त्वमाना सा रामशालां न्यविष्टा । The letters of तप are reversed, and we get the root पत also. That is another reading as we find in the Nirukta :—इरज्यति, पत्यते, जयति, राजति these four have the meaning of lordliness and power.” So also in Parakshudra : “युत नामा निवृत्तः पत्यमत्तः ।”

Pre. तप्यते । Per. तेपे । I Fut. तप्ता । II Fut. तप्स्यते । Impera. तप्यताम् । Imper. अतप्यत । Poten. तप्येत । Bene. तप्सीष्ट । Aor. अतप्त । अतप्साताम् । Condi. अतप्येत । Caus. तापयति । Aor. अतीतपत् । Desid. तितप्सते । Inten. तातप्यते । Yanluk. तातप्ति । Past Part. Pass. तप्तः । Aot. तप्तवान् । Ger. तप्त्वा । Noun—तपनः ॥

वृत्तु ५२ वरणे । वृत्यते । पचान्तरे । वावृत्यते । ‘ततो वावृत्यमाना सा रामशालां न्यविष्टा’ इति भट्टिः ॥

52. /vrtu, to select, chooso. If the वा of the last sūtra, be really a portion of this, then the root is वावृत्तु and वृत्तु ॥

Pre. वृत्यते, वावृत्यते । See above. Per. वदते । I Fut. वर्तिता । II Fut. वर्तिष्यते । Impera. वृत्यताम् । Imper. अवृत्यत । Poten. वृत्येत । Bene. वर्तिषीष्ट । Aor. अवर्तिष्ट । अवर्तिषाताम् । Condi. अवर्तिष्यत । Caus. वर्तयति । Aorist. अवर्तत, अवर्तत । Desid. विवर्तिषते । Inten. वरीवृत्यते । Yanluk. वदंतीति । Past Part. Pass. वृतः । Aot. वृतवान् । Ger. वृत्वा । Nouns:—वृत्तम् ॥

क्लिश ५३ क । उपतापे । क्लिश्यते । क्लेशिता ॥

53. A. /kliśa, to suffer pain.

Pre. क्लिश्यते । Per. चिक्लिशे । I Fut. क्लेशिता । II Fut. क्लेशिष्यते । Impera. क्लिश्यताम् । Imper. अक्लिश्यत । Poten. क्लिश्येत । Bene. क्लेशिषीष्ट । Aor. अक्लिष्ट । Condi. अक्लिशिष्यत । Causa. क्लेशयते । Aor. अचिक्लिशत । Desid. चिक्लिशिषते । चिक्लिशिषते । Inten. चेक्लिश्यते । Yanluk. चेक्लिष्टि । Past Part. Pass. क्लेशितः, क्लिष्टः । Active क्लेशितवान्, क्लिष्टवान् । Ger. क्लिष्ट्वा, क्लेशित्वा ॥

काश्रु ५३ दीप्ति । काश्यते ॥

53. /kāśri, to shine.

Pre. काश्यते । Per. चकाशे । I Fut. काशिता । II Fut. काशिष्यते । Impera. काश्यताम् । Imper. अकाश्यत । Poten. काश्येत । Bene. काशिषीष्ट । Aor. अकाशित ।

वाश्रु ५४ शब्दे । वाश्यते । ववाशि ॥

54. /vāśri, to sound, hum (as birds), roar, cry &c.

Per. वादयते । Per. ववासे । I. Fut. वाशिता । II Fut. वाशिष्यते । Impera. वादयताम् । Imper. अवादयत । Poten. वादयेत् । Bene. वाशिषीष्ट । Aor. अवाशिष्ट । Condi. अवाशिष्यत् । Causa. वादयते । Aor. अववाशत् । Desid. विवाशिषते । Inten. वावादयते । yanluk. वावादि । Nouns :—वाभः, वाशिरा ॥

अथ पञ्च स्वरितेः ।

Now the following five roots are svaritē.

✓ **मृष ५५ तितिक्षायाम् । मृष्यति-मृष्यते । ममर्ष-ममर्षे ॥**

55. /mṛisha, to suffer, bear, endure, put up with.

Pre. मृष्यते । P. मृष्यति । Per. ममर्षे । P. ममर्ष । A. ममर्षिषे । I Fut. मर्षिता । II Fut. मर्षिष्यते । P. मर्षिष्यति । Impera. मृष्यताम् । P. मृष्यतु । Imper. अमृष्यत् । P. अमृष्यत् । Poten. मृष्येत् । P. मृष्येत् । Bene. मर्षिषीष्ट । P. मृष्यात् । Aor. अमर्षिष्ट । P. अमर्षत् । Condi. अमर्षिष्यत् । P. अमर्षिष्यत् । Causa. मर्षयते । Aor. अममर्षत् । अमीमर्षत् । Desid. मिमर्षिषते । or ति । Inten. मरीमृष्यते । Yanluk. मरीमृषीति । मर्षीषीति । मर्षेष्टि । मरिमर्षि । मरीमर्षि । Past Parti. Pass. मर्षितः । Aot. मर्षितवान् । Noun :—दुर्मर्षः ॥

✓ **शुचिर् ५६ पूतीभावे । पूतीभावः क्लृदः । शुच्यति-शुच्यते । शुशोच-शुशुचे । अशुचत्-अशोचीत्-अशोचिष्ट ॥**

56. /śuchir, to bathe, per form ablutions. Pātibhāva means bathing.

Pre. शुच्यते । P. शुच्यति । Per. शुशुचे । P. शुशोच । I Fut. शोचिता । II Fut. शोचिष्यते । P. शोचिष्यति । Impera. शुच्यताम् । P. शुच्यतु । Imper. अशुच्यत् । P. अशुच्यत् । Poten. शुच्येत् । P. शुच्येत् । Bene. शोचिषीष्ट । P. शुष्यात् । Aor. अशोचिष्ट । P. अशुचत् or अशोचीत् । Condi. अशोचिष्यत् । P. अशोचिष्यत् । P. अशोचिष्यत् । Causa. शोचयते । Aor. अशुशुचत् । Desid. शुशोचिषते । शुशुचिषते or ति । Inten. शोशुच्यते Yanluk. शोशोचि । Past. Parti. Pass. शुक्तः । Aot. शुक्तवान् । Ger. शुचित्वा । Nouns :—शुक्तिः शुक्तिका ॥

✓ **गृह् ५७ बन्धने । नक्षति-नक्षते । ननाह । ननह-नेदिष । नेहे । नहु । नत्स्यति । अनात्सीत् ॥**

57. /ṇaba, to tie, bind. This is anit.

Pre. नक्षते । प्रनक्षते । P. नक्षति । Per. नेहे । P. ननाह । नेहतुः । नेहुः । P. 2. स. ननह । or नेदिष । I Fut. नहा । [नह् + ता = नप् + ता (by VIII. 2. 34. s. 440) = नप् + ता (VIII. 2. 40 s. 2280)] II Fut. नत्स्यते । P. नत्स्यति । Impera. नक्षताम् । P. नक्षतु । Imper. अनक्षत । P. अनक्षत् । Pot. नक्षेत् । P. नक्षेत् । Bened. नक्षीत । Aorist. अननह । अननहताम् । P. अननहसीत् । Causa. नाहयते । Aor. अननीनहत् । Desid. निनत्स्यते or ति । Inten. नानक्षते yanluk. नानक्षि । Nouns :—नप्ती । नपई नहत् । नाभिः । पञ्चनाभः ॥

रञ्ज ५८ रागे । रज्यति-रज्यते ॥

58./rañj, to be dyed or colored, redden. compare the Bhuñdi root रञ्ज (No 1048) also.

Pre. रज्यते । P. रज्यति । The nasal is elided by VI. 4. 24. s. 415.

सप ५९ आक्रोशे । शप्यति । शप्यते ॥

59./śapa, to curse. This is also conjugated in General Tenses like the Bhuñdi root शप् (No 1049).

Pre. शप्यते । P. शप्यति ।

अथैकादशानुदात्ततः ।

Now the following eleven roots are anudāttat. They are anit and ātmanepadi.

पद ६० गतो । पद्यते । पेदे । पत्ता । पद्येत-पत्सीष्ट ॥

60./pada, to go, move. The aorist singular is formed by पिप् under the next sūtra.

१५१३ । चिचते पदः । ३ । १ । ६० ॥

पदरश्मिभिर्यस्यात्तशब्दे परे । प्रययपादि । अपत्ताताम् । अपत्सत ॥

2513. चिच् is the substitute of क्तिन् after the verb पद् to go, when the affix त follows.

The affix त here means the third person singular tense-affix of the Atmanepada; as अपादि 'he went'; but not so in the dual and plural; as अपत्-ताताम् they two went; अपत्सत they went; अट्+पद+चिच्+त=अ+पाट्+इ=अपादि (the affix त being elided by VI. 4. 104).

Pre. पद्यते । Pre. पेदे । पेदिषे । I Fut. पत्ता । II Fut. पत्स्यते । Impera. पद्यताम् । Imper. अपद्यत । Pot. पद्येत । Bened. पत्सीष्ट । Aorist, अपपादि । अपत्ताताम् । अपत्सत । Causa. पादयते Aor. अपीपदन् । Desid. पित्सते । Inten. पनीपयते yauluk. पनीपति । Nouns:-इत्पदिष्युः । पदनः । अतपत्रर्गदिकः । पाट् । १. पेनो । पाटुका । पद्यन् । पद्यवती । पत्ता ॥

खिद ६१ दैन्ये । खिद्यते । खिदिदे । खेता । खलित ॥

61./khida, to suffer pain or misery.

Pre. खिद्यते । Per. खिदिरे । I Fut. खेता । II Fut. खेत्स्यते । Impera. खद्यताम् । Imper. अखिद्यत । Pot. खिद्येत । Bene. खित्सीष्ट । Aorist. अखिद्य । Causa. खेदयते Aor. अखीमिदन् । Desid. खिदिस्तते । Inten. खेमिद्यते Past. Part. Pass. खितः । Act. खिद्यन् । Ger. खिद्य । Noun:-खिदिरम् ।

✓ विद् ६२ सत्तायाम् । विद्यते । वेत्ता ॥

62./vida, to be, to exist.

Pre. विद्यते । Per. विदिरे । I Fut. वेत्ता । II Fut. वेत्स्यते । Impera. विषताम् । Imper. अविषत । Pot. विद्येत । Bene. विस्तीह । Aorist. अवित् ॥

✓ बुध ६३ अवगमने । बुध्यते । बुबुधे । बोद्धा । भोत्स्यते । भुत्सीह । अबोधि-अबुद्ध । अभुत्साताम् ॥

63./budha, to know, understand, perceive.

Pre. बुध्यते । Per. बुबुधे । I Fut. बोद्धा । II Fut. भोत्स्यते । VIII. 2. 37. s. 326. Impera. बुध्यताम् । Imper. अबुध्यत । Poten. बुध्येत । Bene. भुत्सीह । Aor. अबोधि or अबुद्ध । अभुत्साताम् । Causa. बोधयति । Desid. बुभृत्सते । Inten. बोधय्यते । Yanluk. बोधोदि । Atmane बुबुधानः । Past Part. Pass. बुद्ः । Act. बुग्गन् ॥

✓ युध ६४ संप्रहारे । युध्यते । बुबुधे । योद्धा । अबुद्ध । कथं 'युध्यति' इति बुद्धमिच्छतीति कथम् । 'Xअनुदात्तेऽवलक्षणात्मनेपदनित्यम्X' इति वा ॥

64./yudha, to fight, struggle. It is conjugated like the last.

QUES:-How do you explain the form युध्यति which is Parasmaipadi ?

ANS:-It is either a denominative verb formed from the noun युधम् as युधमिच्छति=युध्यति with the affix क्यच्; or the Atmanepada dependent on a root being anudâtet is not of universal validity. Therefore this root is Parasmaipadi also. (See the explanation of this Paribhâshâ under VIII. 2. 19 s. 2326).

Pre. युध्यते । Per. बुबुधे । I Fut. योद्धा । II Fut. योत्स्यते । Impera. युध्यताम् । Imper. अबुध्यत । Pten. युध्येत । Bene. युत्सीह । Aor. अबुद्ध । अभुत्साताम् ॥

✓ अनो रुध ६५ कामे । अनुबुध्यते ॥

65./ano rudha, 'to desire.' The /rudh preceded by the preposition an- and meaning to desire, belongs to the Divâdi class and is Âtmanepadi. The /rudh itself belongs to the Rudhâdi class.

अण ६६ प्राणने । अस्यते । आणेन अश्विता । अण इति दन्त्या नोऽयमित्यने ॥

66./ana, /ana, to live, to breathe. Some read this root with a dental n (न).

Pre. अवयते । Per. आवे । I Fut. अविता । II Fut. अविष्यते । Impera. अवयताम् । Imper. आवयत । Pot. अवयेत् । Bene. अविषीष्ट । Aorist. आविष्ट । Causa. आवयति । Aor. आविषिष्ट as in माभवानविषिष्ट । Desid. अविषिष्यते ॥

✓ मन ६७ ज्ञाने । मन्यते । मेने । मन्ता ॥

67. /mana, to think, believe &c.

Pre. मन्यते । Per. मेने । I Fut. मन्ता । II Fut. मन्स्यते । Impera. मन्यताम् । Imper. अमन्यत । Pot. मन्येत । Bene. मंसीष्ट । Aorist. अमंस्त । अमंसाताम् ॥

✓ युज ६८ समाधौ । सनाधिष्ठितवृत्तिनिरोधः । अकर्मकः । युज्यते । योक्ता ॥

68. /yuja, to concentrate the mind. Samādhi here means the cessation of the modification of the thinking principle. The root is intransitive.

Pre. युज्यते । Per. युयुजे । I Fut. योक्ता । II Fut. योष्यते । Impera. युज्यताम् । Imper. अयुज्यत । Pot. युज्येत । Bene. युषीष्ट । Aor. अयुक्त । Nouns :—प्रयुक् । योगी । योगः ॥

✓ सृज ६९ विसर्गे । अकर्मकः । 'संसृज्यते सरसिजैरुखांशुभिर्नैः' । संसृजिषे । सृष्टा । सृष्यते । 'लिङ्सिषी-' (२३००) इति क्तिच्चात् गुञ्जी नाप्यम् । सृषीष्ट । असृष्ट । असृष्टाताम् ॥

69. /srija to quit, abandon, leave. It is also intransitive as in the verse दन्त-रक्षणं इति पुण्य मनोकहानां, संसृज्यते सरसिजैरुखांशुभिर्नैः । There is no guṇa of the vowel in the Benedictive, owing to I. 2. 11 s. 2300, nor is अम् added by VI. 1. 58. s. 2405, because the affixes are क्तिच् ॥

Pre. सृज्यते । Per. सृजे, सृजिषे । I Fut. सृष्टा । II Fut. सृष्यते । Impera. सृज्यताम् । Imper. असृज्यत । Pot. सृज्येत । Bene. सृषीष्ट । Aor. असृष्ट, असृष्टाताम् । Causa. सृजयति । Aor. असृष्टयत् or असंसृजयत् । Desid. सृज्यते । Inten. सरीसृष्यते । Yanluk. सरीसृष्टि ॥

✓ लिश ७० अल्पीभावे । लिष्यते । लेष्टा । लेष्यते । लिषीष्ट । अलिष्यत । अलिषाताम् ॥

70. /līśa, to become small, decrease.

Pre. लिष्यते । Per. लिषिषे । I Fut. लेष्टा । II Fut. लेष्यते । Impera. लिष्यताम् । Imper. अलिष्यत । Pot. लिष्येत । Bene. लिषीष्ट । Aor. अलिष्यत । अलिषाताम् । Causa. लेषयति । Aorist. अलीषियत् । Desid. लिषिष्यते । Inten. लेषिष्यते । Yanluk. लेषेष्टि । Noun :—लिषा ॥

